



Förvaltningsplan för vatten 2022–2027

Södra Östersjöns vattendistrikt

Titel: Förvaltningsplan för vatten 2022–2027, Södra Östersjöns vattendistrikt
Vattenmyndigheterna i Sveriges fem vattendistrikt
Diarienummer 537-6637-2022
Kartmaterial: Vattenmyndigheterna
Foton: Mostphotos där inget annat anges.
Illustration: Rebecca Elfast

Förord

Vatten berör oss alla. Det är en förutsättning för allt liv och det behöver finnas tillräckligt mycket vatten av god kvalitet för att hela samhället och våra ekosystem ska vara långsiktigt hållbara. Vattenresursen har en stor, ofta avgörande, betydelse för vårt samhälle på många sätt. Vi behöver använda vatten för en mängd olika ändamål för att kunna upprätthålla och utveckla samhällsfunktioner som är viktiga för oss. Vatten används till exempel som dricksvatten, i livsmedelsproduktionen, som transportled, för industriändamål, för energiproduktion och vattnet utgör också en attraktionsfaktor inom turistringen.

I Södra Östersjöns vattendistrikt ser vi tydliga effekter av ett förändrat klimat. Större variation i nederbördsmonster och en ökad temperatur leder till perioder med risk för vattenbrist samtidigt som behoven av vatten ökar. Blickar vi in i framtiden så tyder allt på att problemen med vattenbrist kommer att bli vanligare, åtminstone i delar av vattendistriktet.

Det finns idag ett stort behov av förbättrande och förebyggande åtgärder i distriktets kustvatten, sjöar, vattendrag och grundvattenmagasin. Behoven har koppling till påverkan från exempelvis förorenade områden, jordbruk, transportinfrastruktur, industriverksamheter och tätortsbebyggelse. När vattenkvaliteten är påverkad minskar både användbarheten och vattenecosystemens motståndskraft mot ett förändrat klimat. Det är därför lönsamt att göra åtgärder för att nå eller bibehålla god vattenstatus.

Samhällets olika behov av vattenanvändning innebär dock att det oundvikligen uppstår behov av avvägningar mellan olika intressen och värden. Vattenmyndighetens uppgift är att göra dessa avvägningar och hitta rätt balans mellan samhällets behov av att fortsätta använda vatten för olika ändamål och att säkerställa att vi har tillräckliga vattenresurser med en långsiktigt hållbar vattenkvalitet. Det kräver medvetna prioriteringar, bra underlag för bedömningar och beslut och att vi fortsätter att utveckla och fördjupa samverkan och dialog mellan alla berörda aktörer kring dessa viktiga och komplexa frågor.

Vattendelegationen har nu beslutat om Förvaltningsplan, Åtgärdsprogram och Miljökvalitetsnormer som ska gälla till och med år 2027 för Södra Östersjöns vattendistrikt, efter att regeringen avslutat sin prövning av åtgärdsprogrammen och valt att ställa sig bakom dem utan ändringar. För första gången har vi också beslutat om också en särskild delförvaltningsplan och ett delåtgärdsprogram mot torka och vattenbrist. Vi visar vad som behöver göras i det fortsatta arbetet för att värna vattenresurserna till nytta för oss själva, våra barn och kommande generationer. Genom regeringens och vattendelegationens beslut kan Sverige nu ta nästa steg med gemensamt ansvar mot bättre vatten!



Peter Sandwall

Landshövding, ordförande i Vattendelegationen för Södra Östersjöns vattendistrikt

Innehåll

1	Inledning	8
1.1	Allas vatten	9
	Därför finns Vattenmyndigheten.....	9
	Allas ansvar	10
	Vem beslutar om vad?	11
	Vattenförvaltning i Sverige	12
	Vattenmyndigheternas tre verktyg.....	14
1.2	Hur arbetar vi för bättre vattenmiljö?	16
	Avvägningar i miljö kvalitetsnormerna.....	16
	Ständiga förbättringar.....	16
2	Beskrivning av vattendistriktet.....	20
2.1	Utmaningar i distriktet	20
	Torka, vattenbrist och ibland översvämning.....	20
	Övergödningen från land behöver minimeras	21
	Miljögifter även i dricksvatten	22
	Många hinder i vattendragen	22
	Bedömningsgrunder för brunt vatten saknas	22
	Fortsatt surt trots kalkning.....	22
2.2	Geografi och befolkning	23
	En tredjedel av landets befolkning	23
	Vattenförekomster i distriktet.....	25
	Hydrologiska förhållanden.....	29
	Vattenanvändning	30
	Näringsverksamheter behöver vatten	33
2.3	Miljöer att värna	35
	Skyddade områden enligt vattenförvaltningsförordningen	35
	Ekosystem knutna till grundvatten.....	36
3	Tillstånd och påverkan.....	38
3.1	Påverkan, status och risk – metod	38
	Bedömningarna finns i VISS	39
	Påverkan från mänsklig verksamhet	39
	Statusklassificering	39
	Riskbedömning	41
	Rapportering till EU av betydande påverkanstryck och betydande miljöproblem ...	42
	Förändrade metoder och underlag sedan 2016	43
3.2	Föreskrifter och riktlinjer styr bedömningarna.....	44
	Föreskrifter och vägledningar för ytvatten	44
	Föreskrifter och vägledningar för grundvatten.....	44
	Riktlinjer för likvärdiga bedömningar	45
3.3	Sammanfattning av påverkan, status och risk i vattendistriktet.....	45
	Sjöar, vattendrag och kustvatten.....	45
	Grundvatten	46
	Förändringar sedan 2016.....	47
3.4	Övergödning	48
	Påverkanskällor: Orsaker till övergödning.....	48
	Statusklassificering	50
	Riskbedömning	53
3.5	Fysiska förändringar	55
	Flödesförändringar.....	56
	Morfologiska förändringar	56
	Förändringar i konnektivitet.....	57
	Påverkanskällor: Orsaker till fysiska förändringar	57
	Statusklassificering	60
	Riskbedömning	64

3.6	Miljögifter	67
	Vad innebär miljögifter?	67
	Påverkanskällor: Orsaker till miljögifter i yt- och grundvatten	68
	Statusklassificering	75
	Riskbedömning	83
3.7	Försurning.....	92
	Påverkanskällor: Orsaker till försurning.....	92
	Statusklassificering	93
	Riskbedömning	93
3.8	Klorid och sulfat i grundvatten.....	94
	Påverkanskällor: Orsaker till klorid och sulfat i grundvatten	94
	Statusklassificering	95
	Riskbedömning	95
3.9	Kväveföreningar och fosfat i grundvatten	97
	Påverkanskällor: Orsaker till kväveföreningar och fosfat i grundvatten	97
	Statusklassificering	99
	Riskbedömning	99
3.10	Förändrade grundvattennivåer	100
	Påverkanskällor: Orsaker till förändrade grundvattennivåer.....	100
	Statusklassificering	102
	Riskbedömning	102
3.11	Övergripande grundvattenstatus	106
	Kvantitativ status	106
	Kemisk grundvattenstatus.....	108
3.12	Övergripande ytvattenstatus	109
	Ekologisk status	109
	Ekologisk potential	112
	Kemisk status.....	115
4	Miljöövervakning	118
4.1	Inledning	118
	Övervakning av vattnet	118
	Samarbete behövs för övervakning.....	120
4.2	Övervakningsprogrammets innehåll	120
	Övervakningsprogram för grundvatten.....	120
	Övervakningsprogram för ytvatten	122
	Övervakning i skyddade områden.....	124
	Strategi för att se orsaker till miljöproblem	126
4.3	Förändringar i övervakningsprogrammet.....	127
	Övervakningsprogram 2007.....	127
	Övervakningsprogram 2009.....	127
	Övervakningsprogram 2012.....	128
	Övervakningsprogram 2016.....	128
	Övervakningsprogram 2018.....	128
	Bilagan Övervakningsprogram.....	129
4.4	Utvecklingsbehov	129
	Vägen framåt: Full koll på våra vatten.....	131
	Vissa vatten får vara modell.....	132
	Datavärdskapet förbättras.....	132
5	Vatten i ett förändrat klimat	134
5.1	Klimatförändringar i Sverige	134
5.2	Klimatförändringar i vattendistriktet	135
	Förändrade nederbördsmonster kan leda till vattenbrist	135
	Vattenbrist behöver förebyggas	136
	Dricksvatten och vattenförsörjning i distriktet	137
	Klimatanpassningsarbete i distriktets kommuner	138
5.3	Regnet ökar i mängd och intensitet	138
	Räcker kapaciteten i avlopps- och dagvattensystem?	139
	Markavvattnings betydelse i ett förändrat klimat	140
5.4	Torrperioder och högre temperaturer	142

5.5	Höjd havsnivå ger stora konsekvenser.....	143
	Fler arter kan hotas.....	143
	Riskhanteringsplaner för översvämning.....	144
	Stora utmaningar för dricksvatten.....	144
5.6	Åtgärder gör samhället mer robust.....	145
5.7	Vattenförvaltning i ett förändrat klimat.....	146
6	Ekonomisk analys av vattenanvändning.....	148
6.1	Ekonomisk analys är en del av kartläggningen.....	148
6.2	Vattenanvändning.....	149
	Hushållen använder 23 procent.....	151
	Jordbruk.....	151
	Industri.....	153
6.3	Sveriges befolkning år 2050 – framtidsscenario.....	155
	Jordbrukets och industrins vattenbehov.....	155
6.4	Näringslivet och samhället investerar i miljö.....	156
	Miljöskyddskostnader.....	156
	Miljöskatter.....	158
6.5	Kostnader för vatten.....	159
	Vatten och avlopp.....	159
	Ibland täcks inte hela kostnaden.....	160
	Vattnets värde.....	162
7	Miljö kvalitetsnormer för vatten.....	166
7.1	Miljö kvalitetsnormer i distriktet.....	166
	Miljö kvalitetsnormer för grundvatten.....	168
	Miljö kvalitetsnormer för kemisk status i ytvatten.....	169
	Miljö kvalitetsnormer för ekologisk status i naturliga ytvatten.....	171
	Miljö kvalitetsnormer för ekologisk potential i konstgjorda vatten (KV).....	172
	Miljö kvalitetsnormer för ekologisk potential i kraftigt modifierade vatten (KMV).....	173
	Undantag per miljöproblem och typ av påverkan.....	174
	Avsteg från försämringsförbudet.....	177
7.2	Förklarande av kraftigt modifierade och konstgjorda vatten.....	178
	Översyn av konstgjorda vattenförekomster.....	180
7.3	Grunder för normsättningen.....	181
	Övriga vatten.....	182
	Grundvatten.....	182
	Naturliga ytvatten.....	183
	Kraftigt modifierade och konstgjorda ytvatten.....	184
	Tidsfrister.....	185
	Mindre stränga krav.....	186
	Skyddade områden enligt EU-direktiv.....	187
	Hantering av tidsfrister efter 2027.....	188
7.4	Riktlinjer för normsättning.....	188
	Skogsbruk.....	188
	Jordbruk.....	190
	Avloppsvattenhantering.....	193
	Vattenförsörjning.....	194
	Industrier, förorenade områden och annan kemisk påverkan.....	196
	Samhällsbyggnad och transporter.....	199
	Vattenkraft.....	200
7.5	Avsteg från försämringsförbudet.....	204
8	Sammanfattning av åtgärdsprogrammet.....	208
8.1	Huvuddragen i åtgärdsprogrammet.....	209
	Åtgärdsprogram enligt vattenförvaltningsförordningen.....	209
	Åtgärder till centrala myndigheter ger förutsättningar för ett effektivt arbete.....	213
	Tillsyn ger rätt åtgärd på rätt plats.....	214
	Fortsatta och nya åtgärder för kommunerna.....	214
	Rådgivning och spridning av kunskap.....	215
	Samverkan för ett effektivt arbete.....	215
	Förändringar i åtgärdsprogram 2022–2027.....	220
	Tidplanen för åtgärdernas genomförande.....	220
	Anledningar till att tidplanen inte alltid håller.....	221

8.2	Hur åtgärderna avser att bidra till att miljö kvalitetsnormerna följs	221
	Metod för åtgärdsanalys och miljö kvalitetsnormer	222
	Kvalitetskrav som ska uppfyllas vid senare tidpunkt	222
	Långsiktig finansiering är helt avgörande	222
	Låt miljö kvalitetsnormer styra hur bidrag fördelas	223
8.3	Åtgärder som behövs i distriktet	226
	Åtgärder för att minska övergödning	226
	Åtgärder för att hantera fysiska förändringar i vatten	228
	Åtgärder för att minska miljögifter i yt- och grundvatten	230
	Åtgärder mot försurning	235
	Åtgärder som säkrar vattenförsörjningen	236
	Åtgärder mot vattenbrist och torra	238
8.4	Samhällsekonomiska konsekvenser	239
8.5	Kopplingar till andra direktiv	240
9	Delaktighet är en nyckel.....	242
9.1	Samverkan för bästa resultat	242
	Samverkan på internationell nivå	242
	Samverkan inom Sverige	244
	Samverkan inom vattendistriktet	246
	Andra plattformar för samverkan och samarbete	248
9.2	Alla får tycka till	250
	Arbetsprogram med tidplan och översikt av väsentliga frågor.....	250
	Samråd om åtgärder för nya ämnen 2018–2021	251
	Samråd om vattenkraft 2018	252
	Samråd om ny miljö kvalitetsnorm för vattenförekomster, Gotlands län.....	253
	Samråd om förvaltningsplan, åtgärdsprogram och miljö kvalitetsnormer 2021–2027	253
9.3	Information och kommunikation	256
	Ny webbplats och databasen VISS	256
	Sociala medier	257
	Publikationer	257
10	Vattenförvaltning 2022–2027	260
10.1	Utveckling av vattenarbetet.....	262
	Gemensamma frågor för kommande sexårsperiod	263
10.2	Viktiga frågor och särskilda utmaningar i Södra Östersjöns vattendistrikt.....	269
	Övergödningen behöver minska ytterligare.....	269
	Miljögiftspåverkan kräver mer tillsyn och mer övervakning	269
	Hitta miljö lösningar för småskalig vattenkraft	270
	Ringa in var markavvattning behövs eller inte behövs	270
	Kalkning mot försurning måste fortsätta.....	270
	Vi vill fortsätta att stärka vattenrådets arbete	271
10.3	Vattenförvaltningsarbetet är en del i ett större sammanhang	271
10.4	Hållpunkter för åren 2022–2027	271
11	Referenser.....	273

Bilagor

Bilaga 1	Ordlista
Bilaga 2	Administrativ information om vattendistriktet
Bilaga 3	Register över utsläpp och spill
Bilaga 4	Riskhanteringsplaner enligt översvämningförordningen
Bilaga 5	Krav enligt vattenförvaltningsförordningen
Bilaga 6	Vattenförekomstindelning och typning av vattenförekomster
Bilaga 7	Skyddade områden
Bilaga 8	Övervakningsprogram



Rent vatten är en förutsättning för en hållbar miljö och dessutom grundläggande för hela samhällets funktion. Det är helt enkelt livsviktigt.

1 Inledning

Södra Östersjön är ett av Sveriges och Europas vattendistrikt – ett landområde som fått sina gränser efter hur vattnet rinner genom landskapet. Alldeles oavsett vem som äger marken eller vilka administrativa gränser vattnet korsar, rör sig allt vatten inom vattendistriktet målmedvetet mot den del av havet som heter Södra Östersjön. Alla EU:s länder förvaltar sina vatten inom vattendistrikt, vart och ett med egna geografiska, kulturella och naturgivna förutsättningar. Det skapar möjligheter men ställer också krav – alla som berörs av eller påverkar vattnet inom avrinningsområdet behöver ta sitt ansvar för det gemensamma vattnet. Vattenmyndigheten i Södra Östersjöns vattendistrikt har i uppdrag att samordna vattenförvaltningsarbetet.

I distriktet finns många vattendrag och sjöar av olika storlek, hela en tredjedel av Sveriges långa kuststräcka och många små grundvattenmagasin. Vattendragen, sjöarna, grundvattnet och kustvattnet har haft en bärande roll för samhällets utveckling historiskt och kommer att fortsätta ha det. Hur vi förvaltar denna speciella och livsviktiga naturresurs i alla dess former blir därför avgörande för framtiden.

Vår del av landet har relativt lite nederbörd och varmt klimat, vilket gör att det tidvis uppstår vattenbrist. I distriktet finns många som är direkt beroende av tillgång till rent vatten i tillräcklig mängd. Jordbruk, djurhållning, livsmedelsindustrier, pappersmassabruk, fiske och turism klarar sig inte utan vatten. Det samma gäller förstas dricksvattenförsörjningen till distriktets invånare.

Under åren har många problem i våra vatten rättats till, men tillkommande utmaningar i form av nya kemikalier, invasiva arter och brunifiering motiverar ett ständigt arbete. Otillräcklig tillgång till vatten, såväl som översvämningar eller kvalitetsproblem påverkar många delar av samhället och ekosystemen. Alla berörs vi på något sätt, men här, i vattenförvaltningsarbetet kan vi faktiskt göra skillnad. Denna förvaltningsplan tillsammans med miljökvalitetsnormer och åtgärdsprogram för vatten ger goda förutsättningarna för långsiktigt hållbar vattenanvändning i Södra Östersjöns vattendistrikt.

I förvaltningsplanen redovisas tillståndet i yt- och grundvattenförekomster i distriktet enligt den kartläggning och analys som vattenmyndigheten, tillsammans med beredningssekretariatet, har genomfört under de senaste åren. Dessutom redovisas de betydande påverkanstryck från mänsklig verksamhet som finns och vilka miljöproblem de orsakar. Utifrån dessa bedömningar sätter vattenmyndigheterna mål för arbetet med att åtgärda denna påverkan, i form av miljökvalitetsnormer för distriktets samtliga vattenförekomster. För att se till att miljökvalitetsnormerna följs behöver myndigheter och kommuner sedan genomföra de åtgärder som framgår av Åtgärdsprogram för vatten 2022–2027. Åtgärdsprogrammet sammanfattas i denna förvaltningsplan. I den avslutande delen av förvaltningsplanen redovisas den övergripande, samlade bedömningen av vad som behöver göras nationellt och i distriktet för att se till att vi på lång sikt kan förvalta våra vatten på ett hållbart sätt.

Vattenmyndigheterna har i samband denna förvaltningsplan också startat arbetet med att besluta om miljökvalitetsnormer för vatten som är påverkade av vattenkraft och som ska prövas enligt regeringens nationella plan för moderna miljövillkor (NAP) under de kommande åren. Vattenmyndigheten i Södra Östersjön har också beslutat om en delförvaltningsplan med åtgärder för att motverka vattenbrist och torka i distriktet.

1.1 Allas vatten

Vatten är livsviktigt.

Rent vatten är en förutsättning för en hållbar miljö och dessutom grundläggande för hela samhällets funktion. Vatten kan ofta inte ersättas av något annat. Det mest påtagliga är att vi behöver tillgång till dricksvatten av hög kvalitet. Men rent vatten behövs också för vår matproduktion och inom många industrisektorer. Våra samhällen och deras funktion påverkas också påtagligt av torka och översvämningar.

Det är därför som EU gemensamt beslutat om vattendirektivet och det är därför vattenmyndigheterna har skrivit det du nu läser.

Vattendirektivet inleds med att slå fast att:

”Vatten är ingen vara vilken som helst utan ett arv som måste skyddas, försvaras och behandlas som ett sådant.”

Att vårda vattnet är också lönsamt för samhället. Åtgärder för att skapa rent vatten ger ofta mer tillbaka än vad det kostar. På samma sätt är det oftast billigare att förebygga än att rätta till miljöproblem i efterhand. Kostnader för bättre vatten skulle därför med fördel kunna ses som investeringar istället för just kostnader.

Hänsyn till vatten behöver därför genomsyra all samhällsutveckling.

Därför finns Vattenmyndigheten

EU har gemensamt tagit fram vattendirektivet (2000/60/EG) för att alla medlemsländer ska förvalta vattnet lika, eftersom vattnet rinner över nationsgränserna. Vi ska ta hand om våra vattenresurser så att också kommande generationer ska få tillgång till vatten av bra kvalitet i tillräcklig mängd. Arbetet ska bedrivas cykliskt i perioder om sex år. Ett direktiv gäller dock inte direkt i medlemsländerna utan ska implementeras genom ändringar i nationell lagstiftning som tydligt avspeglar direktivets syfte och ändamål. I Sverige är det 5 kap. miljöbalken, vattenförvaltningsförordningen (2004:660) och förordning om vattendelegationer (2017:872) som står för det huvudsakliga svenska införlivandet av vattendirektivet.

Vattendirektivet utgår från vattnets rörelse genom landskapet, via avrinningsområden, och följer därmed inte de vanliga administrativa gränserna, som kommun-, läns- och nationsgränser. Europa är därför indelat i ett hundratal vattendistrikt, varav fem alltså finns i Sverige.

Vattendirektivet infördes för att långsiktigt säkra en hållbar vattenförvaltning inom EU. I Sverige har vattenmyndigheterna ett utpekat ansvar för att tillgodose att vattendistriktens sjöar, vattendrag, kustvatten och grundvatten förvaltas på ett hållbart sätt. I denna förvaltningsplan redogör vattenmyndigheten för hur distriktets vatten behöver förvaltas under den kommande sexårsperioden för att åstadkomma detta.

Därutöver har Sverige också internationella avrinningsområden. Tre av vattendistriktet har gemensamma vatten med Norge och Finland.

Utgångspunkten i det svenska regelverket är att Sverige är indelat i fem olika vattendistrikt och att fem länsstyrelser ska vara vattenmyndigheter, med uppdrag att förvalta vattnet i varsitt distrikt.

Dessa vattenmyndigheter finns i:

- Norrbottens län – Bottenvikens vattendistrikt,
- Västernorrlands län – Bottenhavets vattendistrikt,
- Västmanlands län – Norra Östersjöns vattendistrikt,
- Kalmar län – Södra Östersjöns vattendistrikt och
- Västra Götalands län – Västerhavets vattendistrikt.

Vattenmyndigheterna har av Sveriges regering fått i uppdrag att se till att den svenska vattenlagstiftningen, byggd på EU:s vattendirektiv, genomförs. Uppdraget att vara vattenmyndighet innefattar bland annat kartläggning och analys av vattnet samt att besluta om miljö kvalitetsnormer och åtgärder för att nå målet god vattenstatus för alla Sveriges vattenförekomster. Vattenmyndigheterna har ansvaret för att förvalta vattnet i varsitt distrikt. Detta innebär inte att vattenmyndigheterna är ensamt ansvariga för att vattnet når miljö kvalitetsnormerna, tvärtom. Det är nödvändigt att alla aktörer tar sitt ansvar, andra myndigheter och kommuner såväl som övriga, som till exempel privata företag och verksamhetsutövare. Åtgärdsprogrammet riktar bindande styrmedelsåtgärder till andra myndigheter, som alltså har skyldighet att genomföra åtgärderna.

Som ett komplement till det administrativa åtgärdsprogrammet föreslås också fysiska åtgärder för våra vatten. Dessa är inte juridiskt bindande, men utgör ett viktigt underlag för planering och prioritering över var åtgärder behövs.

Havs- och vattenmyndigheten (HaV) är vägledande myndighet för ytvattenarbetet och Sveriges geologiska undersökning (SGU) har samma roll för grundvatten. Det innebär att dessa två myndigheter även kan utfärda föreskrifter. Exempelvis beskrivs förvaltningsplanen du just nu läser i Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter och allmänna råd (HVMFS 2015:34) om förvaltningsplaner och åtgärdsprogram för ytvatten enligt vattenförvaltningsförordningen.

Allas ansvar

Alla som läser detta har en del i ansvaret att förbättra vatten med problem och att förhindra att vattnet försämras. Under sex månader från november 2020 till april 2021 har vattenmyndigheterna haft samråd om Förvaltningsplan, Miljö kvalitetsnormer och Åtgärdsprogram för vatten 2022–2027. Efter att ha läst och beaktat tusentals synpunkter har vi kommit fram till ett resultat. Det som beskrivs här är därmed den beslutade inriktningen för de kommande sex årens vattenförvaltning. På begäran från Havs- och vattenmyndigheten och några kommuner i distriktet har regeringen prövat vattenmyndighetens förslag till åtgärdsprogram och kommit fram till att det inte finns några skäl för att ändra i förslaget. Vattendelegationen för Södra Östersjöns vattendistrikt har därför beslutat om distriktets åtgärdsprogram och förvaltningsplan för perioden 2022–2027, i enlighet med regeringens ställningstagande.

Det går att se på vatten från många olika håll.

Du kanske funderar på hur svensk energiproduktion ska fungera på ett för vattnet hållbart sätt i framtiden. Eller så är du engagerad i att planera en ny stadsdel, en ny badplats eller en ny våtmark. Kanske funderar du på hur ett stycke förorenad mark ska saneras eller ska besluta om att en ny industri ska byggas.



Genom att ta hand om våra vatten gör vi en insats som ger stora värden tillbaka – både för oss och för kommande generationer.

För att det ska bli bra från början har vattendelegationerna tagit fram bestämmelser för hur mycket påverkan ett vatten kan tåla, så att du ska vara trygg i att säga ja till exempelvis en exploatering. Eller nej.

De här reglerna, miljö kvalitetsnormer, kan sägas vara vattnets budget. Genom att följa dem garanterar du att det som sagts blir gjort. Att vi följer planen. Och att vattnet inte blir sämre.

På samma sätt som din hushållsbudget kan vattnets budget inte överskridas hur som helst.

Vem beslutar om vad?

Det är riksdag och regering som i egenskap av lagstiftare beslutar om vattenförvaltningsarbetet. Vattenmyndigheterna har uppdraget att samordna arbetet med vattenförvaltning i varsitt distrikt. Beslutsmandat finns hos respektive vattendelegation.

I förordning om vattendelegationer (2017:872) slås fast hur arbetet ska organiseras:

- Det ska finnas en vattendelegation kopplad till varje vattenmyndighet.
- På varje vattenmyndighet finns också ett kansli.
- På alla länsstyrelser ska det dessutom finnas ett beredningssekretariat som, per län, tar fram underlag för miljö kvalitetsnormer och åtgärdsprogram.

Vattendelegationerna

Varje vattendistrikt har alltså en beslutande vattendelegation. Vattendelegationen består av ledamöter som är utsedda av regeringen för en mandatperiod på tre år. De får vara högst elva till antalet, och regeringen har valt att utse elva delegater i alla vattendistrikt. Ledamöterna är sakkunniga inom olika områden och har personliga mandat, de representerar alltså inte den organisation de tillhör eller är anställda av. Ordförande för vattendelegationerna är landshövdingarna i de län som är vattenmyndighet.

Utöver att besluta om förvaltningsplan, miljökvalitetsnormer och åtgärdsprogram, bestämmer även delegationen om samråd, beslutsunderlag, rapporter med mera.

Det är vattenmyndigheternas kanslier, stödda av beredningssekretariaten, som föreslår vilka förvaltningsplaner, miljökvalitetsnormer och åtgärdsprogram som ska gälla, men vattendelegationerna beslutar. Alla beslut följer de lagar och vägledningarna som finns för svensk vattenförvaltning, så att Sverige följer EU:s vattendirektiv.

Vattenmyndigheternas kanslier

Vattendelegationen får överlåta åt den länsstyrelse som är vattenmyndighet i distriktet att utarbeta förslag till miljökvalitetsnormer, åtgärdsprogram, förvaltningsplaner och miljöövervakningsprogram. Överlåtelse kan även ske av det löpande arbetet, som att följa upp åtgärdsprogram och ta fram program för miljöövervakning, ansvara för samordningen inom delområden i vattenförvaltningsarbetet och fatta beslut i frågor om förvaltningen av kvaliteten på vattenmiljön i övrigt. Därför finns ett kansli med tjänstemän i alla de fem länsstyrelser som är vattenmyndigheter. Varje kansli leds av en vattenvårdsdirektör.

Beredningssekretariaten

En viktig pusselbit i den svenska vattenförvaltningen är länsstyrelsernas så kallade beredningssekretariat. De finns på varje länsstyrelse. Beredningssekretariaten tar fram kunskapsunderlag, men gör också, tillsammans med vattenmyndigheterna, de analyser och bedömningar som sedan ligger till grund för miljökvalitetsnormerna för vatten. Bedömningarna och normerna redovisas i databasen Vatteninformationssystem Sverige (VISS). I VISS finns också en hel del annan information. Läs mer i kapitel 9 Delaktighet är en nyckel.

Vattenförvaltning i Sverige

Vattenförvaltning är ett arbete som pågår hela tiden, men underlag och beslut revideras vart sjätte år, i enlighet med direktivets modell med förvaltningscykler. I varje sexårsperiod upprepas momenten:

- analys av påverkan
- bedömning av status
- bedömning av risk för försämring av status
- övervakning
- bedömning av ekonomiska förutsättningar och konsekvenser

I slutet av varje sexårsperiod beslutar vattendelegationen om förvaltningsplan, miljökvalitetsnormer och åtgärdsprogram för kommande period. Vattendelegationerna beslutar med andra ord om kvalitetskrav och de åtgärder som myndigheter och kommuner behöver göra för att nå dessa krav. Myndigheter och kommuner har sedan ansvar för att tillräckligt mycket och rätt fysiska åtgärder kommer tillstånd inom sina respektive ansvarområden.

Vattenmyndigheterna har också startat arbetet med Nationell plan för moderna miljövillkor för vattenkraften (NAP), som regeringen beslutade om 2020. Prövningarna av vattenkraftens miljövillkor ska leda till största möjliga nytta för vattenmiljön samtidigt som Sverige ska säkra

en nationell effektiv tillgång till el från vattenkraft. Den nationella prövningen ska ske 2022 till 2039 och vattenmyndigheterna kommer efter hand att uppdatera miljökvalitetsnormerna för samtliga vatten som påverkas av vattenkraft som ska prövas enligt den nationella planen.

För att få till genomtänkta åtgärder och få förankring och förståelse hos andra aktörer behövs samverkan. Vi samverkar därför lokalt, regionalt, nationellt och internationellt med både privata och offentliga aktörer. Centrala myndigheter har ofta uppdrag och ansvar för en viss sektor eller ett visst miljömål. Som exempel har Naturvårdsverket ansvar för avloppsfrågor och Jordbruksverket hanterar jordbruket. Avlopp och jordbruk bidrar båda till övergödning i sjöar, vattendrag och kustvatten. Vattenmyndigheterna för dialog med båda dessa myndigheter samt en rad andra aktörer för att se till att arbetet mot övergödning hänger ihop och är tillräckligt, samt att de olika aktörerna har kännedom om varandras arbete. Det kan säkerställas genom att alla har tillgång till samma underlag. Länsstyrelsernas Planeringskatalog samlar till exempel underlag från de flesta myndigheter i Sverige.

Vi nyttjar alla samma vatten. Vattenförvaltning handlar därför om att ta fram bästa möjliga beslutsunderlag för att aktörer ska kunna genomföra rätt åtgärder på rätt plats. I många fall finns det bara en typ av åtgärd att ta till, men när det gäller åtgärder mot övergödning går det ofta att se flera möjliga åtgärder. Då prioriteras den åtgärd som är mest kostnadseffektiv. Underlagen tas fram i ett avrinningsområdesperspektiv och med en helhetssyn på samhällets och ekosystemens långsiktiga nytta.

Alla aktörer behöver bidra

Genom samverkan med andra aktörer – lokalt, regionalt och nationellt – är tanken att vattenförvaltningsarbetet ska leda till åtgärder för bättre vatten, så att miljökvalitetsnormerna kan följas. Det är dock viktigt att påpeka att uppnåendet av miljökvalitetsnormerna kräver att alla aktörer genomför sina åligganden. Vattenmyndigheterna har inga finansiella medel att dela ut till åtgärdsmyndigheterna för att stimulera genomförandet. Det finns inte heller några sanktioner för de åtgärdsmyndigheter som inte utför sitt uppdrag. Vattenförvaltningsarbetet är därför beroende av att alla bidrar. Vattenmyndigheterna ser dock ett behov av ökad statlig finansiering av åtgärder för att stötta övriga aktörer i deras arbete. Om alla utför sina åtgärder så ska åtgärderna både hänga ihop och räcka till. Det är vattenmyndigheternas uppdrag att se till att kedjan av åtgärder hänger ihop, för att möjliggöra för alla aktörer att ta sitt ansvar på effektivast möjliga sätt.

En viktig hörnsten i arbetet är att säkerställa lokal förankring och att beslut fattas så nära de som berörs som möjligt. Därför finns vattenråd, vattenvårdsförbund, fiskerättsägare och andra vattenorganisationer som samlar lokala intressenter kring vatten.

Kommuner, länsstyrelser och centrala myndigheter rapporterar också varje år tillbaka till vattenmyndigheterna hur deras åtgärdsarbete går. Resultaten av återrapporteringen utvärderas för att se om de åtgärder som genomförs är tillräckliga eller om ytterligare åtgärder behöver tillkomma i nästa åtgärdsprogram. Återrapporteringen används också som underlag för Sveriges rapportering till EU. Vattenmyndigheterna stöttar Havs- och vattenmyndigheten i arbetet med att rapportera till EU genom att sammanställa underlagen.

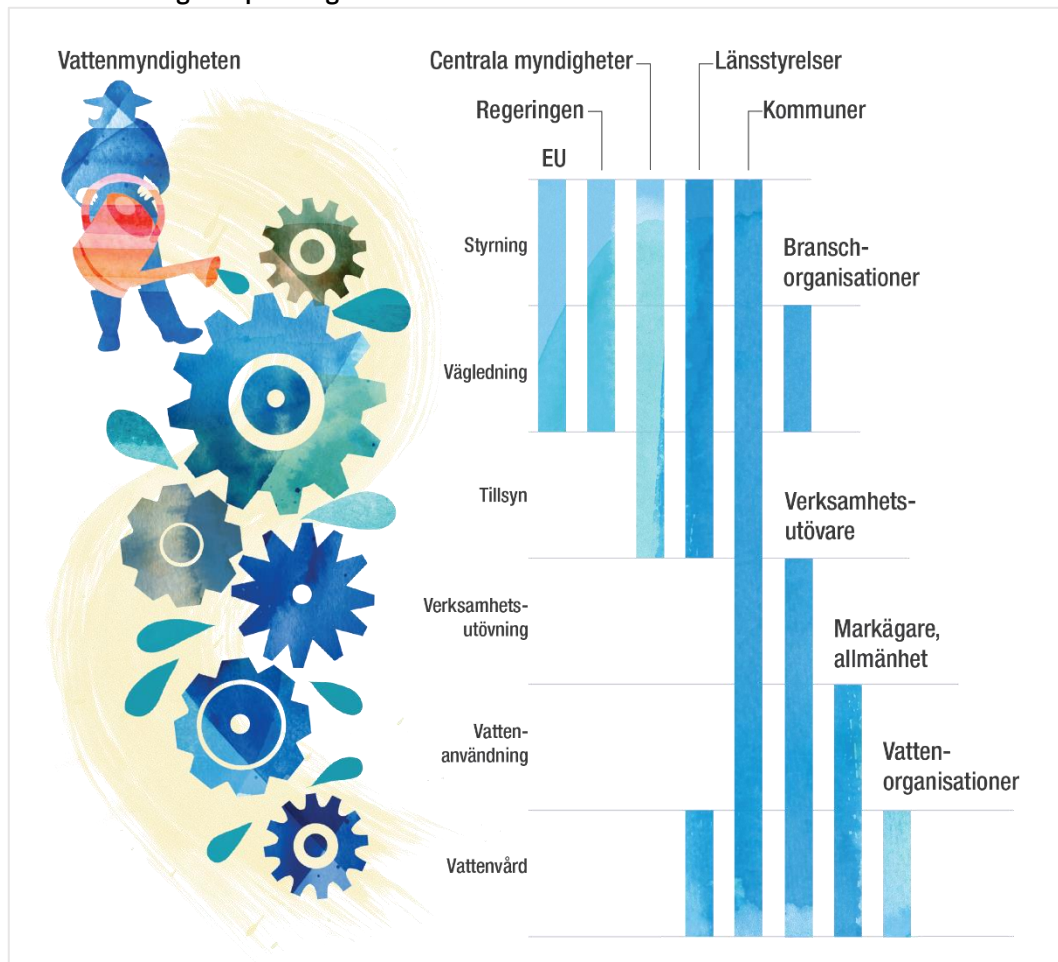
Vattenmyndigheternas tre verktyg

Som framgått ovan har vattenmyndigheterna tre huvudsakliga verktyg i arbetet med förvaltningen av Sveriges vatten: **förvaltningsplan**, **miljökvalitetsnormer** och **åtgärdsprogram**. Dessa tre hänger ihop och revideras inför varje ny sexårsperiod. Deras roll är att presentera den samlade kunskapen från alla delar av samhället och klargöra vem som har ansvar, så att våra gemensamma insatser gör att vi kan nå en bättre vattenmiljö.

Förvaltningsplan

Förvaltningsplanen ger en helhetsbild över tillståndet för respektive vattendistrikts vatten, men visar också på vad och vilka som påverkar vattnet och vilka vatten som riskerar att bli försämrade. På så vis presenteras här vad olika samhällssektorer har för intressen i, och syn på, vattnet och deras skötsel. Även om det finns olika intressen är vattnet gemensamt och därför behandlar förvaltningsplanen vattnet som den gemensamma tillgång det är.

Vattenförvaltning sker på många nivåer



Figur 1.1 Aktörer och roller i vattenförvaltningsarbetet.

I förvaltningsplanen redovisas tillståndet i yt- och grundvattenförekomster i distriktet enligt den kartläggning och analys som vattenmyndigheten har genomfört under de senaste åren. Dessutom redovisas de betydande påverkanstryck från mänsklig verksamhet som finns och vilka miljöproblem de orsakar.

Utifrån dessa bedömningar sätter vattenmyndigheten mål för arbetet med att åtgärda denna påverkan, i form av miljökvalitetsnormer för distriktets samtliga vattenförekomster. För att se till att miljökvalitetsnormerna följs behöver myndigheter och kommuner sedan genomföra de åtgärder som framgår av Åtgärdsprogram för vatten 2022–2027.

Åtgärdsprogrammet sammanfattas i denna förvaltningsplan. I den avslutande delen av förvaltningsplanen redovisas den övergripande, samlade bedömningen av vad som behöver göras nationellt och i distriktet för att se till att vi på lång sikt kan förvalta våra vatten på ett hållbart sätt.

Vattenmyndigheten har samtidigt med denna förvaltningsplan också startat arbetet med att besluta om miljökvalitetsnormer för cirka 1 300 vatten som är påverkade av vattenkraft och som ska prövas enligt regeringens nationella plan (NAP) under de kommande åren.

Vattenmyndigheten i Södra Östersjön har också beslutat om **Delförvaltningsplan** och **Delåtgärdsprogram mot torka och vattenbrist 2022–2027**, som gäller för distriktet.

Miljökvalitetsnormer för vatten

Miljökvalitetsnormerna utgör ett mål för miljökvaliteten i en specifik vattenförekomst. Miljökvalitetsnormer är juridiskt bindande och finns i flera olika former, där **miljökvalitetsnormer för yt- och grundvatten** är en. Statliga myndigheter och kommuner är ansvariga för att normerna följs. Miljökvalitetsnormer infördes i och med tillkomsten av miljöbalken år 1999 och syftar till att bestämma den lägsta godtagbara miljökvaliteten eller det önskade miljötillståndet på en specifik plats och inom en viss angiven tid. Enligt vattendirektivet får som huvudregel heller ingen försämring av vattenkvaliteten ske.

Åtgärdsprogram

Det tredje verktyget, **åtgärdsprogrammet**, beskriver de åtgärder som behöver göras så att vattnet ska bli så bra som möjligt, alltså hur miljökvalitetsnormerna ska följas.

Åtgärdsprogrammet riktar sig till myndigheter och kommuner som har till uppgift att se till att miljökvalitetsnormerna följs genom olika administrativa åtgärder, som till exempel tillsyn och prövning eller genom olika vägledningsinsatser. De administrativa åtgärderna i åtgärdsprogrammet är bindande för de myndigheter som pekas ut i åtgärdsprogrammet.

Vattenmyndigheterna ser till att beskriva åtgärderna i åtgärdsprogrammet så att de är möjliga att genomföra och har en tydlig koppling till miljökvalitetsnormerna. Vi fördelar arbetet med att genomföra åtgärderna på Sveriges centrala myndigheter, länsstyrelser och kommuner.

Dessa administrativa åtgärder leder sedan till fysiska åtgärder i naturen. Det kan handla om minskade utsläpp, sanering av förorenade områden eller anläggande av våtmarker. Det är länsstyrelserna och kommunerna som har tillsynsansvar för att åtgärder genomförs.

Åtgärdsprogrammet tar, liksom förvaltningsplanen, avstamp i vad olika aktörer i samhället behöver göra och visar var åtgärdsbehoven är som störst. Åtgärdsprogrammet innehåller en kedja av åtgärder som tillsammans behöver genomföras för att nå miljökvalitetsnormerna. En central myndighet kan till exempel behöva ta fram en vägledning, länsstyrelserna får sedan i uppdrag att planera eller vägleda kommunerna. De gör sedan genom tillsyn eller planering så att de fysiska åtgärderna genomförs.

Förslag på fysiska åtgärder beskrivs inte i åtgärdsprogrammet utan i databasen VISS. Dessa fysiska åtgärder är just förslag. Det kan ibland vara lämpligt att göra något annat. Det är inte metoden som är det viktiga, utan resultatet, nämligen att miljökvalitetsnormerna följs.

Eftersom till exempel utsläpp som sker på en plats kan få stora effekter på en helt annan plats i takt med att vattnet rinner iväg, så måste åtgärder många gånger göras på andra platser än där problemet syns och är som störst. Därför finns det flera åtgärder i åtgärdsprogrammet som handlar om planering och samverkan. Detta ska underlätta för myndigheter och kommuner att komma fram till rätt fysiska åtgärder oavsett administrativa gränser.

1.2 Hur arbetar vi för bättre vattenmiljö?

Avvägningar i miljökvalitetsnormerna

Till skillnad från många andra bestämmelser i samhället, så utgår miljökvalitetsnormerna från miljöns tillstånd. Normen ska avspegla den lägsta godtagbara miljökvaliteten eller det önskade miljötillståndet. Miljökvalitetsnormerna anpassas därför till varje unik plats med en unik målbild om ett gott miljötillstånd.

Arbetet med miljökvalitetsnormer baseras på tillgänglig kunskap om vilken påverkan naturen och samhället tål i ett visst område. Till att börja med fastställs vad naturen tål, utan hänsyn till ekonomiska eller tekniska förhållanden. Det måste dock vara möjligt att uppnå normen både tekniskt och ekonomiskt. Därför går vi vidare med ett arbete för att väga in samhällsnytta och de praktiska möjligheterna att uppfylla normen. Till slut når vi en norm som är en avvägning mellan vad naturen tål och vad samhället kräver för att fungera.

Kortsiktigt kan det tyckas att till exempel målet att öppna upp vandringsvägar för fisk står emot vattenkraftsbranschens behov av fallhöjd i vattendragen. Vattenmyndigheterna har regeringens uppdrag att göra en långsiktigt hållbar avvägning mellan dessa olika nyttor. Det kan därför handla om att identifiera verksamheter som ger så stor samhällsnytta att det är viktigare att behålla en verksamhet än att uppnå god miljö kvalitet i vattnet. God miljö kvalitet kan i sådana fall uppnås senare eller så behöver miljökraven på verksamheten sänkas.

Som ett exempel kan samhällsnyttan av en hamn överstiga miljönyttan av en naturlig vik. Därför tillåts en större påverkan i denna hamn än vad ekosystemet egentligen tål för att ha så kallad god status. På samma sätt kan vattenkraftverk bedömas ha en sådan betydelse för vår nationella elförsörjning att de undantas från kraven på god status. Dessa avvägningar mellan samhällsnytta och miljönytta följer de kriterier som finns i det formella regelverket och de vägledningar som tas fram av våra vägledande myndigheter. Alla rimliga åtgärder för att minska påverkan så långt som möjligt ska dock alltid göras. Samtidigt får vattenkvaliteten inte försämrats oavsett verksamhet. Detta så kallade "försämringsförbud" gäller alla verksamheter och i alla typer av vatten.

Ständiga förbättringar

Den cykliska förvaltningsmodellen innebär att varje moment i vattenförvaltningsarbetet upprepas vart sjätte år. Metoden innebär att vi får med den senaste kunskapen och kan använda all information som finns tillgänglig. De förändringar som sker i samhället och i miljön noteras och beskrivs i förvaltningsplanen för varje sexårsperiod.

Upprepningen av momenten skapar stabila spelregler för alla inblandade aktörer och därmed även rättssäkerhet. Samtidigt garanterar den cykliska förvaltningsmodellen att ständiga och stegvisa förbättringar sker mot en långsiktigt hållbar vattenförvaltning.



Vattenmyndigheterna fastställer vilken påverkan varje vatten tål. Foto: Robert Kautsky/ Azote

Underlagen som använts för kartläggningen och statusklassificeringen har aldrig varit så bra som nu.

Det finns dock en inneboende motsättning mellan stabila förutsättningar och ständiga förbättringar av metoder för att kartlägga och analysera i syfte att få ett bättre underlag. För att exempelvis kunna jämföra status för en vattenförekomst mellan olika perioder, skulle riktlinjerna för hur statusklassningen går till, behöva vara statiska över tid. Med ökad och förbättrad kunskap om kartläggnings- och analysmetoder får vi dock träffsäkrare statusklassningar, och detta är en del av poängen med det cykliska arbetssättet. Samtidigt blir det då svårt att göra jämförelser utan att gå in på enskilda parametrar. Detta är ett pedagogiskt problem som uppmärksammats på regeringsnivå. Den inneboende motsättningen mellan jämförbarhet och utveckling är dock svår att komma ifrån i ett arbete som ständigt utvecklas och förbättras.

Vi har använt den data och de underlag som Sverige har för att göra så bra bedömningar som möjligt. Däremot är hur åtgärderna ska finansieras en ständigt återkommande fråga och en grundläggande förutsättning för att Sveriges vattenförvaltningsarbete ska ge effekt. Ett dilemma är även att effekterna av åtgärder i vatten ofta kommer långt senare, ibland många år efter att åtgärden utfördes. Det kan därför vara en utmaning, inte minst politiskt, att motivera stora investeringar nu, som ger tydlig utdelning först långt in i framtiden. I våra beräkningar tar vi därför hänsyn till kostnadseffektivitet, både i tid och i rum. I och med detta har vi i det arbete som ligger till grund för denna förvaltningsplan, på så sätt förbättrat våra analyser av vilka åtgärder som ger mest effekt till minst kostnad.

Trots stegvisa framsteg i vattenförvaltningsarbetet och anpassningar som gjorts till ny information och ny kunskap är det fortfarande flera saker som kan och behöver förbättras ytterligare. En mer precis och förbättrad miljöövervakning av vatten i Sverige är en sådan sak. Ett steg på vägen är projektet Full koll på våra vatten, ett samarbete mellan Havs- och vattenmyndigheten, länsstyrelserna, Naturvårdsverket, Sveriges geologiska undersökning och vattenmyndigheterna, som bedrivs för att förbättra övervakningen i grund- och ytvatten. Läs mer i kapitel 4 Miljöövervakning.

I förvaltningsplanen skiljer vi på åtgärdsplats och effektplats; en åtgärd som görs på en plats kan ge effekter på en helt annan plats nedströms. Det innebär också att vi kan behöva föreslå åtgärder på andra platser än där problemet syns. Att åtgärder placeras långt ifrån effektplatsen ställer stora krav på samverkan mellan olika aktörer. Vi bedömer att denna lokala samverkan utifrån vattnets flöden ytterligare behöver stärkas under åren fram till 2027. Till exempel kan det innebära att kommunerna samverkar mer i sin planering av mark- och vattenanvändningen och att vattenråden blir ännu viktigare i kommande åtgärdsarbete. Regionplaner kan vara ett bra redskap som underlättar samordningen mellan kommuner. I dagsläget har endast Region Stockholm och Region Skåne sådana uppdrag.

Våra möjligheter att bedöma hur ett förändrat klimat påverkar vattnet är begränsade. Den information som finns har inte samma standard som våra andra underlag och en särskilt försvårande faktor är de långa tidsperspektiven i klimatscenerierna. Det behövs också fler verktyg för att se effekter av klimatförändringar och behov av klimatanpassning på en finskalig geografisk nivå. Informationen och kunskapsnivån utvecklas dock ständigt bland annat i olika forskningsprojekt. Vi hoppas därför att våra bedömningar av klimatförändringens påverkan kommer att förbättras till år 2027. Samordningen med översvämningsdirektivets riskbedömningar är ett exempel på hur klimatanpassningsarbetet i Södra Östersjöns vattendistrikt har utvecklats sedan 2016.

Delförvaltningsplanen mot torka och vattenbrist i Södra Östersjöns vattendistrikt är den första i sitt slag i Sverige. Den beskriver klimatförändringarnas effekter på vattentillgången i distriktet med hjälp av helt nya analyser som tagits fram i samarbete med SMHI och SGU. Vi bedömer att vattenförvaltning med fokus på vattenbrist och torka kommer att vara till stor nytta i Södra Östersjöns vattendistrikt.

De avvägningar som sker i arbetet med miljö kvalitetsnormerna kan ibland uppfattas som svåra att förstå, eller som kontroversiella eller direkt felaktiga av vissa. Det är egentligen inte så märkligt, eftersom det handlar om att hitta en balans mellan vattenmiljövärden och olika samhällsintressen på en relativt övergripande nivå. Avvägningen ska enligt gällande direktiv och förordningar ske mot samhällets behov och de samhällsekonomiska kostnaderna för att göra åtgärder, inte i förhållande till en enskild aktörs intressen och ekonomiska förutsättningar.

I vissa fall kan det ändå vara aktuellt med en sänkt kravnivå för vattenmiljön, på grund av att konsekvenserna av att göra förbättringsåtgärder blir alltför långtgående för samhällets olika aktörer. I syfte att tydliggöra i vilka fall vattenmyndigheten utreder förutsättningarna för en sådan sänkt kravnivå, ser vattenmyndigheten över möjligheten att utveckla ett system för att i VISS redovisa vilka vattenförekomster som är föremål för en sådan utredning. Avsikten är att ge en ökad tydlighet för berörda aktörer, exempelvis parter och prövningsmyndigheter inför en tillståndsprövning eller en kommun som påbörjar arbete med en översikts- eller detaljplan.

Vattenmyndigheten ser även över möjligheten att på ett lättillgängligt sätt beskriva på vilket sätt och i vilken form som underlag kan lämnas till nationella datavärddar, för att beaktas i Vattenmyndighetens och beredningssekretariatens arbete med normsättning och undantag.



Södra Östersjöns vattendistrikt är landets mest tätbefolkade, men här finns också ungefär en tredjedel av Sveriges jordbruksmark.

2 Beskrivning av vattendistriktet

I det här kapitlet berättar vi om vilka förhållanden och utmaningar som är specifika för Södra Östersjöns vattendistrikt.

Distriktet ligger i sydöstra Sverige och består av hela eller delar av tio län och 91 kommuner. Det sträcker sig längs Östersjökusten från Bråviken i norr, runt Smålands, Blekinges och Skånes kust till Kullens spets i norra Öresund. Öland och Gotland ingår bildar den östra gränsen för vattendistriktet.

Variationen i naturmiljöerna och därmed vattnen är relativt stor i distriktet. De stora slätterna i Skåne, Östergötland och längs Kalmarkusten är sjöfattiga och avvattnade för att möjliggöra effektiv odling. Skogsbygderna innehåller stor variation från ett flackt landskap i söder med relativt få sjöar till ett mer finskuret landskap med många sjöar längre norrut. I skogslandskapet finns också myrmarker som kan hålla vatten. På Öland och Gotland som har yttlig kalkberggrund, finns bara enstaka sjöar och vattendragen är små. Till de större avrinningsområdena i distriktet hör Motala ström med Vättern, Emån, Mörrumsån och Helge å.

Det varierade landskapet i kombination med ett relativt torrt och varmt klimat ger förutsättningar för en rik biologisk mångfald i våra vatten. Det finns många skyddsvärda arter och biotoper i och vid vatten i distriktet.

2.1 Utmaningar i distriktet

Tillgången till rent dricksvatten och en miljö fri från skadliga ämnen är viktiga förutsättningar för både oss människor och allt annat levande. Det är rentav avgörande för att samhället ska kunna fortsätta att utvecklas. Tyvärr är det inte så det ser ut. I distriktet finns stora utmaningar i alla typer av vatten och det gäller såväl vattenkvalitet, förändrade flöden och onaturliga konstruktioner som påverkar växt- och djurlivet i vatten som att det ska finnas vatten i tillräcklig mängd – varken för lite eller för mycket på en gång.

Torka, vattenbrist och ibland översvämning

Just vattenbrist drabbar delar av Södra Östersjöns vattendistrikt värre än resten av landet och det behöver motverkas med flera olika åtgärder. Därför har Vattenmyndigheten i Södra Östersjön tagit fram en särskild delförvaltningsplan och ett delåtgärdsprogram som har fokus på att förebygga vattenbrist.

Delar av distriktet har redan problem med torka och vattenbrist och detta förväntas förvärras i takt med en högre medeltemperatur. Speciellt kommer de östra delarna av distriktet, som Kalmar län, Öland och Gotland drabbas. Klimatstudier visar visserligen att årsmedelnederbörden har ökat jämfört med referensperioden (1961–1990) och att den kommer att stiga ytterligare. Men samtidigt visar beräkningarna att nederbörden inte kommer att vara jämnt fördelad över året.

Beräkningarna förutspår långa perioder av torra under vår och sommar, medan kraftiga skyfall oftare kommer att ske under vinter. Det betyder att det de flesta vattendrag kommer att få en hög vintertillrinning, men en minskade tillrinning under vår och sommar. Säsongen med låga flöden blir längre. (Persson, o.a., 2015b; Persson, o.a., 2015a).



Torka och vattenbrist drabbar Södra Östersjöns vattendistrikt värre än resten av landet och problemen väntas öka med kommande klimatförändringar. Öland är ett av de värst utsatta områdena.

Här är det dessutom många som behöver vatten under sommaren: Jordbruket behöver bevattna grödor och ge dricksvatten till djuren samtidigt som turismen medför en större befolkning att försörja med dricksvatten. Detta kan komma att bli en särskilt tuff utmaning för distriktet i framtiden. Mer frekventa skyfall innebär en ökad risk för översvämningar som förutom skador på infrastruktur och livsmedelsproduktionen även kan leda till en ökad transport av närsalter och miljögifter. Tillsammans med en minskad svaveldeposition och en förändrad markanvändning är klimatförändringar även en drivande faktor bakom brunifieringen av sjöar och vattendrag.

Övergödningen från land behöver minimeras

En annan stor utmaning i Södra Östersjöns vattendistrikt är övergödning i sjöar, vattendrag och kustvatten. Det orsakas framför allt av näringsläckage från jordbruk, men även små avlopp och urban markanvändning bidrar till övergödningen.

De kustnära miljöerna längs distriktets långa kuststräcka påverkas också av hur tillståndet är ute till havs. Näringsrikt utsjövatten driver in mot kusten med till exempel algblomningar som följd. Eftersom det dåliga miljötillståndet i utsjön också påverkar kustområdena är det extra viktigt att påverkan från land blir så liten som möjligt.

SMHI:s mätningar och analyser från 2019 visar att ungefär 32 procent av Östersjöns botten var helt syrefri eller led av syrebrist. Ungefär 22 procent eller 55 000 kvadratkilometer var helt syrefri, vilket motsvarar en yta större än Danmark. Utbredning av syrebrist och syrefria områden har legat på en konstant högre nivå sedan 1999 än före millennieskiftet (SMHI, 2020a).

Miljögifter även i dricksvatten

Det formella dricksvattenskyddet i distriktet har blivit bättre sedan förvaltningscykel 2009–2015, vilket framgår av kommunernas årliga återrapportering till vattenmyndigheterna, men skyddet är fortfarande bristfälligt på sina håll i distriktet.

Miljögifter återfinns i flera ytvatten, men även grundvatten. Miljögifter kommer både från historiska utsläpp från industri och lantbruk, men även från nya utsläpp. Vissa vattentäkter, som har använts till dricksvattenproduktion, har fått stängas på grund av att bekämpningsmedel har hittats i vattnet. Det har också hittats förhöjda värden av PFAS i ett vattenverk i Kallinge, vilket ledde till en omedelbar avstängning av dricksvatten för ungefär 5000 personer (Ronneby kommun, 2020).

Historiskt har det bedrivits industriverksamhet av många olika slag inom distriktet, till exempel glasbruk och annan tillverkningsindustri. Det finns deponier och andra rester kvar som påverkar vattenförekomsterna.

Många hinder i vattendragen

Därutöver finns det många fysiska förändringar i både mindre och större vattendrag, som exempelvis dammar, kraftverk, felpacerade vägtrummor och gamla kvarnar. Dessa fysiska förändringar leder till förändrade livsbetingelser för vattenlevande organismer och utgör bland annat vandringshinder för fisk. Samtidigt uppfyller vissa av dessa fysiska förändringar viktiga funktioner för samhället i form av exempelvis markavvattning eller kraftproduktion, medan andra är viktiga och intressanta kulturmiljöer.

Bedömningsgrunder för brunt vatten saknas

Länsstyrelser och kommuner i distriktet har lyft brunifieringen som en viktig fråga under vattenmyndigheternas samråd. Att sjöar och vattendrag kan ha brunt vatten beror av en naturlig process orsakad av läckage av järn och organiskt material från omgivande mark. De senaste 50 åren har dock vattnet blivit mycket brunare vilket påverkar såväl sjöarnas ekosystem som produktionen av dricksvatten (Kritzberg, o.a., 2020).

I dagsläget saknas bedömningsgrunder kopplat till brunifiering och därför kan inte omfattningen kvantifieras inom vattenförvaltningen. Likväl är det ett problem som kan komma att påverka möjligheten att nå god ekologisk status i distriktets vatten, via påverkan på andra kvalitetsfaktorer. Det är Havs- och vattenmyndigheten som är vägledande och föreskrivande myndighet avseende bedömningsgrunder i ytvatten, vilket inkluderar framtagandet av nya bedömningsgrunder.

Fortsatt surt trots kalkning

Försurningen av distriktets sjöar och vattendrag är en utmaning som kommer att finnas kvar under lång tid. Även om bidraget till försurningen från deposition av försurande ämnen har minskat finns det ett fortsatt behov av att kalka många av distriktets sjöar och vattendrag. I distriktet bedrivs dessutom ett aktivt skogsbruk på, i vissa områden, försurningskänsliga jordar. En framtida ökad efterfrågan på biobränslen riskerar att öka försurningsproblematiken på sikt

2.2 Geografi och befolkning

Södra Östersjöns vattendistrikt omfattar 30 huvudavrinningsområden, se karta 2.1. De flesta av dessa är relativt små, vilket, tillsammans med att distriktet befinner sig i regnskugga medför att vissa vattendrag torkar ut under sommaren (Se mer om torka i Delförvaltningsplan mot torka och vattenbrist 2022–2027).

Markanvändningen i vattendistriktet består till mer än 50 procent av produktionsskog. En femtedel av distriktets landyta är jordbruksmark. Det är en större andel än i de övriga vattendistrikten. Se tabell 2.1, 2.2, figur 2.1 och karta 2.2.

Vattendistriktets land- och vattenyta

	Yta/ längd
Landareal	49 988 km ²
Sjöar	4 090 km ²
Vattendrag	10 170 km
Kustvatten	10 068 km ²
Grundvattenförekomster	15 362 km ²

Tabell 2.1 Geografi i Södra Östersjöns vattendistrikt.

Markanvändning

	Andel av vattendistriktets landareal
Åker	18
Betesmark	5
Bebyggelse	6
Produktionsskog	57
Annan markanvändning	14

Tabell 2.2 Markanvändning¹ i Södra Östersjöns vattendistrikt, angivet som andel av vattendistriktets landyta i procent.

En tredjedel av landets befolkning

Av Sveriges hela befolkning bor ungefär 30 procent i Södra Östersjöns vattendistrikt (se tabell 2.3) och vi blir stadigt fler. Befolkningen i distriktet är dessutom ännu större under sommaren. I Skåne blir befolkningen dubbelt så stor under sommarmånaderna och både Öland och Gotland ökar sin befolkningsmängd tiofalt. Det gör att vattenanvändningen ökar dramatiskt, när den istället skulle behöva minska. Samtidigt får sydostkusten ytterst lite regn. Här är nederbördstalet lägst i hela i Sverige (se också Delförvaltningsplan och delåtgärdsprogram mot torka och vattenbrist 2022–2027).

Bland större städer i distriktet kan nämnas Malmö, Linköping, Helsingborg, Jönköping, Norrköping, Lund och Växjö. Befolkningstätheten i distriktet varierar stort. Ydre kommun i Östergötland är glesast befolkad med 5,5 invånare per kvadratkilometer medan det i Malmö kommun bor 2 193 invånare på motsvarande yta.

Men Ydre är inte ensam: Det finns många små kommuner med få invånare i distriktet. Generellt har fattiga glesbygdskommuner en högre kommunalskatt än de som är mer tätbefolkade (SCB, 2021).

¹ Markanvändning är tagen från SCB:s statistikdatabas (SCB, 2015). Markanvändningen klassas vart femte år.

Markanvändning i Sveriges fem vattendistrikt

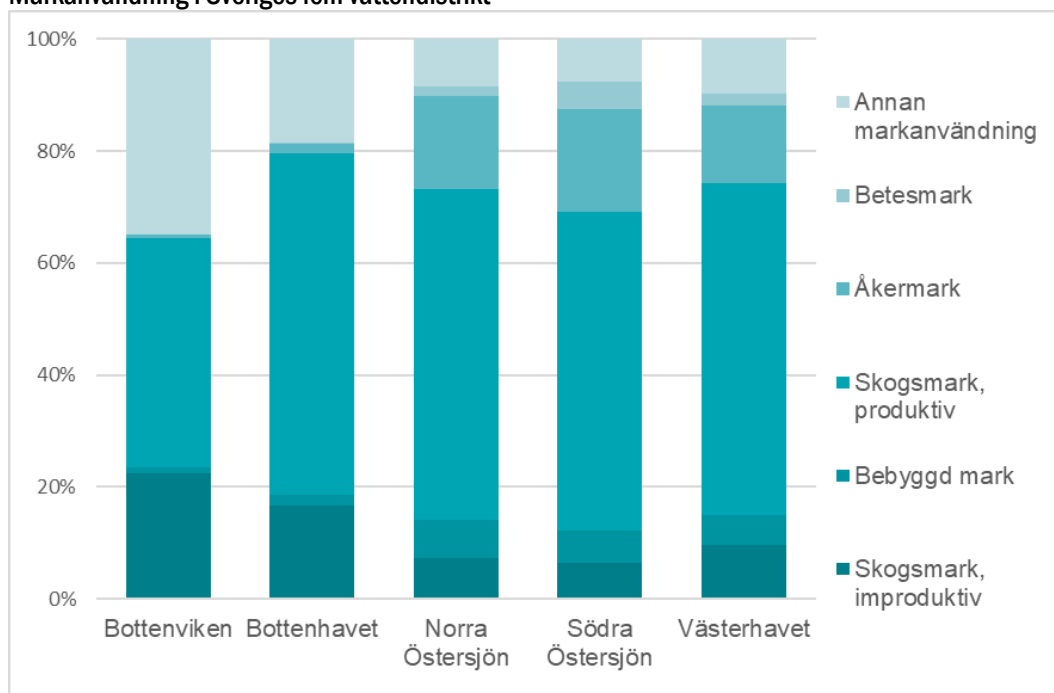


Diagram 2.1 Markanvändning i Sveriges fem vattendistrikt. I Södra Östersjön är andelen improduktiv skogsmark² allra minst och andelen jordbruksmark störst i jämförelse med övriga distrikt.

Befolkning i och utanför tätort

	Antal/ andel
Distriktets befolkning totalt³	2 890 000 personer
I tätort⁴	86 %
På landsbygden⁵	14 %

Tabell 2.3 Befolkning i och utanför tätort i Södra Östersjöns vattendistrikt.

Ett lågt befolkningsantal innebär särskilda utmaningar när det gäller åtgärder för bättre vatten i form av exempelvis miljötillsyn, vattenskydd och avloppsrening. Det kan handla om stora kostnader som ska fördelas på ett litet antal skattebetalare. Ofta är belastningen på vattenmiljön lägre i en glesbefolkad kommun vilket innebär att det inte finns någon omfattande påverkan på vattenförekomsterna och därmed inte ett lika stort åtgärdsbehov.

² Improduktiv skogsmark definieras som skog som producerar mindre än en kubikmeter virke per hektar och år. Här ingår olika typer av skogbevuxna impediment, till exempel myrmarker och berg (SCB, 2019b).

³ Befolkning i november 2019.

⁴ Andel invånare i tätort är indelat efter kommungrupperingen, som görs av Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) (SKR, 2019). I "tätort" ingår storstäder och storstadnära kommuner (A1-A2), större städer och kommuner nära större stad (B3-B5) och mindre städer (C6).

⁵ Andel på landsbygden innefattar pendlingskommuner till mindre tätorter och landsbygdskommuner med mindre än 15 000 invånare i den största tätorten (C7-C9).

Vattenförekomster i distriktet

För att kunna beskriva vattenmiljöernas tillstånd och definiera ändamålsenliga miljökvalitetsnormer behöver alla vatten delas in i enheter som är så likartade som möjligt när det gäller typ, status och påverkanstryck. Enheterna kallas vattenförekomster och definieras bland annat utifrån storlek. Kriterierna för hur indelningen ska göras beskriver vi i Bilaga 5 Krav enligt vattenförvaltningsförordningen.

I Södra Östersjöns vattendistrikt finns 1873 ytvattenförekomster och 701 grundvattenförekomster. Av dessa är de allra flesta så kallade naturliga vatten och endast tre vattenförekomster är utpekade som kraftigt modifierade och nio vattenförekomster som konstgjorda (tabell 2.4). Ett exempel på en konstgjord vattenförekomst i Södra Östersjöns vattendistrikt är Göta kanal.

Det är ytvattenförekomster som är betydligt hydromorfologiskt påverkade som kan förklaras som kraftigt modifierade eller konstgjorda. Det kan till exempel vara dammar eller kanaler. Urvalet sker enligt vattenförvaltningsförordningen när vissa förutsättningar är uppfyllda. För kraftigt modifierade vatten (KMV) och konstgjorda vatten (KV) tillämpas inte samma kvalitetskrav som för naturliga vattenförekomster. Vattnet i dessa vattenförekomster ska uppnå så god kvalitet som är möjligt utan att det har för stor inverkan på den verksamhet som ligger till grund för att vattenförekomsten har fastställts som kraftigt modifierat eller konstgjort vatten. Verksamheter som kan anges som skäl för att förklara vattenförekomster som kraftigt modifierat vatten är bland annat kraftproduktion, dricksvattenförsörjning och markavvattning.

Alla stora hamnar i distriktet är klassade som riksintresse i egenskap av anläggningar för kommunikationer (hamnar). För mindre stränga krav gällande hamnar, se kapitel 7 Miljökvalitetsnormer för vatten.

Vattenförekomster i distriktet

Vattenkategori	Antal
Grundvatten	702
Ytvatten (sjöar, vattendrag, kustvatten)	1873
Naturliga vatten, sjöar	506
Naturliga vatten, vattendrag	1189
Naturliga vatten, kustvatten	178
Naturliga vatten, summa	1862
Kraftigt modifierade vatten, vattendrag	3
Konstgjorda vatten, vattendrag	9

Tabell 2.4 Antal vattenförekomster i Södra Östersjöns vattendistrikt (VISS, 2020)

Några stora avrinningsområden, malar och lång kust

Motala ström i Östergötland, Emån i Småland och Helge å i Skåne utmärker sig som arealmässigt mycket stora avrinningsområden för sydöstra Sverige, se karta 2.1 Motala ström är distriktets ojämförligt största. Det rymmer Vättern och dess avrinning ut i Östersjön. Över 20 kommuner i fem län ligger helt eller delvis inom Motala ströms avrinningsområde.

I både Emån och Helge å finns den ovanliga fisken mal, som bara finns naturligt i tre vattensystem i Sverige.

Södra Östersjöns vattendistrikt har en lång kust, cirka en tredjedel av Sveriges totala kuststräcka, med varierande landskapsutformning med klippskärgård, moränskärgård och låglänt sandskärgård. Att skärgården dessutom består av täta kluster av öar istället för mer utspridd arkipelag eller öppen kust gör den östra svenska skärgården unik. Den varierande skärgården ger en mångfald av ekosystem som kan ha en varierande känslighet för påverkan från miljögifter, övergödning och fysisk påverkan. Hanöbukten är ett kustområde där problem med bland annat minskat fiske särskilt uppmärksammas.

Samarbete med Danmark om Öresund

Distriktet gränsar i Öresund också till Danmark. Öresund är inte vad vattenförvaltningsförordningen (2004:660) definierar som "gemensamt vatten" (8 kap.). Distriktet har därför ingen gemensam strategi för arbetet och samordnar inte formellt

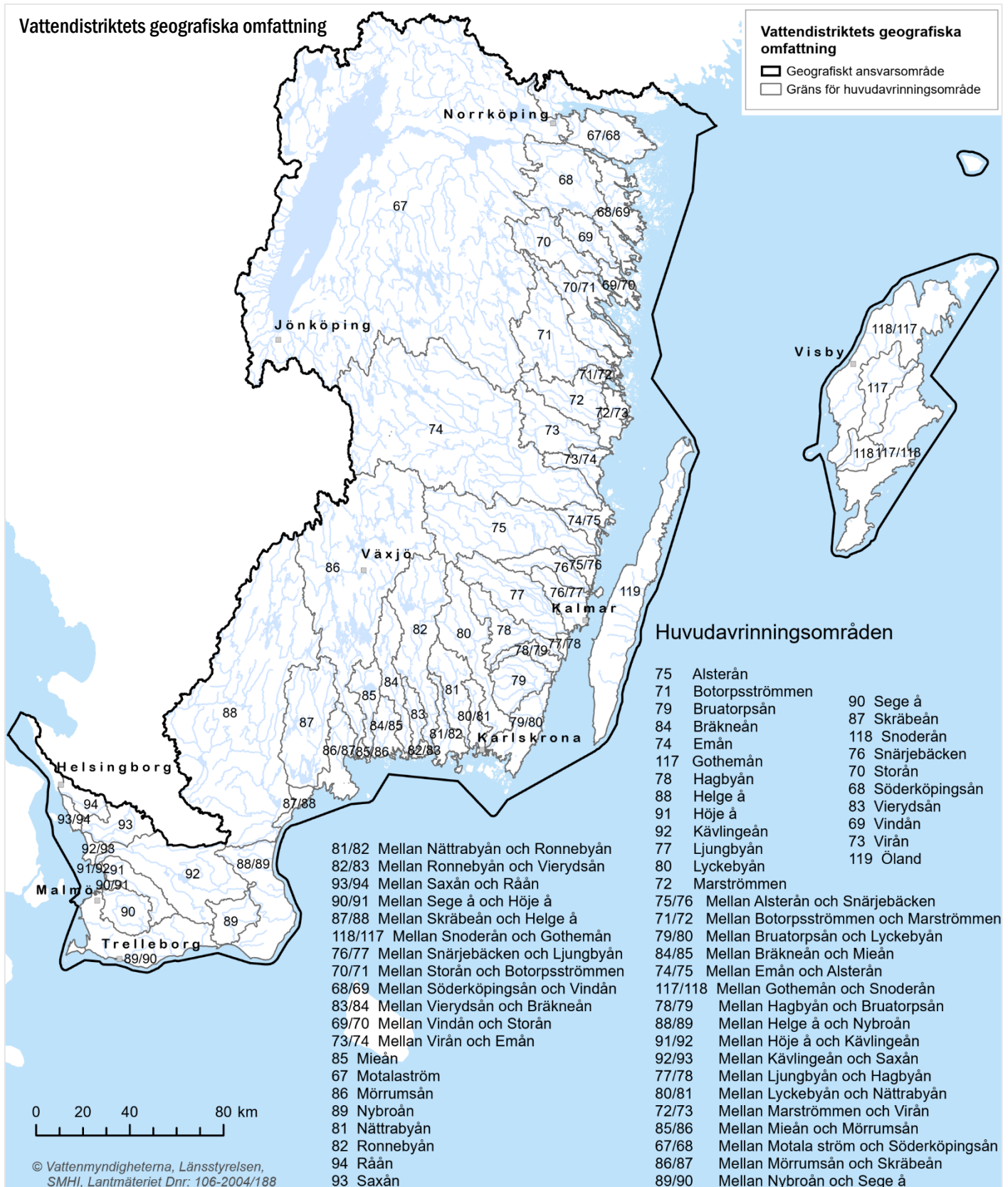


Vy över Öresund från Helsingborg.

statusklassificeringar, miljö kvalitetsnormer, åtgärdsprogram och övervakningsprogram med Danmark. Trots detta delar vi vatten med Danmark i Öresund och samarbetar därför med Danmark till exempel när det gäller statusklassificeringar och hantering av miljö kvalitetsnormer i Öresund. Öresund, med sina många hamnar och städer på båda sidor sundet är under ständig exploatering.

Du kan läsa mer om samarbetet med Danmark i kapitel 9 Delaktighet är en nyckel.

Öresund tillsammans med danska Bälten är de enda platserna där saltvatten fritt kan tränga in till Östersjön. Inlöden av så kallat friskt vatten till Östersjön har avgörande goda effekter för Östersjöns miljö och levande organismer. Inlödesvolymen genom Öresund är mellan en fjärdedel och en tredjedel av den totala volymen. Det vatten som rinner genom Öresund har kortare väg till djupområdet (53 m) i Arkonabassängen och späds därför mindre än det vatten som rinner genom Bälten (SMHI, 2021).



Karta 2.1 Vattendistriktets geografiska omfattning. I kartan visas också distriktets större avrinningsområden.

Översiktlig marktäckningskarta



Karta 2.2 Översiktlig marktäckningskarta för Södra Östersjöns vattendistrikt.

Hydrologiska förhållanden

De hydrologiska förhållandena varierar i Södra Östersjöns vattendistrikt – från det småländska höglandet med hög nederbörd och avrinning till Ölands och Gotlands södra delar som mer nederbördsfattiga och torra. Årsnederbörden i Södra Östersjöns vattendistrikt mellan åren 2005 och 2015 var i medeltal 722 mm per år (SCB, 2019f). Årsnederbörden i Södra Östersjöns vattendistrikt är ungefär 30 procent högre (900 mm) i de inre delarna av Småland och Skåne än längs med Östersjökusten (600 mm). Kalmarsund och Öland har lägst nederbörd i distriktet, omkring 500 mm/år (Stensen, Krunegård, Rasmusson, Matti, & Hjerdt, 2019). Avdunstningen i distriktet varierar mellan ungefär 400–500 millimeter per år. Det samlade vattenflödet från ett område i naturen kallas avrinning och kan förstås som det överskott vilket utgörs av differensen mellan nederbörd och avdunstning.

Avrinningen sätter också vissa ramar för grundvattenbildningen, både i jord och, i förlängningen, i berg. Årsavrinningen i distriktet mellan åren 2005 och 2015 var i medeltal 219 mm/år (se karta 2.3). Avrinningen i distriktet följer samma mönster som årsnederbörden och är omkring fyra gånger högre (400 mm) i inlandet av distriktet än vid ostkusten (100 mm).

Södra Östersjöns vattendistrikt har generellt sett många grundvattentillgångar med dricksvatten av hög kvalitet. Grundvattenbildningen i jord varierar inom distriktet med lägre grundvattenbildning i de östliga kustlandskapen, och högre i de sydvästliga delarna (Rodhe, Lindström, Rosberg, & Pers, 2004). Oftast är möjligheten till grundvattenuttag goda, men grundvattenbildningen är på vissa håll den lägsta i landet. I distriktet finns 702 grundvattenförekomster. Majoriteten av dessa utgörs av sand- och grusavlagringar, men i Skåne och på Öland och Gotland finns stora områden med sedimentär berggrund.

I karta 2.4 visas grundvattenförekomsternas lokalisering och gränser.

Viktiga dricksvattenresurser och många sjöar

Distriktet omfattar också Sveriges näst största sjö, Vättern, som är en stor dricksvattenresurs, även till orter utanför Södra Östersjöns vattendistrikt (se karta 2.1). Många kommuner, bland annat Askersund, Falköping, Hjo, Jönköping, Karlsborgs, Motala, Skara, Skövde, Vadstena och Ödeshög får sitt dricksvatten från Vättern, vilket omfattar cirka 300 000 invånare. Siffran kan komma att fördubblas då även Hallsberg, Kumla, Laxå, Lekeberg och Örebro kommuner planerar att ta sitt dricksvatten härifrån. Hela Vättern är dessutom ett Natura 2000-område med unika naturvärden när det kommer till bland annat växter, fiskar och fåglar.

Inom vattendistriktet finns näringsrika slättsjöar och vattendrag inom jordbruksbygd, exempelvis i Skåne. På sydsvenska höglandet, som omfattar norra Småland, södra Västergötland och södra Östergötland finns å andra sidan många näringsfattiga skogssjöar. Vattnet i skogslandskapen kan innehålla mycket humus som kan ge upphov till problem med brunifiering nedströms. Öland och Gotland utmärks av sina fåtal sjöar och vattendrag, vilka därför är extra värdefulla.

Under Kristianstadsslätten finns en av norra Europas största grundvattentillgångar. Kommunerna Kristianstad, Bromölla, Hässleholm och Östra Göinge använder grundvattnet för dricksvattenuttag. Stora industrier och lantbruk står också för stora uttag. Kristianstadsslätten har ett eget grundvattenråd.

Vattenanvändning

I Sverige använder varje person cirka 140 liter vatten per dygn. Vi använder vatten till mycket mer än att bara dricka. Det mesta går åt till industrin, men vatten används också inom jordbruket och till personlig hygien, se vattenanvändningen i Södra Östersjöns vattendistrikt i tabell 2.5. Dessutom används olika typer av vatten. I tabell 2.6 ges en samlad bild av hur vattenanvändningen ser ut i Södra Östersjöns vattendistrikt fördelat på hur mycket grundvatten, ytvatten och havsvatten som tas ut. Diagram 2.2 visar vattenanvändningen i Sveriges fem vattendistrikt. Statistik över vattenanvändning används i vattenmyndighetens samhällsekonomiska analyser. Det kan du läsa mer om i avsnitt 6.2 Vattenanvändning.

I Södra Östersjöns vattendistrikt är vattenbrist ett problem som blir allt vanligare. För att långsiktigt vända den utvecklingen pekar vattenmyndigheten på en rad åtgärder som behöver genomföras på olika nivåer i samhället. Åtgärderna, bakgrunden till problemen och fördjupad information om vattentillgången i distriktet finns presenterat i Delförvaltningsplan och Delåtgärdsprogram mot torka och vattenbrist 2022–2027 för Södra Östersjöns vattendistrikt.

Vattenanvändning 2015

Kommunalt vatten	Enskilt vatten	Industri	Jordbruk	Övrig användning	Total sötvattenanvändning	Total vattenanvändning
135 709	17 812	418 814	49 651	68 448	488 934	672 622

Tabell 2.5 Vattenanvändning i Södra Östersjöns vattendistrikt 2015 efter typ av användare, mätt i tusentals kubikmeter. I "kommunalt vatten" ingår hushåll, fastigheter och arbetsplatser inom andra näringsgrenar än tillverkningsindustrin. (SCB, 2017).

Vattenanvändning i Sveriges fem vattendistrikt

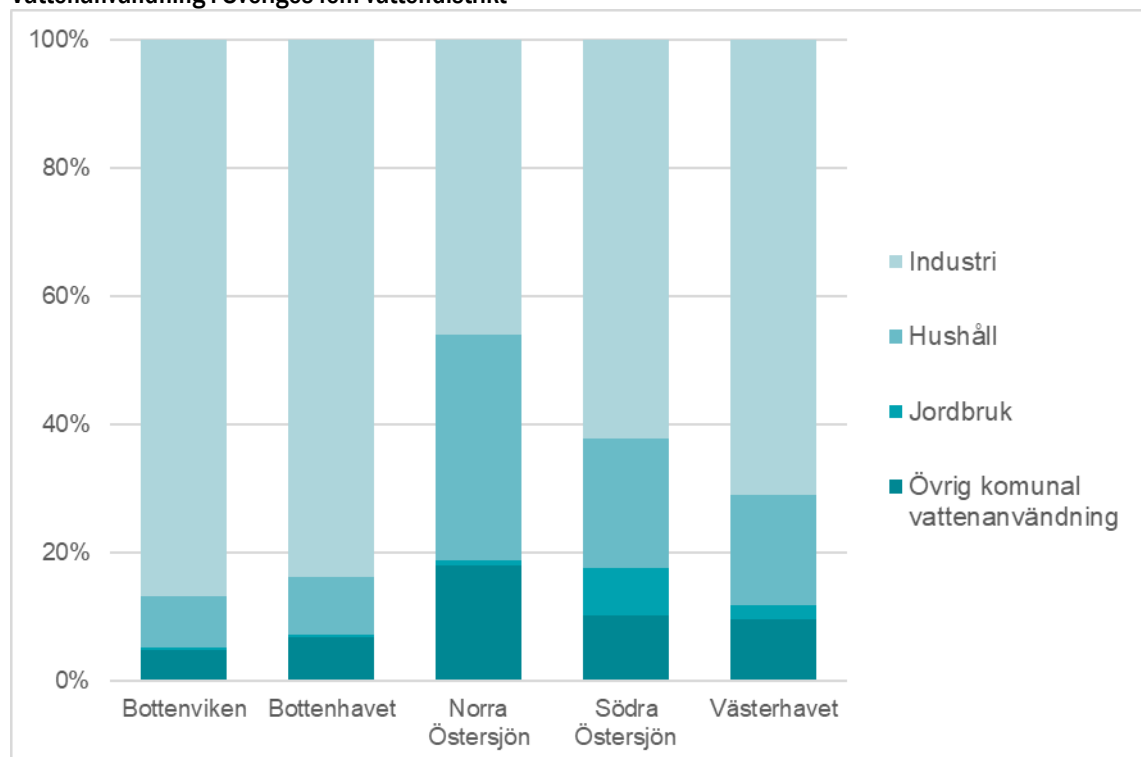
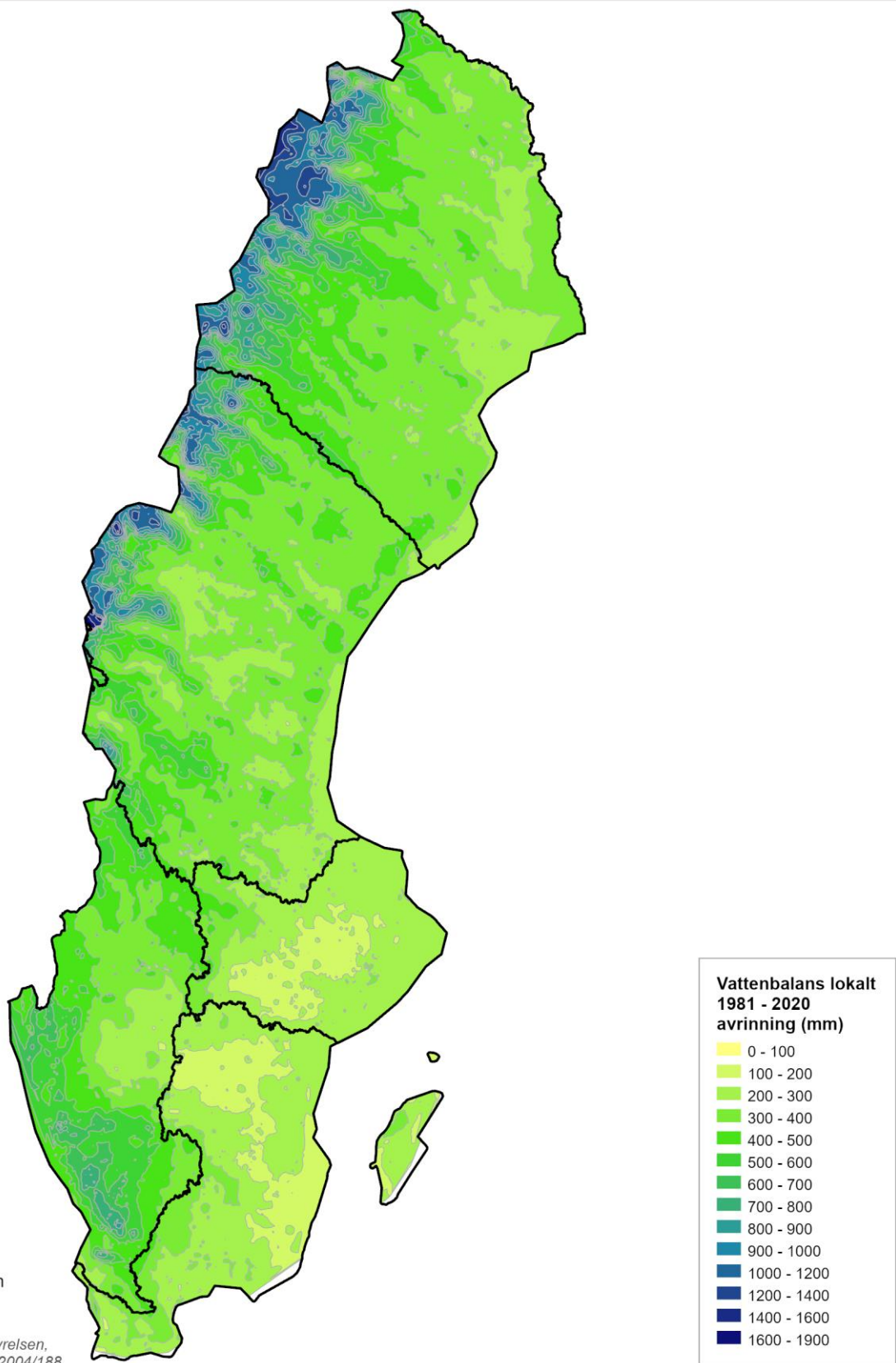


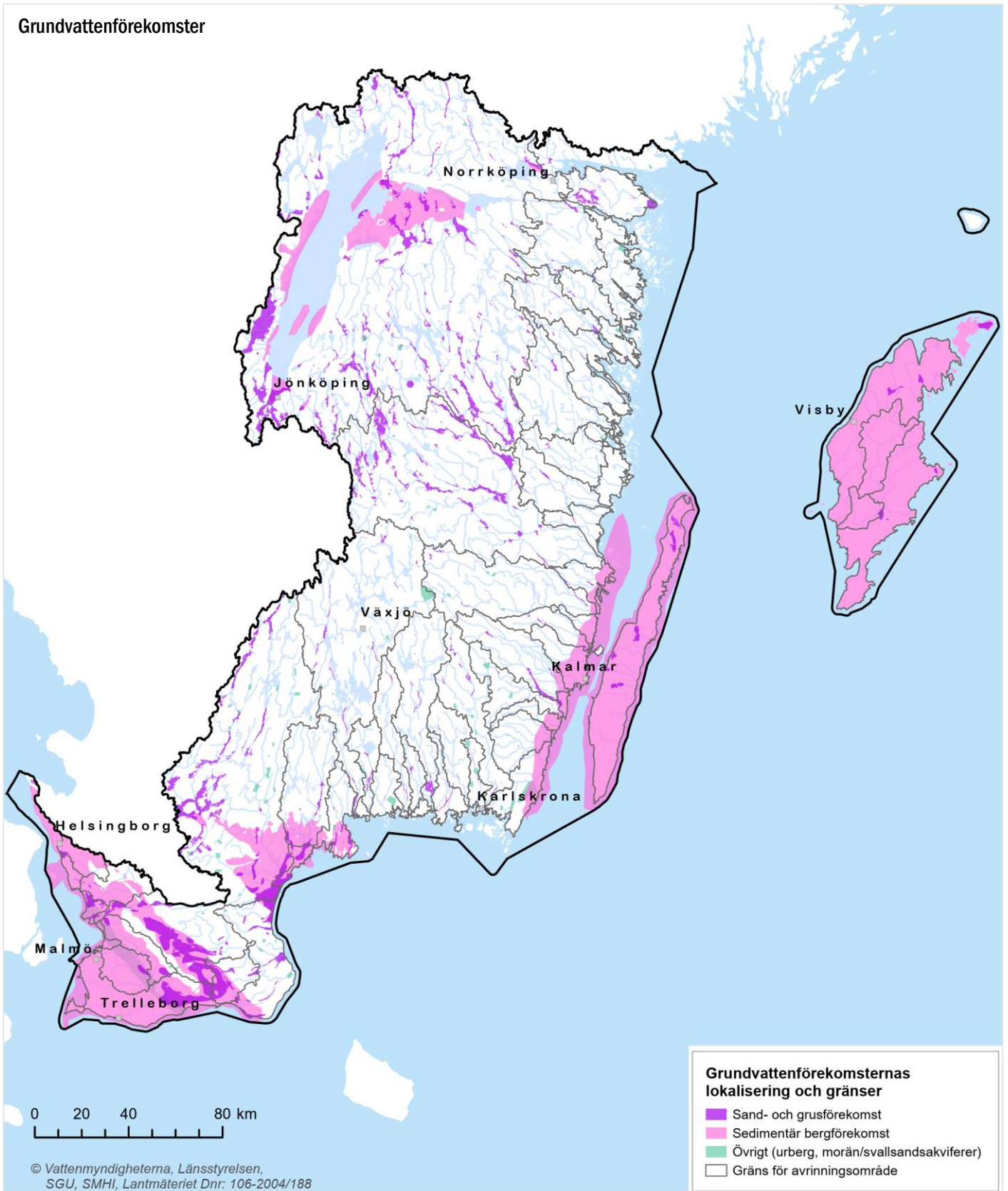
Diagram 2.2 Vattenanvändningens fördelning mellan kategorierna industri, hushåll, jordbruk och övrig kommunal vattenanvändning i Sveriges fem vattendistrikt.

Årsavrinning i Sverige



Karta 2.3 Medelvärde 1981–2020 för årsavrinningen i Sverige (2020-09-14).

Grundvattenförekomster



Karta 2.4 Grundvattenförekomster i Södra Östersjöns vattendistrikt.

I kategorin kommunalt vatten ingår hushåll, fastigheter och arbetsplatser inom andra näringsgrenar än tillverkningsindustrin. I Södra Östersjöns vattendistrikt är 87 procent av hushållen anslutna till den kommunala vattenförsörjningen (SCB, 2017e). Som industri räknas samtliga arbetsställen med minst tio anställda inom gruv-, mineral- och tillverkningsindustrin och energisektorn. I kategorin jordbruk ingår samtliga jordbruksföretag och husdjur enligt lantbruksregistret. Övrig användning omfattar tjänstesektorns och den offentliga förvaltningens vattenanvändning (SCB, 2017c).

Konstgjort grundvatten är sådant grundvatten som skapas genom infiltration, vilket innebär att ytvatten pumpas upp från en sjö eller vattendrag, för att renas och infiltreras genom till exempel en grusås. Konstgjort grundvatten räknas vid mer än 14 dygns uppehållstid som grundvatten. "Ej fördelat vatten" är vattenuttag där typ av vatten, till exempel grund- eller ytvatten, av undersökningstekniska skäl inte kunnat fastställas.

Vattenuttag 2015

	Grundvatten	Konstgjort grundvatten	Ytvatten	Havsvatten ⁶	Inköpt dricksvatten	Återanvänt vatten	Ej fördelat vatten	Totalt vattenuttag
Kommunalt vattenuttag⁷	45 635	24 406	93 093					163 133
Industrins vattenuttag⁸	2 822		199 171	183 687	24 751	486		421 130
Jordbrukets vattenuttag								49 651
Totalt	76 481		316 670	183 687			56 293	633 131

Tabell 2.6 Vattenuttag i Södra Östersjöns vattendistrikt 2015 efter typ av vatten, i tusentals kubikmeter (SCB, 2017d; 2017g; 2017f)

Näringsverksamheter behöver vatten

Flera av sjöarna, vattendragen och kustvattnen har ett stort samhällsekonomiskt värde och försörjer både hushåll, djurhållningen och industrin. I flertalet av distriktets sjöar, vattendrag och längs kusten bedrivs både kommersiellt fiske och rekreativt fiske. Bara i Vättern uppskattas det kommersiella fisket till tiotals miljoner kronor årligen (Vattnet.org, 2021). Om havsvatten till kylvatten för Oskarshamns kärnkraftverk inte räknas med går det mesta av vattnet i Södra Östersjöns vattendistrikts industri åt som processvatten i tillverkningsindustrin. Sötvatten används dessutom för bevattning av åkermark och kraftproduktion (SCB, 2017f; 2017g; 2017d).

⁶ I kolumnen industrins användning av havsvatten är det värt att nämna att den största användningen går åt som kylvatten vid kärnkraftverket i Simpevarp, Oskarshamn.

⁷ Sedan denna statistik togs fram 2017 finns det kommunalt saltvattenuttag från Östersjön, som avsaltas till dricksvatten, i Borgholms kommun (sedan 2017), Gotlands kommun (sedan 2016 och 2018) och Mörbylånga kommun (sedan 2019).

⁸ Gällande industrins vattenuttag från grundvattenreservoarer, ytvatten och havsvatten, så använder industrin sig av egna täkter och inte det allmänna.

Södra Östersjöns vattendistrikt har cirka 45 procent av Sveriges lantbruksdjur (se tabell 2.7). Distriktet har cirka 35 procent av all Sveriges åkermark och lite mer än hälften av all betesmark (Se karta 2.2).

Arealen jordbruksmark uppgår inom Södra Östersjöns distrikt till cirka 900 000 hektarjordbruksmark, vilket motsvarar cirka en tredjedel av Sveriges totala jordbruksmark. Distriktet har även högst djurtäthet i landet, cirka 53 procent (SCB, 2015; 2019b).

Livsmedelsproduktionen är omfattande och viktig, både för distriktet och för Sverige i stort. Här odlas cirka 40 procent av allt spannmål, 40 procent av alla baljväxter, 60 procent av all potatis och 92 procent av alla sockerbeter (SCB, 2015; 2019f).

Antal djur per djurslag

Djur	Antal	Procent av Sveriges totala
Kor för mjölkproduktion	146 393	43%
Kor för uppfödning av kalvar	79 808	43%
Kvigor, tjurar, stutar	218 887	45%
Kalvar	206 945	44%
Tackor, baggar, lamm	247 617	44%
Suggor, galtar	67 011	48%
Slaktsvin	372 060	45%
Smågrisar	181 312	47%
Höns	4 339 031	58%
Värpkycklingar	1 265 355	67%
Slaktkycklingar	4 654 440	56%
Kalkoner	73 257	92%
Hästar	32 796	32%
Djurenheter	616 645	45%

Tabell 2.7 Antal djur per djurslag i Södra Östersjöns vattendistrikt angett i antal och i procent av Sveriges totala mängd djur per djurslag (Under 2015) (SCB, 2019f) .

Utmärkande för Södra Östersjöns vattendistrikt är också turismnäringen och de stora antalet turister under framförallt sommarmånaderna. Totalt antal gästnätter (inklusive hotell, stugbyar, vandrarhem och campingplatser) under 2019 uppgick till nästan 16,3 miljoner, i distriktets län (SCB, 2020b). Till detta tillkommer de 127 988 fritidshus, som finns i distriktet (SCB, 2019f).

I tabell 2.8 redovisas förädlingsvärdet för olika branscher i Södra Östersjöns vattendistrikt. Värdet är uppdelat per capita för att kunna jämföra branscherna mellan olika delar av landet. Tabellen summerar industri, energiutvinning respektive tjänstesektorn var för sig. Tjänstesektorn har det största förädlingsvärdet i distriktet och inkluderar turismen.

Förädlingsvärde per capita

Bransch	Kr/capita
Jordbruk	2 244
Skogsbruk	3 153
Fiske och vattenbruk	74
Totalt areella näringar	5 471
Försörjning av el, gas, värme och kyla	7 688
Pappers- och pappersvarutillverkning	2 975
Stål- och metallframställning	2 169
Tillverkning av kemikalier och kemiska produkter	1 898
Övriga industrier	48 673
Total utvinning industrier och energiförsörjning	63 403
Transporter	9 011
Vatten och avloppshantering	1 101
Transporter samt vatten och avloppshantering	10 112
Övriga tjänster	255 531
Total tjänstesektor	273 309

Tabell 2.8 Förädlingsvärde 2016 per capita i Södra Östersjöns vattendistrikt för jordbruk, skogsbruk och fiske (SNI 01-03) och utvinning, tillverkningsindustri och energiförsörjning (SNI 05-35) samt tjänstesektor, mätt i kronor per person (SCB, 2019e).

2.3 Miljöer att värna

Skyddade områden enligt vattenförvaltningsförordningen

I vattendirektivet och vattenförvaltningsförordningen pekas vissa typer av vattenanknutna områden ut som särskilt skyddsvärda i ett EU-perspektiv. Skyddsarbetet för dessa områden ska samordnas med vattenförvaltningsarbetet. Det rör sig bland annat om dricksvattenförekomster, vattenrelaterade Natura 2000-områden och större badplatser (EU-bad). Bilaga 7 till förvaltningsplanen handlar om skyddade områden enligt vattenförvaltningsförordningen.

I Södra Östersjöns vattendistrikt är cirka fyra procent av ytan skyddat område i form av nationalpark, naturreservat, naturvårdsområde eller biotopskydd. I landarealen ingår cirka 13 procent skyddat inlandsvatten, se Bilaga 7 Skyddade områden (SCB, 2019d). Det marina skyddet i Södra Östersjöns vattendistrikt varierar. Störst andel marint skydd (naturreservat, naturvårdsområde, biotopskydd och Natura 2000-områden i marin miljö) återfinns i Skåne län där så mycket som 42 procent är skyddat. Minst andel marint skydd i distriktet finns i Kalmar län, där endast fem procent av den marina miljön har något typ av skydd. Därutöver har Östergötlands län nästan 15 procent skyddad marin miljö och Blekinge län och Gotlands län mellan fem och tio procent (SCB, 2019c).

Av de ca 1 650 Natura-2000 områden i landet som har limniska värden hittas ungefär 30 procent i Södra Östersjöns vattendistrikt.

Naturreservat och andra områdesskydd finns i miljöbalken

Begreppet skyddade områden enligt vattenförvaltningsförordningen är inte samma sak som områden som omfattas av områdesskydd enligt miljöbalken (1998:808) (MB) 7 kapitlet. Områden skyddade enligt miljöbalken har ett formellt skydd, till exempel i form av ett vattenskyddsområde, naturreservat eller nationalpark. Detta gäller inte för skyddade områden enligt vattenförvaltningsförordningen. De kan omfattas av formella skydd enligt MB 7 kapitlet, men gör inte alltid det. Omvänt så kan ett område ha ett formellt skydd enligt MB, men inte definieras som skyddat område enligt vattenförvaltningsförordningen.

Ekosystem knutna till grundvatten

Enligt vattendirektivet och grundvattendirektivet (2006/118/EG) ska så kallade grundvattenberoende ekosystem ingå i vattenförvaltningsarbetet. Grundvattenberoende ekosystem finns vid markytan både på land och i vatten (SGU, 2019). På land kallas de för grundvattenberoende terrestra ekosystem och i vatten för anslutna akvatiska ekosystem. Ett grundvattenberoende terrestriskt ekosystem är beroende av en viss mängd utflödande vatten eller viss nivå av vatten i en grundvattenförekomst (SGU-FS 2013:1). Exempel på ett grundvattenberoende terrestriskt ekosystem är en våtmark med utträngande grundvatten. Ett anslutet akvatiskt ekosystem kan exempelvis vara en sjö eller en å, som utbyter betydande mängder vatten med en grundvattenförekomst. Inom Södra Östersjöns vattendistrikt finns - 218 identifierade grundvattenberoende terrestra ekosystem (VISS, 2020-03-12) och två ytvattenförekomster som är anslutna akvatiska ekosystem (VISS, 2020-03-25). Mer om resultatet av arbetet med grundvattenberoende ekosystem finns att läsa i avsnitt 3.10 Förändrade grundvattennivåer.

Arbetet med grundvattenberoende ekosystem kommer att fortsätta i nästa vattenförvaltningscykel och metoderna för arbetet kommer att förbättras ytterligare. Kartläggningen av grundvattenberoende ekosystem är alltså inte komplett och antalet identifierade ekosystem kommer att öka under arbetets gång.



Syftet med att kartlägga, analysera och bedöma påverkan och tillstånd i en vattenförekomst är att de problem som finns ska kunna åtgärdas.

3 Tillstånd och påverkan

I det här kapitlet kan du läsa om det omfattande arbetet med att analysera och bedöma grundvatten, sjöar, vattendrag och kustvatten. Det arbetet sker enligt gemensamma riktlinjer över hela landet för att vi ska vara säkra på att de variationer vi ser i resultaten beror på verkliga skillnader i miljön. En beskrivning av hur det står till med vattnen i just Södra Östersjöns vattendistrikt hittar du i avsnitt 3.3 och framåt.

Sveriges vatten, utom det öppna havet och de allra minsta sjöarna och vattendragen, är indelat i mindre enheter som kallas vattenförekomster. För varje vattenförekomst ska vattenmyndigheterna beskriva tillståndet i vattnet, bedöma om vattnet är påverkat av mänskliga aktiviteter och bestämma vilka miljökvalitetsnormer som ska gälla. Är tillståndet sämre än miljökvalitetsnormerna, eller riskerar att vara det, behöver åtgärder genomföras för att komma till rätta med problemen. Tillståndet i vattenförekomsten beskriver vi som den status vattenförekomsten har.

Arbetet med kartläggning och analys av alla vattenförekomster är omfattande och kräver mycket kunskap om till exempel vattnets ekosystem, kemi och hydrologi. Inte minst behövs kunskap om de regionala förutsättningarna. Därför samarbetar vattenmyndigheterna i Sveriges fem vattendistrikt med länsstyrelsernas så kallade beredningssekretariat.

Syftet med att kartlägga, analysera och bedöma tillståndet i en vattenförekomst är att de problem som finns ska kunna åtgärdas. Därmed fokuserar vi vårt arbete på vattenförekomster som är påverkade av mänsklig verksamhet på något sätt eller där vattenanvändningen inte är långsiktigt hållbar.

Vi arbetar med fyra typer av vattenförekomster:

- grundvatten i berggrund och jordlager
- sjöar
- vattendrag
- kustvatten.

Sjöar, vattendrag och kustvatten kallas tillsammans för ytvatten.

Vattenförvaltning bygger på ett cykliskt arbetssätt där olika moment upprepas var sjätte år. I detta kapitel beskriver vi kartläggnings- och analysarbetet under perioden 2016–2021. Metoder och underlag utvecklas och förbättras för varje sexårscykel. Kapitlet innehåller därför också jämförelser med tidigare sexårsperioder.

I avsnitten 3.4 till och med 3.10 presenterar vi olika miljöproblem. Varje avsnitt beskriver vad miljöproblemet innebär och vilken mänsklig påverkan som ger upphov till problemet. Här hittar du också resultaten från statusklassificering och riskbedömning.

3.1 Påverkan, status och risk – metod

Länsstyrelsernas beredningssekretariat bedömer påverkan, status och risk för alla vattenförekomster en gång per sexårsperiod. För att bedömningarna ska bli likvärdiga i hela landet sker de enligt fastställda metoder och bedömningsgrunder. Se avsnitt 3.2 Föreskrifter och riktlinjer som styr bedömningarna.

Bedömningarna finns i VISS

I Vatteninformationssystem Sverige (VISS) samlar vi resultatet av alla bedömningar av vattenförekomsterna. Påverkan, statusklassificering och riskbedömning presenteras tillsammans med miljökvalitetsnormer och föreslagna praktiska åtgärder i miljön.

Påverkan från mänsklig verksamhet

Beredningssekretariaten analyserar vilken mänsklig påverkan som finns i alla vattenförekomster. Påverkan kan komma från en eller flera mänskliga verksamheter (påverkanskällor), till exempel industrier, reningsverk, förorenad mark eller dricksvattenuttag. Betydande påverkan är sådan påverkan som ensam eller tillsammans med annan påverkan kan leda till att vattenförekomsten riskerar att inte nå kvalitetskraven.

Kvalitetskraven inkluderar i sammanhanget krav på att god status eller potential uppnås inom angiven tidsfrist och att statusen inte försämras. Ligger vattenförekomsten i ett så kallat skyddat område är kvalitetskravet kopplat till områdesskyddets krav.

Om vattenförekomsten är kraftigt modifierad eller konstgjord är det god eller hög potential som gäller som kvalitetskrav. Om kvaliteten är sämre eller befaras vara sämre bedömer alltså beredningssekretariaten att påverkan är betydande, enligt gällande riktlinjer.



*Marken kring nedlagda industrier kan vara förorenad och därmed en så kallad påverkanskälla.
Foto: Conny Persson/ Azote*

Statusklassificering

Alla vattenförekomster tilldelas en övergripande status, men bara de som identifieras ha betydande påverkan genomgår en så kallad statusklassificering. Då påverkansanalysen inte visar någon betydande påverkan sätts den övergripande statusen i normalfallet till god och ibland till hög. Klassificering av status ska i huvudsak baseras på övervakningsdata från åren 2013–2018. När övervakningsdata saknas eller är otillräckliga görs en expertbedömning i enlighet med föreskrifterna. Samtliga ytvatten klassificeras till "uppnår ej god kemisk status" på grund av att kvicksilver och PBDE generellt finns i för höga halter i hela Sverige.

Klassificeringen för ekologisk status följer en femgradig skala:

- hög
- god
- måttlig
- otillfredsställande
- dålig

Klassificeringen av särskilda förorenande ämnen (SFÄ) som ingår i ekologisk status följer dock samma metodik som för kemisk ytvattenstatus, vilket innebär en tvågradig skala:

- god
- måttlig

Klassificeringen av kemisk yt- och grundvattenstatus och kvantitativ grundvattenstatus följer en tvågradig skala:

- god
- uppnår ej god status (ytvatten) respektive otillfredsställande (grundvatten)

Statusklassificeringens tillförlitlighet bedöms

Statusklassificeringen är en viktig pusselbit för att i slutändan kunna avgöra om det behövs åtgärder eller inte. För att kunna urskilja vilka vatten som med stor säkerhet behöver åtgärdas och i vilka det behövs mer underlag (övervakning) för att verifiera om åtgärder behövs, används tillförlitlighetsbedömning. I statusklassificeringen bedömer beredningssekretariaten säkerheten i data från miljöövervakningen (så kallad osäkerhetsbedömning) och överensstämmelsen mellan påverkan och det faktiska miljötillståndet (så kallad rimlighetsbedömning). Det ger ett mått på tillförlitligheten i varje statusklassificering, på en skala från noll till tre, där tre innebär högsta tillförlitlighet. I normalfallet innebär en statusklassificering till sämre än god status med tillförlitlighet två eller tre att åtgärder behöver genomföras.

När det inte finns någon betydande påverkan identifierad antar beredningssekretariaten att vattenförekomsten har god status och att tillförlitligheten i den bedömningen är god (2). Om vattenförekomsten däremot är utsatt för betydande mänsklig påverkan ställs krav på mätdata för att statusklassificeringen ska bedömas vara tillförlitlig. Tillförlitligheten kan höjas om det tillkommer fler eller säkrare mätdata, eller genom en så kallad expertbedömning

Ekologisk status kan sänkas även om det saknas mätdata

Metoden som använts för att klassificera ekologisk status skiljer sig på en avgörande punkt från de som använts för att bedöma kemisk yt- och grundvattenstatus och kvantitativ grundvattenstatus.

Om beredningssekretariatet bedömer att vattenförekomsten är utsatt för betydande påverkan ska ekologisk status sättas till sämre än god, även om det saknas mätdata. Det underlag som tas fram i påverkansanalysen ses som tillräckligt. Men tillförlitligheten i bedömningen blir låg och inga fysiska åtgärder i miljön föreslås förrän påverkan är verifierad med miljöövervakningsdata. Till dess är statusen sämre än god.

Om biologiska kvalitetsfaktorer kan expertbedömas med god säkerhet höjs tillförlitligheten i bedömningen och då ska åtgärder genomföras.

Detta gäller dock inte särskilda förorenande ämnen (SFÄ). De ingår i ekologisk status men i det här avseendet följer bedömningen av dem samma regler som bedömningen av kemisk status (se nedan).

Det krävs data för att sänka kemisk och kvantitativ status

För att klassificera kemisk yt- och grundvattenstatus, samt SFÄ i ytvatten till sämre än god status behöver det finnas övervakningsdata. För kvantitativ grundvattenstatus behöver beredningssekretariatet använda sin expertkunskap om påverkan på vattnet. I brist på övervakningsdata klassificeras kemisk grundvattenstatus till god. På samma sätt görs detta för ytvatten men bara på den övergripande nivån. Statusklassificeringen i ytvatten beskrivs mer utförligt i HaV:s vägledning och i vattenmyndigheternas kompletterande riktlinjer. Statusklassificering av grundvatten beskrivs mer utförligt i SGU:s föreskrifter och vägledningar samt vattenmyndigheternas kompletterande riktlinjer.

Höga krav för tillförlitlig miljögiftsklassificering

För att en statusklassificering till sämre än god status för prioriterade ämnen och särskilda förorenande ämnen i ytvatten ska ha hög tillförlitlighet krävs bland annat att (Vattenmyndigheterna, 2020c):

- de data som används kommer från en provtagningsstation som är representativ för vattenförekomsten
- det finns tillräckligt många prover från flera olika årstider
- det har gått att ta hänsyn till naturlig bakgrundshalt för de ämnen där det är relevant
- det har gått att normalisera halter mot till exempel halt av organiskt kol i sediment eller mot fetthalt i djur och växter (lipidhalt i biota), för de ämnen där det ska göras.

Ett eller flera avsteg från dessa krav gör att tillförlitligheten sänks till 2 (medel), 1 (låg) eller 0 (information saknas). Tillförlitlighetsklassificeringen av statusklassificeringen i ytvatten beskrivs mer utförligt i vattenmyndigheternas kompletterande riktlinjer.

Riskbedömning

Riskbedömningen ska spegla risken för att den påverkade vattenförekomstens kvalitetskrav inte kommer att nås till år 2027. Kvalitetskrav förklaras ovan under rubriken Påverkan från mänsklig verksamhet. Risken bedöms per miljöproblem och bygger på identifierad betydande påverkan, nuvarande statusklassificering och på hur beredningssekretariatet bedömer att problemen kommer att utveckla sig.

Ytvattenförekomster

Riskbedömningen visar om det behövs åtgärder direkt (risk) eller om statusen först behöver verifieras med hjälp av mer övervakning (osäker risk). Många vatten bedöms också vara utan risk – de kommer att kunna nå målet att uppfylla kvalitetskravet till år 2027.

Många aspekter vägs in i riskbedömningen. I grova drag är bedömningen "risk" om statusklassificeringen idag visar på sämre än god status med medel eller hög tillförlitlighet. Bedömningen "osäker risk" gäller om statusklassificeringen visar sämre än god status med låg tillförlitlighet, eller om det finns en identifierad betydande påverkan av miljögifter som inte kunnat verifieras med miljöövervakning.

Om beredningssekretariatet förväntar sig att tillståndet i vattenförekomsten kommer att försämrans kan bedömningen bli "risk", även om dataunderlaget för statusklassificering inte räcker för en klassificering med medel eller hög tillförlitlighet. Försämringen kan till exempel bero på att den mänskliga påverkan förväntas öka, eller att ett ämne som ackumuleras i sediment eller biota påverkar vattenmiljön allt mer.

När åtgärder har genomförts kan vi vänta oss en förbättring. Då sätter beredningssekretariatet risken till "osäker", även om statusen idag är sämre än god med medel eller hög tillförlitlighet.

Grundvattenförekomster

Riskbedömningen visar om det behövs åtgärder för att klara god kemisk, eller kvantitativ, grundvattenstatus till 2027 ("risk") eller ifall ytterligare kartläggning behövs för att verifiera bedömningen av påverkan ("potentiell påverkan"). Potentiell påverkan innebär således att viss påverkan identifierats i kartläggningen som ställer krav på utökad övervakning. Många vatten bedöms också vara utan risk, det vill säga de bedöms kunna nå målet om god kemisk, eller kvantitativ, grundvattenstatus till år 2027 utan åtgärder.

Många aspekter vägs in i riskbedömningen. Förenklat kan bedömningen sägas bli "risk" om statusklassificeringen visar på otillfredsställande status och påverkan på grundvattenförekomsten bedöms kvarstå till 2027. Om beredningssekretariatet bedömer att statusen i grundvattenförekomsten kommer försämrans till 2027 blir bedömningen också "risk". Försämringen kan till exempel bero på att den mänskliga påverkan förväntas öka, eller att ett ämne uppvisar en uppåtgående trend. Ytterligare kan en grundvattenförekomst bedömas vara i risk på grund av framtida olycka, tex. vid större vägar och infrastruktur.

När åtgärder tillräckliga för att nå god grundvattenstatus har genomförts kan vi vänta oss en förbättring. En förekomst som bedömts vara utsatt för risk och som omfattas av beslutade eller pågående åtgärder bedöms vara i "risk" till dess att åtgärderna har visat ett positivt resultat i en statusklassificering.

För mer information om riskbedömning av grundvattenförekomster se vattenmyndigheternas kompletterande riktlinjer (Vattenmyndigheterna, 2021) och SGU (2014), samt SGU (2017).

Rapportering till EU av betydande påverkanstryck och betydande miljöproblem

Rapporteringen av förvaltningsplanerna till EU i mars 2022 ska följa EU:s vägledning för rapporteringen. Enligt den ska typ av betydande påverkanstryck ("significant pressure type") och betydande miljöproblem ("significant impact type") rapporteras för alla vattenförekomster som har sämre än god status och alla vattenförekomster som inte förväntas ha god status 2027. Med "betydande påverkanstryck" menas de påverkanstryck som antingen ensamt eller i kombination med andra riskerar att medföra att miljö kvalitetsmålen inte nås.

Detta innebär att vi för alla vattenförekomster med sämre än god status samt de där statusen riskerar att försämrans rapporterar den eller de betydande påverkanstryck som bidrar till detta, och den eller de betydande miljöproblem som följer av påverkanstrycket.

För ytvatten tar vi från kategorin "riskerar att försämrans" med både de vattenförekomster som enligt riskbedömningen är i risk (och därmed har ett åtgärdsbehov) och de där det på grund av databrist är osäkert om de är i risk (och därmed har behov av övervakning eller tillsyn). I förvaltningsplanen och i riskbedömningen i VISS anges detta som "Risk" respektive "Osäkert".

När det gäller miljögifter i ytvatten finns det vattenförekomster där det i påverkansanalysen har identifierats påverkanstryck, men där det saknas data för statusklassificering. I riskbedömningen bedöms förväntad utveckling vara oförändrad. För dessa anges i förvaltningsplanen och i VISS påverkanstrycket som "Betydande påverkan", status som "Ej klassad" och riskbedömningen som "Osäkert". De uppfyller dock inte EU:s kriterier för rapportering av betydande påverkanstryck och betydande miljöproblem och därför rapporteras detta inte för dessa vattenförekomster.

För grundvatten rapporteras betydande påverkanstryck för vattenförekomster där utfallet av riskbedömningen är "risk". "Potentiell påverkan" rapporteras inte eftersom dessa påverkanstryck inte bedömts medföra att vattenförekomsten riskerar att inte nå eller bibehålla god grundvattenstatus.

Flera bedömningar av sämre än god ekologisk status har låg tillförlitlighet. Rapporteringen kräver att betydande påverkan anges även för dessa och att åtgärder kopplas till dem. I svensk vattenförvaltning utgör de underlag för övervakning men inte krav på fysiska åtgärder i dagsläget eftersom påverkan först behöver verifieras. Därför finns ett glapp mellan mängden betydande påverkan och mängden åtgärder i Sveriges rapportering.

Förändrade metoder och underlag sedan 2016

Vattenförekomsternas avgränsning, metoder för bedömningar (inklusive föreskrifter och vägledningar) och underlag i form av övervakningsdata förändras och förbättras i varje vattenförvaltningscykel. Bedömningarna av påverkan, status och risk under 2016–2021, skiljer sig därför från hur arbetet genomfördes under åren 2009–2015. Framförallt fokuserar vi nu tydligare på vattenförekomster med betydande påverkan. Riskbedömningen har dessutom utvecklats. I redovisningen av riskbedömningen i VISS sammanfattas både påverkan, behov av åtgärder och behov av övervakning per miljöproblem.

Hur påverkan, status och risk förändras mellan sexårscyklerna visar i vilken riktning arbetet går och om nödvändiga åtgärder sätts in i tillräcklig omfattning. I följande avsnitt beskriver vi resultatet av statusklassificeringen och hur resultatet har förändrats jämfört med åren 2009–2016. Det är dock svårt att jämföra klassificeringarna mellan perioderna eftersom både arbetssätt och bedömningsgrunder har förändrats och förbättrats. Jämförelserna blir därför osäkra. Till exempel har vissa referensvärden och målvärden förändrats (ändringar i föreskrifter från HaV och SGU), vilket innebär att god status under åren 2009–2016 inte nödvändigtvis överensstämmer med hur begreppet god status definieras idag.

Ett annat exempel där vi förbättrat arbetssättet gäller kvalitetsfaktorer som är ett redskap för statusklassificeringen. Nu har vi bara klassificerat de kvalitetsfaktorer som bäst svarar på de miljöproblem som finns i en vattenförekomst, eftersom en klassificering av kvalitetsfaktorer med lägre relevans för ett visst miljöproblem riskerar att ge ett felaktigt resultat (Havs- och vattenmyndigheten, 2018b). Det framgår även av HVMFS 2019:25 att vid sammanvägning till ekologisk status i en vattenförekomst med identifierad betydande påverkan ska den eller de kvalitetsfaktorer användas som är mest relevanta för att följa konsekvensen av aktuell miljöpåverkan. Resultatet blir att många kvalitetsfaktorer lämnas oklassade. En annan effekt av det nya arbetssättet är att vi får bedömningar av fler vattenförekomster då påverkansanalysen täcker in fler vatten än de som har övervakningsdata. Förändringar i miljöövervakningen finns att läsa om i kapitel 4 Miljöövervakning.

Vattenförekomsternas indelning har också förbättrats något (läs mer i bilaga 6 Vattenförekomstindelning och typning av vattenförekomster), vilket begränsar antalet vattenförekomster som är jämförbara mellan tidsperioderna. Länsstyrelsernas beredningssekretariat gör en bedömning av orsaken till varje förändring av status. En sammanställning av dessa bedömningar finns i avsnitt 3.3 samt redovisas per miljöproblem i efterföljande avsnitt.

3.2 Föreskrifter och riktlinjer styr bedömningarna

När länsstyrelsernas beredningssekretariat bedömer påverkan, status och risk för vattenförekomsterna utgår de från olika föreskrifter och vägledningar från HaV och SGU, beroende på om bedömningarna gäller ytvatten eller grundvatten.

Föreskrifter och vägledningar för ytvatten

Under perioden 2015–2021 bedömde beredningssekretariaten ytvatten enligt följande föreskrifter och vägledningar:

- HaV:s föreskrifter om klassificering och miljö kvalitetsnormer avseende ytvatten (HVMFS 2013:19) (senast uppdaterad 2019-01-01, ändringar t.o.m.2018:17). Denna föreskrift ersattes efter avslutad statusklassificering av HVMFS 2019:25
- HaV:s vägledning (2016b) "Miljögifter i ytvatten - klassificering av status: Vägledning för tillämpning av HVMFS 2013:19"
- HaV:s utkast till vägledning (2018b) "Statusklassificering och hantering av osäkerhet: Vägledning för tillämpning av 2 kap. HVMFS 2013:19"
- HaV:s föreskrifter om kartläggning och analys av ytvatten enligt förordningen (2004:660) om förvaltning av kvaliteten på vattenmiljön (HVMFS 2017:20) användes för påverkansanalys och riskbedömning

Föreskrifter och vägledningar för grundvatten

Under perioden 2015–2021 bedömde beredningssekretariaten grundvatten enligt följande föreskrifter och vägledningar:

- SGU:s föreskrift (SGU-FS 2013:1) samt SGU-rapport "Vattenförvaltning av grundvatten" (2014) användes för de moment som ingick i statusklassificering och riskbedömning.
- SGU:s föreskrift (SGU-FS 2013:2) (med tillhörande ändringsföreskrift (SGU-FS 2016:1) och (SGU-FS 2019:1) samt länsstyrelsernas föreskrifter för PFAS Σ 11, koppar, krom och nickel. Dessa föreskrifter användes för att hitta riktvärden och "utgångspunkter för att vända trender" för de ämnen där det finns nationella riktvärden.
- SGU:s vägledning om grundvattenberoende ekosystem (SGU, 2018)
- SGU:s vägledning och metod för kartläggning och påverkansbedömning av (SGU, 2017)
- SGU-rapport "Bedömningsgrunder för grundvatten" (SGU, 2013).

Riktlinjer för likvärdiga bedömningar

För att bedömningarna av yt- och grundvattenförekomster ska bli likvärdiga i hela landet, har vattenmyndigheterna tagit fram kompletterade riktlinjer till HaV:s och SGU:s vägledningar. Dessa handlar till största del om hur analysen av påverkan ska utföras (Vattenmyndigheterna, 2020m; 2020h; 2022d; 2020g), men de innehåller också information om statusklassificering och riskbedömning.



Riktlinjer styr hur vattnets kvalitet ska bedömas.

I riktlinjerna för riskbedömning av miljögifter i ytvatten (Vattenmyndigheterna, 2020c), beskriver vattenmyndigheterna stegen i riskbedömningen. Dessa riktlinjer är framtagna för att så långt som möjligt följa HaV:s vägledning för riskbedömning av ekologisk status (Havs- och vattenmyndigheten, 2018b), men samtidigt fungera tillsammans med vägledningen för statusklassificering av miljögifter (Havs- och vattenmyndigheten, 2016a).

Det finns också kompletterande riktlinjer för statusklassificering och riskbedömning med avseende på övergödning, fysiska förändringar och försurning i ytvatten (Vattenmyndigheterna, 2020e; 2019g) och statusklassificering och riskbedömning av grundvatten (Vattenmyndigheterna, 2020f).

Vattenmyndigheternas riktlinjer finns tillgängliga i Vatteninformationssystem Sverige (VISS).

3.3 Sammanfattning av påverkan, status och risk i vattendistriktet

Sjöar, vattendrag och kustvatten

Mänskliga verksamheter påverkar ytvattnet

Mänskliga verksamheter påverkar ytvatten på olika sätt. I Södra Östersjöns vattendistrikt är det vanligt med anläggningar som hindrar fisken från att simma uppströms till sina lekområden, så kallade vandringshinder, och andra fysiska förändringar som hamnar, kanaler och invallningar. Detsamma gäller diffusa utsläpp av näringsämnen från jordbruksmark.

Miljögifter påverkar också vattenförekomsterna i distriktet. Föroreningarna kan vara luftburna, så kallad atmosfärisk deposition, eller komma från förorenade områden, transport och infrastruktur, reningsverk, industrier, deponier eller andra verksamheter. Även andra källor, som till exempel brandövningsplatser bidrar till att miljögifter hamnar i våra vatten.

Sju av tio ytvattenförekomster riskerar att inte nå god ekologisk status

Av distriktets 1 873 ytvattenförekomster riskerar cirka 70 procent att inte uppnå kvalitetskravet god ekologisk status. Flera miljöproblem bidrar till detta, till exempel:

- övergödning (21 procent av ytvattnet),
- morfologiska förändringar (51 procent av ytvattnet),
- flödesförändringar (24 procent av vattendragen),
- försurning (18 procent av sjöarna och vattendragen) samt
- för höga halter särskilda förorenade ämnen (4 procent av ytvattnet),

I tabell 3.1 redovisar vi hur många vattenförekomster som riskerar att inte nå god status på grund av den påverkan som leder till olika miljöproblem i vatten.

De flesta når god kemisk status – bortsett från kvicksilver och PBDE

När det gäller ämnena kvicksilver och PBDE (brominerad difenyleter) finns det inga vattenförekomster i distriktet som klarar kraven för god kemisk status. Bortsett från dessa båda ämnen är det 3 procent av ytvattenförekomsterna som riskerar att inte uppnå god kemisk status. Utöver kvicksilver och PBDE är uppmätta halter av TBT, kadmium, PFOS, antracen och bly den främsta orsaken till att ytvattenförekomster riskerar att inte nå kvalitetskraven för kemisk status.

Mer miljöövervakning behövs

Förutom de vattenförekomster som riskerar att inte nå god status ("i risk") finns även ett stort antal vattenförekomster som skulle kunna vara i riskzonen ("i osäker risk"), men där påverkan behöver verifieras med mer övervakning.

Det finns sedan länge en välutvecklad övervakning av övergödning och försurning men det finns ett stort behov av bättre övervakning av miljögifter och effekterna av fysiska förändringar.

Grundvatten

Av distriktets 702 grundvattenförekomster har 5 procent otillfredsställande kemisk grundvattenstatus. Tre procent av distriktets grundvattenförekomster bedöms ha otillfredsställande kvantitativ status.

Att god kemisk grundvattenstatus riskerar att inte uppnås i vissa grundvattenförekomster beror på miljögifter, klorid och sulfat, samt kväveföreningar och fosfat, se tabell 3.1. Vissa grundvattenförekomster i distriktet är i risk för att inte nå god kvantitativ status på grund av påverkan på grundvattennivåer.

Antal vattenförekomster per miljöproblem

Miljöproblem	Vattendrag	Sjöar	Kustvatten	Grundvatten
Övergödning	179 + 177	83 + 72	128 + 50	-
Flödesförändringar	426 + 235	28 + 36	16 + 18	-
Morfologiska förändringar och kontinuitet	864 + 312	78 + 198	8 + 30	-
Miljögifter, särskilda förorenande ämnen ¹	48 + 195	12 + 45	9 + 24	-
Miljögifter, prioriterade ämnen	Samtliga i risk	Samtliga i risk	Samtliga i risk	-
Miljögifter, prioriterade ämnen (exklusive kvicksilver och PBDE) ¹	28 + 230	15 + 52	11 + 105	-
Miljögifter i grundvatten	-	-	-	73+203
Försurning	197 + 22	100 + 7	-	-
Klorid/sulfat i grundvatten	-	-	-	25+114
Kväveföreningar och fosfat i grundvatten	-	-	-	5+145
Förändrade grundvattennivåer	-	-	-	81+36

Tabell 3.1 Antal vattenförekomster som riskerar att inte nå målen, redovisat per miljöproblem. För vattendrag, sjöar och kustvatten redovisas vattenförekomster i risk + vattenförekomster i osäker risk. För grundvatten redovisas vattenförekomster i risk + vattenförekomster med potentiell påverkan.
¹ Om en ytvattenförekomst är i risk för ett eller flera ämnen och i osäker risk för ett eller flera andra ämnen räknas ytvattenförekomsten bara in i siffran för risk.

Om en vattenförekomst är i risk för ett eller flera ämnen och i osäker risk (eller potentiell påverkan för grundvatten) för ett eller flera andra ämnen räknas vattenförekomsten bara in i siffran för risk. I följande avsnitt beskrivs resultaten av påverkansanalys, statusklassificering och riskbedömning per miljöproblem. Förändringen jämfört med föregående förvaltningscykel beskrivs övergripande.

Förändringar sedan 2016

Förändrade arbetssätt och nya vägledningar resulterar i att statusklassificeringarna kan förändras mycket mellan de olika sexårscyklerna (se avsnitt 3.1). Nedan följer en sammanställning och beskrivning av de försämringar i status som skett i distriktet. Mer information kring vilka kvalitetsfaktorer som har försämrats finns senare i kapitlet för respektive miljöproblem.

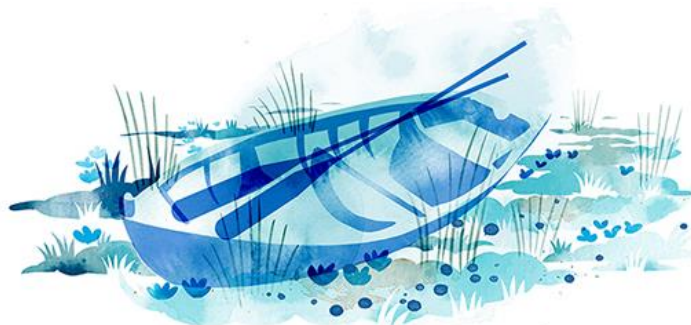
Antal försämringar per miljöproblem

Miljöproblem	En verklig försämring	Ändrade metoder	Ändrad övervakning	Ändrade metoder och övervakning	Orsak okänd	Totalt
Övergödning	2	92	21	9	16	140
Fysiska förändringar		613	229	66		908
Försurning		90		1		91
Miljögifter		7	23	17	1	48

Tabell 3.2 Antal försämringar av status i Södra Östersjösvattendistrikt.

3.4 Övergödning

Stora mängder organiskt material eller hög belastning av näringsämnen till sjöar, vattendrag och kustvatten kan orsaka övergödning. Höga halter av växtnäring i vattnet leder till att produktionen av biomassa ökar – växter och alger växer mer. Det kan leda till att vikar, sjöar och vattendrag växer igen samt mer frekventa algbloomningar. Näringsstillförseln leder till att näringsgynnade arter ökar och därmed till en förändrad artsammansättning vilket kan få konsekvenser för hela ekosystemet. Övergödningen kan också leda till syrebrist i bottenvattnet när stora mängder organiskt material ska brytas ned. Det medför i sin tur att hela organismgrupper som lever i eller nära botten sedimenten kan försvinna. Sammantaget leder övergödningen till att den biologiska mångfalden utarmas, vilket ger oönskade förändringar i hela ekosystemet och gör det mindre motståndskraftigt mot annan påverkan.



Påverkanskällor: Orsaker till övergödning

I distriktet har 689 vattenförekomster betydande påverkan som orsakar övergödning vilket motsvarar 37 procent av distriktets ytvattenförekomster (tabell 3.3).

Vattenförekomster inom distriktet med betydande påverkan

	Kust	Sjö	Vattendrag	Summa
Antal vatten med betydande påverkan	178	155	356	689
Totalt antal vatten	178	506	1189	1873
Procent med betydande påverkan	100%	31%	30%	37%

Tabell 3.3 Antal och procentuell andel av vattenförekomster inom distriktet med betydande påverkan. Bedömningen avser perioden 2016–2021. Data från VISS 2021-12-06.

Metoden för att peka ut betydande påverkan beskrivs i vattenmyndigheternas underlagsrapporter (Vattenmyndigheterna, 2018c; 2020d). Metoden skiljer sig åt beroende på om det handlar om kustvatten eller sjöar och vattendrag. Utgångspunkten är dock hur den mänskligt orsakade belastningen av näringsämnen förhåller sig till den naturliga bakgrundsbelastningen, det vill säga den transport av näringsämnen som inte kommer ifrån mänsklig aktivitet. Näringsbelastning från mänsklig verksamhet är utsläpp av fosfor och/eller kväve från exempelvis reningsverk eller diffust läckage från jordbruksmark. Enligt metoden har kustvatten en betydande påverkan om den mänskligt orsakade belastningen motsvarar mer än 10 procent av bakgrundsbelastningen. Motsvarande gränser för sjöar och vattendrag är 80 respektive 100 procent.

För att peka ut betydande påverkan avseende näringsämnen i sjöar och vattendrag utgår vattenmyndigheterna i stor utsträckning från den belastningsdata avseende fosfor som Svenska Miljöemissionsdata (SMED) tagit fram inför Sveriges rapportering till Helsingforskommissionens "Pollution Load Compilation 6 - PLC6". För kustvatten utgår analysen från Sveriges meteorologiska och hydrologiska instituts belastningsdata avseende fosfor och kväve (S-HYPE). Båda underlagen beskriver, per vattenförekomst, utsläpp och läckage från olika svenska påverkanskällor. Vilka påverkanskällor som ingår i vattenmyndigheternas analyser avseende näringsämnen är därför i stor utsträckning begränsad till de påverkanskällor som beskrivs i PLC6 och S-HYPE (se tabell 3.4).

Påverkanskällor och underlag

Påverkanskälla	Beskrivning	Datakälla
Historisk förorening/internbelastning	Påverkan från sediment där fosfor från landbaserade källor över tid ansamlats och börjat läcka.	Länsstyrelserna
Hästgårdar	Påverkan via diffust läckage från hästgårdar.	Länsstyrelserna
Industri	Påverkan via utsläpp från industrier såsom fiskodlingar, gruv-, massa och pappersindustrier.	PLC6/S-HYPE
Jordbruk	Påverkan via diffust läckage från jordbruksmark.	PLC6/S-HYPE
Reningsverk	Påverkan via utsläpp från kommunala avloppsreningsverk.	PLC6/S-HYPE
Bräddning vid reningsverk	Påverkan via tillfälliga utsläpp av orenat avloppsvatten när reningsverk eller ledningsnät är överbelastade. Datatillgången för denna påverkanskälla är sparsam men ingår till viss del i påverkanskällan "Reningsverk". Ytterligare data kan dock ha samlats in av länsstyrelserna.	Länsstyrelserna
Skogsbruk	Påverkan via diffust läckage från skogsbruk.	PLC6/S-HYPE
Små avlopp	Påverkan via diffust läckage från små avlopp.	PLC6/S-HYPE
Urban markanvändning	Påverkan via diffust läckage från urban markanvändning (dagvatten).	PLC6/S-HYPE
Materialtäkt	Påverkan via diffust läckage från materialtäkter såsom torvbrytning.	Länsstyrelserna
Deponier	Påverkan via diffust läckage från deponier.	Länsstyrelserna

Tabell 3.4 Påverkanskällor som ingått i vattenmyndigheternas påverkansanalyser avseende näringsämnen samt vilka datakällor som använts.

Näringspåverkan i sjöar och vattendrag

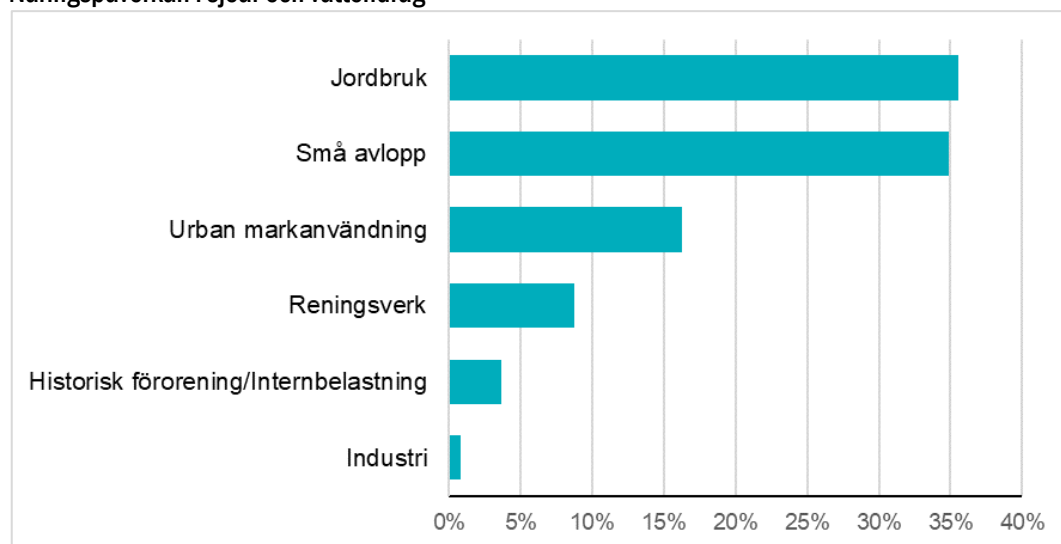


Diagram 3.1 Procentuell fördelning för källor som utgör en betydande påverkan avseende näringsämnen på distriktets sjöar och vattendrag. Bedömningen avser perioden 2016–2021. Källor som utgör mindre än en procent av den totala påverkan redovisas ej i diagrammet. Data från VISS 2021-12-06.

Påverkan från hästgårdar och historisk förorening (interbelastning) har bedömts av länsstyrelsernas beredningssekreteriat. Nationella underlag för dessa båda påverkanskällor är

begränsade och dess reella omfattning osäker. Endast ett fåtal länsstyrelser har haft tillräckliga underlag för att bedöma påverkan från hästgårdar. Avseende internbelastning, behöver bedömningen ofta kompletteras med verifierande provtagning.

Vilka påverkanskällor som förekommer och i vilken omfattning de pekats ut som betydande redovisas i diagram 3.1 och 3.2. För sjöar och vattendrag är jordbruk, små avlopp och urban markanvändning de påverkanskällor som oftast pekats ut som betydande. Jordbruk är en av de vanligaste påverkanskällorna för kustvatten. Många kustvatten har dock en betydande påverkan från omgivande vatten, det vill säga att angränsande kustvattenförekomster står för en större del av tillförseln av näringsämnen.

Näringspåverkan i kustvatten

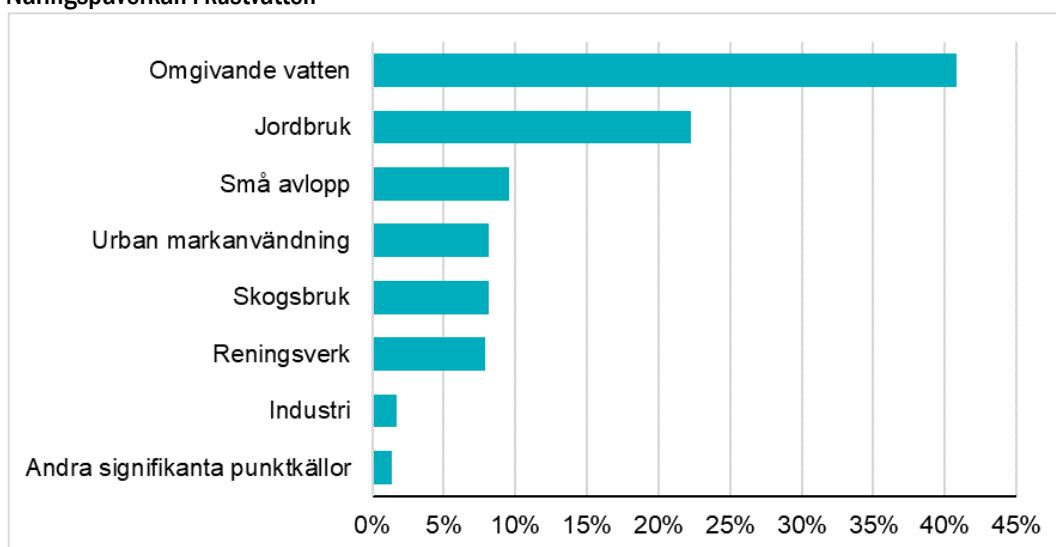


Diagram 3.2 Procentuell fördelning för källor som utgör en betydande påverkan avseende näringsämnen på distriktets kustvatten. Bedömningen avser perioden 2016–2021. Källor som utgör mindre än en procent av den totala påverkan redovisas ej i diagrammet. Data från VISS 2021-12-06.

Statusklassificering

Statusklassificering med avseende på övergödning i sjöar, vattendrag och kust följer gällande föreskrifter, bedömningsgrunder och vägledningar (HVMFS 2013:19; HVMFS 2017:20). Övriga antaganden för sjöar och vattendrag, som gjorts under statusklassificeringen beskrivs i de kompletterande riktlinjer som vattenmyndigheterna tagit fram tillsammans med länsstyrelserna (Vattenmyndigheterna, 2019h). För kustvattenförekomsterna har statusklassificeringen också tagit hjälp av satellitdata (Philipson, o.a., 2018) och gjorts med hjälp av WATERS-verktyget (Lindegarh, o.a., 2016).

Länsstyrelsernas beredningssekretariat statusklassificerar övergödning utifrån biologiska kvalitetsfaktorer och fysikaliskt-kemiska kvalitetsfaktorer. I huvudsak ska valet av kvalitetsfaktor begränsas till den mest relevanta biologiska respektive mest relevanta fysikaliskt-kemiska kvalitetsfaktorn för miljöproblemet (HVMFS 2013:19). Valet av kvalitetsfaktor kan dock vara begränsat utifrån vilken mätdata som finns tillgänglig för en viss vattenförekomst. Kvalitetsfaktorerna som finns att tillgå och i vilken omfattning som de klassificerats för sjöar, vattendrag respektive kustvatten framgår av tabell 3.5. För både kustvatten och sjöar är det vanligast att växtplankton och/eller näringsämnen klassificerats. Motsvarande för vattendrag är kiselalger och/eller näringsämnen.

Klassificerade kvalitetsfaktorer kopplat till näringspåverkan

Kvalitetsfaktor	Sjö (antal)	Vattendrag (antal)	Kust (antal)
Bottenfauna	7	2	18
Fisk	19	1	Bedöms ej
Kiselalger	3	110	Bedöms ej
Makrofyter	6	Bedöms ej	0
Växtplankton	53	Bedöms ej	158
Ljusförhållanden	0	Bedöms ej	13
Näringsämnen	146	360	154
Syrgasförhållanden	2	Bedöms ej	0
Totalt	236	473	343

Tabell 3.5 Antal klassificerade kvalitetsfaktorer för åren 2016–2021 kopplat till näringspåverkan. Vilka kvalitetsfaktorer som bedöms är beroende av vattenkategori. Data från VISS 2021-12-06.

Förändringar sedan 2016

Nedan presenterar vi hur statusen för de olika kvalitetsfaktorerna förändrats i sjöar, vattendrag och kustvatten jämfört med perioden 2009–2015.

Status för sjöar

Förändringar av status för distriktets sjöar redovisas, per kvalitetsfaktor, i tabell 3.6. För näringsämnen har status försämrats i 18 vattenförekomster. I mindre omfattning finns det även försämringar för växtplankton, bottenfauna och makrofyter. Majoriteten av försämringarna beror av förändrade metoder och förändrad övervakning. Endast i ett fall bedöms försämringen vara en verklig försämring. Förbättringar kan ses för näringsämnen i 22 vattenförekomster. På grund av osäkerheter i klassificeringarna är det, i de flesta fall, dock oklart om det är verkliga förbättringar eller ej.

Bedömningsgrunder för kiselalger och fisk (EindexW3) i sjöar saknades under förvaltningscykel 2009–2015, därav är kvalitetsfaktorerna inte är med i jämförelsen.

Förändringar av status för klassificerade kvalitetsfaktorer kopplat till övergödning i sjöar

Förändring	Växt-plankton	Botten-fauna	Makro-fyter	Närings-ämnen	Ljus-förhål-landen	Syrgas-förhål-landen	Totalt
En verklig försämring	0	1	0	0	0	0	1
Försämring p.g.a. ändrade metoder	6	0	0	5	0	0	11
Försämring p.g.a. ändrad övervakning	1	0	0	10	0	0	11
Försämring p.g.a. ändrade metoder och övervakning	1	0	0	1	0	0	2
Orsak till försämring är okänd	1	0	0	2	0	0	4
Totalt antal försämringar	9	1	1	18	0	0	29
Förbättringar	0	0	0	22 (18)	0	0	22

Tabell 3.6 Förändringar av status för klassificerade kvalitetsfaktorer kopplat till övergödning i sjöar. Förändringen avser skillnader mellan åren 2009–2015 och 2016–2021. Antal försämringar redovisas

utifrån vad som orsakat försämringen. Förbättringar anges som en totalsiffra per kvalitets-faktor samt antalet osäkra klassificeringar av totalen inom parentes. Data från VISS 2021-09-24.

Status för vattendrag

Förändringar av status för distriktets vattendrag redovisas, per kvalitetsfaktor, i tabell 3.7. För näringsämnen och kiselalger har statusen försämrats i 25 respektive 13 vattenförekomster. Majoriteten av försämringarna beror av förändrade metoder alternativt att orsaken är okänd. I ett fall bedöms försämringen vara en verklig försämring. Förbättringar kan ses för näringsämnen i 71 vattenförekomster. På grund av osäkerheter i klassificeringarna är det dock oklart om det är verkliga förbättringar eller ej.

Förändringar av status för klassificerade kvalitetsfaktorer kopplat till övergödning i vattendrag

Förändring	Kiselalger	Bottenfauna	Näringsämnen	Totalsumma
En verklig försämring	0	0	1	1
Försämring p.g.a. ändrade metoder	1	0	11	12
Försämring p.g.a. ändrad övervakning	2	0	7	9
Försämring p.g.a. ändrade metoder och övervakning	4	0	1	5
Orsak till försämring är okänd	6	0	5	11
Totalt antal försämringar	13	0	25	38
Förbättringar	0	0	71 (71)	0

Tabell 3.7 Förändringar av status för klassificerade kvalitetsfaktorer kopplat till övergödning i vattendrag. Förändringen avser skillnader mellan åren 2009–2015 och 2016–2021. Antal försämringar redovisas utifrån vad som orsakat försämringen. Förbättringar anges som en totalsiffra per kvalitets-faktor samt antalet osäkra klassificeringar av totalen inom parentes. Data från VISS 2021-09-24.

Status för kustvatten

Förändringar av status för distriktets kustvatten redovisas, per kvalitetsfaktor, i tabell 3.8. För växtplankton och näringsämnen har statusen försämrats i 43 respektive 21 vattenförekomster. I mindre omfattning finns det även försämringar för ljusförhållanden. Majoriteten av försämringarna beror av förändrade metoder.

Förbättringar kan ses för näringsämnen i 21 vattenförekomster. I mindre omfattning finns det även förbättringar kopplat till växtplankton och bottenfauna. På grund av osäkerheter i klassificeringarna är det dock oklart om det är verkliga förbättringar eller ej.

Förändringar av status för klassificerade kvalitetsfaktorer kopplat till övergödning i kustvatten

Förändring	Växt-plankton	Botten-fauna	Makro-fyter	Närings-ämnen	Syrgas-förhål-landen	Ljus-förhål-landen	Totalt
En verklig försämring	0	0	0	0	0	0	0
Försämring p.g.a. ändrade metoder	41	0	0	20	0	6	67
Försämring p.g.a. ändrad övervakning	0	0	0	0	0	0	0
Försämring p.g.a. ändrade metoder och övervakning	1	0	0	1	0	0	2
Orsak till försämring är okänd	1	0	0	0	0	0	1
Totalt antal försämrings	43	0	0	21	0	6	70
Förbättringar	9 (9)	3 (3)	0	21 (21)	0	0	33

Tabell 3.8 Förändringar av status för klassificerade kvalitetsfaktorer kopplat till övergödning i kustvatten. Förändringen avser skillnader mellan åren 2009–2015 och 2016–2021. Antal försämrings redovisas utifrån vad som orsakat försämringen. Förbättringar anges som en totalsiffra per kvalitetsfaktor samt antalet osäkra klassificeringar av totalen inom parentes. Data från VISS 2021-09-24.

Riskbedömning

Riskbedömningen innebär att såväl bedömningar av betydande påverkan som klassificeringar av biologiska och fysikaliskt-kemiska kvalitetsfaktorer vägs samman. Bedömningen ska spegla risken för att den påverkade vattenförekomstens kvalitetskrav inte kan nås till år 2027. Utfallet av riskbedömningen presenteras i tabell 3.9 samt i karta 3.1.

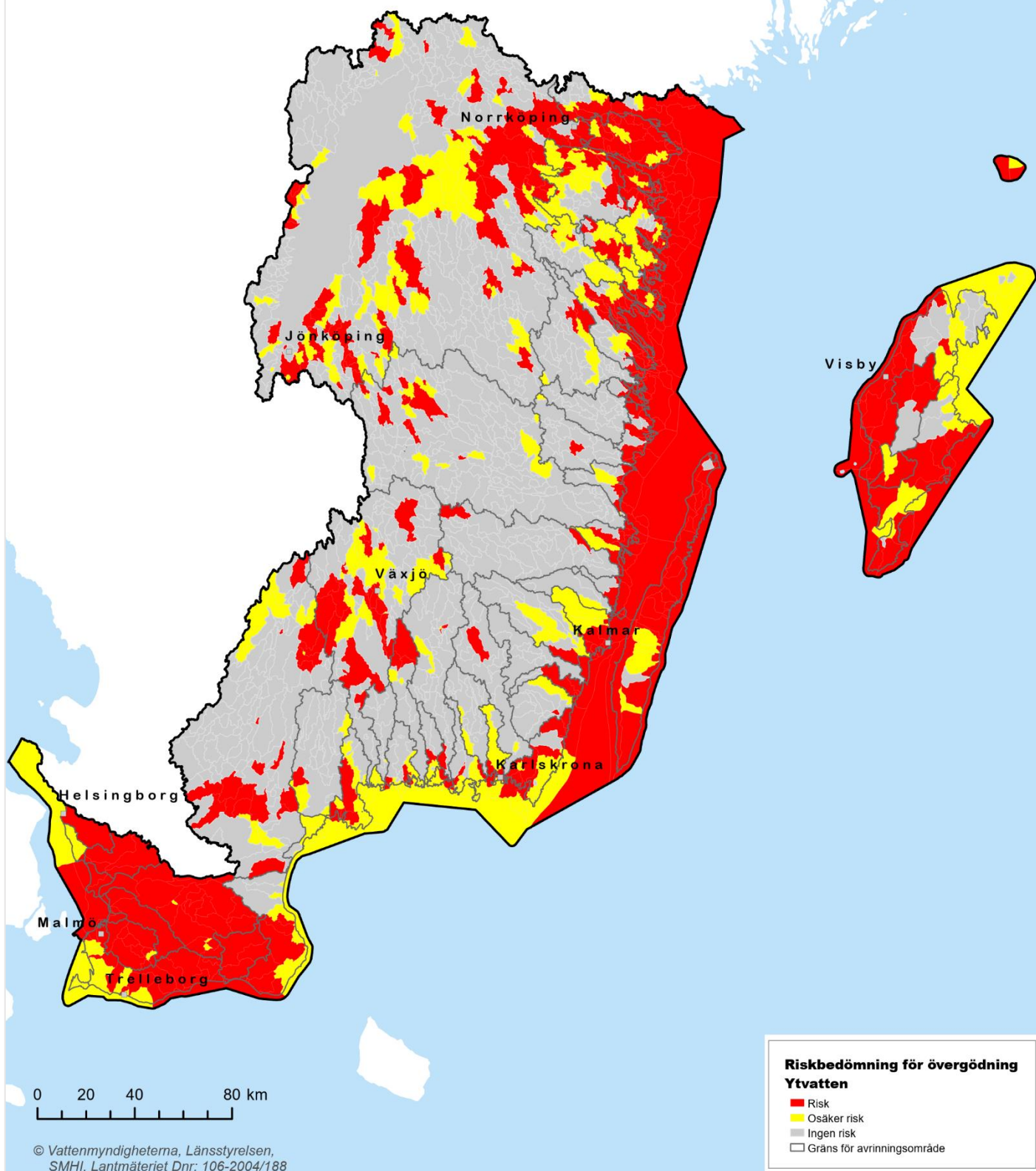
Av distriktets ytvatten bedöms 21 procent riskera att inte nå kvalitetskraven till 2027. För 16 procent är risken osäker och mer övervakning krävs för att fastställa eventuella förbättringsbehov.

Risk för övergödning

	Sjöar	Vattendrag	Kustvatten	Totalt
Antal i risk	83	179	128	390
Antal i osäker risk	72	177	50	299
Antal med ingen risk	351	833	0	1184
Totalt antal	506	1189	178	1873
Procent i risk	16%	15%	72%	21%
Procent i osäker risk	14%	15%	28%	16%

Tabell 3.9 Riskbedömning av näringspåverkade vattenförekomster. Tabellen visar antal och procentuell andel av distriktets vattenförekomster som riskerar att inte nå kvalitetskraven till år 2027, vattenförekomster med osäker risk och behov av ytterligare övervakning samt vattenförekomster med ingen risk. Data från VISS 2021-12-06.

Vattenförekomster som riskerar att inte nå god status på grund av övergödning



Karta 3.1 Vattenförekomster i Södra Östersjöns vattendistrikt som riskerar att inte nå god status på grund av övergödning.

3.5 Fysiska förändringar

Miljöproblemet *Förändrade habitat genom fysisk påverkan* gäller alla typer av fysiska förändringar som är orsakade av människan och som påverkar hydromorfologin och därmed livsmiljöerna i ett vattenområde.

Människan har genom sin historia förändrat vattenlandskapet för att vinna mark, förbättra produktionen inom jord- och skogsbruk, möjliggöra bebyggelse, skapa sjötrafikleder och annan infrastruktur, eller för att utvinna energi. Samtidigt som de här ingreppen har en positiv effekt för människa och samhälle kan de få allvarliga konsekvenser för de akvatiska ekosystemen.

Fysisk påverkan är det mest omfattande miljöproblemet i många områden och är ofta det största hindret för att miljö kvalitetsnormerna uppnås. Sjösänkningar och flottledsrensningar är exempel på denna påverkan, liksom vattenkraft genom dammar, vattenreglering och torrfäror.

Undersökningar har visat att populationsstorlekarna av arter knutna till vattendrag, sjöar, våtmarker och kust har minskat kraftigt på grund av de fysiska förändringarna (Havs- och vattenmyndigheten, 2018a).

Situationen och förändringen sedan föregående förvaltningscykel i vattendistriktet vad gäller fysiska förändringar beskrivs nedan. Först ges en kort sammanfattning om miljöproblemen flödesförändringar, morfologiska förändringar och förändringar i konnektivitet – förbindelse mellan olika miljöer.

I tabellerna nedan redovisar vi antal vattenförekomster i distriktet med betydande påverkan från en eller flera påverkanskällor. I distriktet har 1351 vattenförekomster betydande påverkan som orsakar morfologiska förändringar och kontinuitet, det motsvarar 72 procent av distriktets ytvattenförekomster (tabell 3.10). I distriktet har 754 vattenförekomster betydande påverkan som orsakar flödesförändringar, det motsvarar 40 procent av distriktets ytvattenförekomster.

Vattenförekomster inom SÖ vattendistrikt med betydande påverkan

	Kust	Sjö	Vattendrag	Summa
Antal vatten med betydande påverkan - Morfologiska förändringar och kontinuitet	35	273	1043	1351
Antal vatten med betydande påverkan - Flödesförändringar	34	65	655	754
Totalt antal vatten	178	506	1189	1873
Procent med betydande påverkan - Morfologiska förändringar och kontinuitet	20%	54%	88%	72%
Procent med betydande påverkan - Flödesförändringar	19%	13%	55%	40%

Tabell 3.10 Antal och procentuell andel av vattenförekomster inom distriktet med betydande påverkan. Bedömningen avser perioden 2016–2021. Uppgifterna är hämtade från VISS november 2021.



Flödesförändringar

Exempel på flödesförändringar är regleringar av sjöar och vattendrag för att bevattna, producera elkraft, ge kylvatten för industriändamål och producera dricksvatten. Reglering för drift av vattenkraft har orsakat de största hydrologiska förändringarna i Sverige. I oreglerade vattendrag avgör tillrinningen hur flödet varierar, men i hårt reglerade system styrs flödena snarare av kraftproduktionens behov. Vattensystemens karaktär förändras i och med att områden som tidigare varit forssträckor förvandlas till uppdämda sjöar eller torrfåror. Hur stora effekterna blir beror bland annat på hur flöde och vattenstånd regleras över tid. Effekternas omfattning beror också på regleringsgraden, tidpunkten för regleringen och känsligheten i det vattensystem som regleras. En viktig faktor är hur mycket flödes- och/eller vattenståndsförändringarna avviker från de naturliga och oreglerade förhållandena.

Flödesförändringar kan även uppkomma på grund av till exempel rensning av vattendrag, förändring av sjöutlopp eller underdimensionerade broar och vägtrummor. Vattenflödet påverkas även av konstruktioner i vattnet som pirar, brofundament, ramper och bryggor.

När det gäller kustvattnen kan vågpåverkan från sjöfarten eller utflöde och sötvatteninflöde i slutna vikar ha en negativ effekt och en betydande påverkan på de hydrografiska förhållandena.

Morfologiska förändringar

Morfologiska förändringar är påverkan på utseende och struktur i kust, sjöar och vattendrag. Utseende- och formförändringar kan bestå av muddringar, utfyllnader, rätningar, rensningar, kanaliseringar, invallningar eller sjösänkningar. Exempel på förändringar i struktur är anläggningar i vattenområdet som pirar, stenkistor och bryggor.

I slutet av 1800-talet fanns ett starkt tryck på att utöka den odlingsbara marken på grund av en kraftigt växande befolkning. I hela landet genomfördes omfattande rätningar av vattendrag, utdikningar och sjösänkningar i syfte att vinna ny mark. Dessa stora förändringar i landskapet ger än i dag negativa konsekvenser för tillståndet i sjöar och vattendrag. Sjöregleringar är en pågående verksamhet som också påverkar morfologin, framförallt på de akvatiska livsmiljöerna i sjön.

Sjösänkningar har bland annat lett till en kraftigt påskyndad igenväxning och ökade problem med övergödning. Rätade och rensade vattendrag får högre vattenhastigheter, vilket bland annat förändrar bottensubstrat och naturliga strukturer samtidigt som utflödet av näringsämnen ökar. Detta ger mer homogena och utarmade livsmiljöer.

Markanvändning har även påverkat närmiljön vid sjöar och vattendrag. Det rör sig till exempel om bebyggelse, infrastruktur och jord- och skogsbruk. Ett naturligt utformat näringsområde reglerar oftast avrinningen på ett skonsamt sätt. Högflöden bromsas och lågvattenföringen ökar sommartid.

För kustvattnen utgör hamnar, pirar och andra konstruktioner i strand- och vattenområdet den vanligaste formen av morfologisk påverkan. Även rensningar och muddringar är vanliga. Graden av påverkan på morfologiska förhållanden ligger till grund för statusklassificeringen. Hur stor påverkan är beror på djupförhållanden, strandlinjens längd, förekomst av naturliga strukturer och landformer, strändernas morfologi och förekomsten av konstgjorda strukturer. Förändringar i bottensubstrat och bottenstrukturer, som sedimentbankar eller påverkan från dumpningar, utgör också morfologisk påverkan.

Förändringar i konnektivitet

Förändringar i konnektivitet är till exempel dammar, trösklar och vägtrummor som placerats fel. Barriärerna och effekterna av dessa gör att vattendraget inte blir sammanhållet utan fragmenteras – delas upp i mindre områden. Det påverkar fiskars och bottenlevande djurs möjlighet att förflytta sig uppströms och nedström i vattensystemet. Transporten av näringsämnen, sediment och organiskt material minskar. När vattendragens kanter och närområde förändras försämras även organismers möjlighet att förflytta sig i sidled till de speciella livsmiljöer som svämplan och korvsjöar utgör. I stort sett alla fiskarter vandrar, i större eller mindre utsträckning, under någon fas i livet. Vandringshindren påverkar fiskbestånden negativt och försämrar deras motståndskraft mot yttre stress (Havs- och vattenmyndigheten, 2013). Det blir svårt eller omöjligt för fisk att nå lekstränder och bestånd kan bli isolerade och i förlängningen genetiskt utarmade.

En del vandringshinder är gamla vattenanläggningar som i dag inte fyller något syfte men som innebär att miljö kvalitetsnormen för ett specifikt vatten inte nås. Intressekonflikter kan uppstå när kulturhistoriskt värdefulla miljöer utgör vandringshinder.

I kustvattenförekomsterna har förändringar i konnektiviteten också bedömts.

Vandringshinder i kustmynnande vattendrag påverkar ekologin i kustvattnet, främst för fisk som vandrar från havet upp i sötvatten för att leka och sedan nedströms igen efter leken. När det gäller kustvatten kan pirar, vägbankar och andra konstruktioner i vattnet dessutom försämra möjligheten till utbredning av vattenlevande växter, djur, sediment och organiskt material. Det gäller såväl spridning utmed strandområdena som mellan kustvatten och sötvattenförekomster till det kustnära området.

Påverkanskällor: Orsaker till fysiska förändringar

En påverkanskälla är det som orsakar ett miljöproblem.

Metoden för att peka ut betydande påverkan kopplat till fysiska förändringar skiljer sig åt beroende på vilka kvalitetsfaktorer det är som har blivit påverkade. Metoden skiljer sig även beroende på om det är kust eller sjöar och vattendrag. Den gemensamma metoden är att betydande påverkan räknas ut genom procentuell andel, till exempel vattenförekomstens påverkade längd delat med den totala längden på vattenförekomsten eller så delas den påverkade arean med den totala arean på vattenförekomsten.

I nuvarande cykel finns det fler specifikationer per påverkanstyp jämfört med föregående förvaltningscykel. Exempel på specifikationer är *annat: transport* eller *föråldrade: flottleder*. Påverkanskällan *annat* är speciell då flera påverkanstyper ingår i denna påverkanskategori, enligt hur det ska rapporteras till EU. Specifikationerna *annat* och *föråldrade* underlättar vilken åtgärd som bör användas på respektive vattenförekomst för hydromorfologiska kvalitetsfaktorer. Tack vare ett förbättrat underlag har det varit lättare att peka ut flera påverkanstyper. Påverkansanalys för fysiska förändringar i kustvatten har bedömts för första gången i nuvarande cykel.

Mer information om förändringar inom påverkan sedan 2016 finns i avsnitt 3.1 Påverkan, status och risk - metod.

Påverkanstyper som har analyserats för att se hur de har påverkat ytvattenförekomsterna redovisas i tabell 3.11.

Undersökta påverkanstyper på ytvattenförekomsterna kust, sjöar och vattendrag för hydromorfologiska kvalitetsfaktorer.

	Förändring av morfologiskt tillstånd	Förändring av hydrologisk regim	Förändring av konnektivitet genom dammar, barriärer och slussar
Jordbruket	x	x	
Översvämningsskydd	x		X
Vattenkraft		x	X
Fiske och vattenbruk		x	X
Dricksvatten			X
Offentlig vattenförsörjning		x	
Bevattning			x
Turism och rekreation			x
Industrin			x
Sjöfart	x	x	x
Annat	x	x	x
Annat: urban markanvändning	x	x	x
Annat: transport	x	x	x
Annat: skogsbruk	x	x	x
Annat: fiske och vattenbruk	x		x
Annat: industri	x	x	
Annat: energi ej vattenkraft	x	x	
Annat: turism och rekreation	x	x	
Annat: vattenkraft	x		
Annat: översvämningsskydd		x	
Okända eller föråldrade	x		x
Föråldrade: flottleder	x		x
Föråldrade: kvarndammar			x

Tabell 3.11 Tabell över alla undersökta påverkanstyper på ytvattenförekomsterna kust, sjöar och vattendrag för hydromorfologiska kvalitetsfaktorer. Påverkanskällorna är uppdelade i miljöproblemen flödesförändringar, morfologiska förändringar och förändringar i konnektivitet. I varje miljöproblem ingår bedömningar för kust, sjö och vattendrag.

Flödesförändringar

Av de påverkanskällor som orsakar flödesförändringar är "annat", till exempel urban markanvändning, det som berör flest vattenförekomster i Södra Östersjöns vattendistrikt. För vattendrag är jordbruk den största påverkanskällan medan vattenkraft är största påverkanskällan för sjöar. Förutom annat är sjöfart kustens största påverkanskälla, se diagram 3.3.

Andel påverkanskällor som medför flödesförändringar per vattenkategori

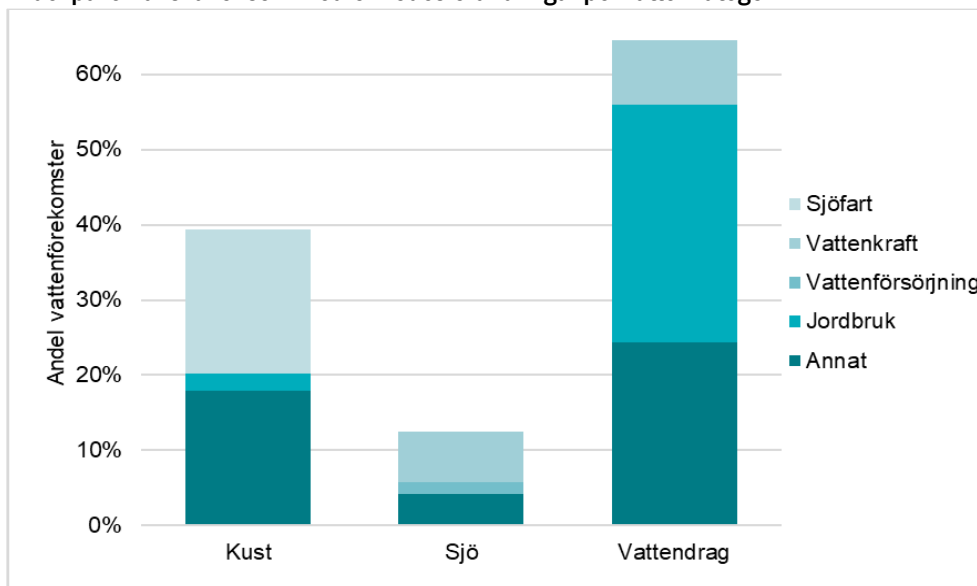


Diagram 3.3 Procentuell fördelning av påverkanskällor för flödesförändringar per vattenkategori i Södra Östersjöns vattendistrikt. Uppgifterna är hämtade från VISS september 2021.

Morfologiska förändringar

Av de påverkanskällor som orsakar morfologiska förändringar är jordbruk det som berör flest vattenförekomster i Södra Östersjöns vattendistrikt. För kusten är sjöfart den största påverkanskällan, se diagram 3.4.

Andel påverkanskällor som medför morfologiska förändringar per vattenkategori

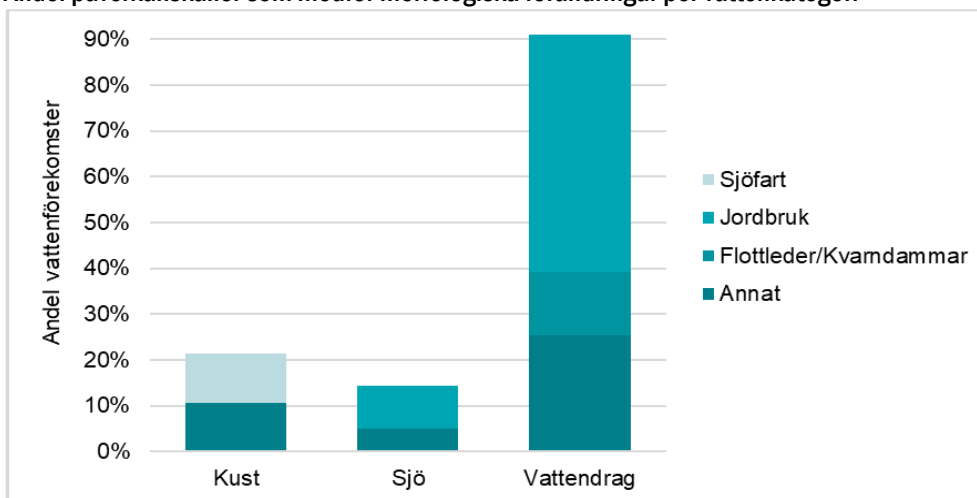


Diagram 3.4 Procentuell fördelning av påverkanskällor för morfologiska förändringar per vattenkategori i Södra Östersjöns vattendistrikt. Uppgifterna är hämtade från VISS september 2021.

Förändringar i konnektiviteten

Av de påverkanskällor som orsakar förändringar i konnektiviteten är ”okända eller föråldrade”, till exempel kvarndammar, det som berör flest vattenförekomster i Södra Östersjöns vattendistrikt. För kust är sjöfart samt turism och rekreation de största påverkanskällorna, se diagram 3.5.

Andel påverkanskällor som medför förändringar i konnektiviteten per vattenkategori

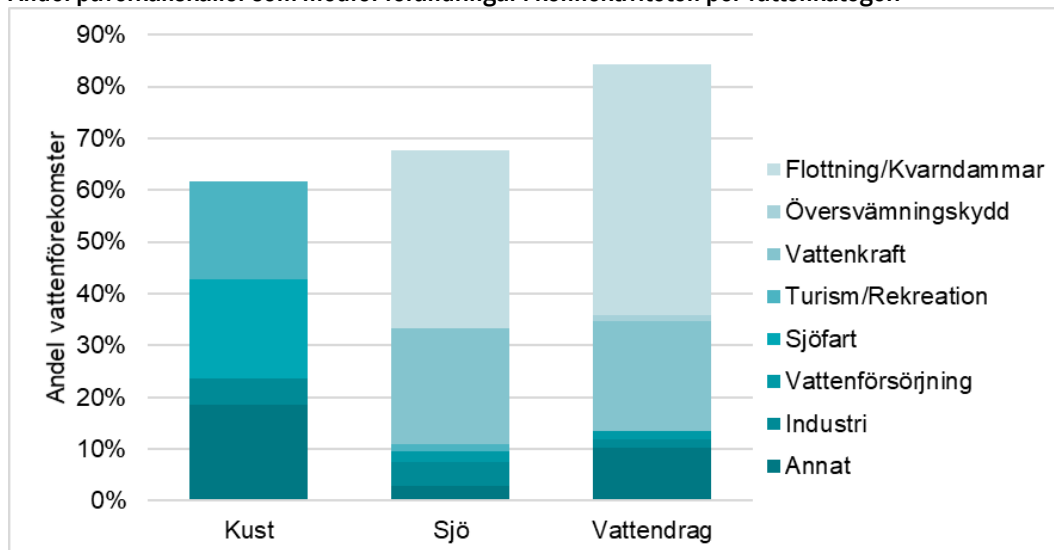


Diagram 3.5 Procentuell fördelning av påverkanskällor för förändringar i konnektivitet per vattenkategori i Södra Östersjöns vattendistrikt. Uppgifterna är hämtade från VISS september 2021.

Statusklassificering

När det gäller statusklassificering med avseende på fysiska förändringar följer den Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om kartläggning och analys av ytvatten (HVMFS 2017:20) och Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter om klassificering och miljö kvalitetsnormer avseende ytvatten (HVMFS 2013:19). Utöver dessa föreskrifter har vägledning författad av HaV använts (Statusklassificering och hantering av osäkerhet: Vägledning för tillämpning av 2 kap. HVMFS 2013:19).

Statusklassificering av fysisk påverkan baseras på tre kvalitetsfaktorer: hydrologisk regim eller hydrografiska villkor, morfologiskt tillstånd och konnektivitet. Dessa tre kvalitetsfaktorer bestäms genom olika metoder. Statusklassificering för kvalitetsfaktorerna hydrologisk regim/hydrografiska villkor och konnektivitet bestäms av de statusklassificerade underliggande parametrar för respektive kvalitetsfaktor som har sämst status. För kvalitetsfaktorn morfologi bestäms status genom medelvärdet för alla dess statusklassificerade underliggande parametrar. Statusklassificeringen gällande fysisk påverkan i kusten har gjorts för första gången.

Flödesförändringar

I Södra Östersjöns vattendistrikt har cirka 57 procent av vattendragen, 16 procent av sjöarna och 20 procent av kustvattenförekomsterna problem med flödesförändringar, se tabell 3.12.

Flödesförändringar för sjöar, kust och vattendrag som har sämre än god status

	Måttlig Antal (Andel i %)	Otillfredsställande Antal (Andel i %)	Dålig Antal (Andel i %)	Totalt Antal (Andel)
Kust	19 (11%)	13 (7%)	3 (2%)	35 (20%)
Sjö	66 (13%)	12 (2%)	3 (1%)	81 (16%)
Vattendrag	257 (22%)	189 (16%)	234 (20%)	680 (57%)

Tabell 3.12 Status avseende flödesförändringar för de sjöar, kust och vattendrag som har sämre än god status i Södra Östersjöns vattendistrikt. Siffrorna anger antal och procentandel inom parentes. För sjöar, vattendrag och kust anges andelen av det totala antalet vattenförekomster. Uppgifterna är hämtade från VISS november 2021, www.viss.lansstyrelsen.se.

Flödesförändringar har både förbättrats och försämrats sedan föregående klassificering

Flödesförändringar	Sjö Antal	Vattendrag Antal
En verklig försämring		
Försämring ändrade metoder	5	246
Försämring ändrad övervakning		225
Försämring ändrade metoder och övervakning		15
Försämring orsak okänd		
Förbättring	8	4

Tabell 3.13. Tabellen visar hur status för flödesförändringar i Södra Östersjöns vattendistrikt har förbättrats eller försämrats mellan åren 2009–2015 och 2016–2021. Antal försämringar redovisas utifrån vad som orsakat försämringen. Förbättringar anges som en totalsiffra och inkluderar osäkra klassificeringar. Uppgifterna är hämtade från VISS september 2021.

Att en statusklassning har blivit försämrad eller förbättrad kan ha flera skäl. Bland annat har vägledningen för bedömningsgrunderna uppdaterats sedan cykel 2009–2015 och underlaget har blivit bättre. Under förvaltningscykel 2016–2021 har SMHI levererat statusklassificering baserad på påverkan från vattenkraft. Ett krav för att kunna göra jämförelsen är att statusklassificeringarna för respektive förvaltningscykel ska ha säkra underlag. Mer information om förändringar inom statusklassificeringen sedan 2016 finns i avsnitt 3.1 Påverkan, status och risk - metod.

Morfologiska förändringar

I Södra Östersjöns vattendistrikt har cirka 71 procent av vattendragen, 7 procent av sjöarna och 11 procent av kustvattenförekomsterna problem med morfologiska förändringar, se tabell 3.14.

Morfologiska förändringar för sjöar och vattendrag med sämre än god status

	Måttlig Antal (Andel i %)	Otillfredsställande Antal (Andel i %)	Dålig Antal (Andel i %)	Totalt Antal (Andel)
Kust	13 (7%)	3 (2%)	3 (2%)	19 (11%)
Sjö	32 (6%)	1 (0%)	0 (0%)	33 (7%)
Vattendrag	369 (31%)	396 (33%)	75 (6%)	840 (71%)

Tabell 3.14 Status för morfologiska förändringar för sjöar och vattendrag med sämre än god status i Södra Östersjöns vattendistrikt. Siffrorna anger antal och procentandel inom parentes. Uppgifterna är hämtade från VISS november 2021, www.viss.lansstyrelsen.se.

Morfologiska förändringar har både förbättrats och försämrats sedan föregående klassificering

Morfologiska förändringar	Sjö Antal	Vattendrag Antal
En verklig försämring		
Försämring ändrade metoder	7	243
Försämring ändrad övervakning		
Försämring ändrade metoder och övervakning		26
Försämring orsak okänd		
Förbättring	166	176

Tabell 3.15. Tabellen visar hur status för morfologiska förändringar i Södra Östersjöns vattendistrikt har förbättrats eller försämrats mellan åren 2009–2015 och 2016–2021. Antal försämrade vattenförekomster redovisas utifrån vad som orsakat försämringen. Förbättringar anges som en totalsiffra och inkluderar osäkra klassificeringar. Uppgifterna är hämtade från VISS september 2021.

Att status har blivit försämrade eller förbättrade kan ha flera skäl. Bland annat har vägledningen för bedömningsgrunderna uppdaterats sedan perioden 2009–2015 och underlaget har blivit bättre. Nationell analys för sjöar och vattendrag har utförts för parametrarna närområde respektive svämplan. Underlaget är baserat på skala 1:10 000 och är nu därför på en mer detaljerad nivå jämfört med föregående sexårsperioder. För att få fram information om påverkanstryck har underlag från Lantmäteriet använts. Skillnaden jämfört med perioden 2009–2015 är, förutom kopplingsdiagram, höjddata som inte har använts tidigare. Ett krav för att kunna göra jämförelsen är att statusklassificeringarna för respektive sexårsperiod ska ha säkra underlag, se tabell 3.15. Mer information om förändringar inom statusklassificeringen sedan 2016 finns i avsnitt 3.1 Påverkan, status och risk - metod.

Förändringar i konnektiviteten

I Södra Östersjöns vattendistrikt har cirka 69 procent av vattendragen, 54 procent av sjöarna och 20 procent av kustvattenförekomsterna problem med förändringar i konnektiviteten, se tabell 3.16.

Förändringar i konnektivitet för kust, sjöar och vattendrag som har sämre än god ekologisk status

	Måttlig Antal (Andel i %)	Otillfredsställande Antal (Andel i %)	Dålig Antal (Andel i %)	Totalt Antal (Andel)
Kust	21 (12%)	8 (4%)	6 (3%)	35 (20%)
Sjö	177 (35%)	39 (8%)	55 (11%)	271 (54%)
Vattendrag	221 (19%)	149 (13%)	451 (38%)	821 (69%)

Tabell 3.16 Status avseende konnektivitetsförändringar för kust, sjöar och vattendrag som har sämre än god ekologisk status i Södra Östersjöns vattendistrikt. Siffrorna anger antal och procentandel inom parentes. Uppgifterna är hämtade från VISS november 2021, www.viss.lansstyrelsen.se.

Förändringar i konnektivitet har både förbättrats och försämrats sedan föregående klassificering

Konnektivitetsförändringar	Sjö Antal	Vattendrag Antal
En verklig försämring		
Försämring ändrade metoder	1	111
Försämring ändrad övervakning	1	3
Försämring ändrade metoder och övervakning	4	25
Försämring orsak okänd		
Förbättring	11	72

Tabell 3.17 Tabellen visar hur status för konnektivitetsförändringar i Södra Östersjöns vattendistrikt har förbättrats eller försämrats mellan åren 2009–2015 och 2016–2021. Antal försämringar redovisas utifrån vad som orsakat försämringen. Förbättringar anges som en totalsiffra och inkluderar osäkra klassificeringar. Uppgifterna är hämtade från VISS september 2021.

Statusen för konnektivitetsförändringar har förbättrats i 72 vattendragsförekomster, men har försämrats för närmare 140 andra vattendragsförekomster i distriktet.

Att status har ändrats kan ha flera skäl. Bland annat har vägledningen för bedömningsgrunderna uppdaterats sedan perioden 2009–2015 och underlaget har blivit bättre. Ett krav för att kunna göra jämförelsen är att statusklassificeringarna ska vara gjorda med säkra underlag. Om underlaget inte går att jämföra mellan två olika perioder presenteras ett streck i tabellen, se tabell 3.17. Mer information om förändringar inom statusklassificeringen sedan 2016 finns i avsnitt 3.1 Påverkan, status och risk - metod.

Riskbedömning

Av distriktets 1873 ytvattenförekomster är det 980 som behöver åtgärder för att nå miljökvalitetsnormen (risk – risk). För 684 vattenförekomster är risken osäker och mer övervakning krävs för att fastställa eventuella förbättringsbehov.

Flödesförändringar

Av distriktets ytvattenförekomster är det 470 som behöver åtgärder för att nå miljökvalitetsnormen. För 289 vattenförekomster är risken osäker och mer övervakning krävs för att fastställa eventuella förbättringsbehov.

Risk för fysisk påverkan: Flödesförändringar

	Kust Antal	Sjö Antal	Vattendrag Antal
Risk – Ingen	0	1	0
Risk – Osäker	18	36	235
Risk – Risk	16	28	426
Totalt	34	65	661

Tabell 3.18 Flödesförändringars riskbedömning för Södra Östersjöns vattendistrikt. Uppgifterna är hämtade från VISS november 2021, www.viss.lansstyrelsen.se.

Morfologiska förändringar och kontinuitet

Av distriktets ytvattenförekomster är det 950 som behöver åtgärder för att nå miljökvalitetsnormen. För 540 vattenförekomster är risken osäker och mer övervakning krävs för att fastställa eventuella förbättringsbehov.

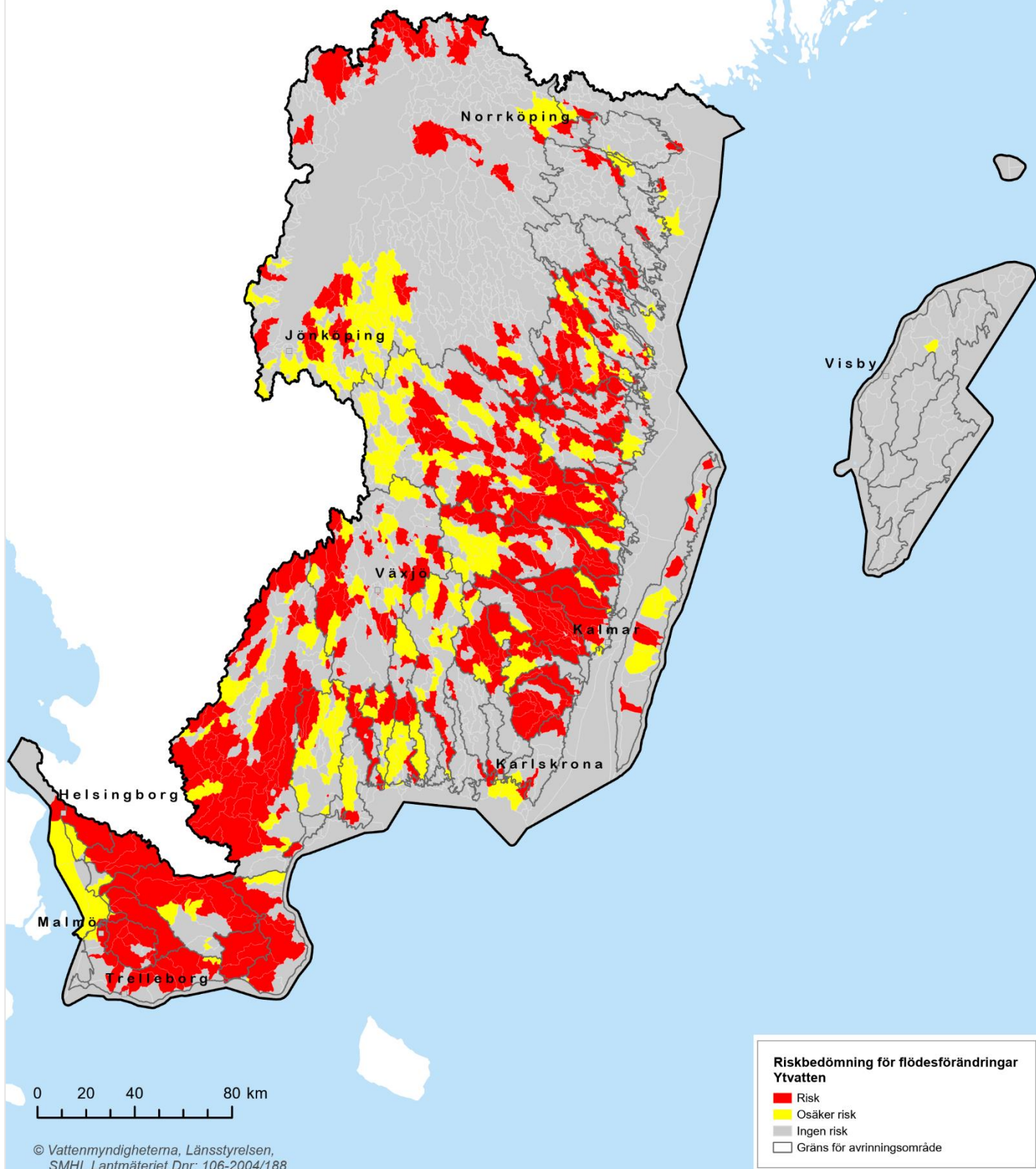
Risk för fysisk påverkan: Morfologi och kontinuitet

	Kust Antal	Sjö Antal	Vattendrag Antal
Risk - Ingen	1	2	7
Risk – Osäkert	30	198	312
Risk – Risk	8	78	864
Totalt	39	278	1183

Tabell 3.19 Morfologiska förändringar och kontinuitets riskbedömning för Södra Östersjöns vattendistrikt. Uppgifterna är hämtade från VISS november 2021, www.viss.lansstyrelsen.se.

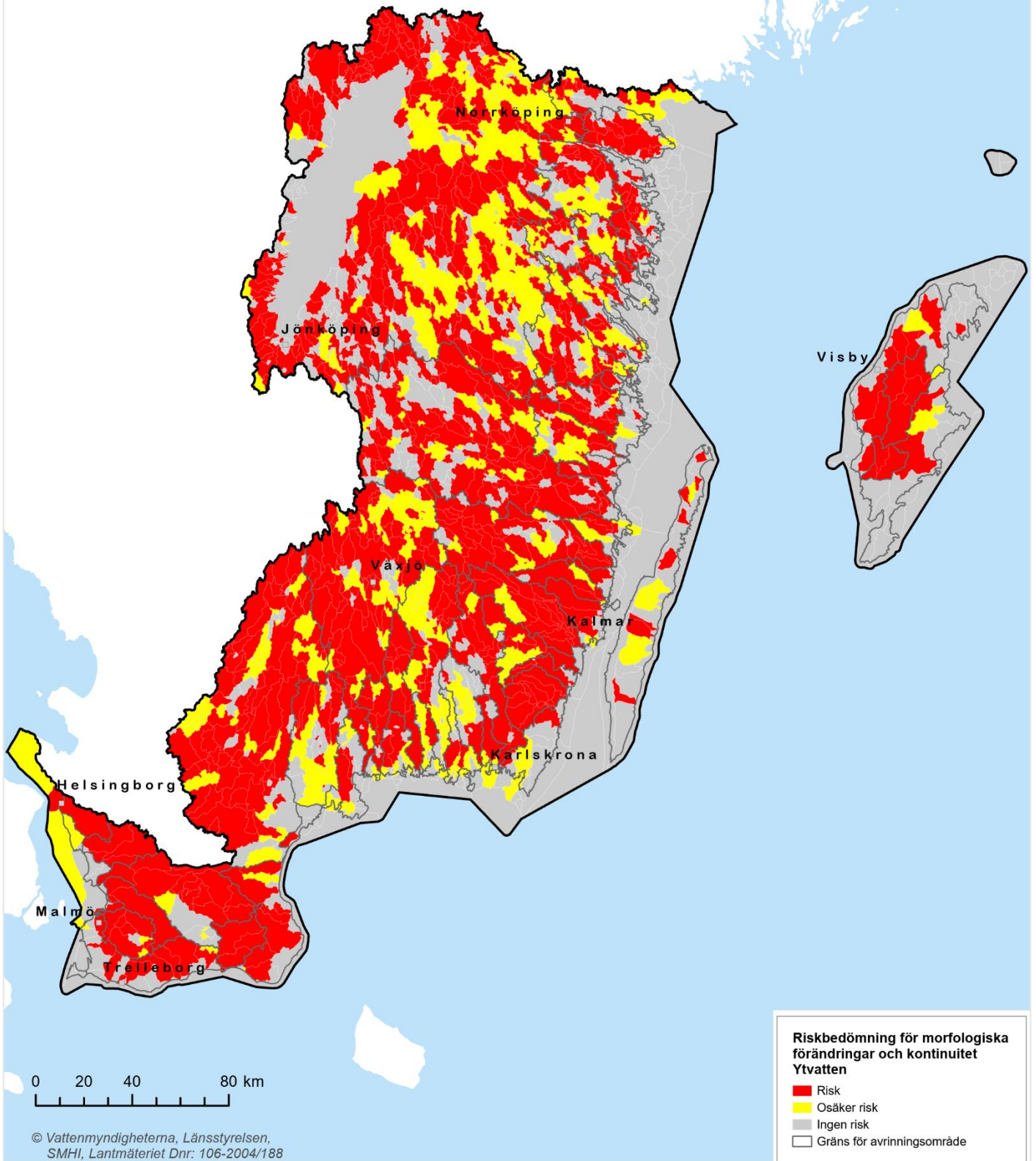
Eftersom denna typ av riskbedömning inte har skett i tidigare förvaltningscykler går det inte att jämföra vilka förbättringar eller försämringar som har skett.

Riskbedömning flödesförändringar



Karta 3.2 Riskbedömning för flödesförändringar i Södra Östersjöns vattendistrikt. Uppgifterna är hämtade från VISS 2020–09–20.

Riskbedömning morfologiska förändringar och kontinuitet



Karta 3.3 Riskbedömning för morfologiska förändringar och kontinuitet i Södra Östersjöns vattendistrikt. Uppgifterna är hämtade från VISS 2020-09-20.

3.6 Miljögifter

Vad innebär miljögifter?

Begreppet "miljögifter" används inom vattenförvaltningsarbetet och i denna förvaltningsplan som ett samlingsnamn för prioriterade ämnen och särskilda förorenande ämnen (SFÄ) i ytvatten och de organiska ämnen och metaller som anges i bilagor till SGU:s föreskrift SGU-FS 2013:2 (med tillhörande ändringsföreskrift SGU-FS 2016:1 och SGU-FS 2019:1) samt länsstyrelsernas föreskrifter för PFAS Σ 11, koppar, krom och nickel. Det används även för att beteckna miljöproblemet som orsakas av miljögifter. Inom vattenförvaltningsarbetet hanteras miljögifter olika beroende på om det gäller ytvatten eller grundvatten.



Miljögifter i grundvatten

Miljögifter i grundvatten omfattar samtliga ämnen som kan sänka grundvattnets kemiska status i statusklassificeringen (se SGU:s föreskrift (SGU-FS 2013:2) (med tillhörande ändringsföreskrift (SGU-FS 2016:1) och (SGU-FS 2019:1) samt länsstyrelsernas föreskrifter för PFAS Σ 11, koppar, krom och nickel) förutom nitrat, nitrit, ammoniak, fosfat, klorid och sulfat som behandlas i andra avsnitt i kapitel 3.

Miljögifter i ytvatten

Miljögifter i ytvatten hanteras dels inom klassificeringen av kemisk ytvattenstatus (prioriterade ämnen), dels som en kvalitetsfaktor kopplad till ekologisk status i form av särskilda förorenande ämnen (SFÄ). De omfattar samtliga ämnen i Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter (HVMFS). Under åren 2016–2021 har vi utgått från HVMFS 2013:19 (senast uppdaterad 2019-01-01). Bedömningsgrunderna för miljögifter i ytvatten (både för prioriterade ämnen och SFÄ) bygger på en uppskattning av vilka koncentrationer som troligen inte innebär någon oacceptabel risk för effekter i eller via den akvatiska miljön. De bedömningsgrunder/gränsvärden som används i statusklassificeringen baseras på acceptabla halter då man jämför effekter på vattenlevande organismer, effekter på sedimentlevande organismer, effekter på till exempel fiskätande fåglar och effekter vid human konsumtion av till exempel fisk och skaldjur eller via dricksvatten. Man utgår då från den exponeringsväg som bedöms vara mest kritisk för respektive ämne. Bedömningsgrunderna är alltså framtagna för att skydda både vatten- och sedimentlevande organismer, predatorer längre upp i näringskedjan och människor. Detta beskrivs mer utförligt i bilaga 2 till Havs- och vattenmyndighetens vägledning (2016b) Miljögifter i vatten – klassificering av ytvattenstatus.

Vilka de prioriterade ämnena är beslutas på EU-nivå och framgår av tilläggsdirektivet till prioämnesdirektivet (2013/39/EU). Även gränsvärden för de ämnen som ingår beslutas på EU-nivå, men det finns möjlighet för medlemsstaterna att komplettera med gränsvärden för alternativa matriser.

I Sverige har Havs- och vattenmyndigheten kompletterat de EU-gemensamma gränsvärdena med nationella gränsvärden för halter i biota när det gäller C10-13 kloralkaner, Di(2-etylhexyl)ftalat (DEHP) och pentaklorbensen, samt gränsvärden för halter i sediment när det gäller antracen, kadmium- och kadmiumföreningar, fluoranten, bly- och blyföreningar samt tributyltennföreningar (tributyltenn-katjon, TBT) (HVMFS 2013:19).

Flera prioriterade ämnen är också fastställda som prioriterade farliga ämnen (t.ex PAH, PFOS, dioxiner, PBDE, kvicksilver och kadmium). För dem är målet att utsläpp och spill av dem ska upphöra eller stegvis elimineras.

Vilka ämnen som införs som särskilda förorenande ämnen (SFÄ) samt bedömningsgrunder för dessa beslutas av Havs- och vattenmyndigheten. SFÄ är ämnen som släpps ut eller på annat sätt tillförs en eller flera ytvattenförekomster i betydande mängd (Havs- och vattenmyndigheten, 2016b). Om vattenmyndigheten identifierar ytterligare ämnen som släpps ut eller tillförs i betydande mängd i en ytvattenförekomst ska detta rapporteras till Havs- och vattenmyndigheten. Behov av bedömningsgrund i sediment eller biota för ämnen som redan har värde i ytvatten kan också rapporteras. Även andra intressenter, som myndigheter, länsstyrelser, miljöorganisationer och industrin kan rapportera in behov av nya bedömningsgrunder för SFÄ.

Påverkanskällor: Orsaker till miljögifter i yt- och grundvatten

En påverkanskälla är det som orsakar ett miljöproblem. Några av de påverkanskällor som pekas ut som punktkällor i påverkansanalysen, framförallt avloppsreningsverk och deponier, är i själva verket sekundära påverkanskällor som speglar samhällets kemikalieanvändning och som snarast fungerar som transportvägar till vattenmiljön. Avloppsreningsverk och deponier definieras dock som miljöfarliga verksamheter enligt miljöbalken och fungerar som punktkällor i förhållande till de påverkade vattenförekomsterna. I rapportering till EU angående genomförandet av vattendirektivet ska påverkan från dessa källor anges som punktkällor. Därför anges dessa påverkanskällor i hela detta kapitel, liksom i Åtgärdsprogram för vatten 2022–2027, som punktkällor.

I avsnitten nedan beskrivs utfallet av den kartläggning som är gjord sedan 2016. Statistiken bygger på all bedömd betydande påverkan, oavsett om påverkan har bedömts ge upphov till risk eller ej.



Vattenförvaltningens syfte är att skydda och förbättra vattenkvaliteten. Det ska bland annat leda till att halterna av miljögifter minskar i den fisk vi äter."

Påverkan på grundvattenförekomster

Förorenade områden har bedömts vara den vanligaste anledningen till utpekande av risk och potentiell påverkan för en grundvattenförekomst med avseende på miljögifter (diagram 3.6). Sett till samtliga påverkanstyper bedöms 73 vattenförekomster vara i risk och 203 utsatta för potentiell påverkan. (Uppgifterna är hämtade ur VISS 2021-12-01.)

Hur riskbedömningen för miljögifter i grundvatten är utförd och vilka påverkanskällor som ingått i analysen beskrivs mer utförligt i vattenmyndigheternas kompletterande riktlinjer för påverkansanalys och riskbedömning (Vattenmyndigheterna, 2020a; 2020f).

Betydande påverkan av miljögifter från olika påverkanskällor

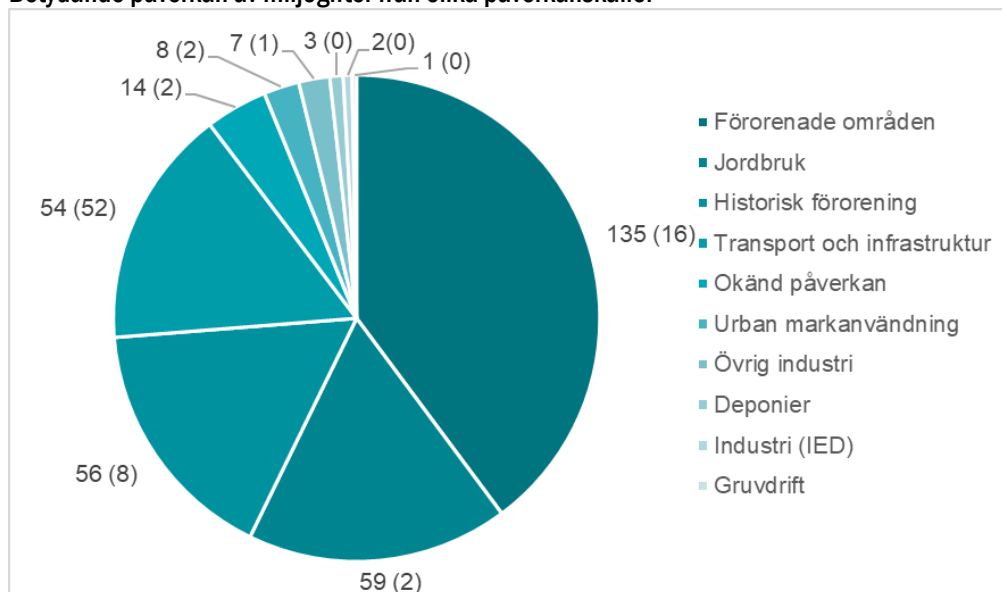


Diagram 3.6 Betydande påverkan av miljögifter från olika påverkanskällor i Södra Östersjöns vattendistrikt. Diagrammet visar hur vanligt förekommande det är att grundvattenförekomster bedömts vara utsatt för risk eller potentiell påverkan från respektive påverkanstyp. Siffror i diagrammet anger antalet förekomster i risk eller potentiell påverkan, samt antalet förekomster i risk inom parentes. För Diffusa källor – Transport och infrastruktur är risk för vägtrafikolyckor inkluderat. Vattenförekomster som bedöms ha betydande påverkan från flera påverkanstyper är medräknade flera gånger, en gång per påverkanstyp. Uppgifterna är hämtade från VISS 2021-12-01, www.viss.lansstyrelsen.se.

Påverkan på ytvattenförekomster

Hur påverkansanalysen för miljögifter i ytvatten är utförd och vilka påverkanskällor som ingår beskrivs mer utförligt i vattenmyndigheternas kompletterande riktlinjer för bedömning av betydande påverkan av miljögifter i ytvatten (Vattenmyndigheterna, 2020c). I riktlinjerna finns också två bilagor (Bilaga 1 och 2) med beskrivningar av vilka ämnesgrupper (till exempel tungmetaller, klorerade bekämpningsmedel, läkemedel osv.) alla prioriterade och särskilda förorenande ämnen hör till, samt tabeller som anger vilka ämnen/ämnesgrupper som kan spridas från olika typer av pågående verksamheter och förorenade områden.

Prioriterade ämnen

Kvicksilver, kvicksilverföreningar och polybromerade difenyletrar (PBDE) finns i hela Sverige och halterna av dessa ämnen överskrider generellt i fisk. Den främsta orsaken bedöms vara luftburna föroreningar, så kallad atmosfärisk deposition.

Utöver kvicksilver och PBDE från atmosfärisk deposition bedöms 2 429 ytvattenförekomster i Sverige ha en betydande påverkan av prioriterade ämnen från en eller flera påverkanskällor. I

Södra Östersjöns vattendistrikt bedöms 441 ytvattenförekomster ha betydande påverkan av prioriterade ämnen exklusive kvicksilver och PBDE.

Påverkananalysen visar att den påverkanskälla som påverkar flest vattenförekomster i Sverige för prioriterade ämnen är atmosfärisk deposition, eftersom vi bedömer att vi har betydande påverkan från atmosfärisk deposition för kvicksilver och PBDE i hela Sverige (visas inte i diagrammet). Utöver atmosfärisk deposition är förorenade områden den påverkanskällan som påverkar flest vattenförekomster nationellt (diagram 3.7), följt av transport och infrastruktur som tillsammans med urban markanvändning till stor del handlar om dagvattenpåverkan.

Betydande påverkan av prioriterade ämnen från olika påverkanskällor i Sverige.

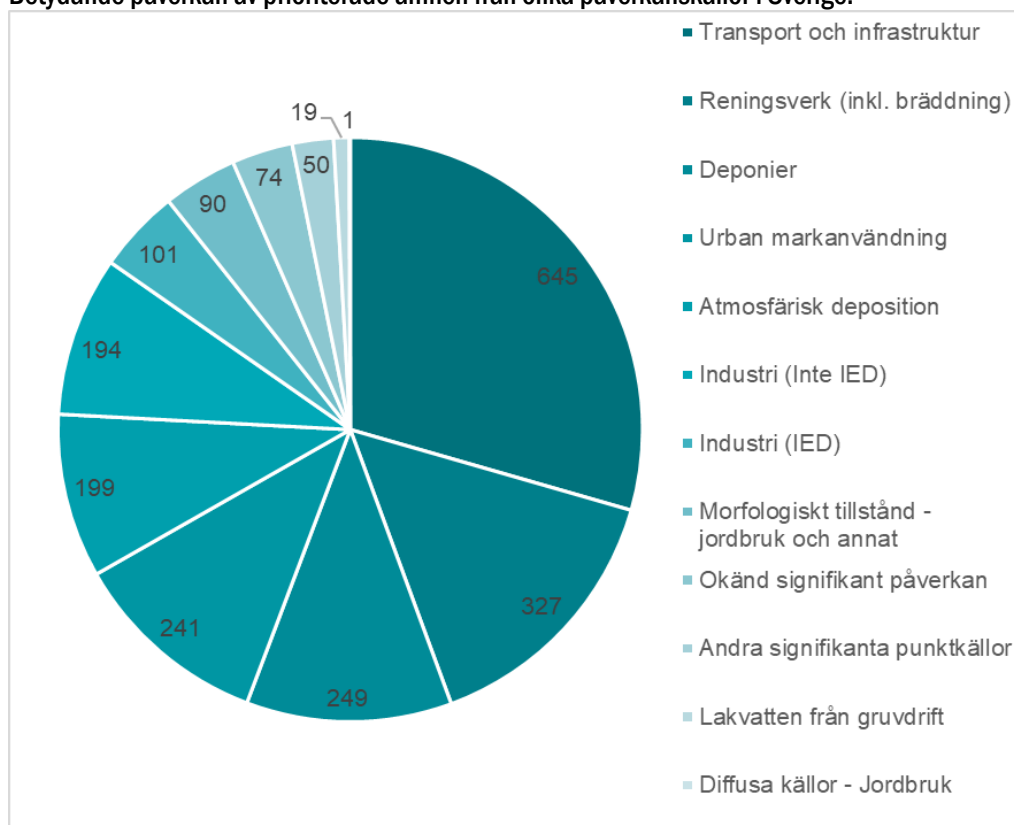


Diagram 3.7 Betydande påverkan av prioriterade ämnen från olika påverkanskällor. Sammantagen bild för hela Sverige. Siffran visar hur många ytvattenförekomster som bedöms ha betydande påverkan från varje påverkanstyp. Vattenförekomster som bedöms ha betydande påverkan från flera påverkanstyper är medräknade flera gånger, en gång per påverkanstyp. Fältet för atmosfärisk deposition innefattar inte atmosfärisk deposition kopplat till kvicksilver och PBDE. IED-industri är industrier som omfattas av bestämmelserna om industriutsläpp enligt Industriutsläppsdirektivet (IED-direktivet, direktiv 2010/75/EU). (uttag ur från VISS 2021-11-30).

Diffusa utsläpp från transport och infrastruktur omfattar också föroreningar från giftiga båtbottnfärger (framförallt TBT), som utgör en stor andel av den utpekade påverkan. Även avloppsreningsverk, deponier och industrier (IED-industri och icke IED-industri) bedöms vara viktiga påverkanskällor nationellt när det gäller prioriterade ämnen. Olika påverkanskällor bidrar med betydande påverkan av olika ämnen. Metaller, PAH:er, PFOS, TBT, dioxiner och flera andra organiska ämnen som flamskyddsmedel (PBDE och HBCDD), ftalater, fenoler och lösningsmedel har bedömts ha betydande påverkan i påverkananalysen (tabell 3.20). Det finns även andra ämnen som är kopplade till dessa påverkanskällor i ett fåtal fall.

Prioriterade ämnen med betydande påverkan

Påverkanskälla	Prioriterade ämnen som bedöms komma i betydande mängd från påverkanskällan
Atmosfärisk deposition	Kvicksilver, polybromerade difenyletrar (PBDE, flamskyddsmedel), dioxiner
Förorenade områden	PAH:er (benso-a-pyren, antracen, naftalen, fluoranten m.fl.), Metaller (Pb, Hg, Cd, Ni), PFOS, TBT, bensen, di(2-etylhexyl)ftalat (DEHP, mjukgörare/ftalat), fenoler (pentaklorfenol, nonylfenol, oktylfenol), klorerade lösningsmedel (tetrakloretylen, trikloretylen), hexaklorbensen, DDT, polybromerade difenyletrar (PBDE, flamskyddsmedel) med flera
Transport och infrastruktur och Urban markanvändning (Dagvatten)	PAH:er (benso-a-pyren, fluoranten, antracen med flera), tribytyltenn-föreningar (TBT), metaller (nickel, bly, kvicksilver), bensen, perfluoroktansulfonsyra och dess derivat (PFOS)
Transport och infrastruktur (båtbottenfärger)	Tribytyltenn-föreningar (TBT), cybutryn (irgarol)
Deponier	Perfluoroktansulfonsyra och dess derivat (PFOS), metaller (kadmium, bly, nickel, kvicksilver), tribytyltenn-föreningar (TBT), PAH:er (benso-a-pyren, antracen, naftalen med flera), dioxiner, di(2-etylhexyl)ftalat (DEHP, mjukgörare/ftalat), fenoler (nonylfenol, oktylfenol, pentaklorfenol), flamskyddsmedel (polybromerade difenyletrar, PBDE, hexabrom-cyklododekan, HBCDD), med flera
Industri (IED och inte IED)	Metaller (kadmium, bly, kvicksilver, nickel), PAH:er (benso-a-pyren, antracen med flera), perfluoroktansulfonsyra och dess derivat (PFOS), kloralkaner med flera
Reningsverk och bräddning	Perfluoroktansulfonsyra och dess derivat (PFOS), metaller (kadmium, nickel, bly, kvicksilver), di(2-etylhexyl)ftalat (DEHP, mjukgörare/ftalat), flamskyddsmedel (polybromerade difenyletrar, PBDE, hexabrom-cyklododekan, HBCDD), fenoler (nonylfenol, oktylfenol) med flera
Förändring av morfologiskt tillstånd (för jordbruket och annat ändamål)	Metaller (nickel, kadmium)
Lakvatten från gruvdrift	Metaller (kadmium, nickel, bly)
Andra påverkanskällor, bland annat växthus, brandövningsplatser i hamnar och på oljedepåer	Perfluoroktansulfonsyra och dess derivat (PFOS), akлонifen (växtskyddsmedel)

Tabell 3.20 Betydande påverkanskällor för miljögifter i ytvatten i Sverige och de prioriterade ämnen som ofta bedöms ha betydande påverkan från dessa påverkanskällor. Det finns även andra ämnen som är kopplade till dessa påverkanskällor i ett fåtal fall. IED-industri är industrier som omfattas av bestämmelserna om industriutsläpp enligt Industriutsläppsdirektivet (IED-direktivet, direktiv 2010/75/EU). Påverkanskällan "Transport och infrastruktur" omfattar påverkan från båtbottenfärger (främst TBT) och dagvatten från vägtrafik. Även påverkanskällan Urban markanvändning omfattar dagvatten. Påverkanskällan "Förändring av morfologiskt tillstånd" innebär markavvattning/dikning när det gäller miljögifter.

I Södra Östersjöns vattendistrikt, liksom nationellt, är förorenade områden utpekade som den största påverkanskällan, det vill säga den påverkansstyp som påverkar störst antal vattenförekomster, om man bortser från atmosfärisk deposition av kvicksilver och PBDE (diagram 3.8). Därefter kommer diffusa källor transport och infrastruktur, som till stor del innebär påverkan från giftiga båtbottenfärger (framförallt TBT) men också tillsammans med

diffusa källor urban markanvändning står för dagvattenpåverkan. Även deponier och avloppsreningsverk är påverkanskällor som pekas ut som betydande påverkanskällor för många vattenförekomster i distriktet. Industrier (IED-industri och inte IED-industri) utgör också betydande påverkan på relativt många vattenförekomster. Även påverkanskällor som inte är omfattande i en regional skala kan förstås vara betydande lokalt för enskilda vattenförekomster. Påverkansbedömningen per vattenförekomst visas i VISS.

Betydande påverkan av prioriterade ämnen från olika påverkanskällor i vattendistriktet

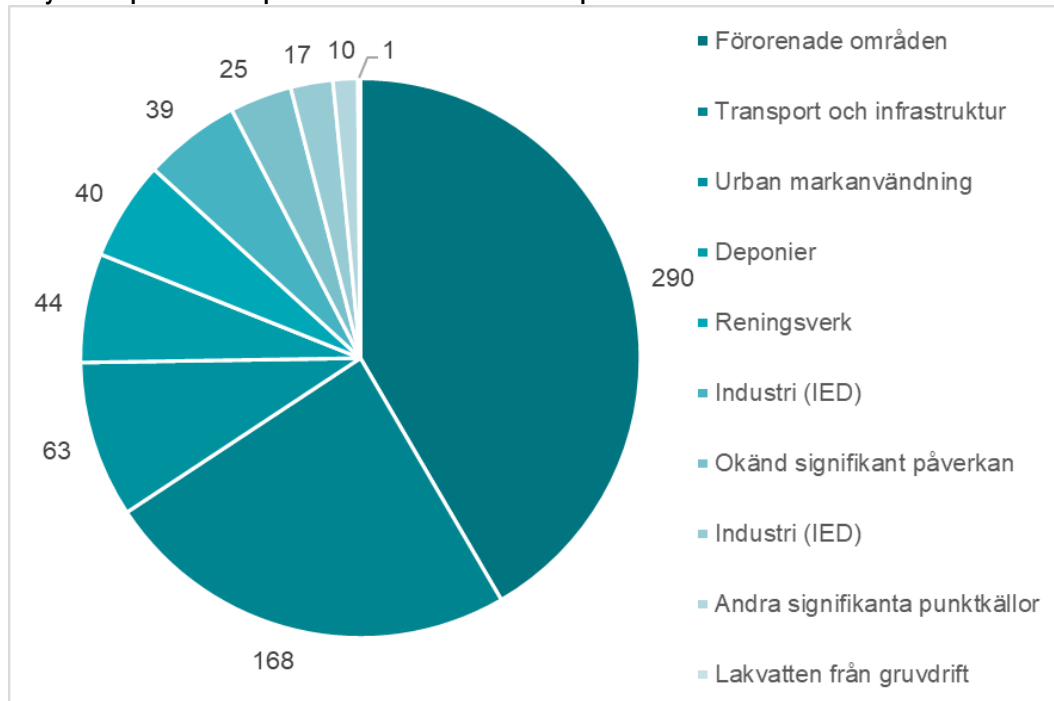


Diagram 3.8 Betydande påverkan av prioriterade ämnen från olika påverkanskällor i Södra Östersjöns vattendistrikt. Siffran visar hur många ytvattenförekomster som bedöms ha betydande påverkan från varje påverkansstyp. Vattenförekomster som bedöms ha betydande påverkan från flera påverkansstyper är medräknade flera gånger, en gång per påverkansstyp. IED-industri är industrier som omfattas av bestämmelserna om industriutsläpp enligt Industriutsläppsdirektivet (2010/75/EU).

Data från VISS 2021-11-30.

Särskilda förorenande ämnen

I Sverige bedöms 2094 ytvattenförekomster ha en betydande påverkan av SFÄ från en eller flera påverkanskällor. I Södra Östersjöns vattendistrikt bedöms 344 ytvattenförekomster ha betydande påverkan för SFÄ.

Utfallet av påverkananalysen visar att den största påverkanskällan för SFÄ i Sverige är förorenade områden, följt av jordbruk och avloppsreningsverk (diagram 3.9). Därefter följer transport och infrastruktur och urban markanvändning, som båda till stor del handlar om dagvattenpåverkan. Även deponier och industri bedöms vara viktiga påverkanskällor.

Olika påverkanskällor bidrar med betydande påverkan av olika ämnen. Metaller, växtskyddsmedel, läkemedelsrester, ammoniak, nitrat och flera organiska ämnen som PCB, bisfenol A och triklosan har bedömts ha betydande påverkan i påverkananalysen (tabell 3.21). Det finns även andra ämnen som är kopplade till dessa påverkanskällor i ett fåtal fall.

Betydande påverkan av särskilda förorenande ämnen från olika påverkanskällor i Sverige

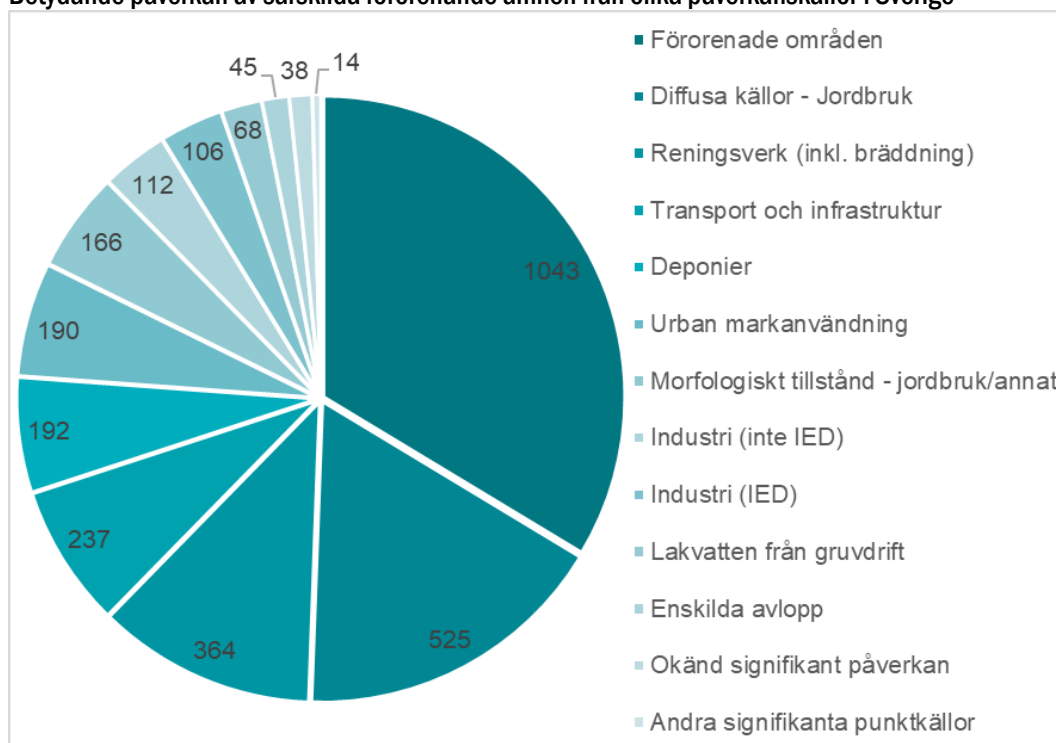


Diagram 3.9 Betydande påverkan av särskilda förorenande ämnen (SFÄ) från olika påverkanskällor. Sammantagen bild för hela Sverige. Siffran visar hur många ytvattenförekomster som bedöms ha betydande påverkan från varje påverkansstyp. Vattenförekomster som bedöms ha betydande påverkan från flera påverkansstyper är medräknade flera gånger, en gång per påverkansstyp. IED-industri är industrier som omfattas av bestämmelserna om industriutsläpp enligt Industriutsläppsdirektivet (IED-direktivet, direktiv 2010/75/EU). Data från VISS 2021-11-30

Påverkansbilden för SFÄ i ytvattenförekomster i Södra Östersjöns vattendistrikt liknar den nationella bilden, med förorenade områden som den största påverkanskällan följt av jordbruk (diagram 3.10), det vill säga det är dessa påverkanskällor som bedöms påverka flest antal vattenförekomster i distriktet. Påverkan från avlopp, både avloppsreningsverk och enskilda avlopp bedöms också vara stor. Även dagvatten (transport och infrastruktur och urban markanvändning), industrier (IED och inte IED) och deponier bedöms vara viktiga påverkanskällor i distriktet. I påverkan från Transport och infrastruktur ingår även påverkan från båtbottnfärger. Övriga påverkanskällor kan förstås vara viktiga på lokal skala, för enskilda vattenförekomster.

Särskilda förorenande ämnen

Påverkanskälla	Särskilda förorenande ämnen som bedöms komma i betydande mängd från påverkanskällan
Punktkällor - Förorenade områden	Metaller (zink, koppar, arsenik, krom, uran), PCB, triklosan, växtskyddsmedel), poly- och perfluorerade alkylsubstanser (PFAS11)
Diffusa källor - Jordbruk	Växtskyddsmedel (diflufenikan, MCPA, metribuzin, metsulfuronmetyl), nitrat, ammoniak
Dagvatten (Diffusa källor - Transport och infrastruktur och Diffusa källor - Urban markanvändning)	Metaller (koppar, zink)
Punktkällor - Deponier	Metaller (zink, krom, arsenik, koppar), bisfenol A, PCB, triklosan

Påverkanskälla	Särskilda förorenande ämnen som bedöms komma i betydande mängd från påverkanskällan
Industri, IED och inte IED	Metaller (zink, koppar, krom, arsenik, uran), ammoniak, nitrat, PCB, bisfenol A,
Förändring av morfologiskt tillstånd (inklusive "för jordbruket" och "annat")	Metaller (zink, koppar, arsenik)
Punktkällor - Lakvatten från gruvdrift	Metaller (zink, uran, koppar, arsenik), nitrat, ammoniak
Punktkällor – reningsverk och punktkällor - bräddning	Läkemedelsrester (17 beta östradiol, diklofenak, etinylestradiol), ammoniak, nitrat, bisfenol A, metaller (zink, koppar, krom), triklosan, PCB
Diffusa källor - Enskilda avlopp	Nitrat, ammoniak
Punktkällor - Andra signifikanta punktkällor (bland annat växthus)	Växtskyddsmedel (imidaklopid), metaller (koppar, krom, zink)
Okänd signifikant påverkan	Ammoniak, metaller (zink, arsenik, koppar)

Tabell 3.21 Särskilda förorenande ämnen som ofta bedöms ha betydande påverkan från olika påverkanskällor. Det finns även andra ämnen som är kopplade till dessa påverkanskällor i ett fåtal fall. IED-industri är industrier som omfattas av bestämmelserna om industriutsläpp enligt Industriutsläppsdirektivet (IED-direktivet, direktiv 2010/75/EU).

Betydande påverkan av särskilda förorenande ämnen från olika påverkanskällor i vattendistriktet

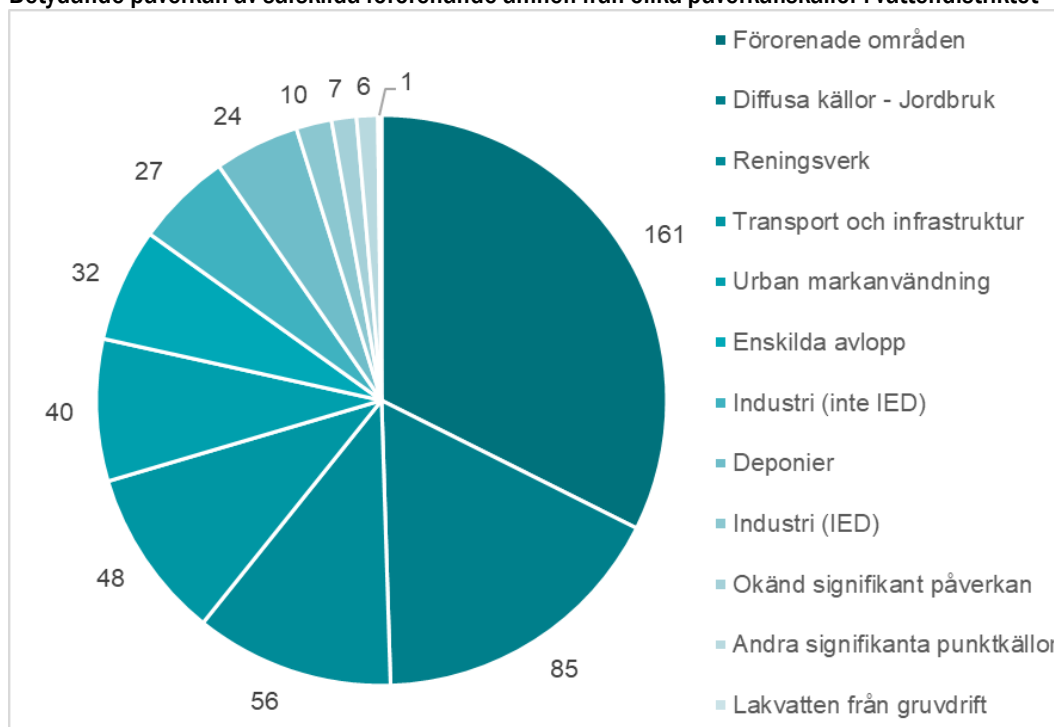


Diagram 3.10 Betydande påverkan av SFÄ från olika påverkanskällor i Södra Östersjöns vattendistrikt. Siffran visar hur många ytvattenförekomster som bedöms ha betydande påverkan från varje påverkansstyp. Vattenförekomster som bedöms ha betydande påverkan från flera påverkansstyper är medräknade flera gånger, en gång per påverkansstyp. IED-industri är industrier som omfattas av bestämmelserna om industriutsläpp enligt Industriutsläppsdirektivet (IED-direktivet, direktiv 2010/75/EU). Data från VISS 2020-11-30.

Påverkan på grundvattenberoende ekosystem

För att en grundvattenförekomst ska nå god kemisk grundvattenstatus får det inte finnas mänsklig påverkan på grundvattenförekomsten som leder till någon betydande sänkning av den ekologiska eller kemiska kvalitén i ett anslutet akvatiskt ekosystem. Vattendirektivet anger också att påverkan inte heller får leda till någon betydande skada på terrestra ekosystem som är direkt beroende av grundvattenförekomsten.

Enligt föreskrifterna om kartläggning och analys (SGU-FS 2013:1) är anslutna akvatiska ekosystem "ekosystem i ytvatten som genom hydraulisk kontakt med en grundvattenförekomst utbyter betydande mängder vatten med denna". En bäck eller en å kan utgöra ett anslutet akvatiskt ekosystem om vattenutbytet med en grundvattenförekomst är nog stort. Huruvida de anslutna akvatiska ekosystemens kemi påverkas negativt av vattenkvalitén i grundvattnet har utretts.

I Södra Östersjöns vattendistrikt riskerar ingen grundvattenförekomst att inte uppnå god kemisk grundvattenstatus avseende miljögifter till följd av påverkan på ett anslutet akvatiskt ekosystem. (Uppgifterna hämtade ur VISS 2021-12-07.)

Statusklassificering

Kemisk status i grundvatten

Av distriktets grundvattenförekomster har 24 otillfredsställande kemisk grundvattenstatus med avseende på miljögifter. Den otillfredsställande statusen beror på flera ämnen (diagram 3.11).

Otillfredsställande status med avseende på miljögifter

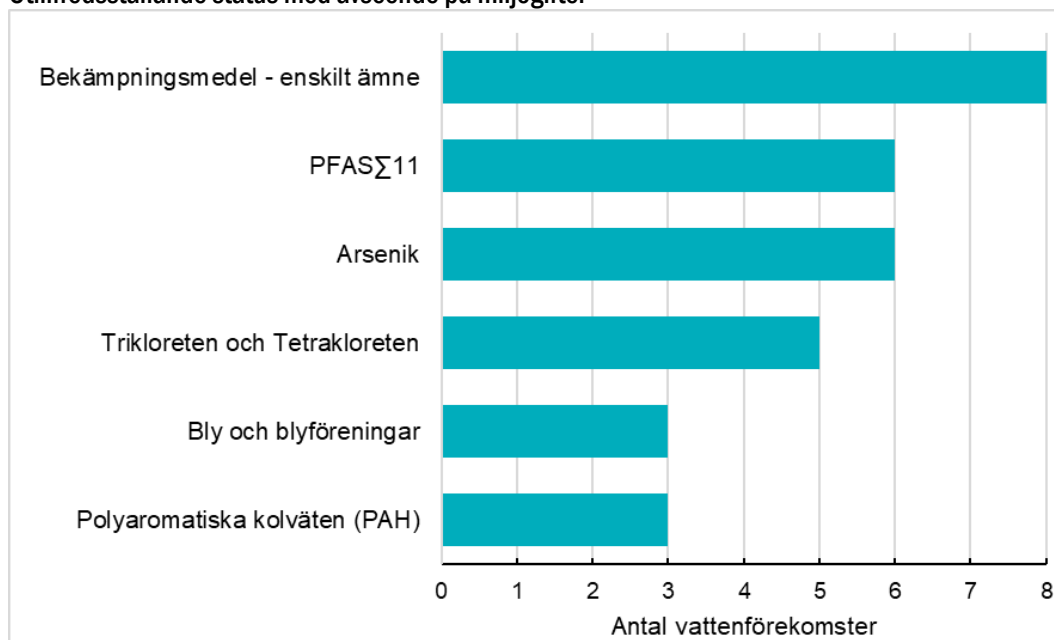


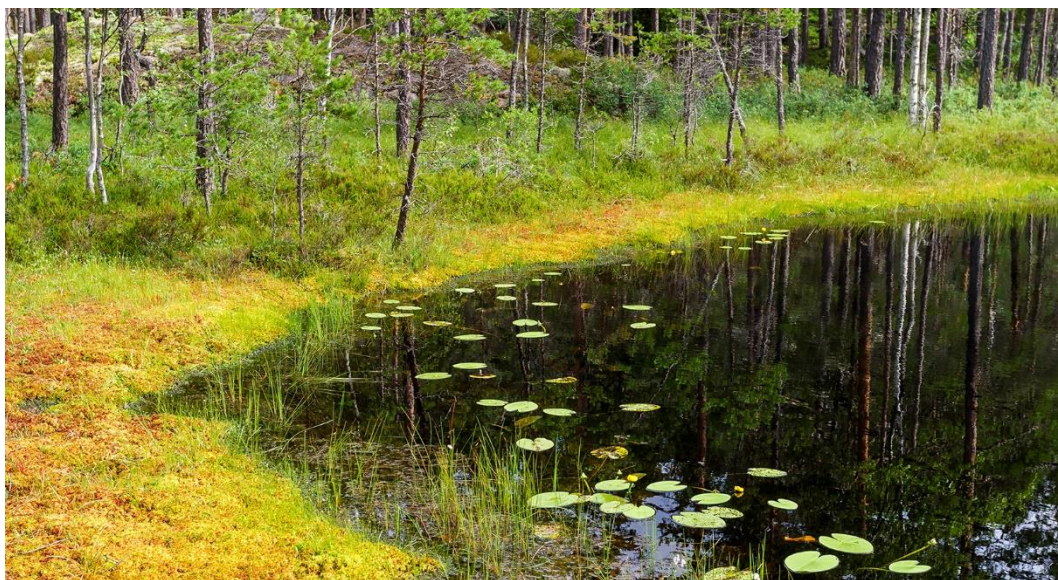
Diagram 3.11 Miljögifter som orsakar otillfredsställande kemisk grundvattenstatus i Södra Östersjöns vattendistrikt. Stapelns längd visar antalet grundvattenförekomster med otillfredsställande kemisk grundvattenstatus med avseende på ämnet. Data från VISS 2021-12-01.

Förändringar jämfört med föregående statusklassificering

Jämförelsen avser skillnaden mot hur det såg ut i underlaget till beslut om Förvaltningsplan 2016. Halterna av PFAS (summa 11) bedömdes första gången inför beslut om miljökvalitetsnormer för vissa miljögifter 2018.

Antalet grundvattenförekomster med otillfredsställande kemisk grundvattenstatus med avseende på miljögifter har ökat från 16 i underlaget till beslut om Förvaltningsplan 2016 till nuvarande 24. Två grundvattenförekomsters kemiska grundvattenstatus har försämrats i distriktet (med avseende på tri-/tetrakloreten samt arsenik). Försämringen av status beror på ändringar i övervakningen som lett till ny kunskap om föroreningssituationen i en av förekomsterna. I en av förekomsterna är anledningen till försämringen okänd. En grundvattenförekomst har förbättrad kemisk grundvattenstatus med avseende på bly i jämförelse med underlaget till beslut om Förvaltningsplan 2016.

Tre grundvattenförekomster var klassificerade till otillfredsställande kemisk grundvattenstatus med avseende på PFAS (summa 11) i underlaget till beslut om miljökvalitetsnormer för vissa miljögifter 2018. Dessa grundvattenförekomster uppvisade otillfredsställande kemisk grundvattenstatus även i denna förvaltningscykel med avseende på PFAS (summa 11). (Data från VISS 2021-12-01.)



Ett grundvattenberoende ekosystem är direkt beroende av vattenkvaliteten i en grundvattenförekomst.

Miljögifter i ytvatten

För miljögifter i ytvatten klassificeras status med avseende på två ämnesgrupper. Prioriterade ämnen, som ingår i kemisk status, och särskilda förorenande ämnen (SFÄ) som ingår i ekologisk status. Metoden som använts beskrivs översiktligt i avsnitt 3.1 och 3.2. Statusbedömningarna utgår från (Havs- och vattenmyndigheten, 2016b) och vattenmyndigheternas kompletterande riktlinjer för statusklassificering och riskbedömning av miljögifter i ytvatten (Vattenmyndigheterna, 2020c), där de metoder som använts beskrivs mer utförligt.

Statusklassificeringen för miljögifter i ytvatten baseras på mätdata. I den nuvarande vattenförvaltningscykeln har uppmätta halter av prioriterade ämnen eller SFÄ i vatten, sediment eller biota (fisk, kräftdjur eller blötdjur) jämförts med bedömningsgrunderna i Havs- och vattenmyndighetens föreskrift (HVMFS 2013:19). När de uppmätta halterna är högre än

bedömningsgrunden klassificeras statusen till "Uppnår ej god" för prioriterade ämnen, respektive "måttlig" för SFÄ. Statusklassificering baserat på expertbedömning förekommer främst då det finns mätdata i närliggande vattenförekomster med liknande påverkan, då klassificeringar bygger på analyser av andra matriser än de som det finns bedömningsgrunder för (till exempel sediment istället för vatten, fisklever istället för fiskmuskel) eller då biotillgänglig halt av metaller inte kunnat beräknas (till exempel för att en eller flera vattenkemiska parametrar ligger utanför modellintervallet).

För kvicksilver och PBDE görs en klassificering på nationell nivå till "uppnår ej god". Detta bygger på att övervakningsdata i nationella övervakningsprogram ständigt visar på halter över bedömningsgrunden enligt föreskriften (HVMFS 2013:19; Åkerblom & Johansson, 2008; Nyberg, Faxneld, Danielsson, & Bignert, 2018). På parameternivå finns det även möjlighet att sätta "Ej klassad". Det görs om man i påverkansanalysen har identifierat ett påverkanstryck men saknar data för statusklassificering och det därmed finns behov att verifiera påverkan med övervakning.

Utfall av statusklassificeringen i Södra Östersjöns vattendistrikt

I diagrammen nedan visas klassificeringar till sämre än god status (uppnår ej god respektive måttlig status) för prioriterade ämnen som ingår i kemisk status och för SFÄ som ingår i ekologisk status. Endast de ämnen som fått minst en klassificering till sämre än god status visas.

I Södra Östersjöns vattendistrikt är det, förutom de överallt överskridande ämnena kvicksilver- och kvicksilverföreningar och ämnesgruppen polybromerade difenyletrar (PBDE), främst TBT (tributyltenn), PFOS, polyaromatiska kolväten (PAH:er; till exempel antracen, fluoranten och benso(a)pyren) samt metaller (bly och kadmium) som orsakar att gränsvärden för prioriterade ämnen överskrids (diagram 3.12–3.14). För SFÄ är det främst halter av ammoniak och nitrat samt metaller (koppars, zink och arsenik) som överstiger riktvärdena (diagram 3.15–3.17). Även några växtskyddsmedel (diflufenikan och imidakloprid) bidrar till sänkt status i vissa vattenförekomster.

Vattendrag med klassificeringen "uppnår ej god kemisk status"

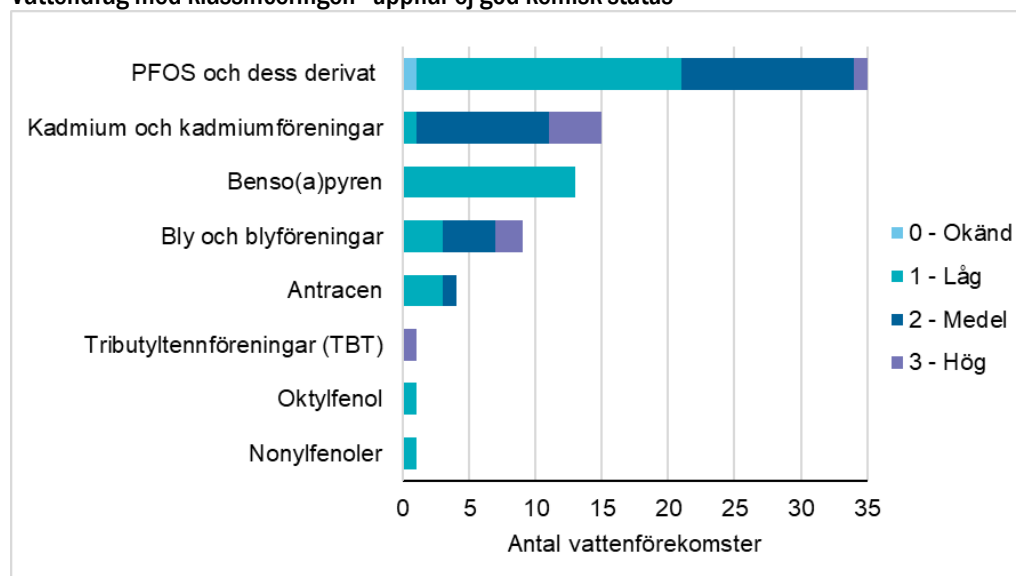


Diagram 3.12 Klassificeringar till "uppnår ej god status" inom kemisk status för vattendrag i Södra Östersjöns vattendistrikt. Staplarnas längd anger antal vattenförekomster och staplarnas färger anger statusklassificeringarnas tillförlitlighet. Klassificeringar av kvicksilver och PBDE visas inte. Data från VISS 2021-09-28.

Sjöar med klassificeringen "uppnår ej god kemisk status"

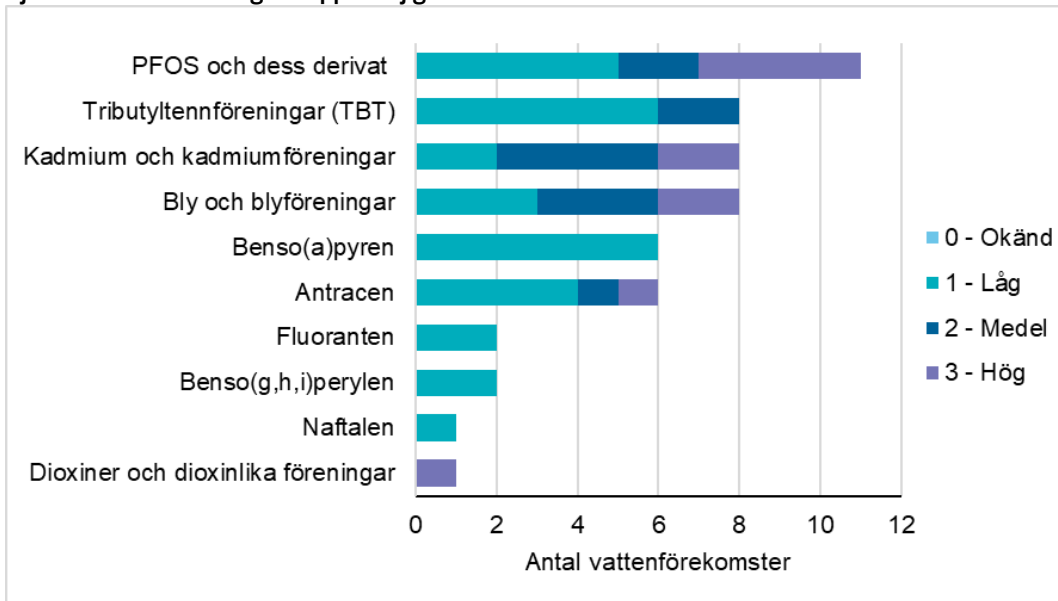


Diagram 3.13 Klassificeringar till "uppnår ej god status" inom kemisk status för sjöar i Södra Östersjöns vattendistrikt. Staplarnas längd anger antal vattenförekomster och staplarnas färger anger statusklassificeringarnas tillförlitlighet. Klassificeringar av kvicksilver och PBDE visas inte. Data från VISS 2021-09-28.

Kustvatten med klassificeringen "uppnår ej god kemisk status"

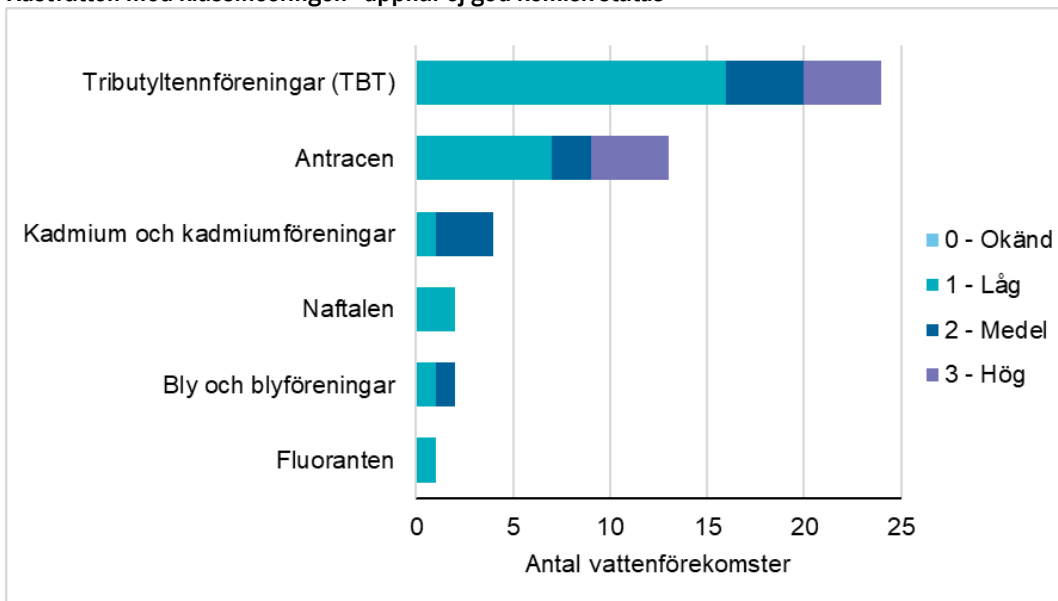


Diagram 3.14 Klassificeringar till "uppnår ej god status" inom kemisk status för kustvatten i Södra Östersjöns vattendistrikt. Staplarnas längd anger antal vattenförekomster och staplarnas färger anger statusklassificeringarnas tillförlitlighet. Klassificeringar av kvicksilver och PBDE visas inte. Data från VISS 2021-09-28.

Vattendrag med klassificeringen måttlig status för särskilda förorenande ämnen, SFÄ

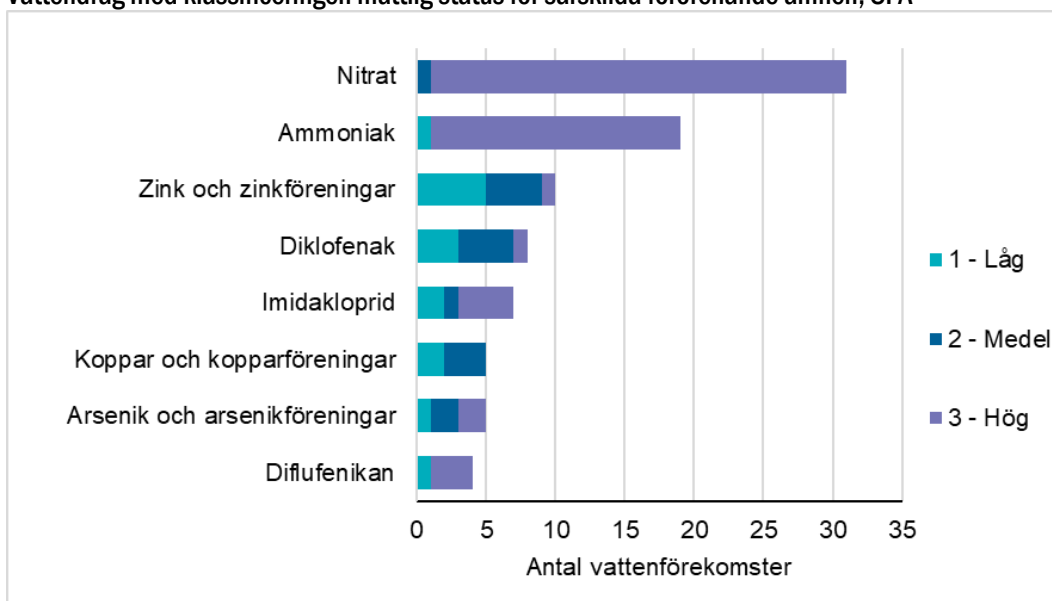


Diagram 3.15 Klassificeringar till måttlig status för särskilda förorenande ämnen, SFÄ, inom ekologisk status för vattendrag i Södra Östersjöns vattendistrikt. Staplarnas längd anger antal vattenförekomster och staplarnas färger anger statusklassificeringarnas tillförlitlighet. Data från VISS 2021-09-28.

Sjöar med klassificeringen måttlig status för särskilda förorenande ämnen, SFÄ

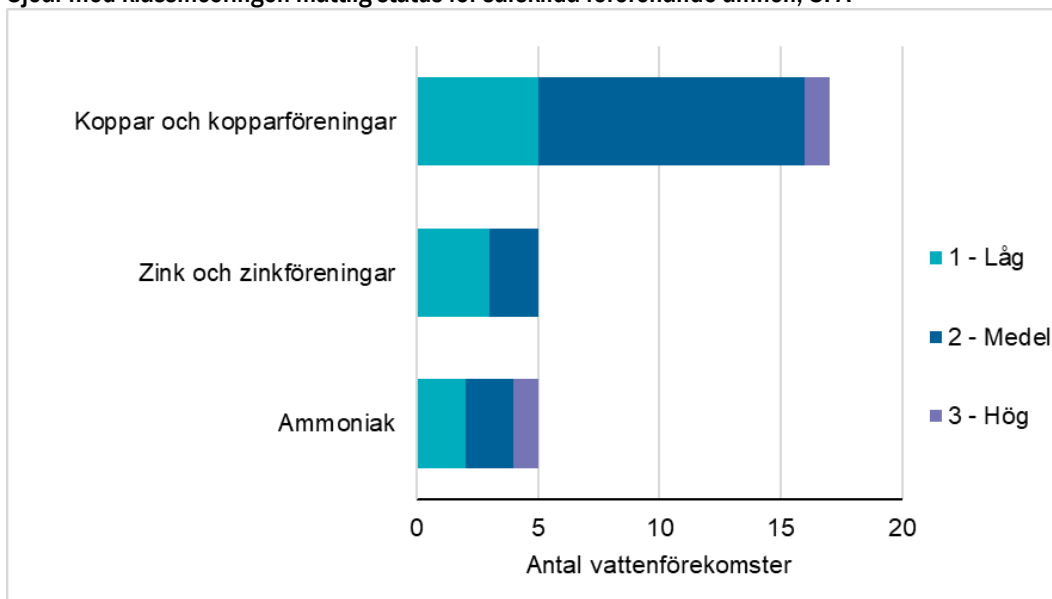


Diagram 3.16 Klassificeringar till måttlig status för särskilda förorenande ämnen, SFÄ, inom ekologisk status för sjöar i Södra Östersjöns vattendistrikt. Staplarnas längd anger antal vattenförekomster och staplarnas färger anger statusklassificeringarnas tillförlitlighet. Data från VISS 2021-09-28.

Kustvatten med klassificeringen måttlig status för särskilda förorenande ämnen, SFÄ

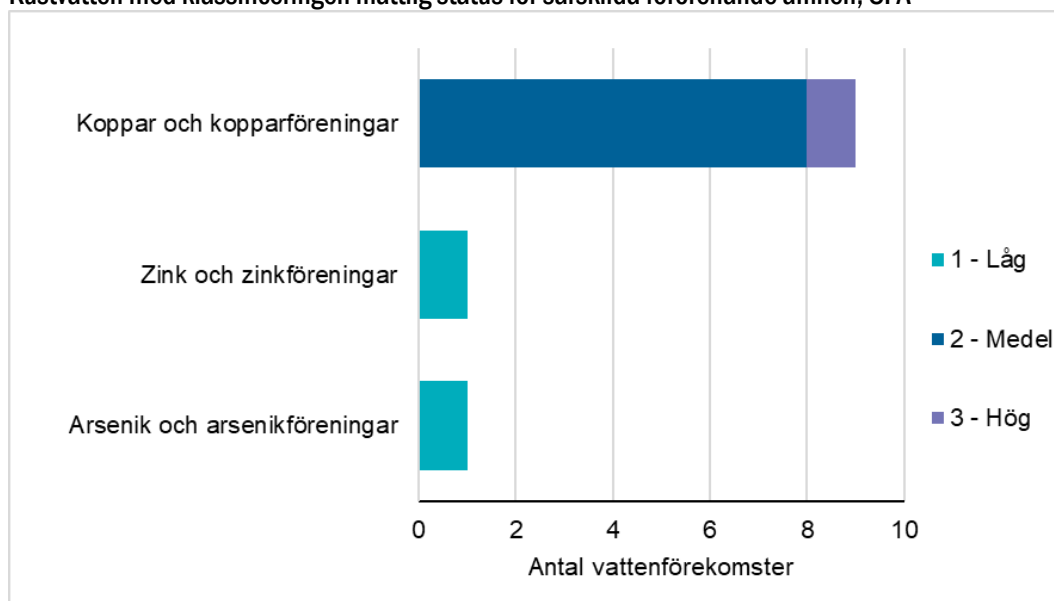


Diagram 3.17 Klassificeringar till måttlig status för särskilda förorenande ämnen, SFÄ, inom ekologisk status för kustvatten i Södra Östersjöns vattendistrikt. Staplarnas längd anger antal vattenförekomster och staplarnas färger anger statusklassificeringarnas tillförlitlighet. Data från VISS 2021-09-28.

Förändringar i status jämfört med föregående statusklassificering

Antalet ytvattenförekomster som inte uppnår god kemisk status är högre i nuvarande förvaltningscykel än under föregående förvaltningscykel. Dessutom är det, under denna cykel, fler ämnen som bidragit till en sänkning av kemisk status. Samma förändring syntes mellan den första och den andra förvaltningscykeln. Orsakerna till detta är flera. Dels har det tillkommit övervakning i flera vattenförekomster och av flera ämnen sedan föregående förvaltningscykel, vilket innebär att dataunderlaget för klassificeringar har blivit bättre. Det har också tillkommit bedömningsgrunder för flera ämnen och för kompletterande matriser för några ämnen.

För de särskilda förorenande ämnen koppar och zink och de prioriterade ämnena nickel och bly har bedömningsgrunderna för koncentrationer vattenfas förändrats sedan förvaltningscykel 2009–2015. För dessa ämnen baseras klassificeringen numera på beräknad biotillgänglig halt istället för löst halt. Detta bidrar till att statusklassificeringen i flera fall har förbättrats sedan förra förvaltningscykeln. Förändrade bedömningsgrunder för koppar och zink kan därför i olika fall leda till att statusen försämrats eller förbättrats utan att vattenkvaliteten egentligen har förändrats. Å andra sidan har det tillkommit bedömningsgrunder för halter i sediment när det gäller koppar, vilket bidrar till sänkt status i flera vattenförekomster.

I tabellerna nedan visas förbättringar och försämringar i status per parameter (ämne). Dock visas bara förändringar för ämnen och vattenförekomster där det finns en statusklassificering i både förra och nuvarande förvaltningscykel.

De prioriterade ämnena PFOS och dioxiner tillkom som nya ämnen och klassificerades första gången under 2018–2021. Förändringen för dessa ämnen visas därför i en separat tabell.

Förändringar i status för prioriterade ämnen

Ämne	Försämring sjöar ¹	Försämring vattendrag ¹	Försämring kust ¹	Förbättring sjöar ²	Förbättring vattendrag ²	Förbättring kust ²
Antracen		1	3	1	1	2
Benso(a)pyren		2				
Kadmium	1	6	3	3	1	
Fluoranten			1			
Isoproturon					2	
Nickel					1	
Bly	2	1		6	8	
TBT	1		1	1	2	

Tabell 3.22 Förändringar i status för prioriterade ämnen i Södra Östersjöns vattendistrikt mellan förvaltningscykel 2009–2015 (2009–2016) och förvaltningscykel 2016–2021 (2016–2021).

Data från VISS 2020-03-30.

¹ Antal vattenförekomster med försämring, dvs. god i cykel 2009–2015, uppnår ej god 2016–2021

² Antal vattenförekomster med förbättring, dvs. uppnår ej god 2009–2015, god 2016–2021.

Förändringar i status för prioriterade ämnen

Ämne	Försämring sjöar ¹	Försämring vattendrag ¹	Försämring kust ¹	Förbättring sjöar ²	Förbättring vattendrag ²	Förbättring kust ²
Dioxiner				1	1	
PFOS		2				

Tabell 3.23 Förändringar i status för prioriterade ämnen i Södra Östersjöns vattendistrikt mellan förlängningen av förvaltningscykel 2009–2015 (2011–2018) och förvaltningscykel 2016–2021 (2016–2021). Data från VISS 2020-03-30.

¹ Antal vattenförekomster med försämring, dvs. god 2009–2015, uppnår ej god 2016–2021

² Antal vattenförekomster med förbättring, dvs. uppnår ej god 2009–2015, god 2016–2021

Orsaker till försämringar för prioriterade ämnen

Försämringar i statusklassificeringen för sjöar beror på:

- Kadmium - ändringar i övervakningen
- Bly - ändrade metoder för bedömning av status (två förekomster)
- TBT - ändrade metoder för bedömning av status

Försämringar i statusklassificeringen för vattendrag beror på:

- Antracen – ändringar i övervakningen
- Benso(a)pyren - ändringar i övervakningen och ändrade metoder för bedömning av status (en förekomst) respektive ändringar i övervakningen (förbättrad analysmetod, en förekomst)
- Kadmium - ändrade metoder för bedömning av status (fem förekomster) respektive okänd (en förekomst)
- Bly - ändrade metoder för bedömning av status
- PFOS – okänd (två förekomster)

Försämringar i statusklassificeringen för kustvatten beror på:

- Antracen - ändringar i övervakningen och ändrade metoder för bedömning av status (en förekomst), ändringar i övervakningen (en förekomst) respektive ändrade metoder för bedömning av status (en förekomst)
- Kadmium - ändrade metoder för bedömning av status (tre förekomster)
- Fluoranten - ändringar i övervakningen och ändrade metoder för bedömning av status
- TBT - ändrade metoder för bedömning av status

Förändringar i status för särskilda förorenande ämnen (SFÄ)

Ämne	Försämring sjöar ¹	Försämring vattendrag ¹	Försämring kust ¹	Förbättring sjöar ²	Förbättring vattendrag ²	Förbättring kust ²
Arsenik				7	8	
Diflufenikan					1	
Koppar	1	1		2	2	
Zink	1			9	9	

Tabell 3.24 Förändringar i status för särskilda förorenande ämnen (SFÄ) i Södra Östersjöns vattendistrikt mellan förvaltningscykel 2009–2015 (2009–2016) och förvaltningscykel 2016–2021 (2016–2021). Data från VISS 2020-03-30.

¹ Antal vattenförekomster med försämring, dvs. god i cykel 2009–2015, uppnår ej god i cykel 2016–2021

² Antal vattenförekomster med förbättring, dvs. uppnår ej god i cykel 2009–2015, god i cykel 2016–2021

Orsaker till försämringar för särskilda förorenande ämnen

Försämringar i statusklassificeringen för sjöar beror på:

- Koppar - ändrade metoder för bedömning av status
- Zink - ändrade metoder för bedömning av status

Orsakerna till försämringar i statusklassificeringen av koppar i ett vattendrag är okänd.

Riskbedömning

Riskbedömningen ska spegla risken för att grundvattenförekomsten inte kommer att uppvisa god kemisk grundvattenstatus till år 2027. Riskbedömningen visar om det behövs åtgärder för att klara god kemisk grundvattenstatus till 2027 ("risk") eller ifall ytterligare kartläggning behövs för att verifiera bedömningen av påverkan ("potentiell påverkan"). Riskbedömningen av grundvatten beskrivs översiktligt i avsnitt 3.1 Påverkan, status och risk – metod, samt i 3.2 Föreskrifter och riktlinjer styr bedömningarna.

Grundvatten

I Södra Östersjöns vattendistrikt riskerar 27 grundvattenförekomster att ha otillfredsställande status med avseende på miljögifter (karta 3.4). Dessa behöver operativ övervakning för att fastställa status och följa effekten av åtgärder. 203 grundvattenförekomster behöver ytterligare kartläggning för att verifiera bedömd potentiell påverkan. Ytterligare åtgärder behövs i 50 vattenförekomster där det finns risk för påverkan från olyckor på väg.

Att fler grundvattenförekomster är bedömda som "potentiell påverkan" jämfört med "risk" visar att det finns ett stort behov av ytterligare kartläggning, framförallt övervakning, av ämnen där det idag saknas.

Risk för miljögifter

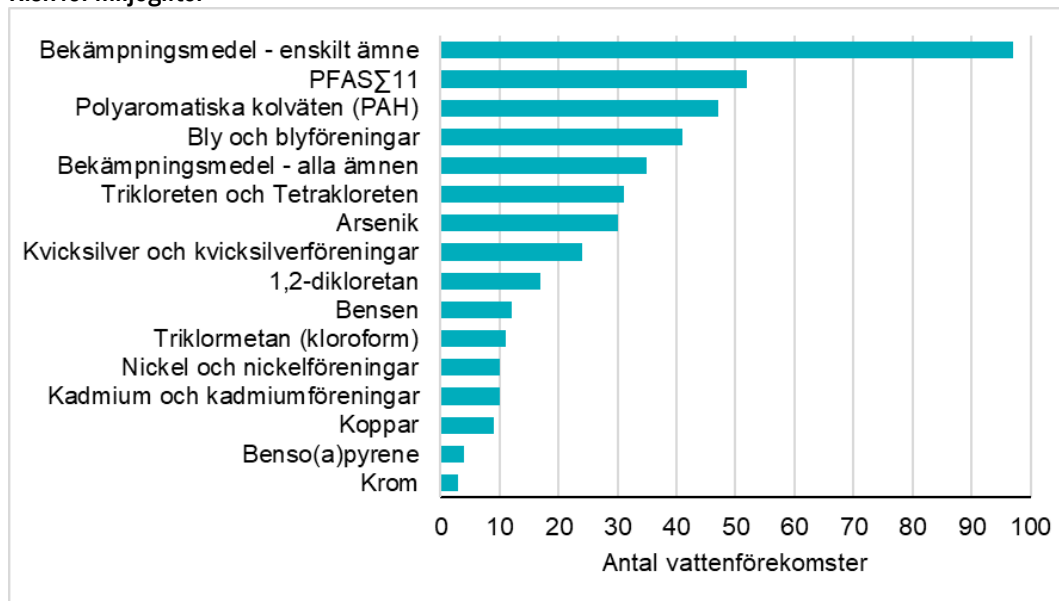
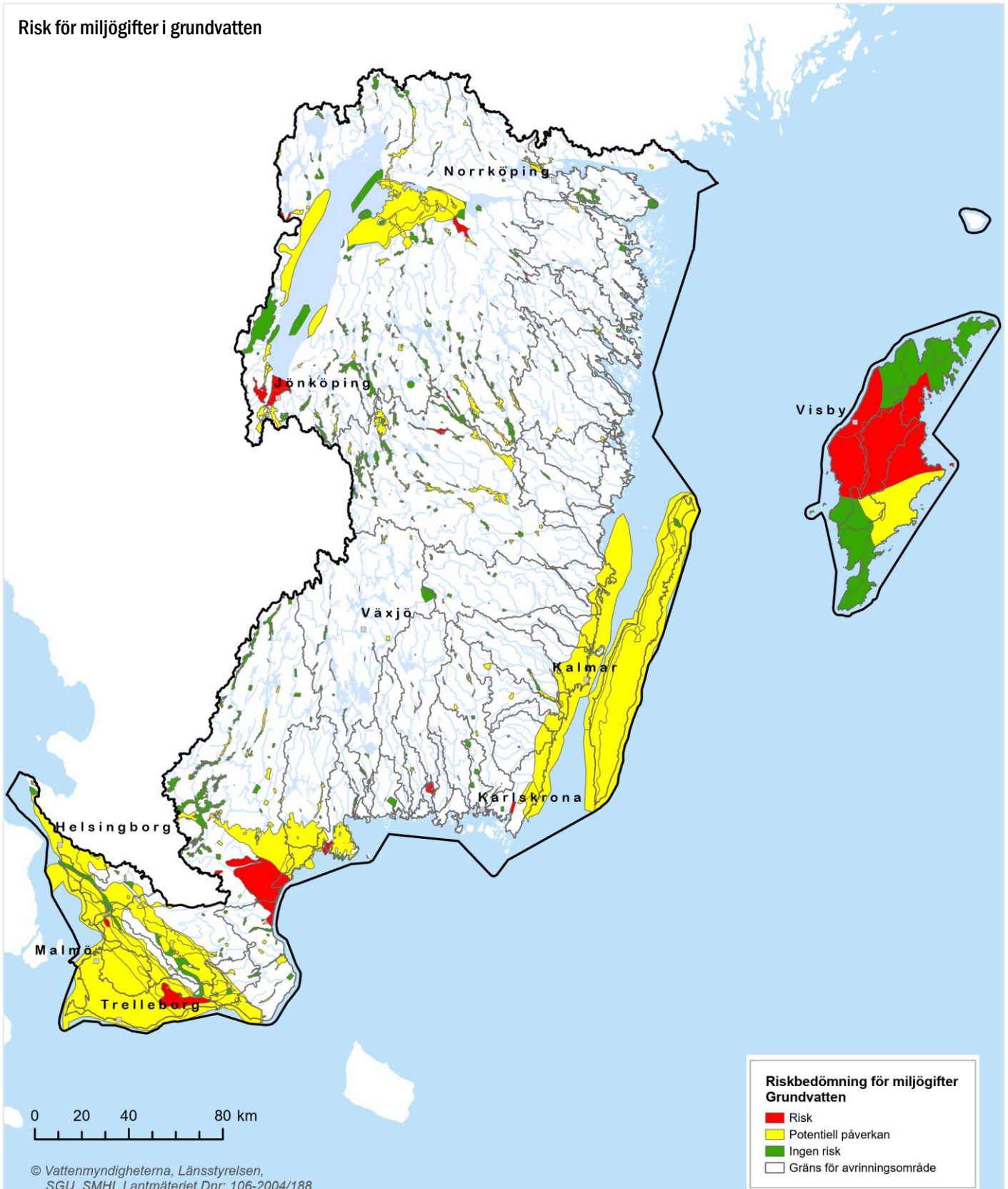


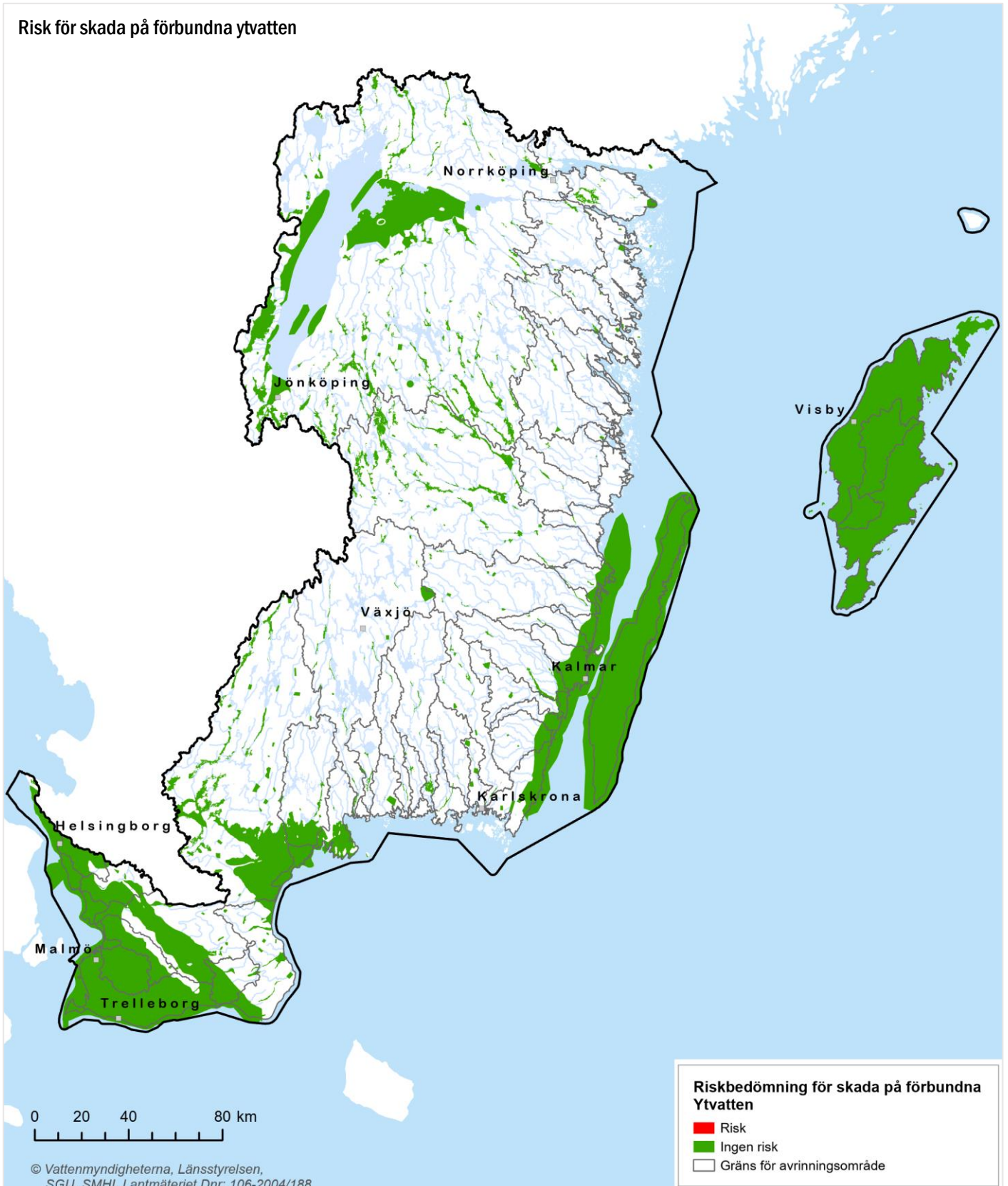
Diagram 3.18 Riskbedömning med avseende på miljögifter i grundvatten i Södra Östersjöns vattendistrikt. Längden på staplarna anger antal vattenförekomster som bedömts vara utsatt för risk eller potentiell påverkan för respektive ämne. Data från VISS 2021-12-01.

Risk för miljögifter i grundvatten



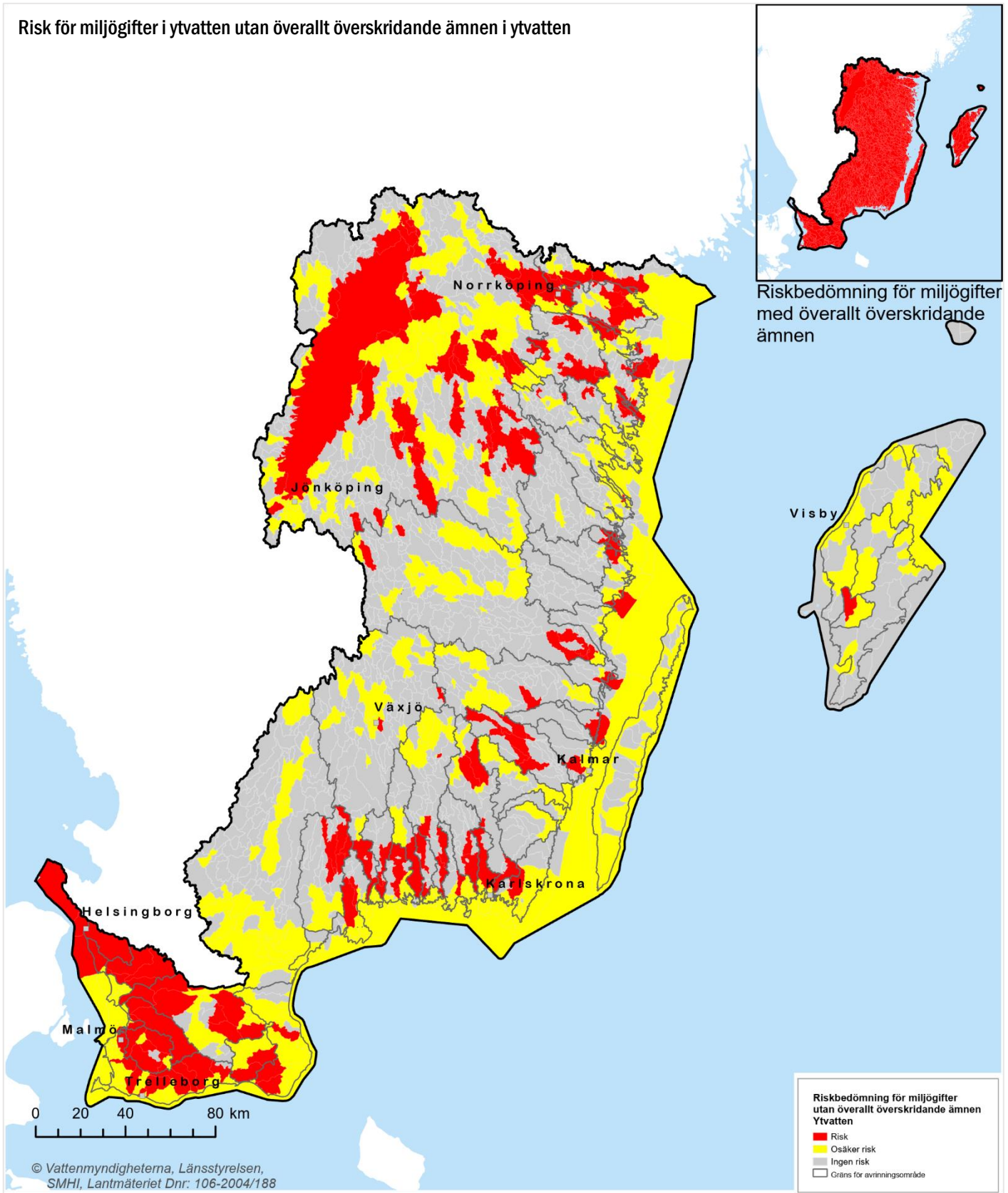
Karta 3.4 Riskbedömning för miljögifter i grundvatten i Södra Östersjöns vattendistrikt.

Risk för skada på förbundna ytvatten



Karta 3.5 Riskbedömning för skada på förbundna ytvatten i Södra Östersjöns vattendistrikt.

Risk för miljögifter i ytvatten utan överallt överskridande ämnen i ytvatten



Karta 3.6 Riskbedömning för miljögifter i ytvatten. Den stora kartbilden visar bedömningen utan överallt överskridande ämnen, medan den lilla visar hur det ser ut om dessa ämnen tas med i bedömningen.

Ytvatten

Riskbedömningen bygger på identifierad betydande påverkan, nuvarande statusklassificering och en bedömning av förväntad utveckling. Detta beskrivs översiktligt i avsnitt 3.1 och 3.2. En mer omfattande beskrivning av den metod som använts för riskbedömningen finns i vattenmyndigheternas kompletterande riktlinjer för statusklassificering och riskbedömning av miljögifter i ytvatten (Vattenmyndigheterna, 2020c).

Utmärkande för riskbedömningen med avseende på prioriterade ämnen i distriktet är att det är fler ämnen som har en riskbedömning, till risk eller osäker risk, jämfört med antalet ämnen som har en klassificering till sämre än god status (diagram 3.19–3.21 och motsvarande diagram 3.12–3.14 i avsnitt 3.6 Miljögifter, Statusklassificering). Dessutom visar majoriteten av bedömningarna för samtliga ämnen osäker risk.

De ämnen som oftast kan bedömas till risk är metaller, PAH:er och TBT. Detta är ämnen som relativt ofta ingår i övervakningsprogram, recipientkontrollprogram och andra undersökningar. Även för PFOS finns underlag för att bedöma risk i ett antal vattenförekomster. Ämnen som det idag sällan finns övervakningsdata för, trots en utpekad betydande påverkan, där bedömningen därmed blir osäker risk, är främst olika typer av organiska substanser, som till exempel bensen, fenoler, klorerade lösningsmedel, DDT och DEHP (mjukgörare/ftalat).

Riskbedömning med avseende på prioriterade ämnen inom kemisk status för sjöar

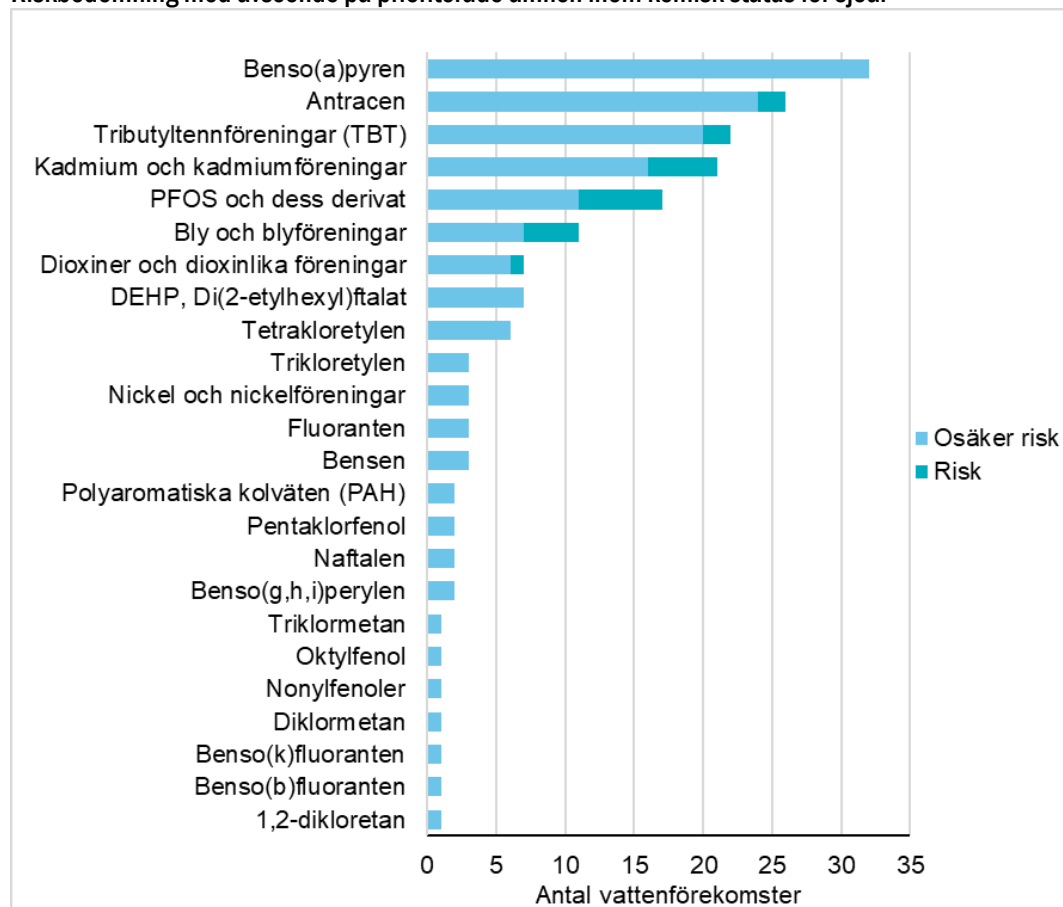


Diagram 3.19 Riskbedömning med avseende på prioriterade ämnen inom kemisk status för sjöar i Södra Östersjöns vattendistrikt. Längden på staplarna anger antal vattenförekomster som bedöms ha en risk eller osäker risk för respektive ämne. Riskbedömning för kvicksilver och PBDE visas inte. Data från VISS 2021-11-30.

Riskbedömning med avseende på prioriterade ämnen inom kemisk status för vattendrag

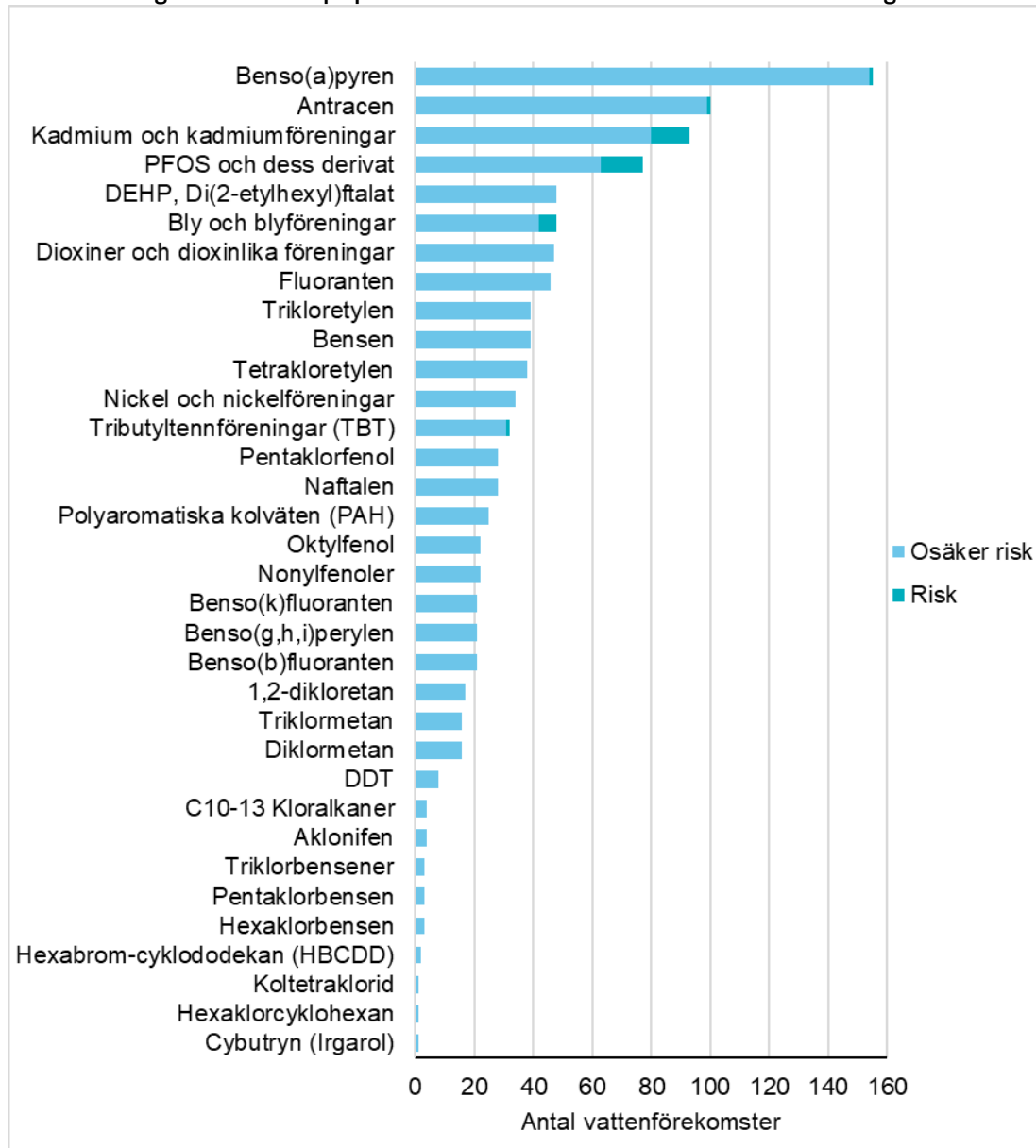


Diagram 3.20 Riskbedömning med avseende på prioriterade ämnen inom kemisk status för vattendrag i Södra Östersjöns vattendistrikt. Längden på staplarna anger antal vattenförekomster som bedöms ha en risk eller osäker risk för respektive ämne. Riskbedömning för kvicksilver och PBDE visas inte. Data från VISS 2021-11-30.

Riskbedömning med avseende på prioriterade ämnen inom kemisk status för kustvatten

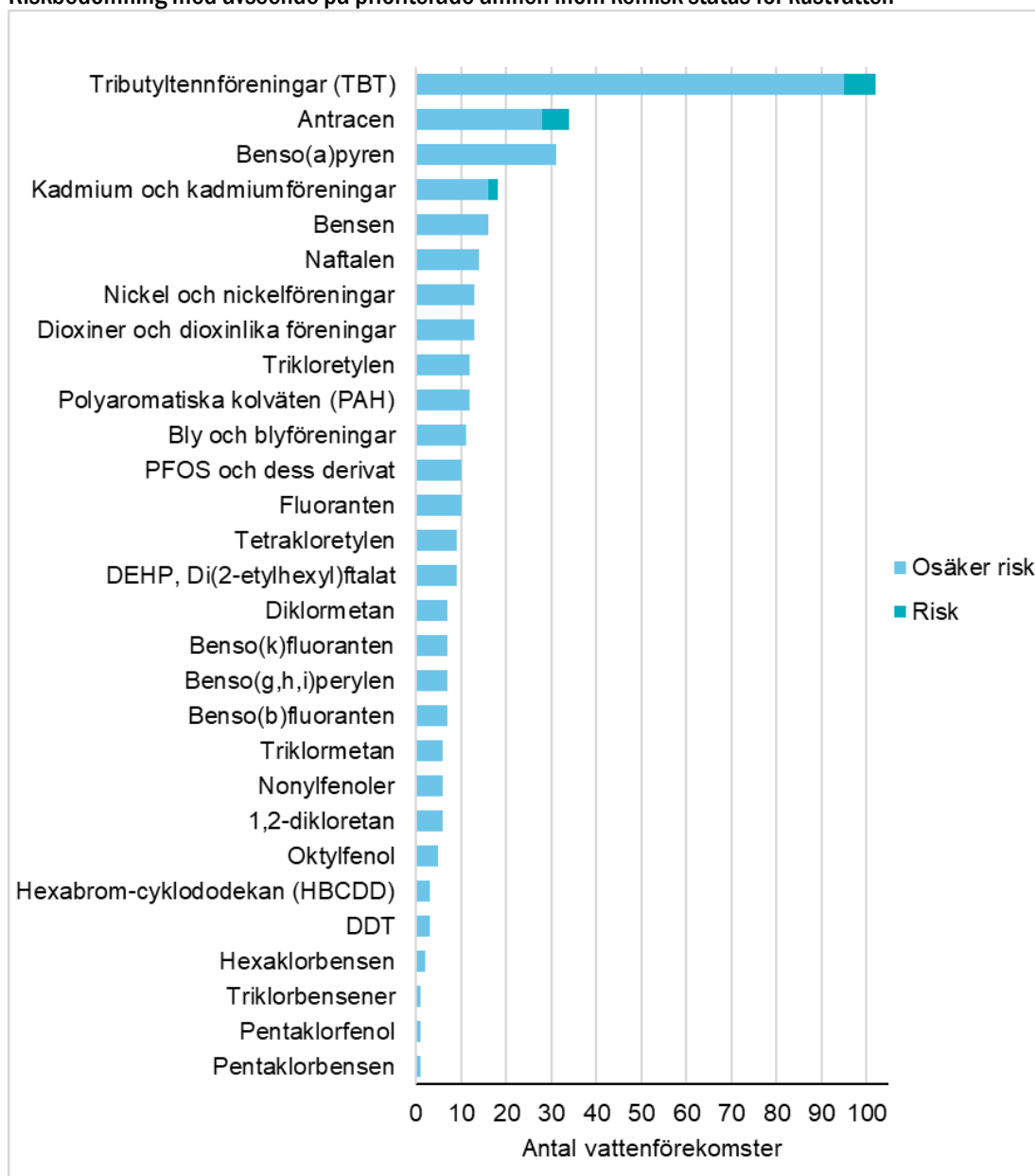


Diagram 3.21 Riskbedömning med avseende på prioriterade ämnen inom kemisk status för kustvatten i Södra Östersjöns vattendistrikt. Längden på staplarna anger antal vattenförekomster som bedöms ha en risk eller osäker risk för respektive ämne. Riskbedömning för kvicksilver och PBDE visas inte. Data från VISS 2021-11-30.

Även för SFÄ är det fler ämnen som har en riskbedömning, till risk eller osäker risk, jämfört med antalet ämnen som har en klassificering till sämre än god status (diagram 3.22–3.24 och motsvarande diagram 3.15–3.17 i avsnitt 3.6 Miljögifter, Statusklassificering) och även för SFÄ visar majoriteten av bedömningarna för samtliga ämnen osäker risk.

De ämnen som oftast kan bedömas till risk är metaller, nitrat, ammoniak och i viss mån PCB:er, det vill säga ämnen som relativt ofta ingår i övervakningsprogram, recipientkontrollprogram och andra undersökningar. Även för några växtskyddsmedel finns det underlag att bedöma risk i ett antal vattenförekomster.

Riskbedömning: Särskilda förorenande ämnen inom ekologisk status för vattendrag

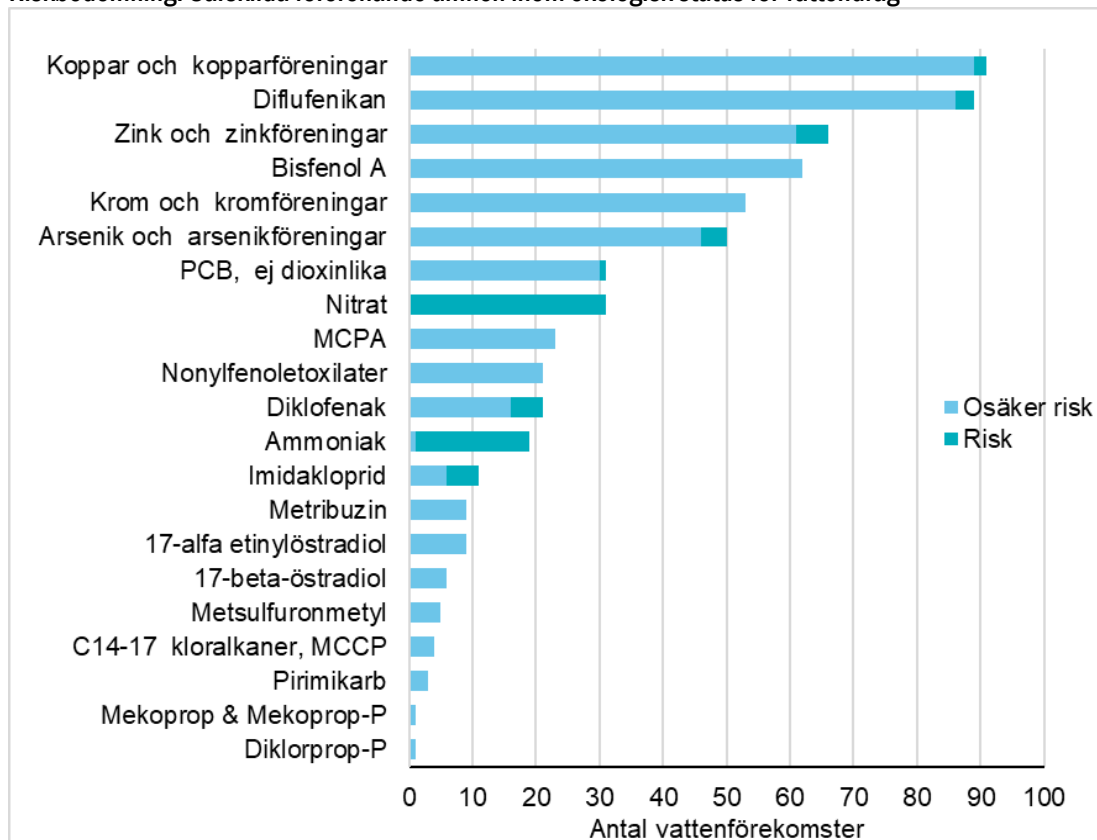


Diagram 3.22 Riskbedömning med avseende på särskilda förorenande ämnen inom ekologisk status för vattendrag i Södra Östersjöns vattendistrikt. Längden på staplarna anger antal vattenförekomster som bedöms ha en risk eller osäker risk för respektive ämne. Data från VISS 2021-11-30.

Ytterligare ämnen som bedöms ha en betydande påverkan i flera vattenförekomster, men där det idag saknas tillräckligt underlag för statusklassificering och där det därmed behövs ytterligare övervakning är bland annat läkemedelsrester och flera substanser som används som växtskyddsmedel, men också till exempel bisfenol A.

De många bedömningarna till osäker risk visar att det finns ett stort behov av ytterligare övervakning av ämnen där det finns en utpekad betydande påverkan, men där övervakningsdata saknas idag. Det behövs övervakning i flera vattenförekomster, men också av fler ämnen, jämfört med den övervakning som ligger till grund för statusklassificering och riskbedömning idag.

Riskbedömning för varje enskild vattenförekomst finns i databasen VISS. (<https://viss.lansstyrelsen.se/>).

Riskbedömning med avseende på särskilda förorenande ämnen inom ekologisk status för sjöar

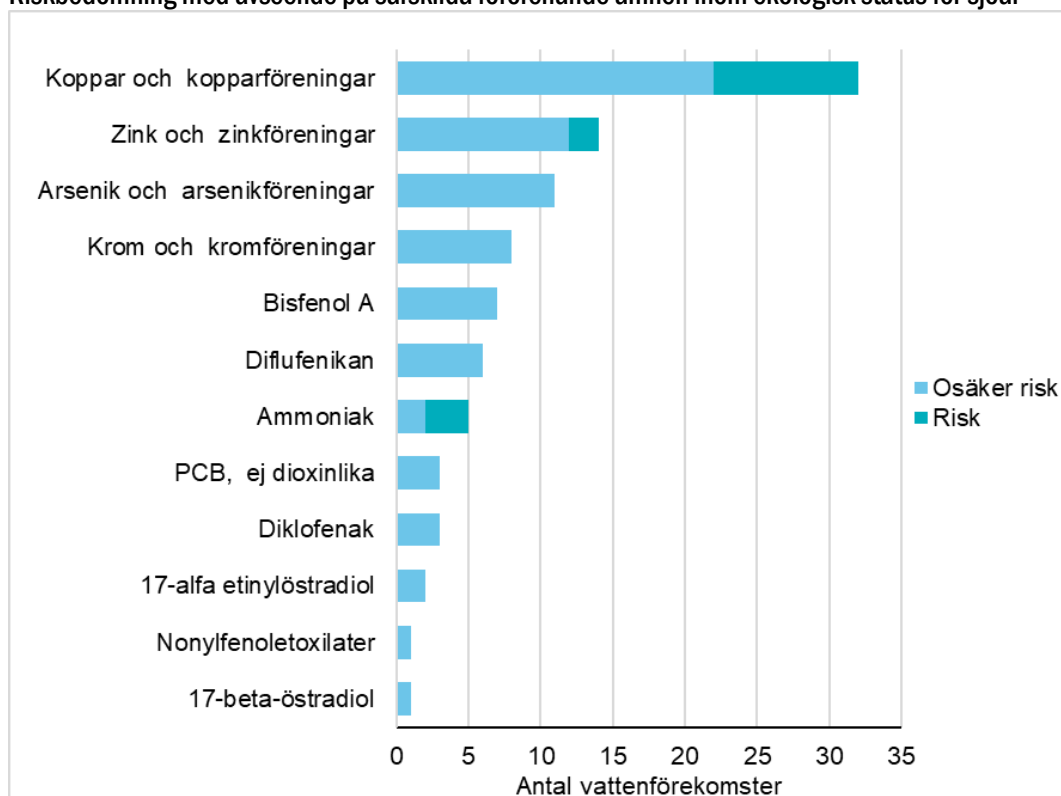


Diagram 3.23 Riskbedömning med avseende på särskilda förorenande ämnen inom ekologisk status för sjöar i Södra Östersjöns vattendistrikt. Längden på staplarna anger antal vattenförekomster som bedöms ha en risk eller osäker risk för respektive ämne. Data från VISS 2021-11-30.

Riskbedömning: Särskilda förorenande ämnen inom ekologisk status för kustvatten



Diagram 3.24 Riskbedömning med avseende på särskilda förorenande ämnen inom ekologisk status för kustvatten i Södra Östersjöns vattendistrikt. Längden på staplarna anger antal vattenförekomster som bedöms ha en risk eller osäker risk för respektive ämne. Data från VISS 2021-11-30.

3.7 Försurning

I Sverige har försurade vattendrag och sjöar kalkats sedan 1980-talet. Detta görs för att återställa och upprätthålla rätt pH-värde. Försurning påverkar många vattenlevande organismer negativt. Idag är graden av försurning mycket lägre än den var för 30 år sedan, men kalkning behövs fortfarande på många håll, bland annat för att fisk och flodpärlmussla ska kunna fortplanta sig. De flesta vatten som är påverkade av försurning kalkas.



I vattenförekomster som inte är kalkade har påverkansanalys utförts med försurningsmodellen MAGIC (IVL Svenska miljöinstitutet, 2020). En pH-minskning med mer än 0,4 enheter jämfört med det naturliga förindustriella tillståndet indikerar betydande påverkan. I kalkade vattenförekomster blir modellberäkningar mycket osäkra. Samtliga kalkade vattenförekomster har därför bedömts som påverkade av försurning

Påverkanskällor: Orsaker till försurning

En påverkanskälla är det som orsakar ett miljöproblem. Nedan beskriver vi försurning som sker till följd av mänsklig påverkan.

Försurning till följd av luftburna föroreningar (atmosfärisk deposition)

Samtliga vattenförekomster som bedömts som påverkade av försurning i analysen har antagits varit påverkade av luftburna föroreningar, det vill säga atmosfärisk deposition av försurande ämnen. De ämnen som främst bidrar till att försura mark och vatten är svavel- och kväveoxider. Depositionen kan antingen ske genom nederbörd (våtdeposition) eller i form av luftburna partiklar som fångas upp av träd och vegetation (torrdeposition).

Deposition av svaveloxider kommer främst från förbränning av kol och olja, där utländska utsläpp samt sjöfart är de största källorna. Historiskt sett är deposition av svaveloxider den enskilt största orsaken till försurning av vatten, men denna deposition har minskat med över 80 procent sedan 1990. Depositionen av kväveoxider har däremot inte minskat lika mycket. Kväveoxider bildas vid all form av förbränning, och depositionen kommer till större andel från inhemska källor, till exempel biltrafik.

Även om försurning till följd av deposition har minskat betydligt under de senaste decennierna, kan återhämtningen i vissa fall vara mycket långsam. Därför kvarstår effekterna från historisk deposition fortfarande i många av våra vatten.

I Södra Östersjöns vattendistrikt bedöms 320 vattenförekomster vara påverkade av försurning från atmosfärisk deposition.

Försurning till följd av skogsbruk

Ett aktivt skogsbruk kan verka försurande på mark och vatten då träden innehåller ämnen som ökar markens och vattnets motståndskraft mot försurande deposition. Det handlar främst om kalcium, magnesium och kalium.

När skogen avverkas och skördas riskerar marken att på sikt bli utarmad på dessa ämnen. I och med en ökande efterfrågan på biobränslen har uttaget av biomassa i form av grenar och toppar (grot) ökat. Det kan öka försurningen i områden där vittringen är låg. Påverkan från skogsbruk blir också större i södra Sverige där tillväxttakten är högre, vilket ger ett större uttag av biomassa över tid.

I Södra Östersjöns vattendistrikt bedöms 107 vattenförekomster vara påverkade av försurning från skogsbruk.

Statusklassificering

Länsstyrelsernas beredningssekretariat har utfört statusklassificeringen på olika sätt för okalkade och kalkade vattenförekomster. För okalkade vattenförekomster har de gjort statusklassningen enligt gällande bedömningsgrunder (Vattenmyndigheterna, 2019g). För kalkade vattenförekomster har de gjort statusklassningen utifrån hur målen för kalkningen blivit uppfyllda: Om kalkningsmålen blivit uppfyllda under den gångna sexårscykeln har statusen satts till god, i annat fall till måttlig.

Sjöar och vattendrag

I Södra Östersjöns vattendistrikt har parametern försurning klassats till sämre än god för nio sjöar och 56 vattendrag. Därtill har åtta vattendrag klassats till sämre än god status med avseende på påväxtalger, och två sjöar och två vattendrag klassats till sämre än god status med avseende på bottenfauna, kopplat till miljökonsekvenstypen försurning.

Förändringar sedan förra sexårscykeln

Till skillnad från statusklassningen i förvaltningscykeln 2009–2015, betraktas en framgångsrikt kalkad vattenförekomst nu som åtgärdad. Den klassas till god status förutsatt att kalkningsmålen uppfylls. Det är därför svårt att jämföra statusklassning i de olika sexårscyklerna när det gäller försurning.

I Södra Östersjöns vattendistrikt har status försämrats för 91 vattenförekomster på kvalitetsfaktorer som kopplar till miljöproblemet försurning. Av dessa beror 90 försämringar på ändrade metoder och bara en beror på ändrade metoder och övervakning.

Riskbedömning

I riskbedömningen har samtliga kalkade vatten bedömts vara i risk, oavsett utfallet i statusklassningen. Detta eftersom god status förutsätter att åtgärden att kalka upprätthålls kontinuerligt. Okalkade vatten har riskbedömts enligt gällande föreskrifter.

I Södra Östersjöns vattendistrikt har 100 sjöar och 197 vattendrag bedömts vara i risk att inte uppnå god ekologisk status med avseende på försurning. Ytterligare sju sjöar och 22 vattendrag har bedömts vara i osäker risk. I jämförelse bedömdes 38 sjöar och 75 vattendrag ha miljöproblemet försurning i förvaltningscykel 2009–2015.

3.8 Klorid och sulfat i grundvatten

Påverkanskällor: Orsaker till klorid och sulfat i grundvatten

En påverkanskälla är det som orsakar ett miljöproblem. I avsnitten nedan beskrivs utfallet av den kartläggning som är gjord sedan 2016. Statistiken bygger på all bedömd betydande påverkan, oavsett om påverkan har bedömts ge upphov till risk eller ej.



Klorid

Förhöjda halter av klorid i grundvattnet kan vara orsakade av människan. Det är oftast vägsaltning, dåligt utformad rening av enskilda avlopp eller lakvatten från avfallsdeponier som orsakar de förhöjda halterna (SGU, 2013). Överuttag av vatten kan i vissa områden, främst kustområden, orsaka förhöjda halter av klorid i borrade brunnar under sommarsäsongen. Förhöjda halter av klorid i grundvatten ger problem med saltsmak på dricksvatten och korrosion i vattenledningar. Även grundvattenberoende ekosystem kan påverkas.

Vattenuttag bedöms vara den största påverkanskällan till klorid i grundvatten, tillsammans med vägsaltning. I distriktet finns även fall där påverkanskällan av klorid är okänd (VISS-uttag 2021-12-01).

Sulfat

Förhöjda halter av sulfat kopplas bland annat samman med gruvverksamhet men i flera fall i distriktet är påverkanskällan av sulfat okänd (VISS-uttag 2021-12-01).

Påverkan på grundvattenberoende ekosystem

För att en grundvattenförekomst ska nå god kemisk grundvattenstatus får det inte finnas mänsklig påverkan på grundvattenförekomsten som leder till någon betydande sänkning av den ekologiska eller kemiska kvaliteten i ett anslutet akvatiskt ekosystem. Påverkan får inte heller leda till någon betydande skada på terrestra ekosystem som är direkt beroende av grundvattenförekomsten.

Enligt föreskrifterna om kartläggning och analys (SGU-FS 2013:1) är anslutna akvatiska ekosystem "ekosystem i ytvatten som genom hydraulisk kontakt med en grundvattenförekomst utbyter betydande mängder vatten med denna". En bäck eller en å kan utgöra ett anslutet akvatiskt ekosystem om vattenutbytet med en grundvattenförekomst är tillräckligt stort. Huruvida de anslutna akvatiska ekosystemens kemi påverkas negativt av vattenkvaliteten i grundvattnet har utretts.

I Södra Östersjöns vattendistrikt är ingen grundvattenförekomst i risk för otillfredsställande kemisk grundvattenstatus avseende klorid eller sulfat till följd av påverkan på grundvattenberoende ekosystem. (VISS-uttag 2021-12-07)

Statusklassificering

Klorid

Elva grundvattenförekomster har otillfredsställande status. Anledningen till de förhöjda halterna tros vara vägsaltning och saltvatteninträngning i samband med för höga vattenuttag. (VISS-uttag 2021-12-01)

Sulfat

Sex grundvattenförekomster har otillfredsställande status på grund av för höga halter av sulfat. Förhöjda halter av sulfat kopplas bland annat samman med gruvverksamhet men i flera fall i distriktet är påverkanskällan av sulfat okänd. (VISS-uttag 2021-12-01)

Förändringar jämfört med perioden 2009–2015

Klorid

Antalet grundvattenförekomster med otillfredsställande status med avseende på klorid har ökat från tre till elva. Förändringen beror i en grundvattenförekomst på en verklig försämring i miljön och i samtliga resterande fall på ändringar i övervakningen eller metoder för bedömning av status. (VISS-uttag 2021-12-01)

Sulfat

Antalet grundvattenförekomster med otillfredsställande status med avseende på sulfat har ökat från tre till sex. Förändringen beror på ändrade metoder för bedömning av status. (VISS-uttag 2021-12-01)

Riskbedömning

Riskbedömningen ska spegla risken för att grundvattenförekomsten inte kommer att uppvisa god kemisk eller kvantitativ grundvattenstatus till år 2027. Riskbedömningen visar om det behövs åtgärder för att klara god kemisk grundvattenstatus eller kvantitativ status till 2027 ("risk") eller ifall ytterligare kartläggning behövs för att verifiera bedömningen av påverkan ("potentiell påverkan"). Riskbedömningen av grundvatten beskrivs översiktligt i avsnitt 3.1 och 3.2.

Klorid

21 vattenförekomster är i risk med avseende på klorid i distriktet (karta 3.7). Dessa behöver operativ övervakning för att fastställa status och följa effekten av åtgärder. För 98 vattenförekomster behövs ytterligare kartläggning för att verifiera bedömningen av potentiell påverkan. (VISS-uttag 2021-12-01)

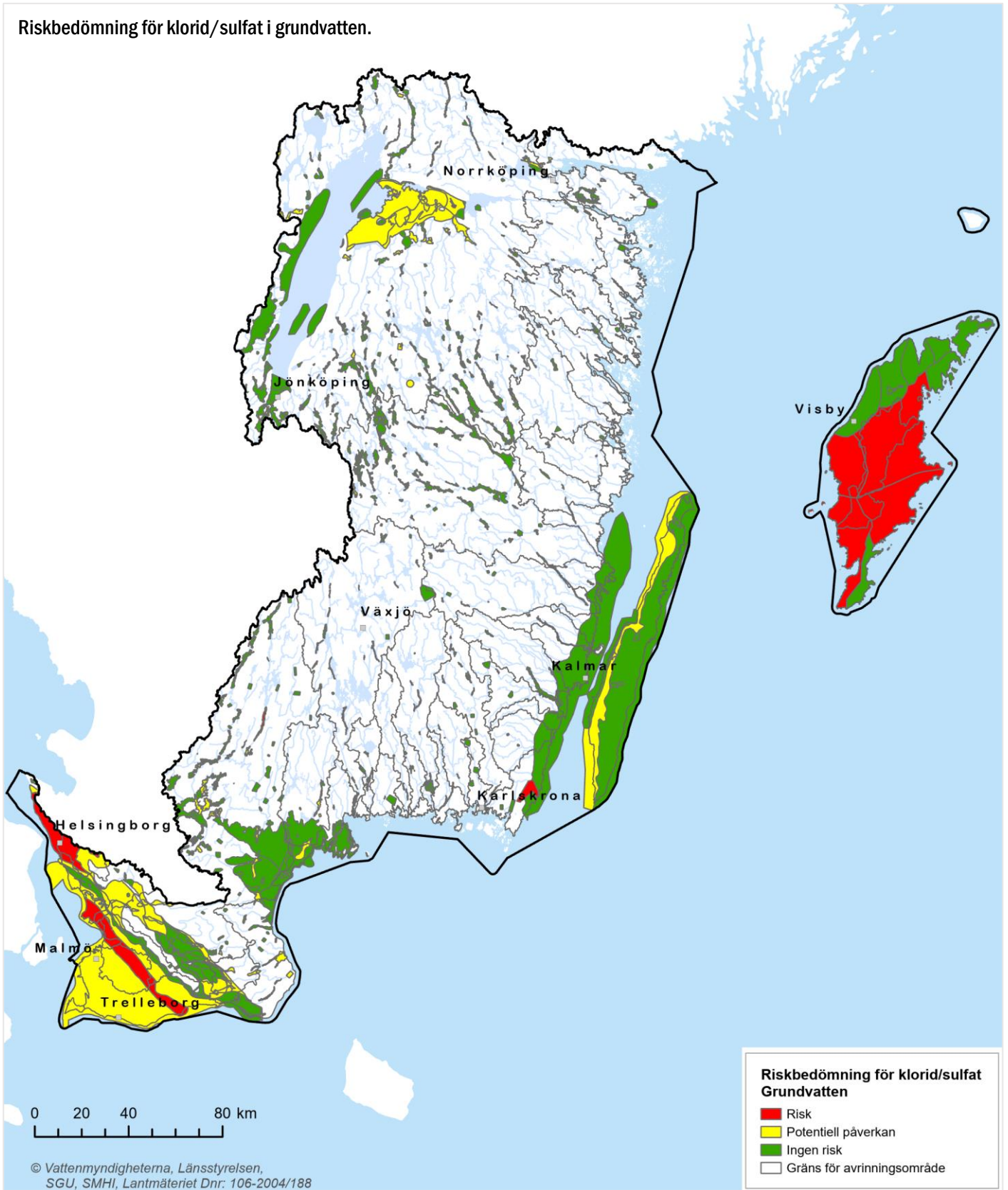
Risk för förhöjda halter av klorid som påverkar kvantitativ status redovisas i avsnitt 0
Förändrade grundvattennivåer.

Sulfat

Nio vattenförekomster är i risk med avseende på sulfat i distriktet (karta 3.7) och behöver operativ övervakning för att fastställa status och följa effekten av åtgärder. För 19 vattenförekomster behövs ytterligare kartläggning för att verifiera bedömningen av potentiell påverkan. (VISS-uttag 2021-12-01)

Risk för förhöjda halter av sulfat som påverkar kvantitativ status redovisas i avsnitt 0
Förändrade grundvattennivåer.

Riskbedömning för klorid/sulfat i grundvatten.



Karta 3.7 Riskbedömning för klorid och sulfat i grundvatten i Södra Östersjöns vattendistrikt.

3.9 Kväveföreningar och fosfat i grundvatten

Påverkanskällor: Orsaker till kväveföreningar och fosfat i grundvatten

En påverkanskälla är det som orsakar ett miljöproblem. I detta avsnitt beskrivs utfallet av den kartläggning som är gjord sedan 2016. Statistiken bygger på all bedömd betydande påverkan, oavsett om påverkan har bedömts ge upphov till risk eller ej.

De naturliga halterna av kväveföreningar är typiskt sett låga i Sveriges grundvattenförekomster. Det beror på att de flesta ekosystem har en förmåga att tillvarata det tillgängliga kvävet. Grundvattenbildande markvatten är därför typiskt sett näringsfattigt på kväve.

Grundvattenförekomster i jordbrukslandskapet kan uppvisa höga halter av nitrat och/eller fosfat i grundvattnet till följd av kvävegödning och stallgödselhantering, men även lokala avlopp bidrar till denna påverkan.

Diffust läckage från jordbruksmark bedöms vara den största källan till kväveföreningar (nitrat, nitrit och ammonium) i grundvatten i distriktet, följt av utsläpp från industri. I distriktet finns även tre fall där påverkanskällan är okänd. (VISS-uttag 2021-12-01)

Påverkan på grundvattenberoende ekosystem

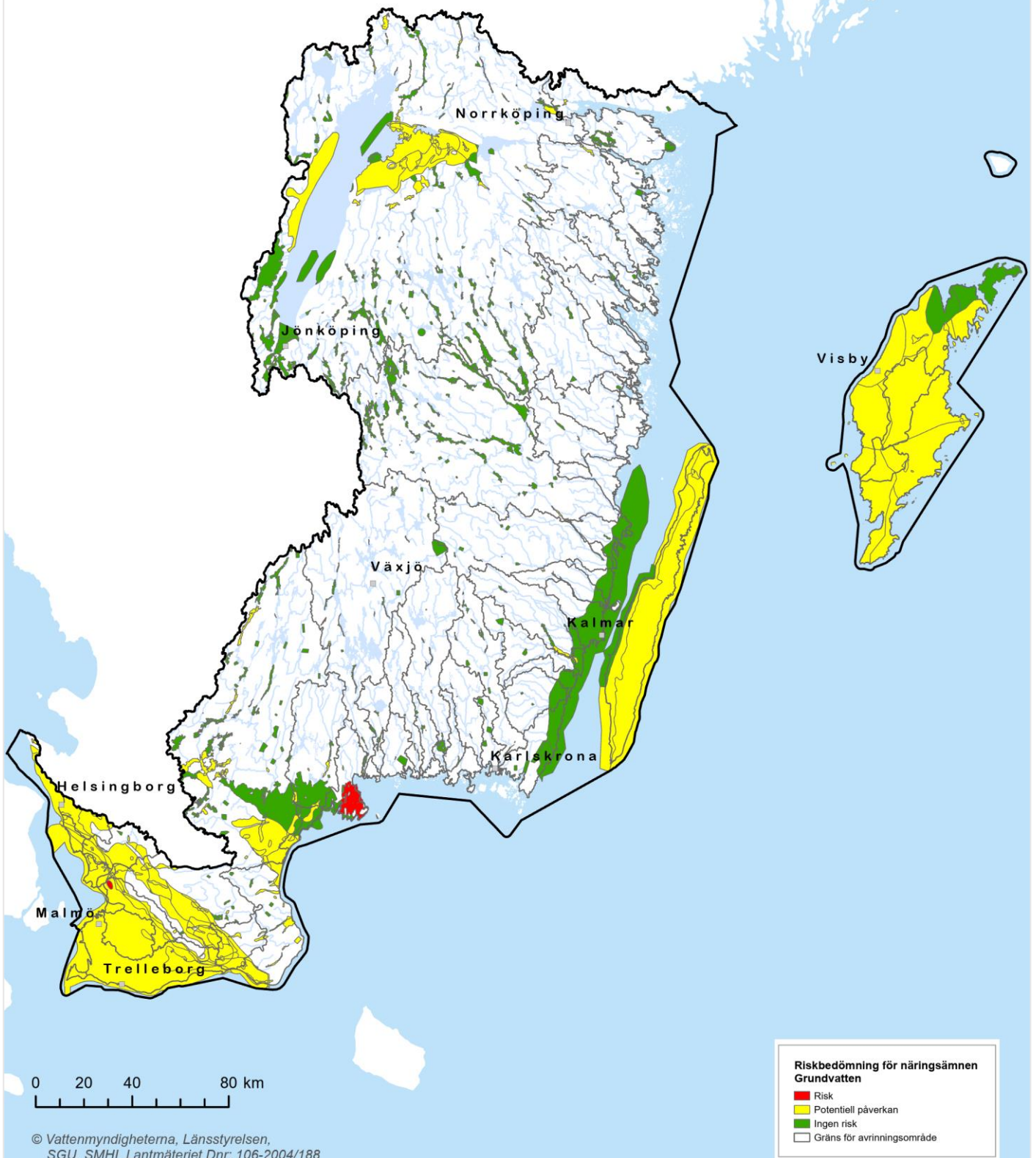
För att en grundvattenförekomst ska nå god kemisk grundvattenstatus får det inte finnas mänsklig påverkan på grundvattenförekomsten som leder till någon betydande sänkning av den ekologiska eller kemiska kvaliteten i ett anslutet akvatiskt ekosystem. Påverkan får inte heller leda till någon betydande skada på terrestra ekosystem som är direkt beroende av grundvattenförekomsten.

Enligt föreskrifterna om kartläggning och analys (SGU-FS 2013:1) är anslutna akvatiska ekosystem "ekosystem i ytvatten som genom hydraulisk kontakt med en grundvattenförekomst utbyter betydande mängder vatten med denna". En bäck eller en å kan utgöra ett anslutet akvatiskt ekosystem om vattenutbytet med en grundvattenförekomst är tillräckligt stort. Huruvida de anslutna akvatiska ekosystemens kemi påverkas negativt av vattenkvaliteten i grundvattnet har utretts.

I Södra Östersjöns vattendistrikt är ingen grundvattenförekomst i risk för otillfredsställande kemisk grundvattenstatus avseende kväveföreningar och fosfat till följd av påverkan på grundvattenberoende ekosystem. Två grundvattenförekomster är i behov av ytterligare kartläggning för att verifiera bedömningen av potentiell påverkan avseende nitrat och ammonium till följd av påverkan på grundvattenberoende ekosystem. I en av grundvattenförekomsterna är orsaken påverkan från jordbruksmark och i den andra grundvattenförekomsten är påverkanskällan okänd. (VISS-uttag 2021-12-07)



Riskbedömning för näringsämnen i grundvatten



Karta 3.8 Riskbedömning för näringsämnen i grundvatten i Södra Östersjöns vattendistrikt.

Statusklassificering

En grundvattenförekomst har otillfredsställande kemisk grundvattenstatus med avseende på nitrat. Statusklassificeringens tillförlitlighet är medel. Diffust läckage från jordbruksmark bedöms vara påverkanskälla. En grundvattenförekomst har otillfredsställande status med avseende på ammonium. Statusklassificeringens tillförlitlighet är medel. Diffust läckage från jordbruksmark bedöms vara påverkanskälla. (VISS-uttag 2021-12-01)

Förändringar sedan 2016

Antalet grundvattenförekomster med otillfredsställande status med avseende på kväveföreningar eller fosfat har ökat från en till två. En vattenförekomst som hade otillfredsställande status under perioden 2010–2015 har dock god status under perioden 2016–2021. Det har tillkommit två grundvattenförekomster som har otillfredsställande status. Förändringen beror i båda fallen på ändringar i övervakningen. (VISS-uttag 2020-09-01)

Riskbedömning

Riskbedömningen ska spegla risken för att grundvattenförekomsten inte kommer att uppvisa god kemisk grundvattenstatus till år 2027. Riskbedömningen visar om det behövs åtgärder för att klara god kemisk grundvattenstatus till 2027 ("risk") eller ifall ytterligare kartläggning behövs för att verifiera bedömningen av påverkan ("potentiell påverkan"). Riskbedömningen av grundvatten beskrivs översiktligt i avsnitt 3.1 och 3.2.

Fyra vattenförekomster i distriktet är i risk till följd av höga halter av nitrat (karta 3.8). Dessa vattenförekomster behöver operativ övervakning för att fastställa status och följa effekten av åtgärder. Ytterligare 137 vattenförekomster är i behov av mer kartläggning för att verifiera bedömningen av potentiell påverkan till följd av nitrat. En vattenförekomst i distriktet är i risk till följd av höga halter av ammonium och ytterligare 14 vattenförekomster är i behov av mer kartläggning för att verifiera bedömningen av potentiell påverkan. Åtta vattenförekomster är i behov av mer kartläggning för att verifiera bedömningen av potentiell påverkan med avseende på nitrit. En vattenförekomst är i behov av ytterligare kartläggning för att verifiera bedömningen av potentiell påverkan med avseende på fosfat. (VISS-uttag 2021-12-01)



Stallgödselhantering kan bidra till höga halter av nitrat och/eller fosfat i grundvattnet.

3.10 Förändrade grundvattennivåer

Påverkanskällor: Orsaker till förändrade grundvattennivåer

En påverkanskälla är det som orsakar ett miljöproblem. I detta avsnitt beskrivs utfallet av den kartläggning som är gjord sedan 2016. Statistiken bygger på all bedömd betydande påverkan, oavsett om påverkan har bedömts ge upphov till risk eller ej.

Generellt sett är tillgången på grundvatten god i hela distriktet, men till exempel efter en vinter med mindre grundvattenbildning än normalt, riskerar tillgången att bli sämre under sommarhalvåret. Flera av åren sedan 2016 har varit ovanligt torra vilket återspeglas både i statusklassificeringen och i riskbedömningen. En längre period med minskad grundvattenbildning påverkar även större, mer långsamt reagerande, magasin vilka kan behöva flera år innan de återhämtat sig. Vattenuttag sker bland annat för vattenanvändning i jordbruk, allmän eller enskild dricksvattentäkt och inom industrin. Vid för stora vattenuttag i områden nära kusten eller i områden med relik saltvatten kan grundvattenförekomsten få förhöjda halter av klorid och sulfat till följd av långsiktiga förändringar i flödesriktning. Då vattenflödena ändras kan även förorenat vatten riskera att tränga in och orsaka problem med vattenkvaliteten. Täktverksamhet, gruvverksamhet, återställning av dagbrott, utdikning av våtmarker och skogsavverkning kan orsaka förändringar i grundvattennivåerna.

Hårdgjord yta hindrar den naturliga påfyllningen av grundvattenmagasinen, framför allt i städer med stor andel hårdgjorda ytor. På sikt kan det medföra en betydande sänkning av grundvattennivån. Klimatförändringar leder till problem med förändrade grundvattennivåer, både torka och översvämningar. Problemen med låga grundvattennivåer berör mest sydöstra Sverige, men även i övriga landet kan förändrade grundvattennivåer innebära problem för dricksvattenförsörjningen. Nivåförändringar kan också leda till ändrade strömningsriktningar inom en grundvattenförekomst. Det kan i sin tur innebära att föroreningar börjar transporteras mot en dricksvattenbrunn där flödesriktningen tidigare var riktad bort från brunnen.

Uttag för allmän dricksvattenförsörjning bedöms vara den största påverkanskällan på grundvattennivåer i distriktet, följt av andra vattenuttag exempelvis för jordbruk, samt grundvattennivåförändringar (diagram 3.25). I distriktet finns även en vattenförekomst där påverkanskällan är okänd. (VISS-uttag 2021-12-01)



Betydande påverkan på grundvattennivåer

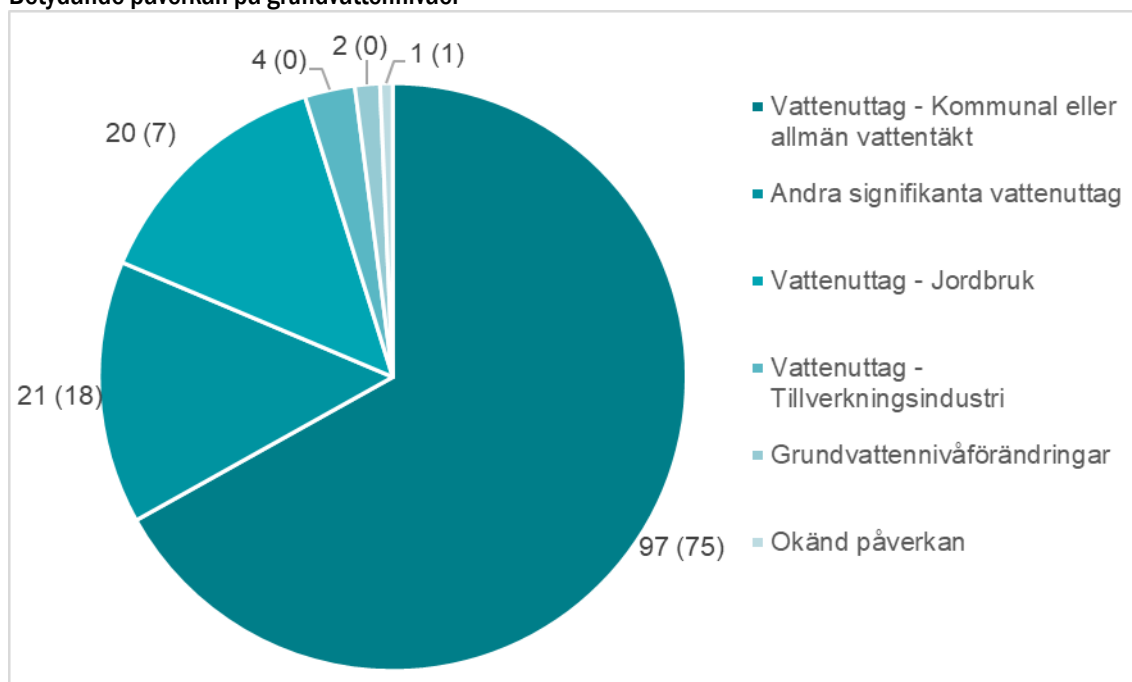


Diagram 3.25 Betydande påverkan på grundvattennivåer från olika påverkanskällor i Södra Östersjöns vattendistrikt. Diagrammet visar hur vanligt förekommande det är att grundvattenförekomster bedöms vara utsatt för risk eller potentiell påverkan från respektive påverkanstyp. Siffror i diagrammet anger antalet förekomster i risk eller potentiell påverkan, samt antalet förekomster i risk inom parentes. Vattenförekomster som bedöms ha betydande påverkan från flera påverkanstyper är medräknade flera gånger, en gång per påverkanstyp. Uppgifterna är hämtade från VISS 2021-12-01.

Påverkan på grundvattenberoende ekosystem

För att en grundvattenförekomst ska nå god kemisk grundvattenstatus får det inte finnas mänsklig påverkan på grundvattenförekomsten som leder till någon betydande sänkning av den ekologiska eller kemiska kvaliteten i ett anslutet akvatiskt ekosystem. Påverkan får inte heller leda till någon betydande skada på terrestra ekosystem som är direkt beroende av grundvattenförekomsten.

Grundvattenberoende terrestra ekosystem är ekosystem på land som är beroende av utflödande grundvatten eller en viss grundvattennivå för att fungera (SGU, 2019). Olika typer av våtmarker eller källor är exempel på grundvattenberoende terrestra ekosystem. Huruvida dessa grundvattenberoende terrestra ekosystem påverkas negativt av rådande grundvattennivåer har utretts.

I Södra Östersjöns vattendistrikt är två grundvattenförekomster i risk för otillfredsställande kvantitativ status på grund av påverkan på terrestra grundvattenberoende ekosystem. De behöver operativ övervakning för att fastställa status och följa effekten av åtgärder. Påverkan på dessa förekomster domineras av vattenuttag för dricksvattenförsörjning. Tio grundvattenförekomster är i behov av ytterligare kartläggning för att verifiera bedömningen av potentiell påverkan på terrestra grundvattenberoende ekosystem till följd av påverkan på grundvattennivån. Även bland dessa vattenförekomster domineras påverkan av vattenuttag för dricksvattenförsörjning. (VISS-uttag 2021-12-07)

Statusklassificering

18 av distriktets grundvattenförekomster har otillfredsställande kvantitativ status. Flertalet av dessa grundvattenförekomster uppvisar tydliga tecken på inträngning av saltvatten i form av klorid, sulfat eller konduktivitet. I två av dessa påverkas ett terrestriskt grundvattenberoende ekosystem. (VISS-uttag 2021-12-01)

Förändringar sedan 2016

Antalet grundvattenförekomster med otillfredsställande kvantitativ status har ökat från 7 till 18 sedan perioden 2010–2015. Förändringen beror dels på en verklig försämring i vattenmiljön, dels på ändrade metoder för bedömning av status. (VISS-uttag 2021-12-01)

Riskbedömning

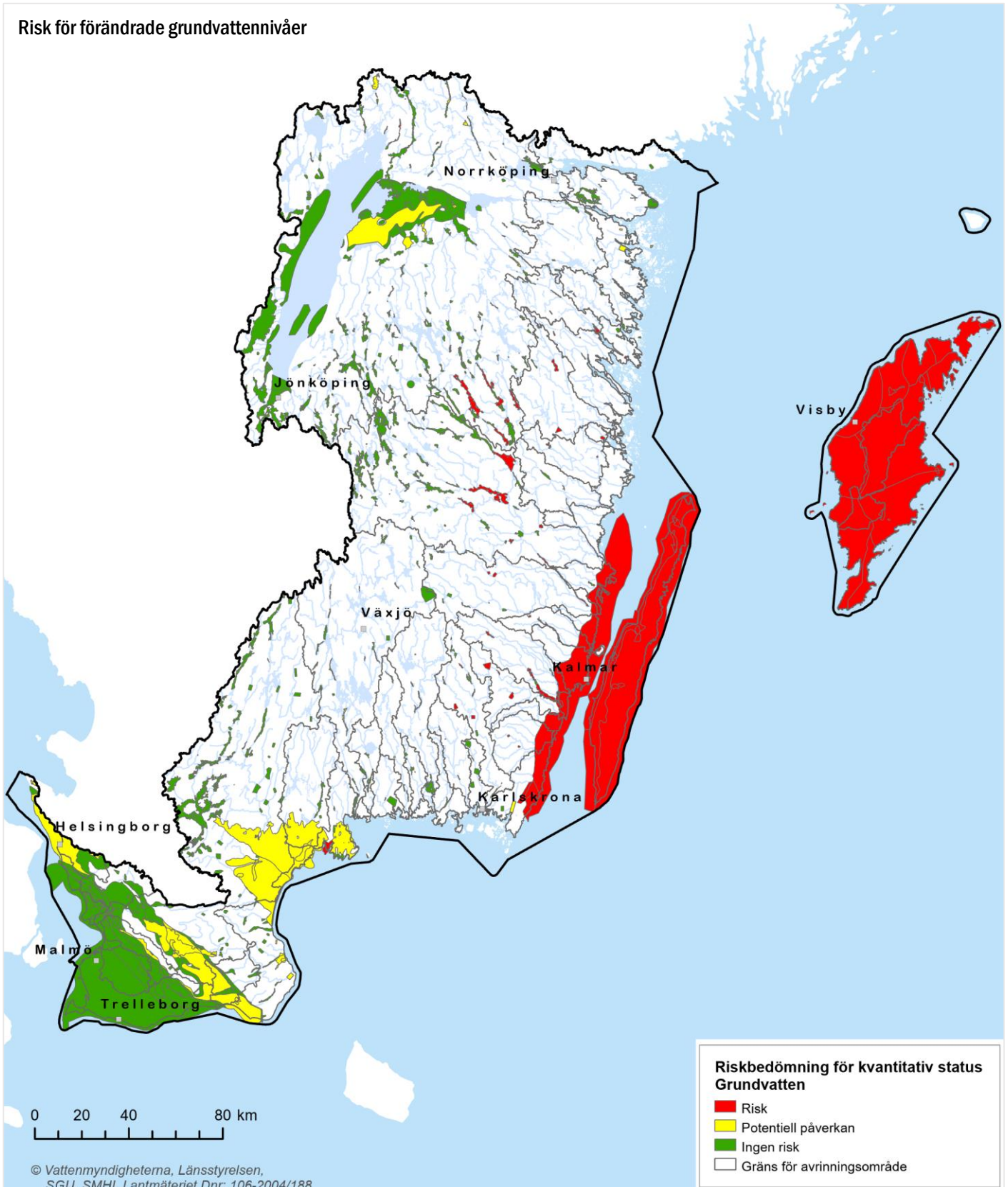
Riskbedömningen ska spegla risken för att grundvattenförekomsten inte kommer att uppvisa god kvantitativ grundvattenstatus till år 2027. Riskbedömningen visar om det behövs åtgärder för att klara god kvantitativ status till 2027 ("risk") eller ifall ytterligare kartläggning behövs för att verifiera bedömningen av påverkan ("potentiell påverkan"). Riskbedömningen av grundvatten beskrivs översiktligt i avsnitt 3.1 och 3.2.

81 vattenförekomster är i risk avseende kvantitativ status (karta 3.9). De behöver operativ övervakning för att fastställa status och följa effekten av åtgärder. Påverkan på dessa förekomster domineras av vattenuttag för dricksvattenförsörjning. Ytterligare 36 vattenförekomster är i behov av mer kartläggning för att verifiera bedömningen av potentiell påverkan på grundvattennivå. Även för dessa förekomster dominerar påverkan på grundvattennivå till följd av vattenuttag för dricksvattenförsörjning. (VISS-uttag 2021-12-01)



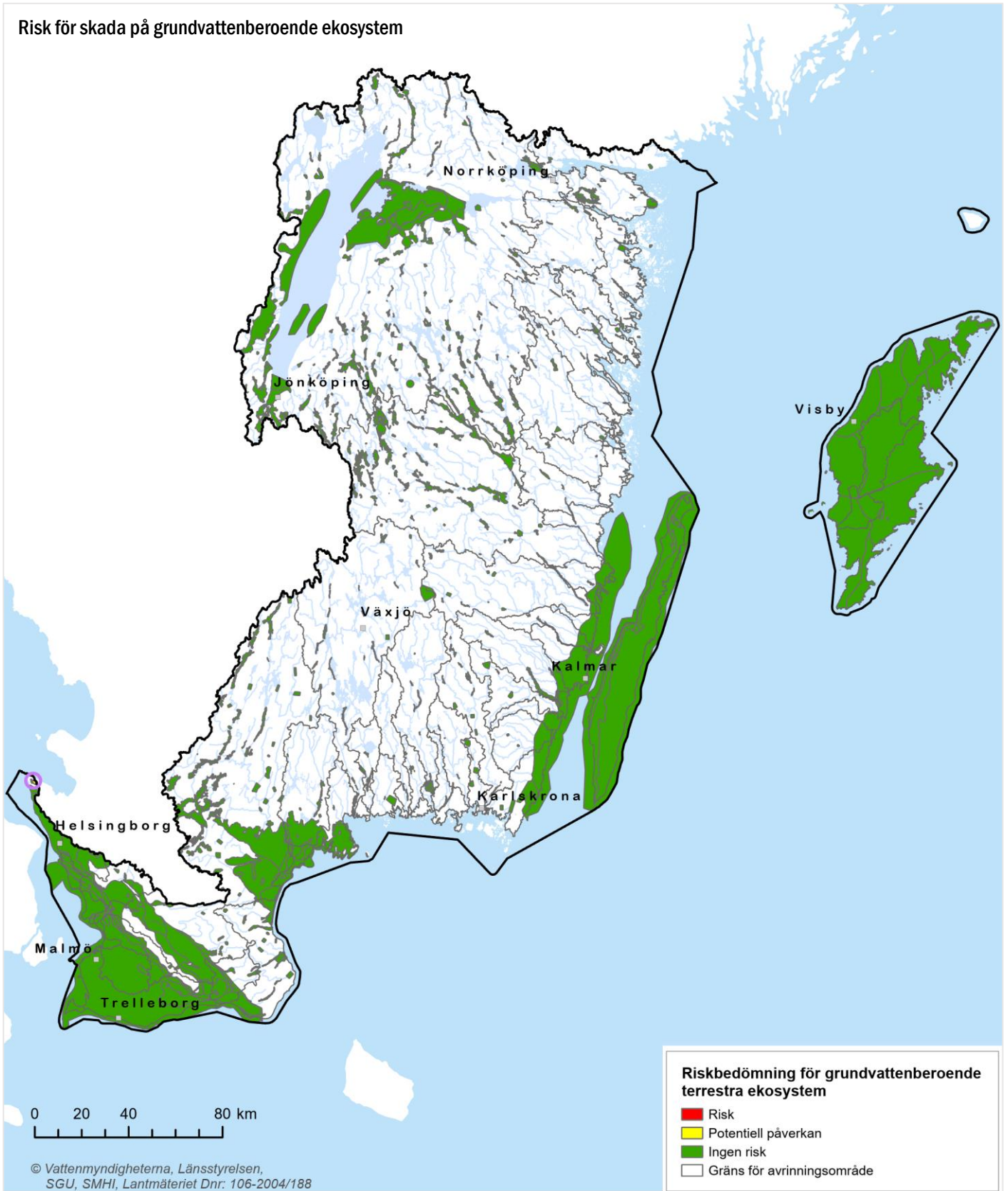
Uttag för allmän dricksvattenförsörjning bedöms vara den största påverkanskällan på grundvattennivåer i distriktet.

Risk för förändrade grundvattennivåer



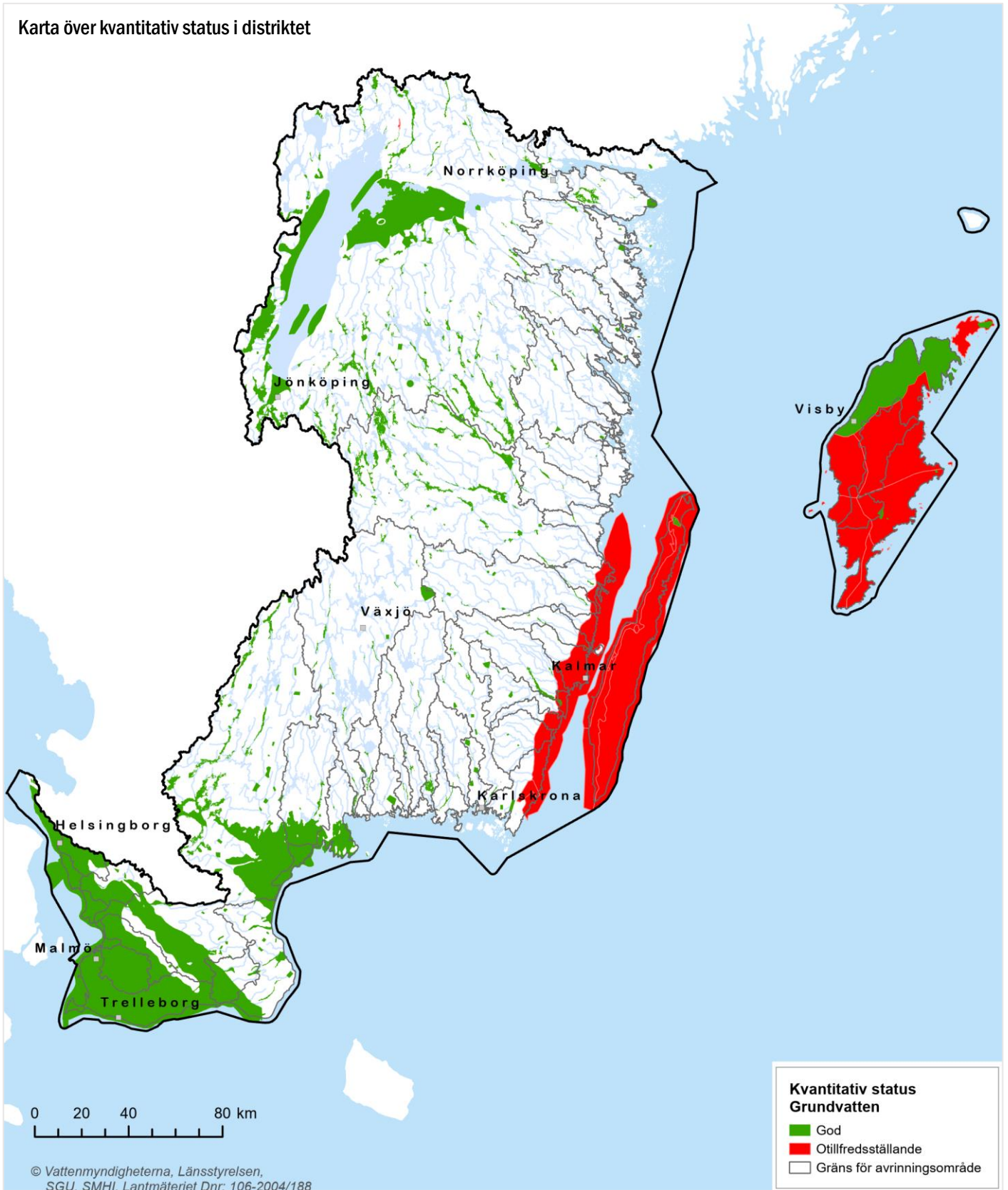
Karta 3.9 Riskbedömning för förändrade grundvattennivåer i Södra Östersjöns vattendistrikt.

Risk för skada på grundvattenberoende ekosystem



Karta 3.10 Riskbedömning för skada på förbundna landmiljöer i Södra Östersjöns vattendistrikt.

Karta över kvantitativ status i distriktet



Karta 3.11 Kvantitativ grundvattenstatus i Södra Östersjöns vattendistrikt.

3.11 Övergripande grundvattenstatus

För att bedöma grundvattenförekomsternas tillstånd gör länsstyrelsernas beredningssekretariat en klassificering av kemisk grundvattenstatus och kvantitativ status. De klassificerar utifrån resultat från mätningar av kemiska parametrar och information om kvantitativ påverkan, som de utvärderar med bedömningsgrunder från SGU (SGU, 2018). Mer information om hur statusklassificeringen genomförs och vilket underlag som används finns i avsnitt 3.1 Statusklassificering och i kompletterande riktlinjer om statusklassificering och riskbedömning av grundvatten (Vattenmyndigheterna, 2020f).

Kvantitativ status

Av vattendistriktets 702 grundvattenförekomster har 18 bedömts ha otillfredsställande kvantitativ status (karta 3.12). I avsnitt 3.10 Förändrade grundvattennivåer kan du läsa mer om anledningarna till att den kvantitativa statusen är påverkad. (VISS-uttag 2021-12-01)

Statusbedömningarnas tillförlitlighet

Tillförlitligheten hos bedömningarna av god kvantitativ status är generellt god eftersom det sällan finns betydande påverkan på kvantiteten. Även hos bedömningarna av otillfredsställande kvantitativ status är tillförlitligheten generellt god. Detta beror på att klassificeringen av kvantitativ status till otillfredsställande måste baseras på kunskap om att det inte råder balans mellan den långsiktiga uttagsnivån och grundvattenbildningen (diagram 3.26).

Tillförlitligheten hos kvantitativ status

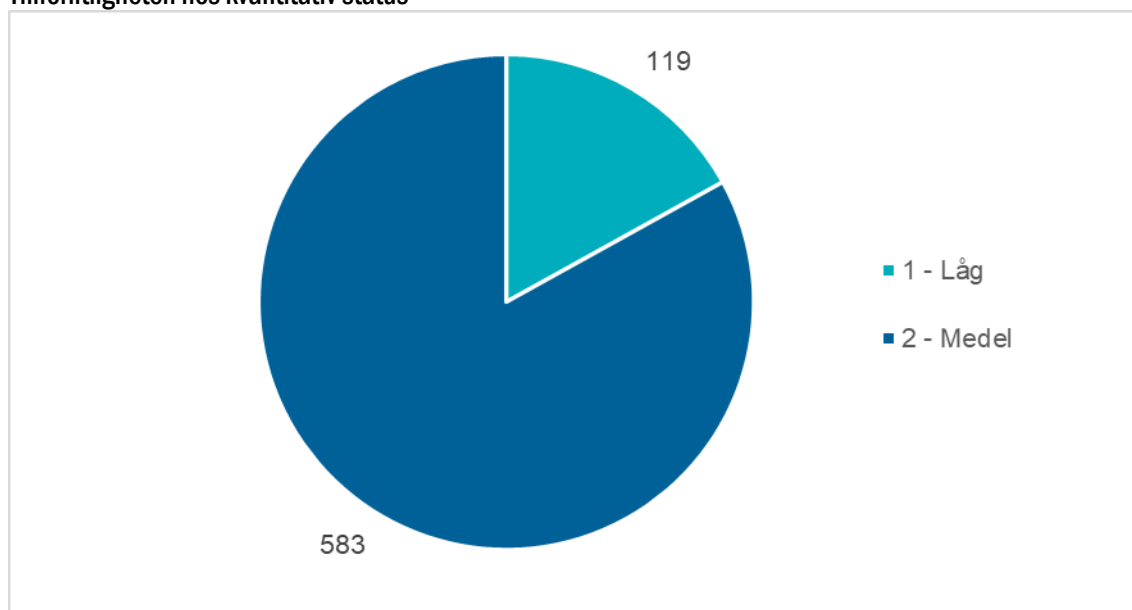
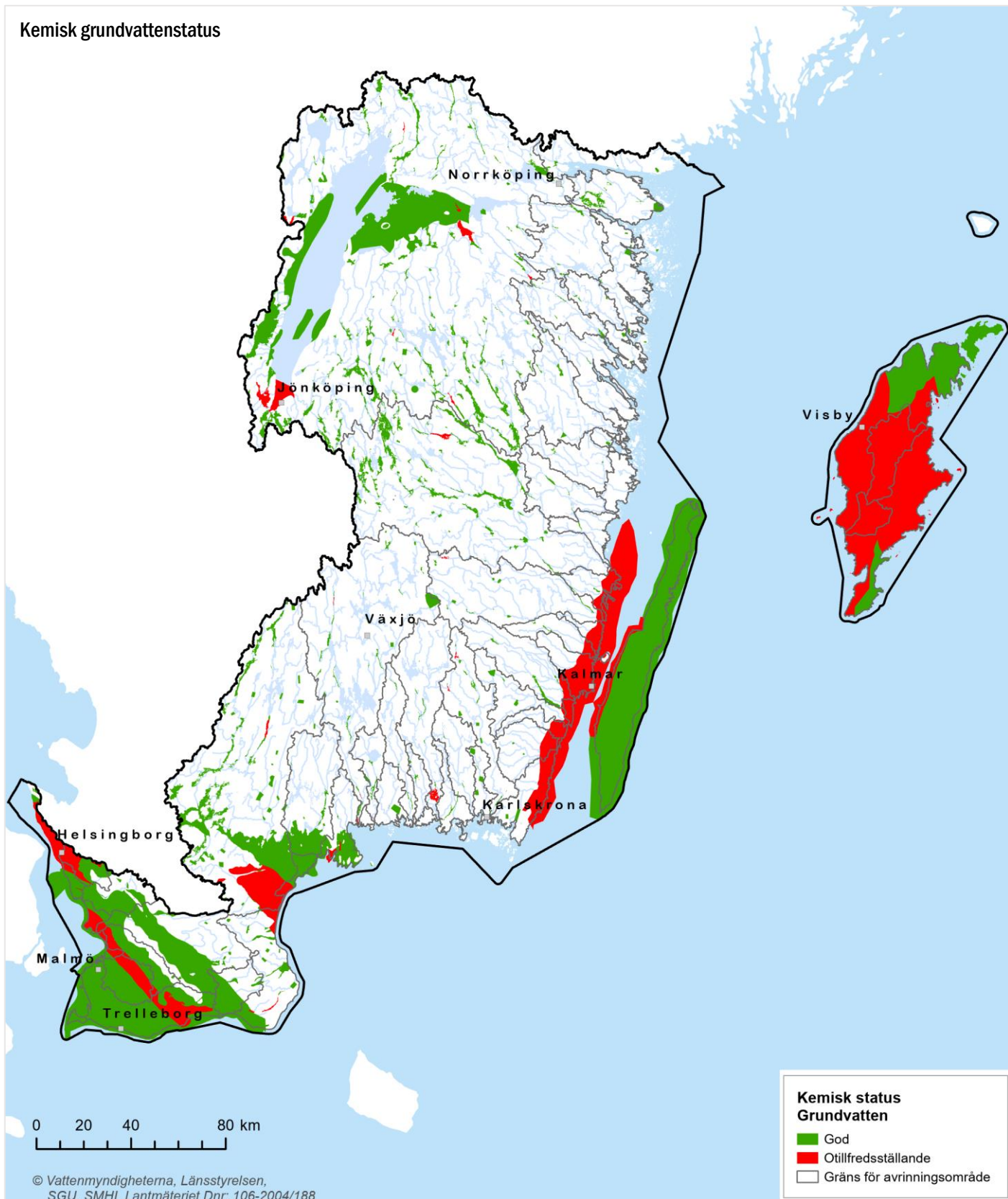


Diagram 3.26 Tillförlitlighet hos bedömningarna av kvantitativ status i Södra Östersjöns vattendistrikt. Data från VISS 2020-09-01.

Förändringar i kvantitativ status sedan 2016

Antalet grundvattenförekomster med otillfredsställande kvantitativ status har ökat från 7 till 18 sedan perioden 2010–2015. Förändringen beror dels på en verklig försämring i vattenmiljön, dels på ändrade metoder för bedömning av status. Läs mer om kvantitativ status i distriktet under avsnitt 3.10 Förändrade grundvattennivåer. (VISS-uttag 2021-12-01)

Kemisk grundvattenstatus



Karta 3.12 Kemisk grundvattenstatus i Södra Östersjöns vattendistrikt.

Kemisk grundvattenstatus

Av vattendistriktets 702 grundvattenförekomster har 38 bedömts ha otillfredsställande kemisk grundvattenstatus (diagram 3.27). Det är främst förhöjda halter av bekämpningsmedel, klorid, arsenik och PFAS Σ 11 som orsakar otillfredsställande kemisk grundvattenstatus.

(VISS-uttag 2021-12-01)

I avsnitt 3.6 Miljögifter, 0 Klorid och sulfat i grundvatten och 3.9 Kväveföreningar och fosfat i grundvatten finns mer information om anledningarna till att kemisk grundvattenstatus är påverkad.

Statusbedömningarnas tillförlitlighet

Eftersom de flesta grundvattenförekomster inte är påverkade i någon betydande grad av mänsklig verksamhet anses de ha god kemisk grundvattenstatus med god tillförlitlighet. Tillförlitligheten i statusbedömningen sjunker om vattenförekomsten bedöms vara utsatt för betydande påverkan och det saknas tillräckliga mätdata som bekräftar att förekomsten är påverkad.

Tillförlitlighet hos kemisk grundvattenstatus

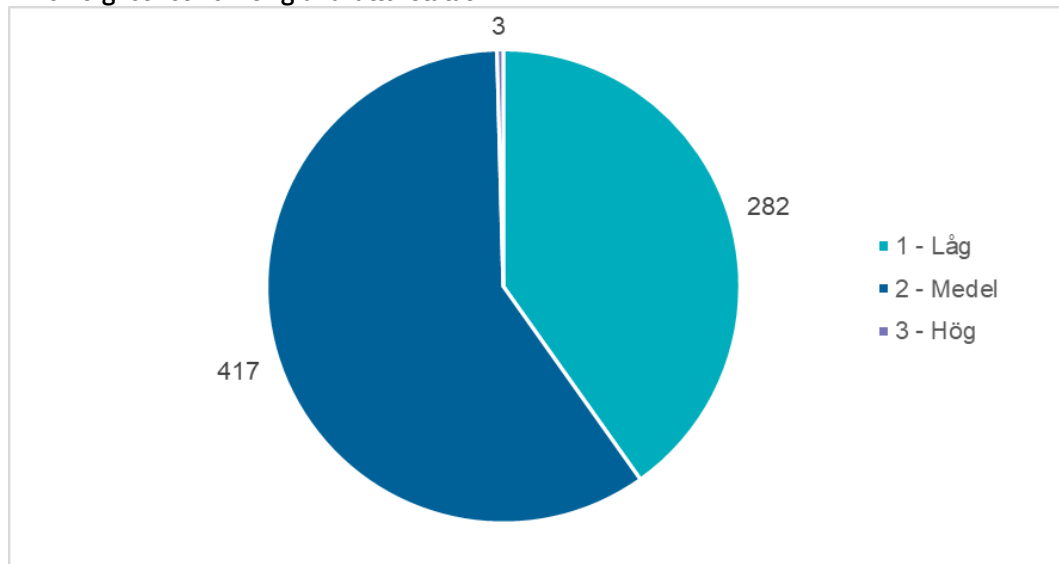


Diagram 3.27 Tillförlitlighet hos bedömningarna av kemisk grundvattenstatus i Södra Östersjöns vattendistrikt. Data från VISS 2021-12-01.

Förändringar i kemisk status sedan 2016

Antalet grundvattenförekomster med otillfredsställande kemisk grundvattenstatus har ökat från 19 i underlaget till beslut om Förvaltningsplan 2016 till nuvarande 38. Av de 19 grundvattenförekomster i vattendistriktet som hade otillfredsställande kemisk status under perioden 2010–2015, har 5 förbättrat sin status medan 13 fortfarande bedöms ha otillfredsställande kemisk grundvattenstatus. Sedan dess har dessutom ytterligare 19 grundvattenförekomster bedömts ha otillfredsställande grundvattenstatus.

(VISS-uttag 2021-12-01)

I avsnitten 3.6 Miljögifter, 0 Klorid och sulfat i grundvatten och 3.9 Kväveföreningar och fosfat i grundvatten finns mer information om vad förändringarna i kemisk grundvattenstatus beror på.

Lokala riktvärden

Vattenmyndigheterna har i samverkan med berörda beredningssekretariat och SGU tagit fram lokala riktvärden på grund av naturligt höga bakgrundshalter i några vattenförekomster. I Södra Östersjöns vattendistrikt har ett sådant riktvärde tillämpats med avseende på bly i grundvattenförekomsten Vik i Skåne län. Vattenmyndigheterna har i samverkan med berörda beredningssekretariat och SGU även tagit fram lokala riktvärden för grundvattenförekomster som påverkar ett akvatiskt ekosystem negativt. I Södra Östersjöns vattendistrikt berörs ingen vattenförekomst av ett sådant lokalt riktvärde.

3.12 Övergripande ytvattenstatus

Ekologisk status

Den ekologiska statusen är en sammanvägning av klassificeringen per miljöproblem och ger en övergripande bild av miljötillståndet i vattenförekomsten. Södra Östersjöns vattendistrikt har 1 861 naturliga ytvattenförekomster, det vill säga vattenförekomster som inte är kraftigt modifierade (KMV) eller konstgjorda (KV). Det är 506 sjöar, 1177 vattendrag och 178 kustvatten. Av ytvattenförekomsterna har 77 procent bedömts ha sämre än god ekologisk status.

Läs mer om anledningarna till att statusen är påverkad i avsnitt 0 Övergödning, 3.6 Miljögifter (delarna om särskilda förorenande ämnen) 3.5 Fysiska förändringar och 3.7 Försurning. En sammanställning av resultaten från klassificeringen av ekologisk status för samtliga ytvattenkategorier visas i tabell 3.25 och i karta 3.13.

Statusbedömningarnas tillförlitlighet

Vid sammanvägning gäller att om den ekologiska statusen är god eller hög så överförs tillförlitligheten från den parameter som med högst tillförlitlighet visar motsvarande status. Om status istället är sämre än god så överförs tillförlitligheten från den parameterbedömning som med högst tillförlitlighet visar att statusen är just sämre än god (Havs- och vattenmyndigheten, 2018b).

Tillförlitlighet

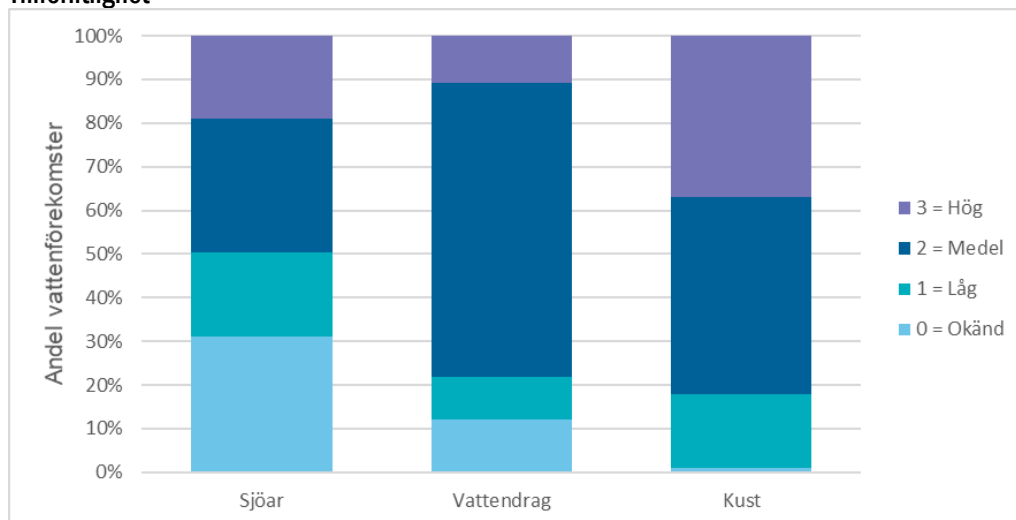


Diagram 3.28 Tillförlitlighetsklassning för klassificeringar av ekologisk status i sjöar, vattendrag och kustvatten i Södra Östersjöns vattendistrikt. Staplarna visar andelen vattenförekomster inom vattenkategorin (sjö, vattendrag respektive kust). (Data från VISS 2021-12-08)

Medelhög tillförlitlighet är den vanligast förekommande klassningen i den övergripande ekologiska statusen (diagram 3.28).

Förändringar i ekologisk status sedan 2016

Bedömningen av status följer en annan metod än i perioden 2009–2015. Under perioden 2016–2021 statusklassificerades endast vattenförekomster med betydande påverkan och då endast utifrån de parametrar som bäst kan verifiera denna påverkan. I de vattenförekomster där det inte finns betydande påverkan bedöms den övergripande statusen till god, och inga bedömningar på parameternivå behövs.

Andelen vattenförekomster med god eller hög ekologisk status ligger på samma nivå som under perioden 2009–2015 (tabell 3.25).

Ekologisk status för ytvattenförekomster

	Sjöar 2009- 2015	Vatten- drag 2009- 2015	Kust 2009- 2015	Sjöar 2016- 2021	Vatten- drag 2016- 2021	Kust 2016- 2021
Hög	2	0	0	0	2	0
God	213	120	0	268	166	1
Måttlig	223	749	139	184	891	160
Otillfredsställande	41	125	35	35	96	15
Dålig	15	29	4	19	22	2
Totalt antal vattenförekomster i distriktet	494	1023	178	506	1177	178

Tabell 3.25 Ekologisk status för ytvattenförekomster i Södra Östersjöns vattendistrikt under perioderna 2009–2015 och 2016–2021. Vattenförekomster som har förklarats som kraftigt modifierade eller konstgjorda ingår inte i denna tabell (se avsnitt om Kraftigt modifierade och konstgjorda vattenförekomster). Uppgifterna är hämtade från VISS 2021-11-24.

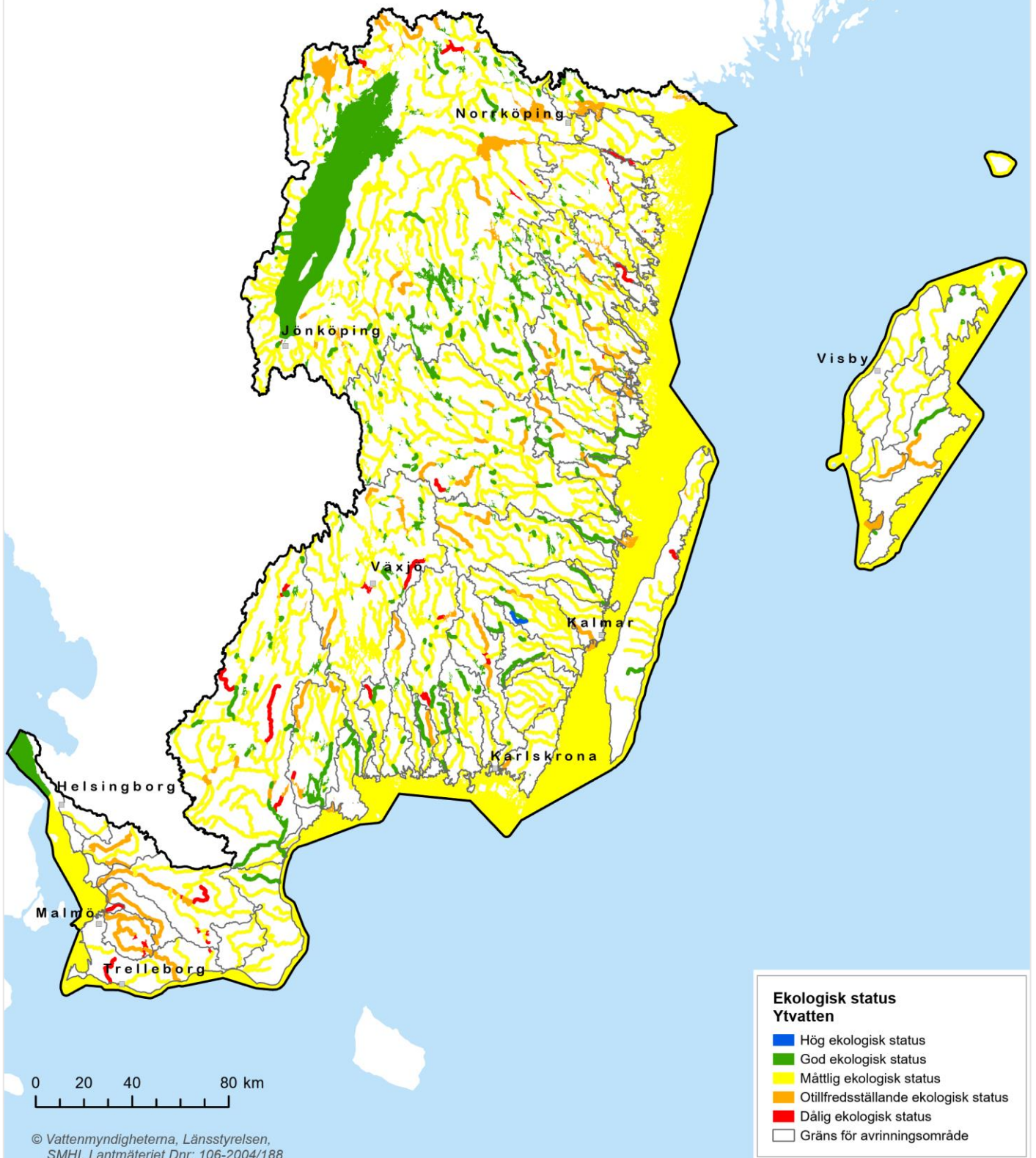
Förändringar i indelningen av vattenförekomster kan dock påverka bilden. Om man enbart jämför ytvattenförekomster som haft samma indelning både under perioden 2010–2015 och under 2016–2021, så har 257 förbättrad status och 174 försämrade status (tabell 3.26).

Vattenförekomster som har förbättrad eller försämrade ekologisk status

	Sjöar	Vattendrag	Kustvatten	Totalt
Förbättrade	112	116	29	257
Försämrade	70	99	5	174

Tabell 3.26 Antal vattenförekomster i Södra Östersjöns vattendistrikt som har en förbättrad eller försämrade ekologisk status jämfört med föregående vattenförvaltningscykel. Uppgifterna är hämtade från VISS 2021-12-08.

Karta med övergripande ekologisk status i distriktet



Karta 3.13 Ekologisk status för ytvattenförekomster i Södra Östersjöns vattendistrikt.

Ekologisk potential

För vatten som förklarats som kraftigt modifierade (KMV) eller som konstgjorda vatten (KV), används andra benämningar på kvalitetsklasserna jämfört med de som används för naturliga vatten. Istället för ekologisk status är det den ekologiska potentialen som bedöms. Tre vattenförekomster i distriktet har förklarats som kraftigt modifierade och nio som konstgjorda.

Ekologisk potential i kraftigt modifierade vatten

	Sjöar	Vattendrag
Hög	-	-
God	-	-
Måttlig	-	-
Otillfredsställande	-	3
Dålig	-	-

Tabell 3.27 Ekologisk potential hos de sjöar och vattendrag som är kraftigt modifierade i Södra Östersjöns vattendistrikt. Uppgifterna är hämtade från VISS 2021-11-24, www.viss.lansstyrelsen.se.

Ekologisk potential i konstgjorda vatten

	Sjöar	Vattendrag
Hög	-	-
God	-	-
Måttlig	-	8
Otillfredsställande	-	1
Dålig	-	-

Tabell 3.28 Ekologisk potential hos de sjöar och vattendrag som är konstgjorda vatten i Södra Östersjöns vattendistrikt. Uppgifterna är hämtade från VISS 2021-11-24, www.viss.lansstyrelsen.se.

Förändringar i ekologisk potential sedan förra förvaltningscykeln

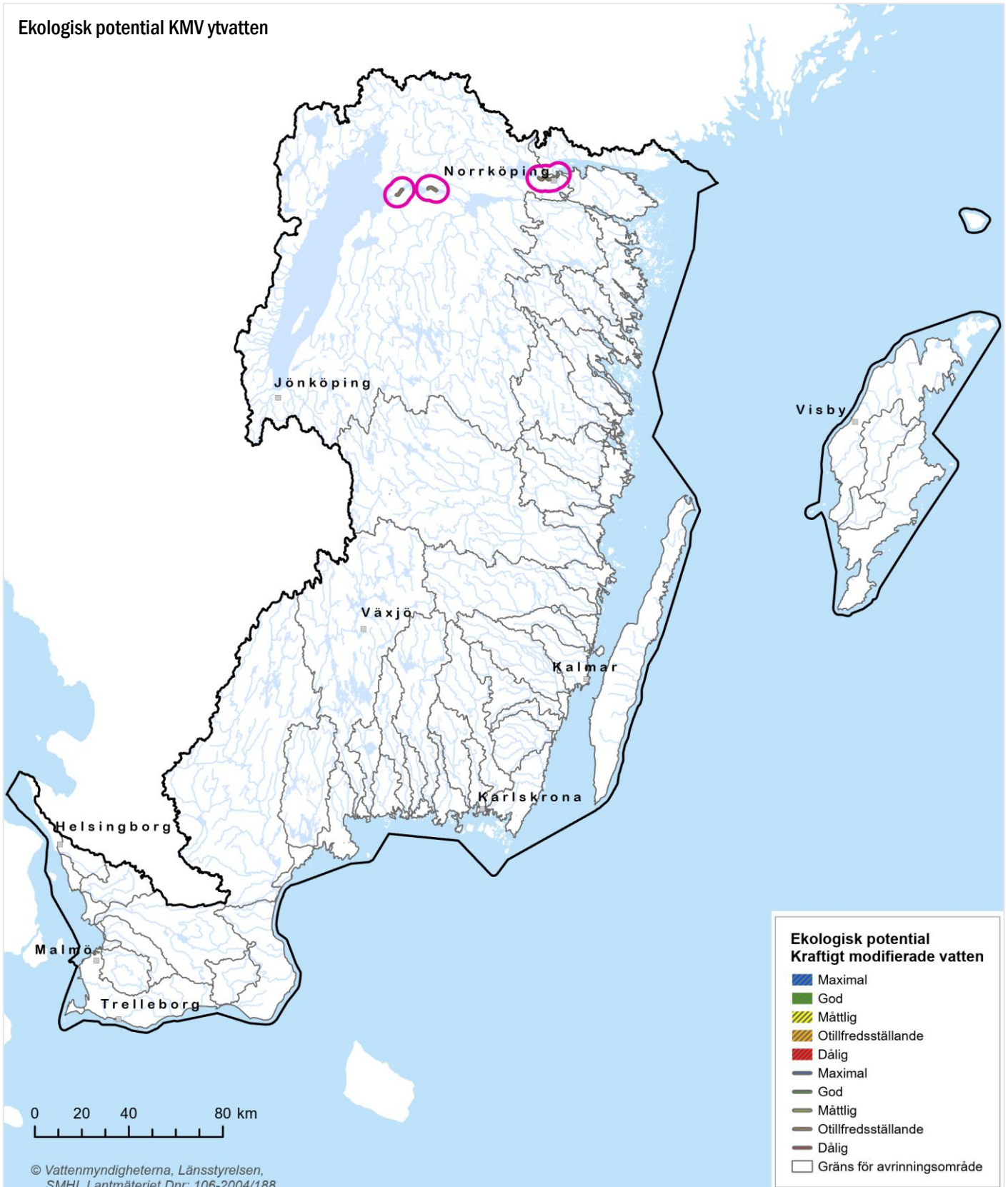
Sedan föregående förvaltningscykel har den sjö som klassades som kraftigt modifierad fått en annan bedömning och antalet vattendrag som är kraftigt modifierade eller konstgjorda har ökat med två.

Ekologisk potential för ytvattenförekomster 2016 och 2021

	Sjöar 2016	Sjöar 2021	Vattendrag 2016	Vattendrag 2021
Hög				
God				
Måttlig	1		6	8
Otillfredsställande			4	4
Dålig				
SUMMA	1		10	12

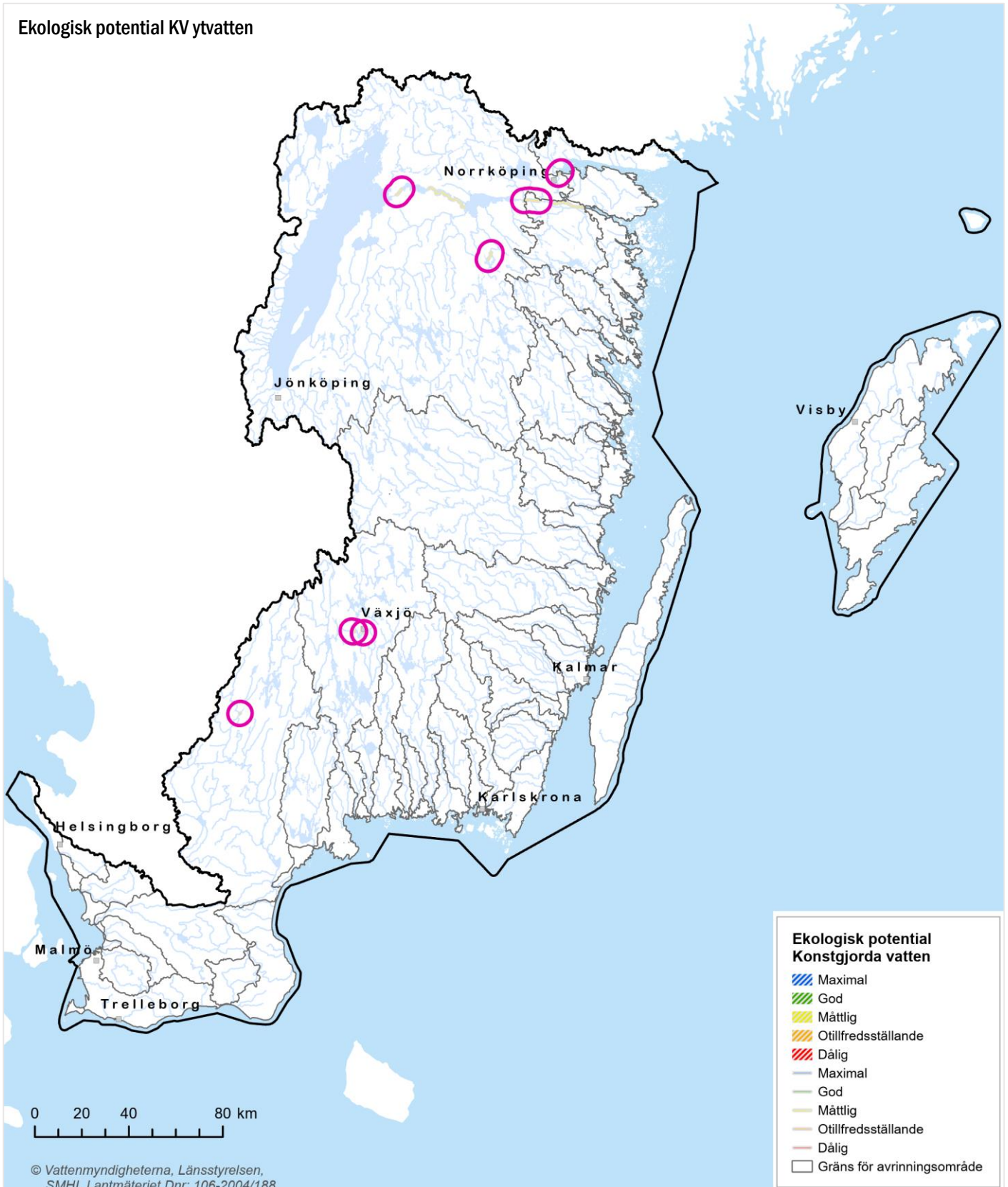
Tabell 3.29 Ekologisk potential för ytvattenförekomster (KMV och KV) i Södra Östersjöns vattendistrikt under perioderna 2009–2015 och 2016–2021. Uppgifterna är hämtade från VISS 2021-11-24, www.viss.lansstyrelsen.se.

Ekologisk potential KMV ytvatten



Karta 3.14 Ekologisk potential för kraftigt modifierade vatten i Södra Östersjöns vattendistrikt. Samtliga kraftigt modifierade vattenförekomster har otillfredsställande ekologisk potential.

Ekologisk potential KV ytvatten



Karta 3.15 Ekologisk potential för konstgjorda vatten i Södra Östersjöns vattendistrikt. Åtta konstgjorda vattenförekomster har måttlig ekologisk potential och en har otillfredsställande.

Kemisk status

Gränsvärden för kvicksilver och polybromerade difenyletrar (PBDE) överskrids i alla vattendistriktets ytvattenförekomster. Därmed klassificeras samtliga ytvatten i distriktet till uppnår ej god status när kvicksilver och PBDE inkluderas i bedömningen.

I vattendistriktet har 123 ytvattenförekomster bedömts ha sämre än god kemisk status exklusive kvicksilver och PBDE, se karta 3.16 och tabell 3.30 Vattenförekomster med sämre än god status. För att problem med andra prioriterade ämnen inte ska överskuggas av de överallt överskridande ämnena kvicksilver och PBDE i kartan presenteras kemisk status där exklusive dessa ämnen. Den infällda kartan visar kemisk ytvattenstatus inklusive kvicksilver och PBDE. Det är främst metaller som bly och kadmium, PFOS, PAH:er som antracen och benzo(a)pyren och TBT (tributyltennföreningar) som bidrar till sänkt status.

Statusbedömningarnas tillförlitlighet

Vid sammanvägning gäller att om den kemiska statusen klassificeras till uppnår ej god, ärvs tillförlitligheten från den parameter som med högst tillförlitlighet visar att statusen är sämre än god. Eftersom den kemiska statusen är sämre än god i alla vattenförekomster, med avseende på kvicksilver och PBDE, som har en klassificering med tillförlitlighet 2 (medel), har den kemiska statusen oftast 2 i tillförlitlighet. Tillförlitligheten i klassificeringar för enskilda ämnen beskrivs i avsnitt 3.6 Miljögifter.

Förändringar i kemisk status sedan 2016

Om kvicksilver och PBDE utesluts ur bedömningarna, är andelen ytvattenförekomster som inte uppnår god kemisk status högre under perioden 2016–2021 jämfört med 2009–2015, 6 procent år 2021 jämfört med 4 procent år 2016. Dessutom är det under åren 2016–2021 fler ämnen som bidragit till en sänkning av kemisk status. Orsakerna till detta är flera. Dels har fler mätningar gjorts sedan 2016, vilket innebär att dataunderlaget för klassificeringar har blivit bättre. Dessutom har gränsvärden och matriser för befintliga prioriterade ämnen reviderats. Under perioden 2016–2021 har också 12 nya prioriterade ämnen tillkommit.

Andelen vattenförekomster som inte uppnår god status om man bortser från ämnena kvicksilver och PBDE (som överskrider gränsvärdena överallt) har ökat med två procent.

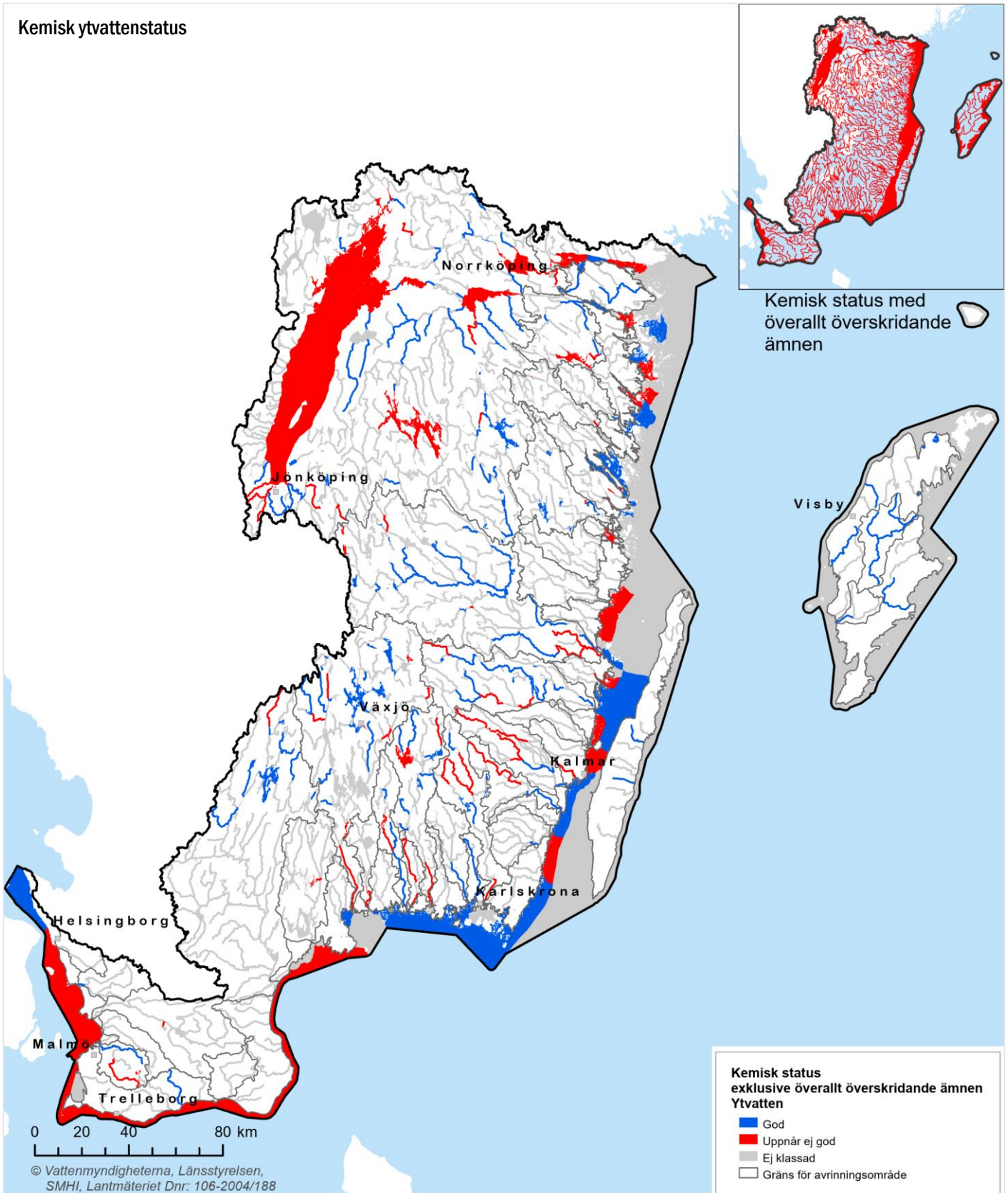
Vattenförekomster med sämre än god status

	Sjöar	Vatten- drag	Kust	Sjöar	Vatten- drag	Kust
	2009- 2015	2009- 2015	2009- 2015	2016- 2021	2016- 2021	2016- 2021
Antal vattenförekomster som ej uppnår god kemisk status exklusive Hg och PBDE	30	34	11	33	58	32
Totalt antal vattenförekomster i distriktet	494	1023	178	506	1189	178

Tabell 3.30 Antal vattenförekomster i Södra Östersjöns vattendistrikt med sämre än god status, exklusive kvicksilver och PBDE, under åren 2009–2015 och 2016–2021.

Bidragande orsaker till att den övergripande kemiska statusen har förändrats kan vara både ändrade kunskapsunderlag och metoder, såväl som verkliga ändringar i miljön. Detta beskrivs mer detaljerat i avsnitt 3.6 Miljögifter

Kemisk ytvattenstatus



Karta 3.16 Kemisk status för ytvattenförekomster i Södra Östergötlands vattendistrikt, exklusive kvicksilver och PBDE.
(infälld karta: kemisk ytvattenstatus inklusive kvicksilver och PBDE).



Miljöövervakningen ger kunskap om hur vattnens tillstånd och status är i dag.

4 Miljöövervakning

Södra Östersjöns vattendistrikt karaktäriseras av låg nederbörd i de södra och östra delarna. Övervakning är viktig för att få information om hur vattentillgångarna påverkas av torka. I Delförvaltningsplan mot torka och vattenbrist 2022–2027 finns fördjupad information om detta.

Inom distriktet finns dessutom många små vattenförekomster vilket ställer höga krav på en väl genomtänkt övervakning för att få en heltäckande bild över statusen i de olika vattnen.

Övervakningsprogrammet beskriver hur miljöövervakningen av vatten används inom vattenförvaltningen. I denna del redovisas även vad som behöver utvecklas under åren 2022–2027 för att övervakningen ska ge ett bra underlag till nästa statusklassificering. Bilaga 8 Övervakningsprogram i Södra Östersjöns vattendistrikt 2016–2021, redogör mer detaljerat för vad som ingår i distriktets övervakningsprogram.

4.1 Inledning

Olika aktörer tar prover på vatten, fisk och musslor, inventerar vattenmiljöer och analyserar regelbundet många olika biologiska och kemiska parametrar i Sveriges vatten. Exempel på sådana parametrar är artsammansättning och mängd av bottenfauna, fisk och växter, även näringsämnen som fosfor och kväve och tungmetaller som kvicksilver och bly. Mätningarna ger kunskap om hur vattnets tillstånd och status är i dag. Vattenmyndigheter och andra berörda kan också se var åtgärder behöver sättas in för att förbättra vattnen. Alla olika undersökningar samlas inom begreppen övervakning eller miljöövervakning.

Övervakning ger också information om hur vattnets tillstånd förändras över tid. Ofta behöver mätningar göras över långa tidsperioder för att kunna se om en förändring orsakas av mänsklig påverkan eller beror på naturlig variation. Övervakning sker också för att bekräfta misstänkta miljöproblem och för att följa upp effekterna av de åtgärder som är genomförda för att komma tillrätta med dessa problem.

Övervakningsprogrammet beskriver hur övervakningen hänger ihop med övrigt arbete inom vattenförvaltningen. I denna del redovisas även vad som behöver utvecklas under åren fram till 2027 för att övervakningen ska ge ett ännu bättre underlag till nästa statusklassificering. Bilaga 8 beskriver den övervakning som genomförts under 2016–2021. Det är dessa undersökningar som är grunden för genomförda statusklassificeringar och för uppföljning av åtgärder. Där redovisas också metoder och arbetssätt för urval av stationer till övervakningsprogrammet.

Övervakning av vattnet

Övervakningen av ytvatten omfattar undersökningar av biologi, vattenkemi och miljögifter. I grundvatten undersöker vattenmyndigheten parametrar som utgör risk för påverkan samt grundvattennivåer.

Ingen av vattenmyndigheterna genomför egen övervakning. Vattenmyndigheterna är beroende av den övervakning som andra myndigheter, kommuner och andra organisationer genomför för att få underlag till statusklassificeringar och andra bedömningar (figur 4.1). Den övervakning som dessa aktörer utför har olika syften. Förutom att den används för att bedöma långsiktiga förändringar i miljötillståndet används den också för att följa upp hur en viss verksamhet påverkar miljön.

Även utformningen av övervakningen ser olika ut beroende på vilket syfte den har. Till exempel fokuserar kalkeffektuppföljningen på parametrar som är kopplade till försurning.

Vattendirektivet pekar ut hur övervakningen ska ske för att uppfylla de krav som gäller för vattenförvaltning. Det handlar bland annat om vilka metoder som ska användas och hur ofta provtagning ska ske. Syftet är framför allt att övervakningen ska ha god kvalitet. Det ska också vara möjligt att jämföra resultaten av klassificeringar och bedömningar som gjorts i olika länder. Det är inte all svensk övervakning av vatten som uppfyller dessa krav men som underlag för expertbedömningar kan den ändå komma till användning.

Miljöundersökningar i vatten som kan användas i vattenförvaltningsarbetet



Figur 4.1 Vattenmyndigheten är beroende av andra aktörers miljöövervakning för att få underlag till statusklassificeringar och andra bedömningar. Aktörernas övervakning har olika syften och utformning och därför är det bara en viss del av övervakningen som kan användas i vattenförvaltningsarbetet.

I Sverige reglerar två föreskrifter hur övervakningen i vattenförvaltningsarbetet ska genomföras. Det är Sveriges geologiska undersökning (SGU) föreskrifter om övervakning av grundvatten (SGU-FS 2014:1) och Havs- och vattenmyndighetens (HaV) föreskrifter om övervakning av ytvatten (HVMFS 2015:26).

I databasen Vatteninformationssystem Sverige (VISS) finns information om övervakning av vatten. Det går att se var olika övervakningsstationer finns, vad som mäts och hur ofta det mäts. Däremot lagras ingen mätdata i VISS. Resultaten hämtas hos respektive nationell datavärd som lagrar mätdata, till exempel Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut (SMHI), Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) och SGU. För varje statusklassificering finns en koppling till den övervakningsstation som gett underlag till statusbedömningen.

Samarbete behövs för övervakning

Enligt vattenförvaltningsförordningen (2004:660), ska vattenmyndigheterna se till att övervakningsprogram tas fram och genomförs. Programmen ska genomföras i samarbete med myndigheter, kommuner och andra organisationer. Stommen i nuvarande övervakningsprogram är nationell och regional miljöövervakning och samordnad recipientkontroll.

Även om vattenmyndigheterna har i uppgift att ta fram program för övervakning så har vattenmyndigheterna inget mandat att föreskriva någon att genomföra miljöövervakning. Detta innebär att den övervakning som finns är resultatet av andra krav på övervakning, och vissa frivilliga initiativ. Övervakningsprogrammen ska också redovisa hur distriktet övervakar vattenförekomster i skyddade områden. Havs- och vattenmyndigheterna rapporterar programmen till Europeiska kommissionen.

4.2 Övervakningsprogrammets innehåll

Övervakningsprogram för grundvatten

Tillgång på grundvatten undersöks

Kvantitativ status innebär i praktiken att länsstyrelsens beredningssekretariat bedömer om det är balans mellan nybildning och uttag av grundvatten i en grundvattenförekomst. Bedömningen görs genom kontinuerlig övervakning av grundvattennivåer. Om man genom till exempel uttag av dricksvatten tar ut mer grundvatten än vad som nybildas, sjunker grundvattennivån och den kvantitativa statusen blir otillfredsställande.

Alla grundvattenförekomster ska omfattas av kvantitativ övervakning.



I grundvattenrör kan grundvattennivån mätas under markytan.

Grundvattenförekomster med risk för dålig eller försämrad kvantitativ status, enligt listan nedan, behöver övervakas mer intensivt än grundvattenförekomster där den kvantitativa statusen inte riskerar att försämrast.

- Där det finns risk att summan av grundvattenuttagen är större än den långsiktiga årliga grundvattenbildningen.
- Där förändrade grundvattennivåer kan medföra risk för att god ekologisk status inte nås i ytvatten eller i grundvattenberoende terrestra ekosystem som är förbundna med grundvattnet.
- Där mänsklig påverkan medför risk för saltvatteninträngning eller annan försämring av grundvattnets kvalitet.

Den kvantitativa övervakningen av grundvatten innebär främst att man mäter nivåer. Den syftar till att:

- underlätta bedömning av kvantitativ status för alla grundvattenförekomster eller grupper av förekomster,
- ge en tillräckligt säker bedömning av hur mycket vatten man kan ta ut ur den tillgängliga grundvattenresursen,
- ge en tillräckligt säker bedömning av effekter som är orsakade av mänsklig påverkan på grundvattennivåer. Bedömningen gäller även mark- och vattenmiljöer som är beroende av grundvattnet.
- ge en bedömning av risk för saltvatteninträngning eller annan försämring av grundvattenkvalitet som orsakats av människan.

Grundvattnets sammansättning undersöks

Kemisk grundvattenstatus bedöms enligt bedömningsgrunder i SGU:s föreskrifter om miljökvalitetsnormer och statusklassificering för grundvatten (SGU-FS 2013:2). Det innebär i praktiken att beredningssekretariaten bedömer enligt riktvärden i bilaga 1 till föreskrifterna, om inte vattenmyndigheten har beslutat om att andra riktvärden ska gälla. Exempelvis finns det riktvärden för halter av olika tungmetaller, bekämpningsmedel och saltvatten.

Kontrollerande övervakning av grundvatten

För varje sexårig vattenförvaltningscykel ska vattenmyndigheten ta fram ett program för så kallad kontrollerande övervakning av grundvatten. Det publiceras i VISS. Den är en grundövervakning som ska ge en heltäckande översikt av grundvattenförekomsternas kemiska status. Syftet med den kontrollerande övervakningen är att ge underlag för att:

- bedöma långsiktiga trender, både till följd av förändringar i naturliga förhållanden och förändringar orsakade av mänsklig verksamhet,
- göra riskbedömningar och statusklassning,
- kunna ta fram ett operativt övervakningsprogram.

Om den kontrollerande övervakningen visar att en vattenförekomst är riskzonen för att inte uppnå god grundvattenstatus ska vattenförekomsten inkluderas i det operativa övervakningsprogrammet.



Den kontrollerande grundvattenövervakningen ska ge en heltäckande bild av vattnets kemiska status.

Operativ övervakning av grundvatten

Vattenmyndigheten ska ta fram ett operativt övervakningsprogram för sådana grundvattenförekomster som riskerar att inte nå god kemisk status. Det publiceras i VISS. Den operativa övervakningen är mer specifik och utgår ifrån den mänskliga påverkan som finns på en viss vattenförekomst.

Syftet med den operativa övervakningen är att bedöma:

- kemisk status för alla grundvattenförekomster eller grupper av förekomster som har sänkt status enligt kontrollerande övervakning,
- om koncentrationen av förorenande ämnen som finns på grund av mänsklig verksamhet visar en långsiktigt uppåtgående trend,
- effekten av genomförda åtgärder.

Övervakningsprogram för ytvatten

Övervakning av kemisk och ekologisk status

Operativ och kontrollerande övervakning övervakar kemisk och ekologisk status i sjöar, vattendrag och kustvatten.

Kontrollerande övervakning är grunden

Den kontrollerande övervakningen ska ge en generell bild av status i avrinningsområden och vattendistrikt, som en sorts grundövervakning. Ett tillräckligt stort antal vattenförekomster, av alla kategorier och som har olika typer av mänsklig påverkan, behöver ingå i den kontrollerande övervakningen.

Syftet med den kontrollerande övervakningen är att:

- Komplettera och bekräfta den bedömning av miljöpåverkan som Vattenmyndigheten ska göra enligt vattendirektivet (2000/60/EG),
- Vattenmyndigheten ska kunna utforma effektiva och ändamålsenliga övervakningsprogram i framtiden,
- bedöma de långsiktiga förändringarna i naturliga förhållanden,
- bedöma de långsiktiga förändringar som omfattande mänsklig påverkan orsakar.

Kontrollerande övervakning ska minst ske under ett år per sexårig vattenförvaltningscykel. Övervakningen i varje station ska omfatta följande:

- alla biologiska parametrar som behövs för vattenförvaltningsarbetet,
- alla hydromorfologiska parametrar som behövs för vattenförvaltningsarbetet,
- alla allmänna fysikalisk-kemiska parametrar som behövs för vattenförvaltningsarbetet,
- prioriterade ämnen som släpps ut,
- särskilda förorenande ämnen som släpps ut i betydande mängder.

Operativ övervakning tittar på djupet

Operativ övervakning av ytvatten ska utföras i de vattenförekomster där statusen är sämre än god. Den ska också utföras i alla vattenförekomster där statusen riskerar att försämrans och i de vattenförekomster där det förekommer utsläpp av prioriterade ämnen.

Den operativa övervakningen i ytvatten syftar till att:

- ge underlag för statusklassificering för de vattenförekomster som riskerar att inte uppnå miljö kvalitetsnormerna,
- bedöma effekterna av genomförda åtgärder.

För att kunna bedöma omfattningen av den mänskliga påverkan som ytvattenförekomster utsätts för, ska myndigheter, kommuner och andra aktörer övervaka:

- parametrar för de biologiska kvalitetsfaktorer som är mest känsliga för den påverkan som vattenförekomsterna utsätts för,
- alla prioriterade ämnen som släpps ut,
- andra särskilda förorenande ämnen som släpps ut i betydande mängd,
- parametrar för de hydromorfologiska kvalitetsfaktorer som är mest känsliga för den påverkan som har konstaterats.

Övervakning i skyddade områden

I vattenförekomster inom områden som är skyddade enligt vissa andra direktiv ska det finnas övervakning av de skyddade värdena. Detta gäller vattenförekomster som ligger i områden som är berörda av:

- nitratdirektivet (91/676/EEG),
- avloppsvattendirektivet (91/271/EEG),
- badvattendirektivet (2006/7/EG),
- fiskvattendirektivet (2006/44/EG),
- skaldjursdirektivet (2006/113/EG),
- art- och habitatdirektivet (92/43/EEG),
- fågeldirektivet (2009/147/EG),
- dricksvattendirektivet (98/83/EG).

Nedan redovisas vilka värden som övervakas i de olika typerna av skyddade områden. Vilka geografiska områden det är som skyddas av de olika direktiven finns beskrivet i bilaga 7 Skyddade områden enligt vattenförvaltningsförordningen.

Dricksvatten kräver extra koll

Vattenförekomster som används för dricksvattenproduktion, kallas dricksvattenförekomster, enligt vattendirektivets artikel 7. Dessa kräver extra övervakning som till viss del ska anpassas efter dricksvattendirektivet.

Övervakningen enligt vattendirektivet ska kompletteras med de parametrar som behövs utifrån kraven på vattnet som råvara till dricksvatten. I dricksvattendirektivet finns en lista över flera kemiska parametrar som dricksvattenproducenten måste kontrollera i det färdiga dricksvattnet. Men dricksvattendirektivet ställer inga direkta kvalitetskrav på råvattnet i de ytvatten eller grundvattenmagasin som används. Sådana krav finns istället i vattendirektivet. När det gäller dricksvattenförekomster i grundvatten ska aktörerna övervaka de vattenförekomster där uttagen av dricksvatten överskrider tio kubikmeter per dygn eller distribueras till fler än 50 personer.

Ytvattenförekomster där vattenproducenterna tar ut mer än 100 kubikmeter vatten (sammanlagt) per dag i genomsnitt ska övervakas extra. Där ska aktörerna övervaka ämnen som bland annat regleras enligt dricksvattendirektivet. Det handlar om ämnen som kan påverka vattenförekomstens status och omfattar alla prioriterade ämnen som släpps ut i vattenförekomsten och alla andra ämnen som släpps ut i betydande mängd. I dricksvattenförekomster som försörjer fler än 10 000 personer finns speciella krav på hur ofta provtagningen ska ske.

Dricksvattenförekomster pekas ut enligt vattenförvaltningsförordningen (SFS 2004:660, till och med SFS 2018:2103). Sverige har inkluderat dricksvattendirektivet i svensk lagstiftning genom Livsmedelsverkets föreskrifter (SLVFS 2001:30) om dricksvatten, omtryck (LIVSFS 2017:2).

Högre krav för Natura 2000

Områden som är skyddade enligt art-och habitatdirektivet och fågeldirektivet kallas Natura 2000-områden. För vattenförekomster som ligger inom Natura 2000-områden gäller särskilda krav på övervakning. Det gäller också närliggande områden som hydrologiskt påverkar Natura 2000-området genom vattenflödet. Det beror på de arter och livsmiljöer som finns i vattnet. En utgångspunkt är att dessa arter och livsmiljöer ska ha god bevarandestatus. Om den inte är god ska aktörerna övervaka lämpliga parametrar som är viktiga för respektive art eller livsmiljö. Övervakningen ska även kontrollera effekter av genomförda åtgärder. Många gånger är kraven för god ekologisk status samma som kraven för god bevarandestatus men inte alltid.

Nitratdirektivet rör jordbruket

Nitratdirektivet har kommit till för att åtgärda stora problem i Europa med förorening av nitrater från jordbruket. Direktivet handlar om att med god jordbrukarsed förhindra att nitrat förorenar våra vatten, inte minst grundvattnet. Mycket kretsar kring gödsling och gödselhantering. På senare tid har även fosfat tagits med eftersom detta näringsämne också sprids i miljön på detta sätt. Jordbrukets påverkan när det gäller nitrat- och fosfathalter följs upp med övervakning. Det gäller också effekterna i miljön av de åtgärder som nitratdirektivet för med sig för jordbruket. Jordbruksverket genomför ingen egen övervakning för ändamålet, utan utnyttjar resultat från den traditionella svenska miljöövervakningen. Jordbruksverket rapporterar regelbundet resultaten till Europeiska kommissionen enligt direktivets egna rutiner. Övervakningsprogram för vattenförvaltningen behöver övervaka nitrat och fosfat i de kustvatten, sjöar, vattendag och grundvatten som berörs av nitratdirektivet.

Avloppsvattendirektivet ska begränsa utsläpp

Kraven enligt avloppsvattendirektivet är riktade direkt mot avloppsreningsverkens kapacitet och utformning inom utpekade känsliga geografiska områden. Direktivet innehåller bestämmelser om rening och utsläpp från tätbebyggelse med mer än 2000 personkvivalenter samt bestämmelser om kontroll av utsläpp från avloppsreningsverk med mer än 200 personkvivalenter anslutna. Direktivet ställer inga kvalitetskrav eller krav på miljöundersökningar som till exempel miljöövervakning. Det handlar istället om att begränsa utsläpp av näringsämnena kväve och fosfor samt av organiskt material.

Badvattendirektivet

Övervakning enligt badvattendirektivet omfattar vissa tarmbakterier och vid behov synliga föroreningar som till exempel algblomning eller skräp. Det är kommunerna som utför övervakningen vid badplatser där ett stort antal människor badar. Havs- och vattenmyndigheten lagrar resultaten i registret Badplatsen. Folkhälsomyndigheten granskar övervakningsresultaten och Havs- och vattenmyndigheten rapporterar in till Europeiska kommissionen. Badvattenövervakningen ska ingå i övervakningsprogrammen enligt vattendirektivet.

Fiskvattendirektivet

Direktivet har upphört att gälla och har ersatts av vattendirektivet, men områdena finns kvar. De ska ha minst samma skyddsnivå under vattendirektivet som de hade under fiskvattendirektivet. Generellt anser Europeiska kommissionen att kvalitetskraven enligt vattendirektivet även omfattar kraven enligt fiskvattendirektivet. Eftersom förordningen kvarstår i den svenska lagstiftningen ska övervakningen av fiskvattenområdena fortsätta som tidigare.

Strategi för att se orsaker till miljöproblem

Undersökande övervakning behövs i vissa situationer. Den ska utreda orsaker till miljöproblem och vara en hjälp för att sätta in rätt åtgärder så att vattenförekomsten kan nå miljökvalitetsnormerna. Den ska också ligga till grund för att komma till rätta med effekterna av oavsiktliga föroreningar.

Situationerna då undersökande övervakning behövs definieras i vattendirektivets bilaga 5.

Undersökande övervakning ska genomföras:

- när orsaken till att en vattenförekomst inte når en miljökvalitetsnorm är okänd,
- efter en olycka eller spill för att undersöka hur omfattande föroreningen är och vilka konsekvenser den kan ge.

Utredningar och strategi

Innan aktörerna sätter in undersökande övervakning behöver de ofta genomföra utredningar, till exempel i form av fördjupade påverkansanalyser. Sådana utredningar är en del i strategin för undersökande övervakning, se figur 4.2.

Om det är tydligt vilken typ av mänsklig påverkan som vattnet är utsatt för ska undersökningen fokusera på de kvalitetsfaktorer som är mest känsliga för denna påverkan. Vid undersökande övervakning kan det också vara aktuellt att gå utanför vattendirektivets kvalitetsfaktorer. Till exempel används så kallade effektmetoder där vattnets påverkan på organismer studeras. Effektmetoder kan bidra till att skapa en helhetsbild av föroreningsnivå, giftighet, biotillgänglighet och effekter i ekosystemet.

Strategi för undersökande övervakning



Figur 4.2 Strategin för undersökande övervakning när orsaken till att en vattenförekomst inte når en miljökvalitetsnorm är okänd. Flödesschemat visar de olika val och utredningar som till exempel en länsstyrelse behöver gå igenom innan de kan starta undersökande övervakning.

Ansvar och finansiering

Vattenmyndigheten ska se till att undersökande övervakning genomförs och har även ansvar för att redovisa hur den genomförs i förvaltningsplaner och till europeiska kommissionen i den internationella rapporteringen. Det behöver då finnas både finansiering och ett tydligt utpekad ansvar att utföra undersökningarna. Det saknas i nuläget. En möjlig fördelning av finansieringsansvaret skulle kunna vara att staten finansierar så länge det är oklart vad som är orsaken till att miljö kvalitetsnormen inte kan (eller riskerar att inte kunna) uppnås. När det finns en tydligt ansvarig, som vid en olycka, skulle den som orsakat olyckan få bära en stor del av ansvaret enligt principen att förorenaren betalar.

Behovet av undersökande övervakning

Den nya statusklassningen för Södra Östersjöns vattendistrikt visar att 44 vattenförekomster har "okänd signifikant påverkan", se tabell 4.1. För 37 av dessa är det miljögifter som är problemet och i sju andra vattenförekomster problem med syrefattiga förhållanden. Dessa vattenförekomster kan bli aktuella för undersökande övervakning.

Vattenförekomster med "okänd signifikant påverkan".

	Totalt antal VF	Miljögifter	Syrefattiga förhållanden
Kust	9	9	
Sjö	18	12	6
Vattendrag	17	16	1
Summa	44	37	7

Tabell 4.1 Antalet vattenförekomster (VF) i Södra Östersjöns distrikt med "okänd signifikant påverkan" (uttåg ur VISS 2021-09-20).

4.3 Förändringar i övervakningsprogrammet

Vattenmyndigheten i respektive distrikt har tidigare tagit fram övervakningsprogram vid fem olika tillfällen. Dessa har rapporterats till Europeiska kommissionen av nationella myndigheter. Naturvårdsverket rapporterade fram till och med 2010 och därefter gjordes det av Havs- och vattenmyndigheten (HaV). Eftersom vattenmyndigheten inte bedriver övervakning i egen regi skapade myndigheten istället övervakningsprogrammen med hjälp av parametrar från övervakningsstationer som andra aktörer ansvarar för.

Övervakningsprogram 2007

När övervakningsprogram 2007 togs fram arbetade vattenmyndigheterna enligt följande riktlinje: urvalet skulle baseras på övervakningsstationer där mätningar av vattenkemi samt minst två biologiska kvalitetsfaktorer ingick. Det medförde att de flesta av de stationer som Naturvårdsverket rapporterade till Europeiska kommissionen var sådana som ingår i olika delar av den nationella övervakningen, men som endast är en liten del av den totala övervakningen som genomförs i Sverige. När det gäller grundvatten rapporterades endast en del av den nationella kontrollerande övervakningen och den nationella kvantitativa övervakningen.

Övervakningsprogram 2009

Samma övervakningsprogram som togs fram 2007 rapporterade Naturvårdsverket i till Europeiska kommissionen i samband med att förvaltningsplanerna togs fram. Programmet hade stora brister och Sverige åtog sig att göra en extra rapportering av övervakningsprogram till 2012.



Vattenmyndigheten använder sig av information från övervakningsstationer som andra aktörer ansvarar för. Foto: Anders Tedeholm/ Azote

Övervakningsprogram 2012

Under 2012 gjorde Sverige en revidering och en extra rapportering av övervakningen till Europeiska kommissionen. Då var utgångspunkten att ta med all pågående övervakning som genomförs regelbundet i Sveriges vattenförekomster.

Detta innebar att betydligt fler övervakningsstationer rapporterades. Ungefär 20 procent av Sveriges vattenförekomster ingick i övervakningsprogrammet.

Det fanns fortfarande stora brister i övervakningen och förutom rapporteringen av övervakningsprogrammen 2012 tog vattenmyndigheterna fram en strategi för hur övervakningen behöver utvecklas för att leva upp till vattendirektivet.

Övervakningsprogram 2016

När vattenmyndigheten tog fram Förvaltningsplan 2016–2021 redovisades övervakningen i ett tillbakablickande program. Till skillnad från tidigare övervakningsprogram beskrev detta den övervakning som använts och som låg till grund för den statusklassning som genomfördes 2013–2014. Därmed utgjorde programmet också grunden till de miljökvalitetsnormer och åtgärdsprogram som vattendelegationen beslutade år 2016. Programmen i samtliga vattendistrikt beskrev befintlig övervakning och representerade på ett mycket bättre sätt än tidigare det underlag som legat till grund för Förvaltningsplan 2016–2021.

Övervakningsprogram 2018

Under 2013 ändrades vattendirektivet och prioämnesdirektivet (2008/105/EG) genom ett tilläggsdirektiv (2013/39/EU), med avseende på prioriterade ämnen. Ändringarna innebar bland annat att tolv nya ämnen (nr 34–45) lades till på listan över prioriterade ämnen. Därmed behövde övervakningsprogrammen för vattendistriktet kompletteras och HaV rapporterade dessa kompletteringar till EU-kommissionen.

Bilagan Övervakningsprogram

I bilaga 8, Övervakningsprogram i Södra Östersjöns vattendistrikt 2016–2021 redovisas det tillbakablickande övervakningsprogram som länsstyrelsernas beredningssekretariat har använt för att statusklassa vattenförekomster 2019–2020. Programmet är därmed också grunden till de miljö kvalitetsnormer och åtgärdsprogram som gäller 2022–2027. Stommen i övervakningsprogrammet är nationell- och regional miljöövervakning samt samordnad recipientkontroll. Övervakningen har till stor del ursprungligen tagits fram för andra syften. I efterhand har den anpassats för att bättre möta de krav som ställs i vattenförvaltningsförordningen och myndigheternas föreskrifter.

Nuvarande statlig finansierad nationell och regional miljöövervakning kan ofta uppfylla kraven för kontrollerande övervakning i de vattenförekomster den finns. Recipientkontrollen, som finansieras av verksamhetsutövare, går mer att likna vid operativ övervakning då den används för att undersöka påverkan från verksamheter. Dock kan både nationellt finansierad miljöövervakning och samordnad recipientkontroll användas för både operativ och kontrollerande övervakning.

4.4 Utvecklingsbehov

I de vattenförekomster där övervakningen är otillräcklig för att med säkerhet kunna bedöma status behövs ofta utökad operativ övervakning som ett första steg för att fastställa åtgärdsbehovet.

Tillvägagångsättet för status- och riskbedömning beskrivs i kapitel 3, avsnitt 3.1 Påverkan, status och risk – metod.

Metoderna för åtgärdsplanering finns istället i Åtgärdsprogram för vatten 2022–2027, kapitel 1 i avsnittet Metod för åtgärdsanalys och miljö kvalitetsnormer.

Det finns fortfarande ett behov att utveckla Sveriges övervakning av yt- och grundvatten för att leva upp till vattendirektivets krav. Det gäller både kontrollerande och operativ övervakning. För ytvatten är till exempel inte övervakningen av biologiska och hydromorfologiska kvalitetsfaktorer tillräcklig. Övervakning av prioriterade ämnen behöver också förbättras. Allmänt gäller också att övervakningsprogrammen på ett tydligare sätt behöver utvecklas och anpassas utifrån olika typer av mänsklig påverkan och risk för att inte miljö kvalitetsnormen nås.

Miljöövervakningen för att följa upp jord- och skogsbrukets och vattenkraftens påverkan behöver särskilt utvecklas. Verksamheter i dessa sektorer deltar generellt inte i den samordnade recipientkontrollen idag men effekterna fångas i viss utsträckning av den befintliga nationella, regionala, lokala miljöövervakningen och recipientkontrollen. Framtidens riskbaserade (operativa) övervakningsprogram kommer att behöva ta med effekterna från dessa sektorer, men för att det ska bli verklighet behöver finansieringen av denna övervakning lösas.



*Övervakningsprogrammen behöver utvecklas och anpassas utifrån olika typer av mänsklig påverkan.
Foto: Hans Kautsky/ Azote*

Även övervakningen av grundvattenförekomster behöver utvecklas. Den befintliga övervakningen är för liten och behöver utökas med fler vattenförekomster och även kompletteras med fler parametrar för att ge det underlag som vattenförvaltningen behöver. Med hänsyn till kommande klimatförändringar som leder till att grundvattennivåerna varierar mer, måste det finnas en medveten strategi för övervakning av kvantitativ risk och status. Övervakning av skyddade yt- och grundvattenförekomster som används för dricksvattenuttag behöver också utvecklas för att uppfylla de särskilda kriterier som finns för dricksvatten. I och med införlivandet av det nya dricksvattendirektivet i svensk lagstiftning kommer detta bli än mer aktuellt.

Utöver de ämnen som kräver övervakning av grundvatten enligt SGU:s föreskrifter tillkommer ämnen som i dagsläget ligger på kandidat- eller bevakningslistan för grundvatten. Kandidatlistan handlar om ämnen som platsar för att hamna i grundvattendirektivets bilaga I och II. Bevakningslistan är ämnen som påträffats i grundvatten men där det inte bevisats att de förekommer brett i medlemsländernas vatten. För att utvärdera om ämnena utgör ett utbrett problem vill EU-kommissionen att dessa ämnen övervakas. I dagsläget övervakas inte dessa ämnen i Sverige.

Vattenmyndigheterna ser stora utvecklingsbehov för övervakningen. Dessa kan sammanfattas i tre punkter:

- Förbättra flöden för miljöövervakningsdata från analyserande laboratorium via kvalitetssäkrade data i datavärdarnas register till underlagen för alla vattenförvaltningens bedömningar.
- Anslå finansiering till de delar av övervakningsbehovet där det saknas.
- Förtydliga ansvarsförhållandena för att genomföra övervakningen.

Vägen framåt: Full koll på våra vatten

Vattenmyndigheterna har tillsammans med länsstyrelserna, HaV, Naturvårdsverket och SGU tagit ett krafttag kring utvecklingen av Sveriges övervakning av yt- och grundvatten. Gemensamt har parterna tagit fram handlingsplanen "Full koll på våra vatten" (2019) som har uppdaterats och kompletterats under 2020 (Havs- och vattenmyndigheten, 2021a; 2021b).

Handlingsplanens syfte är att tydligt visa hur myndigheterna bedömer att dagens övervakning kan anpassas till vattenförvaltningsförordningens krav. Handlingsplanen har sin grund i vattenmyndigheternas förslag till strategi för framtidens miljöövervakning framtagen 2012. Planen ska också visa hur bristerna i svensk miljöövervakning som Europeiska kommissionens har pekat på ska åtgärdas.

Målsättningen är att:

- beskriva bristerna i dagens övervakning av grund- och ytvatten,
- beskriva moment som behöver genomföras för att åtgärda bristerna och ansvar för dessa,
- ta fram en tidplan för att genomföra de moment som behövs,
- övervakningen ska kunna användas som underlag till statusklassificering under åren 2022–2027.

Under arbetet tar deltagande myndigheter fram underlagsmaterial i form av bland annat utredningar och pilotprojekt. HaV och SGU arbetar dessutom med vägledning för övervakning medan vattenmyndigheterna utformar övervakningsprogram tillsammans med länsstyrelserna och Naturvårdsverket. Därefter införs behov av ändringar i befintliga övervakningsprogram

Fram till och med sommaren 2021 har övervakningsbehovet för grundvatten beskrivits och presenterats och implementering har påbörjats. Övervakningsbehovet för prioriterade ämnen och särskilda förorenande ämnen i ytvatten har beskrivits. Där återstår metod för gruppering av grundvattenförekomster och plan för implementeringen av förslagen. För ekologisk status i sjöar och vattendrag pågår arbete med att ta fram övervakningsbehovet. Detta arbete inkluderar gruppering av vattenförekomster. Inom skyddade områden för dricksvatten har också övervakningsbehovet tagits fram men plan för implementering återstår.

Moment som rör implementering inom den uppdaterade handlingsplanen för Full koll (Full koll 2.0) innebär bland annat att ta fram förslag på en strategi för organisation och finansieringsformer. Finansieringen behöver sannolikt vara en kombination av allmän och privat finansiering. Inom detta arbete kommer vi också att fortsätta arbeta med att beskriva övervakningsbehov, utveckla VISS (eller motsvarande) för övervakningens behov samt säkerställa dataflöden till nationell datavärd.

Planen sträcker sig fram till och med år 2024, men implementering utifrån befintlig organisationsstruktur och finansiering har redan påbörjats. Under åren 2020–2022 har HaV möjlighet att dela ut extra medel till övervakning av vatten. Pengarna är ett viktigt tillskott och används för att uppfylla behov enligt vattendirektivet. Den förbättrade övervakning som blir en följd av detta kommer att användas som underlag vid nya statusklassificeringar och för att verifiera påverkansanalysen.

Vissa vatten får vara modell

I "Full koll på våra vatten" tar myndigheterna alltså fram en heltäckande beskrivning av Sveriges behov av övervakning enligt vattenförvaltningsförordningen. En heltäckande övervakning innebär att alla vatten ska omfattas av övervakningsprogram. Grupperingen av likartade vatten är en viktig del av arbetet. Genom gruppering kan vi designa övervakningen på ett effektivare sätt genom att sätta in övervakningen där den behövs som mest. Grupperingen kan genomföras i vatten som har diffus påverkan. För att vatten ska kunna ingå i en och samma grupp behöver de likna varandra till exempel när det gäller storlek, vattenkemi och typ av påverkan.

När grupperingen är genomförd är det dags att utforma teoretiska övervakningsprogram som visar behoven av övervakning. I detta steg handlar det om att peka ut övervakningsstationer för kontrollerande och operativ övervakning, välja lämpliga kvalitetsfaktorer att övervaka samt bestämma övervakningsfrekvens.

Därefter gör vattenmyndigheten en bristanalys. Syftet med analysen är att visa på vilka delar av dagens övervakning som uppfyller vattenförvaltningens behov och vilka delar som behöver revideras. Analysen mynnar också ut i förslag på hur övervakningen kan organiseras och genomföras på ett kostnadseffektivt sätt. Även förslag på finansiering ingår i detta moment.

Resultatet ger underlag för anpassning av nationell och regional miljöövervakning utifrån vattenförvaltningsarbetets behov. Den kan också vara ett stöd till utformning av verksamhetsutövarnas recipientkontroll.

Datavärdskapet förbättras

Centralt för att den vattenmiljöövervakning som görs i Sverige ska kunna användas i vattenförvaltningen är att data rapporteras till och tillgängliggörs av en datavärd. Målsättningen är att de nationella datavärdarna SLU, SMHI och SGU ska kunna ta emot all data som används för vattenförvaltningsarbetet och göra den tillgänglig för länsstyrelsernas beredningssekretariat. En förutsättning är att data är kvalitetsgranskad och uppfyller kvalitetskraven. Datavärdskapet har utvecklats mycket de senaste åren och nu tas även data från kommuner emot om den uppfyller kvalitetskraven. Det blir också mer och mer standard att man vid beställning av undersökningar inkluderar leverans av data till datavärd redan i samband med upphandlingen. För att datahantering och kvalitetssäkring ska bli effektiv och säker är flera satsningar igång.

Några exempel på satsningar för bättre datahantering:

- Naturvårdsverket tar tillsammans med de nationella datavärdarna fram ett nationellt register för övervakningsstationer.
- Datavärdarna tar fram en valideringstjänst för granskning av kvaliteten på dataleveranserna.
- Datavärdarna har fått ökade resurser för att förstärka datavärdskapen generellt.

Lista över alla aktuella datavärdar finns på Naturvårdsverkets webbplats.



Temperaturen förväntas stiga mest vintertid. Detta kommer att bli särskilt påtagligt i Södra Östersjöns vattendistrikt.

5 Vatten i ett förändrat klimat

Allt mer extrema väderförhållanden väntar oss. Regnet ökar i mängd och intensitet vilket gör att översvämningar blir allt vanligare. Samtidigt kan vi förvänta oss vattenbrist i ett varmare klimat. Varmare temperaturer påverkar ekosystemen och vattenkvaliteten, vilket kan få konsekvenser i flera led. Effekter av klimatförändringar gör att vi står inför flera stora utmaningar. Kommer kapaciteten i dagvattensystemen att räcka? Finns det tillräckligt med vatten till alla? Vilken betydelse har markavvattningen i ett förändrat klimat? Kommer invasiva arter att breda ut sig?

Samhället behöver fler åtgärder för att bli tåligare mot klimatförändringar. Därför finns det ett behov av att arbetet med klimatanpassning av vattenförvaltning tar sikte bortom 2027.

I det här kapitlet gör vi en analys av de konsekvenser ett förändrat klimat kan ge.

5.1 Klimatförändringar i Sverige

Det globala klimatet håller på att förändras. Det finns en tydlig vetenskaplig enighet kring att de pågående klimatförändringarna är tätt sammankopplade och en direkt konsekvens av mänsklig påverkan och aktivitet.

Klimatförändringar i Sverige

Parameter	Förändring
Lufttemperatur	Ökning i hela landet, främst i norra Sverige, främst vintertid.
Medelnederbörd	Ökning i hela landet, främst i Norrlands inland och fjälltrakter, främst vinter och vår.
Kraftig korttidsnederbörd	Ökning i hela landet, främst för de korta varaktigheterna.
Vattentillgång	Ökning av årsmedel i hela landet förutom östra Götaland. Ökningen är störst på vintern. Minskning på sommaren, främst i östra Götaland
100-årsflöde och 200-årsflöde	Ökning i stora delar av landet. Minskning i Norrlands inland och norra kustland samt i nordvästra Svealand.
Årstidsförlopp	Tidigare vårflödestoppar och högre vinter- och höstflöden, främst i norra Sverige.
Lågflöden	Mer vanligt i Götaland och Svealand, främst östra Götaland.
Havsvattennivåer	Stigande havsnivå, nettoökningen störst i södra Sverige. Små effekter i norra Sverige på grund av landhöjning.
Vattentemperatur	Ökning över hela året
Istäckning	Minskad istäckning

Tabell 5.1 Pågående och förväntade effekter av klimatförändringar i Sverige.

Källa: Havs- och vattenmyndigheten, 2020.

Fram till 2020 har den globala medeltemperaturen ökat med cirka 0,9 °C jämfört med förindustriell tid (IPCC, 2021). I Sverige är uppvärmningen cirka 1,6 °C som ett riksgenomsnitt men redan hela 2 °C i de norra delarna av landet. Med stor sannolikhet kommer medeltemperaturen att fortsätta öka under hela det nuvarande seklet (Bernes, 2016).

Klimatförändringar väntas påverka Sveriges sötvatten, bland annat genom mer extrema väderförhållanden, ökad nederbörd, längre växtsäsong och brunifiering samt längre perioder med torka och en minskad vårflod. Vidare påverkar detta både vattentillgång och vattenkvalitet i Sverige (Sandin o.a. 2020).

En viktig fråga är dricksvattenförsörjningen som behöver säkras mot effekter som exempelvis periodvis torka och förändrad råvattenkvalitet. Dricksvattenförsörjningen kommer att behöva beaktas redan i ett tidigt skede i den kommunala planprocessen (Havs- och vattenmyndigheten, 2020). Vid planering av bostadsbyggande och infrastruktur behöver stigande havsnivåer vara med i beräkningen (Boverket, 2020). Några av riskområdena som Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) har identifierat utifrån förordning (2009:956) om översvämningsrisker är utpekade på grund av de stigande havsnivåerna (Andersson, 2018), läs mer om detta i bilaga 4 Riskhanteringsplaner enligt översvämningsförordningen. Klimatet i Sverige har blivit och förväntas fortsatt bli gradvis varmare och mer nederbördsrikt, se tabell 5.1.

5.2 Klimatförändringar i vattendistriktet

Vi räknar med högre temperaturer i Sveriges södra delar. Följderna förväntas bli både torka och översvämningar, beroende på kraftigare skyfall. Dessa förändringar kan få många negativa effekter, både direkta och indirekta.

Mot slutet av seklet förväntas temperaturen ha ökat med åtminstone tre grader i förhållande till referensperioden 1961–1990 (Persson, o.a., 2015b; Ohlsson, o.a., 2015a; Persson, o.a., 2015a; Berglöv, o.a., 2015; Asp, o.a., 2015). Ett varmare klimat påverkar samhället och ekosystemen på många sätt. Ett förändrat nederbördsmonster leder exempelvis till torrperioder under sommarhalvåret. Högre temperaturer kan ha en negativ effekt på dricksvattenproduktionen och vattenförsörjningen i stort samt leda till att vattenlevande organismers livsförhållanden försämras påtagligt.

Förändrade nederbördsmonster kan leda till vattenbrist

Det beräknas bli en ökad nederbörd under delar av året. Årsmedelnederbörden i Sveriges södra delar förväntas mot slutet av seklet ha ökat med åtminstone 15 procent i förhållande till referensperioden 1961–1990 (Persson, o.a., 2015b; Ohlsson, o.a., 2015a; Persson, o.a., 2015a; Berglöv, o.a., 2015; Asp, o.a., 2015). En ökning som till stor del drivs av en högre frekvens av skyfall (Olsson, o.a., 2017). Ett förändrat nederbörds- och temperaturmonster påverkar även flödena i vattendragen och grundvattenbildningen.

Snö som sakta smälter fyller på grundvattnet. Ett minskat snötäcke kan därför leda till minskad grundvattenpåfyllning. Enligt de flesta klimatscenerierna förväntas temperaturen att stiga mest vintertid. Det gör att snötäcket kommer att påverkas och större områden än idag kommer att få helt snöfria vintrar. Detta kommer att bli särskilt påtagligt i Södra Östersjöns vattendistrikt. De problem med vattenbrist som upplevts på senare år inom vattendistriktet kommer därmed med stor sannolikhet att återkomma.

Det förändrade nederbörds- och temperaturmönstret förväntas leda till en ökning av vinterflöden samt att vårflödestopparna försvinner i de flesta av vattendragen i Södra Östersjöns vattendistrikt. Att effekterna av ett förändrat nederbörds- och temperaturmonster

har stora konsekvenser för distriktet kunde vi särskilt tydligt se under åren 2016–2018. Torkan och den minskade vattentillgången under tidsperioden hade stor inverkan på till exempel dricksvattenproduktionen, massaindustrin och jordbruket i distriktet.

Riskbedömningen som vattenmyndigheten gör (se kapitel **Fel! Hittar inte referenskälla.**) utgår ifrån nuvarande tillstånd (påverkan och status 2013–2018) och den förväntade utvecklingen till 2027. Klimatförändringar kan komma att påverka utvecklingen av miljöproblemen negativt men vägs inte specifikt in i riskbedömningen

Förändrade väderförhållanden är även en drivande faktor till brunifiering, vilket är ett ökande problem i distriktet. Brunifiering innebär att vattnet får en brunare färg på grund av organiskt material och järn från marken. Ökade järnhalter i vattnet innebär problem för bland annat fiskpopulationen, där järn kan lägga sig på fiskars gälar samt genom att järnoxid kan sedimentera och bilda beläggningar på översvämningsmarker (Svedäng, Sundblad, & Grimvall, 2018).

Problematiken kring brunifiering i södra Sverige visar sig bland annat i Hanöbukten. Enligt Svedäng med flera (2018) har brunifiering ökat i Hanöbukten de senaste 80–100 åren. Det har inneburit förändringar av förutsättningar i Hanöbuktens ekosystem.

En ökad humushalt i vatten som används för dricksvattenproduktion leder till ökade kostnader för de vattenverk som är beroende av ytvatten. Många kommuner i distriktet infiltrerar ytvatten till så kallat konstgjort grundvatten och om humushalten är för hög behövs ett försteg före infiltrationen för att undvika ansamling i gruslagren.



Den viktigaste åtgärden för att hantera vattenbrist är att förebygga att den uppstår.

Vattenbrist behöver förebyggas

Vattenbrist uppstår när efterfrågan på vatten är högre än tillgången. Södra Östersjöns vattendistrikt är särskilt utsatt för detta. Redan idag har sydöstra Sverige inklusive Öland och Gotland störst risk för vattenbrist (Stensen, Krunegård, Rasmusson, Matti, & Hjerdt, 2019). Utifrån SMHI:s beräkningar och klimatscenarier kommer vattenbristen att öka i slutet av seklet. Särskilt i Södra Östersjöns vattendistrikt väntas lägre flöden under en längre period under sommarsäsongen.

Den viktigaste åtgärden för att hantera vattenbrist är att förebygga att den uppstår. Genom goda förberedelser kan en långsam kris hanteras på ett genomtänkt och effektivt sätt och skadorna minimeras på både miljön, ekonomin och i samhället i stort. För att förebygga torka och undvika vattenbrist har Delförvaltningsplan respektive Delåtgärdsprogram mot torka och vattenbrist 2022–2027 tagits fram för Södra Östersjöns vattendistrikt.

Åtgärder mot kusterosion och översvämning

Kusterosion i Sveriges södra delar kan komma att öka i framtiden. Längs Skånes sydkust pågår omfattande kusterosion. Under en period på 35 år har strandlinjen förskjutits närmare 200 meter. Havsnivåhöjningar är inte den drivande faktorn för kusterosion, det är de geologiska förhållande samt vind, vågor och havsströmmar som i samspel leder till kusterosion. De förväntade havsnivåhöjningarna, som för stora delar av Sveriges nordliga kuster motverkas av en förväntad landhöjning, (SGU, 2016) kommer i söder att påskynda den pågående erosionstakten. I Åtgärdsprogram för vatten 2022–2027 finns åtgärder kring restaurering av kustnära miljöer och vägledning för lokalt åtgärdsarbete och tillsyn för väg- och järnväg. Åtgärderna ska bland annat bidra till att mildra effekter av kusterosion och stärka kustens motståndskraft vid höjda vattennivåer och kusterosion.

I Södra Östersjöns vattendistrikt har tolv riskområden pekats ut av Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) som riskområden för översvämning, varav elva är kopplade till havsnivåhöjning. Se Bilaga 4 Riskhanteringsplaner enligt översvämningsförordningen. Det finns mer att läsa om Sveriges arbete med översvämningsdirektivet på MSB:s webbplats. Länsstyrelsernas arbete med att ta fram riskkartor och riskhanteringsplaner har samordnats med Åtgärdsprogram för vatten 2022–2027. I samrådet för riskhanteringsplaner har vi lyft vikten av ett helhetsperspektiv i avrinningsområdet, både när det gäller påverkan från olika källor och olika lösningar inklusive de naturbaserade lösningarna. Dessa faktorer behöver beaktas vid val av enskilda åtgärdsalternativ och bedömningar av nyttan med att förlägga åtgärder uppströms i berörda avrinningsområden för att motverka översvämningar nedströms. Vattenmyndigheten har i samrådet även påtalat att översvämningsåtgärder i form av fysiska skydd och flödesåtgärder kan innebära en hydromorfologisk påverkan på en eller flera ytvatten- och kustvattenförekomster och därmed påverka möjligheten att uppnå god ekologisk status.

Dricksvatten och vattenförsörjning i distriktet

Vattenförsörjning berör alla vattenanvändare och i vissa områden i distriktet finns en problematik där behoven är större än tillgången. Grundvatten, som är en viktig resurs för dricksvattenförsörjningen, fylls nästan enbart på i marken under perioder när det inte är växtsäsong. Grundvattnet rör sig i marken och sipprar sakta ut i vattendragen och i andra grundvattenberoende områden som våtmarker. Med lägre grundvattennivåer kommer mindre grundvatten ut i vattendragen. Detta kan leda till att flödena minskar i våra vattendrag. Enskilt dricksvatten är nästan alltid grundvatten. Ungefär 25 procent av den kommunala dricksvattenförsörjningen i landet är grundvatten. Hur stor del av vattenförsörjningen som baseras på grundvatten i distriktet varierar mellan olika områden och beskrivs ofta i länsstyrelsernas regionala vattenförsörjningsplaner. Dessa planer ska uppdateras regelbundet bland annat med hänsyn till ett förändrat klimat. Se Länsstyrelsernas åtgärd 5, Långsiktigt skydd av vattentäkter.

Jordbruket, som är en viktig resurs i Södra Östersjöns vattendistrikt, är också beroende av tillgången på vatten. Diagram 6.4 i kapitel 6 visar antal miljoner kubikmeter vatten som används inom jordbruket fördelat på bevattning av grödor samt djurhållning. Skåne län står ensam för cirka 50 procent av Sveriges bevattning och består samtidigt av cirka 40 procent av Sveriges bevattningsbara jordbruksmark (SCB, 2019b).

I Åtgärdsprogram för vatten 2022–2027 finns åtgärder kring tillsynsvägledning för vattenuttag, fysisk planering och skydd av dricksvatten som alla bidrar till en anpassning av vattenanvändning i ett förändrat klimat.

Klimatanpassningsarbete i distriktets kommuner

Klimatanpassningsarbetet har fått allt större vikt under senare år. Under 2018 beslutades om förordning (2018:1428) om myndigheters klimatanpassningsarbete, vilken innebär att myndigheter och kommuner ska redovisa sitt klimatanpassningsarbete till SMHI. Det är de kustnära kommunerna och kommuner i södra Sverige som har kommit längst i klimatanpassningsarbetet.

Inom distriktet har kommunerna satt mest fokus på klimatanpassningsarbete kopplat till dricksvattenförsörjning, översvämningar och havsnivåhöjningar. Exempelvis har Mörbylånga och Borgholms kommuner nyligen byggt avsaltningssystem för dricksvatten, vilket möjliggör att vatten från Östersjön kan användas som dricksvatten.

För att motverka akut vattenbrist under åren 2016, 2017 och 2018 införde ett stort antal kommuner restriktioner för förbrukning av kommunalt dricksvatten. Dricksvatten kördes med tankbil från andra kommuner till bland annat Öland och överföringsledningar byggdes på kort tid. Andra typer av åtgärder som genomfördes var informationsspridning, avsteg från befintliga vattendomar och nya eller alternativa vattentillgångar och källor utvecklades. Det kommer med andra ord att krävas insatser för att motverka akut vattenbrist i framtiden.

För att undvika effekter av havsnivåhöjningar har Trelleborgs kommun flyttat vattenledningar närmast kusten uppåt land. Även Borgholms kommun har implementerat klimatanpassningsarbete mot havsnivåhöjningar. Inom kommunen får inga exploateringar ske om inte marknivån redan är eller höjs till tre meter över havet. För samhällsviktiga verksamheter inom Borgholms kommun ligger miniminivån på fyra meter över havet (Sjöberg, Hjerpe, Lundgren Kownacki, & Andersson, 2020; SMHI, 2020b; SMHI, 2019).

Inom distriktet är det flertalet kommuner som anser att det finns hinder för klimatanpassningsarbetet kopplat till bristande lagstiftning (Sjöberg, Hjerpe, Lundgren Kownacki, & Andersson, 2020; SMHI, 2020b). Aspekten kring problematiken kopplat till lagstiftningen är även något som lyfts fram av länsstyrelser. Där anses ansvarsfördelningen vara otydlig mellan länsstyrelser och kommuner. Detta leder till problematik och ett lägre genomförande av klimatanpassningsarbete (Hjerpe, Sjöberg, Lundgren Kownacki, Andersson, & Sjöström, 2020; SMHI, 2020b).

5.3 Regnet ökar i mängd och intensitet

Nederbörden i hela Sverige förväntas generellt att öka och antalet tillfällen med intensiv nederbörd ökar betydligt. Den största nederbördsökningen förväntas i norra och västra Sverige. Dessutom kommer alltmer av vinternederbörden falla som regn, även i norr (Bernes, 2016).

Ökad nederbördsmängd och nederbördsintensitet gör att riskerna för översvämningar blir större. Extrema regntillfällen med översvämningar som resultat, kan orsaka allvarliga skador på olika typer av teknisk infrastruktur. Det medför stora konsekvenser för verksamheter och invånare. Kostnader för reparationer, uteblivna transportmöjligheter och påverkan på egendom kan bli stora. Förändrade nederbördsmönster kan också få negativ påverkan på vår inhemska livsmedelsproduktion (Jordbruksverket, 2013).

Kraftig nederbörd och översvämningar påverkar sedimentationen och leder till ökad grumlighet och transport av närsalter och miljögifter. Det kan orsaka en ökad tillförsel av föroreningar till våra vatten och ytvattentäkter. Risken för spridning av virus, bakterier och parasiter ökar (Bernes, 2016).

Vid översvämningar då grundvattenmagasinen är fyllda, finns det risk att ett ökat utbyte med ytvattnet förorenar grundvattnet. I förorenade mark- och vattenområden kan förändrade flöden och grundvattennivåer innebära att rörligheten hos föroreningarna ökar. Högre och mer växlande grundvattennivåer innebär att giftiga ämnen i större utsträckning kan följa med vattnets flöde. Ökade mängder lösta och partikelbundna föroreningar tränger ner i marken och dagvattenledningar transporterar ytvatten eller grundvatten ut i vattendrag, sjöar och hav (SGU, 2010).



Allt mer extrema väderförhållanden väntar oss. Regnet ökar i mängd och intensitet och skyfall blir vanligare.

Räcker kapaciteten i avlopps- och dagvattensystem?

Översvämningar av avloppssystemen kan vara en betydande källa till föroreningar i stadsnära vatten och riskerar att påverka vattentäkter. En följd av ökad regnintensitet och avrinningsvolym i kombination med en höjning av vattenståndet gör att dagvatten behöver tas om hand i större utsträckning (Livsmedelsverket, 2017). Ett behov av ett utökat dagvattensystem finns även på grund av att vinternederbörd faller som regn på frusen mark vilket ökar avrinningen. Sveriges tätorter och dess dagvattensystem är inte utformade för att avleda de ökade nederbördsmängder som klimatförändringarna leder till. I tätorter finns en stor andel så kallade kombinerade avloppssystem, vilket betyder att dagvatten och spillvatten leds i samma nät. I denna typ av system kan regn leda till höga flöden som i sin tur leder till en överbelastning av ledningsnätet. Som en följd släpps orenat avloppsvatten ut via ledningsnät eller vid reningsverket, så kallade bräddningar (Naturvårdsverket, 2018).

Bräddningar bidrar till ökad tillförsel av näringsämnen och miljöskadliga ämnen till våra vatten. Det bidrar även till ökad mikrobiologisk belastning som kan innebära hälsorisker om det sprids till råvatten för dricksvattenproduktion (Bernes, 2016). I Åtgärdsprogram för vatten 2022–2027 finns åtgärder kring vägledning av fysisk planering, tillsynsvägledning, planering för VA- och dagvatten och övergripande vattenplanering. De bidrar till att mildra klimatförändringarnas konsekvenser för samhällets avlopps- och dagvattensystem.

Markavvattnings betydelse i ett förändrat klimat

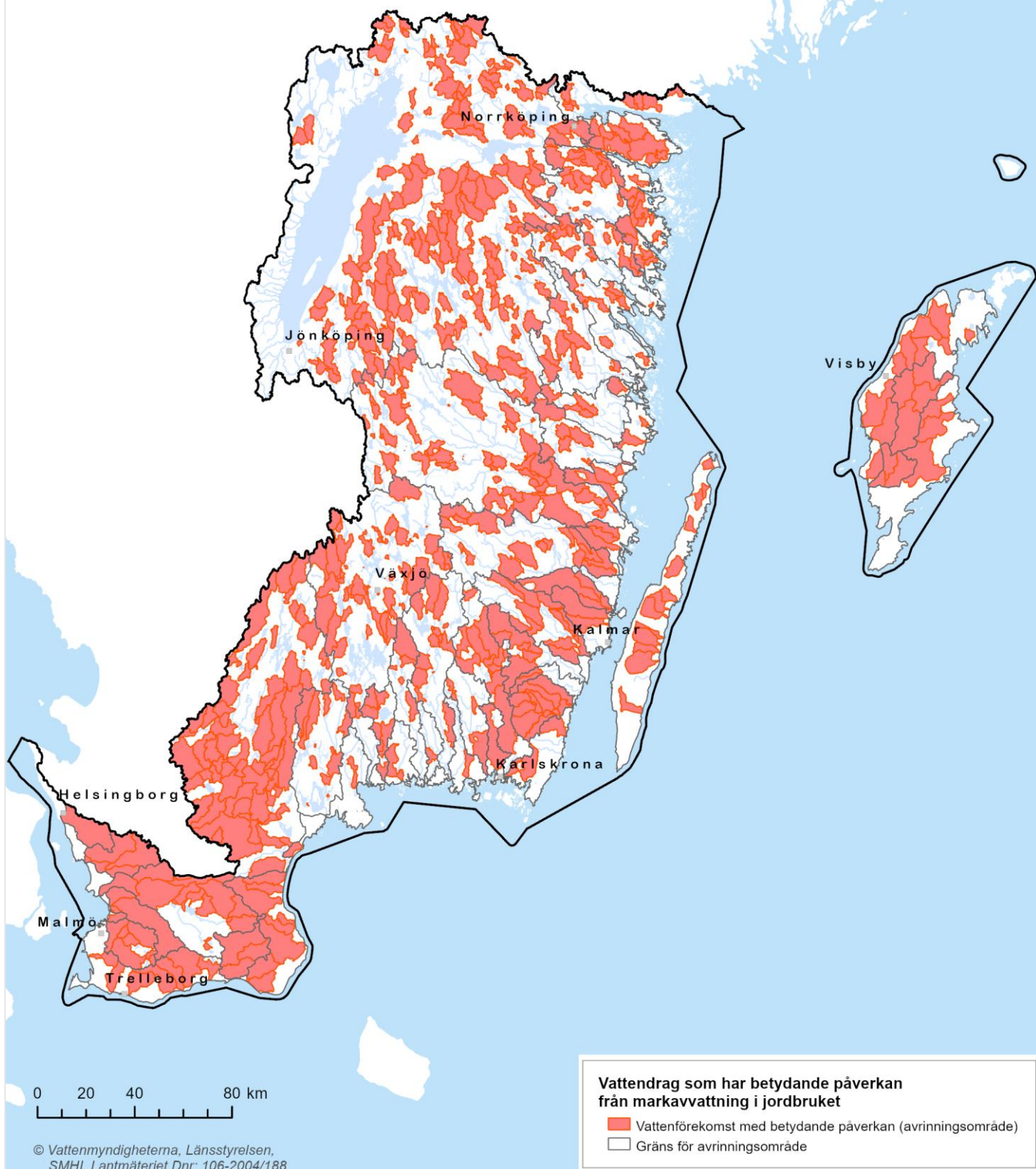
Markavvattning är ett samlingsbegrepp för verksamheter som genomförs för att avvattna mark i syfte att varaktigt öka markens lämplighet för ett visst ändamål. Uppskattningsvis finns det i Sverige cirka 90 000 mil diken som är grävda eller anlagda på något sätt, varav 9 000 mil ligger i jordbrukslandskapet (Gyllström, o.a., 2016). Jordbruk och skogsbruk är beroende av en väl fungerande markavvattning. För ett långsiktigt hållbart och konkurrenskraftigt jord- och skogsbruk är det avgörande att markavvattningsystemen förvaltas väl. Markavvattning påverkar i sin tur sjöar och vattendrag. Idag uppnår få vattenförekomster i intensivt odlad jordbruksbygd god ekologisk status och en av de främsta anledningarna till detta är de insatser som är gjorda för att dränera marken (Jordbruksverket, 2020), se karta 5.1.

Förutom försvunna livsmiljöer, minskad biodiversitet, ökade förluster av näringsämnen, bekämpningsmedel och metaller till våra vatten har markavvattningen även lett till att landskapet förlorat vattenhushållande funktioner och förmåga till grundvattenbildning. Tillgång till grundvatten begränsas av hur mycket grundvatten som kan magasineras snarare än hur mycket grundvatten som kan bildas (Naturvårdsverket, 2017). Samhällets behov av dricksvattenförsörjning är i hög utsträckning beroende av möjligheterna till grundvattenmagasinering. Under sommarhalvåret 2016–2018 hade vi i Sverige storskaliga problem kopplat till vattenbrist. Grundvattennivåer och tillgången på dricksvatten påverkades i många delar av landet. Det visar hur viktigt det är att samhället anpassar sig för att kunna hantera effekter av klimatförändringarna (Stensen, Krunegård, Rasmusson, Matti, & Hjerdt, 2019).

Landets markavvattningsystem utgör viktiga förutsättningar för att kunna säkra fortsatt odling och skogsbruk när nederbördsmonstren förändras. Samtidigt kan markavvattningsystemen förstärka negativa effekter som erosion, förluster av näringsämnen och översvämningar nedströms. Åtgärder behövs för att förbättra vattenmiljön samtidigt som jordbrukets produktionsförmåga behöver kunna öka för att nå målen i livsmedelsstrategin (Prop. 2016/17:104, 2017). En stor andel av de åtgärder som genomförs och behöver genomföras i jordbruket för en förbättrad ekologisk status förbättrar samtidigt landskapets förmåga att hantera de förändrade nederbördsmonstren (Länsstyrelsen Västra Götalands län, 2018).

Genom att miljöåtgärder som exempelvis våtmarker, fosforfällor och kantzoner genomförs på rätt plats kan oönskade effekter av landskapets markavvattning mildras. Samtidigt ökar detta vattensystemens och samhällets motståndskraft mot förändrade nederbördsmonster parallellt med att jordbruksproduktionen kan fortsätta att utvecklas. Åtgärderna bidrar till ökade vattenhushållande funktioner och kan ge en ökad grundvattenbildning samtidigt som de mildrar effekter av höga flöden (Jordbruksverket, 2020; Länsstyrelsen Västra Götalands län, 2018). Stöd för lokalt arbete mot övergödning, utveckling av kompetens och rådgivning och miljötillsyn är alla exempel på åtgärder som finns i Åtgärdsprogram för vatten 2022–2027.

Avrinningsområden där vattenförekomster är påverkade av markavvattning i jordbruket



Karta 5.1 Kartan visar avrinningsområden i Södra Östersjöns vattendistrikt där vattenförekomster är påverkade av markavvattning i jordbruket. Kartan visar inte samtliga vattenförekomster med denna påverkan men ger en indikation på omfattningen av påverkade vattenförekomster (uttag ur VISS 2021-11-23).

5.4 Torrperioder och högre temperaturer

Torrperioderna under sommaren kan bli vanligare i framtiden, framförallt i landets södra delar. De kan bli ett allvarligt hot mot vattenresurserna, vattenkvalitet och biologisk mångfald. Ökad avdunstning och låga vattennivåer i sjöar, vattendrag och grundvatten orsakar inte bara begränsningar för vattenförsörjningen och bevattning, utan även en sämre vattenomsättning och kvalitet på badvatten. Detta aktualiserar exempelvis ansvarsfrågorna kring samordning av och tillstånd för vattenuttag för dricksvatten och bevattning. Vattenuttag kan behöva regleras så att vattenbristen inte blir akut på grund av torka i mindre sjöar och vattendrag. I Åtgärdsprogram för vatten 2022–2027 finns åtgärder kring tillsynsvägledning för vattenuttag, fysisk planering och skydd av dricksvatten som alla bidrar till en anpassning av vattenanvändning i ett förändrat klimat.



Ökad avdunstning och låga vattennivåer i sjöar och vattendrag orsakar sämre badvattenkvalitet.

Ett varmare klimat ger längre växtsäsong och innebär nya odlingsmöjligheter för lantbruket, vilket samtidigt kan innebära ökad användning av gödsel och bekämpningsmedel, som riskerar att påverka grundvattnets kvalitet (Bernes, 2016). En längre växtsäsong skulle också kunna innebära att näringsämnen tas upp av grödorna i större utsträckning. Ett varmare klimat innebär även ökade risker för skogsnäringen eftersom flera insekter som orsakar skador på skog gynnas av ett varmare klimat (Skogsstyrelsen, 2015).

Högre vattentemperaturer påverkar också näringskedjorna i våra vatten. Ökade vattentemperaturer gynnar tillväxten av bakterier och giftiga alger. Fiskar och andra vattenlevande djurs livsförhållanden kan försämrats påtagligt. Klimatzoner kan komma att röra sig norrut, de nordligaste delarna av landet kan komma att få ett temperaturklimat som liknar det som idag finns i Mellansverige. Mellansverige kan få ett klimat likt det danska eller nordtyska klimatet. Sydsverige kan i sin tur få temperaturer likt de som idag förekommer i de centrala delarna av Frankrike (Bernes, 2016).

Ett varmare klimat kan även leda till en ökning av invasiva arter på land och i vatten. Den nuvarande situationen i centraleuropeiska länder ger i stora drag ett mått på hotbilden vid olika utvecklingar av temperaturhöjningen. Arter som exempelvis är invasiva i Tyskland eller Frankrike kan bli problem i Sverige inom något eller några få decennier. Harmlösa främmande arter som redan förekommer i ett litet antal i Sverige kan expandera kraftigt och i värsta fall förvandlas till invasiva arter på kort tid. Invasiva främmande arter som redan

förekommer i södra Sverige kan utöka sina utbredningsområden norrut i landet (Naturvårdsverket, 2008). Det är mycket viktigt att åtgärder mot de mest oönskade invasiva arterna sätts in i ett tidigt skede för att minska de negativa effekterna. Det är viktigt att exempelvis det pågående arbetet utifrån EU-förordningen (1143/2014) om invasiva främmande arter fortsätter, då det är vitalt att arbetet samordnas nationellt såväl som internationellt (Förordning (2018:1939) om invasiva främmande arter). I Åtgärdsprogram för vatten 2022–2027 finns en åtgärd som bidrar till att skydda känsliga ekosystem och inhemsk biodiversitet som påverkas av förändrade vattentillgångar, nederbörd och temperatur.

5.5 Höjd havsnivå ger stora konsekvenser

Med klimateffekterna förutspås även en högre havsnivå. Enligt IPCC (2019) och RCP 8,5, bedöms den globala medelhavsnivån öka med cirka 0,61–1,1 meter under innevarande århundrade. Detta i relation till den globala medelhavsnivån under 1986–2005. Konsekvenserna kommer i första hand att bli stora i landets södra delar, på grund av en avtagande landhöjning. Detta kan även bidra till en ökad kusterosion i Skåne och Halland, vilket i kombination med stormar kan öka översvämningsriskerna i sydsvenska kustsamhällen. För norra Sveriges kustområde är situationen en annan, då kustlinjen stiger på grund av landhöjning vilket utjämnar effekten av havsnivåhöjningen. I Sveriges södra kustområden kan havsnivåhöjningen komma att påverka grundvattnet genom ökad risk för saltvatteninträngning i grundvattenmagasinen. Nivåvariationerna kan också ge ändrade flödesförhållanden inom grundvattenförekomster, vilket kan orsaka nya transportvägar för föroreningar (Bernes, 2016).



Höjd havsnivå i kombination med stormar kan öka både erosionen och översvämningsrisken längs distriktets kust. I Åhus pågår kusterosionen redan idag.

Fler arter kan hotas

Stigande havsnivåer kommer i framtiden göra att strandlinjer förskjuts allt längre in mot land. Detta innebär att det erosionsförlopp som idag anses vara ganska måttligt kan komma att bli mer omfattande i framtiden. (Malmberg Pärsson, Nyberg, Ising, & Rodhe, 2016). Klimatförändringar är en av de mest avgörande faktorerna för hur de marina ekosystemen kommer att utvecklas framöver. En minskad salthalt och en ökad vattentemperatur i

Västerhavet och Östersjön påverkar den rumsliga utbredningen av arter, livsmiljö och anrikningen av miljögifter i födoväven. Det kan i sin tur leda till en förlust av biologisk mångfald som även kan påverka ekosystemens förmåga att leverera nyttor för samhället (Nyström Sandman, o.a., 2020; Umeå universitet, 2019).

För att kunna motverka erosions- och översvämningsrisker kan åtgärder behöva planeras i ett avrinningsområdesperspektiv och därmed genomföras på andra platser än de som får den största nyttan. Sådana åtgärder måste oftast prövas enligt miljöbalken. Befintlig infrastruktur och befintliga byggnader är också något som kan behöva utökat skydd. Processen för kommunal fysisk planering styr placeringen av nybyggnationer. En väl underbyggd planeringsprocess är därför ett mycket viktigt verktyg när områden med risk för erosionspåverkan behöver undvikas för exploatering (Boverket, 2020). I Åtgärdsprogram för vatten 2022–2027 finns åtgärder kring restaurering av kustnära miljöer, vägledning för lokalt åtgärdsarbete och tillsyn för väg- och järnväg. De ska bland annat bidra till att mildra effekter av kusterosion och stärka kustens motståndskraft vid höjda vattennivåer och kusterosion.

Riskhanteringsplaner för översvämning

MSB vägleder berörda länsstyrelser i arbetet med att ta fram riskhanteringsplaner för översvämningsrisker. Arbetet utgår från översvämningsdirektivet och genomförs, i likhet med arbetet inom vattendirektivet, i förvaltningscykler med sex år. Arbetet inom översvämningsdirektivet innebär viktiga synergier för vattenförvaltningen genom incitament för förebyggande åtgärder, skydd och information. Mer om det arbetet och samordningen mellan vattenförvaltningsdirektivet och översvämningsdirektivet finns att läsa i bilaga 4 Riskhanteringsplaner enligt översvämningsförordningen.

Stora utmaningar för dricksvatten

Dricksvattenproduktionen står inför stora utmaningar. Några exempel är en snabbt växande befolkning och klimatförändringar som negativt påverkar tillgången på yt- och grundvatten av god kvalitet. Den växande befolkningen kan också bidra till exploatering av mark och vatten, framförallt i storstadsregionerna. Även här är det viktigt med samarbete mellan till exempel Boverket, länsstyrelserna och kommunerna. Länsstyrelsernas regionala vattenförsörjningsplaner är en viktig del i att säkra dricksvattenskyddet och vattenförsörjning i ett förändrat klimat. Livsmedelsverket har publicerat en handbok för klimatanpassad dricksvattenförsörjning (Livsmedelsverket, 2019). Riskförebyggande arbete kopplat till klimateffekter på dricksvattenförsörjningen pågår även i den nationella samordningsgruppen för dricksvatten, där bland annat vattenmyndigheterna ingår.

För en övervägande del av Sveriges kommunala vattentäkter bedömer kommunerna att det finns en påtaglig risk eller stor förhöjning av risken för förorening vid översvämning och/eller skyfall. Det förändrade nederbördsmonstret medför en ökad tillrinning och en ökad ämne-transport till vattendragen. Vattenkvaliteten kommer då gradvis försämrats, speciellt när det gäller färg (ökande humushalter), grumlighet, närsalter med mera. Denna trend är tydlig i södra och mellersta Skandinavien redan idag (Livsmedelsverket, 2019).

Den mikrobiologiska hotbilden ur dricksvattensynpunkt har på kort tid förändrats både genom ökade kunskaper och faktiska förändringar. Förändrade nederbördsmonster ökar även risken för vattenburen smitta genom parasiter och virus och för hälsopåverkan från exempelvis toxiner i algbloomningar (Livsmedelsverket, 2019). Det är viktigt att stärka samhällets vardagliga förmåga att förebygga problem kopplade till vatten och livsmedel. Det gäller även förmågan att upptäcka nya problem och att upptäcka och utreda utbrott och återföra dessa kunskaper till dem som kan vidta åtgärder (Folkhälsomyndigheten, 2011).

Sveriges implementering av dricksvattendirektivet ((EU) 2020/2184) syftar till att säkra tillgång och kvalitet för dricksvattenförsörjning. Genom att knyta samman försörjningskedjan från vattentäkt till kran i riskbedömningen är målsättningen att bättre förebygga och hantera olika slags risker som kan påverka kvalitet och kvantitet för dricksvattnet. Detta kommer att innebära utmaningar kring samverkan, ansvarsfrågor och informationsutbyte mellan inblandade aktörer. Frågor kring vattenskyddsområden kommer också att hamna ännu mer i fokus (Svenskt Vatten, 2021; (EU) 2020/2184).

5.6 Åtgärder gör samhället mer robust

Sverige förväntas integrera klimatperspektivet i vattenförvaltningsarbetet. Miljökvalitetsnormerna ska kunna följas samtidigt som klimatanpassning sker och effekterna av klimatförändringarna mildras. Det är viktigt att åtgärdsmyndigheterna integrerar sina klimatanpassningsinsatser i arbetet som utförs enligt andra regelverk, så att synergimöjligheter kan nyttjas mest effektivt (Quevauviller, 2011). Ett förändrat klimat kan inte användas som ett motiv för att sänka förbättringskraven för en vattenförekomst. Det bör tvärtom öka incitamenten för åtgärder som bidrar till att hålla kvar vatten högt i avrinningsområdena, för att minska riskerna för exempelvis översvämningar nedströms och vattenbrist (Brouwer, Rayner, & Huitema, 2013).



Kristianstad har länge behövt anpassa staden efter Helge å och stigande havsnivåer.

Förordning (2018:1428) om myndigheternas klimatanpassningsarbete anger att en myndighet ska initiera, stödja och utvärdera arbetet med klimatanpassning inom sitt ansvarsområde och inom ramen för sina uppdrag. Förordningen definierar i 3 § klimatanpassning som;

”åtgärder som syftar till att skydda miljön, människors liv och hälsa samt egendom genom att samhället anpassas till de konsekvenser som ett förändrat klimat kan medföra”

Som konsekvens av de rådande klimatförändringarna förändras förutsättningarna för samhället. Det är nödvändigt att arbeta både med att minska utsläppen av klimatpåverkande växthusgaser och anpassning av samhället till nuvarande och framtida effekter av klimatförändringar (Eklund, Stensen, Alavi, & Jacobsson, 2018). I Åtgärdsprogram för vatten 2022–2027 finns åtgärder riktade till myndigheter och kommuner med syfte att miljö kvalitetsnormerna för distriktens vattenförekomster ska kunna följas.

Då klimatförändringarna kommer påverka förutsättningarna för dessa åtgärder, behöver myndigheter och kommuner anpassa inriktning och omfattning av sina insatser.

Med stöd av förordningen om myndigheters klimatanpassningsarbete redovisar alla myndigheter sitt arbete och sina utmaningar avseende klimatanpassning.

Alla myndigheter i Åtgärdsprogram för vatten 2022–2027 omfattas av förordningen och kan inom uppdraget överväga på vilket sätt åtgärder i åtgärdsprogrammen kan genomföras med hänsyn till effekterna av klimatförändringarna. Enligt plan- och bygglag (2010:900) 2 kap. 3 § ska kommunerna i sina översiktsplaner förhålla sig till och minska riskerna för skador på den byggda miljön som kan orsakas av översvämningar, ras, skred och erosion. På så vis kan framtida insatser för att nå miljökvalitetsnormerna vara bättre understödda och vara bättre riktade för att bli till största möjliga nytta för ekosystem och samhälle.

5.7 Vattenförvaltning i ett förändrat klimat

Klimatförändringar sker över en längre tid medan vattenförvaltningen sträcker sig i cykler över sex år. Därför blir det allt viktigare med mer kunskap om regionala och lokala effekter för att kunna ta höjd för dessa i vattenförvaltningen.

De akuta behov som uppstår av extremväder ställer krav på att samhället blir mer flexibelt och inriktat på handling. Samtidigt behöver samhällsplaneringen också förbättra sin förmåga att hantera de långsiktiga förändringarna av ett varmare klimat och förändrade nederbördsmonster. Det här innebär ökade krav på samverkan och kunskapsöverföring mellan berörda aktörer. Exempelvis påverkar klimatförändringarna dricksvattenförsörjningen både akut vid extrema väderhändelser och långsiktigt i ett samhällsplaneringsperspektiv.

Ett annat exempel är markavvattningen inom areella näringar. På detta område finns behov av att kunna upprätthålla förutsättningar för fortsatt utveckling av lantbruket samtidigt som landskapets vattenuppehållande behöver öka både på kort och lång sikt. Möjligheter att reglera markavvattning behöver studeras som en tänkbar åtgärd för klimatanpassning med nytta för både odling, grundvattenbildning och att nå miljökvalitetsnormerna.

Klimatförändringarna kan komma att påverka förutsättningarna för vattenförvaltningens arbete. Bland annat kan bedömningsgrunder och påverkans- och riskanalyser behöva ta höjd för ett ändrat klimat.

En gemensam svårighet för samhällets klimatanpassning är att det inte är tydligt vem som ska ta ansvar och bära kostnader för anpassningsåtgärderna. Detta är hinder för att komma vidare med de utmaningar som finns idag (Eklund, Stensen, Alavi, & Jacobsson, 2018).

Vattenförvaltningen kan inte lösa dessa frågor men påverkas indirekt ifall nödvändiga anpassningar inte genomförs. Ur ett samhällsekonomiskt perspektiv finns en enighet att det, oavsett ansvar, är mer kostnadseffektivt att vidta åtgärder i ett så tidigt skede som möjligt. Genom att ta höjd för klimatförändringar i åtgärdsmyndigheternas arbete blir svensk vattenförvaltning mer långsiktigt hållbar och ett viktigt bidrag till samhällets klimatanpassning.



Hur samhället använder vattenresurserna har kopplingar både ekonomi och miljöpåverkan.

6 Ekonomisk analys av vattenanvändning

Detta kapitel redogör för vattenanvändningen inom framförallt sektorerna hushåll, industri och jordbruk. Syftet är att ge en bild av vattenresurserna och de kopplingar som finns till både ekonomi och miljöpåverkan. Användningen av vatten inom sektorerna ger samhället värden i form av varor, som bland annat livsmedel och sysselsättning. Verksamheterna bidrar även till Sveriges ekonomi på många andra sätt, till exempel via skatter och avgifter av olika slag.

I statistiken syns en minskad vattenanvändning inom jordbruket och hushållen de senaste åren. Inom industrin är användningen relativt konstant totalt sett. En mer effektiv användning, ny teknik och en ökad medvetenhet om miljöfrågor kan tänkas ligga bakom denna positiva trend. Detta är bra för både ekonomin och våra vatten.

Det är dock viktigt att komma ihåg att den effektiva vattenanvändningen och Sveriges produktion inom industri, livsmedel och jordbruk är tätt sammankopplat. Om landets produktionsnivå ska vara den samma som idag behövs incitament för en fortsatt effektiv vattenanvändning.

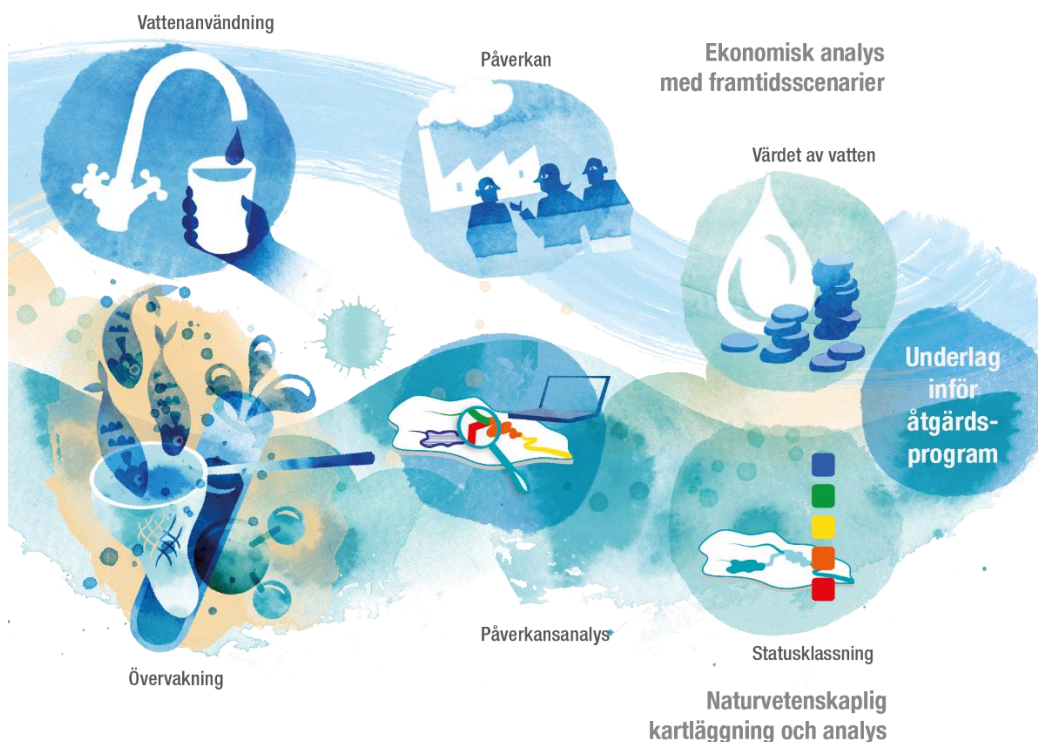
6.1 Ekonomisk analys är en del av kartläggningen

En del i kartläggningen av vattenresurserna är en ekonomisk analys som ska ge det samhällsekonomiska perspektivet på vattenanvändningen och värdet av vattenresurserna. Syftet är att beskriva vilka som använder vattnet, hur de påverkar det och vilken betydelse som vattenresurserna har för samhällsekonomin. Den ekonomiska analysen är ett komplement till kartläggningen av tillstånd och påverkan i Sveriges alla vattenförekomster (se vidare i kapitel 3 Tillstånd och påverkan). Figur 6.1 nedan visar hur de två delarna hör ihop och tillsammans ger underlag till Åtgärdsprogram för vatten 2022–2027. I den mån som underlag till analyserna finns tillgängligt, prioriteras de åtgärder som är mest kostnadseffektiva i åtgärdsprogrammet. Detta för att den mest kostnadseffektiva kombinationen av åtgärder ska prioriteras, så att miljökvalitetsnormerna nås till den lägsta möjliga kostnaden och möter samhällets behov av vattenresurser. I åtgärdsprogrammet har en prioritering av kostnadseffektiva åtgärder genomförts inom jordbruket och de åtgärder som syftar till att minska näringsläckage inom jordbrukssektorn. Se vidare i Åtgärdsprogram för vatten 2022–2027 samt underlagsrapport om jordbrukssektorns åtgärder (Vattenmyndigheterna, 2021a)

Den ekonomiska analysen innehåller, förutom kartläggning av vattenanvändare, även befolkningsprognoser. Befolkningens utveckling har naturligtvis betydelse för vattenanvändningen. Den påverkar inte bara dricksvatten och avlopp utan även vattenberoende branscher inom näringslivet. Branschernas utveckling och de åtgärder som genomförs för att skydda miljön påverkar vattenanvändningen och kan i sin tur påverka vattenförekomsternas kemiska, ekologiska eller kvantitativa status.

En viktig aspekt är även att visa på i vilken grad kostnadstäckning uppnås, det vill säga om de kostnader som uppstår hos en kostnadsbärare täcks av de intäkter som den får in. Här finns likheter med principen om att förorenaren eller användaren betalar och kopplar till vem som ska betala för en god vattenkvalitet och vattentillgång.

Ekonomisk analys i vattenförvaltningsarbetet



Figur 6.1 Den ekonomiska analysen är tillsammans med den naturvetenskapliga kartläggningen ingår i arbetet med kartläggning och analys.

Detta kapitel redovisar vattenanvändningen för hushåll, jordbruk och industri, befolkningsutveckling, näringslivets investeringar för miljön och kostnader för vattentjänster. Kapitlet avslutas med beskrivningar av värdet av vatten med fokus på dricksvatten.

6.2 Vattenanvändning

Den totala förbrukningen av sötvatten i Sverige uppgick år 2015 till cirka 2,4 miljarder kubikmeter. Det är en minskning med nio procent jämfört med år 2010. I diagram 6.1 nedan, presenteras vattenanvändningen för 2010 och 2015 fördelat på vattendistrikt och fyra sektorer. En nedåtgående trend syns för vattenanvändningen i samtliga distrikt och de flesta sektorer.

Vattenanvändning och vattenuttag är ojämnt fördelat över landet. Cirka en fjärdedel av allt sötvatten togs under 2015 ut i Västerhavets vattendistrikt, och ytterligare en fjärdedel togs ut i Bottenhavets vattendistrikt. Till viss del är naturligtvis vattenuttagets storlek i distriktet kopplat till befolkningens storlek, men inte helt. Norra Östersjöns vattendistrikt är till exempel befolkningsmässigt störst med mer än en tredjedel av landets befolkning, men distriktet är bara tredje störst när det gäller vattenuttag med 20 procent av landets sötvattenuttag. Bottenvikens vattendistrikt är minst både med avseende på sötvattenuttag (tolv procent) och befolkning (fem procent). I diagram 6.2 presenteras fördelningen av Sveriges sötvattenuttag över vattendistrikt och fyra sektorer.

Vattenanvändning i Sveriges fem vattendistrikt 2010 och 2015

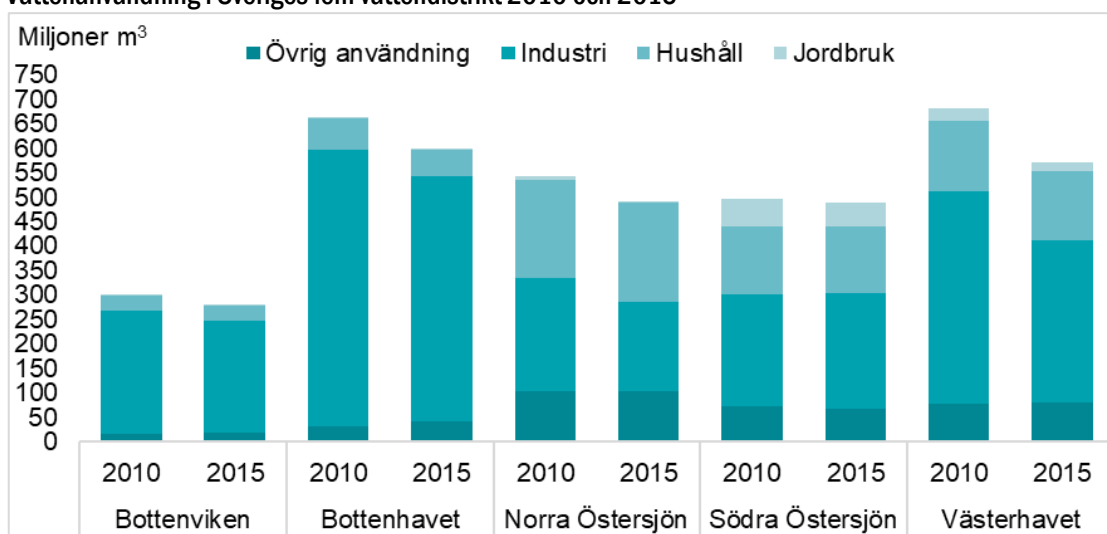


Diagram 6.1 Sötvattenanvändning 2010 och 2015, fördelat på distrikt och sektor (SCB, statistikdatabas). Diagrammet visar vattenanvändningen i de fem vattendistrikten fördelat på industri, hushåll, jordbruk och övrig användning. Kategorin "övrig användning" omfattar kommunalt vatten som används inom andra näringar än tillverkningsindustrin, bland annat byggverksamhet, varuhandel, hotell- och restaurang, transporter och offentlig förvaltning. Här ingår även läckage i ledningsnäten.

Orsaken till att sötvattenuttagets storlek inte stämmer överens fullt ut med befolkningen är industrins vattenuttag. En betydande del av den vattenintensiva industrin återfinns i Bottenhavets och Västerhavets vattendistrikt. I Bottenhavet är det främst massa och pappersindustrin (SNI 17) som står för industrins vattenanvändning. I Västerhavet handlar det till störst del om tillverkning av kemikalier och läkemedel (SNI 20–21). Standarden för svensk näringsgrensindelning, SNI, används för att klassificera företag och arbetsställen efter vilken verksamhet de bedriver. SNI är viktig för bland annat ekonomisk statistik.

Vattenuttag i Sveriges fem vattendistrikt 2010 och 2015



Diagram 6.2 Sötvattenuttag 2010 & 2015, fördelat på distrikt och sektor (SCB-rapport 2013 & 2019).

Vattenuttag, sötvatten och havsvatten

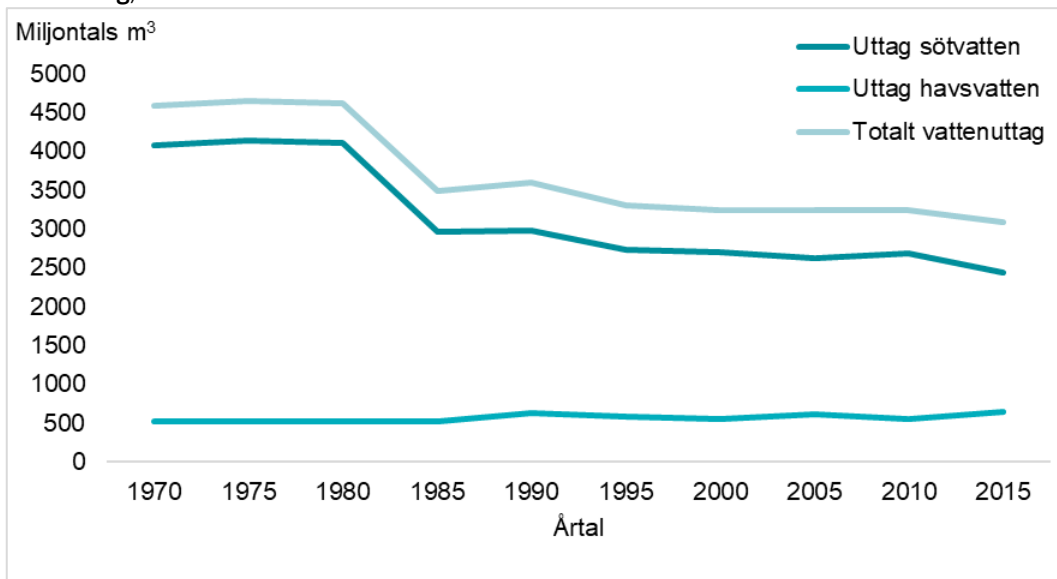


Diagram 6.3 Vattenuttag 1970–2015, fördelat på typ av vatten (SCB-rapport 2019).

Hushållen använder 23 procent

I Sverige använde hushållen omkring 565 miljoner kubikmeter dricksvatten år 2015. Det motsvarar 23 procent av allt sötvatten som användes i landet under 2015. Sett under perioden 1990 till 2015 har hushållens totala vattenanvändning varierat något, men den övergripande trenden är att hushållssektorn använder allt mindre vatten (se diagram 6.1). Detta trots att befolkningen har ökat med nästan 1,3 miljoner invånare under perioden. Faktorer som kan ligga bakom detta är effektivare användning, ny teknik och ökad miljömedvetenhet. Befolkningsutvecklingen presenteras i diagram 6.6.

Det vatten som användes av hushållen under 2015 kom i övervägande del (cirka 86 procent) från de kommunala vattenverken. Resterande vatten tas från enskilda brunnar. Av naturliga skäl är hushållens vattenanvändning störst i de tre södra distrikten eftersom befolkningen är störst där.

Jordbruk

2019 fanns det totalt cirka 61 000 jordbruksföretag med verksamhet inom jordbruk, husdjurskötsel eller trädgårdsodling. Cirka 170 000 personer var antingen heltids- eller deltidsanställda inom lantbruket (Jordbruksverket, 2017). Drygt sju procent av Sveriges landareal var jordbruksmark. Sedan 2010 har arealen åkermark minskat med tre procent. Betesmarken har ökat med två procent. Jämfört med 2010 har antalet jordbruksföretag minskat med 15 procent (Jordbruksverket, 2019b). Förädlingsvärdet i jordbruket var cirka 31 miljarder kr 2018 (SCB, 2020a).

Vattenuttagen inom jordbruket är en del i livsmedelsproduktionen och bidrar med betydande värden till samhället. Totalt användes 75 miljoner kubikmeter vatten inom jordbruket i Sverige år 2015. Vattnet används huvudsakligen för två ändamål, bevattning av grödor och inom djurhållning. Den största delen används för bevattning med knappt två tredjedelar av jordbrukets vattenanvändning.

Jordbrukets bevattning i distrikten

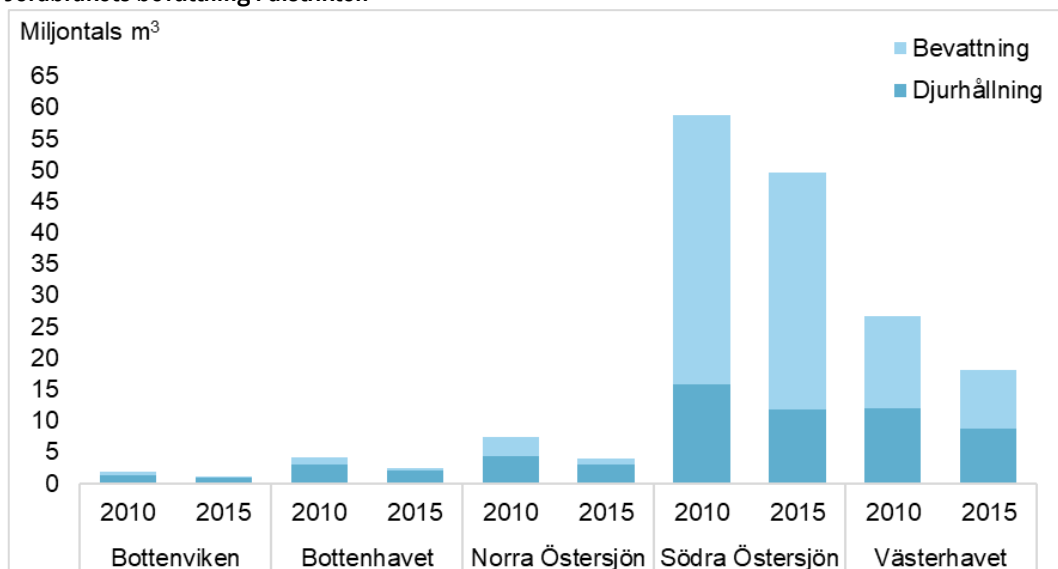


Diagram 6.4 Bevattning inom jordbruket per vattendistrikt 2010 och 2015, miljoner kubikmeter. (SCB-rapport 2019)

Diagram 6.4 presenterar antal miljoner kubikmeter vatten som används inom jordbruket fördelat på bevattning av grödor och djurhållning. Skillnaderna mellan distrikten är uppenbar, där de södra distrikten sticker ut i total användning för båda användningsområdena.

Den stora andelen bevattning i Södra Östersjön kan kopplas till att Skåne län ensamt står för cirka 50 procent av bevattning och har cirka 40 procent av den bevattningsbara jordbruksmarken. I de norra distrikten, Bottenviken och Bottenhavet, är vattenanvändningen inom djurhållningen större än för bevattning. I Bottenvikens vattendistrikt minskade användningen med cirka 40 procent från 2010 till 2015. Under 2010 användes cirka 0,5 och 1,3 miljoner kubikmeter inom bevattning respektive djurhållning, 2015 var samma siffror 0,1 och 1 för bevattning respektive djurhållning i Bottenvikens vattendistrikt.



Vattenuttagen inom jordbruket är en del i livsmedelsproduktionen och bidrar med betydande värden till samhället.

Industri

Från 1980-talet fram tills idag har vattenanvändningen inom industrin legat på en relativt stabil nivå, med endast mindre variationer mellan undersökningsomgångarna (SCB, 2017a). Under 2015 använde den svenska industrin cirka 2 100 miljoner kubikmeter havs- och sötvatten; fördelningen presenteras i diagram 6.5 nedan. En majoritet används inom övrigt kylvatten och fördelar sig därefter på processvatten, kylvatten vid elproduktion, övrig användning och sanitärt vatten.

Inom industrin används sötvatten i större utsträckning än havsvatten. Havsvatten används primärt för kylning medan sötvatten har fler användningsområden. Störst omsättning av sötvatten har Bottenhavets vattendistrikt. Västerhavet har störst omsättning av havsvatten jämfört med övriga distrikt, men omsätter trots det mer sötvatten än havsvatten.

Industrins vattenanvändning

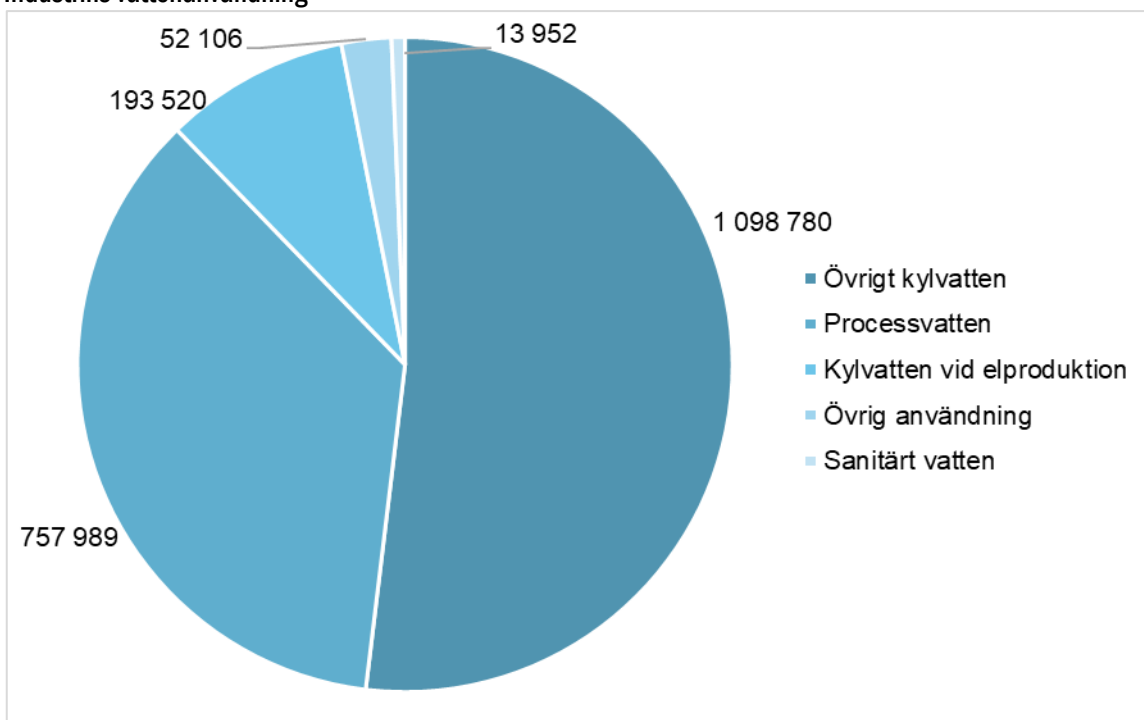


Diagram 6.5 Industrins vattenanvändning år 2015, användningsområde. (SCB-rapport 2019).

Industrier som betraktas som vattenintensiva är:

- pappers- och pappersvarutillverkning (SNI 17)
- tillverkning av kemikalier och kemiska produkter (SNI 20)
- stål- och metallframställning (SNI 24)
- försörjning av el, gas, värme och kyla (SNI 35).

Förädlingsvärdet i de vattenintensiva industrierna uppgick till cirka 178 miljarder kronor 2017, se **Fel! Hittar inte referensälla.** 6.1.

Vattenintensiva industrier

	Antal företag	Antal anställda	Nettoomsättning, miljoner kronor	Förädlingsvärde, miljoner kronor
SNI 17 massa-, pappers- och pappersvaruindustri	387	28 591	140 423	37 617
SNI 20 tillverkning av kemikalier och kemiska produkter	831	18 302	92 624	28 386
SNI 24 stål- och metallverk	406	29 750	137 481	31 992
SNI 35 el-, gas- och värmeverk	3 358	27 412	244 336	78 922

Tabell 6.1 Ekonomisk statistik för de vattenintensiva industrierna år 2017 (SCB, 2020a)

Det finns drygt 2 000 vattenkraftverk i Sverige. Vattenkraften står för närmare hälften av Sveriges elproduktion, 68 TWh, ett normalår (Energimyndigheten, 2020). Då många vattenkraftsföretag även har annan energiproduktion finns inte förädlingsvärdet för vattenkraften redovisat separat, utan förädlingsvärdet för vattenkraften ingår i förädlingsvärdet på 79 miljarder kronor för el-, gas- och värmeverk (SNI 35).

År 2018 var förädlingsvärdet i de cirka 750 företag som arbetar med utvinning av metallmalmer och annan mineralutvinning samt service till utvinning (SNI 07-09) cirka 30 miljarder kronor.

Vattenbruk, fiske, turism och sjöfart

År 2017 fanns cirka 250 anläggningar för odling av fisk och skaldjur. Vattenbruket hade ett förädlingsvärde på cirka 0,5 miljarder kronor för produktion av matfisk samma år (SCB, 2019e).

Antalet yrkesfiskare i de fem stora sjöarna var knappt 200 år 2018. Yrkesfisket i sötvatten hade ett landningsvärde på 115 miljoner kronor (Havs- och vattenmyndigheten, 2019).

År 2010–2015 uppskattas förädlingsvärdet i den marina turismen till cirka 20 miljarder kronor per år. Detta baseras på uppgifter från cirka 10 000 företag med cirka 4 000 anställda inom sektorerna restaurang, hotell/logi och besök samt fritidshandel och båthandel (Jordbruksverket och Havs- och vattenmyndigheten, 2013). Den marina turismen sker till stor del i kustzonen. Till detta kommer turismen kopplat till inlandsvatten. Bland annat är turismen inom fritidsfiske omfattande och bedöms ha en god utvecklingspotential (Trafikanalys, 2018). Även vinterturismen har ett behov av vattenuttag för till exempel tillverkning av konstsnö. Uttaget sker ofta i känslig fjällmiljö men har ett stort ekonomiskt värde för skidanläggningarnas öppethållande under vintersäsongen.

År 2016 fanns cirka 500 företag med cirka 900 anställda inom sjöfarten på inlandsvatten. Förädlingsvärdet var cirka 750 miljoner kronor. År 2010–2015 uppskattas förädlingsvärdet i hamnar utmed den svenska kusten inklusive stödtjänster till i genomsnitt cirka sex miljarder per år (Trafikanalys, 2018).

6.3 Sveriges befolkning år 2050 – framtidsscenario

2018 hade Norra Östersjöns vattendistrikt den största folkmängden motsvarande 34 procent av Sveriges totala befolkning på 10,2 miljoner. I de tre sydligaste distrikten tillsammans återfanns närmare nio miljoner av landets befolkning, vilket motsvarar 86 procent av befolkningen. I Bottenhavets vattendistrikt återfanns nio procent av Sveriges befolkning, medan Bottenviken längst norrut stod för fem procent.

Prognoser för åren fram till 2050 visar att befolkningen kommer att fortsätta öka även efter 2018 i de tre befolkningsmässigt största vattendistrikten, Norra Östersjöns, Västerhavets och Södra Östersjöns vattendistrikt. Enligt nuvarande prognoser kommer befolkningsökningen för dessa distrikt att vara som kraftigast under 2020-talet för att sedan avta fram till 2050 (se diagram 6.6).

Befolkningsutveckling i distrikten

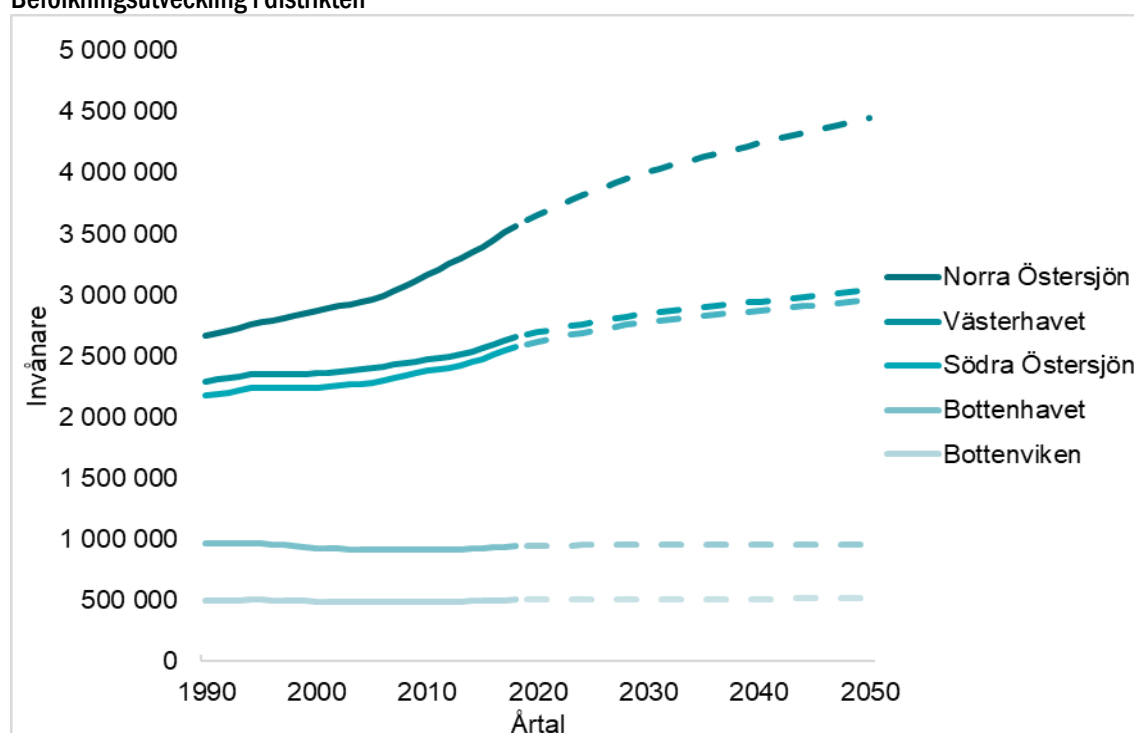


Diagram 6.6 Befolkningsutveckling i vattendistriktet 1990–2018 och (prognos) 2019–2050 (SCB, 2019f).

Norra Östersjön förväntas enligt prognoserna att öka från 3,6 miljoner invånare 2018 till 4,4 miljoner 2050. Främsta orsak till befolkningsökningen i Norra Östersjöns vattendistrikt är den stora inflyttningen till Stockholmsområdet. Södra Östersjöns och Västerhavets vattendistrikt spås öka från 2,6 respektive 2,7 miljoner till cirka 3,0 miljoner invånare vardera 2050. Befolkningsutvecklingen i Bottenvikens och Bottenhavets vattendistrikt beräknas vara i stort sett oförändrad fram till 2050, från 0,5 respektive 0,9 miljoner invånare 2018 till 0,5 respektive en miljon invånare 2050 (SCB, 2019f). De stora industrisatsningarna som planeras kan förändra detta scenario.

Jordbrukets och industrins vattenbehov

Jordbruksverket har uppskattat behovet av vatten i jordbruket till 2030 med hänsyn till ett förändrat klimat. De pekar på att utvecklingen utöver klimatförändringar bland annat påverkas av den framtida EU-gemensamma jordbrukspolitiken och utvecklingen av

livsmedelsmarknaderna. De bedömer att om arealen jordbruksmark fortsätter att minska något i enlighet med nuvarande trend så kommer även vattenbehovet för bevattning att minska något. Om istället jordbruksarealen antas förbli oförändrad, men med en ökad jordbruksproduktion, så bedöms vattenbehovet ligga på nuvarande nivåer. Slutsatsen blir densamma för vattenbehoven inom djurhållningen. Det vill säga att med nuvarande trend kommer vattenbehovet att minska något, men med en något ökad produktion kommer vattenbehovet att hamna på nuvarande nivåer (Jordbruksverket, 2018). Bedömning av nuvarande och framtida bevattningsbehov är dock förknippat med stora osäkerheter då faktorer som klimat och jordbrukets framtida inriktning påverkar utvecklingen.

Om man utgår från den historiska trenden så pekar utvecklingen mot att det inte kommer att ske några större förändringar av vattenanvändningen i industrin de närmaste åren. Lokala förändringar i vattenanvändningen till följd av etablering av nya verksamheter kan förekomma.

6.4 Näringslivet och samhället investerar i miljön

Miljöskyddskostnader

Nationellt syns ökade satsningar inom näringslivet för att motverka den negativa påverkan på miljön. Miljöskyddskostnader, åtgärder riktade för att förebygga, minska eller eliminera föroreningar eller annan negativ påverkan på miljön, har ökat under en längre tid. Den totala kostnaden för miljöskydd för Sveriges alla sektorer uppgick under 2018 till 17,3 miljarder kronor, vilket är en ökning med tolv procent jämfört med 2017. Av dessa 17,3 miljarder användes cirka 3,8 miljarder till åtgärder relaterade till vatten. Miljöskyddskostnaderna för vattenrelaterade åtgärder minskade dock med cirka 25 procent mellan 2017 och 2018. Minskningen grundar sig till stor del på att åtgärder klassats annorlunda. Ett exempel är fiskpassager vilket var klassat som skydd av biodiversitet 2018 men klassat som vattenskyddsåtgärd under tidigare år. Investeringarna inom kategorin skydd av biodiversitet ökade från cirka 470 miljoner kronor 2017 till strax över två miljarder kronor 2018 (SCB, 2019a). Diagram 6.7 nedan visar utvecklingen av miljöskyddskostnader från 2001 till 2018, fördelat på fokusområde vatten och övriga miljöområden.



Fiskpassager är en typ av åtgärd som motverkar den negativa påverkan på vattenmiljön. Foto Per Turander/ Azote.

Industrins miljöskyddskostnader i Sverige

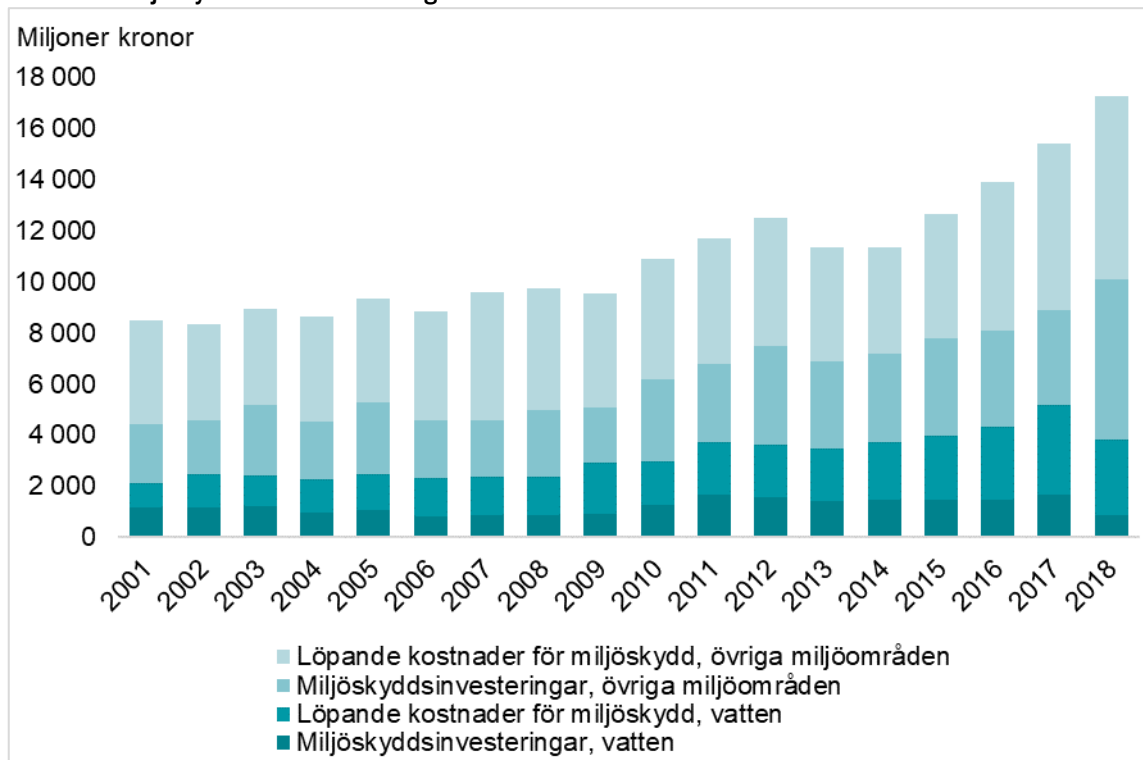


Diagram 6.7 Industrins miljöskyddskostnader för vatten och övriga fokusområden, 2001–2018 miljoner kronor (SCB, 2019f).

Industrins miljöskyddskostnader per vattendistrikt

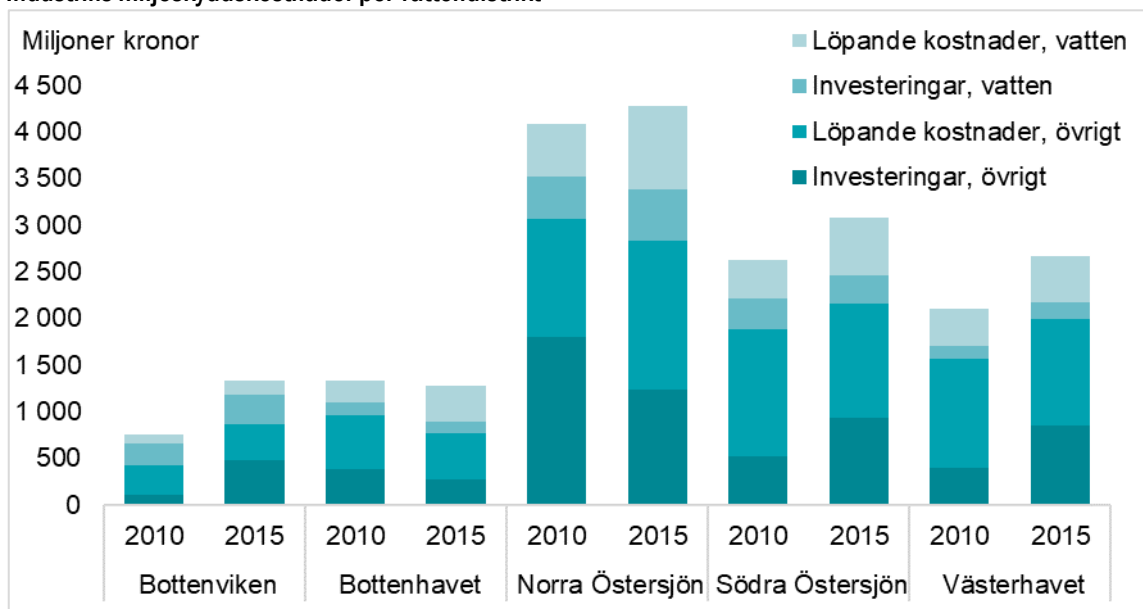


Diagram 6.8 Industrins miljöskyddskostnader för vatten och övriga fokusområden, per distrikt och åren 2010 och 2015 i miljoner kronor (SCB, 2019f). Diagrammet visar investeringar och löpnade kostnader för miljöskyddsåtgärder inom industrin. Kategorierna "Investeringar, övrigt" och "Löpnade kostnader, övrigt" betyder att kostnaderna berör andra områden än vatten.

De vattenintensiva industrierna står för nästan en tredjedel av miljöskyddskostnaderna. Under 2017 uppgick de vattenintensiva industriernas miljöskyddskostnader till cirka 8,2 miljarder kronor. Av dessa 8,2 miljarder uppgick kostnaderna för åtgärder kopplade till vatten till cirka 2,6 miljarder kronor. Under samma år stod de vattenintensiva industrierna för cirka 50 procent av de totala miljöskyddskostnaderna för åtgärder kopplade till vatten. Under 2017 uppgick miljöskyddskostnader riktat mot vatten till cirka 5,2 miljarder kronor (SCB, 2019f).

Industrins miljöskyddskostnader varierar kraftigt mellan de fem vattendistrikten. Industrier i Norra Östersjön har de högsta totala miljöskyddskostnaderna och de högsta vattenrelaterade miljöskyddskostnaderna. Det två nordligaste distrikten har med stor marginal de lägsta miljöskyddskostnaderna, både totalt och vattenrelaterade. Diagram 6.8 visar industrins miljöskyddskostnader fördelat över de fem distrikten.

Miljöskatter

Miljöskatter är en del av statens intäkter. Under de senaste åren har en ökning av intäkter från miljöskatter noterats i Sverige, samtidigt som miljöskatternas andel av BNP har minskat något. Miljöskatter relaterade till vatten är till exempel skatter på olika kemikalier. Cirka 75 procent av miljöskatterna 2019 var skatter på energi. År 2017 infördes en kemikalieskatt på elektronik, som inbringade cirka 1,5 miljarder kronor 2019. Bekämpningsmedelsskatten inbringade 126 miljoner kronor (SCB, 2020c). En fördelning mellan distrikten presenteras i diagram 6.9. Mellan 2008 och 2016 syns en tydlig ökning i miljöskatter för de tre södra vattendistrikten. Sveriges totala miljöskatter uppgick 2008 till cirka 87 miljarder kronor.

Miljöskatteintäkter per vattendistrikt

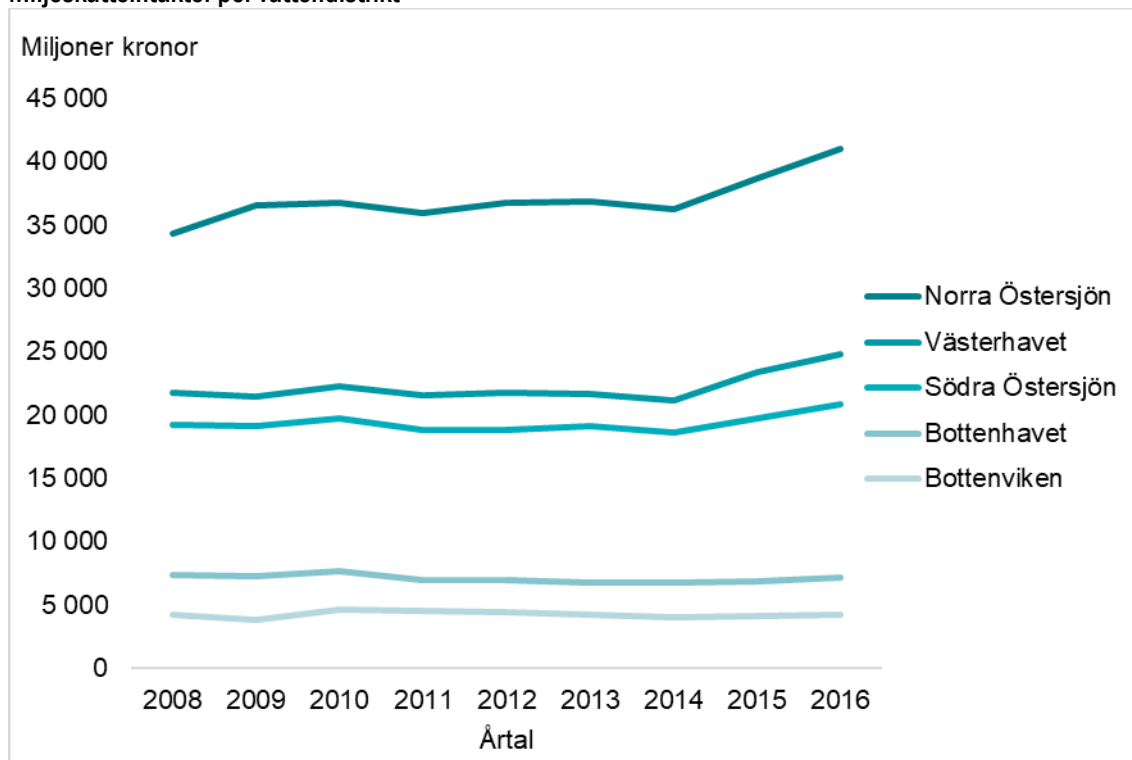


Diagram 6.9 Miljöskatteintäkter, Sveriges totala miljöskatter mellan 2008 och 2016 fördelat på vattendistrikt (SCB-rapport, 2019).

Diagram 6.9 visar en ökning med cirka tio procent mellan åren 2008 och 2016, då Sveriges totala miljöskatt uppgick till cirka 98 miljarder kronor. Från 2016 till 2019 ökade Sveriges totala miljöskatter till cirka 101 miljarder kronor. Siffrorna i diagram 6.9 är löpande kostnader, och tar inte i beaktande den inflationen på cirka fem procent om skett mellan 2008 och 2016.

Miljöskatteintäkterna varierar mellan distrikten för 2016. Norra Östersjön står för cirka 40 procent, medan Södra Östersjön och Västerhavet bidrar med cirka 20 respektive 25 procent. Bottenhavet och Bottenviken stod under samma år för sju respektive fyra procent. Under samma år stod de mest vattenintensiva industrierna (SNI 17, 20–21, 24 & 35) för cirka nio procent av Sveriges totala miljöskatteintäkter. Detta kan sättas i relation till att industrierna stod för cirka fem procent av Sveriges BNP under samma år.

6.5 Kostnader för vatten

Europeiska kommissionen definierar olika kostnadstyper för vattenprispolitiken för att kunna främja en hållbar användning av vattenresurserna. I dessa ingår kostnader för att tillhandahålla och administrera tjänster, kostnader för de eventuella skador som vattenförbrukningen orsakar (miljökostnader) och kostnader för uteblivna möjligheter för andra användare på grund av att vattenresurserna förbrukas snabbare än sin naturliga återfyllnadstakt (Europeiska kommissionen, 2000).

Europeiska kommissionen konstaterar att en effektiv prispolitik innebär att förorenare eller användare betalar för de kostnader som uppstår i användandet av vattenresurserna, inklusive miljö- och resurskostnader. Om så sker innebär det att principen om att förorenaren betalar/principen att användaren betalar efterlevs.

Sverige har internaliserat miljö- och resurskostnaderna genom lagstiftningen vilket innebär att dessa ingår i det så kallade självkostnadspriset. Det innebär i sin tur att Sverige har full kostnadstäckning för vattentjänster.

I följande avsnitt beskrivs hur Sverige arbetar med frågan.

Vatten och avlopp

I Sverige regleras vatten och avloppskostnaderna av vattentjänstlagen. Det innebär att kostnaderna enbart får representera ett självkostnadspris där kostnaden motsvarar investering och drift av anläggningarna med tillhörande ledningsnät, vilket gör att kostnaderna varierar kraftigt mellan kommuner och regioner. Under 2019 varierade kostnaderna mellan 137–1 074 kronor per månad och 10–90 kronor per kubikmeter vatten.

I denna kostnad ingår även kostnaden för avloppsrening. Variationen beror på bostadstyp och var man är bosatt (SCB, 2019f). Skillnaderna i pris beror i stor utsträckning på hur tätbefolkat området är. Ju tätare befolkat desto fler personer att fördela kostnaderna för dricksvatten och reningsverk på, samtidigt som kortare ledningar behövs per person. VA-kostnaderna förväntas öka i och med nya behov av investeringar. Det kommer att leda till att kostnaderna för avskrivningar för ledningsnät och nyinvesteringar betalas av abonnenterna. I diagram 6.10 presenteras kostnaden för en kubikmeter vatten i andra europeiska länder. Diagram 6.10 visar att Sverige har lägst kostnad per kubikmeter i relation till de andra inkluderade nordiska länderna (Danmark, Norge och Finland).

Priset för en kubikmeter vatten i olika länder i Europa

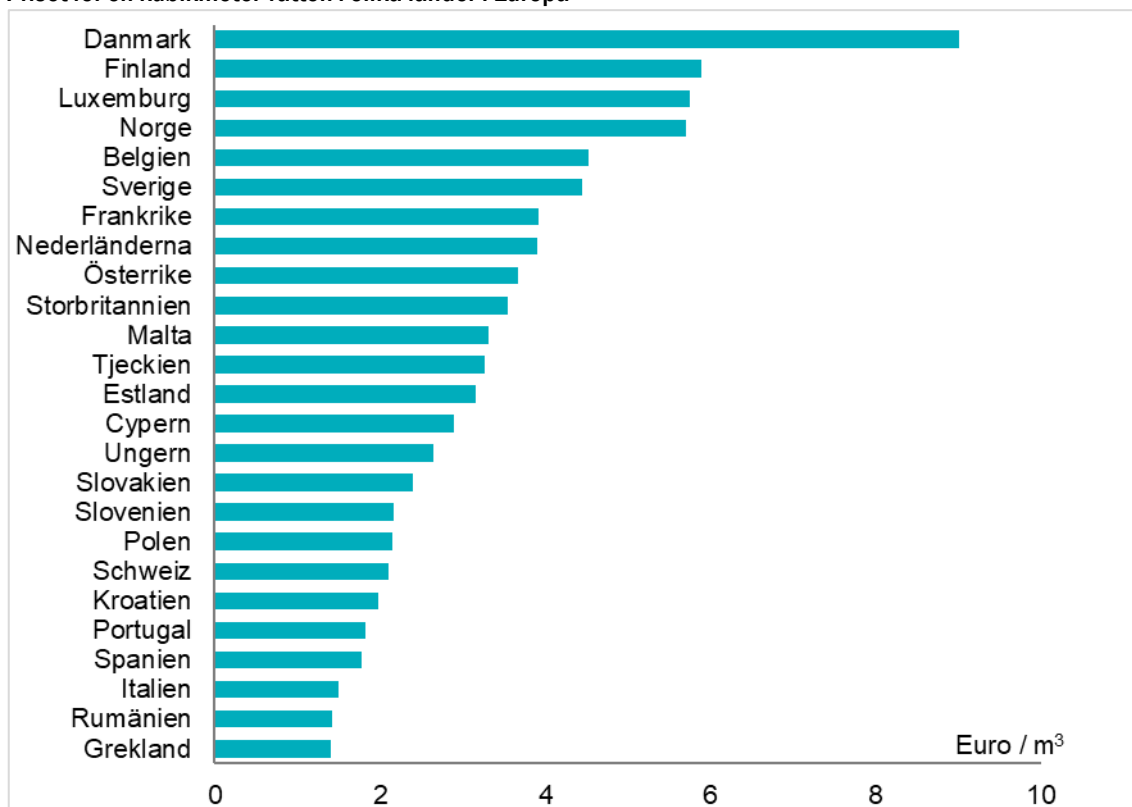


Diagram 6.10 Kostnad för vatten per kubikmeter i utvalda europeiska länder (European federation of National Association of Water Services (EurEau), 2018. Sverige återfinns som sjätte land från höger.

I tabell 6.2 presenteras omsättningen i VA-sektorn, fördelad på drift och underhåll av dricksvattenförsörjning och avloppsvatten samt investeringar i ledningsnät och vatten- och avloppsreningsverk.

Kostnadstäckning för VA sektorn

	Nettoomsättning (Miljarder kronor)	Finansiell kostnadstäckning
Dricksvattenförsörjning (drift och underhåll)	2,3	100% enligt lagen om allmänna vattentjänster
Avloppsvatten (drift och underhåll)	4,0	100% enligt lagen om allmänna vattentjänster
Ledningsnät (investeringar)	9,5	100% enligt lagen om allmänna vattentjänster
Vatten- och avloppsreningsverk (investeringar)	7,6	100% enligt lagen om allmänna vattentjänster

Tabell 6.2 VA sektorns finansiella kostnadstäckning under 2018 i Sverige (Svenskt Vatten, 2019)

Ibland täcks inte hela kostnaden

I Sverige regleras många verksamheter med påverkan på vattenmiljön via tillstånd, där det anges villkor för den miljöhänsyn och de försiktighetsmått som verksamhetsutövaren ska vidta. Detta medför att de finansiella kostnaderna för vattenanvändningen täcks, men inte alltid de eventuella miljö- och resurskostnaderna. De finansiella kostnaderna är kostnader för

att tillhandahålla och administrera vattenanvändningen, medan miljö- och resurskostnader avser den skada som vattenförbrukningen vållar miljön och ekosystemen, eller uteblivna möjligheter för andra användningsområden. Exempel på detta ges nedan. Styrningen säkerställer dock att krav kan ställas som bidrar till att miljö kvalitetsnormerna kan nås för de berörda vattenförekomsterna. Men styrning via regleringar medför en viss risk för att de åtgärder som vidtas inte blir de mest kostnadseffektiva. Det kan innebära en välfärd förlust för samhället eftersom tillstånd ofta är detaljerade och därmed begränsar möjligheterna för verksamhetsutövaren att välja de mest kostnadseffektiva kombinationerna av åtgärder.

Inom jordbruket tillämpas principen om att förorenaren betalar endast delvis och då för de finansiella kostnaderna. Lantbruken betalar till exempel för anläggningen för bevattning, men inte för vattenuttag. Lantbruken har generellt tillstånd enligt miljöbalken för ett visst vattenuttag. Om det är uppenbart att ett vattenuttag inte skadar allmänna eller enskilda intressen behövs dock inget tillstånd eller anmälan om vattenuttag. När det gäller fysisk påverkan i form av markavvattning, så regleras även det i form av tillstånd. Lantbrukaren täcker de finansiella kostnaderna, men i kostnaderna ingår inte eventuella miljö- och resurskostnader. Värt att notera är även att många tillstånd till markavvattning, sjösänkning för vattenuttag med mera är mycket gamla och baseras på äldre lagstiftning eller till och med hävd. I dessa inkluderas inte kostnader för miljöskador. När det gäller utsläpp av förorenande ämnen täcker lantbrukaren de finansiella kostnader som är förknippade med uppfyllandet av god jordbrukssed, vilket inkluderar kraven enligt nitratdirektivet. För åtgärder som går utöver god jordbrukssed finns möjlighet att söka stöd inom Landsbygdsprogrammet, LONA och LOVA.

En analys av olika sektorerers betalningsförmåga för nuvarande åtgärdsprogram visade att de kostnader som programmet skulle medföra för lantbruket, även om kostnaden för åtgärder lades på lantbrukarna, endast marginellt skulle påverka lönsamheten för lantbruket som helhet. Analysen visade samtidigt att de mindre lantbruken generellt hade sämre lönsamhet. I många fall fanns inte betalningsförmåga för de åtgärder som föreslogs (Havs- och vattenmyndigheten, 2016a). Stödsystemen har därmed större betydelse för mindre lantbruk och en eventuell ökning av dessa skulle underlätta för små lantbruk i arbetet med åtgärder.

När det gäller skogsbruket vidtas åtgärder för skydd av vattenmiljöer kopplade till miljöbalkens allmänna hänsynsregler och skogsvårdslagen samt därtill hörande förordningar och föreskrifter. Verksamhetsutövaren täcker de finansiella kostnader som åtgärder enligt lagstiftningen medför. Sveriges yta består till 69 procent av skog (SCB, 2019b). Antalet företag inom skogsbruket var cirka 138 000 år 2017. Förädlingsvärdet var cirka 20 miljarder kronor (SCB, 2020a).

Verksamhetsutövare inom vattenbruket täcker kostnader för de åtgärder som de åläggs via villkoren för deras verksamhet i verksamheternas tillstånd. Villkoren för verksamheterna ska säkerställa att miljö kvalitetsnormerna nås. Vattenbruket har möjlighet att få stöd för vissa miljöförbättrande åtgärder via havs- och fiskefonden. Fisket i sötvatten styrs, i likhet med vattenbruket, till stor del via regleringar och tillstånd.

De löpande miljöskyddskostnaderna för el- gas- och värmeverk var cirka 0,5 miljarder kronor 2018, medan miljöskyddsinvesteringarna för vatten uppgick till cirka 150 miljoner kronor. Miljöskyddsinvesteringarna för biodiversitet inom el- gas- och värmeverk, vilket bland annat inkluderar fiskpassager i vattenkraften, var cirka 1,6 miljarder kronor.

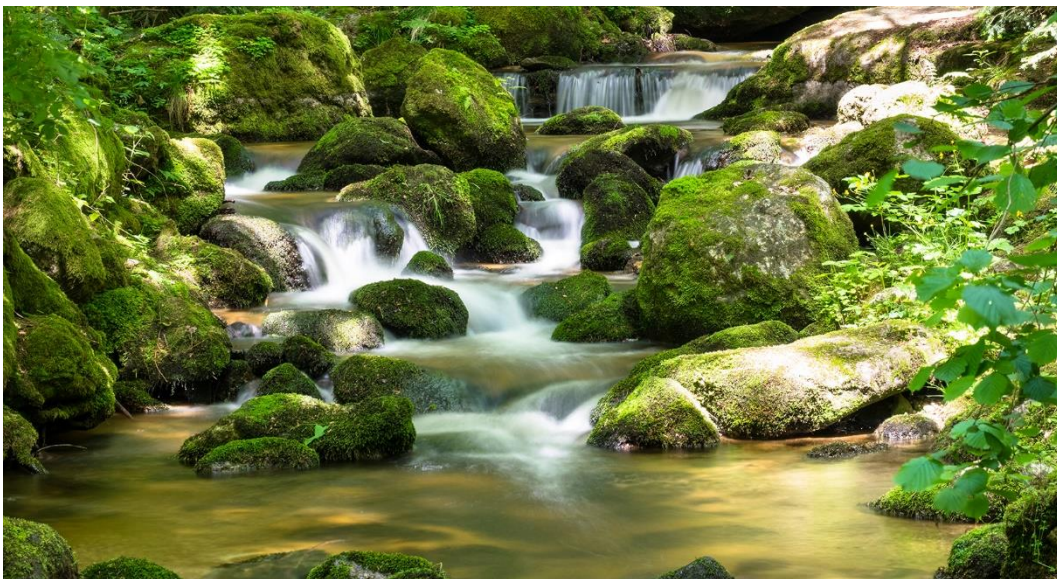
Genom energiöverenskommelsen 2016 beslutade regeringen, Moderaterna, Centerpartiet och Kristdemokraterna att vattenkraftsbranschen fullt ut ska finansiera kostnader för omprövning och genomförandet av åtgärder som gör att Sverige lever upp till EU-rätten och dess krav på vattenverksamheter. Det har upprättats en Vattenkraftens Miljöfond som finansieras av de åtta största vattenkraftbolagen. Fonden har tio miljarder kronor som ska finansiera

huvuddelen av kostnaderna för omprövning och genomförandet av åtgärder de kommande 20 åren. En mindre del av kostnaderna finansieras av de berörda verksamhetsutövarna. Omprövningarna kommer att ske utifrån en nationell plan, för att möjliggöra att vattenkraftverk i samma avrinningsområde prövas samlat. På så sätt kan man uppnå så stor miljönytta till så låg samhällskostnad som möjligt (Vattenkraftens Miljöfond, 2020). Vattenkraften har även fått skattelättnader i form av sänkt fastighetsskatt som en del av överenskommelsen.

Utvinning av metaller och mineraler kategoriseras som en miljöfarlig verksamhet. Verksamhetens påverkan på vatten regleras genom de miljötillstånd som verksamheterna har. Verksamheterna täcker de finansiella kostnaderna för miljöåtgärder som krävs enligt villkoren i miljötillstånden. Miljöskyddsinvesteringarna för vatten uppgick 2018 till cirka 230 miljoner kronor, medan de löpande miljöskyddskostnaderna för vatten uppgick till cirka 70 miljoner kronor.

Vattnets värde

Som visats i detta kapitel är vatten en viktig resurs inom flera områden i samhället och i samhällsekonomin. För att belysa värdet av vatten kan studier av nyttan användas där vattenresurser värderas antingen kvalitativt eller kvantitativt. I följande text diskuteras framförallt nyttan kopplat till dricksvatten.



Vatten kan ses som något ovärderligt, eftersom det inte finns förutsättningar för liv utan det.

Nyttan med god vattenkvalitet tas upp mer ingående i avsnittet Konsekvenser av åtgärdsprogrammet i Åtgärdsprogram för vatten 2022–2027. Nyttan med en hållbar vattenanvändning där miljökvalitetsnormerna följs har även undersökts i de tre studier som vattenmyndigheterna tagit fram under 2018–2020; Analys av samhällsekonomiska schablonvärden för fosforreduktion, Förstudie om det samhällsekonomiska värdet av dricksvatten och Ekosystemtjänstkartläggning av miljöanpassad vattenreglering.

I förstudien om dricksvattnets samhällsekonomiska värde undersöks möjliga metoder för värdering, utifrån andra studier gjorda i Sverige och andra länder. I detta avsnitt kommer metoder för att uppskatta värdet av dricksvattnet gås igenom, baserat på förstudien om det samhällsekonomiska värdet av dricksvatten.

Vatten kan ses som något ovärderligt, eftersom det inte finns förutsättningar för liv utan vatten. Det är en direkt förutsättning för människor, djur och växter, och det finns inget substitut som kan ersätta vatten. Dricksvattnets optionsvärde, det vill säga värdet av att kunna nyttja en vattenförekomst för dricksvatten i framtiden, kan därför vara oändligt högt. I studien föreslås en möjlig värdering av optionsvärdet, baserat på avsaltningsanläggningar. Detta för att avsaltat havsvatten kan ses som ett substitut till den mer konventionella metoden för dricksvattenframställning, där grund- eller ytvatten används.

En av metoderna som undersöks är att beräkna resursräntan, vilket då anger dricksvattnets bidrag till landets ekonomi (Vattenmyndigheterna, 2022b). Resursräntan visar det ekonomiska överskott som uppnås i en sektor som använder sig av en naturresurs, efter att arbete och kapital har gett "normal" avkastning.

Samhällets vattenanvändning

	Hushåll	Industri	Jordbruk
Årligt vattenuttag i miljoner m ³	565	1 4779	75
Vattnets värde för sektorn i miljoner kronor (beräknat med VA-taxa)	22 545	58 932	2 993
Förädlingsvärde i kronor per capita (bidrag till BNP)	-	68 60010	4 90011
Miljöskatt i miljarder kronor	-	13,212	1,713

Tabell 6.3 Beskrivning av sektorernas vattenanvändning, tillskott till BNP och miljöskatter relaterat till vatten.

Resursräntan är den extra avkastningen som en ägare av en resurs får och tjänar av en knapp tillgång, just på grund av att den är knapp. Om resursräntan är negativ innebär det att sektorn är mindre lönsam än andra sektorer. Beräkningar på resursräntan av vatten har gjorts i Holland och Australien. Där visar beräkningarna ett negativt värde för resursräntan, vilket författarna till respektive studie tror beror på att priset på dricksvattnet är reglerat. Att resursräntan antar ett negativt värde gör metodiken oanvändbar.

En annan metod som undersöks för att uppskatta dricksvattnets direkta användarvärde är att använda VA-taxan. Det är dock inte helt problemfritt, eftersom dricksvattenförsörjningen dels

⁹ Industrins totala vattenanvändning var 2 116 miljoner kubikmeter, varav 639 miljoner kubikmeter utgjordes av havsvatten som framförallt används som kylvatten. Det ska också nämnas att vattenanvändning och vattenuttag är två skilda saker. Vattenanvändning syftar till den del av vattenuttaget som sedan också används i sektorn. Vattenuttaget är det totala uttaget och omfattar exempelvis dräneringsvatten som avleds och sedan inte används. Vattenanvändningen är en del av uttaget, och det som ingår i siffrorna här.

¹⁰ Avser industrierna SNI 07-35. 2016 stod de för 16 procent av det totala förädlingsvärdet i Sverige.

¹¹ Förädlingsvärdet beräknat för jordbruk, skogsbruk och fiske (SNI 01-03), för år 2016. Utgör 1 procent av totalt förädlingsvärde per capita.

¹² 2016 stod industrin (SNI 07-35) för 14 procent av de totala miljöskattkostnaderna.

¹³ Jordbrukets miljöskatter för 2017 (SCB, 2020c).

är ett naturligt monopol, dels är prisreglerat. Producenten får inte göra några vinster och priset som konsumenten betalar får inte överstiga producentens kostnader.

Som tydliggörs i tabell 6.3 står industrin för den största andelen av vattenanvändningen i Sverige, med knappt 1,5 miljarder kubikmeter per år, eller 70 procent av den totala vattenanvändningen. Hushållens vattenanvändning på 565 miljoner kubikmeter utgör 27 procent, och jordbruken utgör den minsta andelen (tre procent) med sin användning på 75 miljoner kubikmeter per år. Om den genomsnittliga VA-taxan skulle användas för att beräkna marknadsvärdet av sektorernas vattenanvändning skulle vattnets värde för industrin uppnå cirka 59 miljarder kronor. Siffran för hushåll skulle vara 23 miljarder kronor och för jordbruket tre miljarder kronor.

Det finns flera problem med en sådan uppskattning av värdet, eftersom VA-taxan inte är en fullt lämplig metod för samhällsekonomisk värdering, då det inte ger en total skattning av värdet. Som nämnts tidigare i detta avsnitt så är dricksvatten speciellt på det sätt att dess optionsvärde kan antas vara oändligt högt. Detta eftersom det är en direkt förutsättning för allt liv och att det saknas substitut. VA-taxan kan ändå användas för att visa det lägsta antagna värde för dricksvatten. Syftet med exempelberäkningen är att visa hur stor betydelse som vatten av god kvalitet har för samhället i stort. Att det bidrar till produktion, tillväxt och den samhälleliga välfärden samt vår överlevnad.

Den växande befolkningen i de södra distrikten innebär ökade belastningar för reningsverken och en ökad efterfrågan på dricksvatten. I distrikt där det lokalt råder vattenbrist (exempelvis på Öland i Södra Östersjöns vattendistrikt) kan detta få påtagliga effekter, och kan kosta samhället stora pengar. Under 2016 drabbades Mörbylånga på Öland av vattenbrist och behövde nödtransporter av vatten till hushållen som kostade kommunen totalt elva miljoner kronor. Ett nytt vattenverk anlades för bättre skydd mot framtida vattenbrist. Vattenverket som hanterar både avsaltning av havsvatten och rening av industrivatten kostade kommunen ytterligare 130 miljoner kronor. Samma år drabbades även Vetlanda kommun av torka, med sinade brunnar som följd. Räddningstjänsten körde ut vatten till de drabbade hushållen som kom att kosta 90–180 kronor/kubikmeter. Läs mer om vattenbrist i kapitel 5 Vatten i ett förändrat klimat och i Delförvaltningsplan mot torka och vattenbrist 2022–2027.



*Blåstång i kustvatten med god ekologisk status. Tången är vanlig – och viktig längs distriktets kust.
Foto: Jerker Lokrantz/Azote*

7 Miljökvalitetsnormer för vatten

När miljöbalken trädde i kraft 1999 infördes miljökvalitetsnormer för vatten, luft och buller. Det var då ett nytt sätt att se på miljön och konsekvenserna av utsläpp och annan påverkan. I stället för att enbart fokusera på utsläppsmängder från enskilda källor utgår normerna från tillståndet i miljön. Vad kan människor och natur sammantaget utsättas för utan att ta alltför stor skada?

Miljökvalitetsnormerna (MKN) tar alltså sikte på tillståndet i miljön. Miljökvalitetsnormerna för vatten anger en lägsta godtagbar status som ska uppnås så att ekosystemen fungerar och ekosystemtjänsterna bibehålls. Dessutom får statusen inte försämrats på vägen dit – det så kallade försämringsförbudet. Kraven som ställs genom systemet med miljökvalitetsnormer kan förändras över tiden, i takt med att ny kunskap blir tillgänglig. Det medför att en verksamhetsutövare måste vara beredd på att förutsättningarna för verksamheten kan komma att ändras, antingen på grund av ny kunskap eller för att miljöns status har förändrats.

Det här kapitlet presenterar vattenmyndighetens beslut om miljökvalitetsnormer och de principer som gäller för normsättningen. Avsnittet förutsätter en viss förståelse och kunskap om miljökvalitetsnormer för vatten. Du hittar mer information om normer på vattenmyndigheterna.se och i vår skrift Verktyg för bättre vatten (Vattenmyndigheterna, 2019) som du kan läsa digitalt eller beställa via webbplatsen.

I det första avsnittet, 7.1, finns distriktets alla miljökvalitetsnormer med antal undantag redovisade i tabeller. Avsnitt 7.2 beskriver förutsättningarna för kraftigt modifierade och konstgjorda vattenförekomster. Avsnitt 7.3 förklarar grunderna för normsättningen och avsnitt 7.4 beskriver hur undantag har använts i förhållande till olika typer av verksamheter i samhället som påverkar vattenkvaliteten. Kapitlet avslutas med avsnitt 7.5 som redogör för hur avsteg från försämringsförbudet är reglerat och hur vattenmyndigheten hanterar sådan tillåten försämring av vattenkvaliteten.

7.1 Miljökvalitetsnormer i distriktet

I detta avsnitt finns en sammanställning av miljökvalitetsnormer för grund- och ytvatten i Södra Östersjöns vattendistrikt och en jämförelse med de normer som gäller sexårsperioden 2016–2021. Samtliga miljökvalitetsnormer för vatten i Södra Östersjöns vattendistrikt redovisas också i länsstyrelsen i Kalmar läns föreskrifter om kvalitetskrav för vattenförekomster i distriktet. Föreskrifterna gäller från och med 22 december 2021.

Utgångspunkten för normsättningen är den miljökvalitet som råder i vattenförekomsten. Det beskrivs i kapitel 3 Tillstånd och påverkan, som ger en översikt över miljöpåverkan och status för vattenkvaliteten i distriktets vattenförekomster. Motivering, kartor och beslutsunderlag för varje undantag finns beskrivet per vattenförekomst i databasen VISS i enlighet med 2 kap. 4 § vattenförvaltningsförordningen och 4 kap. 13 § HVMFS 2019:25. Informationen i VISS är öppen för alla att ta del av (VISS, u.d.).

Diagram 7.1 visar förändringen jämfört med sexårsperioden 2016–2021 när det gäller andel vattenförekomster med tidsfrist för att uppnå miljökvalitetsnormen god status för vattenkvaliteten till respektive år 2021, 2027 och efter 2027.

Förändring av andel vattenförekomster med tidsfrist

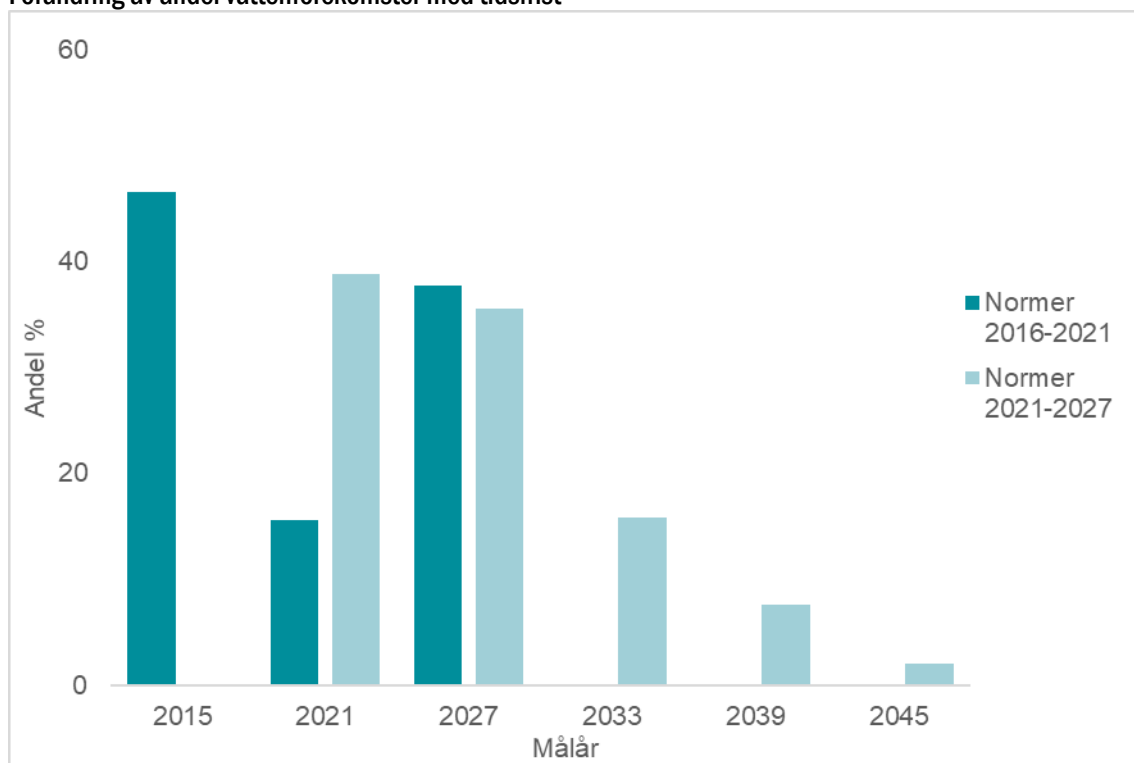


Diagram 7.1 Andel vattenförekomster med beslutade miljö kvalitetsnormer till målären 2015, 2021, 2027 och efter 2027. Jämförelse mellan perioderna 2016–2021 och 2021–2027 i Södra Östersjöns distrikt (uttag ur (VISS) 2021-12-09).

Diagrammet visar andelen vattenförekomster, grundvatten och ytvatten, samt fördelning av beslutade målår för normerna i vattenförvaltningens föregående period 2016–2021 och den kommande perioden 2021–2027.

I föregående period 2016–2021 var normen för beslutad status uppnått för 47 procent av vattenförekomsterna i distriktet. 16 procent respektive 38 procent av vattenförekomsterna hade då måläret 2021 respektive 2027. Inför perioden 2022–2027 har andelen vattenförekomster som uppnår beslutad norm för status sjunkit till 39 procent. Anledningen till förändringen är flera, antalet vattenförekomster har ökat mellan perioderna med cirka 200, övervakningen har gett mer underlag, ändrade metoder för bedömning av status har införts och det finns försämringar i vattenmiljön.

Möjligheten att använda tidsfrister efter 2027 har använts inför perioden 2021–2027. 35 procent av distriktets vattenförekomster ska uppnå god status till 2027, 16 procent till 2033, 8 procent till 2039 och 2 procent till 2045. Vattenförekomster där åtgärder är genomförda och naturlig återhämtning återstår för att god status ska uppnås är ett exempel när målar efter 2027 tillämpas. Senare målår än 2027 har även vattenförekomster som omfattas av nationella planen för moderna miljövillkor för vattenkraften. Där har måläret satts utifrån prövningsår och när åtgärder förväntas ha fått effekt i vattenförekomsterna. Det samma gäller för vattenförekomster som omfattas av åtgärder som ska finansieras via den gemensamma jordbrukspolitiken. Åtgärder har fördelats under två perioder och målår i normen är satt till när åtgärdernas förväntade effekt i vattenförekomsterna är uppnådd.

Miljö kvalitetsnormer för grundvatten

Grundvattenförekomster redovisas i tabell 7.1 och 7.2 med antal undantag avseende kvantitativ respektive kemisk status.

Miljö kvalitetsnormer för kvantitativ status

MKN för kvantitativ status	2016–2021	2021–2027
God kvantitativ status	660	679
God kvantitativ status med tidsfrist till 2021	7	0
God kvantitativ status med tidsfrist till 2027	0	23
Totalt antal grundvattenförekomster	667	702

Tabell 7.1 Miljö kvalitetsnormer (MKN) för kvantitativ status i grundvattenförekomster i Södra Östersjöns vattendistrikt. Uppgifterna är hämtade från VISS 2021-11-15.

Miljö kvalitetsnormer för kemisk status i grundvatten

MKN för kemisk grundvattenstatus	2016–2021	2021–2027
God kemisk status	647	643
God kemisk status men halten överskrider utgångspunkt för att vända trend för ett eller flera ämnen	6	4
God kemisk status med tidsfrist till 2021 för ett eller flera ämnen	7	0
God kemisk status med tidsfrist till 2027 för ett eller flera ämnen	13	59
God kemisk status med tidsfrist till 2033 eller senare för ett eller flera ämnen	0	0
Kemisk status med mindre strängt krav för ett eller flera ämnen	0	0
Totalt antal grundvattenförekomster	667	702

Tabell 7.2 Miljö kvalitetsnormer (MKN) för kemisk status i grundvattenförekomster i Södra Östersjöns vattendistrikt. Uppgifterna är hämtade från VISS 2021-12-09.

I Södra Östersjöns vattendistrikt har 35 ytterligare grundvattenförekomster avgränsats sedan föregående förvaltningscykel och därmed fått miljö kvalitetsnormer. Antalet grundvattenförekomster med otillfredsställande status har ökat i distriktet sedan perioden 2016–2021. Förändringarna beror på mer övervakning, ändrade metoder för bedömning av status och försämring i vattenmiljön. En noggrannare beskrivning av anledningarna till förändringarna finns i kapitel 3 Tillstånd och påverkan.

Konsekvensen blir att antalet grundvattenförekomster med förlängd tidsfrist för att uppnå god kvantitativ status har ökat från 7 till 23. Tidsfristerna för att uppnå god kemisk status har ökat från 20 till 59. Tidsfrister tillämpas till 2027 respektive bortom 2027 baserat på kunskap

om påverkan, möjliga åtgärder och beräknad återhämtningstakt. Mer om undantag och normsättning för grundvatten beskrivs i avsnitt 7.3.

Antalet grundvattenförekomster med stigande halter av något förorenande ämne utan att status klassats som otillfredsställande har minskat från 6 till 4 jämfört med perioden 2016–2021. Vilka påverkanskällor och miljökonsekvenser som orsakar undantagen redovisas i Tabell 7.7.

Miljökvalitetsnormer för kemisk status i ytvatten

Samtliga ytvattenförekomster redovisas i tabell 7.3 med antal undantag avseende kemisk status.

I Södra Östersjöns vattendistrikt har 167 ytterligare ytvattenförekomster avgränsats sedan föregående förvaltningscykel och därmed fått miljökvalitetsnormer. För kemisk status överskreds gränsvärden för kvicksilver och polybromerade difenyletrar (PBDE) i alla vattendistriktets ytvattenförekomster och de uppnår därför inte god kemisk status. Liksom perioden 2016–2021 gäller mindre stränga kvalitetskrav för kemisk status avseende kvicksilver och PBDE i alla distriktets vattenförekomster.

Andelen ytvattenförekomster som inte uppnår god kemisk status är fler än perioden 2016–2021. Det är också fler ämnen som bidragit till att kemisk status är otillfredsställande. Orsakerna är mer övervakning i flera vattenförekomster och av fler ämnen vilket ger ett förbättrat kunskapsunderlag. Under perioden 2016–2021 har 12 nya prioriterade ämnen tillkommit vid bedömning av status och det finns även försämringar i vattenmiljön. En noggrannare beskrivning av anledningarna till förändringarna finns i kapitel 3, Tillstånd och påverkan.

Detta får till följd att antalet vattenförekomster med god kemisk status fortfarande är hög, 90 procent. De 46 vattenförekomster som har sänkt status på grund av något av de 12 nya prioriterade ämnena har fått normen "God kemisk status 2027" utan något undantag. Måläret för dessa ämnen är 2027 och inte 2015 som för resterande ämnen. Antalet vattenförekomster med förlängd tidsfrist för att uppnå god kemisk status har ökat från 76 till 148 i jämförelse med perioden 2016–2021.

Skäl för tidsfrist till 2027 respektive bortom 2027 beskrivs närmare i avsnitt 7.3 under rubrikerna Tidsfrister respektive Hantering av tidsfrister efter 2027.

Vilka påverkanskällor och miljökonsekvenser som orsakar undantagen redovisas i tabell 7.8–7.10.

Miljö kvalitetsnormer för kemisk status i ytvatten

Kemisk ytvattenstatus	Alla vatten 2016–2021	Alla vatten 2021–2027	Vattendrag 2021–2027	Sjöar 2021–2027	Kustvatten 2021–2027
God kemisk status (exklusive kvicksilver och PBDE)	1625	1679	1083	456	140
God kemisk status 2027 (ämnen 34–45)**	0	46	35	11	0
God kemisk status med tidsfrist till 2021 för ett eller flera ämnen (exklusive kvicksilver och PBDE)	35	0	0	0	0
God kemisk status med tidsfrist till 2027 för ett eller flera ämnen (exklusive kvicksilver och PBDE)	41	148	71	39	38
God kemisk status med tidsfrist efter 2027 för ett eller flera ämnen (exklusive kvicksilver och PBDE)	0	0	0	0	0
Kemisk status med mindre strängt krav för ett eller flera ämnen (exklusive kvicksilver och PBDE)	1	0	0	0	0
Kemisk status med mindre strängt krav för kvicksilver och PBDE	1706	1873	1189	506	178
Totalt antal vattenförekomster	1706	1873	1189	506	178

Tabell 7.3 Miljö kvalitetsnormer för kemisk status i ytvattenförekomster i Södra Östersjöns vattendistrikt. Uppgifterna är hämtade från VISS 2021-12-09 (VISS, u.d.). Här ingår alla naturliga, kraftigt modifierade och konstgjorda ytvatten. *Prioriterade ämnen nr 34–45 förklaras i avsnitt 7.3, stycket om naturliga ytvatten.

Miljö kvalitetsnormer för ekologisk status i naturliga ytvatten

Naturliga ytvattenförekomster redovisas i tabell 7.4 med antal undantag avseende ekologisk status.

Miljö kvalitetsnormer för ekologisk status i naturliga ytvatten

Ekologisk status	Alla naturliga ytvatten 2016–2021	Alla naturliga ytvatten 2021–2027	Naturliga vattendrag 2021–2027	Naturliga sjöar 2021–2027	Naturliga kustvatten 2021–2027
Hög ekologisk status	2	1	1	0	0
God ekologisk status	475	363	137	225	1
God ekologisk status 2021*	360	0	0	0	0
God ekologisk status 2027	848	838	638	157	43
God ekologisk status efter 2027	0	629	381	120	128
Måttlig ekologisk status	0	2		2	0
Måttlig ekologisk status 2027	9	7	5	1	1
Måttlig ekologisk status efter 2027	0	21	15	1	5
Totalt antal vattenförekomster	1694	1861	1177	506	178

Tabell 7.4 Miljö kvalitetsnormer för ekologisk status i naturliga ytvattenförekomster i Södra Östersjöns vattendistrikt. Uttag ur VISS 2021-12-09 (VISS, u.d.). *Avser enbart tidsfrister som beslutades 2016 och gällde till 2021.

I Södra Östersjöns vattendistrikt har 167 ytterligare ytvattenförekomster avgränsats sedan föregående förvaltningscykel och därmed fått miljö kvalitetsnormer. Inför perioden 2022–2027 har andelen vattenförekomster med god eller hög ekologisk status minskat och andelen med måttlig eller sämre ekologisk status därmed ökat. Orsakerna är ändrad övervakning och därmed ett förändrat kunskapsunderlag, ändrade metoder för bedömning av status och försämring i vattenmiljön. I vissa vattenförekomster är orsaken till försämring inte känd. En noggrannare beskrivning av anledningarna till förändringarna finns i kapitel 3, Tillstånd och påverkan. Detta innebär att antalet vattenförekomster som fått den övergripande normen hög eller god status har minskat från 477 till 364. Vattenförekomster där god status inte uppnås men åtgärder ska vidtas har fått tidsfrister och måläret 2027 eller efter 2027. Måläret beror på när i tiden vattenförekomsten bedöms kunna uppnå god status. Antalet vattenförekomster med tidsfrist till 2027 eller senare har ökat från 1208 till 1467.

Skäl för tidsfrist till 2027 respektive bortom 2027 beskriver vi närmare i avsnitt 7.3 under rubrikerna Tidsfrister respektive Hantering av tidsfrister efter 2027.

Antalet vattenförekomster med mindre strängt krav avseende ekologisk status har ökat. Det framgår av tabell 7.4, se även koppling till typ av påverkan i tabell 7.7–7.10. Under perioden 2016–2021 beslutades nio mindre stränga krav för vissa större hamnar och sanerade förororenade områden i distriktet. Under åren 2021–2027 tillämpas mindre stränga krav för 30 vattenförekomster som påverkas av hamnverksamhet, kommunal dricksvattenförsörjning, kommunala reningsverk, jordbruk, sanerade områden och urban markanvändning i tätort.

Miljö kvalitetsnormer för ekologisk potential i konstgjorda vatten (KV)

Konstgjorda ytvattenförekomster redovisas i tabell 7.5 med antal undantag avseende ekologisk potential.

Miljö kvalitetsnormer för ekologisk potential i konstgjorda vatten

Ekologisk potential	Alla konstgjorda vatten 2016–2021	Alla konstgjorda vatten 2021–2027	Konstgjorda vattendrag 2021–2027	Konstgjorda sjöar 2021–2027
God ekologisk potential				
God ekologisk potential 2021				
God ekologisk potential 2027	1	5	5	0
God ekologisk potential efter 2027		2	2	0
Måttlig ekologisk potential				
Måttlig ekologisk potential 2027				
Otillfredsställande ekologisk potential				
Otillfredsställande ekologisk potential 2027				
Dålig ekologisk potential				
Dålig ekologisk potential 2027				
Totalt antal konstgjorda vattenförekomster	1	9	9	0

Tabell 7.5 Miljö kvalitetsnormer för ekologisk potential i konstgjorda vattenförekomster i Södra Östersjöns vattendistrikt uttag ur VISS 2021-12-09).

Vattenmyndigheterna har inför perioden 2021–2027 gjort en översyn av vattenförekomster som borde vara klassade som konstgjort vatten, men som inte varit det tidigare. Översynen har resulterat i att åtta ytterligare vattenförekomster förklarats som konstgjorda i distriktet. Vattenförekomsterna är grävda kanaler i Helge å, Mörrumsån, Söderköpingsån och Motala ström.

Konstgjorda vatten ska enligt vattendirektivet ha miljö kvalitetsnormen ekologisk potential istället för ekologisk status. Kravnivån för den ekologiska potentialen är preciserade i en kravnivå per vattenförekomst och framgår i föreskriften och i VISS. Tidsfrister till 2027 och efter 2027 beror på att det i samma vattenförekomst även finns annan påverkan som kommer att kräva åtgärder och naturlig återhämtning efter 2027. Läs mer om förklarande av konstgjorda vatten i avsnitt 7.2.

Miljö kvalitetsnormer för ekologisk potential i kraftigt modifierade vatten (KMV)

Kraftigt modifierade ytvattenförekomster redovisas i tabell 7.6 med antal undantag avseende ekologisk potential.

Miljö kvalitetsnormer för ekologisk potential i kraftigt modifierade vatten

Ekologisk potential	Alla kraftigt modifierade vatten 2016–2021	Alla kraftigt modifierade vatten 2021–2027	Kraftigt modifierade vattendrag 2021–2027	Kraftigt modifierade sjöar 2021–2027
God ekologisk potential	-	-	-	-
God ekologisk potential 2021	2	-	-	-
God ekologisk potential 2027	8	3	3	-
God ekologisk potential efter 2027	-	-	-	-
Måttlig ekologisk potential	-	-	-	-
Måttlig ekologisk potential 2027	-	-	-	-
Otillfredsställande ekologisk potential	-	-	-	-
Otillfredsställande ekologisk potential 2027	-	-	-	-
Dålig ekologisk potential	-	-	-	-
Dålig ekologisk potential 2027	-	-	-	-
Totalt antal kraftigt modifierade vattenförekomster	10	3	3	-

Tabell 7.6 Miljö kvalitetsnormer för ekologisk potential i kraftigt modifierade vattenförekomster (KMV) i Södra Östersjöns vattendistrikt (uttag ur VISS 2021-12-09).

Antalet vattenförekomster som förklaras som kraftigt modifierade och därmed har miljö kvalitetsnormen potential istället för status har minskat sedan föregående cykel. Detta beror på att urbana miljöer hanterats som naturliga vatten med mindre stränga krav istället för kraftigt modifierade då de inte uppfyllde krav för att bli beslutade som kraftigt modifierade. I distriktet finns tre kraftigt modifierade vatten påverkade av vattenkraft med miljö kvalitetsnormer god ekologisk potential med tidsfrist till 2039. Kravnivån för den ekologiska potentialen är preciserade i en kravnivå per vattenförekomst och framgår i föreskriften och i VISS.

Undantag per miljöproblem och typ av påverkan

Tabell 7.7–7.10, redovisar antal grundvattenförekomster (tabell 7.7), vattendrag (tabell 7.8), sjöar (tabell 7.9) och kustvattenförekomster (tabell 7.10) med undantag i förhållande till vilken typ av miljökonsekvens och typ av mänsklig påverkan som vattenförekomsterna i Södra Östersjöns vattendistrikt är utsatta för. En vattenförekomst kan omfattas av flera undantag. Summan av vattenförekomster med undantag kan därför bli fler än antalet berörda vattenförekomster. Ett undantag är antingen en tidsfrist eller ett mindre strängt krav.

De miljöproblem i grundvatten som föranleder flest undantag i vattendistriktet är miljögifter, förändrade grundvattennivåer och påverkan från klorid och sulfat. Det beror i huvudsak på påverkan av förorenade områden och vattenverksamheter som vattenuttag.

För ytvatten, vattendrag, sjöar och kustvatten, dominerar undantag på grund av miljöproblemen övergödning, fysisk påverkan (flödesförändringar och/eller morfologiska förändringar och kontinuitet) och miljögifter.

För övergödning i sjöar och vattendrag är jordbruk och avloppshantering de typer av mänsklig påverkan som orsakar flest undantag. I kustvatten beror undantagen främst på utsjöpåverkan samt påverkan från jordbruk och avloppshantering.

Undantagen för fysisk påverkan domineras av olika typer av vattenverksamheter, vattenkraft och markavvattning inom jordbruk.

Utfallet av antalet undantag för miljögifter visar att atmosfärisk deposition av kvicksilver och PBDE är den typ av mänsklig påverkan som orsakar majoriteten av undantagen i distriktet. Därefter kommer förorenade områden och avloppshantering. Undantagen för särskilda förorenande ämnen är främst orsakade av påverkan ifrån förorenade områden följt av jordbruk och avloppshantering.

Tidsfrist för att nå god status tillämpas i stor utsträckning vid påverkan av övergödning, fysisk påverkan och miljögifter.

En skillnad jämfört med perioden 2016–2021 är att vattenmyndigheterna nu har tillämpat mindre strängt krav i större utsträckning än tidigare. Mindre strängt krav är tillämpat för fysisk påverkan på grund av tätortsbebyggelse, hamnverksamhet och vattenförsörjning samt för näringspåverkan från avloppsreningsverk och jordbruk.

Tidigare har bara mindre strängt krav tillämpats för hamnanläggningar och sanerade förorenade områden och där god status inte kan uppnås. Denna typ av påverkan och skälen för mindre strängt krav beskrivs i avsnitt 7.4 under rubrikerna Jordbruk, Samhällsbyggnad och transportinfrastruktur, Vattenförsörjning, Avloppshantering och Industrier, förorenade områden och annan kemisk påverkan.

Grundvatten med undantag

Miljö-konsekvens/ Verksamhets- typ	Miljö- gifter	Närings- ämnen	Klorid/ Sulfat	Förändrade grundvatten- nivåer	Saltvatten- inträngning	Skada på förbundna ytvatten eller landmiljöer
Övrig miljöfarlig verksamhet			2		1	
Jordbruk och djurhållande verksamheter mm	2	2				
Dagvatten	2		5			
Vatten-verksamhet				23	12	2
Förorenade områden	19					
Övriga	8		6			

Tabell 7.7 Antal grundvatten med undantag i förhållande till påverkanskällor och miljökonsekvenser i Södra Östersjöns vattendistrikt (uttag ur VISS 2021-12-09).

Vattendrag med undantag

Miljö-konsekvens/ Verksamhets- typ	Över- gödning	Fysisk påverkan	För- surning	Särskilda föroren- ande ämnen	Prio. ämnen (exkl. Hg och PBDE)	Kvick- silver	PBDE
Övrig miljöfarlig verksamhet	7			4	6	5	
Jordbruk och djurhållande verksamheter mm	407	1447		34			
Skogsbruk		286	30				
Vattenkraft		684					
Dagvatten	168			5	7		
Avlopp	457			47	3	4	1
Förorenade områden				15	27	31	2
Vatten-verksamhet		1861					
Atmosfärisk deposition			55			1188	1188
Övriga	4			2	8		

Tabell 7.8 Antal vattendrag med undantag i förhållande till påverkanskällor och miljökonsekvenser i Södra Östersjöns vattendistrikt (uttag ur VISS 2021-12-09).

Sjöar med undantag

Miljökonsekvens/ Verksamhetstyp	Över- gödning	Fysisk påverkan	För- surning	Särskilda föroren- ande ämnen	Prio. ämnen (exkl. Hg och PBDE)	Kvick- silver	PBDE
Övrig miljöfarlig verksamhet	9			3	12		
Jordbruk och djurhållande verksamheter mm	246	4					
Skogsbruk		8	4				
Vattenkraft		123					
Dagvatten	119			6	5		
Avlopp	321			6			
Förorenade områden				14	26	14	1
Vattenverksamhet		152					
Atmosfärisk deposition			11			506	506
Övriga	73			5	6		

Tabell 7.9 Antal sjöar med undantag i förhållande till påverkanskällor och miljökonsekvenser i Södra Östersjöns vattendistrikt (uttag ur VISS 2021-12-09).

Kustvatten med undantag

Miljökonsekvens/ Verksamhetstyp	Över- gödning	Fysisk påverkan	Särskilda föroren- ande ämnen	Prio. ämnen (exkl. Hg och PBDE)	Kvick- silver	PBDE
Övrig miljöfarlig verksamhet	10			28	1	
Jordbruk och djurhållande verksamheter mm	196					
Skogsbruk	92					
Vattenkraft						
Dagvatten	85		3	3		
Avlopp	160		2			
Förorenade områden			8	11	8	
Vattenverksamhet		99				
Atmosfärisk deposition					178	178
Övriga	414			9		

Tabell 7.10 Antal kustvattenförekomster med undantag i förhållande till påverkanskällor och miljökonsekvenser i Södra Östersjöns vattendistrikt (uttag ur VISS 2021-12-09).

Avsteg från försämringsförbudet

Här redovisas de vattenförekomster där en prövningsmyndighet eller kommun har tillåtit avsteg från försämringsförbudet enligt 4 kap. 11 och 12 §§ vattenförvaltningsförordningen. I redovisningen anges om beslutet gäller en ny verksamhet eller åtgärd, vilken typ av mänsklig påverkan som är aktuell, vilken kvalitetsfaktor eller parameter som får försämrats och skälen till att prövningsmyndigheten eller kommunen tillåtit verksamheten eller åtgärden. Besluten om tillåtande finns som referens till berörd vattenförekomst i VISS och mer information om respektive ärende går att hämta från Länsstyrelsen i Kalmar läns diarium.

Under perioden har två beslut om avsteg från försämringsförbudet beslutats av Mark- och miljödomstolen i Växjö respektive Nacka. Båda berör förstärkt dricksvattenförsörjning på Öland respektive Gotland.

I avsnitt 7.5 förklaras vad avsteg från försämringsförbudet innebär och vilka villkor som måste vara uppfyllda för ett sådant beslut.

Beslut om avsteg från försämringsförbudet, Öland

Kommunal dricksvattenförsörjning, Mörbylånga kommun	
Diarienummer/målnummer och prövningsmyndighet	M832-19, Växjö tingsrätt, Mark- och miljödomstolen
Vattenförekomst ID	Mörbylånga-Borgholms kalkberg (WA35980865)
Ny verksamhet eller åtgärd	Ny verksamhet som ska avlasta befintliga uttag av grundvatten och förstärka den kommunala dricksvattenförsörjningen
Påverkanstyp	Kommunal vattenförsörjning
Kvalitetsfaktor/parameter som får försämrats	Kvantitativ grundvattenstatus
Motivering till beslutet	Dricksvattenförsörjning är både ett allmänt intresse av större vikt och innebär att dess fördelar för människors hälsa och säkerhet eller för hållbar utveckling uppväger nackdelarna med en sådan ändring eller försämring. Lokalisering av uttagen är beroende av närhet till andra verksamheter som avloppsreningsverk och distributionsnät samt till Kalmarsund. Alternativa lösningar och lokalisering som är tekniskt möjliga och ekonomiskt rimliga bedöms vara utredda. Den sökta verksamheten tryggar framtida dricksvattenförsörjning på Öland och minskar på uttagen av annat grundvatten
Datum för lagakraft	2019-12-06

Tabell 7.11 Aktuella beslut med tillåtande enligt vattenförvaltningsförordningen (2004:660) 4 kap. 11 §.

Beslut om avsteg från försämringsförbudet, Gotland

Kommunal dricksvattenförsörjning, Region Gotland	
Diarienummer/målnummer och prövningsmyndighet	M4716-20, Nacka tingsrätt, Mark- och miljödomstolen
Vattenförekomst ID	Färö (WA63058431)
Ny verksamhet eller åtgärd	Ny verksamhet som ska åtgärda vattenbristen i området och ersätta vattentransporterna genom att komplettera den nuvarande vattenförsörjningen med grundvattenuttag från en ny vattentäkt.
Påverkanstyp	Kommunal vattenförsörjning
Kvalitetsfaktor/parameter som får försämras	Kvantitativ grundvattenstatus
Motivering till beslutet	Dricksvattenförsörjning får anses vara ett allmänintresse av större vikt, oaktat att verksamheten i det här fallet syftar till att försörja ett relativt sett mindre område och enbart under delar av året. Region Gotland utrett andra möjligheter att säkerställa dricksvattenförsörjningen på Färö på ett tillräckligt vis. Undersökningen har visat att inga alternativa lösningar till dricksvattenförsörjningen finns som skulle vara väsentligt bättre för miljön, i vart fall inte utan orimliga kostnader. De negativa konsekvenserna vad avser grundvattenstatusen kan mildras genom att det för tillståndet föreskrivs villkor om försiktighetsmått
Datum för lagakraft	2021-06-16

Tabell 7.12. Aktuella beslut med tillåtande enligt vattenförvaltningsförordningen (2004:660) 4 kap. 11 §.

7.2 Förklarande av kraftigt modifierade och konstgjorda vatten

Ytvattenförekomster kan vara antingen naturliga vatten eller kraftigt modifierade eller konstgjorda vatten. Det innebär olika förutsättningar för beslut om miljökvalitetsnormer. Kraftigt modifierade och konstgjorda vattenförekomster är särskilda ytvattenkategorier som är antingen vattendrag, sjöar eller kustvatten. Människan har fysiskt förändrat eller skapat dem för att de ska ge en samhällsnytta. Detta regleras i 4 kap. 3 § vattenförvaltningsförordningen (2004:660) och i Havs- och vattenmyndighetens föreskrift (HVMFS 2017:20).

För att förklara en vattenförekomst som kraftigt modifierad krävs en stegvis beslutsprocess där följande bedömningar ingår:

- Är vattenförekomsten väsentligt fysiskt förändrad på grund av mänsklig påverkan och riskerar därför att inte uppnå god ekologisk status?
- Leder åtgärder för att nå god ekologisk status till betydande negativ påverkan på en samhällsnyttig verksamhet eller på andra värden i miljön?
- Kan samhällsnyttan som verksamheten ger nås på annat sätt som är bättre för miljön?
- Leder den fysiska förändringen till att målen i annan gemenskapslagstiftning inte nås (exempelvis art- och habitatdirektivet)?



I Norrköping finns en av distriktets kraftigt modifierade vattenförekomster som ger samhällsnytta i form av kraftproduktion.

Alla steg måste gås igenom för att en vattenförekomst ska förklaras som kraftigt modifierad. Havs- och vattenmyndighetens vägledning för 4 kap. 3 § vattenförvaltningsförordningen om kraftigt modifierade vatten beskriver varje steg i detalj (Havs- och vattenmyndigheten, 2015b).

För konstgjorda vatten är processen likartad. Ett konstgjort vatten ska ha skapats för samma typ av verksamheter som kan vara skäl för förklarande av kraftigt modifierade vatten. Den stora skillnaden mellan konstgjorda och kraftigt modifierade vatten är att konstgjorda vatten är skapade där det endast fanns landmiljöer tidigare. Då finns inte någon koppling till en ursprunglig naturlig ytvattenförekomst och det är därför inte relevant att bedöma åtgärder för att nå god ekologisk status. Däremot ska vattenmyndigheten bedöma hur åtgärder skulle kunna förbättra vattenmiljön och hur det skulle påverka den aktuella verksamheten.

Generella principer för bedömning av vattenkvalitet och grunder för normsättningen i kraftigt modifierade och konstgjorda vattenförekomster beskrivs nedan i avsnitt 7.3.

Vattenkraft är den typ av påverkan där metoder och bedömningar utvecklats längst när det gäller fysisk påverkan på vattenmiljön. Läs mer i avsnitt 7.4 nedan om hur bedömning har gjorts för förklarande av vattenförekomster som kraftigt modifierade och vilka kriterier som styr normsättning vid påverkan av vattenkraft. I samma avsnitt under rubriken Jordbruk beskrivs också vattenmyndigheternas plan för att i samverkan med Havs- och vattenmyndigheten och Jordbruksverket utveckla de metoder och underlag som krävs för att förklara vattenförekomster med påverkan av markavvattnings som kraftigt modifierade vatten.

Vattenmyndigheterna har tagit fram ett underlag för bedömning av vilka övriga typer av verksamheter som kan vara skäl för att förklara en vattenförekomst som kraftigt modifierad eller konstgjord (Vattenmyndigheterna, 2018e; 2020m). Utgångspunkten har varit verksamheter och intressen som har stöd i nationella vägledningar, definierade som viktiga värden eller kvaliteter inom EU eller nationellt, eller som omfattas av någon form av rättsligt utpekande eller skydd som till exempel riksintressen. Sådana utpekanden har genomgått remiss och samråd med nationella myndigheter och/eller har stöd av särskilda bestämmelser i miljöbalken eller annan relevant lagstiftning. Det kan vara till exempel transportinfrastruktur,

energiproduktion, energidistribution, kulturmiljövården, totalförsvaret, vattenförsörjning, tätortsbebyggelse, översvämningsskydd och vattentäkter.

Dessa samhällsintressen skulle kunna vara skäl för att förklara vattenförekomster som kraftigt modifierade. Vattenmyndigheterna har dock hittills bara identifierat enstaka vattenförekomster där alla förutsättningar finns på plats för att förklara dem som kraftigt modifierade. I de flesta fall behöver underlagen för statusklassificering av hydrologi och morfologi utvecklas och preciseras med högre tillförlitlighet för att det ska bli möjligt att komma vidare i arbetet. Förklarandet av fler kraftigt modifierade vattenförekomster försvåras också av att det ofta finns påverkan från flera olika verksamheter inom samma vattenförekomst. Multipel påverkan och osäkerheter kring effekten av åtgärder mot exempelvis övergödning och miljögifter försvårar och fördröjer bedömningen av den fysiska påverkans betydelse för ekosystemets biologiska status.

Vattenmyndigheterna har för avsikt att fortsätta arbetet med att ta fram utvecklade underlag och metoder för förklarande av kraftigt modifierade vatten för de typer av samhällsintressen som har nämnts ovan. Vattenmyndigheten har för avsikt att fortsätta arbetet med att ta fram utvecklade underlag och metoder för förklarande av kraftigt modifierade vatten för de typer av samhällsintressen som har nämnts ovan. För att öka transparensen och tydliggöra var det pågår ett sådant utvecklingsarbete, ser vi även över möjligheten att utveckla ett system för att redovisa vilka vattenförekomster som är föremål för pågående utredningar av exempelvis förutsättningarna för förklarande som kraftigt modifierade eller konstgjorda vatten.

Kraftigt modifierade och konstgjorda vattenförekomster [

	Vattendrag	Sjöar	Kustvatten	Summa
Antal kraftigt modifierade vattenförekomster	3	0	0	3
Antal konstgjorda vattenförekomster	9	0	0	9

Tabell 7.13 Antal kraftigt modifierade och konstgjorda vattenförekomster i (uttag ur VISS 2021-12-09).

I distriktet är 3 respektive 9 vattenförekomster förklarade som kraftigt modifierade vatten respektive konstgjorda vatten. Vattenförekomsterna är påverkade av vattenkraft eller är grävda kanaler.

Antalet vattenförekomster som förklaras som kraftigt modifierade förväntas öka under åren fram till 2027 allteftersom vattenmyndigheternas arbete med översyn av olika typer av fysisk påverkan fortskrider.

Översyn av konstgjorda vattenförekomster

Vattenmyndigheten har gjort en översyn av vattenförekomster som varit felaktigt hanterade som naturliga vatten trots att de borde ha varit förklarade som konstgjorda vattenförekomster från början.

Översynen har resulterat i att åtta ytterligare vattenförekomster förklarats som konstgjorda i distriktet. Vattenförekomsterna är grävda kanaler i Helge å, Mörrumsån, Söderköpingsån och Motala ström.

Stöd för utpekande och normsättning av konstgjorda vatten finns i EU-vägledningar för vattenförvaltningen (CIS Guidance No.4; CIS Guidance No.37). Kriterier för hur miljö kvalitetsnormer ska tillämpas för ekologisk potential i konstgjorda vatten behöver vidareutvecklas.

7.3 Grunder för normsättningen

Utgångspunkten vid normsättning är den vattenkvalitet (status) som råder i vattenförekomsten vid tidpunkten för beslutet om miljökvalitetsnormen. Hur vattnets status har klassificerats beskrivs i kapitel 3 Tillstånd och påverkan. Den status som gäller som utgångspunkt för normsättningen är den bästa bedömning av vattnets kvalitet som har varit möjlig att göra innan tidpunkten för normbeslutet. Miljökvalitetsnormen är en målsättning utifrån det underlag som finns och uppskattad effekt av möjliga åtgärder. Till kommande statusklassificeringar förväntas i många fall en förbättring av vattnets status, vilket är nödvändigt om miljökvalitetsnormen god status ska nås inom utsatta tidsfrister. Försämring av vattnets status är i princip inte tillåtet. Avsteg från försämringsförbudet kan bara tillåtas under vissa särskilda omständigheter som beskrivs i avsnitt 7.5.

Inför förvaltningscykeln 2022–2027 har gällande föreskrifter om miljökvalitetsnormer, statusklassificering och kartläggning (SGU-FS 2013:2; HVMFS 2019:25; HVMFS 2017:20), generella vägledningar för undantag (Havs- och vattenmyndigheten, 2014) och kraftigt modifierade vatten (Havs- och vattenmyndigheten, 2015b), specifik vägledning för kraftigt modifierade vatten som berörs av vattenkraft (Havs- och vattenmyndigheten, 2016c), samt EU-gemensamma vägledningar (Guidance Documents), som beskriver vad Sverige förväntas rapportera 2022, varit styrande för arbetet med normsättning. Vattenmyndigheten har utgått från dessa dokument och tagit fram riktlinjerna för normsättning per påverkanstyp. Riktlinjerna har varit ett stöd för länsstyrelsernas beredningssekretariat och samtidigt dokumenterat arbetssättet.



Utgångspunkten när normer sätts är den bästa bedömning av vattnets kvalitet som har varit möjlig att göra. Foto: Anders Tedeholm/ Azote

För ekologisk status gäller den miljökvalitetsnorm som motsvarar den sammanvägda status som förväntas kunna uppnås i vattenförekomsten. Normen anger även vilken eller vilka kvalitetsfaktorer som ligger till grund för undantaget och vilken mänsklig påverkan som orsakar att god status inte uppnås. Även om det råder ett mindre strängt krav för den sammanvägda statusen, baserat på den kvalitetsfaktor som ligger till grund för undantaget, ska god status nås för varje annan kvalitetsfaktor som enligt vattenmyndighetens bedömning kan uppnå god status genom rimliga åtgärder.

För kemisk status fastställs den övergripande normen alltid till god kemisk status, men med undantag för de parametrar (ämnen) som omfattas av tidsfrist eller mindre strängt krav. För grundvattenförekomster gäller även norm för kvantitativ status och utgångspunkt för att vända trend som förklaras i avsnittet om grundvatten nedan.

Övergripande principer och avvägningar för normsättningen är samlade i Kompletterande riktlinjer för miljö kvalitetsnormer och undantag 2021–2027 (Vattenmyndigheterna, 2022a).

Övriga vatten

Övrigt vatten, som inte uppfyller kriterierna för att utgöra vattenförekomster, omfattas inte av beslutade miljö kvalitetsnormer. Påverkan på sådana vatten får dock inte riskera att försämra eller motverka nödvändiga förbättringar i statusen för anslutande vattenförekomster. Det ska också betonas att övriga vatten ingår fullt ut i myndigheternas miljömåls- och åtgärdsarbete och omfattas av samma grundläggande skydd enligt de allmänna hänsynsreglerna och hushållningsbestämmelserna i 2–4 kapitlet miljö balken.

Grundvatten

Enligt Sveriges geologiska undersöknings (SGU) föreskrifter om miljö kvalitetsnormer och statusklassificering för grundvatten (SGU-FS 2013:2) ska vattenmyndigheterna besluta om miljö kvalitetsnormer enbart för grundvattenförekomster som enligt kartläggning och analys riskerar att inte uppnå god grundvattenstatus eller riskerar att försämrats.

Vattenmyndigheterna har ändå valt att besluta om miljö kvalitetsnormer för samtliga grundvattenförekomster. Samverkan om hanteringen har skett med SGU. För de grundvattenförekomster där det inte föreligger någon risk beslutas normen till god kemisk respektive kvantitativ grundvattenstatus. Syftet är att säkerställa att principen om försämringsförbudet upprätthålls. Det blir dessutom en konsekvent hantering i förhållande till hur normerna för ytvattenförekomster beslutas.

Grundvatten klassificeras utifrån kvantitativ och kemisk status. Utgångspunkten vid normsättningen är den vattenkvalitet som råder i vattenförekomsten. För vattenförekomster med god kemisk status gäller normen god kemisk status. För vattenförekomster med otillfredsställande kemisk status gäller normen god kemisk status med undantag för de parametrar (ämnen) som gör att god status inte uppnås. Undantag kan vara antingen tidsfrist att nå god status eller ett mindre strängt krav än god status för den aktuella parametern.

Vattenmyndigheterna har fastställt riktvärden för parametrar i respektive distrikt enligt SGU:s förslag till riktvärden och följt förfarandet för att fastställa dessa enligt föreskrifterna om kvalitetskrav för vattenförekomster (SGU-FS 2013:2).

För grundvattenförekomster med ämnen som har en ökande halt, där halten riskerar att så småningom överstiga riktvärdet, gäller dessutom en särskild norm som anger vilken halt av ämnet som utgör utgångspunkt för att vända trenden. Det innebär att det krävs åtgärder om detta värde överskrider och syftet är att bryta trenden innan otillfredsställande status uppstår i vattenförekomsten. Vattenmyndigheterna har fastställt halterna för utgångsvärden för att vända trend enligt SGU:s föreskrifter.

God kvantitativ status innebär att uttaget av grundvatten inte överskrider nybildningen. God kvantitativ status säkrar tillräckliga grundvattenmängder och förhindrar inträngning av förorenande ämnen.

Fyra faktorer definierar kvantitativ status:

- 1 Balans mellan den långsiktiga uttagsnivån och grundvattenbildning.
- 2 Långsiktiga förändringar i strömningsriktningen som orsakar inträngning av saltvatten eller föroreningar.
- 3 Risk att god ekologisk status inte uppnås i ytvatten som är förbundna med grundvattenförekomsten.
- 4 Skada på grundvattenberoende terrestra ekosystem.

Sammanfattningsvis finns tre typer av miljökvalitetsnormer för grundvatten:

- god kvantitativ grundvattenstatus,
- god kemisk grundvattenstatus,
- utgångspunkt för att vända trend.

Tillämpning av undantag förklaras generellt nedan i avsnitten "Tidsfrister" respektive "Mindre stränga krav" och i avsnitt 7.4 för olika typer av påverkan på grundvattnet.

Naturliga ytvatten

Utgångspunkten vid normsättning i ytvattenförekomster är den vattenkvalitet som råder i vattenförekomsten enligt klassificering av ekologisk och kemisk status. För vattenförekomster med hög eller god ekologisk status gäller miljökvalitetsnorm hög respektive god status. För vattenförekomster med måttlig, otillfredsställande eller dålig ekologisk status gäller undantag som anges för den övergripande, sammanvägda ekologiska statusen, men som kopplas till den eller de kvalitetsfaktorer och typer av påverkan som orsakar att den ekologiska statusen är sämre än god. Det innebär att miljökvalitetsnormen anger vilken sammanvägd ekologisk status som ska uppnås, och till när. För enskilda kvalitetsfaktorer framgår eventuella förbättringsbehov av särskilda preciserade beskrivningar.

Vid tidsfrist anger normen vilket år god status senast ska uppnås. Vid mindre stränga krav anger normen vilken status som ska uppnås, till exempel måttlig, otillfredsställande eller dålig ekologisk status och till vilket år. Om det mindre stränga kravet redan är uppnått gäller kravet utan årtal. För kemisk ytvattenstatus gäller övergripande norm god kemisk status, oavsett om det finns ämnen som överskrider gränsvärdena eller inte. Undantag tillämpas sedan per ämne och kopplas till typ av påverkan.

Vissa av de prioriterade ämnen som definierar kemisk status har tillkommit på grund av ny lagstiftning. De är angivna med nummer 34–45 i bilaga 6 till (HVMFS 2019:25). För dessa ämnen gäller som huvudregel att god kemisk status ska uppnås vid en senare tidpunkt än 2015¹⁴. Tidpunkten (målåret) är 2027 vilket innebär att beslut om eventuell tidsfrist för att nå god kemisk status inte är aktuellt förrän det visar sig att det inte går att nå målet till 2027. De ämnen som omfattas av det senare målåret är dikofol, PFOS (perfluoroktansulfonat), kinoxifen, dioxiner och dioxinlika föreningar, aklonifen, bifenox, cybutryn (irgarol), cypermetrin, diklorvos, HBCD (hexabromcyklododecan), heptaklor och heptaklorepoxid samt terbutryn.

¹⁴ 4 kap. 4 § första stycket 2 och 3 vattenförvaltningsförordningen (2004:660)

Sammanfattningsvis finns två typer av grundläggande miljö kvalitetsnormer för naturliga ytvatten:

- god ekologisk ytvattenstatus,
- god kemisk ytvattenstatus.

Tillämpning av undantag förklaras vidare nedan i avsnitten "Tidsfrister" respektive "Mindre stränga krav".



Göta kanal genom bland annat Söderköping är ett så kallat konstgjort vatten.

Kraftigt modifierade och konstgjorda ytvatten

För kraftigt modifierade vatten och konstgjorda vatten tillämpas inte samma krav på ekologisk status som för naturliga ytvattenförekomster. De ska i stället uppnå *god ekologisk potential* som kan sägas vara en parallell miljö kvalitetsnorm till god ekologisk status, men som tillåter en viss negativ påverkan på vattenmiljön av den verksamhet som är orsak till att vattenförekomsten förklarats som kraftigt modifierad eller konstgjord. Maximal ekologisk potential är referenstillståndet för kraftigt modifierade vatten. Det innebär det ekologiska tillstånd som skulle råda om alla rimliga förbättringsåtgärder mot fysisk påverkan sattes in. Med rimliga åtgärder menas alla åtgärder som är genomförbara utan att orsaka en betydande negativ påverkan på verksamheten eller miljön i stort.

God ekologisk potential skiljer sig från maximal ekologisk potential genom att endast de åtgärder som ger en betydande ekologisk nytta behöver genomföras. Det motsvarar då det ekologiska tillstånd som kan uppnås med rimliga åtgärder och innebär att det ska finnas en viss ekologisk funktion. Om åtgärder för att uppnå god ekologisk potential bedöms vara omöjliga eller orimligt kostsamma kan undantag tillämpas på samma sätt som för ekologisk status enligt avsnitten nedan om tidsfrister och mindre stränga krav.

Miljö kvalitetsnormen god ekologisk potential är inte ett undantag, och anpassningen av normen gäller bara de hydromorfologiska, fysikalisk-kemiska och biologiska kvalitetsfaktorer som direkt påverkas av den verksamhet som ligger till grund för att vattenförekomsten förklarats som kraftigt modifierad eller konstgjord. För kemisk status och för alla övriga kvalitetsfaktorer inom den ekologiska statusen, exempelvis näringsämnen och miljögifter, gäller samma krav som för naturliga vatten.

Sammanfattningsvis finns två typer av grundläggande miljö kvalitetsnormer för kraftigt modifierade och konstgjorda ytvatten:

- god ekologisk potential,
- god kemisk ytvattenstatus.

Tillämpning av undantag förklaras vidare nedan i avsnitten "Tidsfrister" respektive "Mindre stränga krav".

Tidsfrister

Det ursprungliga målet enligt vattenförvaltningsförordningen (2004:660) var att god status skulle ha uppnåtts i alla vattenförekomster till 2015. Möjlighet att skjuta upp tidpunkten när god status ska uppnås gäller i huvudsak för de två följande förvaltningscyklerna, först till 2021 och därefter till 2027, genom beslut om undantag i form av tidsfrist. Tidsfrist innebär att god vattenstatus ska uppnås men vid en senare tidpunkt än 2015. Tidsfristens längd baseras på vad som är tekniskt möjligt och ekonomiskt rimligt, och naturens förmåga att återhämta sig.

Tidsfrist av tekniska skäl motiveras av att:

- orsaken till de negativa effekterna på vattenförekomsten är okänd och övervakning för att verifiera status och påverkan behöver göras innan lämpliga åtgärder kan vidtas,
- det finns praktiska begränsningar av administrativ natur som till exempel projektering och upphandling av åtgärder eller en tidskrävande tillståndsprocess för en verksamhet som påverkar vattenförekomsten,
- det inte finns någon känd teknisk lösning ännu för att åtgärda påverkan men en sådan förväntas utvecklas,
- problemet inte kan lösas på grund av bristen på åtgärder i andra länder.

Tidsfrist av ekonomiska skäl motiveras av:

- otillräcklig lagstiftning,
- otillräckliga resurser för offentlig finansiering,
- otillräcklig administrativ kapacitet,
- att åtgärderna har bedömts ekonomiskt orimliga att genomföra i tillräcklig tid för att uppnå god status till 2015, utifrån en samhällsekonomisk analys av åtgärdernas kostnader och nytta.

Orimliga kostnader för staten har tidigare använts schablonmässigt för påverkanstyper där bedömningen varit att det funnits otillräcklig lagstiftning, otillräckliga resurser för offentlig finansiering samt otillräcklig administrativ kapacitet.

Förlängd tidsfrist av ekonomiska skäl har också tillämpats tidigare när det har bedömts mer kostnadseffektivt att genomföra och fördela åtgärder under flera förvaltningscykler. Då perioden 2021–2027 i princip ska vara den sista förvaltningscykeln för att genomföra åtgärder för att uppnå god status, har det generellt sett inte bedömts möjligt att fördela åtgärds kostnader på någon ytterligare förvaltningscykel bortom 2027.

Den enda motivering som kan ligga till grund för tidsfrist till en tidpunkt efter 2027 är då det behövs längre tid för naturlig återhämtning efter att åtgärder har genomförts. Tidsfrister med motivering utifrån naturens förmåga att återhämta sig tar hänsyn till att det finns en naturlig tröghet i ekosystemen som omöjliggör en snabb förbättring av vattenförekomstens status. Detta ger en tidsförskjutning efter genomförd åtgärd eller när påverkan upphört tills det får genomslag i miljön så att vattenkvaliteten förbättras.

Baserat på ovanstående resonemang gäller undantag i form av tidsfrist till 2027 i de fall det inte varit tekniskt möjligt att uppnå god status till 2021, och tidsfrist till 2027, 2033, 2039 eller 2045 när åtgärder kommer att vara genomförda men naturens återhämtning tar tid.

Mer om hur tidsfrister har tillämpats vid olika typer av påverkan framgår i avsnittet "Hantering av tidsfrister efter 2027" nedan, samt i avsnitten 7.1 (med statistik över tidsfrister i distriktet) och 7.4 om normsättning vid särskilda typer av påverkan.

Mindre stränga krav

Undantag i form av mindre strängt krav innebär att det grundläggande målet om god status inte behöver uppnås. Mindre strängt krav gäller när det är omöjligt eller skulle innebära orimliga kostnader att uppnå god status i vattenförekomsten. Ett villkor är att påverkan på vattenkvaliteten beror på mänsklig verksamhet som uppfyller vissa miljömässiga och/eller samhällsekonomiska behov som inte kan uppnås på något annat sätt som är väsentligt bättre för miljön. Vattendelegationerna kan också besluta om mindre strängt krav där vattenförekomstens naturliga tillstånd gör det omöjligt att uppnå god status. Trots beslut om ett mindre strängt krav ska alltid alla möjliga och rimliga åtgärder genomföras för att uppnå bästa möjliga ekologiska och kemiska status för ytvatten och bästa möjliga tillstånd för grundvatten. Det får inte heller ske några försämringar i förhållande till den status som gällde vid tidpunkten för beslutet om ett mindre strängt krav.

För att definiera vad som kan omfattas av "miljömässiga och samhällsekonomiska behov som inte kan uppnås på något annat sätt som är väsentligt bättre för miljön" har vattenmyndigheterna i ett första steg presenterat vad som kan anses vara samhällsnyttig verksamhet (Vattenmyndigheterna, 2018). I detta första steg har utgångspunkten varit samhällsnyttor som har stöd i nationella vägledning, är definierade som viktiga värden eller kvalitéer inom EU eller nationellt, eller omfattas av någon form av rättsligt utpekande eller skydd som till exempel riksintressen. Vattenmyndigheten har i ett andra steg definierat miljömässiga behov som inte kan uppnås på något annat sätt till exempel behov av vattenförsörjning, avloppsrening och deponier. I ett fortsatt tredje steg återstår att definiera samhällsekonomiska behov. Vattenmyndigheten kommer i detta arbete utifrån befintlig nationalekonomisk teori definiera produktionsfaktorer i samhället som fyller behov i samhällsekonomi som inte kan uppfyllas på annat sätt. Med dessa tre steg anser vattenmyndigheten att begreppet miljömässiga och samhällsekonomiska behov är definierat för den svenska kontexten.

De samhällsnyttor som hittills identifierats och använts vid översyn av vattenförekomster som kan omfattas av mindre stränga krav är balans- och reglerkraft i Sveriges elsystem, riksintressen för sjöfart och allmänna hamnar, urban markanvändning i tätort, riksintressen för värdefulla ämnen och material, riksintresse för kulturmiljövärden, världsarv, byggnadsminnen, riksintressen för totalförsvaret, jordbruk och andra samhällsviktiga verksamheter enligt MSB:s vägledning för identifiering av samhällsviktig verksamhet (MSB, 2019) som exempelvis kommunala avloppsreningsverk och allmänna vattentäcker.

Till grund för ett beslut om miljö kvalitetsnormen ligger alltid en bedömning i det enskilda fallet, med hänsyn till de särskilda förhållanden som gäller i den aktuella vattenförekomsten. All typ av påverkan på vattenkvaliteten vägs samman och genom en så kallad bördefördelning beräknas i vilken utsträckning olika typer av verksamheter påverkar vattnet.

För exempelvis industrier eller annan verksamhet där alla möjliga åtgärder redan har genomförts, i enlighet med befintlig lagstiftning, rättspraxis, BAT-slutsatser eller bästa möjliga teknik, föreslås inga ytterligare åtgärder inom vattenförvaltningen. Påverkansbilderna i vattenförekomsten som påverkas av sådana verksamheter är dock vanligen komplex med flera olika typer av påverkan som sänker vattnets status.

Ett mindre strängt krav kopplat till påverkan av en industri som tillämpar bästa möjliga teknik kan därför inte bli aktuellt förrän andra påverkanskällor är åtgärdade, så att den lägsta möjliga halten av en specifik förorening kan fastställas. Den halten blir då nivån för det mindre stränga kravet i ett framtida beslut. Om det på förhand finns ett tillräckligt kunskapsunderlag om vilken halt som kommer kunna uppnås efter genomförande av alla möjliga åtgärder, kan det finnas möjlighet att besluta om ett mindre strängt krav med preciserad kravnivå innan åtgärderna faktiskt har genomförts.

För att visa i vilka fall vattenmyndigheten utreder förutsättningarna för mindre stränga krav, ser vi över möjligheten att utveckla ett system för att redovisa vilka vattenförekomsten som är föremål för en sådan utredning. Det skulle ge en ökad tydlighet för berörda aktörer, exempelvis parter och prövningsmyndigheter inför en tillståndsprövning, eller en kommun som påbörjar arbete med en översikts- eller detaljplan. Vattenmyndigheten ser även över möjligheten att på ett lättillgängligt sätt beskriva på vilket sätt och i vilken form som underlag kan lämnas till nationella datavärddar, för att beaktas i vattenmyndighetens och beredningssekreteriatens arbete med normsättning och undantag.

Mer om hur mindre stränga krav har tillämpats vid olika typer av miljöpåverkan presenteras i avsnitt 7.4. Vattenförekomsten som utretts för mindre strängt krav, utfall och motivering för beslutade mindre stränga krav finns listade i bilagor till riktlinjer för aktuella påverkanstyper.

Skyddade områden enligt EU-direktiv

Inom skyddade områden är det centrala i första hand att uppnå de mål och kvalitetskrav som följer av respektive direktiv och dess införande i svensk lagstiftning. Därefter, i den mån det inte motverkar dessa krav, ska kraven enligt vattenförvaltningsförordningen (2004:660) uppnås. Detta kan innebära att det i vissa fall kan ställas särskilda krav för en vattenförekomst som ingår i eller påverkar ett skyddat område för att målen för det skyddade området ska kunna uppnås. Tillämpning av undantag och förklarande av vattenförekomsten som kraftigt modifierade får inte hindra eller äventyra uppnåendet av mål eller kvalitetskrav för aktuellt skyddsobjekt.

Vattenmyndigheten bedömer om ett mindre strängt krav eller förklarande av en vattenförekomst som kraftigt modifierad skulle påverka möjligheten att uppnå målen för berörda skyddade områden. I de fall det finns risk att beslutet skulle innebära hinder att nå målen eller då det saknas kunskap om vad som krävs för att nå målen, gäller i stället tidsfrist för fortsatt utredning och åtgärder.

De skyddade områden som vattenmyndigheten beaktat vid beslut om miljö kvalitetsnormer är främst särskilda bevarandehabitat enligt art-, habitat- och fågeldirektivet med mål för gynnsam bevarandestatus (Natura 2000-områden). De särskilda krav för det aktuella Natura-2000-området som påverkar miljö kvalitetsnormen beskrivs i motiveringen till den övergripande normen för vattenförekomsten. Finns inga särskilda krav angivna beslutas miljö kvalitetsnormen utifrån kraven i vattenförvaltningsförordningen (2004:660).

Hur mål och kvalitetskrav för skyddade områden har hanterats i övrigt framgår av Bilaga 7 Skyddade områden enligt vattenförvaltningsförordningen.

Hantering av tidsfrister efter 2027

Vattendirektivets målsättning var att god status eller potential skulle uppnås i alla vattenförekomster till 2015. Av olika skäl, som redovisats tidigare, kan uppfyllande av målet skjutas upp som längst till 2027 för att genomföra åtgärder, eller till efter 2027 om skälet är naturlig återhämtning av vattenkvaliteten.

I många vattenförekomster behövs åtgärder och därefter en period med återhämtning innan de kan uppnå god status eller potential. Det finns befintliga regelverk (och kostnadsansvar) för att se till att god status kan uppnås, till exempel genom planering, prövning och tillsyn riktat mot vissa typer av påverkan. Där det behövs åtgärder gäller i första hand tidsfrist till 2027. Vattenmyndigheten har dock konstaterat att det i många fall inte kommer att vara möjligt att uppnå god status till 2027 genom att genomföra åtgärder i den takt som befintliga regelverk innebär. Det gäller särskilt vid påverkan från vattenkraft, jordbruksmark, förorenade områden och flottledsrensning. Hur vattenmyndigheten har hanterat tidsfrister för dessa påverkantyper beskrivs i avsnitt 7.4.

Tidsfrister till 2027 kvarstår för de påverkantyper där bedömningen är osäker när det gäller vilken återhämtningstid som kommer att behövas efter genomförda åtgärder. Behov av eventuell ytterligare tid för återhämtning kommer att utredas inför nästa beslut (2027) efter genomförda åtgärder. Bedömningarna får därför ske i enskilda fall, utifrån mer konkret underlag som kommer fram i åtgärdsarbetet och kommande kartläggning och analys.

7.4 Riktlinjer för normsättning

Här beskriver vi riktlinjer för normsättning och hur undantag i form av tidsfrister och mindre stränga krav har tillämpats inom följande typer av påverkan på vattenmiljön:

- skogsbruk
- jordbruk
- avloppshantering
- vattenförsörjning
- industrier, förorenade områden och annan kemisk påverkan
- samhällsbyggnad och transportinfrastruktur
- vattenkraft.

Skogsbruk

Avverkning, dikesrensning och markberedning är exempel på skogsbruksåtgärder som kan påverka vattenkvalitet genom läckage av näringsämnen, försurning och miljögifter.

Skogsbruk kan också medföra fysisk påverkan när skogsbilvägar korsar vattendrag och vägtrummor skapat vandringshinder. Vidare kan pågående skogsbruk påverka status för morfologiskt tillstånd som närområdet runt sjöar och vattendrag, svämplanets strukturer och funktion, vattendragsfårans kanter, strukturer i vattendrag och död ved i vattendrag.



Om skogsbrukets aktörer följer skogsvårdslagens miljöhänsyn bör kvalitetskraven för vatten kunna uppnås i de allra flesta vattenförekomster som är påverkade av skogsbruksverksamhet.

Det är främst sjöar och vattendrag som berörs av påverkan från skogsbruk, men viss påverkan sker även på kustvatten i form av näringsläckage. Skogsbruket i äldre tider har påverkat många vattendrag genom de flottleder som användes för timmertransport. Flottlederna innebär kvarstående fysiska förändringar i vattendragen som fördjupning, breddning, rätning, omgrävning, rensning, ändrat flöde och avstängning av sidofäror.

En utgångspunkt för skogsbrukets påverkan är skogsvårdslagstiftningens generella hänsynskrav. Om skogsbrukets aktörer följer skogsvårdslagen och de krav, riktlinjer och råd om miljöhänsyn som framgår av Skogsstyrelsens föreskrifter och allmänna råd, bör kvalitetskraven för vatten kunna uppnås i de allra flesta vattenförekomster som är påverkade av skogsbruksverksamhet. Påverkan från pågående skogsbruk medför därför endast undantag i form av tidsfrist att uppnå god status. Vi har inte bedömt att det i nuläget finns grund för att besluta om mindre stränga krav på grund av påverkan från skogsbruk.

Tidsfrister

Tidsfrist till 2027 gäller när det inte är tekniskt möjligt att uppnå god status tidigare och den föreslagna åtgärden är reparerande, exempelvis vid askåterföring, flottledsåterställning eller byte av vägtrumma. Tidsfrist till 2027 gäller också om den föreslagna åtgärden innebär generella hänsyn inom skogsbruket tillsammans med tid för naturlig återhämtning. Ett exempel är när ekologiskt funktionella kantzoner krävs för att god status ska kunna nås.

I de fallen äldre tiders flottleder behöver åtgärdas men det saknas finansiering gäller för närvarande tidsfrist till 2027. En översyn av dessa undantag och möjligheten att genomföra åtgärder kommer att ske i samband med statusklassificering 2023–2024. Förutsättningarna för detta kommer bland annat att bero på genomförandet av Havs- och vattenmyndighetens åtgärd i Åtgärdsprogram för vatten 2022–2027 om framtagande av en strategi för restaurering av flottleder.

Vattenmyndigheten har bedömt att skogsbruk generellt sett inte uppfyller kriterierna för undantag genom mindre stränga krav avseende vattenförekomsternas status.

Läs mer om normsättning vid påverkan av skogsbruk

Antal vattenförekomster med undantag på grund av skogsbruk redovisas i avsnitt 7.1, tabell 7.6a-c. Mer information om normsättning för vattenförekomster som är påverkade av skogsbruk finns i vattenmyndigheternas riktlinjer (Vattenmyndigheterna, 2020j; 2022c).

Jordbruk

Jordbruket påverkar vattenmiljön genom läckage av näringsämnen, användning av bekämpningsmedel och genom fysisk förändring av mark och vatten. Följande avsnitt förklarar principerna för hur vattenmyndigheten har hanterat normsättning för vattenförekomster som är påverkade av jordbruk.

Fysisk påverkan från jordbruk

Vattenförekomster med påverkan av markavvattning för jordbruk kan förklaras som kraftigt modifierade och vara aktuella för mindre stränga krav.

Vattenmyndigheten har ännu inte bedömt förutsättningarna för detta, på grund av:

- Brist på tillräckliga och tillförlitliga underlag för att bedöma markavvattningars påverkan på hydrologiska och morfologiska förhållanden och vid vilken nivå som förbättringsåtgärder ger en betydande negativ påverkan på jordbruket.
- Brist på resurser och vedertagna metoder för att göra väl underbyggda avvägningar mellan behovet av åtgärder för att uppnå en god vattenstatus och behovet av markavvattningsanläggningar för att säkerställa jordbruksproduktion.

Havs- och vattenmyndigheten och Jordbruksverket har tagit fram en strategi, som ett första steg i arbetet med att prioritera vattenåtgärder för att minska jordbrukets fysiska påverkan (Havs- och vattenmyndigheten, 2015a). Med avstamp i strategin arbetar vattenmyndigheterna vidare i samverkan med Havs- och vattenmyndigheten och Jordbruksverket. De nämnda myndigheterna har även publicerat en rapport om ekologiskt funktionella kantzoner och vad som kan anses vara betydande påverkan på jordbruksverksamhet (Jordbruksverket, 2019a).



Vattenförekomster med påverkan av markavvattning för jordbruk kan förklaras som kraftigt modifierade och vara aktuella för mindre stränga krav.

Om det skulle bli aktuellt med prövning i domstol av ett markavvattningsföretag innan den planerade översynen är genomförd kan vattenmyndigheten meddela domstolen aktuellt utredningsläge och vilka vattenförekomster som är kandidater för mindre stränga krav eller att förklaras som kraftigt modifierade.

Undantag vid påverkan av näringsämnen

Trots genomförda åtgärder för att minska läckaget av näringsämnen från jordbruksmark finns övergödningssproblem kvar för många av Sveriges sjöar, vattendrag och kustvatten. Vattenmyndigheten har utgått ifrån att ytterligare åtgärder inom jordbruket kan finansieras via befintliga stödsystem och styras till vattenförekomster i behov av åtgärder. Alla åtgärderna bedöms inte vara möjliga att genomföra fullt ut till 2027 utan de behöver delas upp i två perioder utifrån kostnadseffektivitet. Den första delen ska genomföras under perioden december 2022–2027 och del två 2027–2033. Tidsplanen för åtgärds genomförandet före och efter 2027 framgår av VISS och förklaras ytterligare i kapitel 8 Sammanfattning av åtgärdsprogrammet.

Tidsfrist till 2027 gäller för vattenförekomster med kvarstående åtgärdsbehov, med skälet att det inte är tekniskt möjligt att åtgärda tidigare. I många fall kommer det ta tid för effekten av åtgärder att få genomslag i statusklassificeringen. Då gäller tidsfrist till 2033 för naturlig återhämtning i vattenförekomsterna. Beroende på vilken prioritet som åtgärds genomförandet har i uppströmsliggande vattenförekomster kan denna tidsfrist behöva förlängas till 2039.

För de vattenförekomster som ännu inte uppnår god status trots att alla rimliga åtgärder har genomförts innan 2021 gäller tidsfrist till 2027 för naturlig återhämtning. Det innebär en förväntan att vattenförekomsten kommer att återhämta sig till god status utan ytterligare åtgärder.

Undantaget *mindre strängt krav* med *omöjligt* som skäl är tillämpligt för miljökonsekvenstypen övergödning där förbättringsbehov är påtagligt mycket större än vad som är möjligt att uppnå, och där det är osannolikt att god status är möjligt att nå.

I bedömningen har vattenmyndigheten skattat ett åtgärdsutrymme för två av påverkanstyperna kopplade till övergödning: jordbruk och reningsverk. För jordbruk definieras åtgärdsutrymmet som den effekt som kan förväntas uppnås med de fyra prioriterade jordbruksåtgärderna skyddszoner, anpassade skyddszoner, våtmarker och strukturkalkning.

För större reningsverk (A- och B-verksamhet) definieras åtgärdsutrymmet som alla utsläpp över en halt på 0,1 mg fosfor per liter i utgående vatten, medan åtgärdsutrymmet för mindre, så kallade C-reningsverk schablonmässigt har satts till 75% av nuvarande belastning. För de fyra kvarvarande påverkanstyperna (hästgårdar, små avlopp, dagvatten och industri) har hela åtgärdsbehovet antagits vara möjligt att uppnå. Utifrån de skattade åtgärdsutrymmena är det möjligt att beräkna ett förväntat värde för den så kallade ekologiska kvoten¹⁵ med avseende på fosfor för samtliga vattenförekomster.

Miljökvalitetsnormen har sedan satts en statusklass högre än vad den förväntade ekologiska kvoten motsvarar, det vill säga om den förväntade ekologiska kvoten motsvarar dålig status föreslås miljökvalitetsnormen bli otillfredsställande status, och om det förväntade ekologiska kvoten motsvarar otillfredsställande status föreslås miljökvalitetsnormen bli måttlig status.

¹⁵ Den ekologiska kvoten är kvoten mellan ett referensvärde och det uppmätta värdet, och är ett mått på graden av mänsklig påverkan.

Anledningen till detta är osäkerheter i både underlaget, effektberäkningarna och skattningen av åtgärdsutrymmet, som gör att det finns osäkerheter i bedömningen av i vilken utsträckning det är omöjligt eller skulle medföra orimliga kostnader att uppnå god status. Därtill inkluderar åtgärdsanalysen för jordbruket endast en delmängd av alla möjliga åtgärder för att minska påverkan av näringsämnen. Vattenmyndigheten avser att arbeta vidare med frågan och utveckla metodiken under den kommande förvaltningscykeln.

Undantag vid påverkan av bekämpningsmedel

Det är sällsynt att påträffa växtskyddsmedel över riktvärdet i ytvattenförekomster. För grundvattenförekomster är överskridande av riktvärdet eller överskridande av utgångspunkten för att vända trend vanligare än i ytvattenförekomster. Det rör sig ofta om förbjudna ämnen eller nedbrytningsprodukter av förbjudna ämnen som finns kvar i marken och förorenar grundvattnet.

Hanteringen av undantag och vilka åtgärder som kan föreslås vid påverkan från bekämpningsmedel skiljer sig åt beroende på om själva ämnet är tillåtet eller förbjudet i Sverige.

Tidsfrister vid påverkan av bekämpningsmedel:

- Om ett förbjudet ämne som inte längre är i bruk, eller nedbrytningsprodukt av sådant ämne, överskrider riktvärdet i en ytvattenförekomst gäller förlängd tidsfrist till 2027 för naturlig återhämtning.
- Om ett tillåtet ämne överskrider riktvärdet i en yt- eller grundvattenförekomst, och om åtgärden *integrerat växtskydd* bedöms tillräckligt för att nå god status till 2027, gäller förlängd tidsfrist till 2027 för naturlig återhämtning.
- Om ett tillåtet ämne överskrider riktvärdet i en yt- eller grundvattenförekomst, och om åtgärden *förstärkt hänsyn vid användning av växtskyddsmedel* föreslagits som möjlig åtgärd gäller förlängd tidsfrist till 2027 med skälet att det inte är tekniskt möjligt att uppnå god status tidigare.
- Om status bedömts till sämre än god, men med låg tillförlitlighet, gäller förlängd tidsfrist till 2027 och övervakning.

Mindre strängt krav kan i vissa fall vara tillämpligt avseende ett tillåtet växtskyddsmedel om det annars skulle innebära att växtskyddsmedlet inte kan användas. Detta kan dock inte bli aktuellt förrän möjligheterna att nå god status genom åtgärden *integrerat växtskydd* har prövats.

Läs mer om normsättning vid påverkan av jordbruk

Antal vattenförekomster med undantag på grund av jordbruk redovisas i avsnitt 7.1, tabell 7.7–7.10. Mer information om normsättning för vattenförekomster som är påverkade av jordbruk finns i vattenmyndigheternas riktlinjer. Där redovisas även vilka vattenförekomster som varit föremål för utredning om tillämpning av mindre stränga krav (Vattenmyndigheterna, 2021a; Vattenmyndigheterna, 2019d).

Avloppsvattenhantering

Avloppsreningsverk, avloppsledningsnät och enskilda avlopp påverkar vattenmiljön på flera sätt. Påverkan på vatten kan ske genom utsläpp av näringsämnen, prioriterade ämnen eller särskilda förorenande ämnen. Avloppsreningsverk och avloppsledningsnät utgör i sig inte källan till dessa ämnen utan ämnena genereras i hushållen och i anslutna verksamheter. I vattenmyndigheternas arbete med normsättning behöver dock avloppsreningsverk hanteras som en punktkälla. I normsättningen kopplas undantag från målet att nå god status till kvalitetsfaktor och påverkanstyp, i detta fall "Punktkällor –reningsverk" eller "Punktkällor – bräddning" (som avser bräddning i avloppsledningsnät).

Tidsfrister

För vattenförekomster med kvarstående åtgärdsbehov gäller som utgångspunkt en tidsfrist till 2027 med skälet att det inte är tekniskt möjligt att åtgärda tidigare. Om åtgärder är vidtagna och det är möjligt att nå god status om övriga påverkanskällor åtgärdas kan det finnas skäl att istället använda tidsfrist till 2027 eller senare med skälet naturlig återhämtning. Båda typerna av tidsfrister har tillämpats för både avloppsreningsverk, avloppsledningsnät och små avlopp.

I de fall där avloppsreningsverk redan har genomfört alla möjliga åtgärder föreslås inga ytterligare åtgärder inom vattenförvaltningen. Det sker genom att inga beting identifieras kopplat till reningsverk när verken är högpresterande. Undantag med tidsfrist till 2027 tillämpas i dessa fall och förväntningen är att god status kan uppnås genom åtgärder som minskar utsläppen från andra påverkanskällor.

Mindre stränga krav

Mindre stränga krav tillämpas när förutsättningar finns och villkoren är uppfyllda. Kommunala avloppsreningsverk är en samhällsviktig verksamhet som fyller både miljömässiga och samhällsviktiga behov som inte utan orimliga kostnader kan tillgodoses på annat sätt som är bättre för miljön. Dessutom är det för miljön i stort bättre med ett större kommunalt reningsverk än med många enskilda avlopp.



För de avloppsreningsverk som redan har genomfört alla möjliga åtgärder föreslås inga ytterligare åtgärder inom vattenförvaltningen.

Ett sänkt kvalitetskrav kopplat till påverkan från ett avloppsreningsverk förutsätter att det finns underlag om vilka åtgärder som har genomförts i verksamheten och en bedömning av om det motsvarar alla tekniskt möjliga åtgärder för att uppnå bästa möjliga status. Det måste också vara möjligt att beräkna en ny halt som ska uppnås, vilket ställer krav på god kunskap om belastningssituationen i vattenförekomsten.

I de fall där ett avloppsreningsverk medför en betydande påverkan på en vattenförekomsts status har vattenmyndigheten övervägt om det finns skäl att besluta om ett mindre strängt krav. Situationer som är aktuella för mindre stränga krav karakteriseras av att det är svårt eller omöjligt att nå kvalitetskraven för god status trots att alla möjliga åtgärder har vidtagits. Vattenmyndigheten har dels identifierat kandidater utifrån reningsverks prestanda, dels utgått ifrån vattenförekomster som har relativt stor belastning från avloppsreningsverket jämfört med bakgrundsbelastningen. En typsituation när det kan vara svårt att nå kvalitetskraven för god status är när vattenförekomsten finns uppströms i avrinningsområdet och avloppsreningsverkets belastning är stor jämfört med den naturliga bakgrundsbelastningen. Möjligheten att bedöma om ett mindre strängt krav är aktuellt underlättas av om andra påverkanskällor är åtgärdade. Det behövs en samlad bedömning av påverkan av näringsämnen, vilket beskrivs i avsnittet om jordbruk ovan.

Omvänt är tillämpning av mindre stränga krav troligen inte aktuellt när reningsverkets belastning jämfört med naturlig bakgrundbelastning och den övriga antropogena belastningen är liten, eller när det finns åtgärder kopplat till andra påverkanstyper som kan antas vara tillräckliga för att nå god status. Det är till exempel inte troligt att tillämpning av mindre stränga krav kommer att bli aktuellt i kustvatten, eftersom belastningssituationen kan vara mer komplex än för inlandsvatten och utsjöpåverkan kan vara stor. Det saknas dessutom kunskap om belastningssituationen för att klart kunna urskilja enskilda reningsverks del av belastningen och påverkan på statusen, vilket krävs för att kunna ta fram ett nytt kvalitetskrav med nya halter för relevanta parametrar.

Läs mer i avsnitt 7.3 om de generella kriterier som ska vara uppfyllda för att besluta om mindre strängt krav.

Läs mer om normsättning vid påverkan av avloppsreningsanläggningar

Antal vattenförekomster med undantag på grund av påverkan från avloppsreningsverk, avloppsledningsnät och enskilda avlopp redovisas i avsnitt 7.1, tabell 7.7–7.10. Mer information om hur vattenmyndigheten har hanterat normsättning för vattenförekomster som är påverkade av avloppshantering finns i vattenmyndigheternas riktlinjer. Där redovisas även vilka vattenförekomster som varit föremål för utredning om tillämpning av mindre stränga krav (Vattenmyndigheterna, 2020k; 2020b).

Vattenförsörjning

Vattenförsörjning fyller flera samhällsviktiga funktioner där dricksvattenförsörjning ingår, men vattenförsörjning kan också påverka vattnets kvalitet och kvantitet negativt till följd av de vattenuttag som sker. Vattenuttag kan orsaka grundvattennivåförändringar som påverkar både den kemiska och kvantitativa grundvattenstatusen. Vattenuttag kan även innebära sänkt ekologisk status för sjöar och vattendrag genom en bestående fysisk påverkan på vattenflöden, morfologiska förhållanden och kontinuitet.

Genom befolkningsökning och klimatförändringar ökar trycket på vattenresurser för dricksvattenförsörjningen och annan vattenanvändning. Vattenresurserna behöver skyddas för att säkra en långsiktig vattenförsörjning. Det finns 29 områden i Sverige som är utpekade av Havs- och vattenmyndigheten respektive Naturvårdsverket som riksintresse

för vattenförsörjning. Vattenförsörjning som riksintresse beskrivs närmare i vattenmyndigheternas metodbeskrivning för säkerställd vattenförsörjning (Vattenmyndigheterna, 2021b). Genom att vattenförsörjning utgör en samhällsviktig verksamhet kan det i vissa fall finnas skäl att tillämpa mindre stränga kvalitetskrav avseende hydrologisk regim för att kunna tillåta ett fortsatt vattenuttag.

Tidsfrister

Tidsfrist innebär i de flesta fall att vattenuttaget ska anpassas till de hydrologiska förhållandena så att god ekologisk status kan nås till 2027. Skäl för tidsfrist är i huvudsak att det inte är tekniskt möjligt att åtgärda tidigare, men det kan också vara för att det råder kunskapsbrist med låg tillförlitlighet i statusklassificering, påverkansanalys och riskbedömning, vilket innebär att mer utredning krävs.

Mindre stränga krav

Vid fysisk påverkan på ytvattenkvalitet gäller sänkt kvalitetskrav i de fall påverkan beror på offentlig vattenförsörjning och följande villkor är uppfyllda:

- vattnets ekologiska status är sämre än god och det beror i huvudsak på den offentliga vattenförsörjningen
- statusklassificering av de aktuella hydromorfologiska kvalitetsfaktorerna har god tillförlitlighet
- god status kan inte nås för aktuell hydromorfologisk kvalitetsfaktor utan betydande skada på den offentliga vattenförsörjningen
- skydd enligt andra direktiv står inte i konflikt med ett mindre strängt krav.

Vattenmyndigheten har bedömt att det inte är aktuellt att tillämpa mindre strängt krav för grundvattenförekomster som påverkas av vattenuttag. Orsaken till det är att balans mellan tillförsel och uttag är en grundförutsättning för att kunna använda grundvattenresursen på lång sikt.



Vattenförsörjning är en samhällsviktig verksamhet. Sjön Bolmen försörjer en stor del av sydvästra Skåne med dricksvatten.

För grundvattenförekomster med sänkt kvantitativ status, eller med risk för försämrad kvantitativ status, krävs det istället åtgärder för att uppnå eller behålla god status.

Läs mer i avsnitt 7.3 om de generella kriterier som ska vara uppfyllda för att besluta om mindre strängt krav.

Läs mer om normsättning vid påverkan av vattenförsörjning

Antal grundvattenförekomster med undantag för kvantitativ status redovisas i tabell 7.1 i avsnitt 7.1. Mer information om normsättning för grund- och ytvattenförekomster som är påverkade av vattenuttag finns i vattenmyndigheternas riktlinjer. Där redovisas även vilka vattenförekomster som varit föremål för utredning om tillämpning av mindre stränga krav (Vattenmyndigheterna, 2021b).

Industrier, förorenade områden och annan kemisk påverkan

Yt- och grundvatten påverkas av miljögifter och annan kemisk påverkan från olika typer av verksamheter. Påverkantypen är i regel känd när det är ett pågående utsläpp från en punktkälla, men miljögifter kan också ha ett okänt ursprung och finnas kvar i vattenmiljön långt efter att utsläppskällan har upphört.

Normsättning för vattenförekomster med olika typer av kemisk påverkan har hanterats enligt manualer som är uppdelade utifrån typ av påverkan enligt följande:

Punktkällor

- lakvatten från gruvdrift,
- förorenade områden,
- IED-industri/inte IED-industri,
- Deponier.



Deponier är en typ av verksamhet som kan påverka ytvattenförekomsternas vattenkvalitet.

Övrigt miljöskydd

- atmosfärisk deposition – kvicksilver och PBDE,
- punktkällor – andra signifikanta punktkällor,
- okänd signifikant påverkan,
- historisk påverkan.

Sura sulfatjordar

- förändring av morfologiskt tillstånd som orsakar kemisk påverkan – på grund av jordbruket,
- förändring av morfologiskt tillstånd som orsakar kemisk påverkan – på grund av annat.

Tidsfrister

För vattenförekomster med sämre än god status kopplat till någon av de påverkantyper som är listade ovan gäller tidsfrister under följande förutsättningar:

- tidsfrist till 2027 med skälet inte tekniskt möjligt att uppnå god status före 2027 i de fall det finns åtgärder som ska genomföras,
- tidsfrist till 2027 med skälet inte tekniskt möjligt att uppnå god status före 2027 i de fall det saknas kunskap om påverkan, tillförlitligheten i statusklassificeringen är låg och vattenförekomsten bör omfattas av övervakning,
- tidsfrist till 2027 med skälet naturlig återhämtning om åtgärder är vidtagna eller påverkanstrycket har upphört och naturlig återhämtning återstår,
- tidsfrist senare än 2027 med skälet naturlig återhämtning om åtgärder är vidtagna eller påverkanstrycket har upphört och naturlig återhämtning återstår och tidsfristens längd har beräknats genom prognos eller modellering.

När det gäller förorenade områden som förorenats innan miljöskyddslagen trädde i kraft (1969) behöver saneringen finansieras av statliga bidrag. Det stora antalet förorenade områden i Sverige innebär att tidsperspektivet för sanering är långsiktigt. En årlig plan för tilldelning av bidrag till efterbehandling görs av Naturvårdsverket, men det saknas en långsiktig tidsplan för efterbehandlingsobjekten. En stor andel av de vattenförekomster som påverkas av förorenade områden kommer i praktiken inte hinna saneras så att god kemisk/ekologisk status eller potential uppnås till 2027. Vattenmyndigheternas bedömning är att en långsiktig nationell prioriteringsplan behövs för att tidsfrister ska kunna sättas efter 2027. Tillsvidare gäller dock tidsfrister till 2027 för alla vattenförekomster där föroreningen är tänkt att saneras.

Mindre stränga krav

För vattenförekomster med sämre än god status kopplat till någon av de påverkantyper som är listade ovan gäller mindre strängt krav i de fall där alla relevanta åtgärder är genomförda och det är tekniskt omöjligt att uppnå god status. Det mindre stränga kravet sätts till den halt som ska uppnås och den tidpunkt (årtal) som kravet ska vara uppfyllt. Om det mindre stränga kravet redan är uppnått gäller kravet utan årtal.

För industrier och anläggningar där alla möjliga åtgärder redan har genomförts i enlighet med befintlig lagstiftning, rättspraxis, BAT-slutsatser eller bästa möjliga teknik, föreslås inga ytterligare åtgärder inom vattenförvaltningen.

Mindre strängt krav kopplat till exempelvis en industri kan dock bli aktuellt först när andra påverkanskällor är åtgärdade, så att den halt som är möjlig att uppnå kan fastställas. Läs mer i avsnitt 7.3 om de generella kriterier som ska vara uppfyllda för att besluta om mindre strängt krav.

Kvicksilver och PBDE

Utsläpp av kvicksilver och PBDE (polybromerade difenyletrar) har under lång tid skett i både Sverige och utomlands vilket lett till långväga luftburen diffus spridning och storskalig atmosfärisk deposition. Gränsvärdet för kvicksilver och PBDE överskrids i stort sett i alla Sveriges undersökta sjöar, vattendrag och kustvatten. För kvicksilver och PBDE gäller då mindre strängt krav med skälet att det är omöjligt att åtgärda till god status. Den nationella normsättningen av kvicksilver och PBDE förklaras mer i metodbeskrivningen för övrigt miljöskydd (Vattenmyndigheterna, 2019i).

Naturgivna bakgrundsvärden i grundvatten

I grundvatten kan det förekomma höga bakgrundsvärden av ämnen eller joner eller deras indikatorer på grund av naturgivna förutsättningar. Länsstyrelsernas beredningssekretariat har bedömt behovet av lokalt anpassade riktvärden i samband med statusklassificeringen. Vattenmyndigheterna har tagit hänsyn till sådana bakgrundsvärden vid fastställandet av riktvärden för grundvatten. Höga naturliga bakgrundshalter i grundvatten ska inte hanteras genom beslut om undantag från att nå god status.

Naturliga bakgrundshalter i ytvatten

För ytvatten *ska* hänsyn tas till bakgrundshalter för arsenik, uran och zink i vatten och för koppar i sediment. Hänsyn *kan* tas till bly, nickel och kadmium i vatten samt för kadmium och bly i sediment. Höga naturliga bakgrundshalter av dessa ämnen ska inte hanteras genom beslut om undantag från att nå god status. För koppar, krom, ammoniumkväve och nitratkväve ska hänsyn däremot inte tas till höga bakgrundshalter i samband med statusklassificering enligt föreskrift (HVMFS 2019:25). För dessa ämnen kan undantag i form av tidsfrister eller mindre stränga krav tillämpas vid normsättningen. Detta förutsätter att kriterierna för undantag uppfylls i enlighet med bestämmelserna i vattenförvaltningsförordningen (2004:660) 4 kap, 9–10 §. För ytterligare information om undantag se avsnitt 7.3.

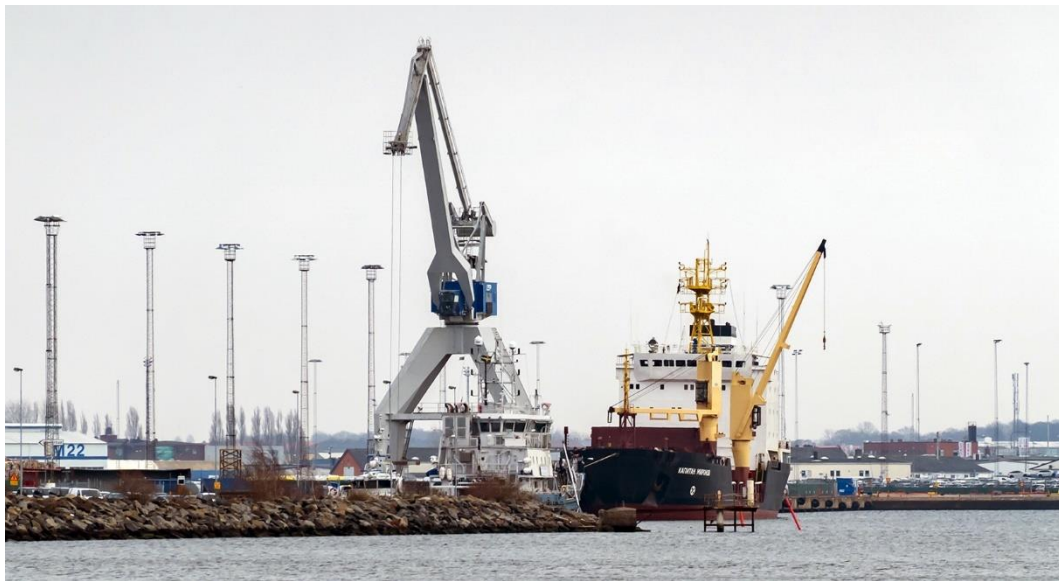
Läs mer om normsättning vid kemisk påverkan

Antal vattenförekomster med undantag på grund av industriell påverkan, förorenade områden och atmosfärisk deposition redovisas i avsnitt 7.1. Mer information om hur vattenmyndigheten har hanterat normsättning för vattenförekomster som är påverkade av miljögifter och annan kemisk påverkan finns i vattenmyndigheternas riktlinjer. Där redovisas även vilka vattenförekomster som varit föremål för utredning om tillämpning av mindre stränga krav (Vattenmyndigheterna, 2019b; 2019a; 2019e; 2019c; 2019j)

Samhällsbyggnad och transporter

Den bebyggda miljön och samhällets transportinfrastruktur orsakar en omfattande påverkan på vattenmiljön. Miljögifter och näringsämnen kan skada såväl ytvatten som grundvatten genom diffus spridning vid avrinning från ytor i tätorter och trafikaneläggningar. Sjöfart och båtlinv kan sprida föroreningar i vatten. Den bebyggda miljön som tätortsbebyggelse, transportinfrastruktur, industrianläggningar, översvämningsskydd och anläggningar för turism och rekreation kan dessutom i sig innebära en bestående fysisk påverkan på morfologiska förhållanden och vattenflöden, vilket sänker den ekologiska statusen.

I den bebyggda miljön ingår också värdefulla kulturmiljöer som ska beaktas vid beslut om kvalitetskrav för vattenmiljön.



Malmö hamnområde har undantag från att nå god ekologisk status. Miljökvalitetsnormen är istället måttlig ekologisk status som ska nås till 2039.

Tidsfrister – god status 2027

Tidsfrist innebär i de flesta fall att påverkan ska åtgärdas och god status ska nås till 2027. Vattenmyndigheten har generellt bedömt att diffus påverkan i form av miljögifter och övergödning, som sprids från bebyggda områden, transporter och infrastruktur, kan åtgärdas utan betydande skada på den verksamhet som orsakar påverkan (det vill säga den bebyggda miljön). Tidsfrister gäller även i de flesta fall när det är fysisk påverkan som har sänkt vattenförekomstens status till sämre än god. Skäl för tidsfrist är i huvudsak att vattenkvaliteten ska åtgärdas och det har inte varit tekniskt möjligt att åtgärda tidigare.

Mindre stränga krav

Vid fysisk påverkan på vattenkvaliteten är sänkta kvalitetskrav aktuella i de fall påverkan beror på tätortsbebyggelse¹⁶ eller hamnanläggningar för sjöfart under förutsättning att följande villkor är uppfyllda:

- Vattnets ekologiska status är sämre än god och det beror i huvudsak på tätortsbebyggelsen och/eller hamnen.
- Statusklassificeringen av de aktuella hydromorfologiska kvalitetsfaktorerna har god tillförlitlighet.
- God status kan inte nås för aktuell hydromorfologisk kvalitetsfaktor utan betydande skada på bebyggelsen respektive hamnen.
- Skydd enligt andra direktiv inte står i konflikt med ett mindre strängt krav.

Befintlig bebyggelse som tillkommit i laga ordning enligt detaljplan och bygglov har ett starkt skydd genom äganderätten. Det kan motivera ett mindre strängt kvalitetskrav i de fall god status i vattenförekomsten inte kan uppnås med bibehållen bebyggelse.

Hamnar för sjöfart är en del av samhällets transportinfrastruktur som uppfyller ett samhällsekonomiskt behov och därmed kan vara skäl för ett mindre strängt kvalitetskrav än god status. En hamns funktion kan i de flesta fall inte tillgodoses på något annat sätt som är väsentligt bättre för miljön. Det motiverar ett mindre strängt kvalitetskrav om god status i vattenförekomsten inte kan uppnås med bibehållen funktion för hamnanläggningen.

Läs mer i avsnitt 7.3 om de generella kriterier som ska vara uppfyllda för att besluta om mindre strängt krav.

Läs mer om normsättning vid påverkan av bebyggelse och transportinfrastruktur

Mer information om normsättning för vattenförekomster som är påverkade av tätortsbebyggelse och olika typer av transportslag finns i vattenmyndigheternas riktlinjer. Där redovisas även vilka vattenförekomster som varit föremål för utredning om tillämpning av mindre stränga krav (Vattenmyndigheterna, 2019k; 2020l; 2020i).

Vattenkraft

Vattenkraften är en viktig källa till elenergi i Sverige och den behövs för att vi ska kunna nå målet om 100 procent förnybar elproduktion år 2040. Vattenkraften står för en stor del av den svenska elproduktionen, men den har framförallt en central betydelse för energisystemet genom sin reglerförmåga i olika tidshorisonter, från sekunder till år.

Samtidigt innebär vattenkraftens ingrepp i vattenmiljön ofta en betydande belastning och negativ påverkan på ekosystemets funktioner och strukturer. Vattenkraftsutbyggnad och dammkonstruktioner leder till en förändrad hydrologisk och morfologisk karaktär hos vattendragen.

¹⁶ Tätortsbebyggelse definieras här som detaljplanelagt område i tätort. Utgångspunkten är bebyggelse som tillkommit i laga ordning enligt fastställd detaljplan. I VISS ingår denna typ av påverkan i begreppet urban markanvändning.

Kraftverksdammar utgör barriärer i vattendrag och kan förhindra spridning av både djur, växter, sediment och organiskt material. Vattenkraften kan också påverka vattnets temperatur och syrenehåll.

Anläggningar för vattenkraftsproduktion ska omprövas för att få moderna miljövillkor. Enligt den nationella planen för moderna miljövillkor för vattenkraften (NAP), som beslutades av regeringen i juni 2020 (Regeringen, 2020), ska omprövningarna för de verksamheter som har anmält sig till planen genomföras successivt under perioden 2022–2039 med början den 1 februari 2022. Prövningarna av vattenkraftens miljövillkor ska leda till största möjliga nytta för vattenmiljön och till en nationell effektiv tillgång till el från vattenkraft. NAP är vägledande för vattenmyndigheternas arbete med kvalitetskrav.

Det framgår av:

- 11 kap. 28 § miljöbalken,
- 25 och 26 §§ förordningen (1998:1388) om vattenverksamheter,
- 4 kap. 1 § Havs- och vattenmyndighetens föreskrift (HVMFS 2019:25) om klassificering och miljö kvalitetsnormer för ytvatten.



Prövningarna av vattenkraftens miljövillkor ska leda till största möjliga nytta för vattenmiljön och till en nationell effektiv tillgång till el från vattenkraft. Foto Nicklas Wijkmark/ Azote

Vattenmyndigheternas arbete med kvalitetskrav enligt vattenförvaltningsförordningen (2004:660) ska bedrivas i den prioriteringsordning som behövs för att genomföra NAP under perioden 2022–2039. Tidsplanen för detta arbete skiljer sig från arbetet med övriga miljö kvalitetsnormer för vatten. Översyn av normsättningen för vattenförekomster som berörs av NAP-prövning kommer därför att ske successivt under den kommande 6-års-cykeln.

Miljöåtgärder i vattenförekomster påverkade av vattenkraft kan leda till påverkan på de samhällsnyttor som vattenkraften ger, till exempel försämrad reglerförmåga och elberedskap samt elproduktionsförluster. Om denna påverkan blir betydande kan det utgöra skäl för att förklara vattenförekomster som kraftigt modifierade och för att tillämpa undantag i form av mindre stränga krav än god vattenstatus. Dessutom behöver hänsyn tas till kulturmiljövärden och elberedskap.

I NAP anges vilken elproduktionsförlust i procent per huvudavrinningsområde (HARO) som kan anses utgöra betydande negativ påverkan av miljöåtgärder (så kallade HARO-värden). HARO-värdena är en vägledning för vattenmyndigheternas bedömning av om det finns skäl att förklara vattenförekomster som kraftigt modifierade och tillämpa mindre stränga krav. Särskild hänsyn ska tas till påverkan i de huvudavrinningsområden som har kraftverk som bedömts ge störst bidrag till balanseringen av elsystemet (så kallade klass 1-kraftverk).

Kraftigt modifierade vattenförekomster (KMV)

Förklarande av vattenförekomster som kraftigt modifierade på grund av vattenkraft följer Havs- och vattenmyndighetens vägledning om kraftigt modifierat vatten för vattenkraft (2016). Alla steg måste gås igenom för att en vattenförekomst ska förklaras som kraftigt modifierad.

För de vattenförekomster som bedöms vara väsentligt fysiskt förändrade på grund av vattenkraft görs en analys av om åtgärderna för att nå god ekologisk status får en betydande negativ påverkan på verksamheten, det vill säga på vattenkraftens nyttor. Avgörande för den här bedömningen är alltså om miljöåtgärderna kan antas minska den nytta som verksamheten bidrar med i samhället, för vattenkraftens del i form av elproduktion, reglerförmåga och elberedskapsförmågor, på ett betydande sätt.

Om miljöåtgärder kan förväntas innebära en betydande negativ påverkan på nyttan med verksamheten, ska det också analyseras om nyttan som den aktuella verksamheten fyller kan uppnås på något annat sätt som är väsentligt bättre för miljön, till rimliga kostnader. Enligt vattenmyndigheternas bedömning finns det inte något underlag som pekar på att elproduktionen i enskilda anläggningar skulle vara svårt att ersätta med andra alternativ. Vattenmyndigheterna har inte heller underlag som visar att det generellt sett skulle uppstå höga samhällsekonomiska kostnader av att ersätta elproduktion i enskilda anläggningar med elproduktion från andra energislag. I anläggningar i reglerklass 1 finns det dock ett nära samband mellan produktionspåverkande åtgärder och påverkan på vattenkraftens reglerförmåga.

Det är betydligt svårare att ersätta vattenkraftens reglerförmåga med andra alternativ som är väsentligt bättre för miljön, huvudsakligen av tekniska skäl. Vattenmyndigheternas bedömning är att påverkan på reglerförmåga är ett bärande skäl för tillämpning av KMV.

Vattenmyndigheterna ska även bedöma om påverkan från den aktuella verksamheten leder till att krav enligt andra miljölagstiftningar inte kan uppnås. Om en vattenförekomst omfattas av flera olika stränga kvalitetskrav för miljön gäller det strängaste kravet. Vattenmyndigheterna bedömer i det här steget framförallt de aktuella verksamheternas påverkan på Natura 2000-områden. För mer information om skyddade områden, se avsnitt 7.3 och Bilaga 7 Skyddade områden enligt vattenförvaltningsförordningen.

Miljö kvalitetsnormen för kraftigt modifierade vatten är som utgångspunkt god ekologisk potential (GEP), som ersätter miljö kvalitetsnormen god ekologisk status för naturliga vatten. God ekologisk potential innebär den ekologiska status som kan uppnås när alla rimliga åtgärder är genomförda, som har ett betydande ekologiskt värde och som inte ger en betydande negativ påverkan på verksamheten.

God ekologisk potential innebär alltid en viss ekologisk funktion. Av Havs- och vattenmyndighetens vägledning (2016) framgår att det innebär åtgärder för konnektivitet och en minimitappning motsvarande minst medellågvattenföring (MLQ) eller att minst 80 % av våta kontaktytan aldrig torrläggs samt ett morfologiskt tillstånd som säkerställer grundläggande ekologiska funktioner för viktiga habitat. Utifrån åtgärdernas förväntade

effekt fastställs kravnivåer för biologi, det vill säga förekomst av växter och djur, och påverkade hydromorfologiska kvalitetsfaktorer.

Tidsfrister

Vattenkraftverk som anmälts till den nationella provningsplanen (NAP) kommer att omprövas enligt en beslutad tidplan. Vattenmyndigheterna gör bedömningen att NAP och den tillhörande lagstiftningen ska ligga till grund för vilka tidsfrister att uppnå miljökvalitetsnormen som ska tillämpas för vattenkraftspåverkade vattenförekomster.

Tidsfrist till 2033 gäller i vattenförekomster med en betydande påverkan från vattenkraftsanläggningar som ska prövas 2022–2027 i enlighet med den nationella provningsplanen (NAP). Eftersom det rör sig om omprövningar av befintliga verksamheter som kommer att resultera i krav på verksamhetsutövarna att genomföra olika miljöanpassningsåtgärder, kan det förutses att tillstånden kommer att förenas med en viss genomförandetid för de villkor som fastställs.

Vattenmyndigheterna har därför bedömt att den tid som behövs för att genomföra åtgärder tillsammans med efterföljande återhämtning för ekosystemet innebär att det i många fall inte kommer att vara möjligt att uppnå god status för relevanta kvalitetsfaktorer förrän efter 2027. Av den anledningen är det rimligt att sätta tidsfrister som innebär att god status ska uppnås senast 2033 för dessa vattenförekomster.

Vattenförekomster med en betydande påverkan från vattenkraftsanläggningar som ska prövas efter 2027 i enlighet med NAP får motsvarande förlängda tidsfrister relaterat till när berörda anläggningar ska prövas.

Mindre stränga krav

De så kallade HARO-värdena syftar till att ge vägledning om i vilka fall det kan förväntas att miljöanpassningsåtgärder inom vattenkraften får en betydande negativ påverkan på vattenkraftens samhällsnytta. Om åtgärder för konnektivitet (fiskvägar) och minitappningar vid anläggningar inom ett avrinningsområde ryms inom ramen för HARO-värdet, talar det för att åtgärderna är förenliga med NAP. Det är också åtgärder som vanligtvis anges som villkor för vattenkraftsverksamheter vid tillståndsprövningar enligt miljöbalken.

Vattenmyndigheterna har därför bedömt att dessa typer av åtgärder generellt sett är rimliga att genomföra i klass 2- och 3-kraftverk om de behövs för att uppnå god ekologisk status och åtgärderna inte sammantaget leder till att HARO-värdet för berörda avrinningsområden överskrids. Utifrån tillgängliga underlag (2021) har vattenmyndigheterna bedömt att sådana åtgärder inte kommer att vara omöjliga att genomföra eller medföra orimliga kostnader.

För avrinningsområden med kraftverk som är viktiga för reglerförmågan i Sverige däremot, det vill säga anläggningar med reglerklass 1, har vattenmyndigheterna gjort en avvägning mellan åtgärdernas vattenmiljönytta och deras negativa påverkan på reglerförmågan. Där visar bedömningen i flera fall att det kan anses vara omöjligt att genomföra de åtgärder som skulle behövas för att uppnå god ekologisk status, utan att det äventyrar vattenkraftens reglerförmåga.

Bedömningen att åtgärder är omöjliga att genomföra kan även omfatta miljöåtgärder som påverkar för möjligheten att uppnå krav inom elberedskap och kulturmiljö.

Ett mindre strängt krav kan även motiveras med att de miljöåtgärder som krävs visserligen är tekniskt möjliga att genomföra utan att skada verksamhetens samhällsnytta, men skulle innebära orimliga kostnader ur ett samhällsekonomiskt perspektiv.

Vattenmyndigheterna har vid beslutstillfället i december 2021 bedömt att det inte finns ett sådant underlag som krävs för att visa att föreslagna åtgärder innebär orimliga kostnader från ett samhällsekonomiskt perspektiv. Bedömningen har omfattat de vattenförekomster där undantag inte redan tillämpats av skälet att nödvändiga åtgärder är omöjliga att genomföra utifrån deras påverkan på reglerförmåga.

Mindre strängt krav ska inte tillämpas om nyttan med verksamheten kan ersättas med något som är väsentligt bättre för miljön, utan orimliga kostnader. Det framgår av 4 kap. 10 § vattenförvaltningsförordningen.

Vattenmyndigheterna har gjort bedömningen att verksamheter i reglerklass 1, med betydelse för reglerförmågan, i dagsläget inte går att ersätta med något som är väsentligt bättre för miljön.

Läs mer om normsättning vid påverkan av vattenkraft

Antal vattenförekomster med undantag på grund av vattenkraft redovisas i avsnitt 7.1, tabell 7.8-7.10. Mer information om normsättning för vattenförekomster som är påverkade av vattenkraft och kvarndammar finns i vattenmyndigheternas riktlinjer (Vattenmyndigheterna, 2022c; 2019f; 2018d). Där redovisas även vilka vattenförekomster som varit föremål för utredning om tillämpning av mindre stränga krav.

7.5 Avsteg från försämringsförbudet

Artikel 4.7 i vattendirektivet, om undantag för ny verksamhet eller åtgärd, har införts i svensk rätt genom 5 kap. 4 § miljöbalken samt 4 kap. 11 och 12 §§ vattenförvaltningsförordningen (2004:660). I 5 kap. 4 § miljöbalken anges att en myndighet eller en kommun inte får tillåta att en verksamhet eller en åtgärd påbörjas eller ändras om detta innebär att vattenmiljön försämras på ett otillåtet sätt eller om det äventyrar möjligheten att uppnå den status eller potential som vattnet ska ha enligt en miljökvalitetsnorm.

I 4 kap. 11 § punkt 1 i vattenförvaltningsförordningen (2004:660) anges att en myndighet eller kommun under vissa förutsättningar ändå får tillåta en verksamhet eller åtgärd, trots att det kan leda till en försämring av status eller om uppnåendet av den beslutade normen äventyras.

Ett sådant tillåtande får ske om verksamheten eller åtgärden påverkar en ytvattenförekomsts fysiska karaktär eller nivån på en grundvattenförekomst. En prövningsmyndighet eller en kommun får också, enligt 4 kap. 11 § punkt 2 i vattenförvaltningsförordningen (2004:660), tillåta en verksamhet eller åtgärd som medför en risk att statusen i en ytvattenförekomst försämras från hög till god, om verksamheten eller åtgärden är en hållbar mänsklig utvecklingsverksamhet.

För att den nya verksamheten eller åtgärden ska kunna tillåtas krävs också att de krav som anges i 4 kap. 12 §§ vattenförvaltningsförordningen (2004:660) är uppfyllda. Det innebär att

- 1 verksamheten eller åtgärden
 - a behöver vidtas för att tillgodose ett allmänintresse av större vikt, eller
 - b innebär att dess fördelar för människors hälsa och säkerhet eller för hållbar utveckling uppväger nackdelarna med en sådan ändring eller försämring som avses i 11 §,
- 2 det av tekniska skäl eller på grund av orimliga kostnader inte är möjligt att uppfylla syftet med verksamheten eller åtgärden på något annat sätt som är väsentligt bättre för miljön, och
- 3 alla genomförbara åtgärder vidtas för att mildra de negativa konsekvenserna för vattenförekomstens status.

Samtliga dessa tre punkter måste vara uppfyllda för att prövningsmyndigheten eller kommunen ska kunna tillåta verksamheten eller åtgärden.

Om en prövningsmyndighet eller en kommun har fattat ett sådant beslut att tillåta en verksamhet eller åtgärd med stöd av 4 kap. 11 och 12 §§ vattenförvaltningsförordningen (2004:660) ska prövningsmyndigheten snarast informera berörd vattenmyndighet om beslutet.

Ett sådant tillåtande av prövningsmyndigheten eller kommunen innebär inte per automatik att miljö kvalitetsnormen ändras för vattenförekomsten.



Under vissa förutsättningar kan en myndighet eller kommun göra ett avsteg från förbudet att försämra vattnets status.

Vattenmyndigheten kommer att ta ställning till om det finns skäl att ändra miljökvalitetsnormen när den tillståndsgivna verksamheten påbörjats eller åtgärden genomförts. Beslut om eventuellt undantag tas när vattenmyndigheten kan konstatera att det har skett en faktisk försämring av vattenförekomstens kvalitet eller att god status/potential inte kan uppnås på grund av verksamheten.

Vattenmyndigheten kommer alltså först i ett senare skede ta ställning till om det finns skäl att fastställa en annan miljökvalitetsnorm för vattenförekomsten, exempelvis ett förklarande som kraftigt modifierad vattenförekomst eller beslut om ett mindre strängt krav. Innan vattenmyndigheten har ändrat miljökvalitetsnormen gäller den nu beslutade normen.

I avsnitt **Fel! Hittar inte referenskälla.**, tabell 7.11 och 7.12 listas de lagakraftvunna domar och beslut som har tillåtit avsteg från försämringsförbudet med stöd av 4 kap. 11 vattenförvaltningsförordningen (2004:660) inom Södra Östersjöns vattendistrikt.



Åtgärdsprogrammet är en hjälp för myndigheter och kommuner att planera sin verksamhet för bättre vatten. Hållbar användning av vattenresursen är en förutsättning för god samhällsutveckling.

8 Sammanfattning av åtgärdsprogrammet

Vattenmyndigheten i Södra Östersjöns vattendistrikt fastställer ett åtgärdsprogram för distriktet. Det innehåller 60 administrativa åtgärder som myndigheter och kommuner ska genomföra.

Ordet åtgärd har olika innebörd i olika delar av vattenförvaltningsarbetet. I Åtgärdsprogram för vatten 2022–2027 finns de administrativa åtgärderna, riktade till myndigheter. De vattenförbättrande insatser som till exempel en verksamhetsutövare eller markägare utför kallas i många sammanhang också för åtgärder. Inom vattenförvaltningen kallar vi dem fysiska åtgärder i vattenmiljön, för att hålla isär begreppen. Dessa fysiska åtgärder är inte en del av åtgärdsprogrammet, men blir ofta en konsekvens av de administrativa åtgärderna som föreslås här.

Åtgärdsprogrammet visar:

- Vilka administrativa åtgärder som ska vidtas, av vem (en eller flera myndigheter eller alla kommuner) och när de (senast) ska vara genomförda.
- En sammanfattning av de samhällsekonomiska konsekvenserna av administrativa och fysiska åtgärder.
- Vilken finansiering som finns idag till myndigheter och kommuner för att genomföra administrativa åtgärder och hur finansieringen är fördelad.

Denna sammanfattning av åtgärdsprogrammet innehåller huvuddragen i programmet och sammanfattar de administrativa åtgärderna, se tabell 8.1. För mer detaljerade beskrivningar av samtliga åtgärder riktade till myndigheter och kommuner, och den ekonomiska konsekvensanalysen hänvisar vi till Åtgärdsprogram för vatten 2022–2027.

I avsnitt 8.1 kan du läsa om de administrativa åtgärderna riktade till åtgärdsmyndigheterna. Vi beskriver även översiktligt de sammanhängande kedjor av administrativa åtgärder som myndigheter och kommuner tillsammans behöver genomföra för att följa miljö kvalitetsnormerna. I avsnitt 8.2 beskriver vi den tänkta tidplanen för när åtgärderna i åtgärdsprogrammet ska genomföras samt även anledningar till att tidplanen inte alltid håller och varför det uppstår förseningar i genomförandet av dessa åtgärder.

Åtgärdsprogrammet är utformat för att fysiska åtgärder ska genomföras i sådan utsträckning att beslutade miljö kvalitetsnormer för vatten följs. Därför beskriver vi i avsnitt 8.3 hur åtgärderna avser att bidra till att miljö kvalitetsnormerna följs. Vi redovisar även hur många vatten i distriktet som är så påverkade av mänskliga verksamheter att de behöver åtgärdas och vilket påverkanstryck det är som behöver åtgärdas. Miljö kvalitetsnormen är en målsättning utifrån det underlag som finns och uppskattad effekt av möjliga åtgärder. Ibland finns det skäl till alla möjliga fysiska åtgärder inte genomförs eller inte når uppskattad effekt. I samband med att miljö kvalitetsnormerna för vatten tas fram görs en bedömning om dessa skäl och om kvalitetskraven i så fall kan uppfyllas vid en senare tidpunkt. Detta beskrivs i avsnitt 7.3 Grunder för normsättningen och 7.4 Riktlinjer för normsättning.

I avsnitt 8.4 finns en kort beskrivning av de kostnader och nyttor som åtgärderna innebär för samhället, och analyserar hur miljön påverkas av åtgärderna. Detta redovisas också i Åtgärdsprogram för vatten 2022–2027, kapitel 3 Åtgärdsprogrammets konsekvenser.

I bilaga 1 till åtgärdsprogrammet finns en redovisning av hur åtgärdsprogrammet lever upp till krav på vad ett åtgärdsprogram ska innehålla enligt vattendirektivet.

Förvaltningsplanens bilaga 5 Krav enligt vattenförvaltningsförordningen, redovisar hur åtgärdsprogrammet uppfyller kraven enligt vattenförvaltningsförordningen (2004:660).

8.1 Huvuddragen i åtgärdsprogrammet

Åtgärdsprogram enligt vattenförvaltningsförordningen

Åtgärdsprogram för vatten 2022–2027 riktar sig till centrala myndigheter, länsstyrelser, specifika regioner och kommuner, vilka har till uppgift att se till att miljö kvalitetsnormerna följs genom olika administrativa styrmedelsåtgärder. Åtgärdsprogrammet ska ge ett helhetsperspektiv och vara en vägvisare för planering och prioritering i respektive myndighets verksamhet och uppdrag, för att miljö kvalitetsnormerna för yt- och grundvatten ska kunna följas. Enligt vattendirektivet och miljöbalken får som huvudregel heller ingen försämring av vattenkvaliteten ske. De administrativa åtgärderna i åtgärdsprogrammet är bindande för de myndigheter som omfattas av programmet. Vad ett åtgärdsprogram för vattendistriktet ska innehålla definieras i MB 5 kap. och preciseras i 6 kap. vattenförvaltningsförordningen.



Distriktets kommuner har till uppgift att se till att miljö kvalitetsnormerna följs. Åtgärdsprogrammet visar vad som krävs för att lyckas. Vy över Karlskrona stad.

I tabell 8.1 presenteras de åtgärder som ingår i Åtgärdsprogram för vatten 2022–2027, i Södra Östersjöns vattendistrikt, samt vilka myndigheter som de riktas till.

Sammanfattning av åtgärderna i åtgärdsprogrammet, vad de avser att åtgärda och tid för genomförande

	Dricksvattenskydd	Fysisk planering enligt PBL	Övriga förebyggande åtgärder	Övrig miljöfarlig verksamhet	Avlopp	Jordbruk och djurhållande verksamheter mm.	Förorenade områden	Vattenverksamhet	Dagvatten	Skogsbruk	Försurning	Påbörijas omgående, därefter löpande	Senast tre år efter fastställande av AP. Därefter löpande.
Alla myndigheter 1 - Rapportering	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	Årligen	Årligen
Alla centrala myndigheter 1 - Myndighetsövergripande planering	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x		x
Boverket 1 - Fysisk planering enligt plan- och bygglagen		x					x	x	x			x	
Försvarsinspektören för hälsa och miljö 1 - Miljötillsyn				x			x	x		x		x	
Försvarsinspektören för hälsa och miljö 2 - Dricksvattenskydd	x											x	
Försvarsinspektören för hälsa och miljö 3 - Tillsyn vandringshinder								x				x	
Försvarsinspektören för hälsa och miljö 4 - Tillsyn avlopp					x							x	
Havs- och vattenmyndigheten 1 - Tillsynsvägledning små avlopp					x							x	
Havs- och vattenmyndigheten 2 - Vägledning om kalkning											x	x	
Havs- och vattenmyndigheten 3 - Vägledning vattenkraft								x					x
Havs- och vattenmyndigheten 4 - Nationell strategi för restaureringsåtgärder gällande ofinansierad vattenverksamhet								x					x
Havs- och vattenmyndigheten 5 - Vägledning för vattenskyddsområden	x											x	
Havs- och vattenmyndigheten 6 - Invasiva främmande arter												x	
Havs- och vattenmyndigheten 7 - Finansiering av övergödningsåtgärder med LOVA-medel						x							x
Havs- och vattenmyndigheten 8 - Tillsynsvägledning vattenverksamhet och vattenuttag								x					x
Havs- och vattenmyndigheten 9 - Stödfunktion för åtgärdssamordnare						x							x
Jordbruksverket 1 - Rådgivning om näringsläckage						x						x	

	Dricksvattenskydd	Fysisk planering enligt PBL	Övriga förebyggande åtgärder	Övrig miljöfarlig verksamhet	Avlopp	Jordbruk och djurhållande verksamheter mm.	Förorenade områden	Vattenverksamhet	Dagvatten	Skogsbruk	Försumning	Påbörjas omgående, därefter löpande	Senast tre år efter fastställande av AP. Därefter löpande.
Jordbruksverket 2 - Rådgivning om växtskyddsmedel						x						x	
Jordbruksverket 3 - Rådgivning om påverkan från vattenverksamhet						x						x	
Jordbruksverket 4 - Ersättningar för minskat näringsläckage								x				X ¹⁷	
Jordbruksverket 5 - Utredning av styrmedel för åtgärder mot fysisk påverkan								x					x
Jordbruksverket 6 - Tillsynsvägledning och vägledning om egenkontroll						x						x	
Kammarkollegiet 1 - Juridisk samverkan, vattenverksamheter								x					x
Kemikalieinspektionen 1 - Förebyggande åtgärder för att minska utsläpp och spridning			x									x	
Läkemedelsverket 1 - Påverkan från läkemedelssubstanser			x										x
Myndigheten för samhällsskydd och beredskap 1 - Utveckling och rådgivning, brandsläckning utan PFAS			x									x	
Naturvårdsverket 1 - Tillsynsvägledning miljöfarlig verksamhet				x	x							x	
Naturvårdsverket 2 - Styrmedel avloppsreningsverk					x							x	
Naturvårdsverket 3 - Tillsynsvägledning förorenade områden							x						x
Naturvårdsverket 4 - Europeiskt luftvårdsarbete och nationella luftvårdsprogrammet			x									x	
Naturvårdsverket 5 - Tillsynsvägledning utsläpp till luft				x								x	
Naturvårdsverket 6 - Styrmedel för miljövänligt dikesunderhåll								x					x
Naturvårdsverket 7 - Styrmedel och tillsynsvägledning, dagvatten									x			x	
Naturvårdsverket 8 - Vägledning förorenat avfall och massor				x			x					x	

¹⁷ Åtgärden kan vid behov komma att revideras efter att beslut tagits om den gemensamma jordbrukspolitiken från 2023 och framåt.

	Dricksvattenskydd	Fysisk planering enligt PBL	Övriga förebyggande åtgärder	Övrig miljöfarlig verksamhet	Avlopp	Jordbruk och djurhållande verksamheter mm.	Förorenade områden	Vattenverksamhet	Dagvatten	Skogsbruk	Försumning	Påbörjas omgående, därefter löpande	Senast tre år efter fastställande av ÅP. Därefter löpande.
Naturvårdsverket 9 - Insamling av utsläppsdata PFAS			x										x
Skogsstyrelsen 1 - Tillsyn inom skogsbruket								x		x	x	x	
Skogsstyrelsen 2 - Information och kunskapsförmedling								x		x	x		x
Skogsstyrelsen 3 - Åtgärder för ekologiskt funktionella kantzoner										x	x		x
Statens geotekniska institut 1 - Utvärdera metoder för sanering av förorenad mark							x						x
Sveriges geologiska undersökning 1 - Rådgivning om sur sulfatjord								x					x
Trafikverket 1 - Kunskapsunderlag om vägars och järnvägars påverkan			x					x	x			x	
Länsstyrelserna 1 - Sektorsövergripande planering för åtgärdsprogrammets genomförande	x	x		x	x	x	x	x			x	x	
Länsstyrelserna 2 - Miljötillsyn och provning				x	x	x	x	x				x	
Länsstyrelserna 3 - Tillsyn av vattenverksamhet i väg- och järnvägsnätet								x				x	
Länsstyrelserna 4 - Tillsynsvägledning till kommuner				x	x	x	x					x	
Länsstyrelserna 5 - Långsiktigt skydd av vattentäkter	x											x	
Länsstyrelserna 6 - Rådgivning om påverkan från jordbruk						x						x	
Länsstyrelserna 7 - Fysisk planering enligt plan- och bygglagen		x						x	x			x	
Länsstyrelserna 8 - Prioritering inom den gemensamma jordbrukspolitiken						x							x ¹⁸
Länsstyrelserna 9 - Prioritering av LOVA						x							x
Länsstyrelserna 10 - Prioritering av sanering av förorenade områden							x						x
Länsstyrelserna 11 - Prioritering av kalkning											x	x	

¹⁸ Åtgärden kan vid behov komma att revideras efter att beslut tagits om den gemensamma jordbrukspolitiken från 2023 och framåt.

	Dricksvattenskydd	Fysisk planering enligt PBL	Övriga förebyggande åtgärder	Övrig miljöfarlig verksamhet	Avlopp	Jordbruk och djurhållande verksamheter mm.	Förorenade områden	Vattenverksamhet	Dagvatten	Skogsbruk	Försumning	Påbörjas omgående, därefter löpande	Senast tre år efter fastställande av AP. Därefter löpande.
Länsstyrelserna 12 - Prioritering av områdesskydd och restaureringar								x					x
Region Skåne 1 - Regional fysisk planering enligt plan- och bygglagen	x	x						x					x
Kommunerna 1 - Förvaltningsövergripande planering för åtgärdsprogrammets genomförande	x	x		x	x	x	x		x				x
Kommunerna 2 - Miljötillsyn och prövning				x	x	x	x					x	
Kommunerna 3 - Dricksvattenskydd	x												x
Kommunerna 4 - Fysisk planering enligt plan- och bygglagen	x	x						x	x			x	
Kommunerna 5 - VA-plan inklusive dagvatten	x				x				x			x	
Kommunerna 6 - Dioxiner från småskalig förbränning			x									x	

Tabell 8.1 Korstabell som visar åtgärdsmyndighet samt namn på åtgärden. Tabellen visar även hur de olika åtgärderna i åtgärdsprogrammet hänger samman. De tre första kolumnerna till vänster visar åtgärder som i huvudsak kan kategoriseras som förebyggande åtgärder och resterande kolumner visar åtgärder som i huvudsak är framtagna för att åtgärda befintlig påverkan. Ett "x" beskriver att åtgärden i huvudsak innefattar de verksamhetsområden som avses i kolumnrubrikerna.

För läsbarhetens skull och för att det ska bli tydligt vilka åtgärder som hänger samman visas inte alla eventuellt möjliga kopplingar. Till exempel visas inte "x" i kolumnen för övriga förebyggande åtgärder för alla åtgärder som hanterar någon aspekt av tillsyn. De två sista kolumnerna till höger visar tiden för när åtgärderna ska vara genomförda. Tiden för genomförandet kan antingen att åtgärden ska påbörjas omgående och därefter löpande, eller senast tre år efter fastställandet av åtgärdsprogrammet och därefter genomföras löpande.

Åtgärder till centrala myndigheter ger förutsättningar för ett effektivt arbete

För centrala myndigheter handlar åtgärdsprogrammet ofta om hur lagstiftning praktiskt ska tillämpas. Det kan handla om att förstärka regleringar genom nya eller reviderade föreskrifter eller om att utveckla vägledning för prövning och tillsyn. Detta för att skapa förutsättningar för länsstyrelsernas och kommunernas åtgärdsarbete. De har i sin tur kontakt med verksamhetsutövare och andra aktörer som huvudsakligen ska genomföra de fysiska åtgärderna i vattenmiljön. Genom bland annat tillsyn och prövning kan länsstyrelser och kommuner se till att åtgärdsprogrammet når ända fram och får effekt i vattnet så att miljö kvalitetsnormerna följs.

Centrala myndigheter som har vägledningsansvar behöver därför löpande utveckla sin vägledning utifrån miljö kvalitetsnormerna för vatten. Vägledningsbehoven omfattar verksamheter som påverkar vatten på olika sätt som till exempel:

- industrier och avloppsreningsverk med utsläpp till grund- och ytvatten,
- jordbruksmark, förorenade områden och annat som påverkar grund- och ytvatten genom diffusa utsläpp av näringsämnen eller miljögifter,
- hamnar, vattenkraft och andra verksamheter som påverkar vattenförekomsternas flöde och form.

Tillsyn ger rätt åtgärd på rätt plats

Länsstyrelserna och kommunerna genomför tillsyn enligt miljöbalk (MB) (1998:808) på industrier, avloppsreningsverk och annan miljöfarlig verksamhet (MB 9 kap.), förorenade områden (MB 10 kap.) samt hamnar, vattenkraft och annan vattenverksamhet (MB 11 kap.).

Ur ett vattenförvaltningsperspektiv är miljö kvalitetsnormerna grunden för att prioritera vilken tillsyn som ska göras var. Tillsyn på myndighetens eget initiativ kan då säkerställa att rätt fysisk åtgärd genomförs där den behövs. I åtgärdsprogrammet har kommunerna därför en åtgärd som innebär att prioritera tillsyn av miljöfarlig verksamhet och förorenade områden. På samma sätt har länsstyrelserna en åtgärd som även omfattar vattenverksamhet.

Tillsynen innebär bland att utveckla verksamhetsutövarens egenkontroll. Verksamhetens eventuella påverkan på vattenförekomsten bör vara i fokus för förebyggande och vattenförbättrande åtgärder. Det ger ett bättre underlag för att bedöma om det finns behov av att förelägga en anmälningspliktig verksamhet om åtgärder eller om en tillståndspliktig verksamhet behöver få sina villkor omprövade.

Tillsyn sker inte bara utifrån befintlig lagstiftning utan ofta behövs också vägledning från centrala myndigheter. Åtgärderna till centrala myndigheter om tydligare eller strängare regler, vägledning och tillsynsvägledning ska säkerställa att det finns stöd för länsstyrelsernas och kommunernas tillsynsarbete.

Fortsatta och nya åtgärder för kommunerna

Kommunernas åtgärder spänner över ett brett spektrum. Det handlar om kommunal planering, dricksvattenskydd, tillsyn av miljöfarliga verksamheter och förorenade områden, alltså verksamheter i kommunernas egenskap av myndighet. Kommuner är dessutom verksamhetsutövare – antingen i sig själva eller genom kommunala bolag. På det sättet är de också viktiga aktörer för att genomföra fysiska åtgärder i vattenmiljön men åtgärderna riktas alltså till kommunerna i deras roll som myndigheter, inte som verksamhetsutövare. Åtgärdsprogrammet är utformat för att fysiska åtgärder ska genomföras i sådan utsträckning att beslutade miljö kvalitetsnormer för vatten följs. Därför beskriver vi i avsnitt 8.3 hur åtgärderna avser att bidra till att miljö kvalitetsnormerna följs. Vi redovisar även hur många vatten i distriktet som är så påverkade av mänskliga verksamheter att de behöver åtgärdas och vilket påverkanstryck det är som behöver åtgärdas.

Alla kommuner behöver prioritera och genomföra sin vattenrelaterade tillsyn utifrån en samlad bild av vilka vattenförekomster som behöver åtgärdas. Arbetet behöver utgå ifrån miljö kvalitetsnormerna för vatten. Många olika verksamheter kan påverka en vattenförekomst så att god status inte kan uppnås. Åtgärderna kan därför behöva genomföras samordnat inom flera verksamheter.

Rådgivning och spridning av kunskap

Andra typer av åtgärder handlar om att sprida kunskap. Kunskap lägger grunden för åtgärder som verksamhetsutövare och enskilda genomför på eget initiativ. Till exempel är rådgivning och kompetensutveckling en bas för jordbruksföretag som vill genomföra åtgärder för att förbättra gödselanvändning och minska läckage. Det kan också handla om att förbättra miljöinformation för läkemedel som i användnings- eller avfallshanteringskedjet kan leda till utsläpp till vatten.

Samverkan för ett effektivt arbete

Åtgärdsprogrammet riktar sig till myndigheter och kommuner bland annat genom åtgärder om tillsyn, tillsynsvägledning samt rådgivning, prövning och förebyggande insatser. För att en åtgärd som tas fram av en myndighet eller kommun på bästa sätt ska kunna bidra till att miljö kvalitetsnormerna tillämpas på ett effektivt sätt behöver åtgärden genomföras i samverkan med andra myndigheter för den aktuella frågan. Åtgärdsprogrammet pekar därför ut vilka myndigheter eller kommun som åtgärdsmyndigheten behöver samverka med i genomförandet av åtgärden.

Åtgärdsprogrammet innehåller i flera fall en sammanhängande kedja av sådana administrativa åtgärder. En sådan kedja kan bygga på att en central myndighet behöver ta fram en tillsynsvägledning. För att vägledningen till länsstyrelsen och kommuner ska bli så effektiv som möjligt behöver den centrala myndigheten samverka med länsstyrelsen eller kommunerna i framtagandet av denna. Länsstyrelserna har även i uppdrag att i sin tur vägleda kommunerna och behöver i sin tur samverka med de som blir berörda av de administrativa åtgärder som länsstyrelsen har ansvar för att genomföra. För att länsstyrelser och kommuner ska kunna ställa rätt typ krav på fysiska åtgärder vid de verksamheter som påverkar möjligheten att följa miljö kvalitetsnormerna för yt- och grundvatten behöver alla delarna i kedjan av administrativa åtgärder vara förankrade hos alla de myndigheter och kommuner som berörs.



Åtgärderna är ofta sammanlänkade med varandra. De behöver genomföras tillsammans för att nå målet: bättre vatten.

Vilka myndigheter och kommuner åtgärderna i åtgärdsprogrammet ska genomföras i samverkan med

	Boverket	Försvarsinspektören för hälsa och miljö	Havs och vattenmyndigheten	Jordbruksverket	Kammarkollegiet	Kemikalieinspektionen	Läkemedelsverket	MSB	Naturvårdsverket	Skogsstyrelsen	Sveriges Geologiska Undersökning	Statens Geotekniska Institut	Trafikverket	Energimyndigheten	Rikssantikvarieämbetet	Vattenmyndigheten	Länsstyrelsen	Kommuner	Svenska kraftnät
Alla, 1 - Rapportering	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x			x	x	x	
Alla, 2 - Myndighetsövergripande planering	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x				x	x	
Boverket 1 ¹⁹ - Fysisk planering enligt plan- och bygglagen	x																x	x	
Försvarsinspektören för hälsa och miljö 1 - Miljötillsyn		x															x	x	
Försvarsinspektören för hälsa och miljö 2 - Dricksvattenskydd		x															x		
Försvarsinspektören för hälsa och miljö 3 - Tillsyn vandringshinder		x											x				x	x	
Försvarsinspektören för hälsa och miljö 4 - Tillsyn avlopp		x																	
Havs- och vattenmyndigheten 1 - Tillsynsvägledning små avlopp			x														x	x	
Havs- och vattenmyndigheten 2 - Vägledning om kalkning			x													x	x	x	
Havs- och vattenmyndigheten 3 - Vägledning vattenkraft			x											x			x		x
Havs- och vattenmyndigheten 4 - Nationell strategi för restaureringsåtgärder gällande ofinansierad vattenverksamhet			x												x		x		
Havs- och vattenmyndigheten 5 - Vägledning för vattenskyddsområden			x														x	x	
Havs- och vattenmyndigheten 6 - Invasiva främmande arter			x														x		
Havs- och vattenmyndigheten 7 - Finansiering av övergödningsåtgärder med LOVA-medel			x	x					x								x		
Havs- och vattenmyndigheten 8 - Tillsynsvägledning vattenverksamhet och vattenuttag			x														x	x	

¹⁹ Åtgärden ska genomföras i samverkan med andra centrala myndigheter med ansvar inom relevanta sak- eller förvaltningsområden

	Boverket	Försvarinspektören för hälsa och miljö	Havs och vattenmyndigheten	Jordbruksverket	Kammarkollegiet	Kemikalieinspektionen	Läkemedelsverket	MSB	Naturvårdsverket	Skogsstyrelsen	Sveriges Geologiska Undersökning	Statens Geotekniska Institut	Trafikverket	Energimyndigheten	Rikssantikvarieämbetet	Vattenmyndigheten	Länsstyrelsen	Kommuner	Svenska kraftnät
Havs- och vattenmyndigheten 9 - Stödfunktion för åtgärdssamordnare			x	x												x	x		
Jordbruksverket 1 - Rådgivning om näringsläckage			x	x														x	
Jordbruksverket 2 - Rådgivning om växtskyddsmedel			x	x														x	
Jordbruksverket 3 - Rådgivning om påverkan från vattenverksamhet			x	x														x	
Jordbruksverket 4 ²⁰ - Ersättningar för minskat näringsläckage			x	x					x									x	
Jordbruksverket 5 - Utredning av styrmedel för åtgärder mot fysisk påverkan			x	x					x	x							x		
Jordbruksverket 6 - Tillsynsvägledning och vägledning om egenkontroll				x														x	x
Kammarkollegiet 1 ²¹ - Juridisk samverkan, vattenverksamheter					x													x	
Kemikalieinspektionen 1 ²² - Förebyggande åtgärder för att minska utsläpp och spridning			x			x			x		x								
Läkemedelsverket 1 ²³ - Påverkan från läkemedelssubstanser							x												
Myndigheten för samhällsskydd och beredskap 1 ²⁴ - Utveckling och rådgivning, brandsläckning utan PFAS			x			x		x	x										
Naturvårdsverket 1 ²⁵ - Tillsynsvägledning miljöfarlig verksamhet			x			x			x		x							x	x
Naturvårdsverket 2 ²⁶ - Styrmedel avloppsreningsverk			x			x			x									x	x
Naturvårdsverket 3 - Tillsynsvägledning förorenade områden			x						x		x	x						x	

²⁰ ”Rådgivare, åtgärdssamordnare, lantbrukare”

²¹ ”Kammarkollegiet ska även samverka med berörda myndigheter i juridiska frågor om tillstånds- omprövnings- och återkallelsemål gällande vattenverksamheter.”

²² ”och andra myndigheter där det är relevant.”

²³ ”samverkan med berörda myndigheter”

²⁴ ”och andra myndigheter där det är relevant.”

²⁵ ”och andra centrala myndigheter”

²⁶ ”och andra berörda centrala myndigheter”

	Boverket	Försvarinspektören för hälsa och miljö	Havs och vattenmyndigheten	Jordbruksverket	Kammarkollegiet	Kemikalieinspektionen	Läkemedelsverket	MSB	Naturvårdsverket	Skogsstyrelsen	Sveriges Geologiska Undersökning	Statens Geotekniska Institut	Trafikverket	Energimyndigheten	Rikssantikvarieämbetet	Vattenmyndigheten	Länsstyrelsen	Kommuner	Svenska kraftnät
Naturvårdsverket 4 ²⁷ - Europeiskt luftvårdsarbete och nationella luftvårdsprogrammet				x		x			x					x			x		
Naturvårdsverket 5 - Tillsynsvägledning utsläpp till luft									x								x	x	
Naturvårdsverket 6 - Styrmedel för miljövänligt dikesunderhåll			x	x					x	x	x								
Naturvårdsverket 7 - Styrmedel och tillsynsvägledning, dagvatten	x	x							x		x						x	x	
Naturvårdsverket 8 ²⁸ - Vägledning förorenat avfall och massor									x		x	x					x	x	
Naturvårdsverket 9 - Insamling av utsläppsdata PFAS			x	x		x			x		x						x		
Skogsstyrelsen 1 - Tillsyn inom skogsbruket										x							x	x	
Skogsstyrelsen 2 - Information och kunskapsförmedling				x					x	x	x						x		
Skogsstyrelsen 3 - Åtgärder för ekologiskt funktionella kantzoner				x	x					x									
Statens geotekniska institut 1 - Utvärdera metoder för sanering av förorenad mark				x					x		x	x							
Sveriges geologiska undersökning 1 - Rådgivning om sur sulfatjord					x				x	x	x			x				x	
Trafikverket 1 ²⁹ - Kunskapsunderlag om vägars och järnvägars påverkan														x				x	
Länsstyrelsen 1 ³⁰ - Sektorsövergripande planering för åtgärdsprogrammets genomförande			x											x			x	x	
Länsstyrelsen 2 - Miljötillsyn och prövning			x	x		x			x		x						x	x	
Länsstyrelsen 3 - Tillsyn av vattenverksamhet i väg- och järnvägsnätet														x				x	

²⁷ Samverkan ska också ske med Sjöfartsverket och Transportstyrelsen

²⁸ ”i samverkan med berörda centrala myndigheter”

²⁹ ”Åtgärden ska genomföras i samverkan med berörda länsstyrelser och centrala myndigheter inom avrinningsområdet.”

³⁰ ”och andra aktörer om de åtgärder som behöver vidtas för att öka vandringsbarheten för fisk och andra vattenlevande organismer vid vägpassager över vatten”

	Boverket	Försvarinspektören för hälsa och miljö	Havs och vattenmyndigheten	Jordbruksverket	Kammarkollegiet	Kemikalieinspektionen	Läkemedelsverket	MSB	Naturvårdsverket	Skogsstyrelsen	Sveriges Geologiska Undersökning	Statens Geotekniska Institut	Trafikverket	Energimyndigheten	Rikssantikvarieämbetet	Vattenmyndigheten	Länsstyrelsen	Kommuner	Svenska kraftnät
Länsstyrelsen 4 - Tillsynsvägledning till kommuner																	x	x	
Länsstyrelsen 5 - Långsiktigt skydd av vattentäkter																	x	x	
Länsstyrelsen 6 - Rådgivning om påverkan från jordbruk		x		x							x						x		
Länsstyrelsen 7 - Fysisk planering enligt plan- och bygglagen	x								x								x	x	
Länsstyrelsen 8 ³¹ - Prioritering inom den gemensamma jordbrukspolitiken				x													x		
Länsstyrelsen 9 ³² - Prioritering av övergödningens åtgärder med LOVA			x														x		
Länsstyrelsen 10 - Prioritering av sanering av förorenade områden									x								x	x	
Länsstyrelsen 11 - Prioritering av kalkning			x														x	x	
Länsstyrelsen 12 - Prioritering av områdesskydd och restaureringar			x						x								x	x	
Region Skåne 1 ³³ - Regional fysisk planering enligt plan- och bygglagen	x																x	x	
Kommunerna 1 – Förvaltnings-övergripande planering för åtgärdsprogrammets genomförande																			x
Kommunerna 2 - Miljötillsyn och prövning																			x
Kommunerna 3 - Dricksvattenskydd																	x	x	
Kommunerna 4 - Fysisk planering enligt plan- och bygglagen																	x	x	
Kommunerna 5 - VA-plan inklusive dagvatten																	x	x	
Kommunerna 6 - Dioxiner från småskalig förbränning									x					x			x	x	

Tabell 8.2 Korstabell som visar åtgärder i åtgärdsprogrammet och vilka myndigheter och kommuner åtgärden ska genomföras i samverkan med. Ett "x" beskriver att åtgärden ska samverka med berörd myndighet i genomförandet.

³¹ "Rådgivare, åtgärdssamordnare, lantbrukare"

³² "Rådgivare, åtgärdssamordnare, lantbrukare"

³³ "Vattenråd"

Förändringar i åtgärdsprogram 2022–2027

Vattenmyndigheten reviderar åtgärdsprogrammet vart sjätte år, i samverkan med berörda myndigheter och kommuner. Målet är att åstadkomma ett åtgärdsprogram som leder till att de åtgärder vidtas som behövs för att miljö kvalitetsnormerna för yt- och grundvatten ska kunna följas.

Genomförandet av åtgärder rapporteras årligen till vattenmyndigheterna och resultaten publiceras på vattenmyndigheternas webbplats (Vattenmyndigheterna, 2021). Varje åtgärdsmyndighet och kommun ansvarar för att genomföra sina åtgärder enligt fastställt åtgärdsprogram. Många av de administrativa åtgärderna kvarstår från förra åtgärdsprogrammet.

Totalt är 56 åtgärder kvar från Åtgärdsprogram 2016–2021 och Åtgärdsprogram 2018–2021 om nya prioriterade ämnen i ytvatten och PFAS i grundvatten. För redovisning av alla förändringar i åtgärdsprogrammet se avsnitt 1.4 i Åtgärdsprogram för vatten 2022–2027.

Fyra åtgärder från Åtgärdsprogram 2016–2021 har genomförts och har därför utgått i Åtgärdsprogram för vatten 2022–2027. En åtgärd har utgått på grund av ändrade regler och har ersatts med en ny åtgärd. En har tagits bort eftersom det inte var tydligt hur genomförandet bidrar till att följa miljö kvalitetsnormerna för vatten.

2018 beslutades ett kompletterande åtgärdsprogram, Åtgärdsprogram 2018–2021 för nya prioriterade ämnen i ytvatten och PFAS i grundvatten. Från detta åtgärdsprogram är en åtgärd borttagen eftersom den är genomförd samt en åtgärd har tilldelats en annan åtgärdsmyndighet.

För Södra Östersjöns vattendistrikt är 13 åtgärder nya i Åtgärdsprogram för vatten 2022–2027.

Tidplanen för åtgärdernas genomförande

Utöver att åtgärdsprogrammet innehåller uppgifter om de åtgärder och vilka myndigheter eller kommuner som behöver vidta åtgärderna för att miljö kvalitetsnormerna ska följas finns också uppgifter om när åtgärderna behöver vara genomförda.

Enligt vattenförvaltningsförordningen 6 kap. 2 § preciseras att åtgärder enligt ett åtgärdsprogram som har omprövats ska ha vidtagits senast tre år efter det att programmet omprövades och fastställdes.

Tidsfristen på tre år gäller därför som huvudregel för nya åtgärder i åtgärdsprogrammet och för samtliga åtgärder där en kortare tidsfrist inte har angivits. Flera åtgärder i åtgärdsprogrammet är av löpande karaktär och ska därför påbörjas omgående och genomföras löpande. Det gäller inte minst vägledande åtgärder och tillsynsåtgärder.

Tidplanen för varje administrativ åtgärds genomförande i åtgärdsprogrammet presenteras i tabell 8.1.

Anledningar till att tidplanen inte alltid håller

Åtgärdsprogrammets administrativa åtgärder kan behöva stå kvar från ett åtgärdsprogram till nästa. Det finns flera skäl till detta:

- Vissa miljöproblem kan inte åtgärdas en gång för alla utan kräver löpande insatser. Exempel på detta är kalkning för att återställa försurade vatten och åtgärder för att minska det diffusa läckaget av näringsämnen från jordbruksmark. Här behövs långsiktiga planer och långsiktig finansiering.
- Tillsyn och rådgivning, samt vägledning för detta är också insatser som pågår kontinuerligt, och som behöver fortsätta.
- Andra åtgärder är av karaktären engångsåtgärder, men omfattar så många platser eller anläggningar att åtgärderna behöver spridas över en längre period. Detta eftersom tillgången på bland annat experter, maskiner och finansiering begränsar åtgärdstakten. Hit hör till exempel åtgärder som rör sanering av förorenade områden och miljöanpassning av vattenkraftsanläggningar. Det kan också handla om att tillsynsmyndigheternas kapacitet är begränsad. Kommunerna hinner till exempel inte göra tillsyn och pröva tillstånd för de många små avlopp som inte följer befintlig lagstiftning. Dammar som saknar ägare kräver också stor kapacitet hos kommuner och myndigheter, både för administrativa åtgärder och de som behöver genomföras praktiskt i vattenmiljön.
- För all miljöfarlig verksamhet behövs ett kontinuerligt förbättringsarbete i takt med att teknikutvecklingen flyttar gränserna för hur långtgående åtgärder som kan åläggas verksamhetsutövarna.
- Ibland handlar det om att vi vet mer nu än vad vi visste när Åtgärdsprogram 2016–2021 beslutades. Utvecklad kartläggning, analys och miljöövervakning kan visa att åtgärderna behöver fortsätta, till exempel för att hantera nya miljöfarliga ämnen som inte kartlagts tidigare.

Att arbeta med åtgärder i vatten behöver därför ses som ett långsiktigt arbete.

8.2 Hur åtgärderna avser att bidra till att miljökvalitetsnormerna följs

De administrativa åtgärderna i åtgärdsprogrammet riktas till centrala myndigheter, länsstyrelser, regioner eller kommuner inom vattendistriktet och är skrivna på en övergripande nivå. Det är dock alltid den påverkan som bidrar till att det finns risk att miljökvalitetsnormerna för yt- och grundvatten inte kan följas som behöver åtgärdas. För länsstyrelser och kommuner gäller därför att åtgärderna i åtgärdsprogrammet behöver omsättas i praktiken baserat på de beslutade miljökvalitetsnormerna.

I olika delar inom ett distrikt kan det vara olika påverkanstryck som bidrar till att miljökvalitetsnormerna för yt- och grundvatten inte kan följas. Det innebär att inom ett distrikt kan det finnas olika stora åtgärdsbehov, beroende på att påverkan är olika omfattande. En påverkanskälla kan dessutom påverka möjligheten att följa miljökvalitetsnormerna för vatten med avseende på flera olika miljöproblem. Till exempel kan industrier och avloppsreningsverk bidra med påverkan både för övergödande ämnen och miljögifter, medan markavvattning både kan ge fysiska förändringar, påverka läckaget av miljögifter (metaller) och bidra till försurning.

Det är riskbedömningen som visar om det finns ett åtgärdsbehov. Riskbedömningen baseras på en påverkansanalys, statusklassificering och bedömning av framtida utveckling och finns registrerad i VISS, för varje vattenförekomst och parameter (till exempel ämne) eller kvalitetsfaktor. I VISS anges också vilka påverkanskällor det är som bidrar till riskbedömningen, per parameter eller kvalitetsfaktor. Detta beskrivs mer utförligt i kapitel 3 Tillstånd och påverkan, här i förvaltningsplanen.

I VISS finns också åtgärdsförslag som tas fram av vattenmyndigheten och länsstyrelsen, vilka är förslag av fysiska åtgärder som representerar åtgärdsbehovet. Förslagen är inte juridiskt bindande och ska visa vilka förbättringar som (minst) behöver göras, baserat på bästa möjliga kunskap för vattenförekomsten. I de fall det finns ett konstaterat åtgärdsbehov behövs en lokal bedömning av vilken eller vilka fysiska åtgärder som är mest effektiva. Här kan underlagen med föreslagna åtgärder i VISS vara ett stöd, men det är alltid de lokala förutsättningarna som avgör vilka fysiska åtgärder som ska genomföras.

Mer information om föreslagna fysiska åtgärder i VISS finns i avsnitt 1.1 i Åtgärdsprogram för vatten 2022–2027. Riskbedömningens och påverkansanalysens roll för åtgärder beskrivs i avsnitt 1.2 i åtgärdsprogrammet.

Metod för åtgärdsanalys och miljökvalitetsnormer

Som beskrivs ovan är det där det finns ett identifierat åtgärdsbehov det också finns förslag på fysiska åtgärder i VISS. Dessa förslag är framtagna baserat på ett antal metoder för åtgärdsunderlag, kostnader och miljökvalitetsnormer, som utvecklades 2018–2020 för att med högre träffsäkerhet kunna föreslå rimliga åtgärder för varje vattenförekomst samt bedöma vilka miljökvalitetsnormer som ska föreslås. Syftet med detta är flerdelat; att ta fram väl underbyggda metoder för åtgärdsförslag kopplat till påverkanstryck och kvalitetsfaktor eller parameter, som i sin tur ligger till grund för att kunna besluta om rättssäkra miljökvalitetsnormer och för kostnads- och nyttouppskattningar för att kunna genomföra den ekonomiska konsekvensanalysen i åtgärdsprogrammet.

De metoder som använts för arbetet med att föreslå fysiska åtgärder och miljökvalitetsnormer beskrivs i Bilaga 1 till Åtgärdsprogram för vatten 2022–2027 samt tabell 8.3.

Kvalitetskrav som ska uppfyllas vid senare tidpunkt

I metoderna för åtgärdsunderlag, kostnader och miljökvalitetsnormer, som utvecklades åren 2018–2020 ingick även att ta fram riktlinjer om undantag för att skjuta upp tidpunkter när god status ska uppnås. I detta arbete ingick riktlinjer för normsättning och hur undantag i form av tidsfrister och mindre stränga krav har tillämpats inom olika typer av påverkan på vattenmiljön. Dessa metoder presenteras i tabell 8.3. Mer om hur tidsfrister har tillämpats vid olika typer av påverkan framgår i avsnittet "Hantering av tidsfrister efter 2027" nedan, samt i avsnitten 7.1 (med statistik över tidsfrister i distriktet) och 7.4 om normsättning vid särskilda typer av påverkan.

Långsiktig finansiering är helt avgörande

På flera områden går det inte alls – eller bara delvis – att lägga ansvaret och kostnaderna för skyddsåtgärder på en enskild verksamhetsutövare. För flera typer av mänsklig påverkan som vattenförvaltningsarbetet handlar om är utgångspunkten därför att statlig finansiering helt eller delvis behöver täcka åtgärdskostnaderna och på vissa områden även öka. För ett effektivt åtgärdsarbete är det också väsentligt att det skapas förutsättningar för en långsiktig planering med kända villkor.

När det gäller till exempel åtgärder mot försurning finns det sedan lång tid tillbaka ett utbyggt kalkningsprogram som säkerställer att kalkningen kan genomföras långsiktigt. För stöd till projekt som ska sanera förorenade områden finns på samma sätt ett långsiktigt åtagande från statens sida.

För åtgärder inom jordbruket har ersättningarna genom den gemensamma jordbrukspolitiken och LOVA-medel har varit en utgångspunkt för vattenmyndigheterna när vi arbetat fram åtgärdsprogrammets jordbruksåtgärder. Vattenmyndigheterna har gjort en prioritering av åtgärder som utgår ifrån att finansieringen används effektivt, det vill säga att resurserna kommer till användning där de gör mest nytta för att nå miljö kvalitetsnormerna för vatten. För åtgärder inom jordbruket finns inte samma långsiktiga plan för finansiering. Centrala myndigheter behöver därför fortsatt verka för att olika stöd- och ersättningssystem består och vid behov även ökar.

Låt miljö kvalitetsnormer styra hur bidrag fördelas

Centrala myndigheter som fördelar statliga bidrag och stöd från EU-fonder för vattenåtgärder anger en riktning för länsstyrelserna genom de kriterier som de använder för att bedöma vilka åtgärdsprojekt som ska få stöd. Det gäller bland annat anslagen till kalkning, LOVA-medel för övergödningståtgärder i 1:11-anlaget och åtgärder på jordbruksmark finansierade genom ersättningar inom den gemensamma jordbrukspolitiken. I riktlinjer för fördelning av medel behöver miljö kvalitetsnormerna för vatten vara en av utgångspunkterna.

Hur de administrativa åtgärder i åtgärdsprogrammet avser att bidra till att miljö kvalitetsnormerna följs

Tabell 8.3 (Nästa sida) Korstabell över myndigheters och kommuners åtgärder i åtgärdsprogrammet och deras koppling till metoder för framtagande av fysiska åtgärdsförslag och miljö kvalitetsnormer i VISS utifrån olika påverkanstryck och verksamhetstyper. I första kolumnen (nederst på sidan) beskrivs olika påverkanstryck och verksamhetstyper som sammanfattar olika behov av åtgärder. För läsbarhetens skull och för att det ska bli tydligt vilka åtgärder som hänger samman med verksamhetstyper och påverkan visas inte alla eventuellt möjliga kopplingar. För mer detaljerade uppgifter om metoderna och deras koppling till olika påverkanstyper se Bilaga 1 till åtgärdsprogrammet.

En siffra i tabellen beskriver åtgärdsnumret för den myndighet som åtgärden är riktad till, som står i rubriken för respektive kolumn. Exempelvis betyder siffran "1" i kolumnen för Naturvårdsverket, Naturvårdsverkets åtgärd 1 i åtgärdsprogrammet. I sista kolumnen (överst på sidan) står namnet på de metoder som utvecklades av vattenmyndigheten åren 2018–2020 för att med högre träffsäkerhet kunna föreslå rimliga åtgärder för varje vattenförekomst samt bedöma vilka miljö kvalitetsnormer som ska föreslås i VISS.

	Metod, titel i enlighet med VISS															
	Kommunerna	Region Stockholm/Skåne	Länsstyrelserna	Trafikverket	Sveriges geologiska undersökning	Statens geotekniska institut	Skogsstyrelsen	Naturvårdsverket	Myndigheten för samhällsskydd och beredskap	Läkemedelsverket	Kemikalieinspektionen	Kammarkollegiet	Jordbruksverket	Havs- och vattenmyndigheten	Försvarsinspektören för hälsa och miljö	Boverket
Dricksvatten-skydd/vatten-försörjning	1 3 4 5	1 1	1 5											5		
Fysisk planering enligt PBL	1 4	1	1 7													1
Övriga förebyggande åtgärder	6			1			4 9		1 1	1 1				6		
Övrig miljöfarlig verksamhet	1 2		1 2 4				1 5 8								1	
Avlopp	1 2 5		1 2 4				1 2							4 1	4	
Jordbruk och djurhållande verksamheter mm.	1 2		1 2 3 6 8 9										1 2 4 6	7 9		
Förorenade områden	1 2		1 2 4 10				3 8								1 1	1

	Metod, titel i enlighet med VISS														
Vatten- verksamhet	1	1	3	3	3	3	1	1	1	1	7	12	4	1	Metod för påverkanstyperna/ Förändring av konnektivitet genom dammar, barriärer och slussar - okända eller föråldrade/ Förändring av morfologiskt tillstånd - okända eller föråldrade/ Förändring av hydrologisk regim - annat (inklusive precisering Skogsbruk)/ Kvarndammar/ Vattenförsörjning/ Vattenkraft/ Sjöfart och bättniv
Dagvatten	1								1	7	1			1	Urban markanvändning
Skogsbruk		1													Skogsbruk/ Metod för påverkanstyperna/ Förändring av konnektivitet genom dammar, barriärer och slussar-Annat (skogsbruk)/ Förändring av morfologiskt tillstånd – annat (skogsbruk)
Försurning			1												Försurning/ Sura sulfatjordar
Prioriterade farliga ämnen¹		1					1					2	2	2	Avloppsreningsverk och ledningsnät/ Urban markanvändning/ Väg, järnväg, flyg/ Förorenade områden/ Lantbruk – Växtskyddsmedel/ Skogsbruk/ Sjöfart och bättniv/ Deponier/ Miljöskydd - IED-industrier och inte IED-industrier/ Miljöskydd - Lakvatten gruvsdrift/ Miljöskydd - övriga sektorer

¹ De åtgärder som har beslutats beträffande sådana prioriterade ämnen som avses i artikel 16 i direktiv 2000/60/EG.

8.3 Åtgärder som behövs i distriktet

De stora miljöproblemen i Södra Östersjöns vattendistrikt är fysiska förändringar av kustvatten, sjöar och vattendrag, övergödning och miljögifter i yt- och grundvatten samt försurning. Miljöproblem som berör ett mindre antal vattenförekomster är förorening av grundvatten med till exempel sulfat samt förändrade grundvattennivåer. I vissa fall påverkar också ändrade grundvattennivåer de ekosystem på land som är beroende av grundvatten. Distriktet har ett växande problem med torka och vattenbrist. Därför är det viktigt att genomföra åtgärder som säkrar vattenförsörjningen för olika samhällssektorer. Gemensamt för dessa miljöproblem är att åtgärder behöver genomföras i stor skala.

Åtgärdsarbetet har kommit olika långt när det gäller olika problem. Försurning är ett relativt omfattande miljöproblem, men nuvarande kalkningsplaner berör i stort sett de vattenförekomster som behöver åtgärdas. Där fungerar alltså åtgärdsarbetet redan.

Inom de flesta andra områden behöver arbetet med åtgärder i större eller mindre utsträckning bli mer effektivt eller öka. Åtgärder mot övergödning har pågått under lång tid men arbetet behöver fortfarande förstärkas. Åtgärder mot miljögifter är också ett pågående arbete som behöver bli mer effektivt för att hantera de miljögifter som vattenmyndigheterna och andra aktörer pekar ut. Det kan till exempel finnas behov av åtgärder mot nya ämnen.

Torka och vattenbrist hanteras i Delförvaltningsplan och Delåtgärdsprogram mot torka och vattenbrist 2022–2027 som gäller Södra Östersjöns vattendistrikt. Det är ett relativt nytt område i det svenska vattenförvaltningsarbetet och många av stegen tar vi nu för första gången när det gäller att åtgärda problemen.

Åtgärder för att minska övergödning

Läckage och utsläpp av näringsämnen bidrar till övergödningssproblem i distriktets sjöar, vattendrag och kustvatten. Problematiken är omfattande och det behövs åtgärder i 390 ytvattenförekomster. För att nå miljö kvalitetskraven behöver de årliga läckagen och utsläppen av fosfor samt kväve minska med cirka 170 ton fosfor respektive 2 400 ton kväve. Läckage av näringsämnen från jordbruk och djurhållande verksamheter samt utsläpp via avloppsvatten är de verksamheter som i störst grad bidrar till problematiken, se tabell 8.4. För mer information om påverkan och risk avseende övergödning se avsnitt 3.4.

Vattenmyndigheterna har prioriterat ett antal kostnadseffektiva fysiska åtgärder för att minska näringsläckaget från jordbruksmark, som exempelvis skyddszoner och våtmarker. Dessa förutsätts framför allt genomföras med frivillighet som grund. För att uppnå detta finns åtgärder om både rådgivning och finansiering i åtgärdsprogrammet, riktade till Jordbruksverket, Havs- och vattenmyndigheten och länsstyrelserna. Även tillsyn på jordbruksverksamhet är ett viktigt verktyg för att minska påverkan på vatten där det finns ett tydligt lagstöd, exempelvis gällande hantering och förvaring av stallgödsel, tidpunkt och skyddsavstånd till vatten vid spridning av gödsel, och skötsel av diken och dräneringsbrunnar.

Utsläpp från avloppsreningsverk och små avlopp kan minskas genom förbättrade reningsprocesser eller ombyggnation av anläggningar. Åtgärder kan komma till stånd där det behövs genom tillsyn från länsstyrelser och kommuner, samt genom tillståndsprövningar av avloppsreningsverk. I tätorterna kan påverkan av näringsämnen minskas genom åtgärder som fördröjer dagvattnet eller låter det infiltrera i marken så att olika ämnen kan fångas upp.

Behov av åtgärder för minskad påverkan från övergödning

Verksamhetstyp	Påverkanstryck (Påverkanskällor) i VISS	Antal vattenförekomster i risk ¹	Antal vattenförekomster med osäker risk ¹
Övrig miljöfarlig verksamhet	Punktkällor - IED-industri	12	4
	Punktkällor - Inte IED-industri		
	Punktkällor - Vattenbruk		
Avlopp	Diffusa källor - Enskilda avlopp	299	243
	Punktkällor - Reningsverk		
Jordbruk och djurhållande verksamheter mm.	Diffusa källor - Jordbruk	324	250
	Diffusa källor - Andra relevanta (hästgårdar)		
Förorenade områden	Punktkällor - Förorenade områden	0	0
Dagvatten	Diffusa källor - Urban markanvändning	158	100
Skogsbruk	Diffusa källor - Skogsbruk	24	5
Övriga	Historisk förorening (internbelastning)	147	49
	Okänd signifikant påverkan ²		
	Punktkällor - Andra signifikanta punktkällor		
	Diffusa källor - Andra relevanta (påverkan från omgivande kustvatten)		

Tabell 8.4 Behov av åtgärder för minskad påverkan från övergödning. Verksamhetstyper med åtgärder i åtgärdsprogrammet, samt vilka påverkanskällor i VISS dessa är kopplade till (inom parentes preciseras vad påverkanskällan kan innebära). Mer information om bedömningar av påverkan, status och risk finns i avsnitt 3.4 Övergödning. Vilka verksamhetstyper som omfattas av de administrativa åtgärderna i åtgärdsprogrammet framgår av tabell 8.1. Uttag ur VISS 2020-11-30.

¹Riskbedömningen ska spegla risken för att den påverkade vattenförekomstens kvalitetskrav inte kommer att nås till år 2027. Siffrorna i kolumnen "Antal vattenförekomster i risk" avser antal vattenförekomster i risk att inte nå god status, helt eller delvis beroende på påverkan från den utpekade påverkanskällan, och som därför behöver omfattas av fysiska åtgärder. Siffrorna i kolumnen "Antal vattenförekomster i osäker risk" avser ytterligare vattenförekomster där det finns en misstänkt påverkan som kan bidra till att miljö kvalitetsnormen inte kan följas och där det behövs ytterligare undersökningar, till exempel genom miljöövervakning eller inom ramen för tillsynen för att bedöma behovet av åtgärder. Vattenförekomster som har påverkan från flera verksamhetstyper ingår en gång per verksamhetstyp.

²För påverkanstrycket Okänd signifikant påverkan behövs en åtgärdsutredning och/eller undersökande övervakning för att bedöma vilken påverkanskälla det är som kan behöva omfattas av fysiska åtgärder.

³I "Punktkällor – Andra signifikanta punktkällor" ingår bland annat påverkan från internbelastning i uppströms belägna vattenförekomster.

Åtgärder för att hantera fysiska förändringar i vatten

Det miljöproblem som omfattar flest vattenförekomster i Södra Östersjöns vattendistrikt är fysiska förändringar som leder till förändrade livsmiljöer för vattenlevande växter och djur. Förändringarna kan påverka vattnet på två sätt: Det kan innebära flödesförändringar, till exempel regleringar av sjöar och vattendrag för att bevattna eller producera elkraft. Det kan också vara förändringar av vattenförekomsternas form (morfologi) och hur det förbinder olika miljöer (konnektivitet), till exempel kanaler, bryggor och barriärer.

Åtgärdsprogrammet innehåller en rad åtgärder som riktar sig mot de olika typer av påverkan som orsakat de fysiska förändringarna, så kallade påverkanskällor. Tabell 8.5 visar behovet av åtgärder för olika påverkanskällor i distriktet.

När det gäller flödesförändringar behöver åtgärder utföras i 470 vattenförekomster. Den vanligaste påverkanskällan är vattenkraft. Den påverkar flödesregimen i vattendragen genom fördämningar och omledning av vatten. Dämningar gör att delar av naturliga vattendraget torrläggs och förändrar det naturliga flödet och vattenvolymerna över året. En annan påverkanskälla är jordbruk och urbana miljöer där vattendrag som har rätats och fördjupats påverkar flödesregimen. Genom denna påverkan ökar vattnets hastighet och kraft.

Åtgärder minskar vattenkraftens påverkan på flödet kan till exempel vara att säkerställa ett minimivattenflöde i den naturliga vattendragsfåran. Åtgärden innebär troligen att det behövs en omprövning av anläggningen. Omprövningen kan initieras av verksamhetsutövaren själv eller av länsstyrelsen som är tillsynsmyndighet. Åtgärden syftar till att säkerställa att de naturliga vattendragsfåror inte torrläggs, vilket förbättrar livsmiljöerna för vattenlevande växter och djur.

Vid förändringar i morfologi och konnektivitet behöver åtgärder utföras i 950 vattenförekomster. De vanligaste påverkanskällorna för sjöar och vattendrag är vattenkraft, kvarndämmen och flottledslämningar. Sjöfart och fritidsbåtar är vanliga påverkanskällor för kustvatten. Problem med morfologi och konnektivitet förekommer också ofta i större städer eller vid vägpassager bredvid och över vatten. Förändringar i konnektivitet (vandringshinder) påverkar vattenlevande djurs möjlighet att röra sig fritt mellan vatten och dess närmiljö.

Vandringshinder som uppstått till följd av vattenkraft eller historiska verksamheter kan åtgärdas genom miljöanpassning, genom att till exempel anlägga upp- och nedströmpassager för fisk. Det är en åtgärd som innebär omprövning av anläggningen. Omprövningen kan initieras av markägaren själv eller av länsstyrelsen som är tillsynsmyndighet. Påverkan på morfologin omfattar förändringar i vattnets naturliga former och strukturer.

Att åtgärda till exempel flottledslämningar kan istället handla om att återställa en flodfåra som rensats från större stenar och död ved och kanske rätats för att timmer ska kunna transporteras fritt. För dessa åtgärder behövs till exempel statlig finansiering. Åtgärder som minskar påverkan på morfologin omfattar även att återställa vattnets närmiljö med exempelvis träd och buskar, det ger skugga till vattnet och bidrar med strukturer och organiskt material. Sammantaget gör åtgärder för konnektivitet och morfologi att den fysiska livsmiljön för vattenlevande växter och djur förbättras.

Behov av åtgärder vid förändrad morfologi, flöde och konnektivitet

Verksamhetstyp	Typ av fysisk förändring	Påverkanstryck (Påverkanskällor) i VISS	Antal vattenförekomster i risk ¹	Antal vattenförekomster med osäker risk ¹
Vattenverksamhet	Förändring av morfologiskt tillstånd	Förändring av morfologiskt tillstånd - okända eller föråldrade - annat - för jordbruket - för sjöfart - för översvämningsskydd	641	280
Jordbruk och djurhållande verksamheter mm.	Förändring av morfologiskt tillstånd	Förändring av morfologiskt tillstånd - för jordbruket	481	180
Skogsbruk	Förändring av morfologiskt tillstånd	Förändring av morfologiskt tillstånd - annat	208	138
Vattenverksamhet	Förändring av morfologiskt tillstånd	Fysisk förlust av hela eller delar av vattenförekomster	6	0
Vattenverksamhet	Förändring av hydrologisk regim	Förändring av hydrologisk regim - annat - fiske och vattenbruk - jordbruk - offentlig vattenförsörjning - Sjöfart - vattenkraft Vattenuttag eller vattenavledning - annat - för vattenbruk - för dricksvatten Andra hydromorfologiska förändringar	470	283
Vattenverksamhet	Förändring av konnektivitet genom dammar, barriärer och slussar	Förändring av konnektivitet genom dammar, barriärer och slussar - för bevattning - för dricksvatten - för industrin - för sjöfart - för turism och rekreation - för vattenkraft - för översvämningsskydd - okända eller föråldrade - Annat	760	315

Tabell 8.5 Behov av åtgärder mot fysiska förändringar. Verksamhetstyper med åtgärder i åtgärdsprogrammet, samt vilka påverkanskällor i VISS dessa är kopplade till. Mer information om bedömningar av påverkan, status och risk finns i avsnitt 3.5 Fysiska förändringar. Vilka verksamhetstyper som omfattas av åtgärderna i åtgärdsprogrammet framgår av tabell 8.1. (Uttag ur VISS 2021–11–30)

¹Riskbedömningen ska spegla risken för att den påverkade vattenförekomstens kvalitetskrav inte kommer att nås till år 2027. "Antal vattenförekomster i risk" avser vattenförekomster som riskerar att inte nå god status, helt eller delvis beroende på påverkan från den utpekade påverkanskällan, och som därför behöver fysiska åtgärder. "Antal vattenförekomster i osäker risk" avser ytterligare vattenförekomster där det finns en misstänkt påverkan som kan bidra till att miljökvalitetsnormen inte kan följas. Där behövs undersökningar, till exempel miljöövervakning eller tillsyn för att bedöma behovet av åtgärder. Vattenförekomster med påverkan från flera verksamhetstyper ingår en gång per typ.

²Förändring av morfologiskt tillstånd-för jordbruket och Förändring av morfologiskt tillstånd-annat kan vara vattenverksamhet eller annan påverkan. I VISS framgår detta i motiveringstexter och preciseringar. Här ingår dessa i kategorierna vattenverksamhet, Jordbruk och djurhållande verksamheter mm samt Skogsbruk. Åtgärdsbehovet är därmed något överskattat.

Åtgärder för att minska miljögifter i yt- och grundvatten

Utsläpp och läckage av miljögifter är också ett omfattande miljöproblem i Södra Östersjöns vattendistrikt.

I vattendistriktet riskerar 112 ytvattenförekomster att inte nå god status med avseende på miljögifter (särskilda förorenande ämnen, SFÅ och prioriterade ämnen), om man bortser från kvicksilver och bromerad difenyleter (PBDE), som orsakar risk i samtliga vattenförekomster. I ytterligare 420 ytvattenförekomster i distriktet finns en misstänkt påverkan som kan bidra till att miljökvalitetsnormerna inte kan nås, men där ytterligare kunskap behövs för att kunna avgöra om fysiska åtgärder behövs.

97 grundvattenförekomster riskerar att inte nå god kemisk grundvattenstatus. Dessutom finns det 236 grundvattenförekomster med potentiell påverkan på kemisk grundvattenstatus.

Orsakerna är utsläpp från både nedlagda och befintliga verksamheter. Det är många påverkanskällor som bidrar till risken för att miljökvalitetsnormerna för yt- och grundvatten inte kan följas. De vanligaste är förorenade områden, avloppsreningsverk, dagvatten, deponier, småbåtshamnar och båtuppläggningsplatser, industri och jordbruk. Att sanera förorenade områden är en viktig åtgärd. Åtgärden finansieras genom att förorenaren betalar, genom statlig finansiering om det är en gammal verksamhet där det saknas en ansvarig verksamhetsutövare, eller genom en kombination av dessa. Länsstyrelserna och kommunerna arbetar med saneringsprojekt och behöver prioritera arbetet efter miljökvalitetsnormerna för vatten.

I tillsynen av miljöfarlig verksamhet, som industrier, avloppsreningsverk, deponier, gruvor och verksamheter som leder till dagvatten, handlar det istället om att se över om åtgärder behövs i det enskilda fallet och i så fall vilka skyddsåtgärder eller försiktighetsmått som kan utföras. Då det finns en bekräftad eller misstänkt påverkan behövs ofta en riktad tillsyn på de verksamheter som misstänks påverka vattnets status negativt, inte minst när det gäller verksamheternas egenkontroll. Tillsynen behöver också syfta till att höja kunskapsnivån hos verksamhetsutövare inom ramen för deras egenkontroll av ämnen. Kunskapen är nödvändig för att kunna göra bedömningar av behovet av att utföra skyddsåtgärder. I grundvatten är det viktigt att arbeta förebyggande, till exempel med vattenskyddsområden som en del i att hantera risker med förorening i samband med olycka. Åtgärder för att följa miljökvalitetsnormerna i grundvatten bidrar även till att skydda grundvattenberoende ekosystem.

Åtgärdsprogrammet innehåller en rad åtgärder mot de olika typerna av påverkanskällor som är identifierade. Tabellerna nedan visar hur många vattenförekomster i distriktet som är i behov av åtgärder när det gäller miljögifter i ytvatten och grundvatten, för att miljökvalitetsnormerna ska kunna följas. För miljögifter i ytvatten visas åtgärdsbehovet uppdelat på särskilda förorenande ämnen och prioriterade ämnen. Dessutom visas åtgärdsbehovet för prioriterade farliga ämnen, för vilka utsläpp och spill ska upphöra eller stegvis elimineras, enligt vattendirektivet.

Särskilda förorenande ämnen i ytvatten

Behov av åtgärder för minskad påverkan av särskilda förorenande ämnen i ytvatten

Verksamhetstyp	Påverkanstryck (Påverkanskällor) i VISS	Antal vattenförekomster i risk ¹	Antal vattenförekomster med osäker risk ¹
Övrig miljöfarlig verksamhet	Punktkällor - Deponier Punktkällor - IED-industri Punktkällor - Inte IED-industri Punktkällor - Lakvatten från gruvdrift Punktkällor - Andra signifikanta punktkällor (växthus, oljedepåer mm)	27	83
Avlopp	Diffusa källor - Enskilda avlopp Punktkällor - Reningsverk	43	36
Jordbruk och djurhållande verksamheter mm.	Diffusa källor - Jordbruk	33	52
Förorenade områden	Punktkällor - Förorenade områden	20	152
Dagvatten	Diffusa källor - Urban markanvändning Diffusa källor - Transport och infrastruktur	10	68
Övrigt	Okänd signifikant påverkan ²	3	4

Tabell 8.6 Behov av åtgärder mot särskilda förorenande ämnen i ytvatten. Verksamhetstyper med åtgärder i åtgärdsprogrammet, samt vilka påverkanskällor i VISS dessa är kopplade till. (Inom parentes preciseras vad påverkanskällan kan innebära). Mer information om bedömningar av påverkan, status och risk finns i avsnitt 3.6 Miljögifter. Vilka verksamhetstyper som omfattas av de administrativa åtgärderna i åtgärdsprogrammet framgår av tabell 8.1. Uttag ur VISS 2021-11-30.

¹Riskbedömningen ska spegla risken för att den påverkade vattenförekomstens kvalitetskrav inte kommer att nås till år 2027. Siffrorna i kolumnen "Antal vattenförekomster i risk" avser antal vattenförekomster i risk att inte nå god status, helt eller delvis beroende på påverkan från den utpekade påverkanskällan, och som därför behöver omfattas av fysiska åtgärder. Siffrorna i kolumnen "Antal vattenförekomster i osäker risk" avser ytterligare vattenförekomster där det finns en misstänkt påverkan som kan bidra till att miljökvalitetsnormen inte kan följas och där det behövs ytterligare undersökningar, till exempel genom miljöövervakning eller inom ramen för tillsynen för att bedöma behovet av åtgärder. Vattenförekomster som har påverkan från flera verksamhetstyper ingår en gång per verksamhetstyp.

²För påverkanstrycket Okänd signifikant påverkan behövs en åtgärdsutredning och/eller undersökande övervakning för att bedöma vilken påverkanskälla det är som kan behöva omfattas av fysiska åtgärder.

Prioriterade ämnen i ytvatten

Behov av åtgärder för minskad påverkan av prioriterade ämnen i ytvatten

Verksamhets typ	Påverkanstryck (Påverkanskällor) i VISS	Antal vattenförekomster i risk ¹	Antal vattenförekomster med osäker risk ¹
Övrig miljöfarlig verksamhet	Punktkällor - Deponier Punktkällor - IED-industri Punktkällor - Inte IED-industri Punktkällor - Lakvatten från gruvdrift Diffusa källor - Transport och infrastruktur (det som rör TBT = småbåtshamnar) Punktkällor - Andra signifikanta punktkällor (växthus, oljedepåer mm)	21	177
Avlopp	Punktkällor - Reningsverk Punktkällor - Bräddning	5	40
Förorenade områden	Punktkällor - Förorenade områden	107	191
Dagvatten	Diffusa källor - Urban markanvändning Diffusa källor - Transport och infrastruktur (<i>inte det som rör TBT</i>)	27	87
Övrigt	Okänd signifikant påverkan ²	3	22

Tabell 8.7 Behov av åtgärder mot prioriterade ämnen i ytvatten. Verksamhetstyper med åtgärder i åtgärdsprogrammet, samt vilka påverkanskällor i VISS dessa är kopplade till. (Inom parentes preciseras vad påverkanskällan kan innebära). Mer information om bedömningar av påverkan, status och risk finns i avsnitt 3.6 Miljögifter. Vilka verksamhetstyper som omfattas av de administrativa åtgärderna i åtgärdsprogrammet framgår av tabell 8.1. Uttag ur VISS 2021-11-30.

¹Riskbedömningen ska spegla risken för att den påverkade vattenförekomstens kvalitetskrav inte kommer att nås till år 2027. Siffrorna i kolumnen "Antal vattenförekomster i risk" avser antal vattenförekomster i risk att inte nå god status, helt eller delvis beroende på påverkan från den utpekade påverkanskällan, och som därför behöver omfattas av fysiska åtgärder. Siffrorna i kolumnen "Antal vattenförekomster i osäker risk" avser ytterligare vattenförekomster där det finns en misstänkt påverkan som kan bidra till att miljö kvalitetsnormen inte kan följas och där det behövs ytterligare undersökningar, till exempel genom miljöövervakning eller inom ramen för tillsynen för att bedöma behovet av åtgärder. Vattenförekomster som har påverkan från flera verksamhetstyper ingår en gång per verksamhetstyp.

²För påverkanstrycket Okänd signifikant påverkan behövs en åtgärdsutredning och/eller undersökande övervakning för att bedöma vilken påverkanskälla det är som kan behöva omfattas av fysiska åtgärder.

Behov av åtgärder för minskad påverkan av prioriterade farliga ämnen i ytvatten

Verksamhets- typ	Påverkanstryck (Påverkanskällor) i VISS	Antal vatten- förekomster i risk ¹	Antal vattenförekomster med osäker risk ¹
Övrig miljöfarlig verksamhet	Punktkällor - Deponier Punktkällor - IED-industri Punktkällor - Inte IED-industri Punktkällor - Lakvatten från gruvdrift Diffusa källor - Transport och infrastruktur (det som rör TBT = småbåtshamnar) Punktkällor - Andra signifikanta punktkällor (växthus, oljedepåer mm)	21	172
Avlopp	Punktkällor - Reningsverk	5	38
Förorenade områden	Punktkällor - Förorenade områden	107	163
Dagvatten	Diffusa källor - Urban markanvändning Diffusa källor - Transport och infrastruktur (inte det som rör TBT)	27	87
Övrigt	Okänd signifikant påverkan ²	3	19

Tabell 8.8 Behov av åtgärder mot prioriterade farliga ämnen i ytvatten. Prioriterade farliga ämnen är en delmängd av de prioriterade ämnena enligt direktiv (2013/39/EU). Verksamhetstyper med åtgärder i åtgärdsprogrammet, samt vilka påverkanskällor i VISS dessa är kopplade till. (Inom parentes preciseras vad påverkanskällan kan innebära). Mer information om bedömningar av påverkan, status och risk finns i avsnitt 3.6 Miljögifter. Vilka verksamhetstyper som omfattas av de administrativa åtgärderna i åtgärdsprogrammet framgår av tabell 8.1.

¹Riskbedömningen ska spegla risken för att den påverkade vattenförekomstens kvalitetskrav inte kommer att nås till år 2027. Siffrorna i kolumnen "Antal vattenförekomster i risk" avser antal vattenförekomster i risk att inte nå god status, helt eller delvis beroende på påverkan från den utpekade påverkanskällan, och som därför behöver omfattas av fysiska åtgärder. Siffrorna i kolumnen "Antal vattenförekomster i osäker risk" avser ytterligare vattenförekomster där det finns en misstänkt påverkan som kan bidra till att miljö kvalitetsnormen inte kan följas och där det behövs ytterligare undersökningar, till exempel genom miljöövervakning eller inom ramen för tillsynen för att bedöma behovet av åtgärder. Vattenförekomster som har påverkan från flera verksamhetstyper ingår en gång per verksamhetstyp.

²För påverkanstrycket Okänd signifikant påverkan behövs en åtgärdsutredning och/eller undersökande övervakning för att bedöma vilken påverkanskälla det är som kan behöva omfattas av fysiska åtgärder.

Miljögifter i grundvatten

Behov av åtgärder för minskad påverkan av miljögifter i grundvatten

Verksamhetstyp	Påverkanstryck (Påverkanskällor) i VISS	Antal vattenförekomster i risk ¹	Antal vattenförekomster med potentiell påverkan ¹
Övrig miljöfarlig verksamhet	Punktkällor - Deponier Punktkällor - IED-industri Punktkällor - Inte IED-industri Punktkällor - Lakvatten från gruvdrift	1	11
Jordbruk och djurhållande verksamheter mm.	Diffusa källor - Jordbruk	2	57
Förorenade områden	Punktkällor - Förorenade områden	16	119
Dagvatten	Diffusa källor - Urban markanvändning Diffusa källor - Transport och infrastruktur	4	8
Övrigt	Okänd påverkan Diffusa källor – transport och infrastruktur – olycksrisk Historisk förorening	60	53

Tabell 8.9 Åtgärder mot miljögifter i grundvatten. Verksamhetstyper med åtgärder i åtgärdsprogrammet, samt vilka påverkanskällor i VISS dessa är kopplade till. Mer information om bedömningar av påverkan, status och risk finns i avsnitt 3.6 Miljögifter. Vilka verksamhetstyper som omfattas av de administrativa åtgärderna i åtgärdsprogrammet framgår av tabell 8.1.

Uttag ur VISS 2021-11-30

¹Riskbedömningen ska spegla risken för att den påverkade vattenförekomstens kvalitetskrav inte kommer att nås till år 2027. Att en vattenförekomst bedöms vara i risk att inte följa miljökvalitetsnormen innebär att det finns ett identifierat behov av fysiska åtgärder. Osäker risk innebär att mer undersökningar behövs för att bedöma om fysiska åtgärder är nödvändiga för att miljökvalitetsnormerna ska kunna följas. Vattenförekomster som har påverkan från flera verksamhetstyper ingår en gång per verksamhetstyp.

Åtgärder mot försurning

Försurning är ett relativt omfattande miljöproblem i Södra Östersjöns vattendistrikt. I vattendistriktet bedöms 239 vattenförekomster vara försurade och i behov av åtgärd.

Vi har pekat ut två huvudsakliga orsaker till försurningsproblematiken. Dels en förhöjd atmosfärisk deposition av försurande ämnen som under lång tid har bidragit till minskad alkalinitet i marken, dels uttag av biomassa i skogsbruket, som på sikt utarmar markens förråd av baskatjoner och därmed också bidrar till minskad alkalinitet.

En viktig åtgärd för att minska de negativa effekterna av försurning är kalkning av sjöar och vattendrag. Länsstyrelserna ska inom ramen för åtgärdsprogrammet planera kalkningsverksamheten så att den bidrar till att miljö kvalitetsnormerna för vatten ska kunna följas. Havs- och vattenmyndigheten har en åtgärd som syftar till att vägleda kring kalkningsverksamhet och prioriteringar av densamma samt verka för att tilldelningen av medel möjliggör att angivna vattenkemiska mål kan uppnås.

När det gäller skogsbrukets bidrag till försurningen ska Skogsstyrelsen bedriva tillsyn och vid behov ställa krav på skyddsåtgärder som behövs för att miljö kvalitetsnormerna för vatten ska kunna följas, samt utveckla och prioritera sitt arbete med information, kunskapsförmedling och återkoppling till skogsbruket och vid behov utveckla nya eller förändrade åtgärder på området.

Behov av åtgärder mot försurning

Verksamhetstyp	Påverkanstryck (Påverkanskällor) i VISS	Antal vattenförekomster i risk ¹	Antal vattenförekomster med osäker risk ¹
Skogsbruk	Diffusa källor - Skogsbruk	98	9
Övrigt	Diffusa källor - Atmosfärisk deposition	291	27

Tabell 8.10 Behov av åtgärder mot försurning. Verksamhetstyper med åtgärder i åtgärdsprogrammet, samt vilka påverkanskällor i VISS dessa är kopplade till. Mer information om bedömningar av påverkan, status och risk finns i avsnitt 3.7 Försurning. Vilka verksamhetstyper som omfattas av de administrativa åtgärderna i åtgärdsprogrammet framgår i tabell 8.1. Uttag ur VISS 2021-11-30.

¹Riskbedömningen ska spegla risken för att den påverkade vattenförekomstens kvalitetskrav inte kommer att nås till år 2027. Att en vattenförekomst bedöms vara i risk innebär att det finns ett identifierat behov av fysiska åtgärder. Osäker risk innebär att undersökningar behövs för att bedöma om fysiska åtgärder är nödvändiga för att miljö kvalitetsnormerna ska kunna följas. Vattenförekomster som har påverkan från flera verksamhetstyper ingår en gång per verksamhetstyp.

Åtgärder som säkrar vattenförsörjningen

Att säkra vattenförsörjningen för olika ändamål som dricksvatten, livsmedelsproduktion och industri, blir allt viktigare.

Vattentäkter behöver skyddas

Det handlar först och främst om åtgärder som ska förebygga förorening och överuttag. Enligt åtgärdsprogrammet ska länsstyrelserna och kommunerna stärka sitt arbete med skydd av vattentäkter. Havs- och vattenmyndigheten ska vägleda länsstyrelsernas och kommunernas arbete. Utöver att inrätta skyddsområden för dricksvatten krävs även en regelbunden tillsyn av skyddet och föreskrifterna som gäller i skyddsområdet. Tillsynen inom vattenskyddsområden behöver särskilt hantera de problem som kan finnas med kemiska föroreningar. Det kan också handla om förebyggande åtgärder för att hantera olycksrisker. Därutöver behöver åtgärder som rör särskilda förorenande och prioriterade ämnen, som beskrivits i avsnittet om miljögifter ovan, utföras för att skydda vattenförekomster som nyttjas som vattentäkter.

Grundvattnet behöver särskilda åtgärder

I grundvatten kan det finnas ytterligare problem med kemi utöver miljögifter (ovan) som är av betydelse för vattenförsörjningen. Till exempel kan överuttag av grundvatten för dricksvatten leda till att saltvatten tränger in. Länsstyrelserna har därför en åtgärd att bedriva tillsyn av vattenuttag. Klorid i grundvatten kan också bero på andra orsaker, som till exempel vägsalt. I åtgärdsprogrammet har Trafikverket en åtgärd som bland annat är att se över saltningen av vägar.



Vägsaltning kan rädda liv vid halt vinterväglag, men kan också bidra till klorid i grundvattnet.

I distriktet finns också problem med kväveföreningar och fosfat som behöver åtgärdas. Den vanligaste påverkanskällan är läckage från jordbruksmark. Länsstyrelserna och kommunerna behöver uppmärksamma dessa problem i sin tillsyn av vattenskyddsområden.

Jordbruksverkets åtgärder för att minska näringsläckage bidrar också till att minska problemen.

För att säkra en hållbar vattenförsörjning behöver uttagen vara i balans med den tillgängliga grundvattenresursen. Riskbedömningen avseende kvantitativ grundvattenstatus avser just att bedöma ifall åtgärder behövs för att uppnå en sådan balans avseende uttag och grundvattenbildning. För att klara kvantitativ grundvattenstatus har Havs- och vattenmyndigheten (HaV 8), länsstyrelserna (länsstyrelserna 5) och kommunerna (kommunerna 3, kommunerna 5) administrativa åtgärder för att säkra en balans mellan uttag och den tillgängliga grundvattenresursen. Åtgärder för att följa miljö kvalitetsnormerna i grundvatten bidrar även till att skydda grundvattenberoende ekosystem.

Tabell 8.11 och 8.12 visar vilka påverkanstryck som behöver omfattas av åtgärder som bidrar till att säkra vattenförsörjningen. Dricksvattenförekomster och andra skyddade områden kan du läsa mer om i bilaga 7 Skyddade områden enligt vattenförvaltningsförordningen.

Behov av åtgärder för kvantitativ grundvattenstatus

Verksamhetstyp	Påverkanstryck (Påverkanskällor) i VISS	Antal vattenförekomster i risk ¹	Antal vattenförekomster med potentiell påverkan ¹
Övriga miljöfarlig verksamhet	Grundvattennivåförändringar	0	2
Vattenverksamhet	Vattenuttag - Andra signifikanta vattenuttag Vattenuttag - Jordbruk Vattenuttag - Kommunal eller allmän vattentäkt Vattenuttag – Tillverkningsindustri - Okänd påverkan Okänd påverkan	12	13

Tabell 8.11 Behov av åtgärder för kvantitativ grundvattenstatus, inklusive saltvatteninträngning. Verksamhetstyper med åtgärder i åtgärdsprogrammet, samt vilka påverkanskällor i VISS dessa är kopplade till. Mer information om bedömningar av påverkan, status och risk finns i avsnitt 3.8 Klorid och sulfat i grundvatten. Vilka verksamhetstyper som omfattas av de administrativa åtgärderna i åtgärdsprogrammet framgår av tabell 8.1. (Uttag ur VISS 2021-11-30).

¹Riskbedömningen ska spegla risken för att den påverkade vattenförekomstens kvalitetskrav inte kommer att nås till år 2027. Riskbedömningen visar om det behövs åtgärder för att klara god kemisk, eller kvantitativ, grundvattenstatus till 2027 ("risk") eller ifall ytterligare kartläggning behövs för att verifiera bedömningen av påverkan ("potentiell påverkan"). Vattenförekomster som har påverkan från flera verksamhetstyper ingår en gång per verksamhetstyp.

Behov av åtgärder mot nitrat, fosfat, klorid och sulfat i grundvatten

Verksamhetstyp	Påverkanstryck (Påverkanskällor) i VISS	Antal vattenförekomster i risk ¹	Antal vattenförekomster med potentiell påverkan ¹
Jordbruk	Diffusa källor - Jordbruk	1	79
Förorenade områden	Punktkällor - Förorenade områden	0	5
Dagvatten	(vägsaltning) Diffusa källor – transport och infrastruktur (vägsaltning)	2	131
Avlopp	Diffusa källor - Enskilda avlopp	0	2
Vatten-verksamhet	Vattenuttag – Kommunal eller allmän vattentäkt	1	2
Övrigt	Okänd påverkan	0	3

Tabell 8.12 Behov av åtgärder mot nitrat och fosfat i grundvatten, inklusive saltvatteninträngning. Verksamhetstyper med åtgärder i åtgärdsprogrammet, samt vilka påverkanskällor i VISS dessa är kopplade till. Mer information om bedömningar av påverkan, status och risk finns i avsnitt 3.8 Klorid och sulfat i grundvatten. Vilka verksamhetstyper som omfattas av de administrativa åtgärderna i åtgärdsprogrammet framgår av tabell 8.1. (Uttag ur VISS 2021-11-30).

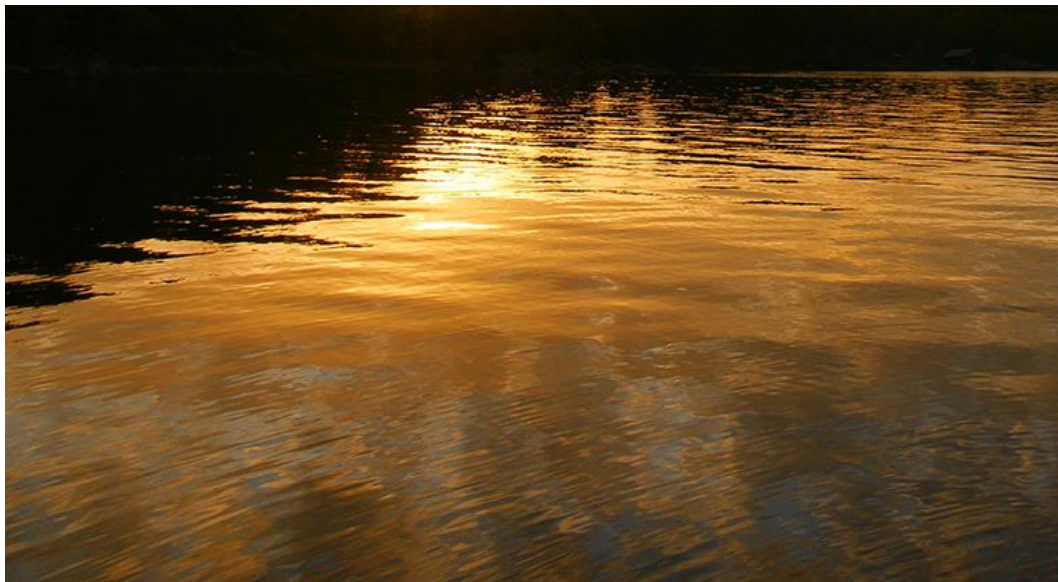
¹Riskbedömningen ska spegla risken för att den påverkade vattenförekomstens kvalitetskrav inte kommer att nås till år 2027. Riskbedömningen visar om det behövs åtgärder för att klara god kemisk, eller kvantitativ, grundvattenstatus till 2027 ("risk") eller ifall ytterligare kartläggning behövs för att verifiera bedömningen av påverkan ("potentiell påverkan"). Vattenförekomster som har påverkan från flera verksamhetstyper ingår en gång per verksamhetstyp.

Åtgärder mot vattenbrist och torka

Torka och vattenbrist hanteras i Delförvaltningsplan- och Delåtgärdsprogram mot torka och vattenbrist 2022–2027 som gäller Södra Östersjöns vattendistrikt. Det är ett relativt nytt område i det svenska vattenförvaltningsarbetet och många av stegen tar vi nu för första gången när det gäller att förebygga och åtgärda problemen.

8.4 Samhällsekonomiska konsekvenser

Syftet med åtgärderna i Åtgärdsprogram för vatten 2022–2027 är nå miljökvalitetsnormerna i våra vatten. Att genomföra åtgärderna kostar pengar men ger också nyttor tillbaka – både för samhället och för enskilda verksamhetsutövare.



En hållbar användning av våra gemensamma vattenresurser och livskraftiga vattenecosystem är viktiga förutsättningar, både för samhällsutvecklingen och för de kommande generationerna.

I konsekvensanalysen framgår att det behövs mer resurser för att uppnå målen inom vattenförvaltningsarbetet utöver de som finns idag. Det kan dels handla om behov av resurser där finansiering av åtgärder sker enligt principen att förorenaren betalar för miljökador. Där den principen inte gäller är det i stället olika typer av stöd och miljöersättningar för att genomföra åtgärder som behöver finnas på plats.

Åtgärdsprogrammets totala kostnader har beräknats till cirka 29 miljarder kronor för förvaltningsperioden 2022–2027. I dessa kostnader ingår både kostnader för fysiska åtgärder i vatten med cirka 28 miljarder kronor och kostnader för myndigheternas administrativa åtgärder med cirka 2,2 miljarder kronor. Av de totala kostnaderna kommer cirka 23 miljarder kronor av redan befintlig lagstiftning, som till exempel bestämmelser kring små avlopp, medan cirka 6,5 miljarder kronor är ytterligare kostnader för åtgärder som behövs utöver befintlig lagstiftning för att nå miljökvalitetsnormerna för vatten. I dessa ytterligare kostnader ingår till exempel åtgärder på jordbruksmark som finansieras genom den gemensamma jordbrukspolitiken.

Åtgärdsprogrammet medför betydande positiva effekter för samhälle och miljö. Hållbar användning av våra gemensamma vattenresurser och livskraftiga vattenecosystem är förutsättningar för såväl samhällsutveckling som kommande generationer.

Värdet av en förbättrad vattenkvalitet i ytvatten, vilket inkluderar sjöar, vattendrag och kustvatten uppskattas till 145 miljarder. Värdet av att genomföra åtgärdsprogrammet är dock större än så. Vattenförekomster som har undantag eller mindre stränga krav kommer till följd av åtgärdsprogrammet få en förbättrad vattenmiljö, även om dessa inte når god status, dessa miljönyttor har inte kvantifierats. Utöver den miljönytta som åtgärderna leder till i ytvatten, så finns det även åtgärder kopplat till att förbättra grundvatten både gällande kvalitativ och kvantitativ status vilket får positiva effekter på vattenförsörjning och terrestra ekosystems

funktion. Genomförandet av åtgärdsprogrammet får också positiva effekter för havet. Eftersom god havsmiljöstatus är starkt beroende av att god status uppfylls i inlandsvatten, beror nyttan av att uppnå god havsmiljöstatus på genomförandet av vattenförvaltningens åtgärdsprogram. Den ekonomiska konsekvensanalysen av åtgärdsprogrammet beskrivs mer utförligt i kapitel 3, Åtgärdsprogram för vatten 2022–2027.

8.5 Kopplingar till andra direktiv

Vattenmyndigheternas Åtgärdsprogram för vatten 2022–2027 koordineras med Havsmiljödirektivets åtgärdsprogram och även Översvämningdirektivets riskhanteringsplaner.

Havs- och vattenmyndigheten och vattenmyndigheterna samverkar för att koordinera åtgärdsprogrammen för sjöar, vattendrag och kustvatten enligt vattendirektivet respektive åtgärdsprogram för havsmiljön enligt havsmiljödirektivet (2008/56/EG). Koordinering har skett för att se till att de åtgärder i Åtgärdsprogram för vatten 2022–2027 som bidrar till havsmiljödirektivets mål inte behöver ingå i åtgärdsprogram för havsmiljön. Åtgärder i Åtgärdsprogram för vatten 2022–2027 som också bidrar till att nå havsmiljödirektivets mål har en skrivning om detta, under rubriken "Sammanhang". Det gäller bland annat åtgärder för att minska övergödning, restaurering och skydd av kustnära miljöer och problem med miljögifter i kustvatten.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) är ansvarig myndighet för arbetet med översvämningdirektivet i Sverige. Genomförandet av översvämningdirektivet och vattendirektivet ska samordnas så att möjliga synergieffekter kan uppnås och för att förbättra effektivitet och informationsutbyte i arbetet. I likhet med vattendirektivet (2000/60/EG) genomförs översvämningdirektivet (2007/60/EG) i sexårscykler. Arbetet sker i tre steg, där det sista och tredje steget innefattar att berörda länsstyrelser, i samverkan mer berörda aktörer, tar fram förslag till riskhanteringsplaner. Dessa riskhanteringsplaner ska sedan samrådats. Under 2021 har kommande riskhanteringsplaner varit ute på samråd. Riskhanteringsplanerna som länsstyrelserna tar fram ska samordnas med vattenmyndigheternas åtgärdsprogram och förvaltningsplaner och vice versa.

I Åtgärdsprogram för vatten 2022–2027 finns flera åtgärder som kan bidra till att minska konsekvenserna av översvämning. Till exempel finns åtgärder som rör rådgivning i fysisk planering, planering för VA- och dagvatten, övergripande vattenplanering, stöd för lokalt åtgärdsarbete och ytterligare åtgärder som främjar naturbaserade åtgärdslösningar. I riskhanteringsplanerna har det också uppmärksammats åtgärder som föreslås inom ramen för vattenförvaltningen, men som också kan förväntas ha fördelar utifrån översvämningssynpunkt. Mer om samordningen med översvämningdirektivet finns att läsa i bilaga 4 Riskhanteringsplaner enligt översvämningförfordningen.



Samverkan är själva kärnan i vattenförvaltningsarbetet. Vatten är en gemensam resurs som rör sig i landskapet och korsar administrativa gränser på sin väg. Det behöver därför förvaltas gemensamt.

9 Delaktighet är en nyckel

Alla påverkas av vatten. Omvänt finns det också möjligheter att påverka vattnet till det bättre och det är tillsammans som vi kan göra den stora skillnaden. Samverkan är själva kärnan i vattenförvaltning. Vattenmyndigheterna samordnar arbetet med vattenförvaltning och det är en mängd andra aktörer i samhället som behöver göra det konkreta arbetet. Vi har kommit en bit på vägen men det finns mycket arbete kvar att göra för att säkerställa att kommande generationer kan ha tillgång till bra vatten.

Det här kapitlet ger en översikt över den omfattande samverkan som vattenmyndigheterna i samverkan och var en i respektive distrikt har bedrivit tillsammans med övriga intressenter under åren 2016–2021.

9.1 Samverkan för bästa resultat

En förutsättning för att arbetet med vattenförvaltning ska bli framgångsrikt är ett nära samarbete och samverkan på internationell, nationell, regional och lokal nivå. Vattenmyndigheternas Åtgärdsprogram för vatten 2022–2027 riktar sig till kommuner och myndigheter, vilka i sin tur har ett ansvar att skapa delaktighet runt vattenfrågorna inom sitt ansvarsområde. Det är viktigt att allmänhet, företag och organisationer bidrar till arbetet med vatten. För det behöver de lättillgänglig och relevant information om både problem och lösningar. Genom framför allt formella samråd och deltagande i vattenråd har de aktörer som inte direkt berörs av åtgärdsprogrammet möjlighet att påverka inriktningen på svensk vattenförvaltning. De ska också kunna delta i arbetet, till exempel genom att bidra med kunskap och underlag, och genom att göra egna åtgärder. Detta är något som vattenmyndigheterna både ska möjliggöra och uppmuntra till. Arbetet med samverkan och att skapa en delaktighet styrs också av flera direktiv: Vattendirektivet (CIS Guidance No.8), Århuskonventionen (Konvention om tillgång till information, allmänhetens deltagande i beslutsprocesser och tillgång till rättslig prövning i miljöfrågor) och Europeiska landskapskonventionen (2000).

Fördelarna med en bred samverkan är flera. Den bidrar med olika perspektiv och ger möjlighet till att utbyta kunskaper och erfarenheter. Intressekonflikter finns alltid runt vatten, men via dialog kan en del av dem undvikas eller upptäckas på ett tidigt stadium och en förståelse kan skapas för olika perspektiv. På så vis finns en möjlighet till att en större förståelse också skapas för de avvägningar som sker som leder till beslut.

Vattenmyndigheternas samverkans med andra parter ska leda till ökad förståelse, acceptans och kunskapsutbyte för att kunna ta fram så bra underlag och åtgärder som möjligt.

”Samverkan” är ett ord som ofta förekommer i sammanhang som handlar om vattenfrågor. En stor anledning till det är att vatten är en rörlig resurs. Det framgår tydligast i ett avrinningsområde där vattenanvändaren uppströms påverkar vattenkvaliteten nedströms. Därför kan det vara svårt för enskilda organisationer att på egen hand genomföra åtgärder som ger ett positivt resultat för vattnet. I stället är det vanligt att flera parter behöver samverka och samarbeta i olika former, till exempel i formen vattenråd. Vattenmyndigheterna kan då bidra med samordning av arbetet.

Samverkan på internationell nivå

Vattenmyndigheterna samverkar på flera nivåer internationellt, både generellt inom Norden och EU, men också genom flera specifika samarbeten.

Norden

Nordiska vattenförvaltningsmöten ger Sverige, Norge, Danmark, Finland och Island möjligheter att utbyta erfarenheter. Mötena leder ibland till fördjupade samarbeten om arbetsmetoder och liknande. Vid mötet som hölls 2019 i Vasa, Finland, ansvarade till exempel de svenska vattenmyndigheterna för en arbetsgrupp om nyckelåtgärder enligt vattendirektivet, där arbetet grundades på praktiska erfarenheter i Sverige.

Samarbete om gränsvatten

Södra Östersjöns vattendistrikt har gräns mot Danmark, men har inga gemensamma gränsvatten. Mellan Sverige och Danmark finns dock angränsande vattenförekomster där status och miljö kvalitetsnormer (MKN) riskerar att hanteras olika av de olika länderna och en skarp gräns för MKN kan därför uppkomma mitt i Öresund. För att förebygga att olika statusklassificeringar sker och olika MKN fastställs har samverkan med Danmark skett i frågor som rör Öresund. Ett resultat av samarbetet är till exempel att vattenförekomsterna i Öresund statusklassificeras på ett enhetligt sätt oavsett sida av sundet.

Övrig samverkan och erfarenhetsutbyte med Danmark har även skett om vattenförvaltning i Öresund. Där bland om miljögifter, hantering av MKN i tillståndsprövningar och om vattenförekomster som förklarats som kraftigt modifierade på grund av markavvattning.

Samarbeten kring Östersjön

I syfte att samordna arbetet för vattenåtgärder kring Östersjön enligt havsmiljödirektivet och vattendirektivet deltar vattenmyndigheterna på möten arrangerade av Helsingforskommissionen, HELCOM.

Arbetsgrupper och nätverk inom EU

Det är främst Havs- och vattenmyndigheten (HaV) och Sveriges geologiska undersökning (SGU) som deltar i de arbetsgrupper inom EU som rör vattendirektivet. När det gäller vattenmyndigheterna deltar vi till exempel i samarbeten om hur undantag från bestämmelserna om miljö kvalitetsnormer ska tillämpas.

Den första fasen av EU:s granskningsprojekt (Peer review), som genomfördes 2015–2016 gick ut på att granska och dra lärdom av andra länders arbete enligt vattendirektivet och att själv bli granskad. Samtliga fem vattendistrikt deltog aktivt i projektet.

Vattenmyndigheten i Södra Östersjöns vattendistrikt deltog i peer review-projektet 2016–2017. Projektdeltagarna besökte Finland, Italien, Lettland, Norge och Spanien och utvärderade vattenmyndigheter på plats i dessa länder. Vattenmyndigheten utvärderades i sin tur av tjänstepersoner från Grekland, Italien och Spanien. Detta gav god inblick i hur andra länder jobbar med vattendirektivet och Vattenmyndigheten i Södra Östersjön fick rekommendationer om hur vi kan förbättra vårt arbete. Vattenmyndigheten gjorde efter projektets slut ett studiebesök 2018 hos vattenmyndigheten i region Piemonte i Italien och skrev därefter en gemensam projektansökan med fokus på vattenbrist till EU:s Horizon 2020 tillsammans med flera andra EU-länder.

EU-projekt drivs lokalt

Att delta i EU-projekt ger kontaktytor och plattformar för ömsesidigt lärande. Projekten är internationella på så sätt att de delvis är EU-finansierade och att resultaten sprids inom EU, men alla delprojekt bedrivs lokalt. Projekt där vattenmyndigheten medverkar beskrivs närmare nedan.

Samverkan inom Sverige

Det finns många aktörer som arbetar med vattenfrågor i Sverige, bland andra centrala myndigheter och intresseorganisationer. Vattenmyndigheterna har huvudansvaret för vattenförvaltning i respektive distrikt, med stöd av de föreskrivande myndigheterna Havs- och vattenmyndigheten (HaV) och Sveriges geologiska undersökning (SGU). Både Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU) och Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut (SMHI) tar fram många viktiga underlag till vattenmyndigheterna.

Sedan den första sexåriga vattenförvaltningscykeln, 2004–2009, har flera nationella samverkansnätverk skapats och de utvecklas hela tiden. Vissa har funnits en längre tid medan andra varar kortare perioder beroende på vilka frågor som är aktuella.

Myndigheter med ansvar för vattenförvaltning har löpande avstämningar både på chefs- och tjänstemannanivå med vattenmyndigheterna. Årligen håller vattenmyndigheterna nationella samverkansmöten med intresseorganisationer inom natur och miljö.

Nationella arbetsgrupper och nätverk

Vattenmyndigheterna ingår i flera arbetsgrupper och nätverk på nationell nivå. Här beskrivs de viktigaste forumen för samverkan mellan myndigheter med ansvar för vattenförvaltning under perioden 2016–2021.

- **Samordningsgrupp för havs- och vattenmiljöfrågor (SamHav)**
SamHav består av 22 myndigheter. Myndigheterna representeras av sina generaldirektörer och landshövdingar, eller deras ersättare. Från vattenmyndigheterna deltar ibland även vattenvårdsdirektörerna (VVD).
- **Vattenförvaltningens styrgrupp (VF styrgrupp)**
Gruppen ska utgöra plattform för dialog om strategisk inriktning för vattenförvaltningsarbetet, för att ge stöd till gemensamma prioriteringar inom HaV, SMHI, SGU och länsstyrelserna. I gruppen deltar VVD.
- **Vattenförvaltningens koordineringsgrupp (VF-koordineringsgrupp)**
Gruppen ska följa upp pågående verksamhet, utbyta information och identifiera behov av vägledning. Deltagare är tjänstemän på HaV, SGU, SMHI och vattenmyndigheterna.
- **Samordning Havs- och Vattenförvaltning (SamHatt)**
Utbyte av information om hur det går med genomförande av vatten- och havsförvaltningens åtgärdsprogram samt diskussion om förbättring och effektivisering av åtgärdsarbetet.
- **Styrgrupp för förvaltningsobjektet Vatten och miljömål**
Förvaltningsobjektet ska bland annat stödja de som jobbar med vattenförvaltning med applikationer som VISS, Biotopkarteringsdatabasen och Åtgärder i Vatten.
- **Avstämning MSB**
Regelbundna möten med Myndigheten för samhällsskydd och beredskap som ansvarar för översvämningdirektivet.
- **Nationella samordningsgruppen för dricksvatten**
Vattenmyndigheterna deltar i den Nationella samordningsgruppen för dricksvatten som leds av Livsmedelsverket.
- **Myndighetssamverkan – Plattformen för samhällsekonomiska analyser**
Vattenmyndigheternas grupp för ekonomisk konsekvensanalys, EKA, ingår i Naturvårdsverkets projekt "En plattform för samhällsekonomisk analys".

Samverkan kring åtgärder

Vattenmyndigheterna har regelbundna dialogmöten med de myndigheter som har åtgärder i åtgärdsprogrammet. På mötena diskuteras genomförande av de åtgärder som respektive myndighet ansvarar för och återrapporteringen av resultaten. Dialogmöten är dessutom viktiga för att ta fram och tidigt förankra förslag till nya åtgärder. De åtgärder och åtgärdsförslag som är riktade till kommunerna diskuteras på nationell nivå med en referensgrupp för kommunerna, bestående av representanter från ett tjugotal kommuner, och med Sveriges kommuner och regioner (SKR) och Svenskt Vatten. Avstämning och diskussion om länsstyrelsernas åtgärder görs med berörda länsrådsgrupper och inom länsstyrelsernas olika chefsnätverk.

De etablerade samverkansplattformarna är viktiga för att få till en gemensam planering och långsiktighet i vattenarbetet. Men vattenmyndigheterna bedriver också omfattande samverkan i tillfälliga konstellationer, för att kunna fånga upp nya frågor som blir aktuella.

LEVA – lokalt engagemang för vatten

I regeringsuppdraget "LEVA – lokalt engagemang för vatten" har Havs- och vattenmyndigheten under åren 2018–2021 tillsammans med vattenmyndigheterna, Jordbruksverket och Lantbrukarnas riksförbund stöttat 20 områden med åtgärdssamordnare runt om i Sverige. Projekten har fått närmare 53 miljoner kronor i bidrag för att stärka det lokala åtgärdsarbetet under fyra år. Målsättningen har varit att skapa ett nytt långsiktigt arbetssätt och att genomföra fler åtgärder mot övergödning i sjöar och hav. Resultat och erfarenheter från projekten sammanställs och blir tillgängliga för hela landet. Projektet har nära samarbete med vattenmyndigheternas regeringsuppdrag om att tillgängliggöra underlag inom övergödningområdet. I detta regeringsuppdrag har vattenmyndigheterna samlat geografiska underlag som är relevanta för planering av åtgärder mot övergödning på ett ställe – en webbkarta i VISS.

I områdena är olika organisationsformer huvudmän, bland annat länsstyrelser, kommuner, vattenråd och ideella föreningar. Tanken är att områdena ska bidra med att visa vad som kan starta och driva det fysiska åtgärdsarbetet framåt.

Områdena ska också bidra till att identifiera hur planering av åtgärder kan stärkas och vilket stöd och underlag som behövs för samordning av åtgärdena.

I Södra Östersjöns vattendistrikt finns sju LEVA-områden. Nedan listas dessa från norr till söder och deras respektive huvudmän:

- Vikobolandet med norra delarna av Söderköpings avrinningsområde och slättbygden söder om Roxen, Länsstyrelsen Östergötlands län,
- område mellan Storån och Botorpsströmmen, Västerviks kommun,
- huvudavrinningsområde mellan Emån och Alsterån, Snärjebäcken och Ljungbyån samt Silverbäcken och Skedemossekanalen, LRF Sydost,
- Finjasjöns tillrinningsområde, Länsstyrelsen Skåne län,
- Saxån-Braåns avrinningsområde, Landskrona kommun,
- Vombsjöns tillrinningsområde, Kävlingeåns vattenråd,
- huvudavrinningsområde mellan Nybroån och Sege å, Trelleborgs kommun och Sydvästra Skånes vattenråd.

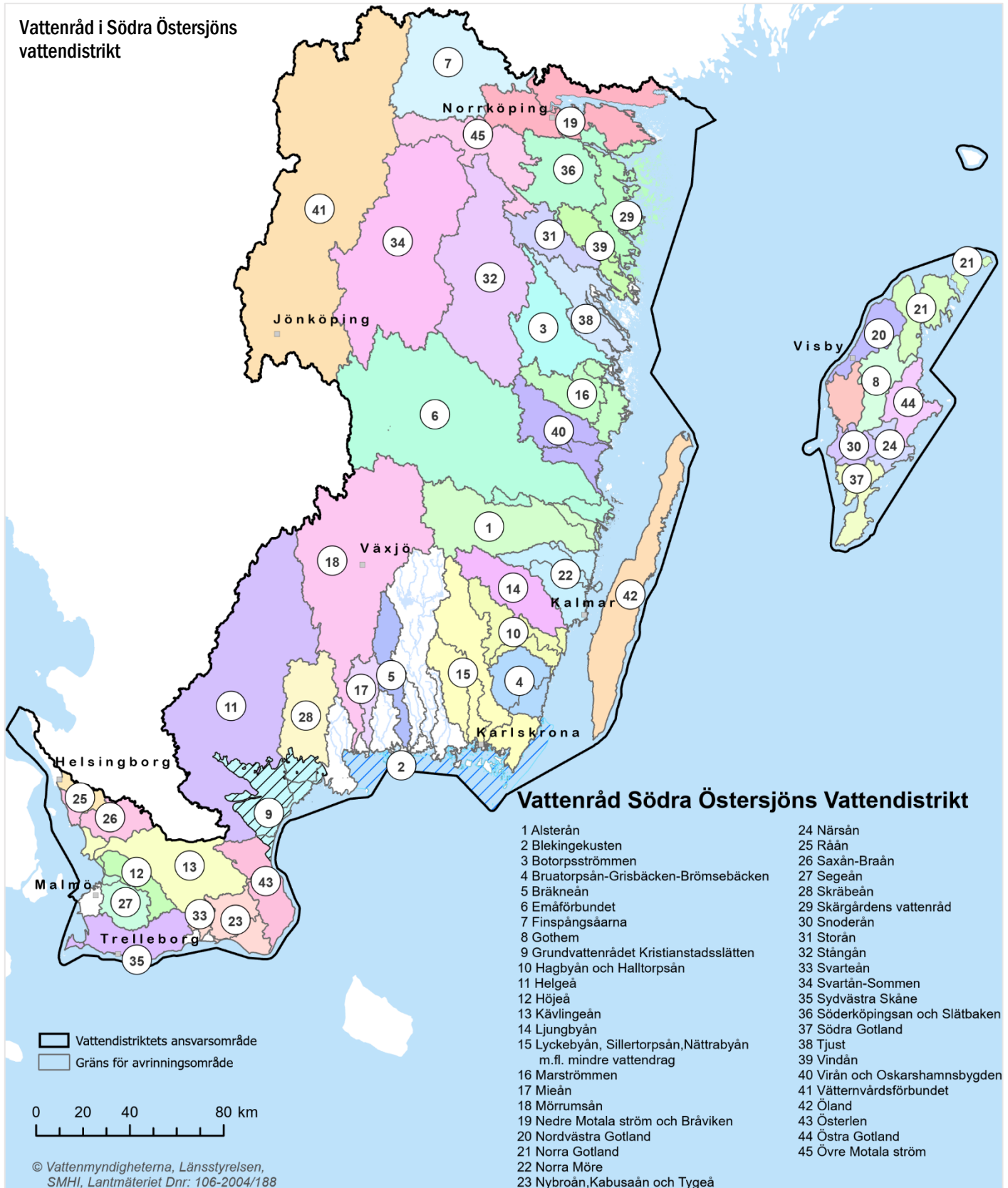
Samverkan inom vattendistriktet

Inom vattendistriktet används flera olika sätt att samverka. En del av samverkansarbetet genomförs i organiserade forum med återkommande möten, till exempel referensgruppsmöten och projekt. Det kan också handla om tillfälliga forum som seminarium och workshops. I vissa distrikt samverkar länsstyrelserna i stor utsträckning med kommuner och intresseorganisationer inom sina respektive avrinningsområden. Dialogen med kommunerna är viktig för att de åtgärder som föreslås ska vara möjliga att genomföra och väl förankrade.

Vattenråd

Södra Östersjöns vattendistrikt har 45 vattenråd, som nästintill täcker hela distriktet (se karta 9.1). Dessa får årligt bidrag från vattenmyndigheten till sitt arbete med frivillig samverkan inom avrinningsområden.

Under hösten 2019 och våren 2020 kunde vattenråd och åtgärdssamordnare söka extra pengar till projekt med övergödning i fokus. Vattenmyndigheten i Södra Östersjöns vattendistrikt fick drygt sju miljoner kronor från HaV att fördela. Närmare 80 ansökningar om extra medel behandlades. Kriterierna för att ta del av medlen var att projekten skulle vara inriktade på att stärka åtgärdsarbetet mot övergödning. Aktiviteterna kunde vara allt från kunskapsuppbyggande insatser till genomförande av konkreta åtgärder. Viktiga prioriteringskriterier var allmän nytta och samverkan



Karta 9.1 Vattenråd i Södra Östersjöns vattendistrikt.

Andra plattformar för samverkan och samarbete

Utöver de grupper och nätverk som har bildats med samverkan som främsta syfte, finns många andra plattformar för dialog och erfarenhetsutbyte. Nedan beskrivs några samarbeten och projekt som samlar viktiga aktörer inom vattenarbetet.

Vattenmyndigheten deltar aktivt i projekt

Vattenmyndigheten i Södra Östersjöns vattendistrikt är kontinuerligt aktiva i flera nationella och internationella projekt, ofta med forskningsanslutning. Vattenmyndigheten har därutöver medverkat i flera ansökningar om medel i samverkan med Linnéuniversitetet, Lunds universitet, Research Institutes of Sweden (RISE), Sveriges geologiska undersökning (SGU), Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) och Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut (SMHI).

Projekt: LIFE IP Rich Waters

Norra Östersjöns vattendistrikt koordinerar projektet LIFE IP Rich Waters som syftar till att skynda på genomförande av vattendirektivet i Sverige. I projektet, som finansieras av EU-kommissionens miljöfond, genomförs konkreta projekt för att testa ny teknik, utveckla nya metoder och demonstrera hur åtgärder för bättre vatten kan genomföras i praktiken.

I LIFE IP Rich Waters ingår 35 parter: länsstyrelser, vattenvårdsförbund, universitet, företag, kommuner, statliga myndigheter och intresseorganisationer. Tack vare det stora antalet och bredden på de medverkande parterna är projektet en kunskaps- och samverkansplattform som genererar många nätverk och stora kontaktytor. Några exempel är ett nätverk av kommuner kring strategisk vattenplanering och ett samarbete mellan länsstyrelserna i distriktet om förslaget till den nationella planen för moderna miljövillkor för vattenkraften (NAP). Projektet pågår 2017–2024.

Vattenmyndigheten i Södra Östersjöns vattendistrikt medverkar bland annat i delar som berör utvärdering av styrmedel för att minska näringsläckaget från jordbruket. Syftet är att identifiera de styrmedel som ger störst minskning av näringsförlusterna och minst påverkan på jordbrukets konkurrenskraft.

Projekt: Waterdrive

I EU Interreg-projektet Waterdrive ingår alla länder runt Östersjön: Sverige, Finland, Ryssland, Estland, Lettland, Litauen, Polen och Danmark. Projektet koordineras av SLU. Syftet med projektet är att minska näringsläckaget till Östersjön med minst 30 procent. Målet ska nås genom att öka takten med att utföra åtgärder mot övergödning på lokal nivå i Östersjöregionen. Detta ska göras genom utökad samverkan med flera partner på olika nivåer inom vattenförvaltning i alla länder runt Östersjön, inklusive Ryssland. Vattenmyndigheten i Södra Östersjöns vattendistrikt är tillsammans med SLU, Jordbruksverket och Västerviks kommun svenska partners i projektet och bidrar med dataunderlag och erfarenheter gällande jordbrukets påverkan och åtgärder i jordbrukslandskapet.

Projektet pågick januari 2019 – december 2021.

Utbildning för kommunpolitiker och story maps

Kommunpolitiker och tjänstepersoner ansvarar för flera av de åtgärder som ska göras enligt Sveriges vattenförvaltning och har därmed ett stort ansvar för vattnet i just sitt område. Flera medlemskommuner inom projektet "Mälaren – en sjö för miljoner" har efterfrågat ett utbildningsmaterial som stöd i deras arbete. Under 2019 togs en sådan utbildning fram av vattenmyndigheterna i samarbete med Mälarens vattenvårdsförbund och "Mälaren – en sjö för miljoner". Utbildningen ger grundläggande kunskap kring åtta av de nio åtgärder som ligger inom kommunernas ansvarsområden under förvaltningscykeln 2016–2021. Den finns i fem versioner, en för varje vattendistrikt, och består av en Powerpoint-presentation med tillhörande talmanus så att till exempel en kommunal vattenstrateg ska kunna föreläsa om vattenförvaltning för kommunalpolitiker. Information om utbildningen och beställningsformulär finns på vattenmyndigheternas webbplats vattenmyndigheterna.se.

Ett sätt att illustrera och informera om komplexa strukturer som vattenförvaltning är det digitala verktyget StoryMaps. Med kartor som utgångspunkt och andra medier som film, bild och text är det lätt att konstruera berättelser som är lätta att ta till sig och förstå.

Vattenmyndigheterna har tagit fram flera story maps som finns tillgängliga på webbplatsen. En som handlar om kommunala åtgärder har även koppling till utbildningsmaterialet för kommunpolitiker. Fler story maps kommer också att publiceras under kommande vattenförvaltningscykel.

Extra satsning på bättre samverkan mot övergödning

I november 2019 kunde vattenråd och andra lokala aktörer söka extra pengar till projekt med övergödning i fokus. Vattenmyndigheterna fick drygt 13 miljoner kronor från Havs- och vattenmyndigheten att fördela ut. Närmare hundra ansökningar om extra pengar behandlades och drygt 13 miljoner kronor delades ut. I Södra Östersjöns vattendistrikt fick 28 av vattenråden sammanlagt drygt 4 miljoner kronor för 44 projekt. Kriterierna för att ta del av medlen var att aktiviteterna skulle förbättra samverkan inom eller mellan avrinningsområden och att de skulle leda till åtgärder som gav en allmän nytta. I mars 2020 beslutade HaV att dela ut ytterligare sex miljoner kronor till vattenråden och åtgärdssamordnarna i de tre södra vattendistrikten. Pengarna var öronmärkta för åtgärder mot övergödning och skulle användas till både handfasta åtgärder och planerings- och analysarbete. Här gick 3 miljoner kronor till 13 olika vattenråd för 15 projekt i Södra Östersjöns vattendistrikt.

Pilot inför Nationell plan för moderna miljövillkor för vattenkraften

Vattenmyndigheten i Södra Östersjöns vattendistrikt har under år 2019 deltagit i ett pilotprojekt för Alsteråns huvudavrinningsområde. Det handlar om att ta fram underlag för omprövning av vattenkraftverk inom avrinningsområdet, inför arbetet enligt den nationella planen för moderna miljövillkor för vattenkraften. I projektet, som leds av Vattenkraftens miljöfond, ingick även Länsstyrelsen i Kalmar län, Länsstyrelsen i Kronobergs län, representanter från branschen och verksamhetsutövare.

9.2 Alla får tycka till

Inför de beslut som fattas i slutet av varje sexårsperiod i vattenförvaltningsarbetet ska vattenmyndigheterna hålla offentliga samråd kring viktiga delmoment i arbetet. Under samråden ska alla som vill kunna lämna synpunkter på de underlag som vattenmyndigheterna har tagit fram. De formella kraven på samråden är att dokumenten ska göras tillgängliga för kommentarer under minst sex månader och nå ut till allmänheten. Därför ska samråd kungöras i samtliga större dagstidningar inom aktuellt vattendistrikt.

Följande avsnitt beskriver de samråd som har genomförts under åren 2016–2021.

Arbetsprogram med tidplan och översikt av väsentliga frågor

Under perioden 1 november 2017 till 30 april 2018 genomförde vattenmyndigheterna i Södra Östersjön och Västerhavet samråd om arbetsprogram med tidtabell och översikt över väsentliga frågor. Vattenmyndigheterna ordnade flera samrådsmöten i de båda distrikten och skickade ut samrådsdokument till alla myndigheter, kommuner och andra organisationer som berörs av vårt arbete. Samrådsdokumentet innehöll en rad frågeställningar som vattenmyndigheterna ville ha svar på. Flera vattenråd i distrikten anordnade också egna lokala möten där samrådsfrågorna diskuterades.

Några slutsatser som särskilt kommer att påverka det fortsatta arbetet är det stöd vi fått i att:

- Prioritera dricksvatten och skyddsvärd natur i den mån det finns möjlighet.
- Arbeta för att ha åtgärdsprogram som både är regionalt anpassade och likriktade för landet i stort på övergripande nivå.
- Ta fram stöd för att utveckla lokala åtgärdsprogram med hjälp av VISS. Nationella åtgärdsprogram behöver kunna brytas ner till läns- och kommunnivå. Miljöproblem, vattnens status och föreslagna praktiska åtgärder i miljön bör kunna sammanställas per kommun på ett tydligare sätt i VISS. Då kan åtgärdsarbetet konkretiseras på den lokala och regionala nivån.
- Förmedla efterfrågan på utveckling av VISS och prioritera utvecklingsområden i samarbete med Havs- och vattenmyndigheten.
- Fördjupa dialogen med jordbrukssektorn för att säkerställa att relevanta åtgärder vidtas under rimliga betingelser.
- Fokusera på att ta fram rätt miljö kvalitetsnormer för fysiskt påverkade vatten. I dessa avvägningar ska olika möjliga nyttor från småskalig vattenkraft analyseras. Det kan handla om de små kraftverkens bidrag till systemstabilitet eller möjlighet att agera reservkraft.
- Arbeta mer med frågor som rör vattenbrist, särskilt vattenuppehållande åtgärder i landskapet och förbättrad dagvattenhantering.
- Arbeta närmare de samhällssektorer som berörs av åtgärderna för att bättre kunna uppskatta kostnader och nyttor på samhällsnivå.
- På olika sätt verka för bättre, effektivare och mer riktad vattenmiljöövervakning samt verka för att flera verksamheter deltar i recipientkontrollen.
- Se över möjligheter att arbeta förebyggande med uppströmsåtgärder, det vill säga att åtgärda föroreningsproblem vid källan, helst redan innan problemet uppstår.

Vattenmyndigheterna i Södra Östersjön och Västerhavet fick in samrådssvar från 141 olika aktörer. Över hälften av svaren kom från kommuner. En slutrapport (Vattenmyndigheten

Södra Östersjön & Vattenmyndigheten Västerhavet, 2017) finns på vattenmyndigheternas webbplats. Vill du ta del av samrådssvaren kontakta Vattenmyndigheten i Södra Östersjöns vattendistrikt vid Länsstyrelsen Kalmar län och ange diarienummer 537-7891-2017.

Samråd om åtgärder för nya ämnen 2018–2021

Vattenmyndigheten genomförde under perioden 1 november 2017 till 30 april 2018 samråd om förslag till åtgärdsprogram 2018–2021 och reviderade föreskrifter om kvalitetskrav (miljökvalitetsnormer) för vissa miljögifter.

Förslagen togs fram på grund av ändringar i EU-direktiv (genom tilläggsdirektiv till prioämnesdirektivet (2013/39/EU)) som bland annat innebär tolv nya prioriterade ämnen inom vattenpolitikens område. För dessa krävs beslut om miljökvalitetsnormer, åtgärdsprogram och övervakningsprogram.

Vattendelegationerna beslutade att i förslagen även inkludera poly- och perfluorerade alkylsubstanser (PFAS) i grundvatten eftersom problem med höga halter av dessa ämnen i dricksvattentäkter uppmärksammats. Beslut fattades även om att klassificera om koppar och zink då bedömningsgrunderna för dessa har ändrats.

Inför framtagandet av miljökonsekvensbeskrivningen (MKB) till åtgärdsprogrammet genomförde vattenmyndigheterna ett separat samråd med fokus på bedömningar av behov och förslag till avgränsningar av miljökonsekvensbeskrivningen.

Utskick av samrådshandlingarna gjordes till samtliga länsstyrelser, kommuner och vattenråd, nationella myndigheter, branschorganisationer, domstolar, bibliotek, norska vattenmyndigheter och fylkesmän. Sammanlagt rörde det sig om 548 samrådsparter.

Dessutom har samtliga handlingar funnits tillgängliga på vattenmyndigheternas hemsida och i tryckt form hos länsstyrelser, inklusive vattenmyndigheter, och kommuner.

Kungörelse om samrådet gjordes i dagspress och på vattenmyndigheternas hemsida.

Under samrådsperioden hölls flera samrådsmöten, ett nationellt möte och flera distriktsvisa möten i Västerhavets och Södra Östersjöns vattendistrikt. Syften med mötena var att underlätta i remissprocessen genom att ge en översikt över samrådsmaterialet, erbjuda möjlighet att ställa frågor och diskutera och bjuda in till fortsatt dialog. Samrådsmötena riktade sig framför allt till åtgärdsmyndigheterna, men även andra intresserade var välkomna att delta.

Totalt kom det in svar från 182 instanser och två tredjedelar av svaren kom från kommuner. Samrådssvaren utgjordes av både synpunkter och positiva kommentarer samt förslag på ytterligare åtgärder eller andra förbättringsbehov. Remissinstanserna lämnade flest synpunkter på delen som rörde åtgärdsprogrammet, vanligast gällande åtgärder som berörde den egna organisationen.

Eftersom kommunerna stod för majoriteten av samrådssvaren kom det in flest synpunkter på de åtgärder som rörde kommunerna, framför allt åtgärderna som kallas "Kommunerna 1" och "Kommunerna Ny" i åtgärdsprogrammet. Dessutom hade många kommuner synpunkter på uppskattningen av kommunernas kostnader i den samhällsekonomiska konsekvensanalysen och många kommuner och länsstyrelser efterfrågade mer vägledning. Några av de nationella myndigheterna har haft synpunkter på sina egna åtgärder.

Alla synpunkter sammanställdes och bedömdes gemensamt av vattenmyndigheterna. I några fall hölls dialogmöten med berörda myndigheter när samrådsperioden var över och förslag till nya formuleringar diskuterades. Synpunkter som berörde enskilda vattenförekomster

vidarebefordrades för hantering på berörd länsstyrelse. De inkomna synpunkterna ledde till vissa förändringar i de slutgiltiga beslutshandlingarna.

De största förändringarna var:

- en åtgärd ströks och sköts upp till nästa åtgärdsprogram
- två åtgärder formulerades om
- fem åtgärdsformuleringar ändrades något
- en åtgärd fick minskad omfattning
- förtydligande i tre åtgärder gällande PFAS-förorenade massor och spridning
- det prioriterade ämnet diklorvos togs bort från åtgärdsprogrammet
- fem vattenförekomster klassificerades om
- den samhällsekonomiska konsekvensanalysen reviderades något

Synpunkterna från samrådet 2017–2018 sammanställdes i en samrådssammanställning (Vattenmyndigheterna, 2018a). För att ta del av samrådsvaren kontakta Vattenmyndigheten i Södra Östersjöns vattendistrikt vid Länsstyrelsen Kalmar län och ange diarienummer 537-8336-2017).

Samråd om vattenkraft 2018

Under perioden 2 maj till 30 september 2018 genomförde vattenmyndigheterna samråd om miljö kvalitetsnormer för kraftigt modifierade vattenförekomster på grund av vattenkraft. Syftet med samrådet var bland annat att ge alla som önskade möjlighet att ge synpunkter på de preciserade beskrivningar av vilken miljö kvalitet som ska uppnås i varje vattenförekomst, det vill säga vad god ekologisk potential faktiskt innebär.

Förslagen utgick från bedömningar av vilka miljöförbättrande åtgärder som kan genomföras vid de berörda vattenkraftanläggningarna, med syfte att påverka vattenkraftens bidrag till energisystemet så lite som möjligt. Samrådet kungjordes i alla större dagstidningar som berördes av de vattenförekomster som pekats ut som kraftigt modifierade. Information om samrådet spreds via vattenmyndigheternas nyhetsbrev, länsstyrelsernas och vattenmyndigheternas webbplatser.

Samrådsmöten hölls i:

- Göteborg den 22 maj
- Härnösand den 23 maj
- Skellefteå den 24 maj

Information skickades också ut via e-post till samtliga kommuner och länsstyrelser samt bransch- och intresseorganisationer, vattenråd, departement med flera. Samrådsdokumenten fanns tillgängliga i digital form på vattenmyndigheternas webbplats under hela samrådsperioden. Materialet har också funnits tillgängligt hos samtliga länsstyrelser och kommuner. Vattenmyndigheterna fick svar från 114 instanser och flera framförde behovet av att peka ut flera vattenförekomster som kraftigt påverkade med hänsyn till vattenkraften som samhällsnyttig verksamhet. Synpunkterna från samrådet 2018 finns sammanställt i en samrådssammanställning (Vattenmyndigheterna, 2018b). För att ta del av samrådsvaren kontakta Vattenmyndigheten Södra Östersjön vid Länsstyrelsen Kalmar län och ange diarienummer 537-3546-2018.

Samråd om ny miljö kvalitetsnorm för vattenförekomster, Gotlands län

Under perioden 18 maj till 8 juni 2020 genomfördes samråd om nya miljö kvalitetsnormer för tre vattenförekomster i Gotlands län: Ljugarn, Roma och Färö. Anledningen till samrådet var att ett fel i beslutad bilaga till MKN-föreskriften upptäcktes. Tidsfrist för kvantitativ status har inte kommit med vid VISS-uttaget till tabellen till föreskriften och därmed stämde inte MKN med vad som står i VISS. Vid en prövning är det föreskriften som gäller framför informationen i VISS. Felen i MKN-föreskriften ansågs inte vara ett skrivfel utan är ett fel, som behöver hanteras via en ändringsföreskrift, samråd och beslut om ny norm.

Vill du ta del av samrådssvar eller -redogörelsen kontakta Vattenmyndigheten Södra Östersjön vid Länsstyrelsen Kalmar län och ange diarienummer 537-4102-2020.

Samråd om förvaltningsplan, åtgärdsprogram och miljö kvalitetsnormer 2021–2027

Vattenmyndigheterna genomförde under perioden 1 november 2020 till 30 april 2021 samråd om förslag till förvaltningsplan, miljö kvalitetsnormer och åtgärdsprogram. Samrådet offentliggjordes genom kungörelser i dagstidningar i respektive distrikt och på vattenmyndigheternas webbplatser. Vattenmyndigheterna skickade också ut information om samrådet till kommuner, länsstyrelser, vattenråd och andra berörda.

Under samrådstiden bjöd vattenmyndigheterna in till både gemensamma nationella och distriktsvisa samrådsmöten. Den här gången blev dessa möten digitala med anledning av Covid-19. Under mötena fick deltagarna information om samrådet och gavs möjlighet att ställa frågor.

Södra Östersjöns vattendistrikt har anordnat tio digitala samrådsmöten i distriktet, i första hand riktade till kommuner. Det första hölls i början av december, det sista i slutet av januari. Syftet med dessa möten har varit att tidigt i samrådet ge berörda en information om materialet och samtidigt ge möjlighet för deltagarna att kunna ställa kompletterande frågor. En fördel med dessa digitala möten är att vattenmyndigheten nådde många små kommuner, som annars kan ha begränsade möjligheter att delta i större möten. Under mötena nådde vi totalt 55 kommuner, varav många mindre kommuner.

Möten har hållits för kommunerna i varje län som finns i distriktet. För de län som också har kust har även Havs- och vattenmyndigheten deltagit för att berätta om sitt samråd om Åtgärdsprogram för havsmiljön. På Gotland ordnades mötet i samarbete med länsstyrelsen. Utöver detta har separata digitala möten anordnats för aktörer inom skogssektorn samt för vattenråden. Ett separat möte med bäring på vatten påverkade av vattenkraft hölls i mars tillsammans med Kronoberg och Blekinge. Ett liknande möte hölls för vattenråden.

Under dessa möten har distriktet nått 532 deltagare från hela distriktet. Under våra länsvisa möten har deltagarantalet varierat mellan 44 (Blekinge) och 74 (Skåne). Flest deltagare var anmälda till mötet med vattenråden (110 deltagare).

Följande samrådsmöten hölls under 2020 och 2021:

- Blekinge 9 december 2020: 44 deltagare
- Skogssektorn 12 januari 2021: 20 deltagare
- Jönköping 13 januari 2021: 51 deltagare
- Vattenråd 14 januari 2021: 110 deltagare
- Östergötland 15 januari 2021: 70 deltagare
- Skåne 20 januari 2021: 74 deltagare
- Kalmar 22 januari 2021: 48 deltagare
- Gotland 27 januari 2021: 63 deltagare
- Kronoberg – fokus på NAP 17 mars 2021: 15 deltagare
- Vattenråd med fokus på NAP 1 april 2021: 37 deltagare

Distriktet har även anordnat separata nationella dialogmöten med företrädare för industrin och lantbruket. Ett möte ordnades också med länsråden för att informera om samrådet.

Fokus under våra möten har varit att förklara och ge en ingång till samrådsmaterialet och besvara frågor.

Vattenråden hade möjlighet att ansöka om bidrag för att anordna egna samrådsmöten för sina medlemmar och andra intresserade, vilket nio vattenråd tog chansen att göra.

Förslag till miljö kvalitetsnormer för vatten som påverkas av vattenkraft

I juni 2020 tog regeringen beslut om en nationell plan för moderna miljövillkor för vattenkraften. Med början 1 februari 2022 fram till 2039 ska anläggningar för vattenkraftsproduktion omprövas i etapper.

Tidsplanen för detta arbete skiljer sig från arbetet med övriga miljö kvalitetsnormer för vatten. Samråd om miljö kvalitetsnormer för vattenförekomster som påverkas av vattenkraft hölls därför i den senare delen av samrådsperioden för hela vattenförvaltningsarbetet, mellan 1 mars och 30 april 2021. Det gällde cirka 1 300 vattenförekomster, både kraftigt modifierade och naturliga, med påverkan från vattenkraft som ska prövas enligt den nationella planen 2022–2024.

Vattenmyndigheterna kungjorde samrådet för dessa vatten separat. Den 18 mars 2021 bjöd vattenmyndigheterna in till två nationella samrådsmöten kring förslagen till miljö kvalitetsnormerna. Det ena mötet vände sig främst till bransch- och intresseorganisationer och verksamhetsutövare medan det andra hade myndigheter, länsstyrelser och kommuner som målgrupp.

Efter samrådstidens slut hanterades inkomna synpunkter och underlag på samma sätt som övrigt material i samrådet om förvaltningsplan, åtgärdsprogram och miljö kvalitetsnormer för vatten 2021–2027 och finns att läsa i samråds sammanställningen (Vattenmyndigheten Södra Östersjön, 2022).

Digitalt samråd kan nå fler

Inför samrådet gjorde vattenmyndigheterna materialet tillgängligt digitalt på webbplatsen med målsättningen att nå ut till fler och på så sätt öka deltagandet i samrådet. Förutom själva samrådsmaterialet publicerades instruktioner för hur samrådssynpunkter skulle lämnas in och hur de togs emot, och instruktioner för hur samrådssynpunkter kunde lämnas i VISS.

Ett digitalt samrådsmaterial ger flera fördelar:

- Ökad tillgänglighet för alla som vill läsa eller lyssna.
- Ökad användbarhet, lättare att lämna samrådssynpunkter och för myndigheter, kommuner och andra organisationer att jämföra vattendistriktens information, åtgärder och förutsättningar.

Bra och konstruktiva synpunkter

Vattenmyndigheterna har fått synpunkter från 800 instanser.

Inkomna synpunkter har gett många bra och konstruktiva förslag på förbättringar och lett till såväl strukturella som innehållsmässiga förändringar av förvaltningsplan, åtgärdsprogram och miljökvalitetsnormer.

Kortfattat har följande förändringar gjorts i åtgärdsprogram, förvaltningsplan och miljökvalitetsnormer sedan samrådsversionerna:

- Åtgärdsprogrammet har kompletterats med beskrivningar av vad som styr utformningen av åtgärdsprogrammet, vattenförvaltningens grundläggande principer, lagkrav för åtgärdsprogrammet och dess genomförande, myndigheters ansvar, skillnaderna mellan olika typer av åtgärder, principer för finansiering med mera. Dessa beskrivningar finns i kapitel 1 i åtgärdsprogrammet.
- Åtgärderna till centrala myndigheter, länsstyrelser, regioner och kommuner har reviderats. Revideringarna handlar om allt från mindre förtydliganden och justeringar av begrepp till mer omfattande justeringar i åtgärdstexterna. I arbetet med att revidera åtgärderna har vattenmyndigheterna haft dialog med berörda åtgärdsmyndigheter.
- I konsekvensanalysen som redovisas i kapitel 3 i åtgärdsprogrammet har en distriktsspecifik analys lagts till. Den distriktsspecifika analysen beskriver konsekvenser i form av kostnader och nyttor kopplat till länsstyrelser och kommuners arbete i det aktuella distriktet samt den påverkan som är störst i distriktet. Den distriktsspecifika analysen är ett komplement till den nationella analysen som var med i samrådsmaterialet.
- Synpunkter på föreslagna miljökvalitetsnormer för enskilda vattenförekomster har i vissa fall lett till ändringar. Vattenmyndigheterna har granskat synpunkterna och gjort fördjupade utredningar tillsammans med länsstyrelsernas beredningssekretariat. I dessa analyser identifierades bland annat fler vattenförekomster som uppfyller kriterierna för mindre strängt krav med avseende på påverkan från näringsämnen och med avseende på fysisk påverkan från tätortsbebyggelse. Analyserna ledde också till vissa justeringar i miljökvalitetsnormer för vattenförekomster påverkade av vattenkraft. Kapitel 7 Miljökvalitetsnormer för vatten i förvaltningsplanen har kompletterats med en tydligare beskrivning av hur vattenmyndigheterna planerar fortsätta utveckla metoder och underlag för förklarande av vattenförekomster som kraftigt modifierade och fastställande av mindre stränga krav.

- Det underlag som lämnades ut i senare delen av samrådet, i mars 2021, om miljökvalitetsnormer i vattenförekomster som har påverkan från vattenkraft har nu sammanfogats med kapitel 7 i förvaltningsplanen.
- I förvaltningsplanen har förtydliganden och kompletteringar gjorts i alla kapitel. De största förändringarna har gjorts i kapitel 8 Sammanfattning av åtgärdsprogrammet. Där har såväl disposition som innehåll ändrats för att bättre stämma överens med kapitel 1 i åtgärdsprogrammet, och för att tydligare följa kraven i vattenförvaltningsförordningen.
- Förslaget till delförvaltningsplan med åtgärder mot torka och vattenbrist har utvecklats i Södra Östersjöns vattendistrikt till en delförvaltningsplan och ett delåtgärdsprogram. Övriga vattenmyndigheter gick inte vidare med delförvaltningsplanerna utan har istället lyft in en del av innehållet i förvaltningsplanen, bland annat genom kompletteringar i kapitel 5 Vatten i ett förändrat klimat.

Synpunkterna från samrådet 2020–2021 finns sammanställt i en samrådssammanställning (Vattenmyndigheten Södra Östersjön, 2022). För att ta del av samrådssvaren kontakta Vattenmyndigheten i Södra Östersjöns vattendistrikt vid Länsstyrelsen Kalmar län och ange diarienummer 537-9478-2020.

9.3 Information och kommunikation

Om vattenförvaltningen genomförs på ett väl förankrat sätt effektiviserar arbetet, eventuella målkonflikter kan identifieras tidigt och potentiellt dubbelarbete förebyggs. I detta är information och kommunikation viktigt.

Kommunikationsarbetet ska leda till en ökad kännedom om uppdrag, ansvarsområden, arbetsmetoder, kontaktvägar och förslag till beslut. På vattenmyndigheterna vilar dessutom ett särskilt ansvar för att göra informationen lättillgänglig och lätt att förstå. Planerad och väl genomförd kommunikation bidrar till att skapa, vårda och utveckla relationer både inom vattenmyndigheterna och i kontakterna med målgrupper samt beslutsfattare och uppdragsgivare.

Ny webbplats och databasen VISS

Den 20 november 2019 publicerade vattenmyndigheterna en ny webbplats, www.vattenmyndigheterna.se.

En annan viktig informationskälla i vattenförvaltningsarbetet är databasen Vatteninformationssystem Sverige VISS som har utvecklats av vattenmyndigheterna, länsstyrelserna och Havs- och vattenmyndigheten. VISS förvaltas i dag av Länsstyrelsen i Jönköping. Databasen är tillgänglig för alla på internet via adressen viss.lansstyrelsen.se och har bland annat sökbara kartor med valbara lager. VISS är en portal för information och data om alla vattenförekomster i grundvatten, sjöar, vattendrag och längs kusten. Här finns till exempel statusklassning, miljökvalitetsnormer och påverkanskällor för varje enskild vattenförekomst. Eventuell övervakning av vattenförekomsten och förslag på åtgärder för en bättre vattenkvalitet är också sådant som tas upp.

Under förvaltningscykel 2016–2021 har vattenmyndigheterna genomfört ett projekt kallat SKAV: Sammanhängande Kedja Av information i VISS. Den så kallade SKAV-kedjan ska finnas i VISS för varje vattenförekomst enligt: påverkanskälla → status → riskbedömning → åtgärdsanalys → normsättning.

VISS har funnits med i många år och databasen har gradvis byggts ut och utvecklats. Sedan VISS lanserades har den tekniska utvecklingen gått framåt och databasen har i vissa delar blivit föråldrad. Vattenmyndigheterna och länsstyrelsernas systemförvaltare har konstaterat att systemet behöver konstrueras om från grunden för att möta tekniska och säkerhetsmässiga krav. För att göra detta driver vattenmyndigheterna och Havs- och vattenmyndigheten (HaV) utvecklingsprojektet "VISS 2.0". I projektet ingår förutom teknisk utveckling också att förbättra systemets användarvänlighet och funktionalitet, och att i större utsträckning möta olika målgruppers behov.

Vattenmyndigheterna utvecklar ständigt sin digitala verktygslåda med nya program och användningsområden. Ett exempel är StoryMaps där interaktiva kartor används för att visualisera information.

Sociala medier

Vattenmyndigheterna använder de sociala plattformarna LinkedIn och Youtube för att nå ut till en bred målgrupp. Genom att dela inlägg med nyheter och evenemang på LinkedIn visar vattenmyndigheterna vad de bidrar med i vattenfrågan. Youtube används som plattform för att ladda upp och sprida filmer. Youtubekanalerna innehåller såväl informations- och utbildningsfilmer som nyheter och intervjuer.

Publikationer

Vattenmyndigheterna publicerar olika typer av skrifter, dokument, nyhetsbrev och rapporter. Vissa berör enskilda distrikt medan andra är nationella. Samtliga publikationer finns att ladda ner som pdf:er eller beställa på vår webbplats. Här följer några exempel på publikationer som vattenmyndigheterna tagit fram under perioden 2016–2021.

Nyttan med bättre vatten

Med den här skriften vill vattenmyndigheterna ge kommunala beslutsfattare goda argument för beslut om fler vattenåtgärder. Här finns exempel på hur stor nytta som åtgärder gör för vattnet – och för oss människor – och hur stora värden det faktiskt kan röra sig om. Mycket handlar om ekonomi, men det finns också andra värden som är svårare att sätta en prislapp på.

Verktyg för bättre vatten

Denna broschyr vänder sig främst till handläggare på länsstyrelserna för att ge kunskap om systemet med miljökvalitetsnormer för vatten, MKN. Den kan också användas av länsstyrelserna i kontakt med kommuner och verksamhetsutövare när det gäller MKN.

Skriften är inte tänkt att användas som vägledning vid prövning och tillsyn. I de fallen hänvisar vi till fördjupad information hos Havs- och vattenmyndigheten och andra myndigheter som vägleder kring tillämpning av miljökvalitetsnormer i tillsyn, prövning och fysisk planering.

Vattenblänk – Nyhetsbrev

Vattenblänk var ett digitalt nyhetsbrev som vattenmyndigheterna gav ut fyra gånger per år. Nyhetsbrevet innehöll nyheter om vattenförvaltning och vattenvård. Det avvecklades under 2021 och istället satsar vattenmyndigheterna på tätare nyhetspublicering på vår webbplats www.vattenmyndigheterna.se.

WaterCoG – Nyhetsbrev

I projektet Water Co-Governance har vattenmyndigheterna tillsammans med fyra andra EU-länder undersökt hur det lokala arbetet kring EU:s vattendirektiv kan bli ännu bättre. I WaterCoG:s nyhetsbrev har man kunnat hitta information om olika aktiviteter både här i Sverige och utomlands. Projektet avslutades i oktober 2021.



Vattenförvaltningsarbetet utvecklas ständigt. Vägen framåt behöver innebära att åtgärdstakten fortsätter att öka även under kommande år.

10 Vattenförvaltning 2022–2027

Vattenförvaltning är ett ständigt pågående arbete som inte kommer att avslutas 2027. Samhällets behov, förändringar i påverkanstryck och klimatförändringar tillsammans med nya politiska förutsättningar sätter ramarna för framtidsutblicken. Vattenmyndigheten har inte ambitionen att kunna överblicka allt som kommer att påverka vårt arbete i kommande sexårsperiod, men vi lyfter här några viktiga saker både ur ett omvärldsperspektiv och utifrån vad vi själva ser som de mest väsentliga utmaningarna och utvecklingsbehoven inom den svenska vattenförvaltningen.

Det händer mycket inte minst på EU-nivån just nu. Hanteringen och efterverkningarna av pandemin, Brexit och migrationsfrågorna kan indirekt komma att påverka både samarbetsklimatet och den EU-gemensamma budgeten. Mer direkt så har EU:s gröna giv (European Green Deal) med strategier för biologisk mångfald, klimatåtgärder och "Farm to Fork" en given koppling till europeisk och därmed svensk vattenförvaltning. Vattenmyndigheten kommer att följa resultatet av dessa strategier och kopplingarna till EU:s gemensamma jordbrukspolitik. Styrningen via budgeten på EU-nivå har stor betydelse för förutsättningarna att genomföra nödvändiga åtgärder bland annat för att hantera jordbrukets påverkan.

Under december 2020 beslutades om ett nytt dricksvattendirektiv (98/83/EG). Där poängteras bland annat kopplingen till den kunskap som inhämtats och de åtgärder som genomförts inom ramen för vattendirektivet. Dessutom ska det tas större hänsyn till hur klimatförändringarna påverkar vattenresurserna. När det nya dricksvattendirektivet implementeras i svensk lagstiftning kommer samordningen med vattenförvaltningens arbete öka och vi behöver ta höjd för ett sådant arbete när ansvarsfördelningen blir klargjord.

Det har tagits initiativ till att påbörja en översyn och eventuell revidering av avloppsvattendirektivet (91/271/EEG), som kan påverka förutsättningarna att genomföra åtgärder kopplat till påverkan från avloppsvatten.

I det fortsatta arbetet kommer sannolikt effekterna av vad den pågående klimatförändringen få ökad betydelse inom vattenförvaltningen i distriktet. Vi vet att temperatur- och nederbördsmonster förändras på olika sätt och att takten för förändringarna kan gå fortare än vad nuvarande nationella och internationella åtaganden tar höjd för. De senaste årens stora variationer när det gäller både nederbörd och torra perioder har tydliggjort hur känsliga våra vattenresurser och vårt samhälle är för situationer med höga flöden eller vattenbrist. Det är därför viktigt att vi under den kommande sexårsperioden ökar både kunskapsunderlag och beredskap för att hantera sådana förändringar.

Hur effekterna av klimatförändringarna påverkar ekosystemen, hydrologin, vattenkvaliteten och vattentillgången i distriktet eller avrinningsområden behöver vi mer kunskap om. Med den kunskapen kan vi bättre hantera de olika klimatanpassningsutmaningarna och anpassa åtgärder därefter. Effekterna kommer att se olika ut i olika delar av landet och därmed mellan vattendistriktet. Vattenmyndigheten arbetar intensivt med att hantera klimatförändringarnas betydelse för våra vattenresurser, både när det gäller vattenkvaliteten och tillgången på vatten för olika samhällsbehov. För första gången finns nu en delförvaltningsplan och ett delåtgärdsprogram som fokuserar på vattenbrist i Södra Östersjöns vattendistrikt.

Sedan 2004, då vattendirektivet införlivades i Sverige, har det hänt mycket när det gäller administration och planering på vattenområdet, som till exempel:

- en utvecklad förståelse för hur förvaltningen behöver ske utifrån vattnets väg och därmed över administrativa gränser
- införande av ett allt bättre IT-stöd
- förtydliganden av behovet av ökad miljöövervakning och finansiering
- en ökad medvetenhet om vikten av att ta hänsyn till vattenkvalitets- och vattenresursfrågor på ett tidigt stadium i samhällsplaneringen

Sedan 2004 har även ändringar i lagar, regler och en ökad finansiering av åtgärdsarbetet bidragit till allt bättre förutsättningar för Sveriges vattenförvaltning. Lagar och regler har anpassats till vattenförvaltningen genom bland annat förändringar i miljöbalken och tillhörande förordningar. Som exempel framgår det så kallade förbudet mot försämring av vattenmiljöerna sedan 2019 direkt av lagtext, likväl som genomförandet av den nationella planen för moderna miljövillkor för vattenkraften. De aktörer som återspeglar till vattenmyndigheterna uttrycker att miljökvalitetsnormerna är styrande för de prioriteringar som görs avseende vattenrelaterad verksamhet.

Utökad finansiering inom LOVA (lokala vattenvårdsprojekt), särskilda satsningar på åtgärder för att trygga dricksvattenförsörjningen, riktade medel till länsstyrelsernas tillsyn och satsningar på efterbehandling av förorenade områden är några exempel på satsningar som ger möjligheter till ett bättre och mer ändamålsenligt åtgärdsarbete. Både andra medel och frivilligt arbete bidrar till att förbättra vattenmiljön där det behövs. Vattenmyndigheterna bedömer dock att det fortfarande finns outnyttjade möjligheter i landsbygdsprogrammet, havs- och fiskeriprogrammet, de regionala strukturprogrammen och socialfundsprogrammet när det gäller finansiering av EU:s övergripande mål inom vattenområdet.



*EU-finansiering kan ge möjligheter till ett bättre och mer ändamålsenligt åtgärdsarbete.
Foto: Le Carlsson/ Azote*

Trots allt bra som görs och de stegvisa förbättringar som sker, så är vi ändå långt ifrån att nå målen. De sammanlagda resultaten från innevarande sexårsperiod visar att cirka hälften av vattenförekomsterna i Sverige fortfarande inte når god status.

Vattenmyndigheten har nu beslutat om förvaltningsplan, miljökvalitetsnormer och åtgärdsprogram för tredje gången. Genom vår kartläggning av påverkanskällor och vattnets status har vi bättre kunskap än någonsin om vad som behöver göras var och kan i många fall också peka på vem som är ansvarig för att genomföra åtgärderna. När det gäller jordbruksåtgärder har vi också kunnat analysera vilka fysiska åtgärder som bör vara de mest kostnadseffektiva. Genom en styrmedelsanalys har vi identifierat vilka administrativa åtgärder som behöver genomföras av myndigheter och kommuner för att se till att fysiska åtgärder i vattenmiljöerna faktiskt kommer till stånd. Detta framgår av Åtgärdsprogram för vatten 2022–2027, där vi anger sådana åtgärder som myndigheter och kommuner behöver genomföra under nästa sexårscykel. De övergripande, administrativa åtgärderna i vattenmyndigheternas åtgärdsprogram är avsiktligt utformade med utgångspunkt från vilka styrmedel respektive myndighet och kommun har möjlighet att tillämpa för att se till att konkreta förbättrande eller förebyggande åtgärder kommer till stånd. I det avseendet skiljer sig inte förhållandena åt mellan de fem vattendistrikten, vilket innebär att de fem åtgärdsprogrammen i huvudsak är likadant utformade. Det är det faktiska genomförandet av dessa uppdrag som kommer att vara olika mellan vattendistrikten då behoven i miljön och samhället ser olika ut. Med hjälp av lärdomar från tidigare förvaltningscykler behöver vi också fortsätta följa upp hur åtgärds genomförandet och samordningen mellan olika aktörer och ansvarsområden sker och utvecklas.

Under denna förvaltningscykel ska god status nås och där det finns skäl för undantag från detta ska målnivån inom undantaget vara definierat. Det behövs gemensamma ansträngningar för att klara det fram till 2027.

Det är därför upp till alla berörda att göra sin del av vattenförvaltningsarbetet. Det gäller på alla nivåer från regeringen via ansvariga myndigheter till kommuner och verksamhetsutövare. Sverige har ett ansvar inför EU att klara av sitt åtagande, men det viktigaste är att förvalta våra gemensamma vattenresurser för samhället i stort och för de kommande generationerna. Fördröjningar i genomförandet av åtgärder medför risker för ekosystemen och för samhällsutveckling som är beroende av förutsägbar vattenkvalitet och kvantitet.

Tillräckligt med vatten av god kvalitet kan inte ersättas med något!

10.1 Utveckling av vattenarbetet

Vattendirektivets adaptiva och cykliska förvaltningsmodell innebär att genomförandet sker stegvist med ett lärande i fokus, där ständiga förbättringar av både kunskap och processer kan ske. Vi behöver därför fortsätta att utveckla och förbättra vattenarbetet även under kommande sexårsperiod. Bygga vidare på det som byggts upp och vara ödmjuka inför den förbättringspotential och de nya behov som finns.

I Södra Östersjöns vattendistrikt pågår ett stort arbete för att förebygga negativ påverkan och förbättra vattenmiljöerna. Trots alla värdefulla insatser finns fortsatt många utmaningar. De frågor och behov som finns inom de prioriterade åtgärdsområdena övergödning, dricksvattenförsörjning, miljögifter och fysisk påverkan är fortfarande mest angelägna att lösa. Men det finns också andra utmaningar, en av de största är effekter till följd av det förändrade klimatet.

Förbättringar i vattnen gynnar många, företag, kommuninvånare och ekosystemen och ger förutsättningar för samhällsutveckling och tillgång till värdefulla ekosystemtjänster.

Trots att det skett en ökad medvetenhet om värdet och vikten av en långsiktigt hållbar vattenförvaltning sedan 2004 och fram till idag, så måste åtgärdstakten fortsätta att öka också under perioden till och med 2027. Framförallt bedömer vi att myndigheter och kommuner behöver ta ett ännu större ansvar för att genomföra en aktiv, sammanhållen planering av sitt åtgärdsarbete och se fördelarna med att planera in vattenförvaltningen som en integrerad del av den ordinarie verksamhetens totala miljöarbete. Det krävs också ökad samverkan mellan olika myndigheter och mellan kommuner för att undvika en ineffektiv och kostsam uppdelning och fragmentisering av ansvar och åtgärder mellan olika aktörer och sakområden. Vattenmyndigheterna i samverkan har en ganska bra bild över vilka utvecklingsbehov som finns efter mer än 15 års arbete med att hålla samman vattenförvaltningsarbetet och vattendirektivets genomförande i en svensk kontext. Vi har fått mycket underlag och många förslag från berörda aktörer under samråd, dialoger och i andra samverkanssammanhang. Den rapportering som myndigheter och kommuner gör till vattenmyndigheterna varje år för att redovisa hur det går med åtgärds genomförandet ger också bra underlag. Vi har så långt som möjligt justerat besluts materialet med hjälp av dessa nya underlag och förslag på förbättringar. Sådant vi inte kunnat ta hand om ligger till grund för vårt fortsatta arbete eller förmedlas vidare till den som ansvarar för frågan.

Mycket av den utveckling som behöver göras handlar om nationella frågor, som behöver hanteras likartat över hela landet. Sådana frågor är det bäst att lösa på nationell nivå, exempelvis genom nationella vägledningar, styrmedel och samordnade insatser. Vissa frågor behöver till och med hanteras genom politiska beslut, som exempelvis ny eller förändrad lagstiftning, ökad eller omfördelad finansiering eller tydligare styrning av statliga myndigheter. Andra frågor behöver hanteras på en mer regional nivå eftersom förutsättningar och utmaningar ser olika ut i olika delar av landet.

Nedan beskrivs övergripande utvecklingsbehov och utmaningar inom några olika områden under kommande år.

Gemensamma frågor för kommande sexårsperiod

Sammanhållen vattenpolitik

Det saknas ännu en sammanhållen vattenpolitik på flera områden. Ett samlat nationellt grepp kring vattenfrågorna skulle vara positivt för vattenförvaltningen. Den statliga utredningen En utvecklad vattenförvaltning (SOU 2019:66) har föreslagit att regeringen bör ta fram en skrivelse till riksdagen om en nationell handlingsplan på vattenpolitikens område som ger en övergripande inriktning på arbetet i Sverige för den kommande sexårsperioden. Därmed skulle kopplingen till finansieringen av förvaltningsarbetet och åtgärder kunna utvecklas.

Regeringen har tagit ett samlat beslut i vattenkraftsfrågan i och med den nationella planen för miljöanpassning av vattenkraft (NAP). Det finns också långsiktiga planer för kalkning och hanteringen av förorenade områden, men mycket saknas inom andra områden. Exempel på områden där ett större och sammanhållet grepp skulle behöva tas är jordbrukspolitik, miljöövervakningen, klimatanpassning, vattenhushållning och markavvattning samt stadsutveckling och bostadsmål. Frågorna har olika tyngd i de fem vattendistrikten och därför måste nationella beslut och strategier omsättas till regionala förutsättningar med utgångspunkt i vattnets geografi.

Myndigheter och kommuner behöver göra mer

Varje myndighet måste ta ett större ansvar för att ta ett sammanhållet grepp över sin del av vattenförvaltningsarbetet och integrera sina uppdrag inom vattenförvaltningen i hela sin verksamhet på strategisk nivå. På så sätt kan risken för utebliven samordning med relaterade uppdrag minimeras och arbetet effektiviseras. Det finns exempel på att motsatta intressen inte hanteras tillräcklig väl. Detta behov återspeglas i en ny åtgärd 1 i Åtgärdsprogram för vatten 2022–2027, riktad till alla åtgärdsmyndigheter, som ålägger ansvar för en strategisk och integrerad planering av åtgärdsprogrammets genomförande inom ramen för myndighetens ansvarsområde.

Vattendistriktet med sina avrinningsområden har olika naturgeografiska förhållanden och åtgärder för att motverka eller förebygga negativ påverkan blir bara effektiva med utgångspunkt i vattnets geografi. Många län och kommuner behöver därför samarbeta utanför sina geografiska gränser, vilket kan vara en svårighet.

Vattenmyndigheterna har för att stimulera ett sådant samarbete tagit fram en ny åtgärd som riktas till kommunerna och länsstyrelserna, där dessa åläggs att göra en övergripande vattenplanering med en helhetssyn utifrån ett avrinningsområdesperspektiv. Denna planering ska tala om hur miljö kvalitetsnormerna ska beaktas i alla relevanta delar av verksamheten. Det som är gemensamt är att vattenfrågorna berör många olika verksamheter inom respektive organisation och måste lyftas in i den övergripande verksamhetsplaneringen. På länsstyrelserna finns särskilt behov av att involvera olika sakområden i genomförandet av åtgärdsprogrammet, som till exempel miljöskydd, landsbygdsfrågor, kulturmiljö och samhällsplanering. För att stötta genomförandet av planeringsåtgärden har Boverket en åtgärd som syftar till att ge vägledning, för att kommunerna lättare ska kunna beakta miljö kvalitetsnormerna i den fysiska planeringen.

Dessa planeringsåtgärder poängterar att vattenförvaltningen måste integreras i allt arbete där miljö kvalitetsnormerna berörs. Här lyfts också fram att kommuner och länsstyrelser behöver prioritera de områden där miljö kvalitetsnormerna riskerar att inte nås eller där försämring hotar. De olika distrikten har olika utmaningar. Därför blir det länsstyrelsens och kommunens uppgift att med hjälp av informationen i VISS identifiera var krutet ska läggas. För att ytterligare underlätta för kommuner och länsstyrelser utvecklar vi ett digitalt åtgärdsunderlag med kartor i formatet story maps.

Det finns en stor spännvidd i kommunernas förutsättningar att jobba med vattenförvaltning både i planeringsdelen och åtgärds genomförandet. Resursbrist kan utgöra en begränsande faktor för små kommuner med mycket vatten och mindre skatteunderlag. Samarbete över kommungränser inom ett avrinningsområde är en möjlighet som bör nyttjas i större utsträckning för att underlätta. Vattenmyndigheternas planeringsunderlag är också avsett att kunna vara direkt användbart och kan bidra till att minska den egna arbetsinsatsen.

Miljöövervakningen behöver utvecklas

En väl planerad miljöövervakning är nödvändig för att de beslut som ska fattas inom arbetet med vattenförvaltning ska bli så väl underbyggda som möjligt. Sveriges övervakning av yt- och grundvatten är i många avseenden bra, men behöver samtidigt utvecklas ytterligare för att bättre möta upp de behov som finns inom vattenförvaltningen.

Områden med särskilt stora behov är:

- övervakningen av biologiska kvalitetsfaktorer
- övervakning av prioriterade ämnen och särskilda förorenande ämnen
- övervakningen av hydromorfologiska kvalitetsfaktorer
- övervakning av grundvattennivåer i påverkade områden.

Det behövs också mer kontroll och kunskap om nya ämnen som kan utgöra risk för vattenmiljön.

Arbetet med att utveckla och samordna nationell och regional miljöövervakning så att den bättre anpassas till vattenförvaltningsarbetets behov drivs av Havs- och vattenmyndigheten och vattenmyndigheterna, tillsammans med Sveriges geologiska undersökning och Naturvårdsverket. Utredningen Sveriges miljöövervakning – dess uppgift och organisation för en god miljöförvaltning (SOU 2019:22) lämnade sitt betänkande 2020, men utredningen utredde aldrig frågan kring vilka analyser som behöver göras av faktorer som påverkar miljön och de bakomliggande orsakerna till att förändringar i miljötillståndet inträffar. Därmed ingick inte heller vilka analyser som behöver genomföras inom vattenförvaltningsarbetet för att utforma väl utformade övervakningsprogram i enlighet med vattenförvaltningsförordningen.

Utvecklingsbehoven inom miljöövervakningen beskrivs mer i kapitel 4 Miljöövervakning.

Dessutom finns det stora insatser kvar att göra hos de myndigheter som har ansvar för information, data och dataflöden när det gäller att koppla samman och kvalitetssäkra underlag. Eftersom underlagsdata är en viktig grund för hela vattenförvaltningsarbetet måste dessa vara lättillgängliga och kvalitetsgranskade samt hållas uppdaterade.

Nationell prövningsplan för vattenkraften

Den nationella planen för moderna miljövillkor för vattenkraften (NAP) beslutades av regeringen den 25 juni 2020 (Regeringen, 2020). Planen innebär att alla anmälda anläggningar för vattenkraftsproduktion som omfattas av planen ska omprövas för att få moderna miljövillkor (läs mer i kapitel 7 Miljökvalitetsnormer för vatten) och prövningarna ska ske under drygt 20 år med start 2022. Sista prövningen enligt planen ska ske år 2039 vilket innebär arbetet fortlöper även i kommande sexårscykler efter 2027.

Vattenmyndigheternas arbete med kvalitetskrav enligt vattenförvaltningsförordningen (2004:660) bedrivs i den prioriteringsordning som behövs för att genomföra NAP under perioden 2022–2039. Vattenmyndigheten fortsätter att revidera normer för att varje prövning ska få ett så bra underlag som möjligt allt eftersom ny information tillkommer och ny teknik utvecklas. Samråd om miljökvalitetsnormer för både kraftigt modifierade och naturliga vattenförekomster med påverkan av vattenkraft kommer därför att hållas regelbundet under vattenförvaltningscykeln.

Markavvattning

Markavvattningens koppling till ekologisk status och avvägningen mot jordbrukets och skogsbrukets behov är något som samhället behöver arbeta vidare med.

Vattenmyndigheterna i samverkan intensifierar arbetet med dessa frågor under perioden 2022–2027. Vår ambition är att kunna samråda förslag på kraftigt modifierade vatten (KMOV) för markavvattning under den pågående sexårscykeln, det vill säga före den ordinarie revideringen som ska ske 2027. Markavvattning är väsentlig för jordbruket för att växtodlingen kan optimeras. Samtidigt så påverkas vattendragen av avvattningen. All markavvattning som finns idag behövs inte medan de negativa effekterna kvarstår. Exempelvis finns markavvattningsföretag som är inaktiva, medan vissa har omoderna tillstånd. Vissa skulle kunna användas för reglerad dränering. I ett förändrat klimat kan behov och villkor behöva förändras. Detta utvecklingsarbete bedrivs i nära samverkan med bland annat Jordbruksverket.

Åtgärder mot övergödning

Negativa effekter av övergödning är ett välkänt problem som behöver ytterligare fokus när det gäller åtgärder och finansiering. Kunskapen om läget är fullt tillräcklig för både inlandsvatten och Östersjön. EU:s mål för den gemensamma jordbrukspolitiken (GJP) pekar tydligt på att stöden i kommande programperiod ska användas för att minska näringsläckaget från jordbruket. Under hösten 2021 gjordes ett stort arbete med att ta fram den svenska strategiska planen för nästa period och inför framtagandet av regionala handlingsplaner. I denna plan måste strategin för att adressera åtgärdsbehovet för att motverka övergödning vara mycket tydlig. Vattenmyndigheterna ser inte att åtgärderna för minskat näringsläckage motverkar ambitionerna om en ökad inhemsk hållbar livsmedelsproduktion i den svenska Livsmedelsstrategin. En hållbar produktion måste ske utan att vattenkvalitet och -kvantitet påverkas negativt.

Sverige satsar allt större medel för att minska övergödningens problem via Lokala vattenvårdsprojekt (LOVA), Lokala naturvårdssatsningen (LONA) och Lokalt engagemang för vatten (LEVA). Den sammanlagda storleken på dessa bidrag var mer än en halv miljard för år 2021. Via dessa stöd ska fler konkreta åtgärder i form av till exempel våtmarker, tvästegsdiken och skydds zoner komma till stånd. I backspeglarna har många planer och utredningar gjorts med dessa bidrag, vilka det nu förhoppningsvis är dags att realisera. Vattenmyndigheterna ser också att effektuppföljningen av dessa stora satsningar måste utvecklas.

Då stöd för konkreta åtgärder och rådgivning baseras på frivillighet genom ansökningsförfaranden från den enskilde verksamhetsutövaren eller kommunen är träffsäkerheten i att dessa åtgärder genomförs där de bäst behövs inte optimal. Uppföljningar visar att intresset för att till exempel söka finansiering för en våtmark varierar stort mellan olika län. En ökad träffsäkerhet skulle innebära ökad miljönytta per krona. Hur intresset från berörda verksamhetsutövare kan öka är en fråga som måste adresseras. Därför finns det åtgärder till såväl Jordbruksverket som länsstyrelserna angående detta.

Där det finns övergödningens problem i havsmiljön görs åtgärder effektivast på land. Havs- och vattenmyndigheten ansvarar för havsmiljöns åtgärdsprogram enligt havsmiljödirektivet. I detta program hänvisas till att åtgärder mot övergödning behöver ske på land via de åtgärder som finns i vattenförvaltningens åtgärdsprogram. Detta förstärker behovet av att ansvariga aktörer verkligen ska genomföra sina åtgärder. Helsingforskommissionen (HELCOM) har också bilden klar och den nya uppdaterade internationella överenskommelsen, Baltic Sea Action Plan (BSAP), baseras på nya betningsberäkningar avseende reduktionsbehov av närsaltbelastning (HELCOM, 2021).

Vattenmyndigheterna ser att åtgärdsmålen inom övergödning är rimliga att uppnå inom två sexårscykler under förutsättning att de ansvariga aktörerna genomför sina delar och att finansieringen ligger kvar på nuvarande nivå. Sannolikt behöver dock ekosystemen längre tid på sig för återhämtning.

Vattenförvaltning i ett förändrat klimat

Förvaltningen av vattenresurserna behöver ta hänsyn till det förändrade klimatet på flera olika sätt. Detta innebär anpassningar till olika utmaningar i olika delar av landet. Kusterosion i söder, vattenbrist i öster, större regnmängder i norr och översvämningar i väster är några av de utmaningar som följer av ett förändrat klimat. Det finns ett stort behov av att kunna få en mer detaljerad bild i både tid och rum av regionala klimatscenarier, vattenbalansberäkningar per avrinningsområde, samhällets samlade vattenbehov, tillstånd för vattenuttag och ekosystemens respons. Under 2022 överlämnade Nationella expertrådet för klimatanpassning sin första rapport till regeringen. Den innehåller bland annat förslag på inriktning av det nationella arbetet för klimatanpassning och en utvärdering av det arbete som skett hittills. Rapporten utgör underlag till regeringens klimatanpassningsstrategi där vattenfrågor har en framträdande och viktig roll. Regeringen har också tagit fram en ny vattenhushållningsstrategi för att förebygga problem med konkurrens om vatten när tillgången är begränsad.

Vattenbrist har sedan länge varit ett problem i vissa delar av landet, framförallt i Södra Östersjöns vattendistrikt. Vattenbristen har dock under senare år drabbat allt större delar av landet, åtminstone temporärt. I Södra Östersjöns vattendistrikt finns nu en delförvaltningsplan och ett delåtgärdsprogram med fokus på vattenbrist och torra. Det handlar inte om krishantering utan framförallt om ett förebyggande arbete. Det har inte varit möjligt att kvantifiera vattenbrist så tydligt som vi önskar, inte heller kan problemen fullt ut kopplas till påverkan och därmed till relevanta åtgärder såsom direktivet kräver. Delförvaltningsplanen är ett första steg som både visar på bristen på användbara data och föreslår vad som mer behöver göras för att motverka vattenbrist. Ett verktyg som skulle behöva tas fram är specifika bedömningsgrunder och miljö kvalitetsnormer för kvantitativ status för sjöar och vattendrag.

Det är också viktigt att planera och prioritera rätten till vattenuttag i ett klimatperspektiv. Ett förändrat klimat kommer också att leda till större risker för översvämningar – både som följd av skyfall och stigande havsnivåer. Många åtgärder med annat primärt syfte kan också förebygga risk för översvämning och minska negativa effekter. Exempelvis dagvattenhantering, våtmarker och tvåstegsdiken som utformas utifrån förutsättningar i avrinningsområdet. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) pekar på riskområden framförallt i städer, samtidigt som många åtgärder behövs uppströms. Länsstyrelserna ska se till att åtgärder för riskhantering föreslås. MSB behöver tillhandahålla hela sitt översvämningssunderlag och länsstyrelserna behöver stämma av åtgärder inom båda direktiven - vattendirektivet och översvämningdirektivet - för att undvika intressekonflikter och hitta synergieffekter.

På kort sikt är det inte troligt att direkta effekter från klimatförändringar kommer att påverka möjligheten att nå vattenförvaltningsmålen i så stor utsträckning. Däremot är det mer troligt att samhällets klimatanpassningsåtgärder kan komma att påverka vattnet. Därför är det viktigt att vattenförvaltningsarbetet samordnas med arbetet som följer av översvämningdirektivet för att kunna minimera konflikterna mellan de olika direktivens mål. Synergieffekter kan nås genom att förbättra och bevara ekosystemens, markernas och grundvattenmagasinens naturliga vattenhållande förmåga. EU-kommissionen har tagit fram en vägledning (Europeiska kommissionen, 2009) för hantering av klimatförändringar i vattenförvaltningsarbetet. Enligt vägledningen bör ett förändrat klimat inte användas som

motiv för att sänka förbättringskraven (miljökvalitetsnormer med undantag i form av mindre stränga krav) för en vattenförekost. Den åtgärd som främst förespråkas är att hålla kvar vatten högt uppe i avrinningsområdet för att minska risken för både stora översvämningar nedströms och vattenbrist.

Kommunerna behöver dimensionera dagvattenanläggningar, hitta platser för planerad översvämning samt förnya vatten- och avloppsledningar för att minska risken för att avloppsvatten bräddar över eller läcker in till dricksvattnet. För detta arbete krävs stora investeringar under kommande förvaltningscykel och troligen också i ett ännu längre tidsperspektiv.

Dricksvattenförsörjningen

Dricksvattenfrågorna har en särskild ställning i vattendirektivet framförallt genom att vattentäkterna ska skyddas. Vattenmyndigheternas åtgärdsprogram har pekat på behovet av att vattenskyddet utvecklas – nya vattenskyddsområden behöver inrättas och befintliga föreskrifter uppdateras. Regeringen har anslagit särskilda medel, men ändå går arbetet alltför långsamt.

Hösten 2020 antog EU ett nytt dricksvattendirektiv med utökat krav på riskbedömning av råvattnet och samordning med vattendirektivet. Vi ser goda möjligheter till samarbete och synergier med vattenförvaltningsarbetet. En statlig utredning föreslår hur ansvarsfördelningen för direktivets implementering ska se ut i Sverige. Nya ämnen ska mätas och rapporteras. Även läckage från ledningssystemen och motåtgärder mot detta ska rapporteras till EU.

Redan idag finns risk för att vattenresursen inte räcker till dricksvattenförsörjningen i vissa delar av landet under torra perioder, bland annat på grund av konkurrens om vattnet med till exempel jordbruk och industri. Samtidigt måste ekosystemen ha den nödvändiga vattentillgången tryggad. Även frågor om grundvattenkvantitet behöver större uppmärksamhet då låga grundvattennivåer har stor effekt på grundvattenberoende ekosystem.

I nästa sexårsperiod behöver också frågor rörande bakterier och andra mikroorganismer i dricksvattentäkter uppmärksammas, särskilt motiverat av ett varmare klimat.

EU:s rekommendationer till Sverige

Medlemsstaterna gör regelbundna redovisningar till EU-kommissionen av hur arbetet med att genomföra vattenförvaltningen fortskrider. EU-kommissionen granskar redovisningarna och återkopplar till respektive medlemsstat hur man bedömer att genomförandet går.

Återkopplingen från EU är viktig för den fortsatta utvecklingen av arbetet med vattenförvaltning. Den pekar ut förbättringsbehov och ger en indikation på vad medlemsstaterna behöver prioritera. I februari 2019 fick medlemsstaterna återkoppling från granskningen av vattendistriktens förvaltningsplaner som beslutades 2016. För Sveriges del lyftes bland annat rekommendationer att stärka miljöövervakningen, att förbättra motiveringen av undantag, att utveckla indikatorer för betydande påverkanstryck, att identifiera fler åtgärder för att reducera fosforläckage, att ta fram förvaltningsplaner för hantering av torka och att arbeta vidare med kostnadstäckning för vattenanvändning (Europeiska kommissionen, 2019).

Dessa rekommendationer följdes upp i början av 2021 med två så kallade EU-piloter, där EU-kommissionen ställde ett antal frågor om det svenska genomförandet av vattendirektivet i ljuset av den granskning och återkoppling som skedde 2019. I Sveriges svar till EU-

kommissionen har regeringen pekat på några utvecklingsområden som kommer att påverka inriktningen för det svenska vattenförvaltningsarbetet under kommande år.

EU trycker på i många sammanhang och EU-kommissionen lämnade så sent som i juni 2020 besked om att vattendirektivet inte ska öppnas upp för någon större revidering. Samtidigt flaggade de för att ett större fokus kommer att ligga på att understödja medlemsstaternas implementering och se till att direktivet efterlevs i större utsträckning.

EU-kommissionen har poängterat att det inte är tillräckligt att bara bygga åtgärdsprogram på sådant som redan görs eller ändå ska göras. Åtgärdsprogrammen ska innehålla specifika åtgärder för kontroll av vattenuttag, utsläpp från punktkällor, diffusa utsläpp, fysisk förändring samt ytterligare åtgärder som behövs för att nå kvalitetsmålen.

10.2 Viktiga frågor och särskilda utmaningar i Södra Östersjöns vattendistrikt

Den pågående och framtida förvaltningen av vatten i Södra Östersjöns vattendistrikt innehåller många utmaningar. De frågor och behov som finns inom de prioriterade åtgärdsområdena övergödning, dricksvattenförsörjning, miljögifter och fysisk påverkan är fortfarande mest angelägna att lösa, men det finns utmaningar även inom andra områden. En av de största utmaningarna är det förändrade klimatet. Exempelvis påverkas förutsättningarna för ekosystemen av högre temperaturer och förändrade nederbördsmonster, utbredningen av invasiva arter växer, ökad risk för såväl torka som översvämningar förväntas, de areella näringarna kommer att beröras både negativt och positivt samt turismen i distriktet kommer troligen att öka. Även en ökad brunifiering kan hänga ihop med det förändrade klimatet. Det är vanskligt att bedöma hur stora klimatförändringarna blir och hur fort förloppen sker, eftersom uppmätta värden många gånger överskrider forskningens prognoser. Dessa förändringar har stor inverkan på vattenförsörjningen i distriktet, som utgår från en gemensam och begränsad resurs.

När många intressen ska samsas är det särskilt viktigt att vattenuttag har moderna tillstånd och att dricksvatten för människor har ett gott skydd. För att hindra oönskad påverkan av föroreningar är det viktigt att varje vattentäkt riskbedöms utifrån lokala förhållanden. En utmaning är också att se om det finns potential att minska vattenanvändningen och hålla mer vatten i landskapet inom distriktet.

Övergödningen behöver minska ytterligare

Utsläppen av näringsämnen har minskat mycket de senaste årtiondena, men för att följa miljökvalitetsnormerna finns fortfarande ett stort behov av ytterligare minskningar. Detta innebär bland annat ett fortsatt arbete med att förbättra avlopps- och dagvattenhanteringen. Likaså behöver läckaget av näringsämnen från jordbruksmark minskas ytterligare samtidigt som ett produktivt jordbruk bibehålls. Vilka åtgärder som är lämpliga på vilka marker, hur avlopps- och dagvattenrening kan bli effektivare, hur internbelastning av fosfor från sediment kan minska och hur åtgärderna blir mest kostnadseffektiva, är frågor som är fortsatt viktiga att klarlägga och samverka kring under kommande förvaltningscykel.

Miljögiftspåverkan kräver mer tillsyn och mer övervakning

Kunskapsläget om miljögifter i vatten är fortfarande bristfälligt och behovet av mer övervakning är stort. I vattendistriktet finns ett stort antal förorenade områden, vars påverkan på yt- och grundvatten är dåligt undersökt. Bekämpningsmedel, både de som används idag och de som är förbjudna, återfinns i vattenmiljön. Det kommer också nya ämnen, till exempel

läkemedel och PFAS, där omfattningen och spridningen i miljön är mycket osäker. Synergieffekter av flera kemikalier i miljön är mycket litet undersökt. Behovet av ökad miljöövervakning och ökad miljöskyddstillsyn är därför stort.

Hitta miljölösningar för småskalig vattenkraft

I Södra Östersjöns vattendistrikt finns få stora vattenkraftsanläggningar men över 1 000 småskaliga vattenkraftverk, som ska omprövas för att få moderna miljökrav. Miljöanpassning för att uppnå miljökvalitetsnormerna för vatten kan innebära att öppna upp fria vandringsvägar och att anpassa regleringar av sjöar och vattenflöden. För detta krävs stora insatser av såväl verksamhetsutövare som myndigheter för att hitta de bästa lösningarna för varje enskild vattenkraftanläggning så att påverkan på elproduktion och reglerförmåga blir rimlig. Miljöanpassningen är av stor vikt för den biologiska mångfalden och sportfisket samt ibland även för vattenhushållningen.

Översynen av miljökvalitetsnormer i vattenförekomster påverkade av vattenkraft sker successivt och följer tidplanen i den Nationella planen. Länsstyrelserna i distriktet ansvarar för att kvalitetssäkra underlaget som finns i databasen VISS gällande påverkan, risk, status och åtgärder. Därefter kommer vattenmyndigheten i Södra Östersjön att göra en översyn av miljökvalitetsnormerna och peka ut kraftigt modifierade vatten (KMV) för dessa vattenförekomster där kraven är uppfyllda. Arbetet kommer att fortsätta 15 år framöver för att hitta bra och flexibla lösningar i vattenförekomster där det finns stora biologiska (Natura2000) och kulturella värden, samtidigt som elproduktion och reglerförmåga beaktas.

Ringa in var markavvattning behövs eller inte behövs

Inom områden med jordbruk och skogsbruk finns en stor mängd rätade och kanaliserade vattendrag. Detta tillsammans med utdikning av våtmarker gav i början av förra seklet möjlighet till större produktion. Det finns ett stort behov av att se över vilka områden som behöver prioriteras för produktion, hur dessa produktionsområden kan bli bättre ur miljösynpunkt, samt hur de övriga kan återställas till mer naturliga tillstånd. I distriktet kommer klimatperspektivet med risk för lite eller för mycket vatten vara särskilt viktigt att beakta i detta arbete. Åtgärder för att hålla kvar vatten i landskapet högt upp i avrinningsområdet genom att öka magasineringsskapaciteten i myr- och mossmarker kan innebära flera fördelar genom att både närings- och humusämnen inte förs vidare nedströms, att flödet i vattendraget utjämnas till fördel för både kraftproduktion och annan vattenanvändning och att den biologiska mångfalden gynnas.

Kalkning mot försurning måste fortsätta

Det sura nedfallet som orsakar försurning har minskat med 90 procent sedan 80-talet när det var som störst. Men även om nedfallet skulle upphöra helt har markens buffrande förmåga försvagats. Kalkning kommer därför att behövas lång tid framöver. I Södra Östersjöns vattendistrikt har kalkningsmängderna minskat med 47 procent från 2007 till 2019. Någon ytterligare större nedgång är inte att förvänta under de kommande sex åren.

Skogsbrukets försurande påverkan beror på tillväxten och mängden råvara som skördas. Under 1900-talet har tillväxten i skogen ökat kontinuerligt till följd av förbättrad skogsvård, gödning och tätare skogar. Dessutom har även nedfallet av kväve bidragit. Uttaget av skogsråvara har ökat i ungefär samma takt som den ökade tillväxten. Sedan slutet på 1980-talet har uttaget av skogsråvara ökat ytterligare i och med en ökad användning av skogsbränsle. Bortförslaget av grenar och toppar (grot) vid gallring och slutavverkning ger en betydligt ökad försurningseffekt i jämförelse med uttag av bara stamved. Under 2000-talet har uttaget av grot ökat kraftigt, framför allt i södra Sverige.

Vi vill fortsätta att stärka vattenrådets arbete

Det finns ett stort engagemang på lokal nivå i de 45 vattenråd som etablerats i distriktet. Det är särskilt glädjande att intresset för utlysningar av bidrag är stort i distriktet.

Vattenmyndigheten avser att försöka få fram ytterligare medel att söka. Vattenråden genomför samrådsmöten och andra samverkansaktiviteter, sprider information till berörda, identifierar åtgärdsbehov och initierar utredningar och planering för åtgärder. Vattenrådets betydelse för det lokala engagemanget för vattenfrågorna är viktigt för att nå den gemensamma målbilden som definieras i miljökvalitetsnormerna.

10.3 Vattenförvaltningsarbetet är en del i ett större sammanhang

Det arbete som görs utifrån kraven inom vattenförvaltningsförordningen ska samordnas med annat miljö- och vattenrelaterat arbete. Det finns bland annat flera vattenrelaterade EU-direktiv som på olika sätt knyts till vattendirektivet, till exempel nitratdirektivet, avloppsvattendirektivet, översvämningdirektivet och havsplaneringsdirektivet. Dessutom kopplar gynnsam bevarandestatus inom fågeldirektivet och art- och habitatdirektiven i vattenanknutna Natura 2000-områden till miljökvalitetsnormerna för vatten.

Utöver direktiven så bidrar vattenförvaltningsarbetet till att uppnå målen i andra internationella konventioner om havs- och vattenmiljön såsom samarbetet inom HELCOM och Oslo-Pariskonventionen (OSPAR). Åtgärderna för en bättre havsmiljö är till största delen beroende av åtgärder på land varför vattenförvaltningens åtgärder i grunden är samma som de som krävs för att nå miljömålen i både Östersjön och Nordsjön.

Mål och delmål i FN:s Agenda 2030, de svenska miljökvalitetsmålen och generationsmålet kompletterar varandra på ett bra sätt och är viktiga för den politiska styrningen mot en hållbar framtid. Både vattenförvaltning och havsmiljöförvaltning är en del av arbetet med att nå de vattenanknutna målen. När vi inte miljökvalitetsnormerna för vatten och hav så når vi inte miljömålen, och tvärtom.

Vattenmyndigheternas åtgärdsprogram och miljökvalitetsnormer är viktiga verktyg för att öka takten i miljömålsarbetet och nå det önskade miljötillståndet för våra vatten. Vattenmyndigheterna vill se en större tydlighet från de miljömålsansvariga myndigheterna att verka för vattenförvaltningen åtgärder även i detta sammanhang. En ökad samordning mellan olika målsättningar och mellan ansvariga myndigheters arbete är både kostnadseffektivt och tidsbesparande då målen oftast är detsamma.

10.4 Hållpunkter för åren 2022–2027

Vattenmyndigheten har i första hand tidplanen som anges i vattendirektivet att förhålla sig till. Men vi behöver också samordna vårt arbete med andra processer. I denna sexårsperiod kommer vattendelationen att fatta beslut vid flera olika tillfällen. Inför beslut genomförs samråd under sex månader som vanligt. När det gäller miljökvalitetsnormer finns inte samma tidskrav för samråd i vattenförvaltningsförordningen. Det kan innebära att samråd för ändringar av miljökvalitetsnormer som sker under förvaltningscykeln hålls under kortare period än sex månader.

Planerade samråd inom vattenförvaltningen under kommande sexårscykel:

- arbetsplan med tidtabell
- översikt väsentliga frågor
- normer för kraftigt modifierade vattenförekomster (KMV) på grund av markavvattning
- normer för kraftigt modifierade vattenförekomster (KMV) på grund av vattenkraft enligt nationella prövningsplanens tidplan för prövningsgrupper som ska provas 2025–2027/28
- samråd av förslag reviderade övervakningsprogram, förvaltningsplaner, åtgärdsprogram och miljökvalitetsnormer, 2027–2033

Planer, uppdrag, andra större händelser och nyheter finns på vattenmyndigheternas gemensamma webbplats, www.vattenmyndigheterna.se.

11 Referenser

- Andersson, H. (2018). *Stigande havsnivåer och ökad översvämningrisk - hur påverkar klimatförändringen Sveriges kuster?* MSB. Hämtat från <https://rib.msb.se/filer/pdf/28699.pdf>
- Art- och habitatdirektivet. Rådets direktiv 92/43/EEG om bevarande av livsmiljöer samt vilda djur och växter.
- Asp, M., Berggreen-Clausen, S., Berglöv, G., Björck, E., Johnell, A., Axén Mårtensson, J., . . . Sjökvist, E. (2015). *Framtidsklimat i Östergötlands län – enligt RCP-scenarier*. SMHI. Hämtat från https://www.smhi.se/polopoly_fs/1.95728!/Menu/general/extGroup/attachmentColHold/mainCol1/file/Framtidsklimat_i_Östergötlands_Län_Klimatologi_nr_23.pdf
- Avloppsvattendirektivet. Rådets direktiv 91/271/EEG om rening av avloppsvatten från tätbebyggelse.
- Badvattendirektivet. Rådets direktiv 2006/7/EG av den 15 februari 2006 om förvaltning av badvattenkvaliteten och om upphävande av direktiv 76/160/EEG.
- Berglöv, G., Asp, M., Berggreen-Clausen, S., Björck, E., Axén Mårtensson, J., Nylén, L., . . . Sjökvist, E. (2015). *Framtidsklimat i Kronobergs län – enligt RCP-scenarier*. SMHI. Hämtat från https://www.smhi.se/polopoly_fs/1.95716!/Menu/general/extGroup/attachmentColHold/mainCol1/file/Framtidsklimat_i_Kronobergs_län_Klimatologi_nr_27.pdf
- Bernes, C. (2016). *En varmare värld: Växthuseffekten och klimatets förändringar* (3:e uppl.). Stockholm: Naturvårdsverket. Hämtat från <https://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer6400/978-91-620-1300-4.pdf?pid=19441>
- Boverket. (2020). *PBL kunskapsbanken - en handbok om plan- och bygglagen: Vägledning om översiktsplanering till och med 31 mars 2020*. Boverket. Hämtat från <https://www.boverket.se/globalassets/vagledning/kunskapsbanken/oversiktsplanering/vagledning>
- Brouwer, S., Rayner, T., & Huitema, D. (2013). Mainstreaming Climate Policy: The Case of Climate Adaptation and the Implementation of EU Water Policy. *Environment and Planning C: Government and Policy*, 31(1), 134-153. doi:DOI:10.1068/c11134
- CIS Guidance No.4. (2003). Identification and Designation of Heavily Modified and Artificial Water Bodies. Bryssel: Directorate general environment of the European Commission.
- CIS Guidance No.8. (2002). Public Participation in relation to the Water Framework Directive. Bryssel: Directorate general environment of the European Commission.
- CIS Guidance No.37. (2020). Steps for defining and assessing ecological potential for improving comparability of Heavily Modified Water Bodies. Helsingfors: Directorate general environment of the European Commission.
- Dricksvattendirektivet. Rådets direktiv 98/83/EG om kvaliteten på dricksvatten.
- Eklund, A., Stensen, K., Alavi, G., & Jacobsson, K. (2018). *Sveriges stora sjöar idag och i framtiden: Klimatets påverkan på Väneren, Vättern, Mälaren och Hjälmaren. Kunskapssammanställning februari 2018*. SMHI. Hämtat från https://www.smhi.se/polopoly_fs/1.130362!/klimatologi_49.pdf
- Energimyndigheten. (2020). *Vattenkraft*. Hämtat från <http://www.energimyndigheten.se/fornybart/vattenkraft/> den 16 september 2020
- Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2020/2184 av den 16 december 2020 om kvaliteten på dricksvatten (omarbetning).
- Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1143/2014 av den 22 oktober 2014 om förebyggande och hantering av introduktion och spridning av invasiva främmande arter.

- Europeisk landskapskonvention. European Landscape Convention. Nr. 176. Florens: European Treaty Series.
- Europeiska kommissionen. (2000). Meddelande från kommissionen till rådet, Europaparlamentet och Ekonomiska och sociala kommittén - En prispolitik som främjar en hållbar användning av vattenresurserna (KOM/2000/0477). Bryssel: Europeiska kommissionen.
- Europeiska kommissionen. (2009). *VITBOK - Anpassning till klimatförändring: en europeisk handlingsram*. KOM(2009) 147 slutlig. Hämtat från [https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com\(2009\)0147_/com_com\(2009\)0147_sv.pdf](https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com(2009)0147_/com_com(2009)0147_sv.pdf)
- Europeiska kommissionen. (2019). *Rapport från kommissionen till Europaparlamentet och rådet om genomförandet av vattendirektivet (2000/60/EG) och översvämningsdirektivet (2007/60/EG)*. Bryssel: Europeiska kommissionen. Hämtat från <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2019/SV/COM-2019-95-F1-SV-MAIN-PART-1.PDF>
- Fiskvattendirektivet. Europaparlamentets och rådets direktiv 2006/44/EG om kvaliteten på sådant sötvatten som behöver skyddas eller förbättras för att upprätthålla fiskbestånden.
- Folkhälsomyndigheten. (2011). *Smittsamma sjukdomar - Redovisning av ett myndighetsgemensamt regeringsuppdrag*. Smittskyddsinstitutet, Socialstyrelsen, Statens veterinärmedicinska anstalt. Hämtat från https://www.researchgate.net/publication/289238899_Smittsamma_sjukdomar_i_ett_forandrat_klimat_Redovisning_av_ett_myndighetsgemensamt_regeringsuppdrag
- Fågeldirektivet. Europaparlamentets och rådets direktiv 2009/147/EG om bevarande av vilda fåglar.
- Förordning (1998:1388) om vattenverksamheter.
- Förordning (2018:1428) om myndigheters klimatanpassningsarbete.
- Förordning (2018:1428) om myndigheters klimatanpassningsarbete.
- Förordning (2018:1939) om invasiva främmande arter.
- Grundvattendirektivet. Europaparlamentets och rådets direktiv 2006/118/EG om skydd för grundvatten mot föroreningar och försämring.
- Gyllström, M., Larsson, M., Mentzer, J., Petersson, J. F., Cramér, M., Boholm, P., & Witter, E. (2016). *Åtgärder mot övergödning för att nå god ekologisk status - underlag till vattenmyndigheternas åtgärdsprogram*. Vattenmyndigheterna. Hämtat från <https://viss.lansstyrelsen.se/ReferenceLibrary/53316/Rapport2016-19-Atgarder-mot-overgodning.pdf>
- Havs- och vattenmyndigheten. (2013). *Fiskvandring – arter, drivkrafter och omfattning i tid och rum: Underlag till vägledning om lämpliga försiktighetsmått och bästa möjliga teknik för vattenkraft*. Göteborg: Havs- och vattenmyndigheten. Hämtat från <https://www.havochvatten.se/download/18.5f66a4e81416b5e51f73111/1383209282318/rapport-hav-2013-11-fiskvandring.pdf>
- Havs- och vattenmyndigheten. (2014). *Vägledning för kap. 9-10 §§ vattenförvaltningsförordningen: om förlängd tidsfrist och mindre stränga krav - undantag från att nå en god status/potential till 2015*. Göteborg: Havs- och vattenmyndigheten. Hämtat från <https://www.havochvatten.se/download/18.549ab516149e19df88fc2e0d/1418917813322/rapport-2014-12-vagledning-vattenforvaltning.pdf>
- Havs- och vattenmyndigheten. (2015a). *Nationell strategi för prioritering av vattenåtgärder inom jordbruket: Dialogprojekt Havs- och vattenmyndigheten - Jordbruksverket*. Göteborg: Havs- och vattenmyndigheten. Hämtat från <https://www.havochvatten.se/download/18.64e1919f14d5425666561060/1432549477886/rapport-2015-10-nationell-strategi-prioritering-vattenatgarder-jordbruket.pdf>
- Havs- och vattenmyndigheten. (2015b). *Vägledning för kraftigt modifierade vatten*. Göteborg: Havs- och vattenmyndigheten. Hämtat från

- <https://www.havochvatten.se/download/18.64e1919f14d54256665de2eb/1433769045465/vagledning-kraftigt-modifierade-vatten.pdf>
- Havs- och vattenmyndigheten. (2016a). *Analys av förändrad betalningsförmåga för bedömning av orimliga kostnader: Utveckling av en metod för att ge underlag till bedömningar av orimliga kostnader enligt vattenförvaltningsförordningen*. Göteborg: Havs- och vattenmyndigheten. Hämtat från <https://www.havochvatten.se/download/18.7bcdb27a153db973993d51d2/1460728290741/publikation-analys-betalningsformaga-2016-04-12.pdf>
- Havs- och vattenmyndigheten. (2016b). *Miljögifter i ytvatten - klassificering av status: Vägledning för tillämpning av HVMFS 2013:19, Rapport 2016:26*. Göteborg: Havs- och vattenmyndigheten. Hämtat från <https://www.havochvatten.se/download/18.6d9c45e9158fa37fe9f57c25/1482143211383/vagledn-miljogiftsklassning-hvmfs201319.pdf>
- Havs- och vattenmyndigheten. (2016c). *Vägledning för kraftigt modifierade vatten: Fastställande av kraftigt modifierade vatten i vattenförekomster med vattenkraft*. Göteborg: Havs- och vattenmyndigheten. Hämtat från <https://www.havochvatten.se/download/18.1200000e154e1ecc6e8ef337/1464873793806/vagledning-for-kraftigt-modifierat-vatten.pdf>
- Havs- och vattenmyndigheten. (2018a). *Fisk i vattendrag: vägledning för statusklassificering*. Göteborg: Havs- och vattenmyndigheten. Hämtat från <https://www.havochvatten.se/download/18.670c3c9a16786bb126240576/1591349305476/rapport-fisk-vattendrag-vagledning-for-statusklassificering.pdf>
- Havs- och vattenmyndigheten. (2018b). *Statusklassificering och hantering av osäkerhet: Vägledning för tillämpning av 2 kap. HVMFS 2013:19 (Utkast)*. Göteborg: Havs- och vattenmyndigheten.
- Havs- och vattenmyndigheten. (2019). *Sveriges officiella statistik - Statistiska meddelanden (JO 56 SM 1901): Det yrkesmässiga fisket i sötvatten 2018 - Preliminära uppgifter*. SCB. Hämtat från https://www.scb.se/contentassets/2e0ae62c42f1426fa9d143e9a3e9e930/jo1102_2018a01_sm_jo56sm1901.pdf
- Havs- och vattenmyndigheten. (2020). *Vägledning för regional vattenförsörjningsplanering: För en säker och långsiktig dricksvattenförsörjning*. Göteborg: Havs- och vattenmyndigheten. Hämtat från <https://www.havochvatten.se/download/18.3fb191f616fc305244b19a62/1579632509353/rapport-2020-1-vagledning-for-regional-vattenforsorjningsplanering.pdf>
- Havs- och vattenmyndigheten. (2021a). *Full koll på våra vatten*. Hämtat från <https://www.havochvatten.se/overvakning-och-uppfoljning/miljoovervakning/full-koll-pa-vara-vatten.html> den 9 februari 2022
- Havs- och vattenmyndigheten. (2021b). *Full koll på våra vatten! Version 2.0*. Göteborg: Havs- och vattenmyndigheten. Hämtat från <https://www.havochvatten.se/download/18.6b746d3a17c035457e9f3a2/1632229297478/handlingsplan-2-0-full-koll-pa-vara-vatten.pdf>
- Havsmiljödirektivet. Europaparlamentets och rådets direktiv 2008/56/EG om upprättande av en ram för gemenskapens åtgärder på havsmiljöpolitikens område (Ramdirektiv om en marin strategi).
- HELCOM. (2021). *Baltic Sea Action Plan: 2021 Update*. Helsingfors: Baltic Marine Environment Commission. Hämtat från <https://helcom.fi/media/publications/Baltic-Sea-Action-Plan-2021-update.pdf>
- Hjerpe, K., Sjöberg, T., Lundgren Kownacki, K., Andersson, L., & Sjöström, Å. (2020). *Myndigheters arbete med klimatanpassning 2019*. SMHI. Hämtat från https://www.smhi.se/polopoly_fs/1.159760!/Klimatologi_54.pdf
- HVMFS 2013:19. Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter (HVMFS 2013:19) om klassificering och miljö kvalitetsnormer avseende ytvatten.

- HVMFS 2015:26. Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter (HVMFS 2015:26) om övervakning av ytvatten.
- HVMFS 2015:34. Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter och allmänna råd (HVMFS 2015:34) om förvaltningsplaner och åtgärdsprogram för ytvatten.
- HVMFS 2017:20. Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter om kartläggning och analys av ytvatten enligt förordningen (2004:660) om förvaltning av kvaliteten på vattenmiljön.
- HVMFS 2019:25. Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter (HVMFS 2019:25) om klassificering och miljökvalitetsnormer avseende ytvatten.
- Industriutsläppsdirektivet. Europaparlamentets och rådets direktiv 2010/75/EU av den 24 november 2010 om industriutsläpp (samordnade åtgärder för att förebygga och begränsa föroreningar). Hämtat från <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32010L0075&from=SV>
- IVL Svenska miljöinstitutet. (den 21 januari 2020). *MAGIC-biblioteket*. Hämtat från <https://magicbiblioteket.ivl.se/> den 30 mars 2020
- Jordbruksverket. (2013). *Jordbrukets markavvattningsanläggningar i ett nytt klimat*. Jordbruksverket. Hämtat från https://www2.jordbruksverket.se/webdav/files/SJV/trycksaker/Pdf_rapporter/ra13_14.pdf
- Jordbruksverket. (2017). *Sveriges officiella statistik - Statistiska meddelanden (JO 30 SM 1701): Sysselsättning i jordbruket 2016*. SCB. Hämtat från <https://jordbruksverket.se/download/18.514d3694172cce07237cd988/1592772349399/JO30SM1701.pdf>
- Jordbruksverket. (2018). *Jordbrukets behov av vattenförsörjning*. Rapport 2018:18. Hämtat från https://www2.jordbruksverket.se/download/18.6c309e13163f38127225024/1528806838383/ra18_18v2.pdf
- Jordbruksverket. (2019a). *Kantzoner längs jordbruksvatten för en bättre vattenmiljö: Underlagsrapport till Havs- och vattenmyndighetens vägledningsarbete*. Jordbruksverket. Hämtat från https://www2.jordbruksverket.se/download/18.6e46bb716fc11d7264a1c2d/1579611567861/ra19_6.pdf
- Jordbruksverket. (2019b). *Sveriges officiella statistik - Statistiska meddelanden (JO 10 SM 1902): Jordbruksmarkens användning 2019, Slutlig statistik*. SCB. Hämtat från <https://jordbruksverket.se/download/18.29196bdf172db848a9e4fed/1592825996287/JO10SM1902.pdf>
- Jordbruksverket. (2020). *Miljöåtgärder i jordbruksvatten*. Jordbruksverket och Havs- och vattenmyndigheten. Hämtat från https://www2.jordbruksverket.se/download/18.6e46bb716fc11d726428c61/1579522601742/ra19_23.pdf
- Jordbruksverket och Havs- och vattenmyndigheten. (2013). *Svenskt fritidsfiske och fisketurism 2020*. Hämtat från <https://www2.jordbruksverket.se/download/18.724b0a8b148f52338a31760/1413287163759/ovr262.pdf>
- Kritzberg, E. S., Maher Hasselquist, E., Škerlep, M., Löfgren, S., Olsson, O., Stadmark, J., . . . Laudon, H. (2020). Browning of freshwaters: Consequences to ecosystem services, underlying drivers, and potential mitigation measures. *Ambio*, 49, 375-390. Hämtat från <https://link.springer.com/article/10.1007/s13280-019-01227-5>
- Lindegarh, M., Carstensen, J., Drakare, S., Johnson, R. K., Nyström Sandman, A., Söderpalm, A., & Wikström, S. (2016). *Ecological assessment of Swedish water bodies: Development, harmonisation and integration of biological indicators. Final report of the research programme WATERS. Deliverable 1.1-4, WATERS report no 2016:10*. Göteborg: Havsmiljöinstitutet. Hämtat från https://waters.gu.se/digitalAssets/1592/1592593_waters-report-2016_10.pdf

- LIVSFS 2017:2. (den 21 september 2017). Livsmedelsverkets föreskrifter om ändring i Livsmedelsverkets föreskrifter (SLVFS 2001:30) om dricksvatten. Hämtat från https://www.livsmedelsverket.se/globalassets/om-oss/lagstiftning/dricksvatten---nатурl-mineralv---kallv/livsfs-2017-2_web.pdf
- Livsmedelsverket. (2017). *Handbok dricksvattenrisker: Mikrobiologiska risker i ytråvatten*. Uppsala: Livsmedelsverket. Hämtat från <https://www.livsmedelsverket.se/globalassets/produktion-handel-kontroll/vagledning-ar-kontrollhandbocker/handbok-ytravatten---dricksvattenrisker.pdf>
- Livsmedelsverket. (2019). *Handbok för klimatanpassad dricksvattenförsörjning*. Hämtat från <https://www.livsmedelsverket.se/globalassets/publikationsdatabas/handbocker-verktyg/handbok-for-klimatanpassad-dricksvattenforsorjning-2019.pdf?AspxAutoDetectCookieSupport=1>
- Länsstyrelsen Västra Götalands län. (2018). *Naturanpassade åtgärder mot översvämning - Ett verktyg för klimatanpassning*. Länsstyrelsen Västra Götalands län. Hämtat från <https://www.lansstyrelsen.se/download/18.5776ebef1633fba4a9732ef/1526460469394/2018-13.pdf>
- Malmberg Pärsson, K., Nyberg, J., Ising, J., & Rodhe, L. (2016). *Skånes känsliga stränder – erosionsförhållanden och geologi för samhällsplanering*. Uppsala: Sveriges geologiska undersökning. Hämtat från resource.sgu.se/produkter/sgurapp/s1617-rapport.pdf
- Miljöbalk (1998:808).
- MSB. (2019). *Vägledning för identifiering av samhällsviktig verksamhet*. MSB1408, Enheten för planering och försörjning. Hämtat från <https://rib.msb.se/filer/pdf/28862.pdf>
- Naturvårdsverket. (2008). *Nationell strategi och handlingsplan för främmande arter och genotyper*. Stockholm: Naturvårdsverket. Hämtat från <https://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer/978-91-620-5910-1.pdf>
- Naturvårdsverket. (2017). *Kunskapsunderlag om våtmarkers ekologiska och vattenhushållande funktion - Redovisning av regeringsuppdrag (M2017/0954/NM)*. Naturvårdsverket. Hämtat från <http://testnyanv.naturvardsverket.se/upload/miljoarbete-i-samhället/miljoarbete-i-sverige/regeringsuppdrag/2017/Kunskapsunderlag-vatmarkers-ekologiska-vattenhushallande-funktion.pdf>
- Naturvårdsverket. (2018). *Rening av avloppsvatten i Sverige 2016*. Stockholm: Naturvårdsverket. Hämtat från <https://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer6400/978-91-620-8808-8.pdf?pid=22472>
- Nitratdirektivet. Rådets direktiv 91/676/EEG om skydd mot att vatten förorenas av nitrater från jordbruket.
- Nyberg, E., Faxneld, S., Danielsson, S., & Bignert, A. (2018). *The National Swedish Contaminant Monitoring Programme for Freshwater Biota, 2018*. Department of Environmental Research and Monitoring . Stockholm: Naturhistoriska riksmuseet. Hämtat från naturvardsverket.diva-portal.org/smash/get/diva2:1200065/FULLTEXT01.pdf
- Nyström Sandman, A., Christiernsson, A., Gidhagen Fyhr, F., Lindegarh, M., Kraufvelin, P., Bergström, P., . . . Hogfors, H. (2020). *Grön infrastruktur i havet - landskapsperspektiv i förvaltningen av Sveriges marina områden*. Stockholm: Naturvårdsverket. Hämtat från <https://www.aquabiota.se/wp-content/uploads/978-91-620-6930-8.pdf>
- Ohlsson, A., Asp, M., Berggreen-Clausen, S., Berglöv, G., Björck, E., Johnell, A., . . . Sjökvist, E. (2015a). *Framtidsklimat i Blekinge län – enligt RCP-scenarier*. SMHI. Hämtat från https://www.smhi.se/polopoly_fs/1.95708!/Menu/general/extGroup/attachmentColHold/mainCol1/file/Framtidsklimat_i_Blekinge_län_Klimatologi_nr_30.pdf
- Olsson, J., Berg, P., Eronn, A., Simonsson, L., Södling, J., Wern, L., & Yang, W. (2017). *Extremregn i nuvarande och framtida klimat - Analyser av observationer och framtidsscenarier*. SMHI. Hämtat från https://www.smhi.se/polopoly_fs/1.134304!/klimatologi_47_4.pdf

- Persson, G., Asp, M., Berggreen-Clausen, S., Berglöv, G., Björck, E., Axén Mårtensson, J., . . . Sjökvist, E. (2015a). *Framtidsklimat i Gotlands län – enligt RCP-scenarier*. SMHI. Hämtat från https://www.smhi.se/polopoly_fs/1.95710!/Menu/general/extGroup/attachmentColHold/mainCol1/file/Framtidsklimat_i_Gotlands_Län_Klimatologi_nr_31.pdf
- Persson, G., Asp, M., Berggreen-Clausen, S., Berglöv, G., Björck, E., Axén Mårtensson, J., . . . Sjökvist, E. (2015b). *Framtidsklimat i Kalmar län – enligt RCP-scenarier*. SMHI. Hämtat från https://www.smhi.se/polopoly_fs/1.95715!/Menu/general/extGroup/attachmentColHold/mainCol1/file/Framtidsklimat_i_Kalmar_län_Klimatologi_nr_26.pdf
- Philipson, P., Thulin, S., Viktorsson, L., Ruescas, A. B., Lebreton, C., & Boettcher, M. (2018). *Satellitbaserad statusklassificering av Sveriges kustvattenförekomster*. Brockmann Geomatics Sweden AB. Hämtat från http://vms.intra.lst.se/gemensamt/arbetsgrupper/Kartl%C3%A4ggning_Analys_MKN/Lists/KAKokboken/AllItems.aspx
- Plan- och bygglag (2010:900).
- Prioämnesdirektivet. Europaparlamentets och rådets direktiv 2008/105/EG om miljökvalitetsnormer inom vattenpolitikens område och ändring och senare upphävande av rådets direktiv 82/176/EEG, 83/513/EEG, 84/156/EEG, 84/491/EEG och 86/280/EEG, samt 2000/60/EG.
- Prop. 2016/17:104. (2017). En livsmedelsstrategi för Sverige - fler jobb och hållbar tillväxt i hela landet. Hämtat från <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/proposition/2017/01/prop.-201617104/>
- Quevauviller, P. (2011). WFD River basin management planning in the context of climate change adaptation - Policy and research trends. *European water*, 34, 19-25.
- Regeringen. (2020). Nationell plan för moderna miljövillkor för vattenkraften. Hämtat från <https://www.havochvatten.se/download/18.1bd43926172bdc4d64881cc0/1593414466212/regeringsbeslut-nationell-plan-moderna-miljovillkor.pdf>
- Rodhe, A., Lindström, G., Rosberg, J., & Pers, C. (2004). *Grundvattenbildning i svenska typjordar: Översiktlig beräkning med en vattenbalansmodell*. Uppsala: Uppsala universitet. Hämtat från https://www.sgu.se/globalassets/grundvatten/grundvattennivaer-old/grundvattenbildning/rodhe-et-al_2006.pdf
- Ronneby kommun. (den 9 september 2020). *PFAS information*. Hämtat från <https://www.ronneby.se/bygga-bo--miljo/vatten-och-avlopp/pfas-information.html> den 21 september 2020
- SCB. (2015). *Markanvändning i Sverige efter kommun och markanvändningsklass*. Hämtat från http://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START__MI__MI0803__MI0803A/MarkanvKn/ den 9 april 2020
- SCB. (2017a). *Sveriges officiella statistik - Statistiska meddelanden (MI 16 SM 1601): Industrins vattenanvändning 2015 - Uttag, användning och utsläpp av vatten i industrisektorn*. SCB. Hämtat från www.sverigeisiffror.scb.se/contentassets/b79724d5636b4b89b0ff5fc8dbcd2c50/mi0903_2015a01_sm_mi16sm1601.pdf
- SCB. (2017b). *Vattenanvändning 2015 efter typ av användare, per vattendistrikt*. Hämtat från <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/miljo/vattenanvandning/vattenuttag-och-vattenanvandning-i-sverige/pong/tabell-och-diagram/vattenanvandning-2015-efter-typ-av-anvandar-per-vattendistrikt/> den 8 april 2020
- SCB. (2017c). *Kvalitetsdeklaration: Vattenuttag och vattenanvändning i Sverige*. Statistiska centralbyrån. Hämtat från https://www.scb.se/contentassets/6212195289bb44b28ea5f3fd46242d74/mi0902_kd_2015_jm_171011.pdf

- SCB. (2017d). *Vattenuttag, 1000-tal kubikmeter efter region, typ av vatten och vart 5:e år*. Hämtat från http://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START__MI__MI0902__MI0902D/VattenUttagKom/table/tableViewLayout1/ den 23 april 2020
- SCB. (2017e). *Hushållens vattenanvändning per typ av vattenförsörjning, efter region. Vart femte år 1995 - 2015*. Hämtat från www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START__MI__MI0902__MI0902E/VattenAnvHus/table/tableViewLayout1/ den 23 april 2020
- SCB. (2017f). *Industrins vattenuttag, 1000-tal kubikmeter efter region, typ av vatten och år*. Hämtat från http://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START__MI__MI0902__MI0902D/UttagVatten/table/tableViewLayout1/ den 23 april 2020
- SCB. (2017g). *Jordbrukets vattenuttag per typ av vatten, efter region, vart 5:e år*. Hämtat från http://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START__MI__MI0902__MI0902D/VattenUttagJord/table/tableViewLayout1/ den 23 april 2020
- SCB. (2019a). *Industrins investeringar i åtgärder för biologisk mångfald och landskap ökar*. Hämtat från <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/miljo/miljoekonomi-och-hallbar-utveckling/miljoskyddskostnader/pong/statistiknyhet/miljoskyddskostnader-2018/> den 16 september 2020
- SCB. (2019b). *Markanvändningen i Sverige*. Avdelningen för Regioner och Miljö. Stockholm: SCB. Hämtat från https://www.scb.se/contentassets/ea00bda68634c1dbdec1bb4f6705557/mi0803_2015a01_br_mi03br1901.pdf
- SCB. (2019c). *Sveriges officiella statistik: Statistiska meddelanden MI 41 SM 2001*.
- SCB. (2019d). *Skyddad natur 2018*. Hämtat från <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/miljo/markanvandning/skyddad-natur/pong/statistiknyhet/skyddad-natur-2018/>
- SCB. (2019e). *Sveriges officiella statistik - Statistiska meddelanden (JO 60SM 1901): Vattenbruk 2018*. SCB. Hämtat från <https://djur.jordbruksverket.se/webdav/files/SJV/Amnesomraden/Statistik,%20fakta/Vattenbruk/JO60SM1901/JO60SM1901.pdf>
- SCB. (2019f). *Vattendistriktens ekonomiska strukturer och miljöpåverkan 2018 Miljöräkenskaper MMIR 2019:1*. Stockholm: SCB. Hämtat från https://www.scb.se/contentassets/133d1a11b3b44e3bbb2f66df343a3e97/mi1301_2018a01_br_mi71br1902.pdf
- SCB. (2020a). *Företagsenhet - Basfakta företag enligt Företagens ekonomi efter näringsgren SNI 2007. År 2000 - 2018*. Hämtat från http://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START__NV__NV0109__NV0109L/BasfaktaFEngs07/ den 7 juni 2020
- SCB. (2020b). *Gästnätter per anläggningstyp efter region. År 2008 - 2019*. Hämtat från https://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START__NV__NV1701__NV1701A/NV1701T6Ar/ den 21 september 2020
- SCB. (2020c). *Totala miljöskatter i Sverige 1993–2019*. Hämtat från <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/miljo/miljoekonomi-och-hallbar-utveckling/miljorakenskaper/pong/tabell-och-diagram/miljoskatter/totala-miljoskatter-i-sverige/> den 16 september 2020
- SCB. (2021). *Kommunalskatterna*. Hämtat från <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/offentlig-ekonomi/finanser-for-den-kommunala-sektorn/kommunalskatterna/> den 8 februari 2022
- SGU. (2010). *Grundvattennivåer och vattenförsörjning vid ett förändrat klimat*. Sveriges geologiska undersökning. Hämtat från <http://resource.sgu.se/produkter/sgurapp/s1012-rapport.pdf>

- SGU. (2013). *Bedömningsgrunder för grundvatten*. Sveriges geologiska undersökning. Hämtat från <http://resource.sgu.se/produkter/sgurapp/s1301-rapport.pdf>
- SGU. (2014). *Vägledning: Vattenförvaltning av grundvatten*. SGU-rapport 2014:31. Hämtat från <https://viss.lansstyrelsen.se/ReferenceLibrary/54192/sgu201431-rapport.pdf>
- SGU. (2016). *Skånes känsliga stränder – erosionsförhållanden och geologi för samhällsplanering*. Sveriges geologiska undersökning. Hämtat från <http://resource.sgu.se/produkter/sgurapp/s1617-rapport.pdf>
- SGU. (2017). *Vägledning: Metod för kartläggning och påverkansbedömning av grundvatten*. Sveriges geologiska undersökning. Hämtat från <http://resource.sgu.se/produkter/sgurapp/s1709-rapport.pdf>
- SGU. (2018). *Grundvattenberoende ekosystem*. Sveriges geologiska undersökning. Hämtat från <https://www.sgu.se/anvandarstod-for-geologiska-fragor/vattenforvaltning-av-grundvatten/fordjupning-grundvattenberoende-ekosystem/>
- SGU. (2019). *Vägledning: Vattenförvaltning av grundvatten*. Sveriges geologiska undersökning. Hämtat från <https://www.sgu.se/vagledning/vattenforvaltning-av-grundvatten/>
- SGU-FS 2013:1. (den 8 augusti 2013). Sveriges geologiska undersökning föreskrifter om kartläggning och analys av grundvatten (SGU-FS 2013:1). Hämtat från <http://resource.sgu.se/dokument/om-sgu/foreskrifter/sgu-fs-2013-1.pdf>
- SGU-FS 2013:2. (den 8 augusti 2013). Sveriges geologiska undersökning föreskrifter om miljö kvalitetsnormer och statusklassificering för grundvatten (SGU-FS 2013:2). Hämtat från <http://resource.sgu.se/dokument/om-sgu/foreskrifter/sgu-fs-2013-2.pdf>
- SGU-FS 2014:1. (den 20 december 2013). Sveriges geologiska undersökning föreskrifter om övervakning av grundvatten (SGU-FS 2014:1). Hämtat från resource.sgu.se/dokument/om-sgu/foreskrifter/sgu-fs-2014-1.pdf
- SGU-FS 2016:1. (2016). Föreskrifter om ändring i Sveriges geologiska undersökning föreskrifter (SGU-FS 2013:2) om miljö kvalitetsnormer och statusklassificering för grundvatten. Sveriges geologiska undersökning. Hämtat från resource.sgu.se/dokument/om-sgu/foreskrifter/sgu-fs-2016-1.pdf
- SGU-FS 2019:1. (den 9 december 2019). Föreskrifter om ändring av Sveriges geologiska undersökning föreskrifter (SGU-FS 2013:2) om miljö kvalitetsnormer och statusklassificering för grundvatten. Hämtat från <http://resource.sgu.se/dokument/om-sgu/foreskrifter/sgu-fs-2019-1.pdf>
- Sjöberg, T., Hjerpe, K., Lundgren Kownacki, K., & Andersson, L. (2020). *Kommunernas arbete med klimatanpassning 2019 - Analys av statusrapportering till SMHI*. SMHI. Hämtat från https://www.smhi.se/polopoly_fs/1.161301!/Klimatologi_55.pdf
- Skaldjursdirektivet. Europaparlamentets och rådets direktiv 2006/113/EG om kvalitetskrav för skaldjursvatten (kodifierad version).
- Skogsstyrelsen. (2015). *Skogen i ett varmare klimat*. Jönköping: Skogsstyrelsen. Hämtat från <https://www.skogsstyrelsen.se/globalassets/miljo-och-klimat/skog-och-klimat/skogen-i-ett-varmare-klimat.pdf>
- SLVFS 2001:30. Livsmedelsverkets föreskrifter (SLVFS 2001:30) om dricksvatten.
- SMHI. (2019). *Havsnivå – medelvattenstånd i framtiden*. Hämtat från <https://www.smhi.se/klimat/havet-och-klimatet/havsniva-1.120165> den 8 september 2020
- SMHI. (2020a). *Fortsatt extrem syrebrist i Östersjön*. Hämtat från <https://www.smhi.se/nyhetsarkiv/fortsatt-extrem-syrebrist-i-ostersjon-1.158318> den 10 september 2020
- SMHI. (2020b). *Klimatscenarier*. Hämtat från <https://www.smhi.se/klimat/framtidens-klimat/klimatscenarier/> den 24 september 2020
- SMHI. (2021). *Inflöden till Östersjön*. Hämtat från <https://www.smhi.se/kunskapsbanken/oceanografi/ostersjons-miljo/infloden-till-ostersjon-1.4203> den 25 oktober 2021

- SOU 2019:22. (2019). *Sveriges miljöövervakning – dess uppgift och organisation för en god miljöförvaltning*. Hämtat från <https://www.regeringen.se/4adabb/contentassets/f6e362b4a31941818c1b0e3220e13534/sveriges-miljoovervakning--dess-uppgift-och-organisation-for-en-god-miljoforvaltning-sou-201922>
- SOU 2019:66. (2019). *En utvecklad vattenförvaltning*. Hämtat från <https://www.regeringen.se/4af95d/contentassets/3ca686d2da744f93a069c71601cf4830/en-utvecklad-vattenforvaltning---volyn-1-och-2-sou-201966>
- Stensen, K., Krunegård, A., Rasmusson, K., Matti, B., & Hjerdt, N. (2019). *Sveriges vattentillgångar utifrån perspektivet vattenbrist och torka - Delrapport 1 i regeringsuppdrag om åtgärder för att motverka vattenbrist i ytvattentäkter*. HYDROLOGI Nr 120. SMHI. Hämtat från https://www.smhi.se/polopoly_fs/1.152541!/Hydrologi_120.pdf
- Svedäng, H., Sundblad, E.-L., & Grimvall, A. (2018). *Hanöbukten - En varningsklocka*. Havsmiljöinstitutet. Hämtat från https://havsmiljoinstitutet.se/digitalAssets/1705/1705366_hmi2018_2-hano--bukten_med_underlagsrapporter.pdf
- Svenskt Vatten. (2019). *Resultatrapport för VASS Drift 2018*. Svenskt vatten. Hämtat från https://www.svensktvatten.se/globalassets/organisation-och-juridik/vass/drift/Resultatrapport_VASS_Drift_2018.pdf
- Svenskt Vatten. (2021). *Införandet av EU:s nya dricksvattendirektiv i svensk lagstiftning*. Hämtat från [svensktvatten.se](https://www.svensktvatten.se/om-oss/europeiska-unionen/dricksvattendirektivet/inforandet-av-eus-nya-dricksvattendirektiv/): <https://www.svensktvatten.se/om-oss/europeiska-unionen/dricksvattendirektivet/inforandet-av-eus-nya-dricksvattendirektiv/>
- Sveriges kommuner och regioner. (2019). *Kommungruppsindelning 2017*. Hämtat från <https://skr.se/tjanster/kommunerlandsting/faktakommunerochlandsting/kommungruppsindelning,2051.html> den 9 april 2020
- Tilläggsdirektiv till prioämnesdirektivet. Europaparlamentets och rådets direktiv 2013/39/EU av den 12 augusti 2013 om ändring av direktiven 2000/60/EG och 2008/105/EG vad gäller prioriterade ämnen på vattenpolitikens område.
- Trafikanalys. (2018). *Sjöfartsföretag 2016*. SCB. Hämtat från <https://www.trafa.se/globalassets/statistik/sjotrafik/sjofartsforetag/2016/sjofartsforetag-2016.pdf>
- Umeå universitet. (2019). *Oro för Östersjöns framtid*. Hämtat från <https://www.umu.se/reportage/ostersjons-framtid-oroar-forskare/> den 21 September 2020
- Vattendelegationsförordningen. Förordning (2017:872) om vattendelegationer.
- Vattendirektivet. Europaparlamentets och rådets direktiv 2000/60/EG om upprättande av en ram för gemenskapens åtgärder på vattenpolitikens område.
- Vattenförvaltningsförordningen. Förordning (2004:660) om förvaltning av kvaliteten på vattenmiljön.
- Vattenkraftens Miljöfond. (2020). *Anmäl din anläggning till Vattenkraftens Miljöfond*. Hämtat från <https://vattenkraftensmiljofond.se/> den 16 september 2020
- Vattenmyndigheten Södra Östersjön. (2022). *Sammanställning av synpunkter från samrådet 2020-2021: Södra Östersjöns vattendistrikt*. Vattenmyndigheterna. Hämtat från https://www.vattenmyndigheterna.se/download/18.59a84a0f17dc2b0e01171da1/1643965737183/Samr%C3%A5dssammanst%C3%A4llning%202021_S%C3%96VD.pdf
- Vattenmyndigheten Södra Östersjön & Vattenmyndigheten Västerhavet. (2017). *Arbetsprogram med tidtabell och Översikt över väsentliga frågor för Södra Östersjöns och Västerhavets vattendistrikt inför arbetet med Förvaltningsplan 2021-2027*. Vattenmyndigheterna. Hämtat från <https://www.vattenmyndigheterna.se/download/18.787331fc16b98a6e915db752/1566464070400/S%C3%B6dra%20%C3%96stersj%C3%B6ns%20och%20V%C3%A4sterhavet%20Arbetsprogram%20med%20tidtabell%20och%20%C3%B6versikt%20%C3%B6ver%20v%C3%A4sentliga%20fr%C3%A5gor.pdf>

- Vattenmyndigheterna. (2018a). *Samrådssammanställning av inkomna synpunkter och hur de har hanterats efter vattenmyndigheternas samråd om förslag till åtgärdsprogram 2018-2021 och miljökvalitetsnormer för vissa miljögifter*. Vattenmyndigheterna. Hämtat från <https://www.vattenmyndigheterna.se/download/18.18a7cdc416d6d4515e267f46/1571304172913/Samr%C3%A5dssammanst%C3%A4llning%20av%20f%C3%B6rslag%20till%20%C3%A5tg%C3%A4rdsprogram%20f%C3%B6r%20vissa%20milj%C3%B6gifter%202018-2021.pdf>
- Vattenmyndigheterna. (2018b). *Särskild sammanställning för samråd om Miljökvalitetsnormer för kraftigt modifierade vattenförekomster – vattenkraft, Dnr 537-2349-2018*. Hämtat från <https://www.vattenmyndigheterna.se/tjanster/publikationer/2019/sarskild-sammanstallning-for-samrad-om-miljokvalitetsnormer-for-kraftigt-modifierade-vattenforekomster---vattenkraft.html>
- Vattenmyndigheterna. (2018c). *Vattenmyndigheternas riktlinjer för kartläggning och analys 2016-2021: Bedömning av betydande påverkan för näringsämnen i kustvatten*. Vattenmyndigheterna. Hämtat från <https://viss.lansstyrelsen.se/ReferenceLibrary/54331/Method%20Betydande%20p%C3%A5verkan%20n%C3%A4rings%C3%A4mnen%20kustvatten.pdf>
- Vattenmyndigheterna. (2018d). *Vattenmyndigheternas riktlinjer för okänd eller historisk påverkan på konnektivitet: Åtgärder och undantag*. Vattenmyndigheterna.
- Vattenmyndigheterna. (2018e). *Översyn av förutsättningarna för en ökad tillämpning av undantag inom vattenförvaltningen, delrapport 2 - för året 2018*. Länsstyrelsen Västernorrlands län. Hämtat från <https://www.vattenmyndigheterna.se/download/18.6e75aae16a5913048919e6d/1557917363402/Översyn%20av%20förutsättningarna%20för%20en%20ökad%20tillämpning%20av%20undantag%20inom%20vattenförvaltningen.pdf>
- Vattenmyndigheterna. (2019a). *Vattenmyndigheternas riktlinjer för deponier: Åtgärder och undantag*. Vattenmyndigheterna. Hämtat från <https://viss.lansstyrelsen.se/ReferenceLibrary/55077/Method%20%C3%83%E2%80%A6tg%C3%83%C2%A4rder%20och%20MKN%20Punktk%C3%83%C2%A4llor%20Deponier.pdf>
- Vattenmyndigheterna. (2019b). *Vattenmyndigheternas riktlinjer för försurning genom atmosfärisk deposition: Åtgärder och undantag*. Vattenmyndigheterna.
- Vattenmyndigheterna. (2019c). *Vattenmyndigheternas riktlinjer för gruvdriftens punktkällor: Åtgärder och undantag*. Vattenmyndigheterna. Hämtat från <https://viss.lansstyrelsen.se/ReferenceLibrary/55079/Method%20%C3%83%E2%80%A6tg%C3%83%C2%A4rder%20och%20MKN%20Punktk%C3%83%C2%A4llor%20lakvatent%20gruvdrift.pdf>
- Vattenmyndigheterna. (2019d). *Vattenmyndigheternas riktlinjer för hästgårdar: Åtgärder och undantag*. Vattenmyndigheterna. Hämtat från <https://viss.lansstyrelsen.se/ReferenceLibrary/55064/Method%20H%C3%A4stg%C3%A5rdar.pdf>
- Vattenmyndigheterna. (2019e). *Vattenmyndigheternas riktlinjer för industrins punktkällor: Åtgärder och undantag*. Vattenmyndigheterna. Hämtat från <https://viss.lansstyrelsen.se/ReferenceLibrary/55078/Method%20%C3%85tg%C3%A4rder%20och%20MKN%20Punktk%C3%A4llor%20IED-industrier%20och%20inte%20IED-industrier.pdf>
- Vattenmyndigheterna. (2019f). *Vattenmyndigheternas riktlinjer för internbelastning (historisk förorening): Åtgärder och undantag*. Vattenmyndigheterna.
- Vattenmyndigheterna. (2019g). *Vattenmyndigheternas riktlinjer för jordbrukets miljögifter (nitrat och ammoniak): Åtgärder och undantag*. Vattenmyndigheterna. Hämtat från https://viss.lansstyrelsen.se/ReferenceLibrary/55069/Method%20nitrat_ammoniak.pdf
- Vattenmyndigheterna. (2019h). *Vattenmyndigheternas riktlinjer för kartläggning och analys 2016-2021: Statusklassificering för näringspåverkan i sjöar och vattendrag*.

- Vattenmyndigheterna. Hämtat från
<https://viss.lansstyrelsen.se/ReferenceLibrary/54559/Kompletterande%20riktlinjer%20avseende%20statusklassificering%20av%20näringspåverkan%20i%20sjöar%20och%20vattendrag.docx>
- Vattenmyndigheterna. (2019i). *Vattenmyndigheternas riktlinjer för miljöskydd (övrig sektor): Åtgärder och undantag*. Vattenmyndigheterna. Hämtat från
<https://viss.lansstyrelsen.se/ReferenceLibrary/55073/Metodbeskrivning%20C3%96vriga%20p%C3%A5verkansk%C3%A4llor%20sektor%20milj%C3%B6skydd.pdf>
- Vattenmyndigheterna. (2019j). *Vattenmyndigheternas riktlinjer för sura sulfatjordar: Åtgärder och undantag*. Vattenmyndigheterna. Hämtat från
<https://viss.lansstyrelsen.se/ReferenceLibrary/55074/Metodbeskrivning%20Sura%20sulfatjordar.pdf>
- Vattenmyndigheterna. (2019k). *Vattenmyndigheternas riktlinjer för urban markanvändning: Åtgärder och undantag*. Vattenmyndigheterna. Hämtat från
<https://viss.lansstyrelsen.se/ReferenceLibrary/54840/Method%20Urban%20markanv%C3%A4ndning.pdf>
- Vattenmyndigheterna. (2019l). *Verktyg för bättre vatten: Miljö kvalitetsnormer – bakgrund, utformning och användning*. Vattenmyndigheterna. Hämtat från
<https://www.vattenmyndigheterna.se/download/18.610163bd1708581f880493b/1583152502138/Verktyg%20f%C3%B6r%20b%C3%A4ttre%20vatten.pdf>
- Vattenmyndigheterna. (2020a). *Grundvatten - Vattenmyndigheternas kompletterande riktlinjer för statusklassificering och riskbedömning 2018-2019 (utkast)*.
doi:<https://viss.lansstyrelsen.se/ReferenceLibrary/54502/Grundvatten%20-%20Vattenmyndigheternas%20kompletterande%20riktlinjer%20f%C3%B6r%20statusklassificering%20och%20riskbed%C3%B6mning%202018-2019.pdf>
- Vattenmyndigheterna. (2020b). *Vattenmyndigheternas riktlinjer för avloppsreningsverk och avloppsledningsnät: Åtgärder och undantag*. Vattenmyndigheterna.
- Vattenmyndigheterna. (2020c). *Vattenmyndigheternas riktlinjer för kartläggning och analys 2016-2021: Bedömning av betydande påverkan för miljögifter i ytvatten*. Vattenmyndigheterna.
- Vattenmyndigheterna. (2020d). *Vattenmyndigheternas riktlinjer för kartläggning och analys 2016-2021: Bedömning av betydande påverkan för övergödning i sjöar och vattendrag*. Vattenmyndigheterna.
- Vattenmyndigheterna. (2020e). *Vattenmyndigheternas riktlinjer för kartläggning och analys 2016-2021: Riskbedömning för övergödning, försurning och fysisk påverkan i ytvatten*. Vattenmyndigheterna.
- Vattenmyndigheterna. (2020f). *Vattenmyndigheternas riktlinjer för kartläggning och analys 2016-2021: Statusklassificering och riskbedömning av grundvatten*. Vattenmyndigheterna.
- Vattenmyndigheterna. (2020g). *Vattenmyndigheternas riktlinjer för kartläggning och analys 2016-2021: Statusklassificering och riskbedömning avseende grundvattenberoende ekosystem*. Vattenmyndigheterna. Hämtat från
<https://viss.lansstyrelsen.se/ReferenceLibrary.aspx?referenceLibraryID=55049>
- Vattenmyndigheterna. (2020h). *Vattenmyndigheternas riktlinjer för kartläggning och analys 2016-2021: Statusklassificering och riskbedömning för miljögifter i ytvatten*. Vattenmyndigheterna.
- Vattenmyndigheterna. (2020i). *Vattenmyndigheternas riktlinjer för sjöfart och båtliv: Åtgärder och undantag*. Vattenmyndigheterna. Hämtat från
<https://viss.lansstyrelsen.se/ReferenceLibrary/55061/Method%20Diffus%20och%20HyMo%20%20Sjöfart%20och%20båtliv.pdf>
- Vattenmyndigheterna. (2020j). *Vattenmyndigheternas riktlinjer för skogsbrukets diffusa källor: Åtgärder och undantag*. Vattenmyndigheterna. Hämtat från
<https://viss.lansstyrelsen.se/ReferenceLibrary/55070/Method%20Diffusa%20k%C3%A4llor%20skogsbruk%202.2.pdf>

- Vattenmyndigheterna. (2020k). *Vattenmyndigheternas riktlinjer för små avlopp: Åtgärder och undantag*. Vattenmyndigheterna.
- Vattenmyndigheterna. (2020l). *Vattenmyndigheternas riktlinjer för väg, järnväg och flygplatser: Åtgärder och undantag*. Vattenmyndigheterna. Hämtat från <https://viss.lansstyrelsen.se/ReferenceLibrary/55062/Method%20Diffus%20och%20HyMo%20-%20Väg,%20järnväg,%20flyg.pdf>
- Vattenmyndigheterna. (2020m). *Översyn av förutsättningarna för en ökad tillämpning av undantag inom vattenförvaltningen: Delrapport 3 för året 2019 och slutrapport*. Vattenmyndigheterna. Hämtat från <https://www.vattenmyndigheterna.se/download/18.610163bd1708581f8805b65/1583235906365/RB%202017,%20uppdrag%2025,%20rapport%202019.pdf>
- Vattenmyndigheterna. (2021a). *Vattenmyndigheternas riktlinjer för jordbrukets påverkan på övergödning: Åtgärder och undantag*. Vattenmyndigheterna.
- Vattenmyndigheterna. (2021b). *Vattenmyndigheternas riktlinjer för säkerställd vattenförsörjning: Åtgärder och undantag*. (2:a utg.). Vattenmyndigheterna.
- Vattenmyndigheterna. (2022a). *Kompletterande riktlinjer för miljö kvalitetsnormer och undantag 2021-2027*. Vattenmyndigheterna.
- Vattenmyndigheterna. (2022b). *Metod för ekonomisk analys - Vattenförsörjning: Beräkningar för konsekvenser av åtgärdsprogrammet (i tryck)*.
- Vattenmyndigheterna. (2022c). *Vattenmyndigheternas riktlinjer för förändrad konnektivitet, morfologiskt tillstånd och hydrologisk regim: Åtgärder och undantag*. Vattenmyndigheterna.
- Vattenmyndigheterna. (2022d). *Vattenmyndigheternas riktlinjer för kartläggning och analys 2016-2021: HyMo GIS-metod bilaga 2 - Digitalisering av rätade, fördjupade, kulverterade och dämnda vattendrag*. Vattenmyndigheterna. Hämtat från https://viss.lansstyrelsen.se/ReferenceLibrary/54568/Manual%20betydande%20p%C3%A5verkan_HyMo%20GIS-metod%20bilaga%202.pdf
- Vattenmyndigheterna, SGU, Naturvårdsverket, Havs- och vattenmyndigheten, & Länsstyrelserna. (2019). *Full koll på våra vatten! Handlingsplan för arbetet med övervakning enligt vattenförvaltningens behov*. Hämtat från <https://www.havochvatten.se/download/18.2a9deb63158cebbd2b450211/1568887827324/handlingsplan-full-koll-pa-vara-vatten.pdf>
- Vattnet.org. (2021). *Vattnet.org*. Hämtat från <https://www.vattnet.org/fisk-och-fiske/om-fisket/den-01-11-2021>
- VISS. (2020a). 4. *Södra Östersjön - Myndighet*. Hämtat från <https://viss.lansstyrelsen.se/AreaStatisticsForm.aspx?area=6,4&subUnitType=0> den 23 september 2020
- VISS. *Vatteninformationssystem Sverige*. Hämtat från <https://viss.lansstyrelsen.se/>
- Åkerblom, S., & Johansson, K. (2008). *Kvicksilver i svensk insjöfisk - variationer i tid och rum*. Institutionen för miljöanalys. Uppsala: SLU. Hämtat från info1.ma.slu.se/IMA/Publikationer/internserie/2008-08.pdf
- Århuskonventionen. Konvention om tillgång till information, allmänhetens deltagande i beslutsprocesser och tillgång till rättslig prövning i miljöfrågor. Hämtat från <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/?uri=celex%3A22005A0517%2801%29>
- Översvämningdirektivet. Europaparlamentets och rådets direktiv 2007/60/EG om bedömning och hantering av översvämningssrisker.
- Översvämningförordningen. Förordning (2009:956) om översvämningssrisker.

Bilaga 1 – Ordlista

Förklaringar till vanliga begrepp som används i Förvaltningsplan, Åtgärdsprogram och miljökvalitetsnormer för vatten 2022–2027.

akvifer: Ett lager av geologiska material som är tillräckligt porösa och genomsläppliga för att ett betydande flöde eller uttag av grundvatten kan ske.

akvatisk: Något som har att göra med vatten eller vattenmiljöer.

atmosfärisk deposition: Luftburna ämnen, till exempel luftföroreningar, kan färdas långt. När de faller till marken kallas detta nedfall för atmosfäriskt nedfall eller atmosfärisk deposition.

avrinningsområde: Det landområde, inklusive sjöar, som avvattnas via samma vattendrag. Allt vatten i ett avrinningsområde rinner ut i havet på samma ställe, till exempel en å-mynning eller ett delta. Området avgränsas av de högst belägna landområdena som skapar vattendelare gentemot andra avrinningsområden.

baslinje: Motsvarar kustlinjen vid lågvatten. Baslinjen är utgångspunkten för att peka ut ett lands sjöterritorium och den ekonomiska zonen. Vattendirektivets kustvatten sträcker sig en mil utanför baslinjen och utsjövatten, som enligt direktivet ska bedömas för kemisk status, sträcker sig därifrån ut till 12 meter utanför baslinjen.

bedömningsgrunder: Kriterier för att bedöma vattenförekomsternas status, till exempel enligt Havs- och vattenmyndighetens klassificeringsföreskrifter (HVMFS 2013:19).

betydande påverkan: Påverkan från mänsklig aktivitet som ensamt eller tillsammans med annan påverkan orsakar risk för att en vattenförekomst inte uppnår god status/potential.

bioackumulering: Upptag och lagring av miljögifter som finns i födan. Processen leder till en ökad koncentration av ämnet i organismen över tid. Även om halterna i till exempel växter och insekter är låga, kan ett djur högre upp i näringskedjan få i sig höga halter genom att äta många smådjur eller växter.

biomassa: Den totala mängden organismer inom ett avgränsat område vid en given tidpunkt.

biologiska kvalitetsfaktorer: De biologiska kvalitetsfaktorerna är: bottenfauna, makroalger, makrofyter, kiselalger, växtplankton och fisk. De ger en bra bild av om vattnet är påverkat av mänsklig verksamhet.

biota: Den levande växt- och djurvärlden som finns inom ett område.

biotopvård: Olika typer av åtgärder som motverkar eller kompenserar för morfologiska förändringar i vattendrag. Exempel på biotopvårdande åtgärder är att tillföra död ved, smalna av en fåra i en å, återställa en flottled, placera ut sten, block och lekgrus och rensa i vegetationen.

bräddning: Tillfälliga utsläpp av orenat avloppsvatten när reningsverk eller ledningar är överbelastade och vattenmängden är större än vad ledningssystemet klarar av. Normalt sker bräddning i samband med kraftigt regn och snösmältning.

cykliskt arbete/ vattenförvaltningscykel: Vattenförvaltning bedrivs i ett cykliskt arbete där ny kunskap och effekt av åtgärder bidrar till ständig förbättring. Arbetssättet ger också beredskap för att anta nya utmaningar, exempelvis klimatförändringar eller förändrad samhällsstruktur. Därför uppdateras och revideras alla ingående moment (övervakning, bedömning av status, analys av påverkan och risk för försämring av status samt bedömning av ekonomiska förutsättningar och konsekvenser) vart sjätte år.

dagvatten: Regn-, spol- och smältvatten som rinner från hårdgjorda ytor som tak, gator, parkeringar och gårdar.

datavärd: En datavärd kvalitetssäkrar och tillgängliggör data för allmänhet åt uppdragsgivande myndighet.

diffus spridning, diffusa utsläpp: Spridning av ett ämne där utsläppet inte har någon tydligt definierad utsläppspunkt. Det kan till exempel vara läckage av näringsämnen från jordbruksmark. Påverkanskällor som inte har en tydlig utsläppspunkt benämns som diffusa påverkanskällor.

dricksvattenförekomst: Yt- eller grundvatten som används eller kan användas för dricksvattenförsörjning.

duplikat ledningssystem: Spillvatten avleds i en spillvattenledning till avloppsreningsverket och dagvatten avleds i en dagvattenledning till recipient. Det vill säga spillvattnet och dagvattnet avleds i separata ledningar. Dräneringsvattnet avleds i första hand med dagvattnet.

dålig status/potential: Se ekologisk status/potential

ekologisk potential: Den ekologiska kvaliteten hos en ytvattenförekomst som har pekats ut som konstgjord eller kraftigt modifierad. I arbetet med denna sexårsperiod uttrycks ekologisk potential som "god" eller "måttlig" vilket fastställs individuellt för varje konstgjord eller kraftigt modifierad vattenförekomst. Det sker utifrån ambitionen att åstadkomma ekologiska förbättringar i vattenförekomsten utan att det leder till en betydande negativ inverkan på miljön eller på den eller de verksamheter som ligger till grund för att vattenförekomsten har pekats ut som konstgjord eller kraftigt modifierad. Alla vattenförekomster måste uppnå minst god status eller potential (se ekologisk status).

ekologisk status: Den ekologiska kvaliteten för en ytvattenförekomst som inte är konstgjord eller kraftigt modifierad, uttrycks som "hög", "god", "måttlig", "otillfredsställande" eller "dålig". En bedömning ska ske enligt så kallade bedömningsgrunder som framgår av Havs- och vattenmyndighetens klassificeringsföreskrifter (HVMFS 2013:19). Det innebär i praktiken att en bedömning ska ske av de olika kvalitetsfaktorer och parametrar som anges i bilagorna till föreskrifterna, för att leda fram till en samlad bedömning av vattenförekomstens ekologiska status. Alla vattenförekomster måste uppnå minst god status eller potential (se ekologisk potential).

ekosystem: Ett ekosystem utgörs av ett livssamhälle och den miljö detta finns i. Det finns ett flertal olika akvatiska (i vatten) och terrestra (på land) ekosystem som karakteriserar livet på jorden. Exempel på akvatiska ekosystem är bäckar, åar, sjöar och havsvikar. Exempel på terrestra ekosystem är äng, lövskog, barrskog och mosse.

ekosystemtjänster: De varor, tjänster och processer som naturen erbjuder människan. Fisken vi fångar, nedbrytningen av miljögifter i havsbottenarnas sediment, rent vatten att simma i eller vågenergin är alla exempel på ekosystemtjänster.

expertbedömning: En samlad bedömning, som görs av tjänstepersoner på landets länsstyrelser, av status grundad på kombination av uppgifter från data, modellresultat och erfarenhet.

fiskväg: Ett gemensamt begrepp för olika typer av konstruktioner avsedda att ge fisk fri passage förbi ett vandringshinder.

flödesförändringar: Olika typer av förändringar av flödet som orsakats av människan, som regleringar av vattenstånd i sjöar och vattendrag för kraft- och dricksvattenproduktion eller bevattning.

främmande art: Växt, djur eller mikroorganism som med människans hjälp har spridits utanför sitt naturliga utbredningsområde. En invasiv främmande art är en införd art som lyckats etablera sig väl och som allvarligt kan förändra sin omgivning på ett oönskat sätt. Det kan vara att arten får stora och livskraftiga populationer, att individer av arten kan orsaka mycket stora skador, eller andra faktorer som

gör att arten i sin nya miljö ger upphov till stora skador. Exempel på främmande arter i våra vatten är sjögull.

fysikalisk-kemiska kvalitetsfaktorer: Kvalitetsfaktorer som endast behöver klassificeras när status eller potential för de biologiska kvalitetsfaktorerna har klassificerats som god eller hög status respektive god eller maximal potential. Beroende på vattentyp är det olika kvalitetsfaktorer som ingår i bedömningen. Det kan bland annat vara näringsämnen, ljusförhållanden och syrgasförhållanden.

fysiska förändringar: Förändringar som påverkar de hydromorfologiska förhållandena (exempelvis vattenflöde, vattendragens djup och bredd samt förhållandena i strandzoner) i en ytvattenförekomst och som begränsar förutsättningarna för att uppnå god ekologisk status. Hydromorfologiska kvalitetsfaktorer klassas i databasen VISS och är uppdelade på morfologi, hydrologisk regim och kontinuitet (se enskilda förklaringar av respektive kvalitetsfaktor).

föreskrivande myndighet: Statliga myndigheter som får meddela föreskrifter.

god status/potential: Se ekologisk status/potential

GROT/grot: Förkortning för grenar och trädtoppar som är det spill som uppstår när man har kapat trädstockar vid slutavverkning av skog.

grundvatten: Allt vatten som finns under markytan i den mättade zonen, som är den del av marken där alla porer och sprickor är helt fyllda med vatten.

grundvattenbildning: Tillförsel av vatten till den mättade zonen i marken.

grundvattenförekomst: En avgränsad volym grundvatten i en eller flera akviferer.

gränsvatten: Tre svenska distrikt, Bottenviken, Bottenhavet och Västerhavet delar vatten med Norge. Länderna har tillsammans tagit fram en strategi för arbetet med dessa så kallade gränsvatten för att samordna statusklassificeringar, miljökvalitetsnormer, åtgärdsprogram och övervakningsprogram.

gynnsam bevarandestatus: Ett begrepp som beskriver det tillstånd som ska uppnås för en naturtyp/livsmiljö eller en art för att de ska kunna finnas kvar långsiktigt. Begreppet används för naturtyper och arter som pekats ut som särskilt värdefulla inom ramen för det europeiska nätverket Natura 2000.

hundraårsflöde och tvåhundraårsflöde: Det flöde av vatten som på en viss plats i vattendraget statistiskt sett inträffar i genomsnitt en gång på hundra/tvåhundra år. Detta är viktig information, bland annat för frågor kring vattenkraft och översvämningsrisk.

hydrologiska processer: Förlopp som har med vattnets flöden och kretslopp att göra, till exempel nederbörd, avdunstning och avrinning.

hydromorfologi: Förändringar i konnektiviten (möjligheten till spridning och fria passager för djur, växter med mera), morfologi (fysiska förhållanden som råder i en vattenförekomst) och hydrografiska villkor (information om avrinningsområden, sjöar, vattendrag och havsområden), som kan leda till ändrade livsbetingelser för såväl vattenlevande som landlevande organismer i eller i närheten av vattenmiljön. Hydromorfologi förkortas HYMO.

hydromorfologiska kvalitetsfaktorer: Stödfaktorer till de biologiska kvalitetsfaktorerna och används endast i statusklassningen om både de biologiska och fysikaliska kemiska kvalitetsfaktorerna klassificerats som hög status. De hydromorfologiska kvalitetsfaktorerna är: konnektivitet, hydrologisk regim och morfologiska tillstånd.

hydrologisk regim: Den kvalitetsfaktor som beskriver vattenflödet och förändringar i vattenståndet i sjöar och vattendrag. I kustvatten motsvaras detta av hydrografiska villkor som beskriver till exempel tidvatten och strömmar.

hög status/potential: Se ekologisk status/potential

internbelastning: Internbelastning är när ämnen, som fosfor, frigörs från sedimentet i en sjö till den fria vattenmassan, något som leder till en ökad övergödning

internationellt avrinningsdistrikt: Enligt vattendirektivet ska ett avrinningsområde som täcker mer än en medlemsstats territorium utgöra ett internationellt avrinningsdistrikt.

invasiv art: Se främmande art

isälvsavlagringar: Består av material som transporterats, sorterats och avsatts av smältvatten från en glaciär eller inlandsis.

kemisk ytvattenstatus: Den kemiska kvaliteten hos en ytvattenförekomst, uttryckt som "god" eller "uppnår ej god". Kemisk ytvattenstatus bedöms i förhållande till de halter för prioriterade ämnen som inte får överskridas enligt vattenförvaltningsförordningen med dess hänvisningar till artikel 3 och bilaga 1 i direktiv 2008/105/EG om miljökvalitetsnormer för prioriterade ämnen.

kemisk grundvattenstatus: Den kemiska kvaliteten hos en grundvattenförekomst, uttryckt som "god" eller "otillfredsställande". Kemisk grundvattenstatus bedöms i enlighet med de bedömningsgrunder som framgår av SGU:s klassificeringsföreskrifter (SGU-FS 2013:2). Det innebär i praktiken att bedömningen sker i förhållande till de riktvärden som anges i bilaga 1 till föreskrifterna, om inte vattenmyndigheten har beslutat om andra riktvärden.

konduktivitet: Elektrisk ledningsförmåga. Vattnets konduktivitet beror på dess innehåll av lösta joner, vilket avgör hur olika ämnen och vattenorganismer kan uppträda i vattnet.

kvalitetsfaktor: Biologiska, fysikaliska/kemiska och hydromorfologiska faktorer som anges i bilaga V i vattendirektivet. En kvalitetsfaktor kan bestå av en eller flera parametrar. Kvalitetsfaktorerna vägs samman till ekologisk status och ekologisk potential.

konstgjord vattenförekomst (KV): En ytvattenförekomst som har skapats genom mänsklig verksamhet på en plats där det inte har funnits ytvatten tidigare.

konnektivitet: Många fiskar och andra djur som lever i vatten behöver kunna röra sig upp- och nedströms i vattendrag och sjöar. De hindras idag av dammar, kraftverk och annan fysisk påverkan på vattenmiljön. Bristen på konnektivitet, som det kallas, är ett allvarligt miljöproblem som hotar den biologiska mångfalden.

kontrollerande övervakning: Ska ge en generell bild av vattnens tillstånd och hur det naturliga tillståndet och effekterna av den storskaliga och vitt spridda mänskliga påverkan utvecklas i ett distrikt. Den kontrollerande övervakningen ska också användas till att bekräfta/kontrollera att bedömningar av påverkan och risker för att vattnen inte ska nå upp till miljömålen, är riktiga.

kraftigt modifierad vattenförekomst (KMV): Vattenmyndigheten kan under vissa förutsättningar peka ut så kallade kraftigt modifierade vattenförekomster. Det är vattenområden och vattenmiljöer som har förändrats av människan för att nyttjas för ett samhällsviktigt ändamål av allmän betydelse, som till exempel större kraftverksdammar och regleringsmagasin.

kvalitetsfaktor: Det finns biologiska, fysikalisk-kemiska eller hydromorfologiska faktorer som anges i bilaga V i vattendirektivet. En kvalitetsfaktor består av en eller flera parametrar. Kvalitetsfaktorerna vägs samman till ekologisk status och ekologisk potential. Exempel på biologiska kvalitetsfaktorer är fisk, växtplankton och bottenlevande djur. Exempel på fysikalisk-kemiska kvalitetsfaktorer är näringsämnen, siktdjup och syrgas och exempel på hydromorfologiska kvalitetsfaktorer är kontinuitet och hydrologisk regim.

kvantitativ status: Tillstånd relaterat till direkta och indirekta vattenuttags påverkan på en grundvattenförekomst, uttryckt som "god" eller "otillfredsställande". Kvantitativ status bedöms i enlighet

med SGU:s klassificeringsföreskrifter (SGU-FS 2013:2) och innebär i praktiken en bedömning av om det råder balans mellan nybildning och uttag av grundvatten i en grundvattenförekomst.

makrofytt: Vattenväxt som växer i eller nära vatten och finns antingen i vattenbrynet, i vattenmassan eller flytande.

markavvattning: En juridisk term på verksamheter som leder bort ytvatten, till exempel dikning, täckdikning, ytvattensänkning, invallning, sjösänkningar, kanaliseringar och vissa rensningar av vattendrag. Skyddsdikning och normal dikesrensning till befintligt djup räknas dock inte som markavvattning.

markavvattningsföretag: En markavvattning kräver i regel flera vattenanläggningar, till exempel diken, rörledningar och pumpar. Den som äger dessa anläggningar har ansvar för underhållet. Därför måste de som berörs av en markavvattning ta ställning till hur de ska organisera sig i ett så kallat markavvattningsföretag. Det finns olika benämningar beroende på när företagen bildats, till exempel är dikningsföretag ett vanligt namn för äldre samfälligheter.

MIFO: Står för Metodik för Inventering av Förorenade Områden. Det är en metod som används för att översiktligt uppskatta risken för människors hälsa och miljö vid förorenade områden. Metoden är framtagen av Naturvårdsverket och används i länsstyrelsernas bedömning av föroreningskadade områden.

miljö- och resurskostnader: Värdet av en alternativ användning av en resurs. Resurskostnader uppstår på grund av en ekonomisk ineffektiv allokering av vattenanvändningen vad gäller kvantitativa eller kvalitativa effekter. Liksom miljökostnader är det i praktiken svårt att beräkna resurskostnaden och inte heller alltid motiverat om det inte råder någon större rivalitet mellan vattenkvalitet och kvantitet. Vikten av att ta hänsyn till miljöresurskostnaden beror på stor del på relationen mellan denna och den finansiella kostnaden (exempelvis vid byte av vattentäkt). Värdet av den alternativa användningen av vatten ökar i takt med att efterfrågan på vattenanvändningen överstiger tillgången på vatten.

miljöskyddskostnader: Miljöskydd är aktiviteter som har som mål att behandla eller förebygga utsläpp. Miljöskyddskostnader är de belopp som det företag som ansvarar för utsläppet lägger ner för att skydda och bevara naturmiljön.

miljöövervakning: Att systematiskt undersöka och följa tillståndet i miljön över tid.

minimitappning: Den minsta vattenföring som enligt vattendom/tillstånd måste tappas/ släppas förbi ett vattenkraftverk, exempelvis till en naturfåra (torrfåra), och innebär ofta en produktionsförlust.

morfologi: De fysiska förhållanden som råder i en vattenförekomst. Morfologi är en av de hydromorfologiska kvalitetsfaktorerna som beskriver utformningen av ett vattendrag.

morfologiska förändringar: Mänsklig påverkan på sjöars och vattendrags former och strukturer, till exempel muddringar och kanaliseringar. Med strukturer menas anläggningar i vattenområdet som skapats av människan som pirar, stenkistor och bryggor.

måttlig status/potential: Se ekologisk status/potential

omlöp: En naturliknande vattenväg som anläggs i låg lutning, cirka 1-2 procent, vilket innebär att alla fiskarter och även bottenlevande djur kan simma eller ta sig upp förbi hindret.

operativ övervakning: Är till för att statusklassificera vatten som är så påverkade av människan att de riskerar att försämrats eller att inte ha tillräckligt bra tillstånd, eller som följer upp effekter av de åtgärder som man genomför. Den operativa övervakningen är anpassad efter vilken påverkan det är frågan om och var den kommer ifrån eller var åtgärderna sätts in. Det gäller både yt- och grundvatten.

otillfredsställande status/potential: Se ekologisk status/potential

PBT-ämnen: Ämnen som är långlivade, bioackumulerande och giftiga. Detta är ämnen som är extra problematiska i miljön. Att ämnen är långlivade innebär att de är svåra att bryta ner och därför har lång halveringstid i miljön. Ämnen som är bioackumulerande ansamlas i biologisk vävnad i ekosystemet, till exempel i djur och människor. För att klassificeras som PBT-ämne ska ett ämne uppfylla alla tre kriterierna. Några av de prioriterade ämnena är klassificerade som PBT-ämnen. Vilka dessa är anges i Havs- och vattenmyndighetens föreskrift HVMFS 2015:25, bilaga 6, tabell 1.

PBDE: Bromerade flamskyddsmedel med stor spridning i miljön. Utgörs av Bromerade difenylterar med varianterna 28, 47, 99, 100, 153 och 154 i enlighet med bilaga 6 (gränsvärden för kemisk ytvattenstatus) i Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter (HVMFS 2013:19) om statusklassificering och miljö kvalitetsnormer avseende ytvattenstatus.

PFAS (Perfluorerade alkylsyror): Ett miljögift som varken löser upp sig i vatten eller i fett. Det är dessutom motståndskraftigt mot syra och bas vilket gör det mycket svårnedbrytbart i naturen.

prioriterade farliga ämnen: Ett urval av de prioriterade ämnena har definierats som prioriterade farliga ämnen. Ett mål med ramdirektivet för vatten är att utsläpp och spill av dessa ämnen ska upphöra eller stegvis elimineras. Vilka ämnen som fastställts som prioriterade farliga ämnen anges i Europaparlamentets och rådets direktiv 2000/60/EG, bilaga X och beskrivs också i Havs- och vattenmyndighetens föreskrift HVMFS 2019:25, bilaga 6, tabell 1.

prioriterade ämnen: De ämnen som ingår i klassificeringen av kemisk ytvattenstatus. Vilka ämnen som ingår i de prioriterade ämnena, samt miljö kvalitetsnorm för dessa, anges i Europaparlamentets och rådets direktiv 2000/60/EG och 2008/105/EG, och är implementerat i Svensk lagstiftning genom Havs- och vattenmyndighetens föreskrift HVMFS 2019:25, bilaga 6.

påverkansskälla: Vad som orsakar miljöproblemet, som till exempel övergödning, miljögifter och främmande arter.

ramdirektivet för vatten: Se vattendirektivet.

recipient: En sjö, hav eller vattendrag som tar emot ("är recipient för") till exempel avloppsvatten från ett reningsverk.

recipientkontroll: Övervakning av miljöförhållandena i ett påverkat område. Enligt miljöbalken är miljöstörande anläggningar skyldiga att ta reda på miljöeffekterna av sin verksamhet. Det är vanligt att flera parter samordnar denna miljöövervakning till ett samordnat recipientkontrollprogram.

referensalternativ: Åtgärder och kostnad för åtgärder som genomförs oberoende av åtgärdsprogrammet. Business as usual är också ett vanligt förekommande uttryck för detta.

referensstation: En övervakningsstation som används för att ta reda på referensförhållanden i vattnet. Referensförhållandena ska motsvara naturliga förhållanden i så stor utsträckning som möjligt och visa hur det ser ut utan mänsklig påverkan. Det är dessa referensförhållanden som sedan jämförs med andra referensstationer i liknande vatten, för att bedöma hur mycket de är påverkade av människan.

referensstillstånd: Utgör enligt HVMFS 2013:19 det tillstånd i form av biologiska, fysikaliskt-kemiska och hydromorfologiska funktioner och strukturer som en ytvattenförekomst uppvisar vid ingen eller mycket liten mänsklig påverkan.

referensvärde: Värde som motsvarar ett av människan i princip opåverkat tillstånd. Referensvärden för en parameter eller en kvalitetsfaktor anges i motsvarande bedömningsgrund.

regleringsgrad: Ett mått på hur stor del av årsvattenmängden i ett vattendrag som kan magasineras ("lagras") längs vattendraget.

relikt saltvatten: Havsvatten från tiden kring den senaste inlandsisens avsmältning som förekommer i de områden som befinner sig under högsta kustlinjen, det vill säga områden som varit täckta av salt/bräckt

vatten. Det salta vattnet har till följd av landhöjningen trängt ned i sprickor i berggrunden och underlagar nu det söta grundvattnet.

retention (av näringsämnen): Anger hur stor mängd av den totala belastningen av ett näringsämne i ett avrinningsområde, som antingen omvandlas eller kvarhålls innan det når havet.

riskbedömning: En bedömning av risken för att en miljö kvalitetsnorm inte följs och att en god miljöstatus inte uppnås.

sedimentär berggrund: Utgörs av lättvittrade berg. Berggrunden ger god motståndskraft mot försurning och grundvattnet har höga jonhalter.

separat ledningssystem: Spillvatten avleds i en spillvattenledning till avloppsreningsverket och dagvatten avleds i öppna dagvattensystem till recipient, eventuellt tillsammans med dräneringsvatten.

skyddszon: Vallbesådda zoner på åkermark som anläggs med en bredd av 6 till 20 meter längs ett större vattendrag eller dike. Skydds zoner minskar risken för att växtskyddsmedel hamnar i sjöar och vattendrag

statusklassificering: Bedömning av kvaliteten i ett vatten. För ytvatten bedöms ekologi och kemi. För grundvatten bedöms kemi och kvantitet. För naturliga ytvattenförekomster görs en klassificering av ekologisk status och kemisk ytvattenstatus. För konstgjorda och kraftigt modifierade ytvattenförekomster görs en klassificering av ekologisk potential och kemisk ytvattenstatus. Parametrar och kvalitetsfaktorer klassificeras för att sedan vägas samman till ekologisk status eller potential och kemisk ytvattenstatus. För grundvattenförekomster görs en klassificering av kvantitativ status och kemisk grundvattenstatus.

särskilda förorenande ämnen (SFÄ): En kvalitetsfaktor som vägs in i klassificeringen av ekologisk ytvattenstatus. SFÄ utgörs av ämnen som släpps ut eller tillförs i betydande mängd i en ytvattenförekomst och omfattar de ämnen för vilka det finns bedömningsgrunder i Havs- och vattenmyndighetens föreskrift om klassificering och miljö kvalitetsnormer avseende ytvatten. Vid statusklassificering och riskbedömning under sexårsperioden 2016-2021 har vi utgått från den tidigare föreskriften, HVMFS 2013:19, där bedömningsgrunderna för SFÄ finns angivna i kapitel 4 (kustvatten) och kapitel 7 (sjöar och vattendrag).

tillförlitlighetsklassning: En bedömning av hur tillförlitlig en statusklassificering är. Bedömningen baseras bland annat på hur mycket dataunderlag som finns och hur säkert underlaget är. Tillförlitligheten bedöms enligt en skala från 0 till 3, där 0 =information saknas, 1=låg tillförlitlighet, 2=medelgod tillförlitlighet och 3=mycket god tillförlitlighet.

tröskelvärde: Gränsvärde för exempelvis tillförsel av näringsämnen, där påverkan anses vara betydande om tröskelvärdet överskrids.

utgångspunkt för att vända trend: Procentandel av riktvärde för grundvatten, fastställd som en miljö kvalitetsnorm enligt 5 kap. 2, 4 §§ 4 miljöbalken. Vid denna nivå ska myndigheter och kommuner vidta de åtgärder som anges i vattenmyndigheternas åtgärdsprogram för att vända betydande, ihållande uppåtgående trender i koncentrationen av förorenande ämnen, grupper av förorenande ämnen eller föroreningsindikatorer.

utlakning: Process där näringsämnen eller metaller frigörs från partiklar i marken och rinner ut i vattnet.

utsjö: Vattnet i havet utanför kust och öar.

vandringshinder: En fysisk anordning eller egenskap i vattenmiljö som leder till att fisk och andra djur som lever i vattnet förhindras att förflytta sig inom ett vattendrag. Det kan till exempel vara ett vattenfall, en damm eller en felaktigt anlagd vägtrumma.

vatten i övergångszon: Se övergångsvatten

vattendirektivet: Syftet med vattendirektivet är att skapa en helhetssyn för Europas vattenresurser och en enhetlig och övergripande lagstiftning för ländernas förvaltning av vatten. Länderna ska förvalta vattnet i

avrinningsområden och rätta till brister i vattenmiljön, både när det gäller kvantitet och kvalitet. Vattendirektivet omfattar alla typer av ytvatten (sjöar, vattendrag och kustvatten) och grundvatten, men inte öppet hav. Direktivets hela namn är Europaparlamentets och rådets direktiv 2000/60/EG av den 23 oktober 2000 om upprättande av en ram för gemenskapens åtgärder på vattenpolitikens område. Det trädde i kraft den 22 december 2000.

vattenförvaltning: Sveriges arbete för att leva upp till EU:s vattendirektiv så som det är infört i svensk lagstiftning med målet att skydda vattenmiljön och dricksvattnets kvalitet.

vattenförekomst: Vatten delas in i enheter som är så lika som möjligt. En vattenförekomst kan vara en hel sjö eller en avsnörd vik, en sträcka i en å eller ett kustområde. Vattenområdet behöver vara enhetligt för att vi ska kunna beskriva vattnets status och för att kunna definiera framtida kvalitetskrav.

vattenkategori: Vattenförekomster tillhör en av följande vattenkategorier: grundvatten, sjöar, vattendrag eller kustvatten.

vattenråd: Ett frivilligt samverkansorgan som ansvarar för lokal samverkan inom ett eller flera avrinningsområden. Deltagare i vattenråden kan vara kommuner, företag, intresseorganisationer (som till exempel fiskevårdsområdesföreningar och naturvårdsföreningar) och andra som berörs av vattenrelaterade frågor inom avrinningsområdet. Vattenråden är tänkta att fungera som en kanal mellan ansvariga myndigheter, berörda aktörer och allmänheten.

vattentyp: Typen är ett sätt att beskriva en vattenförekomst på ett standardiserat sätt. En typ är också en grupp vattenförekomster med samma eller likartade referensförhållanden av morfologisk och vattenkemisk karaktär.

vattenuttag: Vattenuttag innebär att grundvatten eller ytvatten används för till exempel dricksvatten och bevattning.

vattenverksamhet: Vattenverksamhet är ett juridiskt begrepp som definieras i 11 kap. 2 § miljöbalken och är i princip allt byggande och grävande i vattenområde. Alla typer av ingrepp som syftar till att förändra vattnets djup eller läge som muddring, grävning eller rensning, uppförande av anläggningar i vattenområde genom utfyllnad, pålning eller gjutning, bortledning av grundvatten eller infiltration för att öka grundvattenmängden är per definition vattenverksamhet.

ytvatten: Sjö, vattendrag och hav.

åtgärdsalternativ: Åtgärder och kostnad för åtgärder som följer av åtgärdsprogrammet. Står för kostnaderna för de åtgärder som behövs för att följa miljökvalitetsnormerna. Det inkluderar även åtgärder inom befintlig lagstiftning men som av olika anledningar inte genomförts. Kostnaderna bygger på att myndigheter och kommuner implementerar de styrmedel som anges i konsekvensanalysen. Ansvariga åtgärdsmyndigheter kan ersätta de föreslagna åtgärderna med andra åtgärder som de finner mer lämpliga.

övergångsvatten: Ytvatten i närheten av ett flodutlopp, som delvis är av salthaltig karaktär till följd av närheten till kustvatten, men som på ett väsentligt sätt påverkas av sötvattensströmmar.

övergödning: Ökad produktion av framförallt alger på grund av en ökad tillförsel av näringsämnen, speciellt fosfor och kväve. Negativa effekter av övergödningen är algbloomning och påföljande syrgasbrist men också förändringar av artsammansättningen i ett vatten.

övervakningsprogram: Varje vattenmyndighet ska enligt vattenförvaltningsförordningen se till att program upprättas för övervakning av vattenstatus i samtliga vattenkategorier. Syftet är att erhålla en sammanhållen och heltäckande översikt över vattenstatus inom varje vattendistrikt.

övervakningsstation: Ett geografiskt angivet läge eller område som där information kan bestå av data som insamlats från en eller flera provtagningsplatser för att uppnå målet med representativitet.

Bilaga 2 – Administrativ information om vattendistriktet

Sverige är uppdelat i fem vattendistrikt baserat på de fem större havsbassängerna vilket innebär att både län och kommuner kan tillhöra mer än ett distrikt. Tre av distrikten, Bottenviken, Bottenhavet och Västerhavet delar vatten med Norge. Bottenvikens vattendistrikt delar dessutom Torneälven med Finland. En länsstyrelse i varje distrikt har uppdraget att vara vattenmyndighet:

- Bottenvikens vattendistrikt Länsstyrelsen Norrbottens län
- Bottenhavets vattendistrikt Länsstyrelsen Västernorrlands län
- Norra Östersjöns vattendistrikt Länsstyrelsen Västmanlands län
- Södra Östersjöns vattendistrikt Länsstyrelsen Kalmar län
- Västerhavets vattendistrikt Länsstyrelsen Västra Götalands län

I Sverige finns fem vattenmyndigheter, en för varje vattendistrikt (miljöbalk (MB, 1998:808)), kap 5, 14 §). För varje vattenmyndighet finns det en särskild vattendelegation med uppgift att besluta om miljö kvalitetsnormer, åtgärdsprogram och förvaltningsplaner (förordning om vattendelegationer (2017:872), 16 §). Delegationen består av sakkunniga ledamöter som är utsedda av regeringen för bestämd tid. Ledamöterna sitter på personliga mandat utifrån sin expertis inom olika områden, och är således inte representanter för de organisationer de är anställda av (vattendelegationsförordningen, 4 §). Delegationens ordförande är landshövdingen vid den länsstyrelse som är vattenmyndighet (5 §). Mer information om de aktuella vattendelegationerna finns på vattenmyndigheternas webbplats www.vattenmyndigheterna.se.

Varje vattenmyndighet har ett kansli som bereder ärenden till vattendelegationen, samordnar distriktets länsstyrelser i arbetet med att ta fram underlag. Kanslierna samverkar också med berörda på alla nivåer från lokal till internationell nivå. Alla länsstyrelser inom ett vattendistrikt har i uppdrag att biträda vattenmyndigheten med statusklassificering av vattnets tillstånd och olika typer av underlag. I praktiken bedrivs ett nära samarbete mellan län och vattenmyndigheter både inom och mellan distriktet.

1.1 Kontaktuppgifter till vattenmyndigheterna

Bottenhavets vattendistrikt

Vattenmyndigheten i Bottenhavets vattendistrikt
Länsstyrelsen Västernorrlands län
Pumpbacksgatan 19
871 86 Härnösand

E-post till kansliet: vattenmyndigheten.vasternorrland@lansstyrelsen.se

Telefon: 0611-34 90 00

Bottenvikens vattendistrikt

Vattenmyndigheten i Bottenvikens vattendistrikt
Länsstyrelsen Norrbottens län
971 86 Luleå

E-post till kansliet: vattenmyndigheten.norbotten@lansstyrelsen.se

Telefon: 010-225 50 000

Norra Östersjöns vattendistrikt

Vattenmyndigheten i Norra Östersjöns vattendistrikt
Länsstyrelsen Västmanlands län
721 86 Västerås

E-post till kansliet: vattenmyndigheten.i.norra.ostersjon.vastmanland@lansstyrelsen.se

Telefon: 010-224 90 00

Södra Östersjöns vattendistrikt

Vattenmyndigheten i Södra Östersjöns vattendistrikt
Länsstyrelsen Kalmar län
Regeringsgatan 1, 391 86 Kalmar

E-post till kansliet: vattenmyndigheten.kalmar@lansstyrelsen.se

Telefon: 010-223 80 00

Västerhavets vattendistrikt

Vattenmyndigheten i Västerhavets vattendistrikt
Länsstyrelsen Västra Götalands län
403 40 Göteborg

E-post till kansliet: vattenmyndigheten.vastragotaland@lansstyrelsen.se

Telefon: 010-224 40 00

Bilaga 3 – Register över utsläpp och spill, Södra Östersjöns vattendistrikt

Vattenmyndigheterna ska enligt 3 kap 2 § vattenförvaltningsförordningen (VFF) (2004:660) se till att det för varje vattendistrikt finns ett register över utsläpp och spill, i enlighet med artikel 5 i direktivet om prioriterade ämnen (2008/105/EG) (senast reviderad genom ett tilläggsdirektiv (2013/39/EU)). Detta register ska innehålla information om hur stora mängder som släpps ut i vattenmiljön inom vattendistriktet av de ämnen som finns listade i del 1 av bilaga I till direktivet om prioriterade ämnen. Registret ska hållas uppdaterat och rapporteras till EU. Det första registret rapporterades till EU-kommissionen 2017 och innehöll enbart de obligatoriska delar som angetts i vägledningsdokument (CIS Guidance Document No. 28) från Europeiska kommissionen. Vägledningsdokumentet ger även utrymme för ett mer omfattande register, som exempelvis kan användas som verktyg till påverkansbedömningar av vattenförekomster, påvisa om åtgärdsprogrammen haft effekt eller uppskatta bakgrundshalter av ämnena. Behovet av jämförbarhet över tid är också en viktig del. På grund av brister i tillgången till nationella utsläppsdata och information om utsläppskällor har det inte varit möjligt eller meningsfullt att vidareutveckla registret till ett mer omfattande sådant. Vattendelegationerna beslutade därför att register för utsläpp och spill även denna gång avgränsas till att huvudsakligen omfatta enbart de obligatoriska delar som ingick i den senaste versionen, men med uppdaterade data.

Vattenmyndigheterna har tagit fram det uppdaterade registret i dialog med Havs- och vattenmyndigheten. Registret kommer rapporteras till Europeiska kommissionen våren 2022. Utformningen av registret följer till stor del den metod som togs fram inför framtagandet av registret 2017 (Havs- och vattenmyndigheten, 2017). Avvikelse från metoden framgår i texten. Utöver en sammanfattad version av Register över utsläpp och spill för distriktet innehåller denna bilaga en beskrivning av hur underlaget har sammanställts, med fokus på metoder och ställningstaganden om registrets omfattning och inriktning. Det finns även en mer omfattande nationell rapport som innehåller en utförligare metodbeskrivning (Vattenmyndigheterna, 2021). Registret i sin helhet finns på vattenmyndigheternas kanslier. En övergripande beskrivning av krav som ställs på registret kan hittas i den metodbeskrivning som Havs- och vattenmyndigheten tog fram när första upplagan av Register för utsläpp och spill togs fram (Havs- och vattenmyndigheten, 2017).

1.1 Metodbeskrivning

Bedömning av relevanta ämnen

Registret över utsläpp och spill ska innehålla de prioriterade ämnen och övriga förorenande ämnen som listas i del A av bilaga I till direktivet om prioriterade ämnen. Listan innehåller 45 ämnen eller grupper av ämnen. Med de ingående ämnena utbrutna ur ämnesnummer 9a (cyklodiena bekämpningsmedel) och 28 (Polyaromatiska kolväten) blir det 58 individuella ämnen. Inte alla dessa är relevanta för samtliga vattendistrikt, och flera är det inte för Sverige

som helhet heller. Det första steget i framtagandet av registret utgörs av en relevansbedömning av varje ämne på vattendistriktsnivå.

Relevansbedömningen baseras på av fem kriterier där minst ett måste uppfyllas för att ämnet ska betraktas som relevant (CIS Guidance Document No. 28). Eftersom detta är andra gången Sverige tar fram ett register över utsläpp och spill så har Vattenmyndigheterna dessutom använt ett sjätte kriterium för att möjliggöra uppföljning av trender. Kriterierna är:

- 1 ämnet orsakar sänkt status i minst en vattenförekomst i distriktet
- 2 ämnets koncentration överstiger halva gränsvärdet i minst en vattenförekomst
- 3 övervakningsresultat uppvisar en ökande trend
- 4 PRTR-data visar utsläpp av ämnet som kan påverka ovanstående kriterier
- 5 det finns kända utsläppskällor som kan påverka ovanstående kriterier.
- 6 ämnet bedömdes som relevant i det första registret för utsläpp och spill

I praktiken har de enskilda ämnenas relevans bedömts i tre steg, vilka täcker in samtliga av ovanstående kriterier utom kriterium 3, som uteslöts på grund av brist på tillförlitliga data, se figur 1. De ämnen som bedömdes vara relevanta analyserades vidare och fördes in i registret.

Relevansbedömningarna utfördes på samma sätt som vid framtagandet av det första registret för utsläpp och spill (Havs- och vattenmyndigheten, 2017). Det sjätte kriteriet lades till för att möjliggöra att följa utsläppen av ämnet över tid, även när relevanta utsläpp inte längre sker. De ämnen som enbart uppfyller kriterium 6 har alltså inga inrapporterade utsläpp eller kända halter över halva gränsvärdet i mer än en vattenförekomst under perioden det uppdaterade registret baseras på (2016–2018).

Utöver de 46 individuella ämnen (nr 1–33) som relevansbedömdes i det första registret inkluderades även de 12 prioriterade ämnen som lades till 2013 (nr 34–45), alltså bedömdes samtliga ämnen från del A av bilaga I till direktivet om prioriterade ämnen. Uttag ur VISS gjordes för att bedöma om respektive ämne uppfyller kriterium 1 eller 2, baserat på de klassificeringar som gjordes i cykel 3, 2016–2021. Data hämtat från Utsläpp i Siffror (UTIS) och Svenska miljörapporteringsportalen (SMP) användes för att avgöra om kriterierna 4-5 är uppfyllda. Slutligen användes första upplagan av registret för att bedöma kriterium 6.

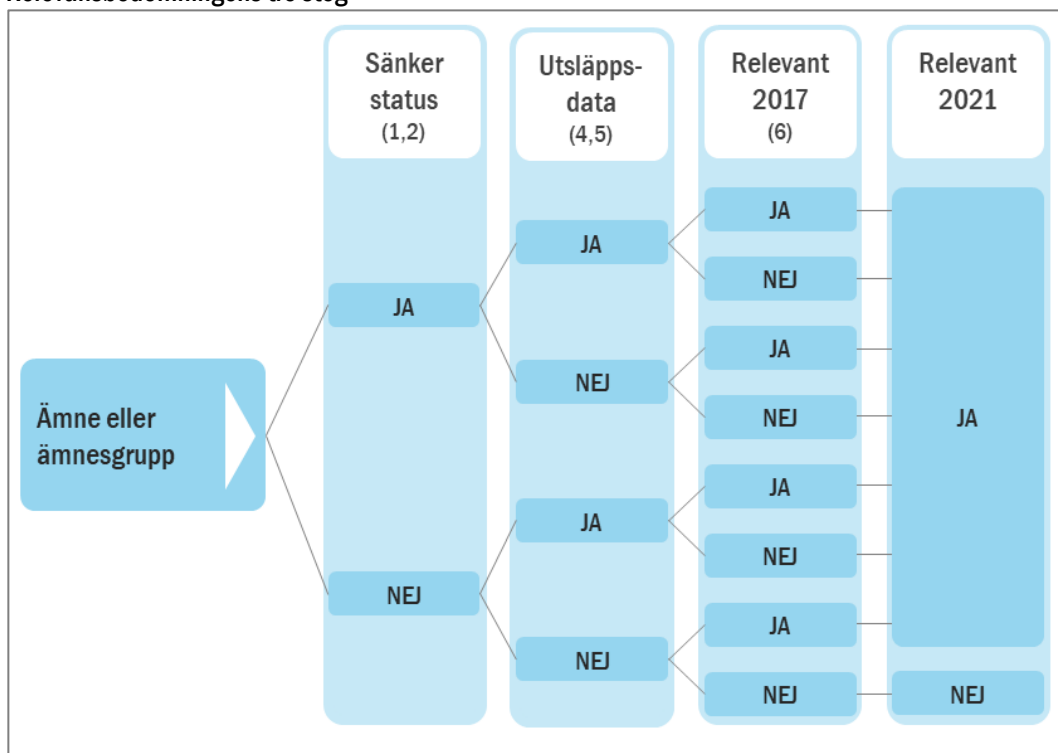
Stegvis analys

Analysen av de relevanta ämnena har skett distriktsvis och i en stegvis process (Tiered approach) med ökande komplexitet, som specificerats av Europeiska kommissionen (CIS Guidance Document No. 28). I metoden möjliggörs analys i 4 steg, men steg 3 och 4 har uteslutits på grund av begränsningar i befintligt underlag. Registret är därför baserat på steg 1: belastning från punktkällor, och steg 2: belastning från vattendrag (riverine load).

Steg 1 och 2 ska baseras på data från året innan riskbedömningen slutfördes, en utökad tidsram är dock tillåten om det ger en mer representativ bild av tillståndet. Registret är därför baserat på data från treårsperioden 2016–2018 (riskbedömningen slutfördes 2019).

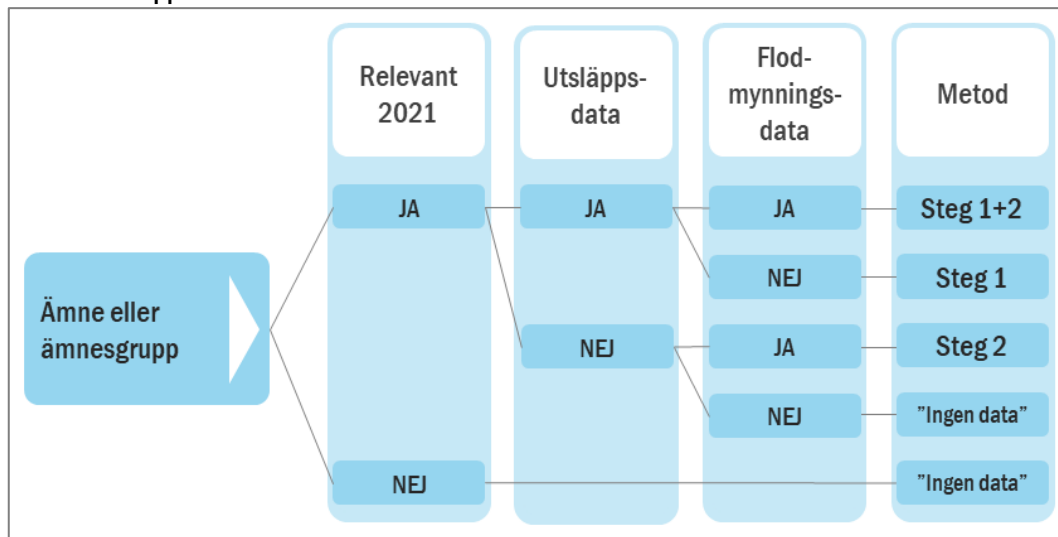
Det finns inte rapporterade utsläppsdata från punktkällor (steg 1) för alla ämnen som bedömts vara relevanta, och i Sverige övervakas bara ett fåtal ämnen på ett sätt som möjliggör att beräkna belastningen från vattendrag (steg 2). Därför har analysen gjorts olika ingående beroende på tillgången på ämnesspecifika data, se figur 2.

Relevansbedömningens tre steg



Figur 1. Flödesschema över relevansbedömningens tre steg, korresponderande kriterier inom parentes.

Metod som rapporteras



Figur 2. Flödesschema över metod som rapporteras (Steg 1: Utsläpp från punktkällor, Steg 2: Tillförsel från vattendrag).

Steg 1 – Utsläpp från punktkällor

Underlaget för utsläpp från punktkällor består av årliga utsläppsdata från avloppsreningsverk och industrier till vatten, för åren 2016–2018. Själva registret innehåller därmed data från varje verksamhet för de tre åren. I rapporteringen till Europeiska kommissionen, och i denna bilaga, presenteras dock en mer sammanställd version, se tabell 3.

Denna version är baserad på medianvärdet för registrerade punktutsläpp från 2016, 2017, och 2018 förutsatt att det finns registrerade utsläpp för minst två av åren. Om det enbart finns utsläppsdata för ett av åren år 2018 valts som år att basera registret på. Detta år användes då oavsett om det finns registrerade utsläppsdata för det året. Metoden valdes för att undvika systematiskt avvikelser jämfört med tidigare register.

Denna metod skiljer sig från den som användes vid rapporteringen 2017. Då baserades registret på år 2010 med motiveringen att det var det år då utsläpp av flest ämnen registrerats. Data insamlades dock på samma sätt för 2008, 2009 och 2010.

Den data över utsläpp från punktkällor som använts i registret har verksamhetsutövarna själva matat in i Svenska Miljörapporteringsportalen (SMP). Verksamheter som är tillståndspliktiga enligt miljöprövningsförordningen (2013:251) är skyldiga att lämna in sådan data i årliga miljörapporter. Samma skyldighet gäller verksamheter som har utsläpp som överskrider tröskelvärden som finns specificerade i enligt EG-förordning om upprättande av ett europeiskt register (166/2006), och de ingår därmed också i the European Pollutant Release and Transfer Register (E-PRTR).

Data från verksamheter som ingår i E-PRTR har Vattenmyndigheten hämtat från Utsläpp i siffror (UTIS). Data från tillståndspliktiga anläggningar som inte har utsläpp över tröskelvärdena, och därmed inte ingår i E-PRTR, har Vattenmyndigheterna hämtat direkt från SMP. Det handlar framförallt om mindre industrier och avloppsreningsverk. Totalt användes data från 118 enskilda verksamheter i distriktet, se karta 1.

I grunden har samma metodik använts som vid framtagandet av det första registret för utsläpp och spill (Havs- och vattenmyndigheten, 2017), med undantag att data då hämtades direkt från E-PRTR och SMP. Beskrivningar av de metoder som använts vid provtagning av punktutsläpp finns i Havs- och vattenmyndighetens metodrapport från 2017. Där finns även beskrivningar av vilka ämnen som ingår i de ämnesgrupper som ska ingå i registret.

Steg 2 – Tillförsel från vattendrag (Riverine load)

Tillförsel av förorenande ämnen från vattendrag har beräknats distriktsvis med koncentrationsmätningar och modelldata för flöde från de större svenska kustmynnande vattendragen som underlag. Provtagningarna sker genom Flodmynningsprogrammet och 9 stationer i distriktet används i registret, se karta 1. Information om provtagning och analys kan hittas i Havs- och vattenmyndighetens vägledning (Havs- och vattenmyndigheten, 2016). Den hydrologiska modellen S-HYPE användes för beräkningarna av vattenflödet i vattendragen och utfördes av Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut (SMHI).

Av de ämnen som ska ingå i registret för utsläpp och spill övervakas endast kadmium (Cd), bly (Pb), kvicksilver (Hg), och nickel (Ni) i flodmynningsprogrammet, och det är därmed endast för dessa ämnen som en steg 2-analys har gjorts.

Belastningen per distrikt flödesviktades genom multiplicering av dygnshalter med dygnsvattenföringen, där dygnshalterna har tagits fram genom linjär interpolering av den månatliga provtagningen. Belastningsberäkningen gjordes för år 2016 till 2018.

Den beräknade belastningen påverkas av vattenföringen under året vilket resulterar i att år med låg respektive hög vattenföring är svårjämförbara. För att reducera effekten av variation i vattenföringen mellan år så har belastningen i distrikten flödesnormaliserats. Metoden presenteras utförligt i Grimvall et al. (2005).

Beräkning för diffusa källor

Den flödesnormaliserade belastningen från vattendrag i distriktet har använts för att uppskatta belastningen från diffusa källor. Detta har gjorts genom att subtrahera medianutsläppet från punktkällor uppströms mätpunkten från den flödesnormaliserade belastningen per år, vilket följer den enklare av metoderna som anges i Europeiska kommissionens (CIS Guidance Document No. 28) vägledning för register över utsläpp och spill. Medianutsläppet från punktkällor har använts eftersom utsläppet från punktkällor under ett år inte nödvändigtvis korrelerar med hur mycket av ämnet som når övervakningsstationer vid flodmynningen under samma år. Resultatet blir en grov uppskattning av diffusa utsläpp inom avrinningsområdet. Processer i vattendraget tas inte hänsyn till.

För att avgöra vilka punktkällor som ligger uppströms en flodmynningsstation gjordes en GIS-analys, se karta 1. Av de 118 kända punkttutsläppskällorna låg 53 uppströms något av distriktets flodmynningsstationer.

Notera att hur stor del av vattendistriktet som de diffusa utsläppen beräknas för beror på hur långt från flodmynningen som provtagningen skett. Vissa provtagningsstationer är placerade längre uppströms för att inte vara belägna nedströms stora påverkanskällor.

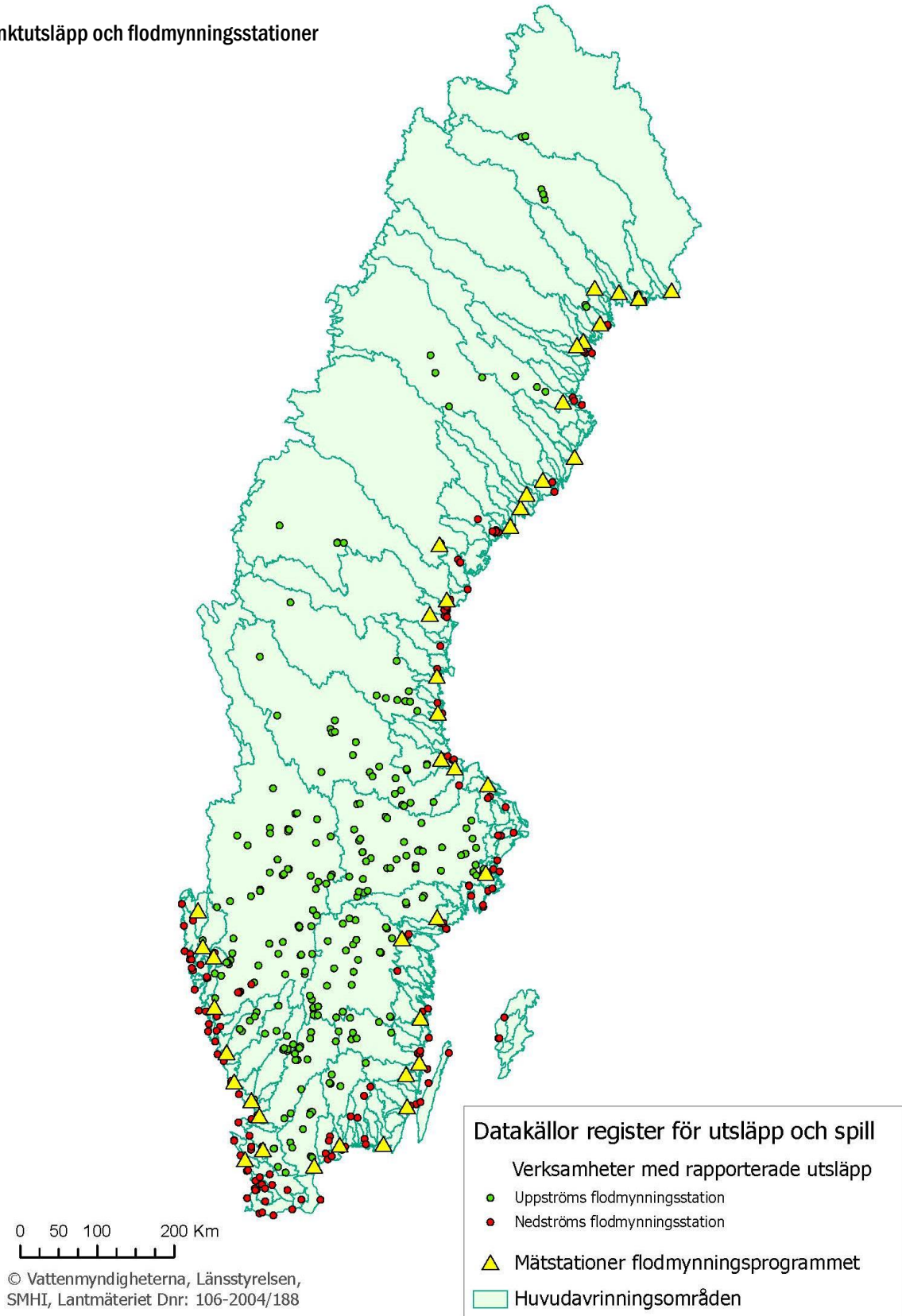
De totala beräknade utsläppen blir summan av de beräknade diffusa utsläppen och samtliga punkttutsläpp, se tabell 3. Metoden skiljer sig delvis från rapporteringen 2017 där belastning från diffusa källor inte beräknades, utan istället var det tillförseln av förorenande ämnen från vattendrag (riverine load) som rapporterades.

Osäkerhetsskattning

Precis som vid framtagandet av det första registret (2017) för utsläpp och spill så har Vattenmyndigheterna valt att inte genomföra en osäkerhetsskattning, eftersom detta inte är obligatoriskt i rapporteringen till EU. Registret bygger på en mängd data om många olika ämnen från många olika källor, provtagningsmetodiken varierar, och hur verksamheter beräknar och rapporterar in sin data varierar också. Generellt kan data över punkttutsläpp antas vara relativt tillförlitlig, särskilt avseende tungmetaller, medan organiska ämnen är svårare att detektera.

Uppskattningen av diffusa utsläpp som görs genom att dra av kända punktkällor från beräknad tillförsel från vattendrag (riverine load) är förknippad med stora osäkerheter. Delvis så är vattendragsberäkningarna i sig inte helt säkra och baserade på modellerade flödesdata. Beräkningen av de diffusa utsläppen är dessutom mycket förenklad och tar inte hänsyn till bakgrundshalter, interna källor eller fastläggning av utsläppen från punktkällor i sediment. Detta kan exempelvis leda till att det ser ut som att de diffusa utsläppen är negativa, när de uppmätta utsläppen från punktkällor överskridit de uppmätta koncentrationerna i flodmynningsprogrammet.

Punktutsläpp och flodmynningsstationer



Karta 1 Kända punktutsläpp och flodmynningsstationer från vilka data har använts i register över utsläpp och spill.

1.2 Resultat från relevansbedömningen

I Södra Östersjöns vattendistrikt bedömdes 25 ämnen vara relevanta och 33 ej relevanta. 18 ämnen bedömdes inte vara relevanta i något vattendistrikt, medan 40 fortsatte för vidare analys i åtminstone ett distrikt, se tabell 1 och 2.

Sammanställning av relevansbedömning

	Botten- viken	Botten- havet	Norra Östersjön	Södra Östersjön	Väster- havet	Nationellt
Relevanta	23	35	21	25	25	40
Ej Relevanta	35	23	37	33	33	18
Sänker status	15	22	15	14	14	24
Utsläppsdata	13	22	7	14	14	22
Relevanta 2017	12	24	18	19	16	32

Tabell 1 Sammanställning av relevansbedömningen per vattendistrikt. Notera att totala antalet ämnen medtagna i relevansbedömningen för 2017 och 2021 är 46 respektive 58 ämnen.

Relevansnivå för samtliga ingående ämnen

Ämne (namn)	Botten- viken	Botten- havet	Norra Östersjön	Södra Östersjön	Väster- havet
Alaklor					
Antracen	abc	abc	ac	ac	ac
Atrazin					
Bensen		b		bc	b
Bromerade difenyletrar (PBDE, BDPE)	ac	abc	ac	ac	ac
Kadmium och kadmium-föreningar	abc	abc	abc	abc	abc
Koltetraklorid	b	b		b	b
C10-13 Kloroalkaner		abc			
Klorfenvinfos		ac			
Klorpyrifos					
Aldrin		c			
Dieldrin					c
Endrin					
Isodrin		bc			
DDT		c			
1,2-dikloretan	b	b	c	bc	bc
Diklormetan		b		bc	b
Di(2-ethylhexyl)-ftalat (DEHP)	c	abc	abc	bc	bc
Diuron					
Endosulfan		ac			
Fluoranten	ac	abc	ac	ac	abc
Hexaklorbensen		ac	c		c
Hexaklorbutadien (HCBd)		b			
Hexaklorcyklohexan		c	c		c

Ämne (namn)	Botten- viken	Botten- havet	Norra Östersjön	Södra Östersjön	Väster- havet
Isoproturon				c	
Bly och blyföreningar	abc	abc	abc	abc	abc
Kvicksilver och kvicksilverföreningar	abc	abc	abc	abc	abc
Naftalen	ac	abc	ac	a	
Nickel och nickelföreningar	abc	abc	bc	bc	abc
Nonylfenol	b	abc	bc	abc	bc
Oktylfenol		ac		ac	
Pentaklorbensen					
Pentaklorfenol		ac			
PAH	bc	bc	c	bc	bc
Benso(a)pyren	ac	ac	ac	ac	ac
Benso(b)-fluoranten	a		ac		a
Benso(k)-fluoranten	a		a		a
Benso(g,h,i)-perylene	a	abc	ac	a	a
Indeno(1,2,3-cd)pyren					
Simazin					
Tetrakloretylen	b	b			b
Triklöretylen	b	b		b	
Tributyltenn-föreningar (TBT)	ac	ac	ac	ac	ac
Triklorbensen	b	b		bc	
Triklormetan				c	
Trifuralin					
Dikofol					
Perfluoroktansulfonsyra och dess derivat (PFOS)	a	a	a	a	a
Kinoxifen					
Dioxiner och dioxinlika föreningar	ab	ab	ab	ab	ab
Aklonifen					
Bifenox					
Cybutryn					
Cypermethrin					
Diklorvos		a			
Hexabrom-cyklododekan (HBCDD)					
Heptaklor och heptaklorepoxid					
Terbutryn					

Tabell 1 Relevansbedömning av samtliga ingående ämnen på vattendistriktetsnivå.

- Ämnet sänker status i minst en vattenförekomst.
- Utsläpp av ämnet från punktkällor finns i UTIS eller SMP.
- Ämnet bedömdes relevant vid första framtagandet av registret 2017.

Tomma rutor innebär att ämnena inte uppfyllt några av ovanstående kriterier och därmed inte bedömts vara relevanta.

1.3 Sammanfattning register över utsläpp och spill

Av de 23 ämnen (exklusive enskilda PAH) som enligt relevansbedömningen skulle ingå i analysen för distriktet fanns utsläppsdata för 14 ämnen under åren 2016–2018, se tabell 3.

Belastning av relevanta ämnen från punktkällor och diffusa källor i distriktet

Namn	CAS	Punktkällor	Diffusa källor	Totalt
Antracen	120-12-7	Ingen data	Ingen data	Ingen data
Bensen	71-43-2	0,00074	Ingen data	0,00074
Bromerade difenyletrar (PBDE, BDPE)	32534-81-9	Ingen data	Ingen data	Ingen data
Kadmium och kadmium-föreningar	7440-43-9	79,83756	53,7	133,5376
Koltetraklorid	56-23-5	1,5	Ingen data	1,5
1,2-dikloretan	107-06-2	15	Ingen data	15
Diklormetan	75-09-2	30	Ingen data	30
Di(2-ethylhexyl)-ftalat (DEHP)	117-81-7	90	Ingen data	90
Fluoranten	206-44-0	Ingen data	Ingen data	Ingen data
Isoproturon	34123-59-6	Ingen data	Ingen data	Ingen data
Bly och blyföreningar	7439-92-1	298,7583	1760	2058,758
Kvicksilver och kvicksilverföreningar	7439-97-6	16,85023	10,3	27,15023
Naftalen	91-20-3	Ingen data	Ingen data	Ingen data
Nickel och nickelföreningar	7440-02-0	1244,003	3570	4814,003
Nonylfenol	104-40-5	1,8	Ingen data	1,8
Oktylfenol	140-66-9	Ingen data	Ingen data	Ingen data
Totala PAHer ¹		0,34247	Ingen data	0,34247
Triklortylen	79-01-6	0,00037	Ingen data	0,00037
Tributyltenn-föreningar (TBT)	36643-28-4	Ingen data	Ingen data	Ingen data
Triklorbensen	12002-48-1	6	Ingen data	6
Triklormetan	67-66-3	Ingen data	Ingen data	Ingen data
Perfluoroktansulfonsyra och dess derivat (PFOS)	1763-23-1	Ingen data	Ingen data	Ingen data
Dioxiner och dioxinlika föreningar ²		0,00607	Ingen data	0,00607

Tabell 2 Belastning av förorenande ämnen från punktkällor (kg/år), vattendrag (kg/år) och diffusa källor (kg/år) i Södra Östersjöns vattendistrikt. Ämnen med belastning från punktkällor rapporterade som 0 har haft rapporterade utsläpp under något annat år under bedömningsperioden. Ämnen med belastning från punktkällor rapporterade som 'Ingen data' har bedömts relevanta utifrån andra kriterier än utsläppsdata.

¹ Benso(a)pyren, Benso(b)-fluoranten, Benso(k)-fluoranten, Benso(g,h,i)-perylene och Indeno(1,2,3-cd)pyren. Dessa och PAH som grupp har räknats som enskilda ämnen i relevansbedömningen.

² PCDD: 2,3,7,8-T4CDD, 1,2,3,7,8-P5CDD, 1,2,3,4,7,8-H6CDD, 1,2,3,6,7,8-H6CDD, 1,2,3,7,8,9-H6CDD, 1,2,3,4,6,7,8-H7CDD, 1,2,3,4,6,7,8,9-O8CDD. PCDF: 2,3,7,8-T4CDF, 1,2,3,7,8-P5CDF,

2,3,4,7,8- P5CDF, 1,2,3,4,7,8-H6CDF, 1,2,3,6,7,8-H6CDF, 1,2,3,7,8,9-H6CDF, 2,3,4,6,7,8-H6CDF,
1,2,3,4,6,7,8-H7CDF, 1,2,3,4,7,8,9-H7CDF, 1,2,3,4,6,7,8,9-O8CDF. PCB-DL: 3,3',4,4'-T4CB,
3,3',4',5-T4CB, 2,3,3',4,4'-P5CB, 2,3,4,4',5-P5CB, 2,3',4,4',5-P5CB, 2,3',4,4',5'-P5CB, 3,3',4,4',5-
P5CB, 2,3,3',4,4',5- H6CB, 2,3,3',4,4',5'-H6CB, 2,3',4,4',5,5'-H6CB, 3,3',4,4',5,5'-H6CB,
2,3,3',4,4',5,5'-H7CB.

Referenser

- CIS Guidance Document No. 28 (2012). Technical Guidance on the Preparation of an Inventory of Emissions, Discharges and Losses of Priority and Priority Hazardous Substances. *Technical Report - 2012 - 058*. European Commission. doi:10.2779/2764
- Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 166/2006 av den 18 januari 2006 om upprättande av ett europeiskt register över utsläpp och överföringar av föroreningar och om ändring av rådets direktiv 91/689/EEG och 96/61/EG.
- Grimvall, A., Hussian, M., & Libiseller, C. (2005). *Semiparametric smoothers for trend assessment of multiple time series of environmental quality data*. Department of Mathematics. Linköping: Linköping University.
- Havs- och vattenmyndigheten (2016). *Vattenkemi i vattendrag*. Havs- och vattenmyndigheten. Hämtat från <https://www.havochvatten.se/download/18.2a9deb63158cebbd2b44f27d/1481199141950/vattenkemivattendrag.pdf>
- Havs- och vattenmyndigheten (2017). *Register över utsläpp och spill: Krav, ställningstagnaden och metodik (utkast)*. Göteborg: Havs- och vattenmyndigheten.
- Miljöprövningsförordning (2013:251).
- Prioämnesdirektivet. Europaparlamentets och rådets direktiv 2008/105/EG om miljökvalitetsnormer inom vattenpolitikens område och ändring och senare upphävande av rådets direktiv 82/176/EEG, 83/513/EEG, 84/156/EEG, 84/491/EEG och 86/280/EEG, samt 2000/60/EG.
- Tilläggsdirektiv till prioämnesdirektivet. Europaparlamentets och rådets direktiv 2013/39/EU av den 12 augusti 2013 om ändring av direktiven 2000/60/EG och 2008/105/EG vad gäller prioriterade ämnen på vattenpolitikens område.
- Vattenförvaltningsförordning (2004:660).
- Vattenmyndigheterna (2021). *Metodbeskrivning: Register över utsläpp och spill i cykel 3*. Hämtat från <https://viss.lansstyrelsen.se/ReferenceLibrary.aspx?referenceLibraryID=55112&timeStamp=637747416561181750>

Bilaga 4 – Samordning med översvämningsdirektivet, Södra Östersjöns vattendistrikt

För att komplettera vattendirektivet (2000/60/EG) antogs 2007 översvämningsdirektivet (2007/60/EG). Detta direktiv skapar en europeisk ram för medlemsstaternas arbete med att identifiera, utvärdera och hantera översvämningsrisker. Översvämningsdirektivet har fyra fokusområden, för att negativa effekter av översvämning ska minskas. Dessa är:

- människors hälsa
- miljön
- kulturarvet
- ekonomisk verksamhet

Det följer av översvämningsdirektivet artikel 9 att medlemsstaterna ska vidta lämpliga åtgärder för att samordna tillämpningen av direktivet med tillämpningen av vattendirektivet (2000/60/EG). Denna samordning möjliggör viktiga synergier för båda direktiven avseende förebyggande åtgärder, skydd och information.

1.1 Cykliskt arbetssätt

I likhet med arbetet enligt vattendirektivet genomförs översvämningsdirektivet i sexårscykler där momenten återkommer och kunskapen förbättras för varje gång. Under 2016 påbörjades arbetet med den andra sexårsperioden.

I Sverige genomförs översvämningsdirektivet genom förordning (2009:956) om översvämningsrisker (ändrad genom förordning (2019:5) om ändring i förordningen om översvämningsrisker) och Myndigheten för samhällsskydd och beredskaps (MSB) föreskrifter om riskhanteringsplaner (MSBFS 2013:1).

MSB är ansvarig myndighet och har föreskriftsrätt för alla steg, rapporterar till EU och genomför arbetet i samarbete med länsstyrelserna. Arbetet enligt översvämningsdirektivet sker genom att medlemsländerna identifierar områden med betydande översvämningsrisk, systematiskt kartlägger översvämningsshot och översvämningsrisker och sedan tar fram riskhanteringsplaner med åtgärder för att minska konsekvenserna av översvämningar i de identifierade riskområdena.

Steg 1 – områden med betydande översvämningsrisk

Under steg 1 bedömer och identifierar MSB områden med betydande översvämningsrisk, där konsekvenserna av en omfattande översvämning kan bli betydande, utifrån ett antal kriterier. I arbetet med översvämningsdirektivet och riskhanteringsplaner under dess första cykel, 2010-2015, identifierades totalt 18 områden med betydande risk för översvämning från sjöar och vattendrag. Under andra cykeln, 2016-2021 har framförallt mer detaljerade

översvämningskarteringar använts, vilket har lett till att totalt åtta av de områdena inte längre uppfyller kriterierna för att identifieras igen. Detta i kombination med att det också har tagits hänsyn till kustöversvämningsrisker har resulterat i att det tillkommit nya områden med risk för översvämningsrisker. I arbetet 2016-2021 har totalt 25 områden i Sverige identifierats med risk för översvämningsrisker.

Steg 2 – kartor arbetas fram

I steg 2 utarbetar MSB hotkartor för varje identifierat riskområde. Hotkartorna visar översvämningsutbredningen, vattendjup och även vattenhastighet för vattendragen. Kartorna har framställts och utgår från fyra olika flöden i vattendrag: 50-årsflöde, 100-årsflöde (klimatanpassat till slutet av seklet), 200-årsflöde (klimatanpassat till slutet av seklet) och beräknat högsta flöde. Översvämningskartorna vid havet visar vattendjupet och översvämningsutbredningen. Efter det att hotkartorna framställts arbetar länsstyrelserna med att ta fram riskkartor som illustrerar antalet invånare, verksamheter infrastruktur, skyddade områden, kulturarvobjekt mm. som är sårbara för översvämningsrisker.

Steg 3 - riskhanteringsplaner

I det tredje steget tar ansvarig länsstyrelse i samverkan med berörda aktörer för det utpekade området fram riskhanteringsplaner. Förslag till riskhanteringsplanerna ska därefter samrådats. Myndigheter, kommuner, organisationer, verksamhetsutövare, allmänhet och övriga som berörs får tillfälle att under minst två månader lämna synpunkter på planerna (Förordning (2009:956) om översvämningsrisker, artikel 16).

I riskhanteringsplanerna fastställs mål för att förebygga och hantera konsekvenser av översvämningsrisker. I planerna redovisas vilka åtgärder som föreslås vidtas inom den kommande sexårsperioden. Åtgärder som vidtas enligt andra lagstiftningar ska också listas i riskhanteringsplanerna.

Mer att läsa om Sveriges arbete med översvämningsdirektivet finns på MSB:s webbplats (MSB, 2020).

1.2 Samverkan mellan vattenförvaltning och översvämningsdirektivet

Genomförandet av översvämningsdirektivet och vattendirektivet ska samordnas så att möjliga synergieffekter kan uppnås och för att förbättra effektivitet och informationsutbyte i arbetet. Riskhanteringsplanerna som länsstyrelserna tar fram ska samordnas med vattenmyndigheternas åtgärdsprogram och förvaltningsplaner och vice versa.

Klimatförändringarna förväntas ge många effekter på vattensituationen i samhället. För att få en effektiv vattenförvaltning med ett integrerat klimatperspektiv är det viktigt att samverkan sker mellan vattenförvaltningsarbetet och översvämningsdirektivet. Det ger möjligheter att optimera ömsesidiga synergieffekter och minimera konflikterna mellan de olika direktivens mål. I arbetet med vattenförvaltning och översvämningsdirektivet finns en kontinuerlig dialog mellan vattenmyndigheterna och MSB. Dialogen har bland annat lett till att MSB var med och höll presentation på vattenmyndigheternas samrådsmöten i februari 2021. Det var två möten, ett för myndigheter och ett för intresseorganisationer. I vissa distrikt har det också

skett dialog mellan Vattenmyndigheten och berörda länsstyrelser under framtagandet av riskkartor och riskhanteringsplaner. I Vattenmyndighetens åtgärdsprogram finns flera åtgärder som kan bidra till att minska konsekvenserna av översvämning. Till exempel finns åtgärder som rör rådgivning i fysisk planering, planering för VA- och dagvatten, övergripande vattenplanering, stöd för lokalt åtgärdsarbete och ytterligare åtgärder som främjar naturbaserade åtgärdslösningar. I riskhanteringsplanerna har det också uppmärksammats åtgärder som föreslås inom ramen för vattenförvaltningen, men som också kan förväntas ha fördelar utifrån översvämningssynpunkt. Där behövs en fortsatt tydlig dialog så vi tillsammans kan utveckla ett arbetssätt för att ta oss an frågor och utmaningar gemensamt.

1.3 Naturbaserade åtgärder mot översvämningar

Naturbaserade åtgärder för att minska översvämningshotet kan förbättra vattenkvalitet, grundvattenbildning och biologisk mångfald. Exempel på sådana åtgärder kan vara att restaurera vattendrag och där återställa rätade och rensade bäckfåror, svämplan och våtmarker. Svämplan är de markområden intill ett vattendrag som regelbundet översvämmas. Om de är rätt utförda kan även motståndskraften mot klimatförändringar komma att förbättras. Vid mindre översvämningar kan flödestoppar nedströms minskas om naturbaserade åtgärder vidtas uppströms på ett korrekt sätt så att inte andra översvämningssrisker uppstår.

I de identifierade områdena kan åtgärder som till exempel grönområden och öppna dagvattenlösningar ge naturligt vattenupptag, bättre vattenkvalitet och samtidigt minska översvämningshotet för ofta återkommande översvämningar.

För omfattande översvämningar kan andra åtgärder vara nödvändiga för att skydda översvämningsskyddets fyra fokusområden och för att upprätthålla säkerheten i samhället. Fysisk påverkan från översvämningsskydd kan ha både positiv och negativ påverkan på den ekologiska yt- eller grundvattenstatusen. Positiv påverkan kan uppnås om föroreningar förhindras att nå yt- eller grundvattenförekomster. För att undvika negativ påverkan så är det viktigt att hitta lösningar som i största möjliga utsträckning bidrar till uppfyllandet av både vattendirektivet och översvämningsskyddet.

För befintliga översvämningsskydd kan vattenmyndigheterna tillämpa mindre strängt krav eller kraftigt modifierat vatten, förutsatt att alla kriterier är uppfyllda och lämpligt underlag finns tillgängligt. Detta har dock inte tillämpats hittills, men ska under kommande förvaltningscykel arbetas med.

1.4 Helhetsperspektiv per avrinningsområde

Vattenförvaltning genomsyras av ett avrinningsområdesperspektiv vilket är viktigt även då det kommer till klimatanpassning. Behovet av åtgärder uppströms i avrinningsområdet för att minska flödestoppar nedströms är en viktig del av helhetssynen. Hänsyn bör även tas till befintliga förebyggande åtgärder mot naturolyckor, såsom skydd mot ras, skred och översvämning. Ett fortsatt samarbete mellan vattenmyndigheterna, MSB och berörda länsstyrelser är en viktig del i arbetet med att analysera nya översvämningsskydd och deras placering, funktion och betydelse ur ett avrinningsområdesperspektiv.

1.5 Riskhanteringsplaner

Länsstyrelserna har arbetat fram riskhanteringsplaner för de områden som identifieras vara i riskzonen för översvämning, eller för områden som finns på hotkartorna.

Samrådtiden för riskhanteringsplanerna har varierat och en del av samråden avslutades i december 2021. Det betyder att det är samrådsmaterial vattenmyndigheterna har förhållit oss till och innehållet i riskhanteringsplanerna kan i efterhand ha reviderats.

I Södra Östersjöns vattendistrikt identifierades två områden med risk för översvämning i arbetet 2010–2015: Jönköping och Kristianstad. Under identifiering, kartläggning och arbete med riskhanteringsplaner 2016–2021 identifierades tolv områden, Karta 1, med risk för översvämning: Norrköping, Kalmar, Karlskrona, Karlshamn, Kristianstad/Åhus, Ystad, Trelleborg, Falsterbo/Höllviken, Malmö, Landskrona, Helsingborg och Jönköping. I distriktet har det hållits samordningsmöten mellan vattenmyndigheten och berörda länsstyrelser under utarbetandet av riskkartor och riskhanteringsplaner. Detta för att förstärka kopplingen mellan direktiven.

Riskhanteringsplanerna föreslår mål och åtgärder utifrån identifierade risker. Fyra fokusområden har legat till grund för arbetet med identifiering av risker och att föreslå mål och åtgärder: människors hälsa, kulturarv, miljö och ekonomi. Målen är indelade i fyra kategorier: övergripande mål, resultatmål, åtgärds mål och kunskapsmål. Åtgärderna i sin tur är kategoriserade i följande kategorier: förebyggande åtgärder, skyddsåtgärder, beredskapsåtgärder, återställning/uppföljning och andra typer av åtgärder.

En riskhanteringsplan per område

Ansvarig länsstyrelse för respektive område har tagit fram en riskhanteringsplan per område.

Norrköping

Läget vid Motala ström, Bråviken och risken för extrema regn utgör källor som kan leda till översvämning i Norrköping. Länsstyrelsen Östergötland har som ansvarig länsstyrelse tagit fram en riskhanteringsplan med bakgrund av de hot- och riskkartor som togs fram i steg två. Ett officiellt samråd av riskhanteringsplanen genomfördes under juni och november 2021.

Kalmar

Kalmar har identifierats som område med risk för översvämning. Havet och skyfall är de faktorer som beräknas ge störst konsekvenser och är således det som beaktas i riskhanteringsplanen. Länsstyrelsen Kalmar har som ansvarig länsstyrelse tagit fram en riskhanteringsplan för Kalmar. Ett officiellt samråd genomfördes mellan juni och oktober 2021.

Karlskrona

Med sitt läge vid havet och Lyckebyån har Karlskrona identifierats som område med risk för översvämning. Länsstyrelsen Blekinge har tagit fram en riskhanteringsplan för Karlskrona och ett officiellt samråd genomfördes mellan juni och september 2021.

Karlshamn

Närheten till havet och Mieån tillsammans med risk för skyfall gör att Karlshamn har identifierats som område med risk för översvämning. Som ansvarig länsstyrelse har länsstyrelsen Blekinge tagit fram en riskhanteringsplan för Karlshamn. Ett officiellt samråd genomfördes mellan juni och september 2021.

Kristianstad/Åhus

Kristianstad har med sitt läge vid havet och Helge å identifierats som område med risk för översvämning. Länsstyrelsen Skåne har som ansvarig länsstyrelse tagit fram en riskhanteringsplan för Kristianstadsområdet. Ett officiellt samråd genomfördes mellan augusti och november 2021.

Ystad

Ystad har identifierats som område med risk för översvämning på grund av läget vid havet. Länsstyrelsen Skåne har som ansvarig länsstyrelse tagit fram en riskhanteringsplan för Ystad. Ett officiellt samråd har genomförts mellan augusti och november 2022.

Trelleborg

Läget vid havet gör att Trelleborg har identifierats som område med risk för översvämning. Länsstyrelsen Skåne har som ansvarig länsstyrelse tagit fram en riskhanteringsplan för Trelleborg och ett officiellt samråd har genomförts mellan augusti och november 2021.

Falsterbo/Höllviken

Falsterboområdet har identifierats som område med risk för översvämning från havet. Länsstyrelsen Skåne har som ansvarig länsstyrelse tagit fram en riskhanteringsplan för Falsterboområdet och ett officiellt samråd genomfördes mellan augusti och november 2021.

Malmö

Malmö har med sitt läge vid havet identifierats som område med risk för översvämning. Länsstyrelsen Skåne har som ansvarig länsstyrelse tagit fram en riskhanteringsplan för Malmö. I planen framgår att åtgärder föreslås inte bara för översvämning från havet, utan för alla orsaker till översvämning. Ett officiellt samråd genomfördes mellan augusti och november 2021.

Landskrona

Med sitt läge vid havet och Saxån har Landskrona identifierats som område med risk för översvämning. Länsstyrelsen Skåne har som ansvarig länsstyrelse tagit fram en riskhanteringsplan för Landskrona. Ett officiellt samråd genomfördes mellan augusti och november 2021.

Helsingborg

Helsingborg har identifierats som område med risk för översvämning från havet och Råån. Länsstyrelsen Skåne har som ansvarig länsstyrelse tagit fram en riskhanteringsplan för Helsingborg. Ett officiellt samråd genomfördes mellan augusti och november 2021.

Jönköping

Jönköping har identifierats som område med risk för översvämning från Vättern med Munksjön och Rocksjön samt Tabergsåån. Skyfall har också inkluderats i riskhanteringsplanen som Länsstyrelsen Jönköping tagit fram för området. Ett officiellt samråd genomfördes mellan juni och september 2021.

Områden med identifierad översvämningsrisk



Karta 1 Områden som identifierats med betydande översvämningsrisk i Södra Östergötlands vattendistrikt under arbetet med riskhanteringsplaner för åren 2022–2027.

Referenser

Förordning (2009:956) om översvämningsrisker.

Förordning (2019:5) om ändring i förordningen (2009:956) om översvämningsrisker.

MSB (2020). Översvämningsdirektivet. Hämtat från <https://www.msb.se/oversvamningsdirektivet> den 22 oktober 2020.

MSBFS 2013:1. Myndigheten för samhällsskydd och beredskaps föreskrifter om länsstyrelsens planer för hantering av översvämningsrisker (riskhanteringsplaner).

Vattendirektivet. Europaparlamentets och rådets direktiv 2000/60/EG om upprättande av en ram för gemenskapens åtgärder på vattenpolitikens område.

Översvämningsdirektivet. Europaparlamentets och rådets direktiv 2007/60/EG om bedömning och hantering av översvämningsrisker.

Bilaga 5 – Krav enligt vattenförvaltningsförordningen

I bilaga 1 till vattenförvaltningsförordningen (2004:660) anges vilka uppgifter som ska finnas med i vattendistriktens förvaltningsplaner. Nedan följer en punktvis genomgång av kraven i bilaga 1, med kommentarer och information om var de efterfrågade uppgifterna redovisas i förvaltningsplanen för **Södra Östersjöns vattendistrikt**. Merparten av informationen återfinns i förvaltningsplanen, åtgärdsprogrammet eller föreskrifterna om miljökvalitetsnormer för det aktuella vattendistriktet. En del av de efterfrågade uppgifterna finns i databasen (VISS), som är den databas som används för rapporteringen till Europeiska kommissionen. I tabellen används förkortningar enligt nedan:

FP=Förvaltningsplan

ÅP=Åtgärdsprogram

Punkter enligt bilaga 1 VFF	Redovisning i förvaltningsplanen
<p>En allmän beskrivning av vattendistriktet i enlighet med 3 kap. 1 § som</p> <p>a) för ytvatten innehåller</p> <p>en kartläggning av ytvattenförekomsternas lokalisering och gränser,</p> <p>en kartläggning av ekoregioner och typer av ytvattenförekomster</p> <p>en beskrivning av referensförhållanden för typer av ytvattenförekomster, och</p> <p>b) för grundvatten innehåller en kartläggning av grundvattenförekomsternas lokalisering och gränser.</p>	<p>FP Bilaga 6 Vattenförekomstindelning och typning, avsnitt 1.2</p> <p>FP Bilaga 6 Vattenförekomstindelning och typning, avsnitt 1.2</p> <p>FP Bilaga 6 Vattenförekomstindelning och typning, avsnitt 1.2</p> <p>FP Bilaga 6 Vattenförekomstindelning och typning, avsnitt 1.1</p> <p>Se även generell beskrivning av vattendistriktet i FP Kapitel 2 Beskrivning av vattendistriktet</p>
<p>En sammanfattning av betydande påverkan och effekter på ytvattnets och grundvattnets tillstånd orsakade av mänsklig verksamhet, såsom</p> <p>a) en uppskattning av föroreningar från punktkällor,</p> <p>b) en uppskattning av föroreningar från diffusa källor, inbegripet en sammanfattning av markanvändning</p>	<p>FP Kapitel 3 Tillstånd och påverkan</p> <p>FP Kapitel 3 Tillstånd och påverkan</p> <p>FP Kapitel 2 Beskrivning av vattendistriktet, karta 2.1.</p>

Punkter enligt bilaga 1 VFF	Redovisning i förvaltningsplanen
c) en uppskattning av påverkan på vattenmängden, inbegripet uttag, och	FP Kapitel 3 Tillstånd och påverkan
d) en analys av andra konsekvenser som mänsklig verksamhet har för vattnets tillstånd.	FP Kapitel 3 Tillstånd och påverkan
3. En redovisning av register över skyddade områden samt utsläpp och spill i enlighet med 3 kap. 2 §.	FP Bilaga 7 Skyddade områden enligt vattenförvaltningsförordningen FP Bilaga 3 Register över utsläpp och spill
4. En karta över de nätverk för övervakning som upprättas för de syften som anges i 7 kap. och en redovisning i kartform över resultaten av de övervakningsprogram som genomförts i enlighet med dessa bestämmelser när det gäller tillståndet för ytvatten (ekologisk och kemisk status), grundvatten (kemisk och kvantitativ status) och skyddade områden.	Kartor över nätverk för övervakning: FP Bilaga 8 Övervakningsprogram för Södra Östersjöns vattendistrikt 2016–2021 Kartor över resultaten av övervakningen (statusklassificering): FP Kapitel 3 Tillstånd och påverkan, avsnitt 3.12 karta 3.13 och 3.16 (ytvatten), avsnitt 3.11, karta 3.12 och 3.11 (grundvatten). Status i skyddade områden redovisas inte i kartform.
5. En redovisning av	
a) de kvalitetskrav som har fastställts enligt 4 kap. för ytvatten, grundvatten och skyddade områden, inbegripet de fall då ytvattenförekomster förklarats som konstgjorda eller kraftigt modifierade eller då undantagsreglerna i 4 kap. 9-12 §§ tillämpats,	FP Kapitel 7 Miljö kvalitetsnormer, avsnitt 7.1–7.2 Föreskrifter (08FS 2021:11) om kvalitetskrav för vattenförekomster i vattendistriktet. FP Bilaga 7, avsnitt 1.3
b) skälen för att ytvattenförekomster förklarats som konstgjorda eller kraftigt modifierade eller att undantagsreglerna i 4 kap. 9-12 §§ tillämpats, och.	FP Kapitel 7 Miljö kvalitetsnormer för vatten, avsnitt 7.2–7.4 Föreskrifter (08FS 2021:11) om kvalitetskrav för vattenförekomster i vattendistriktet.
c) den information som i övrigt krävs enligt 4 kap	FP Kapitel 7 Miljö kvalitetsnormer för vatten Föreskrifter (08FS 2021:11) om kvalitetskrav för vattenförekomster i vattendistriktet.
6. Information om hur riktvärden för grundvatten har fastställts och hur riskbedömningen har gjorts samt den information som i övrigt krävs enligt bilaga II del C i direktiv (2006/118/EG).	FP Kapitel 3 Tillstånd och påverkan FP Kapitel 7 Miljö kvalitetsnormer för vatten SGU 2013:1 Bedömningsgrunder för grundvatten

Punkter enligt bilaga 1 VFF	Redovisning i förvaltningsplanen
<p>7. Information om blandningszoner enligt artikel 4 i direktiv (2008/105/EG), om direktivets bestämmelser om sådana zoner har tillämpats.</p>	<p>Ej aktuellt. Det har inte tillämpats några blandningszoner i vattendistriktet.</p>
<p>8. En sammanfattning av den ekonomiska analys av vattenanvändningen som har utförts i enlighet med 3 kap. 1 §.</p>	<p>FP Kapitel 6 Ekonomisk analys av vattenanvändning och vattentjänster</p>
<p>9. En sammanfattning av</p> <p>a) det eller de åtgärdsprogram som har fastställts i enlighet med 6 kap., inklusive en beskrivning av hur åtgärden avser att bidra till att kvalitetskraven i 4 kap. uppnås, och</p> <p>b) om kvalitetskraven ska uppfyllas vid en senare tidpunkt enligt 4 kap. 9 §, de åtgärder som anses nödvändiga för att stegvis förbättra vattenförekomsternas status, anledningarna till varje betydande försening med genomförandet av dessa åtgärder och den förväntade tidtabellen för åtgärdenas genomförande.</p>	<p>Redovisningen i FP och ÅP tillsammans med uppgifter i databasen VISS (Vatteninformationssystem Sverige) ger en bild av hur kvalitetskraven i 4 kap. ska uppnås, ner till den enskilda vattenförekomsten.</p> <p>FP Kapitel 8 Sammanfattning av åtgärdsprogrammet. Sammanfattningen inkluderar kvantitativa uppgifter om omfattningen av åtgärder (här avses "möjliga" fysiska åtgärder i VISS) som krävs för att kvalitetskraven ska nås.</p> <p>ÅP Kapitel 2, avsnitt 2.1-2.18 Beskrivning av de administrativa åtgärder som ska genomföras för uppnående av kvalitetskraven i 4 kap.</p> <p>I ÅP Inledning hänvisar vi till VISS . I VISS syns åtgärder som behöver vidtas för att kvalitetskraven ska nås i form av förslag på åtgärder med genomförandestatus "Möjliga".</p> <p>FP Kapitel 7 Miljökvalitetsnormer för vatten, avsnitt 7.3–7.5</p>
<p>10. En sammanfattning av de åtgärder som har vidtagits enligt 8 kap. 6 § andra stycket med anledning av gränsöverskridande föroreningar.</p>	<p>Ej aktuellt. Situationer enligt 8 kap § 6 har ej förekommit.</p>

Punkter enligt bilaga 1 VFF	Redovisning i förvaltningsplanen
11. En sammanfattning av de åtgärder som behövs för att genomföra gemenskapslagstiftningen för vattenskydd	ÅP Bilaga 1 Åtgärder enligt artikel 11.3 och 11.4 i vattendirektivet. Se beskrivning för åtgärder enligt 11.3a i Tabell 1.
12. En rapport om vilka praktiska åtgärder som har vidtagits för att tillämpa principen om återvinning av kostnaderna för vattenanvändning i artikel 9 i direktiv 2000/60/EG .	FP Kapitel 6 Ekonomisk analys av vattenanvändning och vattentjänster, avsnitt 6.4 ÅP Bilaga 1 Åtgärder enligt artikel 11.3 och 11.4 i vattendirektivet. Se beskrivning för åtgärder enligt 11.3b i Tabell 2.
13. En sammanfattning av de åtgärder som har vidtagits för att uppfylla kraven i fråga om uttag av dricksvatten i artikel 7 i direktiv 2000/60/EG .	FP Kapitel 8 Sammanfattning av åtgärdsprogrammet. ÅP Bilaga 1 Åtgärder enligt artikel 11.3 och 11.4 i vattendirektivet. Se beskrivning för åtgärder enligt 11.3d i Tabell 2.
14. En sammanfattning av regleringar för uttag och uppdämning av vatten, inklusive hänvisning till de register och redovisning av sådana undantag som avses i artikel 11.3 e i direktiv 2000/60/EG .	ÅP Bilaga 1 Åtgärder enligt artikel 11.3 och 11.4 i vattendirektivet. Se beskrivning för åtgärder enligt 11.3e i Tabell 2. Vattenverksamhet, som inkluderar uppförande m.m. av dammar eller andra anläggningar i vattenområden, fyllning och pålning i vattenområden, bortledning av vatten, grävning-, sprängnings- och rensningsarbete i vattenområden, åtgärder i vattenområden som syftar till att förändra vattnets djup eller läge, bortledning av grundvatten, tillförsel av vatten för att öka grundvattenmängden och markavvattning, kräver tillstånd enligt miljöbalken (1998:808) av tillståndsmyndigheten (mark- och miljödomstolen) eller anmälan till tillsynsmyndigheten (länsstyrelsen). Tillståndsmyndigheten för register över alla tillstånd och tillsynsmyndigheten för register över alla tillsynsobjekt. Prövning och tillsyn av vattenuttag (yt- och grundvatten), fördämning av vatten, m.m. sker enligt 11 kap. miljöbalken. Uttag som omfattas av tillstånd registreras hos mark- och miljödomstolen. I övrigt finns statistik hos SGU i form av brunnsregistret, SCB har dessutom data över uttag som redovisas sektorsvis.

Punkter enligt bilaga 1 VFF	Redovisning i förvaltningsplanen
<p>15. En sammanfattning av de regleringar som har fastställts för punktkälleutsläpp och annan verksamhet som inverkar på vattentillståndet och som avses i artikel 11.3 g respektive 11.3 i i direktiv 2000/60/EG .</p>	<p>ÅP Bilaga 1 Åtgärder enligt artikel 11.3 och 11.4 i vattendirektivet. Se beskrivning för åtgärder enligt 11.3g och 11.3i, i Tabell 2.</p> <p>Påverkan från punktkälleutsläpp i de avseenden som anges i artikel 11.3 g) i ramdirektivet för vatten, regleras genom krav på tillståndsprövning eller anmälan av miljöfarlig verksamhet enligt 9 kap. miljöbalken samt förordningen (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd m.m., industriutsläppsförordningen (2013:250), miljöprövningsförordningen (2013:251) och förordningen (2013:253) om förbränning av avfall m.m.</p> <p>Påverkan från verksamheter som inverkar på vattentillståndet i de avseenden som anges i artikel 11.3 i) i ramdirektivet för vatten regleras genom krav på tillståndsprövning eller anmälan av vattenverksamhet enligt 11 kap. miljöbalken och förordningen (1998:1388) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet.</p>
<p>16. En redovisning av de fall då direkta utsläpp till grundvattnet har tillåtits.</p>	<p>Svenska regleringar som ska säkerställa att direktutsläpp till grundvatten inte sker redovisas i ÅP. Samlad redovisning av grundläggande och kompletterande åtgärder. Se beskrivning för åtgärder enligt 11.3j i Tabell 2.</p> <p>Vattenmyndigheten har inga uppgifter om fall där det förekommit utsläpp till grundvattnet.</p>
<p>17. En sammanfattning av de miljö kvalitetsnormer och andra åtgärder som har beslutats beträffande sådana prioriterade ämnen som avses i artikel 16 i direktiv 2000/60/EG .</p>	<p>ÅP Bilaga 1 Åtgärder enligt artikel 11.3 och 11.4 i vattendirektivet. Se beskrivning för åtgärder enligt 11.3k, i Tabell 2.</p> <p>FP Kapitel 7 Miljö kvalitetsnormer för vatten FP Kapitel 8 Sammanfattning av åtgärdsprogrammet</p>
<p>18. En tabell över kvantifieringsgränserna för de analysmetoder som används och information om dessa metoders prestanda i förhållande till minimikriterierna i artikel 4 i kommissionens direktiv 2009/90/EG av den 31 juli 2009 om bestämmelser, i enlighet med Europaparlamentets och rådets direktiv</p>	<p>Normalt uppfylls minimikriterierna i artikel 4 i direktiv 2009/90/EG. FP Bilaga 8 Övervakningsprogram Södra Östersjöns vattendistrikt 2022–2027: Redovisning av de ämnen för vilka minimikriterierna inte uppfylls.</p>

Punkter enligt bilaga 1 VFF	Redovisning i förvaltningsplanen
(2000/60/EG), om tekniska specifikationer och standardmetoder för kemisk analys och övervakning av vattenstatus, i den ursprungliga lydelsen.	
19. De uppgifter som följer av artikel 3.5 b i direktiv 2008/105/EG , i de fall artikel 3.3 i samma direktiv har tillämpats.	Andra matriser och gränsvärden har använts i expertbedömningar i enlighet med HaV:s föreskrifter om klassificering och miljö kvalitetsnormer avseende ytvatten (2019:25)
20. En motivering för den övervakningsfrekvens som tillämpas i enlighet med artikel 3.4 i direktiv 2008/105/EG , om övervakningsfrekvensen är längre än ett år.	<ul style="list-style-type: none"> • Provtagning av prioriterade ämnen rekommenderas i respektive undersökningstyp att genomföras i biota 1 gång/år, sediment i jordbrukslandskapet 1 gång/år, metaller i sediment 1 gång/5 – 10 år. (Miljöövervakningens metoder och undersökningstyper inom programområde Sötvatten, HaV, 2014) • Tidsupplösningen i sediment är långsam p.g.a. omblandning i ytskikten. Det räcker att ta prover vart femte till tionde år för att kunna följa långtidsutvecklingen av exempelvis metallbelastning.
21. En sammanfattning av de åtgärder som har vidtagits för att hindra eller minska konsekvenserna av oavsiktliga föroreningsincidenter.	ÅP Bilaga 1 Åtgärder enligt artikel 11.3 och 11.4 i vattendirektivet. Se beskrivning för åtgärder enligt 11.3i, i Tabell 2.
22. En sammanfattning av de åtgärder som har vidtagits när övervakningsdata eller andra data indikerat att det är osannolikt att de kvalitetskrav som fastställts enligt 4 kap. kommer att uppfyllas.	Under föregående förvaltningscykel har det inte vidtagits några särskilda sådana åtgärder som avses i denna punkt.
23. Uppgifter om kompletterande åtgärder som har befunnits nödvändiga för att de kvalitetskrav som har fastställts för vattendistriktet ska kunna uppfyllas.	ÅP Bilaga 1 Åtgärder enligt artikel 11.3 och 11.4 i vattendirektivet. Se beskrivning för åtgärder enligt 11.4iii-v, 11.4viii, 11.4xv och 11.4xvii i Tabell 3.

Punkter enligt bilaga 1 VFF

24. Uppgifter om de åtgärder som har vidtagits för att undvika ökad förorening av marina vatten och som avses i artikel 11.6 i vattendirektivet (2000/60/EG).

Redovisning i förvaltningsplanen

I Åtgärdsprogram 2022–2027 finns åtgärder som ska vidtas för att undvika ökad förorening av marina vatten. Följande åtgärder avser läckage och utsläpp av näringsämnen:

- Jordbruksverket åtgärd 1, 2, 4 och 6 om rådgivning och kompetensutveckling, ersättningar från gemensamma jordbrukspolitiken samt tillsyn.
- Havs- och vattenmyndigheten åtgärd 1, 7 och 9 om tillsynsvägledning för små avlopp, prioritering av LOVA-medel samt åtgärdssamordning.
- Naturvårdsverket åtgärd 2 och 7 om tillsynsvägledning för avloppsreningsverk och dagvatten.
- Skogsstyrelsens åtgärd 1, 2 och 3 om åtgärder för att förebygga och minska påverkan från skogsbruket.
- Länsstyrelsernas åtgärd 2 om tillsyn och prövning av alla miljöfarliga verksamheter samt åtgärd 4 om tillsynsvägledning till kommuner,
- Länsstyrelsernas åtgärd 6 om rådgivningsverksamhet gällande växtnäring.
- Länsstyrelsernas åtgärd 8 om prioritering inom den gemensamma jordbrukspolitiken.
- Länsstyrelsernas åtgärd 9 om prioritering av LOVA-medel.
- Forsvarsinspektören för hälsa och miljö åtgärd 4 om tillsyn av små avlopp, avloppsreningsverk och avloppsledningsnät.

• Kommunerna åtgärd 2 om tillsyn och prövning av miljöfarliga verksamheter.

I övrigt är alla åtgärder som hanterar särskilda förorenande ämnen och prioriterade ämnen i kustvatten åtgärder som vidtas för minskad förorening av marina vatten. Följande åtgärder är i första hand relevanta:

- Naturvårdsverket åtgärd 1, 2 och 5 om vägledning kring tillsyn, prövning och omprövning av miljöfarliga verksamheter med preciseringar för avloppsreningsverk och verksamheter med utsläpp till luft.
- Naturvårdsverket åtgärd 3 om tillsynsvägledning för förorenade områden.
- Naturvårdsverket åtgärd 4 om europeiskt luftvårdsarbete och det nationella luftvårdsprogrammet.
- Naturvårdsverket åtgärd 7 om dagvattenhantering.
- Naturvårdsverket åtgärd 8 om vägledning kring omhändertagande av förorenat avfall och massor.

Punkter enligt bilaga 1 VFF	Redovisning i förvaltningsplanen
	<ul style="list-style-type: none"> • Kemikalieinspektionen åtgärd 1 om förebyggande åtgärder för att minska utsläpp och spridning av prioriterade ämnen och särskilda förorenade ämnen. • Läke-medelsverket åtgärd 1 om att minska risken för negativ påverkan från läke-medelssubstanser. • Myndigheten för samhällsskydd och beredskap åtgärd 1 om brandsläckning utan PFAS. • Statens geotekniska institut, åtgärd 1 om att ta fram kunskapsunderlag för sanering av förorenade områden. • Länsstyrelsernas åtgärd 2 om tillsyn, prövning och omprövning av miljöfarligaverksamheter samt Länsstyrelsernas åtgärd 4 och 10 om tillsynsvägledning till kommuner kring miljöfarliga verksamheter samt prioritering av sanering av förorenade områden. • Försvarsinspektören för hälsa och miljö, åtgärd 1 om tillsyn av miljöfarlig verksamhet. • Kommunerna åtgärd 2 om tillsyn, prövning och omprövning av miljöfarliga verksamheter • Kommunerna åtgärd 6 om åtgärder för att minska utsläpp av dioxiner och dioxinlika föreningar vid förbränning
<p>25. En sammanfattning av den information till allmänheten som har lämnats, de samråd som har genomförts och hur samråden har redovisats.</p>	<p>FP Kapitel 9 Delaktighet är en nyckel</p>
<p>26. Uppgifter om</p> <p>a) vattenmyndighetens officiella namn och adress,</p> <p>b) vattendistriktets geografiska omfattning, inklusive namnen på de viktigaste avrinningsområdena och en detaljerad beskrivning av distriktets gränser, och</p> <p>c) en beskrivning av vattenmyndighetens rättsliga ställning samt dess rättsliga och administrativa ansvar.</p>	<p>FP Bilaga 2 Administrativ information om vattendistriktet</p> <p>FP Kapitel 2 Beskrivning av vattendistriktet, avsnitt 2.1 och karta 1.</p> <p>FP Bilaga 2 Administrativ information om vattendistriktet</p>

Punkter enligt bilaga 1 VFF	Redovisning i förvaltningsplanen
<p>27. Information om var och hur man kan få tillgång till</p> <p>a) sådana handlingar som avses i 5 kap. 3 §,</p> <p>b) detaljer om regleringar som har beslutats för punktkälleutsläpp och annan verksamhet som inverkar på vattentillståndet, och</p> <p>c) sådana övervakningsdata som samlats in enligt 7 kap.</p>	<p>Samtliga samrådshandlingar finns tillgängliga på vattenmyndigheternas webbplats: www.vattenmyndigheterna.se Information finns också i FP Kapitel 9 Delaktighet är en nyckel</p> <p>I punkt 15 ovan beskrivs vilken svensk lagstiftning som reglerar processerna kring prövning av miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet. Detaljer om regleringar för utsläpp m.m. framgår av de tillsyns- och tillståndsbeslut som fattas i samband med dessa prövningar. Myndighetsbeslut och data är offentlig handling i Sverige. För att ta del av beslut från tillstånds- och tillsynsmyndigheter kan man vända sig till ansvarig mark- och miljödomstol, miljöprövningsdelegation eller kommun. Vissa handlingar kan även finnas tillgängliga via Internet. Utsläppsdata är offentlig information, och delar av informationen finns tillgänglig via Internet.</p> <p>FP Kapitel 4 Övervakningsprogram FP Bilaga 8 Övervakningsprogram för Södra Östersjöns vattendistrikt 2016–2021</p>
<p>28. Om förvaltningsplanen är reviderad:</p> <p>a) en sammanfattning av alla förändringar och revideringar som har gjorts sedan den föregående versionen, inklusive en sammanfattning av de revideringar som har genomförts i enlighet med 3 kap. och 4 kap. 9 §,</p> <p>b) en bedömning av framstegen vad gäller uppfyllande av kvalitetskraven, inklusive en redovisning i kartform av resultaten av övervakningen och en förklaring till varför ett eller flera kvalitetskrav inte har uppfyllts,</p> <p>c) en sammanfattning av, och förklaring till, varje åtgärd som planerats i den tidigare</p>	<p>Förändringarna redovisas i anslutning till respektive sakområde i förvaltningsplan, åtgärdsprogram och bilagor.</p> <p>Revideringar i enlighet med 3 kap redovisas i: FP Kapitel 3 Tillstånd och påverkan FP Bilaga 3 Register över utsläpp och spill FP Bilaga 6 Vattenförekomstindelning FP Bilaga 7 Skyddade områden</p> <p>Revideringar i enlighet med 4 kap. 9 § redovisas i: FP Kapitel 7 Miljökvalitetsnormer för vatten, avsnitt 7.1</p> <p>FP Kapitel 3 Tillstånd och påverkan</p> <p>I databasen VISS finns information för varje enskild vattenförekomst. Där framgår bland annat vilka påverkanskällor som är orsaken till att kvalitetskraven inte nås.</p> <p>ÅP kap 1, Inledning. Här redovisas vilka åtgärder som genomförts, eller av annan anledning, utgår, vilka</p>

Punkter enligt bilaga 1 VFF	Redovisning i förvaltningsplanen
<p>versionen av förvaltningsplanen men som inte har vidtagits, och</p> <p>d) en sammanfattning av varje ytterligare övergångsåtgärd som i enlighet med 22 har fastställts sedan den senaste versionen av förvaltningsplanen. Förordning (2016:734).</p>	<p>åtgärder som kvarstår och vilka nya åtgärder som tillkommit i åtgärdsprogrammet. Vattenmyndigheterna har gjort årliga sammanställningar av hur genomförandet av ÅP 2016–2021 fortskrider. På webbplatsen www.vattenmyndigheterna.se finns sammanställningar för åtgärdsarbetet 2017, 2018 och 2019.</p> <p>Ej aktuell, se punkt 22 ovan.</p>

Referenser

- SFS 1998:808. Miljöbalken. Stockholm: Miljödepartementet.
- SFS 1998:899. Förordning om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd. Stockholm: Miljödepartementet.
- SFS 1998:1388. Förordningen med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet. Stockholm: Miljödepartementet.
- SFS 2013:250. Industriutsläppsförordningen. Stockholm: Miljödepartementet.
- SFS 2013:251. Miljöprövningsförordningen. Stockholm: Miljödepartementet.
- SFS 2013:253. Förordning om förbränning av avfall. Stockholm: Miljödepartementet.
- SFS 2016:734. Förordning om ändring i förordningen (2004:660) om förvaltning av kvaliteten på vattenmiljön. Stockholm: Regeringen.
- SFS 2018:2103. Förordning om ändring i förordningen (2004:660) om förvaltning av kvaliteten på vattenmiljön. Hämtat från <https://svenskförfattningssamling.se/sites/default/files/sfs/2018-12/SFS2018-2103.pdf>
- HVMFS 2019:25. Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter (HVMFS 2019:25) om klassificering och miljö kvalitetsnormer avseende ytvatten.
- 2000/60/EG. Vattendirektivet. Europaparlamentets och rådets direktiv 2000/60/EG om upprättande av en ram för gemenskapens åtgärder på vattenpolitikens område.
- 2004:660. Vattenförvaltningsförordningen. Förordning om förvaltning av kvaliteten på vattenmiljön.
- 2006/118/EG. Grundvattendirektivet. Europaparlamentets och rådets direktiv 2006/118/EG om skydd för grundvatten mot föroreningar och försämring.
- 2008/105/EG. Prioämnesdirektivet. Europaparlamentets och rådets direktiv om miljö kvalitetsnormer inom vattenpolitikens område och ändring och senare upphävande av rådets direktiv 82/176/EEG, 83/513/EEG, 84/156/EEG, 84/491/EEG och 86/280/EEG, samt 2000/60/EG.
- 2009/90/EG. Kommissionens direktiv om bestämmelser, i enlighet med Europaparlamentet och rådets direktiv 2000/60/EG, om tekniska specifikationer och standardmetoder för kemisk analys och övervakning av vattenstatus. Bryssel: Europeiska gemenskapernas kommission.
- VISS. *Vatteninformationssystem Sverige*. Hämtat från <https://viss.lansstyrelsen.se/>

Bilaga 6 - Vattenförekomstindelning och typning av vattenförekomster

För att dagens tillstånd i ett vatten ska kunna beskrivas och för att framtida kvalitetskrav ska kunna definieras, delas vattnen in i enheter, så kallade vattenförekomster. Indelningen görs enligt speciella kriterier där bland annat storlek är en tydlig avgränsning. Hur avgränsningen görs beskrivs mer utförligt i kommande stycken.

Oavsett om ett vatten uppfyller storlekskriterierna för att utgöra en vattenförekomst eller inte, så omfattas alla vatten inom ett avrinningsområde indirekt av vattenförvaltning med stöd av annan svensk miljölagstiftning. Vatten som inte är vattenförekomster benämns inom vattenförvaltningen som övrigt vatten.

1.1 Grundvatten

Avgränsning av grundvattenförekomster

Vattenförvaltningen ska omfatta sådant grundvatten som är viktigt för vattenförsörjning nu eller i framtiden. I vattenförvaltningsförordningen definieras grundvattenförekomster som "en avgränsad volym grundvatten i en eller flera akviferer". Vattendirektivet (2000/60/EG), Artikel 7 anger en undre gräns för dricksvattenuttag till minst 10 m³ per dygn eller att vattnet distribueras till minst 50 personer för att grundvattnet i magasinet ska identifieras som en så kallad "dricksvattenförekomst". För grundvattenförekomster utan dricksvattenuttag sätter direktivet ingen minimigräns för möjlig uttagsmängd, men definitionen av en grundvattenförekomst innebär att grundvattenmagasinet ska medge uttag av betydande mängder grundvatten.

Sveriges grundvattenförekomster har identifierats och avgränsats av Sveriges geologiska undersökning (SGU) och är indelade i tre grupper:

- sand- och grusavlagringar, till exempel våra isälvsavlagringar (grusåsar och deltan),
- sedimentär berggrund, till exempel kalksten, sandsten och lerskiffer,
- övriga geologiska bildningar, som ibland kan betraktas som akviferer (kristallint berg, till exempel granit och gnejs, och andra jordarter, till exempel morän, svallgrus och svallsand).

Grundvattenförekomsterna som SGU avgränsat utifrån grundvattenmagasinen är framtagna med underlag från den hydrogeologiska karteringen. Grundvattenförekomster som har en bedömd uttagsmöjlighet på fem liter/sekund (cirka 432 m³/dygn) eller mer, har avgränsats och de förekomster som har en vattentäkt registrerad i SGU:s Vattentäktsarkivet har definierats som dricksvattenförekomster (SGU, 2020).

Inför varje förvaltningscykel uppdateras grundvattenförekomsterna utifrån information som framkommit under föregående förvaltningscykel. Inför förvaltningscykeln 2016–2021 avgränsades nya grundvattenförekomster i kristallint berg utifrån vattnets användning för

allmän, och till viss del även enskild, vattenförsörjning. Avgränsningen baserades på det område varifrån grundvattenbildningen till den aktuella dricksvattentäkten bedömdes ske.

Grundvattenförekomster ska också avgränsas där det finns risk att grundvattnet har en betydande påverkan på ett akvatiskt ekosystem eller ett terrestert ekosystem. Kontakt mellan yt- och grundvattenförekomster har initialt identifierats genom analys av överlappande geometrier. En fördjupad lokal bedömning har gjorts för att peka ut anslutna akvatiska ekosystem. Grundvattenberoende terrestra ekosystem har initialt identifierats utifrån grundvattenberoende naturtyper inom Natura 2000-områden, varefter en platsspecifik bedömning gjorts utifrån kunskap om de lokala förhållandena. Inga grundvattenförekomster har avgränsats utifrån denna aspekt ännu. Planen är att sådana vattenförekomster ska kunna avgränsas inför förvaltningscykel 2022–2027. Läs mer om arbetet med grundvattenberoende ekosystem under delavsnittet förändringar sedan föregående förvaltningscykel i Förvaltningsplan 2022–2027, kapitel 2.3, avsnitt Skyddade områden enligt vattenförvaltningsförordningen och i kapitel 3.10 Förändrade grundvattennivåer.

Mer information om hur grundvattenförekomsterna har avgränsats finns i SGU:s vägledning Vattenförvaltning av grundvatten (SGU, 2019).

I Södra Östersjöns vattendistrikt har 702 grundvattenförekomster avgränsats, varav 539 i sand- och grusavlagringar, 64 i sedimentär berggrund, 94 i urberg och fem i övriga formationer (Tabell 1). Grundvattenförekomsternas lokalisering visas i karta 1.

Grundvattenförekomster avgränsades främst utifrån geologiska gränser, så som jordart eller bergart eftersom förändringar i geologin ger förändrade hydrogeologiska förhållanden. Andra faktorer som använts vid avgränsningar är exempelvis grundvattendelare, diskontinuiteter i de grundvattenförande lagren (såsom höga berglägen), utströmning, sjöar, och under vissa förutsättningar vattendrag. Grundvattenförekomster ska vara hanterbara ur både ett förvaltnings- och karteringsperspektiv. Möjligheten att skapa en grundvattenförekomst genom konstgjord eller inducerad infiltration beaktas vid identifiering av grundvattenförekomster.

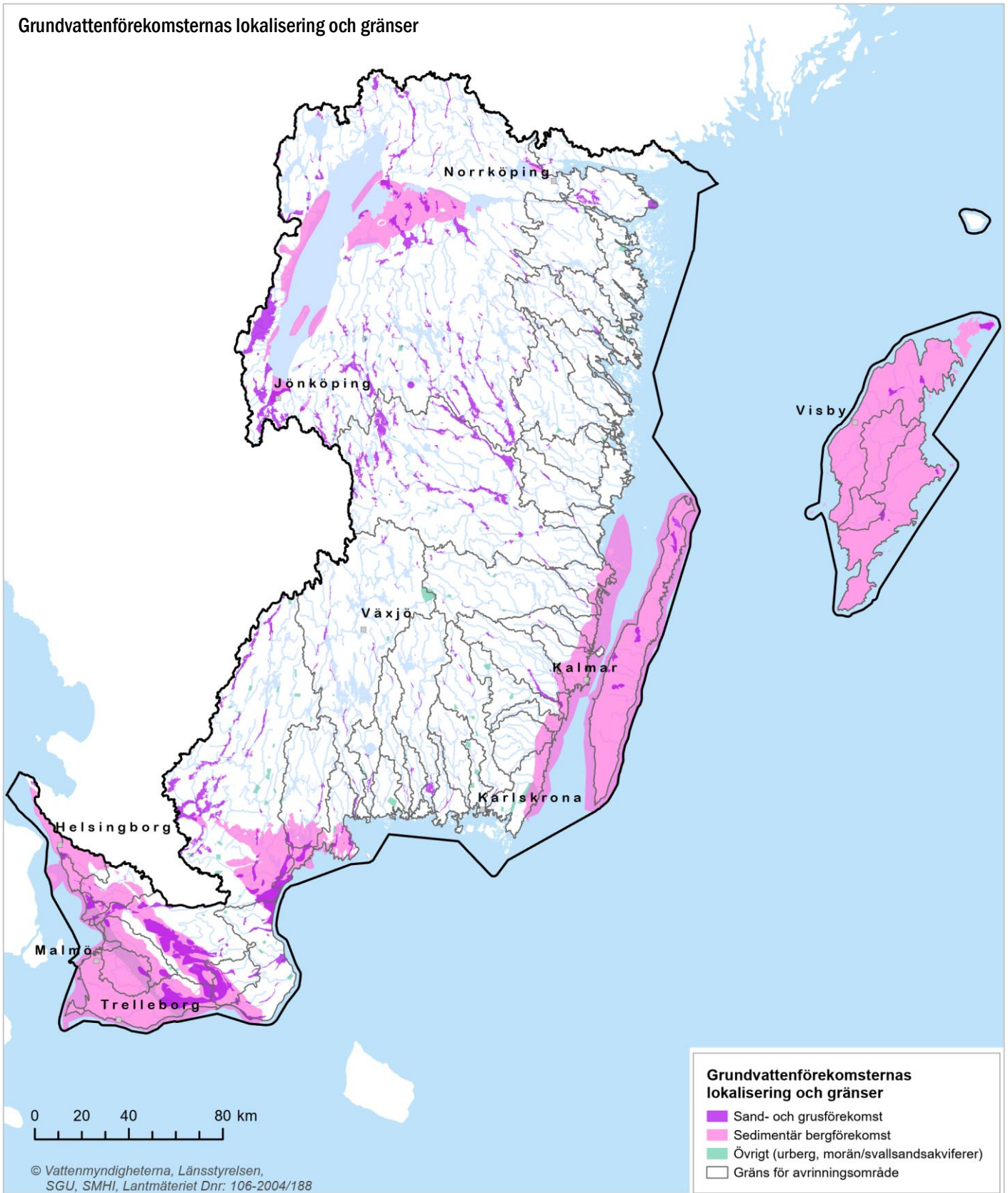
Tillrinningsområden har identifierats genom modellering av avrinning, grundvattenbildning och strömningsriktningar.

Antal grundvattenförekomster i olika typer av grundvattenmagasin.

Typ av grundvattenförekomst	Antal vattenförekomster
Sand- och grusavlagring	539
Sedimentär berggrund	64
Urberg	94
Övrigt (morän/svallsandsakvifer)	5
Summa	702

Tabell 1 Antal grundvattenförekomster i olika typer av grundvattenmagasin i Södra Östersjöns vattendistrikt. Uttag ur VISS september 2021.

Grundvattenförekomsternas lokalisering och gränser



Karta 1 Grundvattenförekomsternas lokalisering och gränser i Södra Östergötlands vattendistrikt.

Förändringar sedan föregående förvaltningscykel

Sedan föregående förvaltningscykel har antalet avgränsade grundvattenförekomster ökat i samtliga vattendistrikt. Ökningen beror i första hand på att SGU har avgränsat nya vattenförekomster i grundvattenmagasin där det finns vattentäkter, bland annat i kristallint urberg. Utöver det har mindre justeringar gjorts i avgränsningen, som en följd av förbättrade underlag. Nykarteringar har genomförts och vissa kartunderlag har uppdaterats.

I Södra Östersjöns vattendistrikt har antalet grundvattenförekomster ökat från 667 till 702.

Under förvaltningscykel 2009–2015 gjordes en övergripande analys av vilka grundvattenförekomster som överlappades av grundvattenberoende ekosystem. Utifrån analysen rapporterades grundvattenförekomster med koppling till grundvattenberoende ekosystem in till EU. Under förvaltningscykel 2016–2021 har metoden för att inkludera grundvattenberoende ekosystem i vattenförvaltningsarbetet förbättrats. En fördjupad del om grundvattenberoende ekosystem i SGU:s vägledning *Vattenförvaltning av grundvatten* (2019) och riktlinjer från vattenmyndigheterna (Vattenmyndigheterna, 2020) har använts. Med hjälp av dem har länsstyrelserna identifierat grundvattenberoende ekosystem och inkluderat dem i vattenförvaltningens påverkansanalys, riskbedömning och statusklassning, se resultatet i kapitel 3.

Arbetet med grundvattenberoende ekosystem behöver utvecklas ytterligare under nästa förvaltningscykel. Bland annat behövs nya bedömningsgrunder för att avgöra i vilken utsträckning ett grundvattenberoende ekosystem påverkas av föroreningar eller nivåförändringar i en grundvattenförekomst.

1.2 Ytvatten

Avgränsning av ytvattenförekomster

Det är vattenmyndigheterna som ansvarar för avgränsningen av ytvattenförekomster och Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut (SMHI) som tar fram kartunderlag. I Havs- och vattenmyndighetens (HaV) föreskrifter om kartläggning och analys av ytvatten enligt förordningen (2004:660) om förvaltning av kvaliteten på vattenmiljön (HVMFS 2017:20) beskrivs hur avgränsningen ska göras. Utgångspunkten är att sjöar större än eller lika med 0,5 km² och vattendrag med tillrinningsområde större än eller lika med 10 km² ska identifieras som ytvattenförekomster. Även mindre vatten kan avgränsas som vattenförekomster under vissa förutsättningar, vilket beskrivs i HVMFS 2017:20 och Naturvårdsverkets *Kartläggning och analys av ytvatten - en handbok för tillämpningen av 3 kap. 1 och 2 §§, Förordningen (2004:660) om förvaltning av kvaliteten på vattenmiljön* (Naturvårdsverket, 2007).

För sjöar och vattendrag har indelningen av ytvattenförekomster i Södra Östersjöns vattendistrikt följt kriterierna i Havs- och vattenmyndighetens kartläggningsföreskrifter (HVMFS 2017:20; HVMFS 2019:24).

I området från kustlinjen ut till en sjömil (1 852 meter) utanför den så kallade baslinjen har SMHI avgränsat vattenförekomster som kustvatten. Varje kustvattenförekomst är ett avgränsat kustvattenområde, ett sund, en bukt eller ett hamnområde. Utgångspunkten vid indelningen är att kustvattenförekomsterna ska vara likartade med avseende på naturliga förutsättningar, påverkan och status. Den 1 mars 2018 trädde lag (2017:1272) om Sveriges

sjöterritorium och maritima zoner ikraft. I och med det ändrades baslinjens sträckning. Vattenmyndigheterna kommer att implementera den nya baslinjen i samband med revideringen av vattenförekomster inför förvaltningscykeln 2022–2027 (Vattendelegationen för Södra Östersjöns vattendistrikt, 2019).

I utsjöområdet mellan en och tolv sjömil utanför baslinjen (territorialvattnen eller utsjövatten) har 19 vattenförekomster avgränsats i Sverige. För dessa utsjöområden klassificeras endast kemisk status.

I Södra Östersjöns vattendistrikt har 1 873 ytvattenförekomster avgränsats. Av dessa är 506 sjöar, 1 189 vattendrag och 178 kustvattenförekomster (Tabell 2). I tabellen visas hur många av vattenförekomsterna som har förklarats som kraftigt modifierade vatten (KMV) eller konstgjorda vattenförekomster (KV). Mer information om hur KMV och KV fastställs finns i kapitel 7 avsnitt 7.2.

Antal ytvattenförekomster fördelat på olika vattenkategorier.

	Antal vattenförekomster	Varav KMV	Varav KV
Sjöar	506	0	0
Vattendrag	1 189	3	9
Kustvatten	178	0	0
Summa ytvattenförekomster	1 873	3	9

Tabell 1 Antal ytvattenförekomster i Södra Östersjöns vattendistrikt, fördelat på olika vattenkategorier. KMV=kraftigt modifierad vattenförekomst, KV=konstgjord vattenförekomst. Uttag ur VISS september 2021.

Ytvattenförekomsternas lokalisering och gränser i Södra Östersjöns vattendistrikt framgår av karta 2.

Ytvattenförekomsternas lokalisering och gränser.



Karta 2 Ytvattenförekomsternas lokalisering och gränser i Södra Östersjöns vattendistrikt.

Förändringar sedan föregående förvaltningscykel

Kriterierna för avgränsning av ytvattenförekomster har ändrats sedan föregående förvaltningscykel. Den viktigaste ändringen är att den nedre storleksgränsen för sjöar har justerats från 1 km² till 0,5 km². Detta innebär att för hela Sverige har cirka 1 800 små sjöar lagts till i systemet. Merparten av de små sjöarna har slagits ihop med redan befintliga vattenförekomster. Vissa ändringar har också gjorts för att justera felaktigheter i geometrin för vattenförekomsterna.

Under denna förvaltningscykel har ett nytt ID-system för vattenförekomsterna införts. Orsaken till detta är att kriterierna för ID-sättning av vattenförekomster ändrades genom HVMFS 2017:20. I databasen Vatteninformationssystem Sverige (VISS) går det att söka både på gamla och nya ID-beteckningar.

I Södra Östersjöns vattendistrikt har antalet ytvattenförekomster ökat från 1 706 till 1 873.

Typindelning av ytvattenförekomster

För att man ska kunna gruppera och jämföra vatten med likartade naturliga förutsättningar genomförs en typning, se karta 3. I Bilaga 1 till Havs- och vattenmyndighetens kartläggningföreskrifter finns indelningskriterier och karta som visar gränser för de limniska vattentypsregionerna. Gränserna i föreskriften har visat sig svåra att tillämpa eftersom en stor mängd sjöar och vattendrag skulle delas av gränsen och således komma att tillhöra två regioner samtidigt. Vattenmyndigheterna har därför gemensamt tolkat om gränserna till närmaste vattendelare för vattenförekomsternas avrinningsområden. Justeringen har skett i samråd med HaV och har dokumenterats i en särskild metodbeskrivning (Länsstyrelsen Västmanlands län, 2020). Bilaga II i vattendirektivet anger två alternativa system för typindelning: system A och system B. Sverige och de flesta övriga EU-länder har valt system B tack vare dess större flexibilitet. Indelningskriterierna för typer av svenska sjöar och vattendrag reviderades under 2017 och är nu fastlagda i Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter om ändring i Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter (HVMFS 2017:20) om kartläggning och analys av ytvatten enligt förordningen (2004:660) om förvaltning av kvaliteten på vattenmiljön (HVMFS 2019:24). Metodbeskrivning för hur typologin bör genomföras nationellt finns i Havs- och vattenmyndighetens rapport: *Typologi för sjöar och vattendrag - Vägledning för tillämpning av 6 § i HVMFS 2017:20* (Havs- och vattenmyndigheten, 2018).

Sjöar och vattendrag

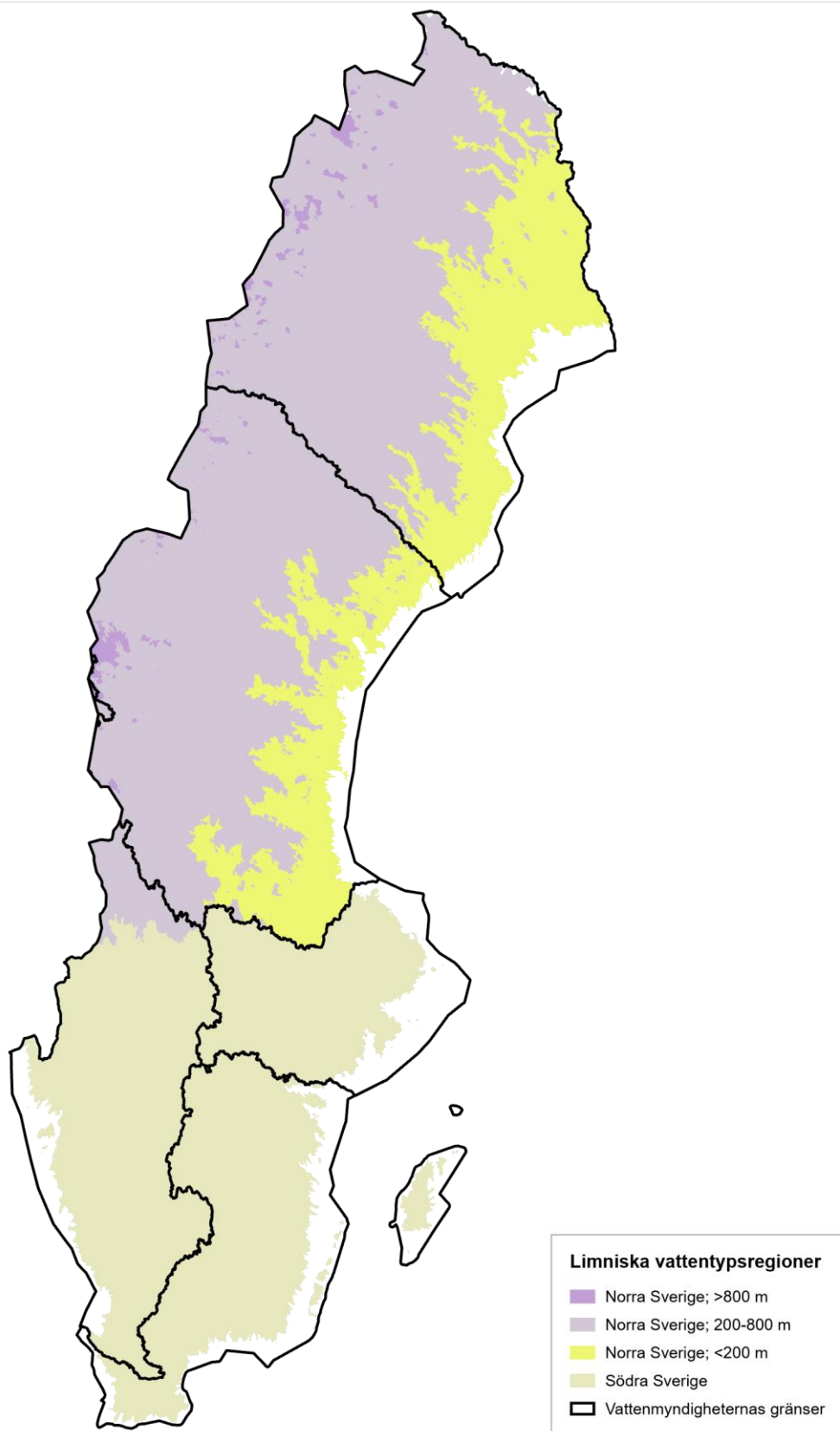
Sjöar och vattendrag typklassas utifrån hydromorfologiska egenskaper och efter vilken av de sju limniska vattentypsregionerna de är belägna inom.

Vid typklassning av vattendrag och sjöar används olika indelningskriterier för de hydromorfologiska egenskaperna. Kriterierna, som bland annat innefattar medeldjup för sjöar och tillrinningsområdets storlek för vattendrag, redovisas i HVMFS 2017:20 6 §, tabell 1 för sjöar och tabell 2 för vattendrag.

Utifrån indelningskriterierna får sjöar och vattendrag en typbeteckning.

I Södra Östersjöns vattendistrikt finns 10 typer av sjöar och 8 typer av vattendrag representerade. Vattenförekomsternas fördelning mellan de olika typerna redovisas i tabell 3 (sjöar) respektive tabell 4 (vattendrag). Några sjöar och vattendrag är inte fullständigt typade.

Limniska vattentypsregioner



Karta 3 Limniska vattentypsregioner. Observera att denna karta är en justerad version av den ursprungliga indelningen.

Vattenförekomsternas fördelning på olika typer av sjöar

Limnisk region	Typ	Typkod	Antal	
1 Södra Sverige	djup, låg alkalinitet, hög humushalt	1DLB	2	
	djup, låg alkalinitet, låg humushalt	1DLK	6	
	grund, hög alkalinitet, hög humushalt	1GHB	11	
	grund, hög alkalinitet, låg humushalt	1GHK	7	
	grund, låg alkalinitet, hög humushalt	1GLB	63	
	grund, låg alkalinitet, låg humushalt	1GLK	14	
	oklassad, låg alkalinitet, hög humushalt	1-LB	1	
	medeldjup, hög alkalinitet, hög humushalt	1MHB	9	
	medeldjup, hög alkalinitet, låg humushalt	1MHK	11	
	medeldjup, låg alkalinitet, hög humushalt	1MLB	220	
	medeldjup, låg alkalinitet, låg humushalt	1MLK	86	
				506

Tabell 3 Vattenförekomsternas fördelning på olika typer av sjöar i Södra Östersjöns vattendistrikt. Uttag ur VISS september 2021.

Vattenförekomsternas fördelning på olika typer av vattendrag

Limnisk region	Typ	Typkod	Antal	
1 Södra Sverige	litet tillrinningsområde, oklassad	1L-	4	
	litet tillrinningsområde, brant	1LB	16	
	litet tillrinningsområde, flack	1LF	101	
	litet tillrinningsområde, medel	1LM	652	
	medelstort tillrinningsområde, oklassad	1M-	3	
	medelstort tillrinningsområde, brant	1MB	2	
	medelstort tillrinningsområde, flack	1MF	117	
	medelstort tillrinningsområde, medel	1MM	212	
	stort tillrinningsområde, oklassad	1S-	4	
	stort tillrinningsområde, flack	1SF	43	
	stort tillrinningsområde, medel	1SM	35	
				1 189

Tabell 4 Vattenförekomsternas fördelning på olika typer av vattendrag i Södra Östersjöns vattendistrikt. Uttag ur VISS september 2021.

Kustvatten

Med utgångspunkt från fysikalisk-kemiska och hydromorfologiska kriterier har 25 kustvattentyper definierats i Sverige.

I Södra Östersjöns vattendistrikt finns 11 kustvattentyper representerade (tabell 5).

Kustvattentyper

Nr	Benämning på kustvattentyp	Antal vattenförekomster
10	Östra Ölands, sydöstra Gotlands kustvatten samt Gotska Sandön.	21
11	Gotlands västra och norra kustvatten.	6
12n	Östergötlands och Stockholms skärgård, mellankustvatten, som tillhör Norra Egentliga Östersjön.	2
12s	Östergötlands och Stockholms skärgård, mellankustvatten, som tillhör Västra Egentliga Östersjön	61
13	Östergötlands inre skärgård	8
14	Östergötlands, yttre kustvatten	6
5	Södra Hallands och norra Öresunds kustvatten.	1
6	Öresunds kustvatten.	6
7	Skånes kustvatten	12
8	Blekinge skärgårds och Kalmarsunds inre kustvatten.	43
9	Blekinge skärgård, och Kalmarsunds yttre kustvatten.	12
		178

Tabell 5 Kustvattentyper i Södra Östersjöns vattendistrikt. Uttag ur VISS september 2021.

Förändringar sedan föregående förvaltningscykel

Havs- och vattenmyndigheten har ändrat kriterierna för typindelning för sjöar och vattendrag sedan föregående förvaltningscykel. Det fanns behov av en mer sammanhållen indelning av typtillhörighet för sjöar och vattendrag som också möjliggör för EU att kunna jämföra ekosystemens utveckling. Indelning av typer för sötvatten följer i huvudsak System A enligt vattendirektivet. Det underlättar för kartläggningen, kopplingen till bedömningsgrunder och interkalibrering.

Referensförhållanden för typer av ytvattenförekomster

Enligt vattendirektivet (bilaga 2) ska det för varje typ av ytvattenförekomst fastställas typspecifika hydromorfologiska, fysikalisk-kemiska och biologiska förhållanden, motsvarande hög ekologisk status. Syftet med detta är att bedömningen av ekologisk status ska bli jämförbar inom respektive vattentyp.

Sverige har i stor utsträckning valt att använda objektspecifika referensvärden genom prediktiv modellering. Inom en "typ" av ytvattenförekomst finns det en variation och ett typspecifikt referensvärde utgör ett medelvärde. Fördelen med objektspecifika referensvärden är framförallt att referensvärdet blir bättre anpassat till den enskilda vattenförekomsten. I ett administrativt perspektiv är det emellertid ett problem med objektspecifika referensvärden då det är förenat med svårigheter att rapportera dessa till kommissionen. Problemet med rapportering beror på att formatmallarna endast medger rapportering av typspecifika referensvärden. Vid senaste rapporteringen redogjorde därför Sverige för inga eller få värden

för respektive kvalitetsfaktor. I sin granskning av rapporteringen identifierade Europeiska kommissionen brister i redovisningen av hur referensvärden fastställts.

Sverige avser att i rapporteringen 2022 redovisa medelvärden för varje nationell typ baserat på de objektsspecifika modellerade värdena för varje vattenförekomst inom samma typ.

Nedan beskrivs hur Sverige hanterar referensvärden för de kvalitetsfaktorer som Europeiska kommissionen särskilt pekade ut i sin granskning.

Referensförhållanden för makrofyter

Sverige har utvecklat en metod för fastställande av referensförhållanden för makrofyter i vattendrag och mycket stora vattendrag. Metoden är interkalibrerad med Norge och Finland (Kommissionens beslut (EU) 2018/229). Detta innebär att Sverige har fastställt referensförhållanden för makrofyter i vattendrag och mycket stora vattendrag.

Fisk i mycket stora vattendrag

Interkalibrering pågår inom ramen för CIS-arbetet och beslut förväntas tas av arbetsgruppen ECOSTAT under 2022 (WG ECOSTAT, 2020). Sverige deltar i arbetet med att utveckla metoden för att fastställa referensförhållanden för fisk i mycket stora vattendrag inom CIS-arbetet och bidrar med en nationell metod, nationella data och expertkompetens.

Kväveförhållanden i sjöar och vattendrag

Inga referensförhållanden är framtagna. Anledningen är att fosfor ansetts vara det begränsande näringsämnet i de sjöar och vattendrag som har övergödningssproblem och en ökning av kvävehalten har inte bedömts påverka organismsamhället i sjöar och vattendrag. Bedömningsgrunderna för näringsämnena i sötvatten omfattar därför enbart fosfor. Nya forskningsresultat indikerar dock att kväve kan vara begränsande i vattendrag (Dodds & Smith, 2016) och sjöar (Maberly, Pitt, Davies, & Carvalho, 2020) och myndigheterna avser därför att se över om det är relevant att utveckla bedömningsgrunder för kväve för svenska förhållanden.

Siktdjup i vattendrag

Inga referensförhållanden är framtagna. Siktdjup mäts regelbundet i sjöar men inte i vattendrag. Anledningen är att siktdjup i rinnande vatten inte är en lämplig metod för att uppskatta trofinivån. Ett begränsat siktdjup i vattendrag orsakas inte främst av övergödning utan är en effekt av utspolning av humus från skogsmark och av lerpartiklar vid till exempel kraftiga regn eller från täckdiken det vill säga dränering av åkermark.

Siktdjup är en indirekt metod för att uppskatta trofinivå i vatten på motsvarande sätt som fytoplankton är ett direkt mått på detsamma. För kvalitetsfaktorn fytoplankton i vattendrag har Sverige tillsammans med Finland och Norge inom det EU-gemensamma interkalibreringssamarbetet erhållit ett undantag från att använda fytoplankton i vattendrag för statusklassificering. Orsaken är att vattendragen ingår i sjösystem där angränsande sjöar är sammanbundna med vattendrag och åar. Det betyder att fytoplankton i vattendrag återspeglar den mängd och komposition som finns i uppströms liggande sjö. Fytoplankton i vattendrag är därför snarare ett mått på miljösituationen i den uppströms liggande sjön än på den eventuella påverkan som tillkommit nedströms i vattendraget.

Av samma skäl som fytoplankton inte är relevant är det inte heller tillämpligt att använda siktdjup i vattendrag för klassificering av status. Vid påverkan från avrinning efter regn är det dessutom vanligen en stor variation av partiklar på mycket kort tid, vilket gör månadsvisa analyser av siktdjup otillförlitliga i vattendrag. Att använda siktdjup (liksom fytoplankton) i vattendrag skulle därför minska säkerheten i bedömningarna av den ekologiska statusen.

Syrgas i vattendrag

Sverige har fastställt bedömningsgrunder med referensförhållanden. De finns beskrivna i Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter (HVMFS 2019:25) om klassificering och miljö kvalitetsnormer avseende ytvatten. Emellertid har ordet "vattendrag" fallit bort från Tabell 4.1, men innehåll och värden är giltiga även för syrgas i vattendrag. Havs- och vattenmyndigheten avser att justera denna felaktighet i HVMFS 2019:25 och i tillhörande vägledning.

Hydromorfologiska kvalitetsfaktorer

Sverige har fastställt referensförhållanden avseende hydromorfologiska kvalitetsfaktorer. I nationell vägledning beskrivs de olika hydromorfologiska typerna som ska anges för hela eller delar av ytvattenförekomsten vid klassificering. De hydromorfologiska typerna fanns tidigare i bilaga 3 till de tidigare och numera ersatta föreskrifterna HVMFS 2013:199 men har efter revidering lyfts ut till egen vägledning (Havs- och vattenmyndigheten, 2019).

2 Referenser

- Dodds, W. K., & Smith, V. H. (2016). Nitrogen, phosphorus, and eutrophication in streams. *Inland Waters*, 6(2), 155-164. doi:10.5268/IW-6.2.909
- Havs- och vattenmyndigheten (2018). *Typologi för sjöar och vattendrag - Vägledning för tillämpning av 6 § i HVMFS 2017:20*. Göteborg: Havs- och vattenmyndigheten. Hämtat från <https://www.havochvatten.se/download/18.713540441673c8c33cde697d/1591348462204/vagledning-typologi-for-sjoar-och-vattendrag-2018-33.pdf>
- Havs- och vattenmyndigheten (2019). *Hydromorfologiska kvalitetsfaktorer i sjöar, vattendrag, kustvatten och vatten i övergångszon: Bedömningsgrunder för hydromorfologiska kvalitetsfaktorer i sjöar, vattendrag, kustvatten och vatten i övergångszon (bilaga 3)*. Hämtat från <https://www.havochvatten.se/planering-forvaltning-och-samverkan/vattenforvaltning/nationell-vagledning/bedomningsgrunder-for-ytvattenforekomster/hydromorfologiska-kvalitetsfaktorer-i-sjoar-vattendrag-kustvatten-och-vatten-i-overgangszon.html> den 21 oktober 2021
- HVMFS 2017:20. Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter om kartläggning och analys av ytvatten enligt förordningen (2004:660) om förvaltning av kvaliteten på vattenmiljön.
- HVMFS 2017:20. Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter om kartläggning och analys av ytvatten enligt förordningen (2004:660) om förvaltning av kvaliteten på vattenmiljön.
- HVMFS 2019:24. Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter om ändring i Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter (HVMFS 2017:20) om kartläggning och analys av ytvatten enligt förordningen (2004:660) om förvaltning av kvaliteten på vattenmiljön. Hämtat från <https://www.havochvatten.se/download/18.4705beb516f0bcf57ce1c05c/1576576357173/HVMFS%202019-24-ev.pdf>
- HVMFS 2019:25. Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter (HVMFS 2019:25) om klassificering och miljö kvalitetsnormer avseende ytvatten.
- Kommissionens beslut (EU) 2018/229. Kommissionens beslut (EU) 2018/229 av den 12 februari 2018 om upprättande av de värden som fastställts för klassificeringas direktiv 2000/60/EG samt om upphävande av kommissionens beslut 2013/480/EU [delgivet med nr C(2018) 696] Text av betydelse för EES.
- Lag 2017:1272 om Sveriges sjöterritorium och maritima zoner.
- Länsstyrelsen Västmanlands län (2020). *Metodbeskrivningar för omtolkning av regiongräns till närmaste vattendelare för vattenförekomsternas avrinningsområden*. Västerås: Länsstyrelsen Västmanlands län. Dnr 537-5657-2020.
- Maberly, S. C., Pitt, J.-A., Davies, S., & Carvalho, L. (2020). Nitrogen and phosphorus limitation and the management of small productive lakes. *Inland Waters*, 10(2), 159-172. doi:10.1080/20442041.2020.1714384
- Naturvårdsverket (2007). *Kartläggning och analys av ytvatten: en handbok för tillämpningen av 3 kap. 1 och 2 §§, Förordningen (2004:660) om förvaltning av kvaliteten på vattenmiljön*. Stockholm: Naturvårdsverket. Hämtat från <https://naturvardsverket.se/Documents/publikationer/620-0146-9.pdf>
- SGU (2019). *Vägledning: Vattenförvaltning av grundvatten*. Sveriges geologiska undersökning. Hämtat från <https://www.sgu.se/vagledning/vattenforvaltning-av-grundvatten/>
- SGU (2020). *Vattentäktsarkivet*. Hämtat från <https://www.sgu.se/grundvatten/vattentaktsarkivet/> den 22 september 2020

- Vattendelegationen för Södra Östersjöns vattendistrikt. (2019). Protokoll från sammanträde 11 juni 2019.
- Vattendirektivet. Europaparlamentets och rådets direktiv 2000/60/EG om upprättande av en ram för gemenskapens åtgärder på vattenpolitikens område.
- Vattenförvaltningsförordning (2004:660). Hämtat från https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/vattenforvaltningsforordning-2004660_sfs-2004-660
- Vattenmyndigheterna (2020). *Vattenmyndigheternas riktlinjer för kartläggning och analys 2016-2021: Statusklassificering och riskbedömning avseende grundvattenberoende ekosystem*. Vattenmyndigheterna. Hämtat från <https://viss.lansstyrelsen.se/ReferenceLibrary.aspx?referenceLibraryID=55049>
- VISS. *Vatteninformationssystem Sverige*. Hämtat från <https://viss.lansstyrelsen.se/>
- WG ECOSTAT (2020). Intercalibration of biological assessment methods: Current state-of-the-art, plans and progress. *Discussion document for WG ECOSTAT meeting 11-12 March 2020, Paris, France*. Paris, Frankrike. Hämtat från https://circabc.europa.eu/d/a/workspace/SpacesStore/9f23c095-2820-4157-9a72-42166750a3d8/ICgaps_2020_24Feb.docx.pdf

Bilaga 7 – Skyddade områden enligt vattenförvaltningsförordningen

I EU finns flera direktiv som skyddar områden med anknytning till vatten utifrån olika perspektiv. I vattenförvaltningsförordningen (2004:660) pekas dessa områden ut som särskilt skyddsvärda. Skyddet för de vattenrelaterade värdena i dessa områden samordnas genom vattenförvaltningen. När vattenmyndigheterna tar fram åtgärdsprogram och miljö kvalitetsnormer ska de särskilda krav som gäller för skyddade områden vägas in i arbetet.

Begreppet skyddade områden enligt vattenförvaltningsförordningen är inte samma sak som områden som omfattas av områdesskydd enligt miljöbalk (1998:808) 7 kapitlet. Områden skyddade enligt miljöbalken 7 kapitlet har ett formellt skydd, till exempel i form av ett vattenskyddsområde, naturreservat eller nationalpark. Detta gäller inte för skyddade områden enligt vattenförvaltningsförordningen. De kan omfattas av formella skydd enligt miljöbalken 7 kapitlet, men gör inte alltid det. Omvänt så kan ett område ha ett formellt skydd enligt miljöbalken, men inte definieras som skyddat område enligt vattenförvaltningsförordningen.

Av vattenförvaltningsförordningen och bilaga IV i vattendirektivet (2000/60/EG), framgår vilka typer av områden som betraktas som särskilt skyddsvärda inom vattenförvaltningen.

Det är flera myndigheter som har ansvar för de olika typerna av områden som berörs av registret över vattenrelaterade skyddade områden. Dessa myndigheter sköter åtaganden enligt respektive direktiv, vilket ofta även omfattar rapportering till Europeiska kommissionen. Vattenmyndigheten är därför beroende av att myndigheterna samordnar sitt arbete och att information finns tillgänglig i dessa myndigheters register.

I tabell 1 redovisas de olika typerna av skyddade områden, enligt vilket eller vilka EU-direktiv de är utpekade och vilken svensk lagstiftning som skyddar respektive typ av område. I tabellen framgår också vilken myndighet som är huvudansvarig för de olika områdestyperna.

Skyddade områden enligt vattenförvaltningsförordningen.

Typ av område	EU lag enligt vilken området är utpekad	Svensk lag och föreskrifter	Ansvarig myndighet
Dricksvatten-förekomster	Vattendirektivet (2000/60/EG), artikel 7.	Vattenförvaltningsförordningen (2004:660) Livsmedelsverkets dricksvattenföreskrifter (SLVFS 2001:30)	Vattenmyndigheterna
Områden med ekonomiskt värdefulla arter (fiskvatten och musselvatten)	Skaldjursdirektivet (2006/113/EG) och fiskvattendirektivet (2006/44/EG). Dessa direktiv har upphört att gälla, se fotnot1.	Förordning (2001:554) om miljökvalitetsnormer för fisk- och musselvatten, Länsstyrelsen i Västra Götalands förteckning över musselvatten som ska skyddas enligt förordningen (2001:554) om miljökvalitetsnormer för fisk- och musselvatten (14 FS 2002:474), Naturvårdsverkets förteckning över fiskvatten som ska skyddas enligt förordningen (2001:554) om miljökvalitetsnormer för fisk- och musselvatten (NFS 2002:6)	Länsstyrelsen i Västra Götalands län (musselområden), Havs- och vattenmyndigheten (fiskvattenområden)
Skyddade områden för badvatten	Badvattendirektivet (2006/7/EG).	Badvattenförordning (2008:218), Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter och allmänna råd (HVMFS 2012:14) om badvatten	Havs- och vattenmyndigheten
Områden som är känsliga för utsläpp av näringsämnen (nitratkänsliga områden)	Nitratdirektivet (91/676/EEG).	Förordning (1998:915) om miljöhänsyn i jordbruket, Föreskrifter om ändring i Statens jordbruksverks	Jordbruksverket

¹ I fiskvattendirektivet (2006/44/EG) och skaldjursdirektivet (2006/113/EG) upphörde att gälla den 22 december 2013. Kvalitetskraven för områden för skydd av ekonomiskt betydelsefulla arter har ersatts av kraven i vattendirektivet. Kvalitetskraven finns fortfarande kvar i svensk lagstiftning via förordning (1998:899) om miljökvalitetsnormer för fisk- och musselvatten.

Typ av område	EU lag enligt vilken området är utpekat	Svensk lag och föreskrifter	Ansvarig myndighet
		föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2004:62) om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring (SJVFS 2015:21)	
Områden som är känsliga för utsläpp av näringsämnen – (avloppskänsliga områden)	Avloppsdirektivet (91/271/EEG).	Förordning (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd, Naturvårdsverkets föreskrifter om rening av avloppsvatten från tätbebyggelse (NFS 2016:6)	Naturvårdsverket
Områden för skydd av livsmiljöer eller arter (Natura 2000)	Art- och habitatdirektivet (92/43/EEG) och fågeldirektivet (2009/147/EG).	Direktiven har genomförts som bestämmelser om områdesskydd enligt miljöbalk (1998:808) 7 kapitlet. Införlivandet av art- och habitatdirektivet påverkade förutom miljöbalken även, bland andra, skogsvårdslag (1979:429), jaktlag (1987:259) och fiskelag (1993:787).	Naturvårdsverket

Tabell 1 Information om de olika typerna av skyddade områden enligt vattenförvaltningsförordningen.

1.1 Register över skyddade områden med vattenanknytning

Vattenmyndigheten ska upprätta ett register över skyddade områden. Detta är ett krav enligt:

- Vattenförvaltningsförordningen
- Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter om kartläggning och analys av ytvatten (HVMFS 2019:24)
- Sveriges geologiska undersöknings föreskrifter om kartläggning och analys av grundvatten (SGU-FS 2013:1).

Registret ska hållas uppdaterat, vara tillgängligt för allmänheten och omfatta alla skyddade områden enligt vattendirektivet, bilaga IV.

Av registret ska följande information framgå:

- områdets geografiska avgränsning
- områdets namn och unika identitet där sådan finns
- enligt vilket EU-direktiv som området är utpekad
- svensk lagstiftning som skyddar området
- syftet med skyddet.

Registret förs i databasen Vatteninformationssystem Sverige (VISS) och där är det möjligt att se vilka de vattenrelaterade skyddade områdena är, var de ligger och vilka vattenförekomster som berörs av respektive område. Där finns också övergripande information om vilka särskilda krav som ska uppnås och vilken lagstiftning som är relevant för varje typ av område.

1.2 Miljökvalitetsnormer för skyddade områden

Skyddade områden ska i första hand uppfylla de mål och kvalitetskrav som följer av respektive direktiv och dess implementering i svensk lagstiftning. Därefter, i den mån det inte motverkar dessa krav, ska de uppfylla de krav som följer av vattenförvaltningsförordningen. Tillämpning av undantag och förklarande av kraftigt modifierat vatten (KMOV) får inte hindra eller äventyra att mål eller kvalitetskrav där bevarandet eller förbättrandet av vattnets status har betydelse för aktuellt skyddsobjekt

Nedan beskrivs hur vattenmyndigheterna har hanterat mål och kvalitetskrav för skyddade områden vid beslut av miljökvalitetsnormer (MKN) för vattenförekomster.

Dricksvattenförekomster omfattas av hälsorelaterade kvalitetsparametrar vid distribution till konsument. Direktivet och den svenska lagstiftningen ställer inga krav på vattenförekomsternas kvantitet eller kvalitet. Däremot beskrivs vilka parametrar som ska övervakas. Riktvärden för relevanta parametrar återfinns i bilaga 4 i vattenmyndigheternas föreskrifter om kvalitetskrav för grundvatten i respektive distrikt. Vid statusklassificering och riskbedömning av grundvattenförekomster används dessa riktvärden. Därmed tas hänsyn till dessa kravnivåer vid beslut av MKN för grundvatten. För ytvatten beslutas MKN utifrån kraven i vattenförvaltningsförordningen.

Skydd av ekonomiskt betydelsefulla arter i skaldjurs- och fiskdirektivet har upphört att gälla. Kvalitetskraven för områden för skydd av ekonomiskt betydelsefulla arter har ersatts av kraven i vattendirektivet. Kvalitetskraven finns fortfarande kvar i svensk lagstiftning i förordning (2001:554) om miljökvalitetsnormer för fisk- och musselvatten. Dessa kvalitetskrav gäller parallellt med de MKN som vattenmyndigheten beslutar men innebär inga ytterligare krav utöver vattenförvaltningsförordningen. MKN beslutas utifrån kraven i vattenförvaltningsförordningen.

Vid beslut om MKN beaktas målen för gynnsam bevarandestatus i särskilda bevarandehavens områden, enligt fågeldirektivet och art- och habitatdirektivet (Natura 2000-områden). För att kunna göra en bedömning krävs att det finns underlag om vattenrelaterade kvalitetskrav i områdenas bevarandeplaner. De särskilda krav för Natura 2000-området som påverkar MKN beskrivs för ytvatten i motiveringen till den övergripande MKN för vattenförekomsten. Finns inga särskilda krav angivna beslutas MKN utifrån kraven i vattenförvaltningsförordningen.

För grundvattenberoende ekosystem har hänsyn tagits till anslutna akvatiska ekosystem och grundvattenberoende terrestra ekosystem, vilket är naturtyper enligt Natura 2000. Vattenmyndigheten har tillsammans med länsstyrelserna identifierat, riskbedömt och statusklassificerat grundvattenförekomster utifrån behoven från ekosystemen. Även miljö kvalitetsnormer har tagits fram med hänsyn till ekosystemens behov.

EU-bad omfattas av särskilda kvalitetskrav som berör mikrobiologisk förorening, organismer och avfall som påverkar badvattnets kvalitet och utgör risk för badandes hälsa. Vattenmyndigheten fastställer särskilt vilka kvalitetskrav som gäller för EU-bad i distriktet. Inga ytterligare krav finns som går utöver kraven enligt vattenförvaltningsförordningen och MKN beslutas utifrån kraven i vattenförvaltningsförordningen.

Områden som är känsliga för nitrat och avloppsvatten omfattas inte av några kvalitetskrav som går utöver kraven enligt vattenförvaltningsförordningen. MKN beslutas utifrån kraven i vattenförvaltningsförordningen.

Vattenmyndigheten bedömer om ett mindre strängt krav eller förklarande av en vattenförekomst som KMV skulle påverka möjligheten att uppnå målen för berörda skyddade områden. I de fall det finns risk att beslutet skulle innebära hinder att nå målen för ett skyddat område, eller då det saknas kunskap om vad som krävs för att nå målen, gäller istället tidsfrist för fortsatt utredning och åtgärder.

1.3 Åtgärder för skyddade områden

Åtgärdsprogrammen ska enligt vattenförvaltningsförordningen 6 kapitlet 1 § innehålla åtgärder som behövs för att miljö kvalitetsnormerna för bland annat skyddade områden ska uppfyllas. Nedan redovisas övergripande vilka åtgärder i åtgärdsprogrammet som har kopplingar till skyddade områden.

Länsstyrelserna åtgärd 5 innebär prioriterat arbete med långsiktigt skydd av vattentäkter, bland annat genom att inrätta vattenskyddsområden och utföra systematisk tillsyn. Även kommunerna har en åtgärd (åtgärd 3) för att säkerställa ett långsiktigt skydd av vattentäkter. Åtgärden innebär att kommunerna ska anordna erforderligt skydd för allmänna och enskilda dricksvattentäkter, göra översyn och revidering av vattenskyddsområden och deras föreskrifter samt bedriva regelbunden tillsyn. Forsvarsinspektören för hälsa och miljö ska inom sitt ansvarsområde också säkerställa ett långsiktigt skydd samt bedriva tillsyn: Forsvarsinspektören för hälsa och miljö åtgärd 2.

Länsstyrelserna åtgärd 2 innebär att länsstyrelserna ska utöka och prioritera sin miljö tillsyn så att miljö kvalitetsnormerna för vatten kan följas vilket bland annat kan leda till förbättrad badvattenkvalitet och även förbättrad vattenkvalitet i känsliga områden. Även Naturvårdsverket har ett par åtgärder som syftar till att förbättra vattenkvaliteten genom tillsynsvägledning för förorenade områden och tillsynsvägledning för miljöfarlig verksamhet. Kommunerna åtgärd 2 är också den en åtgärd som syftar till utökad och prioriterad tillsyn av bland annat miljöfarliga verksamheter som bidrar till att miljö kvalitetsnormerna för vatten inte följs.

Information om hur Sverige genomför grundläggande och kompletterande åtgärder enligt vattendirektivet, bland annat avseende skyddade områden, finns i Åtgärdsprogram för vatten 2021–2027, bilaga 1.

1.4 Skyddade områden i Södra Östersjöns distrikt

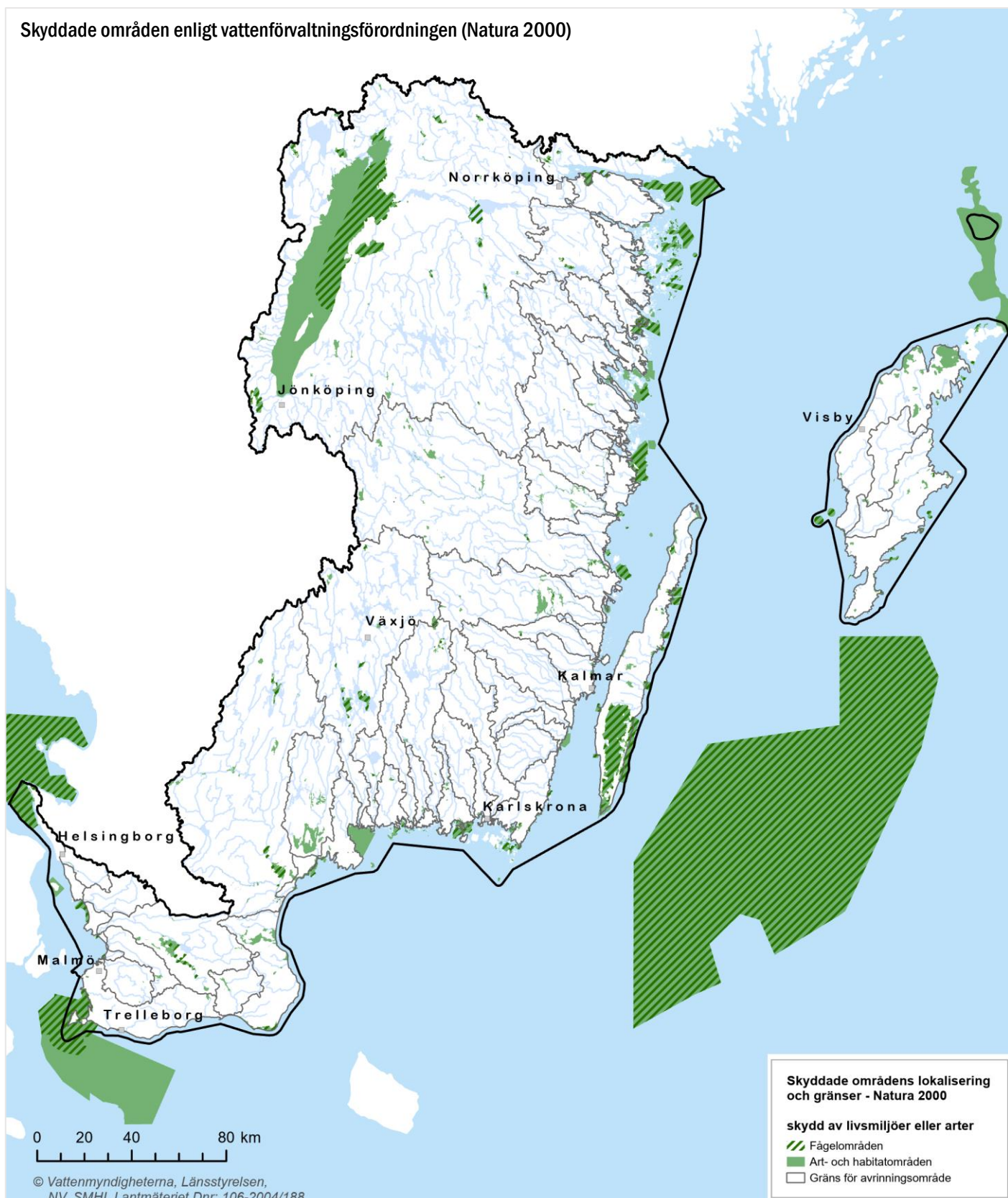
I tabell 2 redovisas hur många vattenförekomster i Södra Östersjöns vattendistrikt som berörs av de olika typerna av skyddade områden. De skyddade områdenas lokalisering framgår av karta 1 och 2.

Antal vattenförekomster som berörs av de olika typerna av skyddade områden.

Skyddade områden	Grundvatten	Vattendrag	Sjöar	Kustvatten
Totalt antal vattenförekomster i distriktet	702	1189	506	178
Dricksvattenförekomster	331	26	54	2
Områden med ekonomiskt värdefulla arter (fiskvatten)	Ej relevant	13	15	0
Skyddade områden för badvatten	Ej relevant	2	18	39
Områden känsliga för utsläpp av näringsämnen (nitratkänsliga områden)	324	511	173	174
Områden känsliga för utsläpp av näringsämnen (avloppskänsliga områden)	Ej relevant	1189	506	178
Områden för skydd av livsmiljöer eller arter (Art- och habitatområden, Natura 2000)	34	242	90	120
Områden för skydd av livsmiljöer eller arter (fågelområden, Natura 2000)	6	79	31	87

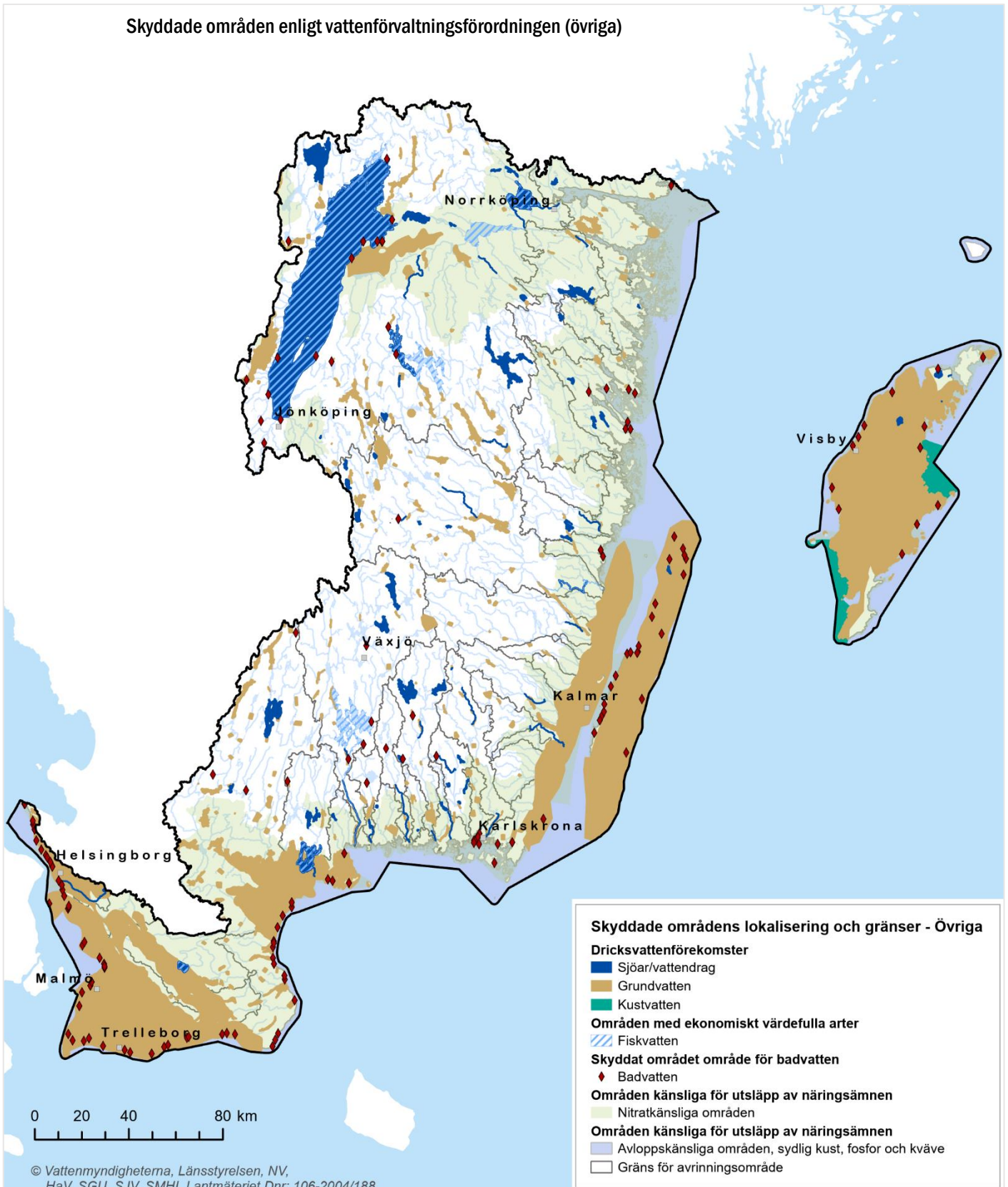
Tabell 2 Antal vattenförekomster i Södra Östersjöns vattendistrikt som berörs av de olika typerna av skyddade områden.

Skyddade områden enligt vattenförvaltningsförordningen (Natura 2000)



Karta 1 Skyddade områden enligt vattenförvaltningsförordningen i Södra Östersjöns vattendistrikt (Natura 2000).

Skyddade områden enligt vattenförvaltningsförordningen (övriga)



Karta 2 Skyddade områden enligt vattenförvaltningsförordningen i Södra Östersjöns vattendistrikt (dricksvattenförekomster, fiskvatten, badvatten, nitratkänsliga områden och avloppskänsliga områden). Observera att hela Sverige klassas som känsligt för utsläpp av fosfor enligt avloppsdirektivet. Därför visas inte det i kartan.

Förändringar sedan 2009–2016

Det har inte gjorts några ändringar i metoden för att koppla vattenförekomster till skyddade områden sedan 2009–2016. Utbredningen av områden som är känsliga för nitrat och områden som är känsliga för avloppsvatten har inte heller förändrats.

Antalet dricksvattenförekomster enligt artikel 7 i vattendirektivet har ökat i alla vattendistrikt. Ökningen beror bland annat på att nya grundvattenförekomster har avgränsats i mindre magasin där det finns vattentäkter (se avsnitt 1.1 i bilaga 6d Vattenförekomstindelning och typning av vattenförekomster).

Det har tillkommit tio vattenrelaterade Natura 2000-områden sedan föregående vattenförvaltningscykel. Alla dessa ligger i Södra Östersjöns vattendistrikt.

1.5 Övervakning av skyddade områden

Vattenförekomster som berörs av skyddade områden ska ha miljöövervakning för de värden de ska skydda. I förvaltningsplanens kapitel 4, avsnitt 4.2, under rubriken Övervakning i skyddade områden, beskrivs vad som gäller för övervakningen av respektive typ av område.

1.6 Tillståndet för skyddade områden i Södra Östersjöns vattendistrikt

Samtliga vattenförekomster som berörs av skyddade områden har statusklassificerats enligt de metoder som används inom vattenförvaltningen. Statusklassificeringen ger i många fall en god indikation på hur väl målen för ett skyddat område uppfylls men för vissa områden krävs kompletterande information för att måluppfyllelsen ska kunna bedömas. Därför krävs också särskild övervakning (se avsnittet ovan).

1.7 Arbete med skyddade områden 2021–2027

Under förvaltningscykeln 2021–2027 kommer vattenmyndigheterna bland annat att utveckla arbetet med normsättning kopplat till skyddade områden. Vattenmyndigheterna avser att under 2022 göra en översyn av och vid behov justera miljökvalitetsnormer för ytvattnen i de vattenförekomster som utgör del av eller påverkar Natura 2000 områden. I arbetet prioriteras vattenförekomster som påverkas av vattenkraft för vilka tillståndsprövningar är planerade att ske till följd av den nationella planen för moderna miljövillkor för vattenkraft. Därefter kommer miljökvalitetsnormerna i övriga vattenförekomster som utgör del av eller påverkar Natura 2000-områden att ses över.

Länsstyrelserna har i sina regleringsbrev för 2020 och 2021 fått i uppdrag att genomföra en översyn av bevarandeplanerna för de Natura 2000-områden som berörs av den nationella planen för moderna miljövillkor för vattenkraft. Arbetet omfattar även samråd med berörda. I samband med denna uppdatering ska länsstyrelserna identifiera ekologiska behov för naturtyper, arter och deras livsmiljöer för att kunna uppnå bevarandemålen i området. För de bevarandemål som innebär att vattenrelaterade krav behöver uppnås ska en fördjupad beskrivning göras. De vattenrelaterade kraven ska om möjligt definieras för enskilda parametrar eller kvalitetsfaktorer enligt bedömningsgrunderna för statusklassificering. Vattenmyndigheterna kommer sedan att bedöma behovet av justeringar av

miljökvalitetsnormerna för berörda vattenförekomster, utifrån de kvalitetskrav på vattenmiljön som krävs för att uppnå gynnsam bevarandestatus i bevarandeområdena.

Vattenmyndigheterna planerar också att se över riskbedömning, åtgärder och åtgärdsprogram för ytvatten i de vattenförekomster där uttag av dricksvatten sker. Det arbetet inväntar resultatet av implementeringen av direktiv ((EU) 2020/2184) om kvaliteten på dricksvatten i Sverige.

Referenser

- 14 FS 2002:474. Länsstyrelsens förteckning över musselvatten som ska skyddas enligt förordningen (2001:554) om miljökvalitetsnormer för fisk- och musselvatten.
- Art- och habitatdirektivet. Rådets direktiv 92/43/EEG om bevarande av livsmiljöer samt vilda djur och växter.
- Avloppsvattendirektivet. Rådets direktiv 91/271/EEG om rening av avloppsvatten från tätbebyggelse.
- Badvattendirektivet. Rådets direktiv 2006/7/EG av den 15 februari 2006 om förvaltning av badvattenkvaliteten och om upphävande av direktiv 76/160/EEG.
- Badvattenförordning (2008:218)
- Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2020/2184 av den 16 december 2020 om kvaliteten på dricksvatten (omarbetning).
- Fiskelag (1993:787)
- Fiskvattendirektivet. Europaparlamentets och rådets direktiv 2006/44/EG om kvaliteten på sådant sötvatten som behöver skyddas eller förbättras för att upprätthålla fiskbestånden.
- Fågeldirektivet. Europaparlamentets och rådets direktiv 2009/147/EG om bevarande av vilda fåglar.
- Förordning (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd
- Förordning (1998:915) om miljöhänsyn i jordbruket
- Förordning (2001:554) om miljökvalitetsnormer för fisk- och musselvatten
- HVMFS 2012:14. Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter och allmänna råd (HVMFS 2012:14) om badvatten.
- HVMFS 2019:24. Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter om ändring i Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter (HVMFS 2017:20) om kartläggning och analys av ytvatten enligt förordningen (2004:660) om förvaltning av kvaliteten på vattenmiljön.
- Jaktlag (1987:259)
- Miljöbalk (1998:808)
- NFS 2002:6. Naturvårdsverkets förteckning över fiskvatten som ska skyddas enligt förordningen (2001:554) om miljökvalitetsnormer för fisk- och musselvatten.
- NFS 2016:6. Naturvårdsverkets föreskrifter om rening och kontroll av utsläpp av avloppsvatten från tätbebyggelse.
- Nitratdirektivet. Rådets direktiv 91/676/EEG om skydd mot att vatten förorenas av nitrater från jordbruket.
- SGU-FS 2013:1. Sveriges geologiska undersöknings föreskrifter om kartläggning och analys av grundvatten (SGU-FS 2013:1).
- SJVFS 2004:62. Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2004:62) om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring.
- SJVFS 2015:21. Föreskrifter om ändring i Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2004:62) om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring.
- Skaldjursdirektivet. Europaparlamentets och rådets direktiv 2006/113/EG om kvalitetskrav för skaldjursvatten (kodifierad version).
- Skogsvårdslag (1979:429).
- SLVFS 2001:30. Livsmedelsverkets föreskrifter (SLVFS 2001:30) om dricksvatten.
- Vattendirektivet. Europaparlamentets och rådets direktiv 2000/60/EG om upprättande av en ram för gemenskapens åtgärder på vattenpolitikens område.
- Vattenförvaltningsförordning (2004:660).

VISS. *Vatteninformationssystem Sverige*. Hämtat från <https://viss.lansstyrelsen.se/>

Bilaga 8 – Övervakningsprogram för Södra Östersjöns vattendistrikt 2016–2021

Södra Östersjöns vattendistrikt karaktäriseras av låg nederbörd i de södra och östra delarna. Övervakning är viktig för att få information om hur vattentillgångarna påverkas av torka. Inom distriktet finns dessutom många små vattenförekomster som behöver omfattas av övervakning. Det ställer höga krav på en noga genomtänkt strategi för att få full övervakningstäckning.

Övervakningsprogrammet 2016–2021 baseras på data från de övervakningsstationer som länsstyrelserna har använt för statusbedömningen i respektive vattenförekomst samt på föregående periods kontrollerande program. Sedan 2016 har statusklassificeringen följt en ny metod, där fokus legat på att klassificera de faktorer som är känsligast för varje miljöproblem. Detta beskrivs i Förvaltningsplan för vatten 2022–2027, kapitel 3.1 Påverkan, status och risk under rubriken Förändrade metoder och underlag sedan 2016. Därmed finns det stora skillnader mellan detta övervakningsprogram och det som gällde åren 2009–2016. Det är också viktigt att påpeka att i de vattenförekomster där övervakningen är otillräcklig för att med säkerhet bedöma status har inga åtgärder föreslagits. Där har vi istället pekat på behov av mer övervakning för att bekräfta status. Tillvägagångssättet för bedömningar beskrivs i Åtgärdsprogram för vatten 2022–2027, kapitel 1.

I Södra Östersjöns vattendistrikt övervakas ekologisk status i 55 procent av vattenförekomsterna genom den kontrollerande övervakningen. Kemisk status i yt- och grundvatten övervakas i 24 procent av vattenförekomsterna (tabell 1). Genom den kvantitativa övervakningen övervakas 4 procent av grundvattenförekomsterna.

Kontrollerande övervakning av vattenförekomster

	Kust-vatten	Sjöar	Vatten-drag	Grund-vatten	Totalt antal VF
Ekologisk status (antal VF)	101	369	559	-	1029
Ekologisk status (andel %)	56,7	72,9	47,0	-	55
Kemisk status (antal VF)	39	241	157	171	608
Kemisk status (andel %)	21,9	47,6	13,2	28,8	24
Kvantitativ övervakning (antal VF)	-	-	-	26	26
Kvantitativ övervakning (andel %)	-	-	-	3,7	4
Totalt antal VF	178	506	1189	701	2574

Tabell 1 Kontrollerande övervakning av vattenförekomster (VF) i Södra Östersjöns vattendistrikt (uttag ur VISS -2021-08-31).

Genom den operativa övervakningen övervakas 42 procent av de vattenförekomster som riskerar att inte uppnå god ekologisk status. 21 procent av vattenförekomsterna som riskerar att inte klara normen för kemisk status övervakas operativt (exklusive kvicksilver och PBDE) (tabell 2). Operativ övervakning av grundvatten sker i 24 procent av de vattenförekomster som riskerar att inte uppnå god kvantitativ status.

Även några utsjöstationer har använts för att klassificera statusen i angränsande kustvattenförekomster.

Operativ övervakning av vattenförekomster

	Kust- vatten	Sjöar	Vatten- drag	Grund- vatten	Totalt antal VF
Ekologisk status (antal övervakade VF)	53	220	415	-	688
Ekologisk status (andel %)	29,8	59,8	37,8	-	42
Kemisk status* (antal övervakade VF)	16	49	71	22	158
Kemisk status* (andel %)	13,9	73,1	27,5	6,9	21
Kvantitativ övervakning (antal övervakade VF)	-	-	-	26	26
Kvantitativ övervakning (andel %)	-	-	-	23,9	24
Antal VF i risk* (kemisk status)	115	67	258	317	757
Antal VF i risk (ekologisk status)	178	368	1097	-	1643
Antal VF i risk (kvantitativ status)	-	-	-	109	109

Tabell 2 Operativ övervakning av vattenförekomster i Södra Östersjöns vattendistrikt (uttag ur VISS 2021-08-31). VF = vattenförekomster. *Exklusive kvicksilver och PBDE.

1.1 Övervakning av grundvatten

I Södra Östersjöns vattendistrikt riskerar 109 grundvattenförekomster att inte uppnå god kvantitativ status och 317 förekomster riskerar att inte uppnå god kemisk status till 2027 (tabell 2). Majoriteten av förekomsterna är opåverkade och saknar större dricksvattenuttag och har inte övervakats regelbundet.

Övervakning av kvantitativ status

I Södra Östersjöns vattendistrikt är torka vanligt och det finns flera grundvattenförekomster som riskerar att få brist på vatten under sommarmånaderna. Därmed är den kvantitativa övervakningen mycket viktig för att få en bild över vattentillgången. I distriktet övervakas 26 grundvattenförekomster med avseende på kvantitativ status (tabell 1 och karta 1).

För att adressera problemen med torka och vattenbrist har vattenmyndigheten tagit fram ett delåtgärdsprogram och en delförvaltningsplan. De gäller för åren 2022–2027 i Södra Östersjöns vattendistrikt.

De flesta grundvattenförekomster som övervakas kvantitativt ingår i den nationella miljöövervakning som SGU utför. Övervakningen omfattar de delar av SGU:s nationella övervakning av nivåer som utförs i vattenförekomster i sand och grus. Mätningarna ingår i SGU:s referensmättningsprogram.

Kontrollerande övervakning av kemisk status

I vattendistriktet finns det 171 grundvattenförekomster med kontrollerande övervakning där övervakningen har legat till grund för klassificeringen av kemisk status (tabell 1 och karta 2). Det motsvarar cirka 29 procent av grundvattenförekomsterna.

I det kontrollerande programmet ingår speciella basparametrar samt de parametrar som har legat till grund för statusklassificeringen av grundvattnen (tabell 3). Många stationer ingår i flera olika övervakningsprogram, i huvudsak det nationella programmet som SGU bedriver, de regionala övervakningsprogrammen och den lokala råvattenkontrollen som kommunerna bedriver. Innehållet i de olika programmen varierar över tid. Därför varierar det också vilken övervakning som kan ligga till grund för statusklassificeringen.

En parameter som övervakas men inte är tillräckligt redovisad i övervakningsprogrammet är bekämpningsmedel.

Kontrollerande övervakning av parametrar för kemisk status i grundvatten

Parametrar för kemisk status	Antal övervakningsstationer
Ammonium	208
Arsenik	4
Bly och blyföreningar	3
Kadmium och kadmiumföreningar	4
Klorid	15
Konduktivitet	211
Koppar	10
Krom	4
Nickel och nickelföreningar	3
Nitrat	189
Nitrit	10
pH	208
Sulfat	13
Syrgas	33

Tabell 3 Kontrollerande övervakning i Södra Östersjöns vattendistrikt av parametrar för kemisk status i grundvatten, redovisat som antal stationer. Ofta övervakas flera substanser vid samma station. Därför kan en station räknas med i flera rader (uttag ur VISS 2021-08-31).

Operativ övervakning av kemisk status

Grundvattenförekomster som riskerar att inte uppnå kemiskt god status 2027 ligger till grund för det operativa programmet. I Södra Östersjöns finns operativ övervakning av kemisk status i 22 vattenförekomster (tabell 2 och karta 3).

I vattendistriktet domineras den operativa övervakningen av nitrat, klorid och ammonium som kan vara orsakade av mänsklig påverkan (tabell 4). Förhöjda kloridhalter beror oftast på vägsaltning medan nitrat och ammonium oftast är kopplat till jordbruk.

Operativ övervakning kemisk status i grundvatten

Parametrar för kemisk status	Antal övervakningsstationer
Ammonium	18
Arsenik	4
Bly och blyföreningar	3
Kadmium och kadmiumföreningar	4
Klorid	15
Konduktivitet	18
Koppar	10
Krom	4
Nickel och nickelföreningar	3
Nitrat	15
Nitrit	10
Sulfat	13

Tabell 4 Operativ övervakning av kemisk status i grundvatten i Södra Östersjöns vattendistrikt, redovisat som antal stationer. Ofta övervakas flera substanser vid samma station. Därför kan en station räknas med i flera rader (uttag ur VISS 2021-08-31).

Gruppering av grundvattenförekomster

Grundvattenförekomsterna har inte grupperats med avseende på övervakning och statusklassificering. Klassificeringarna har baserats på övervakning utförd i respektive grundvattenförekomst eller på expertbedömning. Det är delvis möjligt att gruppera inom vattenförvaltning. Detta är ett pågående utvecklingsarbete hos Vattenmyndigheten.

Övervakning av trender i grundvatten

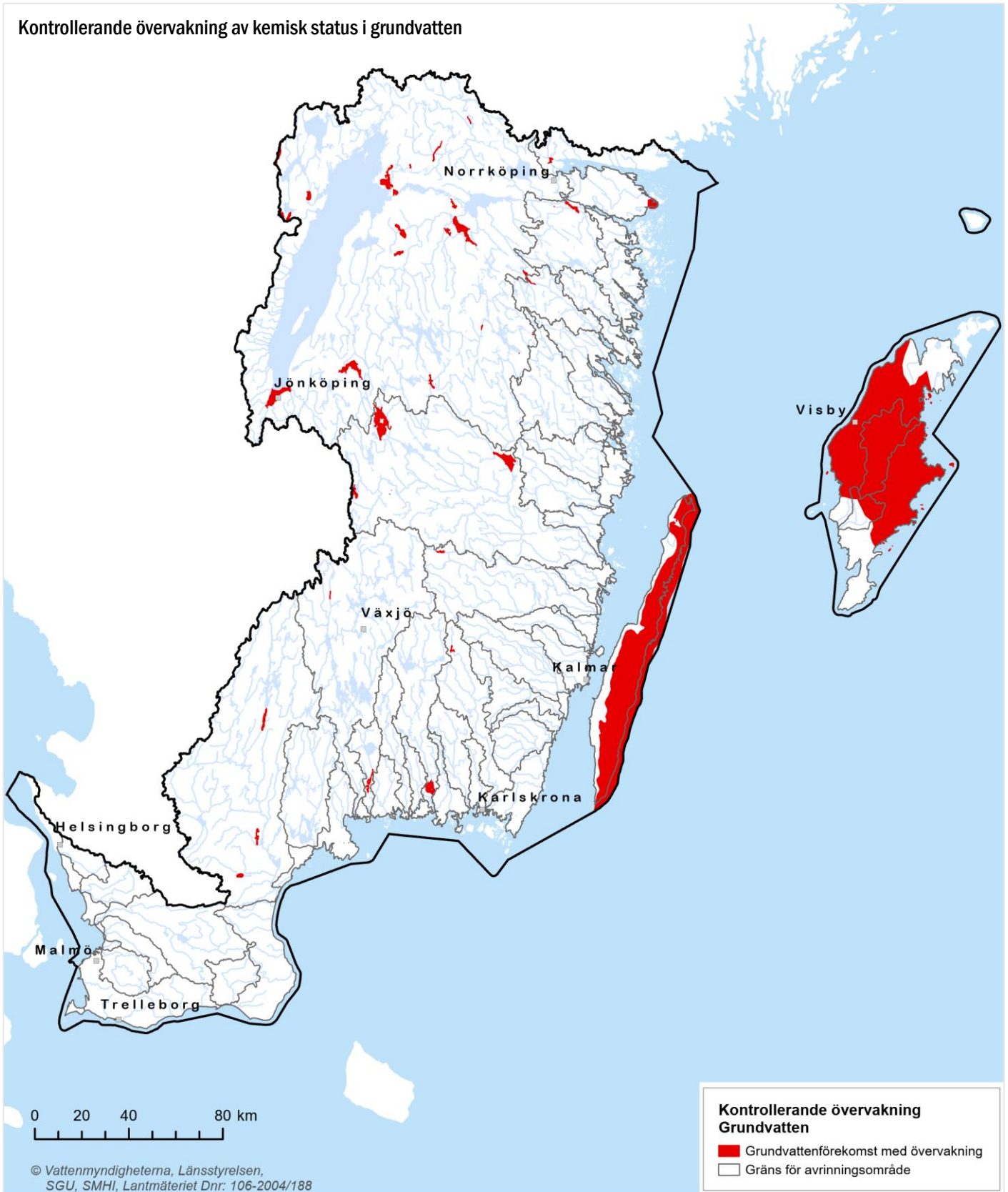
Genom trendberäkningar av parametrar som riskerar att försämra den kemiska statusen går det att avgöra om vattenförekomsten riskerar att inte uppnå god status. I Södra Östersjöns vattendistrikt har fem vattenförekomster uppåtgående trend. I två fall gäller det klorid, i ett fall nitrat, i ett annat fall ledningsförmåga och i ett fall både sulfat och ledningsförmåga. Gränsvärdet för att vända en uppåtgående trend ska normalt vara högst 75 procent av gränsvärdet för god status, om inte Vattenmyndigheten beslutat om någonting strängare. I princip all övervakning i underlaget för statusklassificering har använts till trendanalyser.

Kvantitativ övervakning i grundvatten



Karta 1 Kvantitativ övervakning i grundvatten i Södra Östersjöns vattendistrikt. Av sekretesskäl visas vilka vattenförekomster som övervakas och inte lokalisering av stationer. Uppgifterna till kartan är hämtade från VISS 2021-08-31.

Kontrollerande övervakning av kemisk status i grundvatten



Karta 2 Program för kontrollerande övervakning av kemisk status i grundvatten i Södra Östersjöns vattendistrikt. Uppgifterna till kartan är hämtade från VISS 2020-08-31.

Program för operativ övervakning av kemisk status i grundvatten



Karta 3 Program för operativ övervakning av kemisk status i grundvatten i Södra Östersjöns vattendistrikt. Av sekretesskäl visas vilka vattenförekomster som övervakas och inte lokalisering av stationer. Uppgifterna till kartan är hämtade från VISS 2021-08-31.

1.2 Övervakning av ytvatten

Kontrollerande övervakning av ekologisk status

I Södra Östersjöns vattendistrikt har det skett en minskning sedan 2015 i hur stor andel av ytvattenförekomsterna som omfattas av övervakning för bedömning av ekologisk status (från 68 till 55 procent). Fördelningen mellan vattenförekomstskategorier visas i tabell 5.

Kontrollerande övervakning av ekologisk status i vattenförekomster

Vattenkategori	Antal	Andel %	Totalt antal VF i vattendistriktet
Kustvatten	101	56,7	178
Sjöar	369	72,9	506
Vattendrag	559	47,0	1189
Totalt ytvatten	1 029	55	1873

Tabell 5 Kontrollerande övervakning av ekologisk status i vattenförekomster inom Södra Östersjöns vattendistrikt (uttag ur VISS 2021-08-31).

Det kontrollerande övervakningsnätet för ekologisk status redovisar de övervakningsstationer som har använts vid klassificeringen av ekologisk status (karta 4). Eftersom övervakningen är upprättad för olika syften och kan ha olika design är möjligheten att bedöma säkerhet och precision för programmets helhet begränsade.

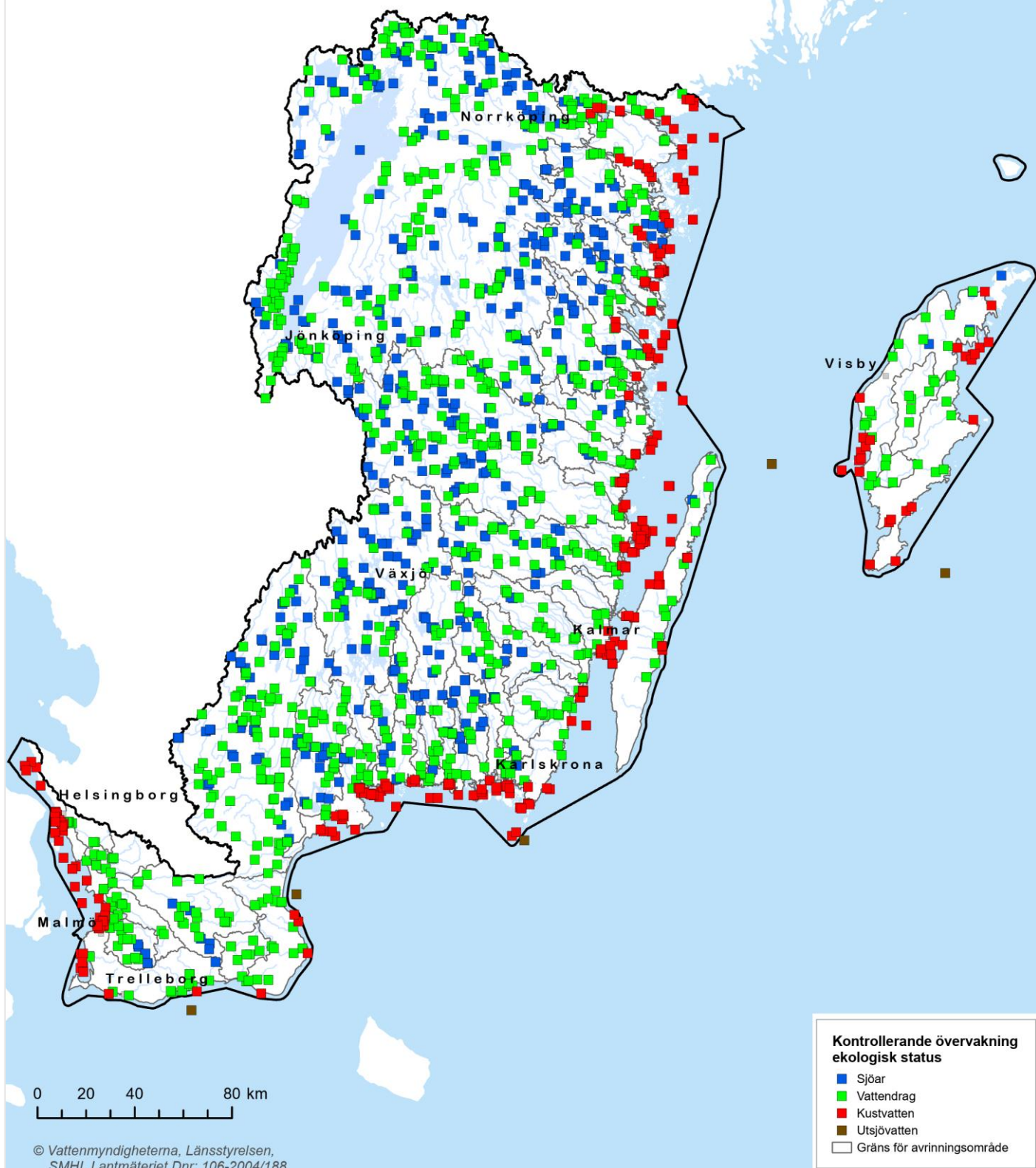
Tabell 6 och 7 visar vilka parametrar för ekologisk status som övervakas inom vattendistriktet och på hur många stationer övervakningen sker. Fysikalisk-kemiska kvalitetsfaktorer övervakas i större omfattning än biologiska. På grund av stora problem med näringsämnen och försurning samt en omfattande kalkningsverksamhet dominerar kvalitetsfaktorerna näringsämnen och försurning. Kalkeffektuppföljningen står även för en stor del av den biologiska övervakningen.

Övervakningen av hydromorfologiska kvalitetsfaktorer omfattar enbart hydrologisk regim på ett fåtal stationer. Övervakningen av morfologi och konnektivitet genomförs framförallt genom så kallad biotopkartering samt genom GIS-analyser men denna övervakning är inte registrerad i VISS. Urvalet för dessa kvalitetsfaktorer är därför begränsat samtidigt som det inte är definierat vilka kvalitetsfaktorer som mäter hydromorfologisk påverkan.

Programmet omfattar övervakning av särskilda förorenande ämnen (SFÄ), där övervakningen omfattar 24 ämnen. Arsenik, krom, koppar och zink är dominerande.

Generellt har den fysikalisk-kemiska övervakningen ökat sedan förra cykeln liksom övervakningen av särskilda förorenande ämnen.

Kontrollerande övervakning av ekologisk status



Karta 4 Kontrollerande övervakning av ekologisk status i Södra Östersjöns vattendistrikt, per ytavattenkategori. Kartan visar övervakning av vattenförekomster med övervakning av biologiska, fysikalisk-kemiska (inklusive särskilt förorenande ämnen) och hydromorfologiska kvalitetsfaktorer. Uppgifterna är hämtade från VISS 2021-08-31.

Kontrollerande övervakning av ekologiska kvalitetsfaktorer

Biologiska och hydromorfologiska kvalitetsfaktorer	Kust-vatten	Sjöar	Vatten-drag	Totalt
Växtplankton	47	136		183
Makroalger och gömfröiga växter	175			175
Makrofyter		30		30
Påväxt-kiselalger		3	288	291
Bottenfauna	128	101	179	408
Fisk	1	101	236	338
Hydrologisk regim sjöar		7		7
Hydrologisk regim vattendrag			57	57

Tabell 6 Kontrollerande övervakning i Södra Östersjöns vattendistrikt av biologiska och hydromorfologiska ekologiska kvalitetsfaktorer, redovisat som antal stationer. Ofta övervakas flera parametrar på varje station. Därför kan samma övervakningsstation återkomma på flera rader i tabell 6 och 7 (uttag ur VISS 2021-08-31).

Kontrollerande övervakning av ekologiska kvalitetsfaktorer

Fysikalisk-kemiska kvalitetsfaktorer	Kust-vatten	Sjöar	Vatten-drag	Totalt
Grumlighet		162	405	567
Siktdjup	58	176	2	236
Vattenfärg		179	331	510
Syrgas	54	139	278	471
Konduktivitet		405	452	857
Salinitet (PSU)	22			22
Alkalinitet		455	516	971
pH		454	542	996
Ammonium	35	303	284	622
Fosfat	22	312	253	587
Nitrat + nitrit	10	286	264	560
Silikat	15			15
TOC	14	323	331	668
Totalfosfor	60	375	462	897
Totalkväve	60	369	452	881
Temperatur	54	430	506	990
17-alfa-etinylöstradiol (SFÄ)			3	3
Ammoniak (SFÄ)		1	1	2
Arsenik (SFÄ)	75	283	146	504
Bentazon (SFÄ)		5	5	10
Bisfenol A (SFÄ)	2			2
Diflufenikan (SFÄ)			6	6
Diklorprop (SFÄ)		5	5	10
Glyfosat (SFÄ)		4	2	6
Icke-dioxinlika PCB'er (6 PCB: 28, 52, 101, 138, 153, 180) (SFÄ)	19	43	5	67
Imidaklopid (SFÄ)			1	1
Kloridazon (SFÄ)		4	5	9
Koppar (SFÄ)	94	301	178	573
Krom (SFÄ)	92	285	172	549

Fysikalisk-kemiska kvalitetsfaktorer	Kustvatten	Sjöar	Vattendrag	Totalt
MCCP (SFÄ)			3	3
MCPA (SFÄ)		5	8	13
Metribuzin (SFÄ)		5	5	10
Metsulfuronmetyl (SFÄ)		5	5	10
Nitrat (SFÄ)	14	61	187	262
Nonylfenoletoxilater (SFÄ)	1	1	5	7
Pirimikarb (SFÄ)			2	2
Sulfosulfuron (SFÄ)			3	3
Summan av CAS_16484-77-8 Mecoprop-p (MCP-P) och CAS_7085-19-0 Mecoprop (SFÄ)		5	5	10
Uran (SFÄ)			12	12
Zink (SFÄ)	93	295	182	570

Tabell 7 Kontrollerande övervakning i Södra Östersjöns vattendistrikt av fysikalisk-kemiska ekologiska kvalitetsfaktorer, redovisat som antal stationer. Parametrar som är särskilda förorenande ämnen betecknas med (SFÄ) i tabellen. Ofta övervakas flera parametrar på varje station. Därför kan samma övervakningsstation återkomma i flera rader i tabell 6 och 7 (uttag ur VISS 2021-08-31).

Kontrollerande övervakning av kemisk status

Kemisk status bedöms utifrån övervakning av särskilt utpekade ämnen eller miljögifter. Dessa benämns som prioriterade ämnen. Fördelningen mellan vattenförekomstskategorier visas i tabell 8.

Kontrollerande övervakning av kemisk status

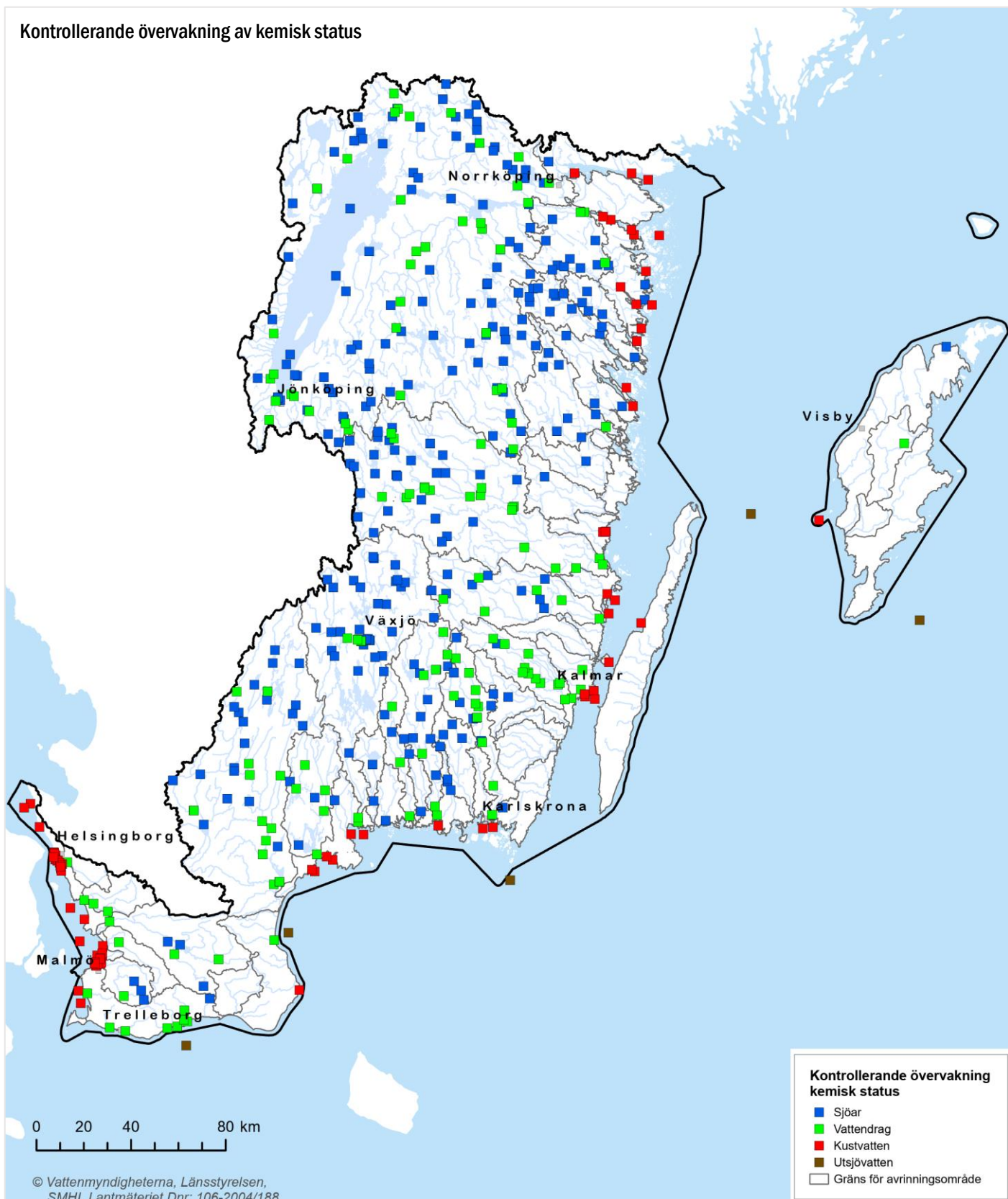
Vattenkategori	Antal	Andel %	Totalt antal VF i vattendistriktet
Kustvatten	39	21,9	178
Sjöar	241	47,6	506
Vattendrag	157	13,2	1189
Totalt ytvatten	437	23	1 873

Tabell 8 Kontrollerande övervakning av kemisk status i vattenförekomster inom Södra Östersjöns vattendistrikt (uttag ur VISS 2021-08-31). VF=vattenförekomster.

Vid kontrollerande övervakning av kemisk status övervakas främst metaller inom vattendistriktet. Metallhalter i vatten övervakas främst genom programmen för omdrevsstationer, recipientkontroll och nationella/regionala övervakningsprogram. Övriga ämnen övervakas i vattendistriktet av nationella program samt främst samordnade recipientkontrollprogram (tabell 9 och karta 5).

Kemisk status ingår för vatten mellan kustvattenförekomsterna och territorialvattengränsen, utsjövatten, även om det för övrigt ligger utanför vattendirektivets geografiska område. Därför finns även övervakningsstationer i dessa vatten med i övervakningsprogram för kemisk status. Några ämnen utgör sannolikt inte ett problem i svenska ytvatten och anses därför fortsättningsvis inte behöva övervakas om inte lokalkännedom antyder motsatsen. Det är ämnen som inte ingår i påverkans- och riskbedömningen för vattenförvaltningscykel (2016–2021), eller innehar miljöegenskaper som kan innebära en risk för förekomst i miljön. Dessa ämnen är: alaklor, dikofol, klorfyrifos, pentaklor-bensen, simazin, trifluralin och kinoxifen.

Kontrollerande övervakning av kemisk status



Karta 5 Kontrollerande övervakning av kemisk status (prioriterade ämnen) i Södra Östersjöns vattendistrikt, per vattenkategori. Uppgifterna till kartan är hämtade från VISS 2021-08-31.

Kontrollerande övervakning av prioriterade ämnen

Prioriterat ämne	Kustvatten och utsjövatten	Sjöar	Vatten- drag	Totalt
1,2-diklorethan		4		4
Aklonifen			1	1
Alaklor			4	4
Aldrin	5	5	8	18
Alfa-hexaklorcyklohexan	7	3	1	11
Antracen	12	10	10	32
Atrazin		6	5	11
Bensen		4		4
Benso(a)pyrene	19	25	9	53
Benso(b)fluoranten	17	23	9	49
Benso(g,h,i)perylene	17	25	9	51
Benso(k)fluoranten	17	23	9	49
Bifenox			1	1
Bly och blyföreningar	81+5	285	178	549
Bromerad difenyleter	17+5	8		30
Cybutryn/Irgarol			4	4
Cypermethrin			1	1
DDT	14+5	10	8	37
Di(2-ethylhexyl)ftalat (DEHP)	5	1	10	16
Dieldrin	5	5	8	18
Diklorvos			1	1
Dioxiner och dioxinlika föreningar	24+4	27	2	57
Diuron		5	4	9
Endosulfan			9	9
Endrin	5		3	8
Fluoranten	20	23	9	52
Gamma-hexaklorcyklohexan	7	3	2	12
Heptaklor		5		5
Hexabromcyklododekaner (HBCDD)	13+5	15		33
Hexaklorbensen	11+5	10	8	34
Hexaklorbutadien	5			5
Hexaklorcyklohexan	2+5	7	4	18
Indeno(1,2,3-cd)pyren	17	25	9	51
Isodrin	5		8	13
Isoproturon		6	11	17
Kadmium och kadmiumföreningar	80	286	178	544
Kinoxifen			1	1
Klorfenvinfos			9	9
Kloroalkaner, C10-13	1	1	3	5
Klorpyrifos			4	4
Kvicksilver och kvicksilverföreningar	82+5	92	104	283
Naftalen	11	1	8	20
Nickel och nickelföreningar	72+5	283	174	534

Prioriterat ämne	Kustvatten och utsjövatten	Sjöar	Vattendrag	Totalt
Nonylfenol (4-nonylfenol)	1	1	8	10
Oktylfenol	1	1	8	10
Pentaklorbensen			3	3
Pentaklorfenol			8	8
PFOS - Perfluoroktansulfonsyra och dess derivater	8+4	24	9	45
Polyaromatiska kolväten (PAH)	21	19	1	41
Simazin		6	5	11
Terbutryn			2	2
Tetrakloretylen		4		4
Tributyltenn föreningar	32	8	10	50
Trifluralin			4	4
Triklorbensener			3	3
Triklöretylen		4		4
Triklormetan (kloroform)		4		4

Tabell 9 Kontrollerande övervakning i Södra Östersjöns vattendistrikt av prioriterade ämnen, redovisat som antal stationer per ämne. Ofta övervakas flera parametrar på varje station. Därför kan samma övervakningsstation återkomma i flera rader i tabellen (uttag ur VISS 2021-08-31).

Operativ övervakning av ekologisk status

I Södra Östersjöns vattendistrikt är 1 643 vattenförekomster utpekade för att de riskerar att inte nå god status eller riskerar att få försämrade ekologisk status. För dessa vattenförekomster behövs operativ övervakning. 42 procent av vattenförekomsterna i risk omfattas av operativ övervakning (tabell 10).

Operativ övervakning av ekologisk status

Vattenkategori	Antal	Andel %	Antal VF i risk i vattendistriktet
Kustvatten	53	29,8	178
Sjöar	220	60,1	368
Vattendrag	415	37,8	1097
Totalt ytvatten	688	42	1 643

Tabell 10 Antal vattenförekomster med operativ övervakning av ekologisk status i Södra Östersjöns vattendistrikt (uttag ur VISS 2021-08-31). VF=vattenförekomster

Karta 6 och tabell 11 och 12 visar stationer som ingår i den operativa övervakningen. I respektive vattenförekomst övervakas de kvalitetsfaktorer som statusklassificerats och som därmed bäst visar den påverkan som är orsak till att vattenförekomsten är utpekad att riskera att inte uppnå god status eller få sänkt status. I Södra Östersjöns vattendistrikt domineras övervakningen av indikatorer för näringsämnen, såväl fysikaliska – kemiska som biologiska kvalitetsfaktorer. I vattendistriktet är hydromorfologiska förändringar ett av de dominerande miljöproblemen för sjöar och vattendrag, däremot finns det knappt någon övervakning som kan svara på effekter från denna typ av påverkan (tabell 11). Fysiska förändringar övervakas med hydrologisk regim, men även fisk i vattendrag, bottenfauna och makrofyter används för att indikera påverkan från hydromorfologiska förändringar.

Utifrån möjligheten att välja mellan makrofyter och påväxtalger i **vattendrag** har Sverige valt att i huvudsak övervaka påväxtalger i syfte att bedöma förändringar till följd av ökad närsaltstillförsel. Valet görs med stöd av vetenskapliga studier som visar på effekter av ökad närsaltstillförsel. Där visar påväxtalger och makrofyter i vattendrag ofta en liknande respons eller att påväxtalger är mer lämplig att visa på förändringar i vattendragens vattenkvalitet.

Utifrån möjligheten att välja mellan makrofyter och påväxtalger i **sjöar** har Sverige valt att i huvudsak övervaka makrofyter i syfte att bedöma förändringar till följd av ökad närsaltstillförsel. Valet görs med stöd av studier som indikerar att makrofyter påvisar samma miljökonsekvens som påväxtalger i sjöar men att makrofyter i kombination med växtplankton (fytoplankton) påvisar miljökonsekvensen i högre grad.

I den operativa övervakningen i vattendistriktet 16 ingår särskilda förorenande ämnen vilket är en fyrdubbling sedan föregående förvaltningscykel.

Operativ övervakning av biologiska kvalitetsfaktorer för ekologisk status

Biologiska kvalitetsfaktorer	Kust-vatten	Sjöar	Vatten-drag	Totalt
Bottenfauna	3	47	76	126
Fisk		51	27	78
Makroalger och gömfröiga växter	1			1
Makrofyter		4		4
Påväxt-kiselalger		2	176	178
Växtplankton	57	83		140

Tabell 11 Operativ övervakning av ekologisk status i Södra Östersjöns vattendistrikt av biologiska kvalitetsfaktorer, redovisat som antal stationer. Ofta övervakas flera parametrar på varje station. Därför kan samma övervakningsstation återkomma även i tabell 12 (uttag ur VISS 2021-08-31).

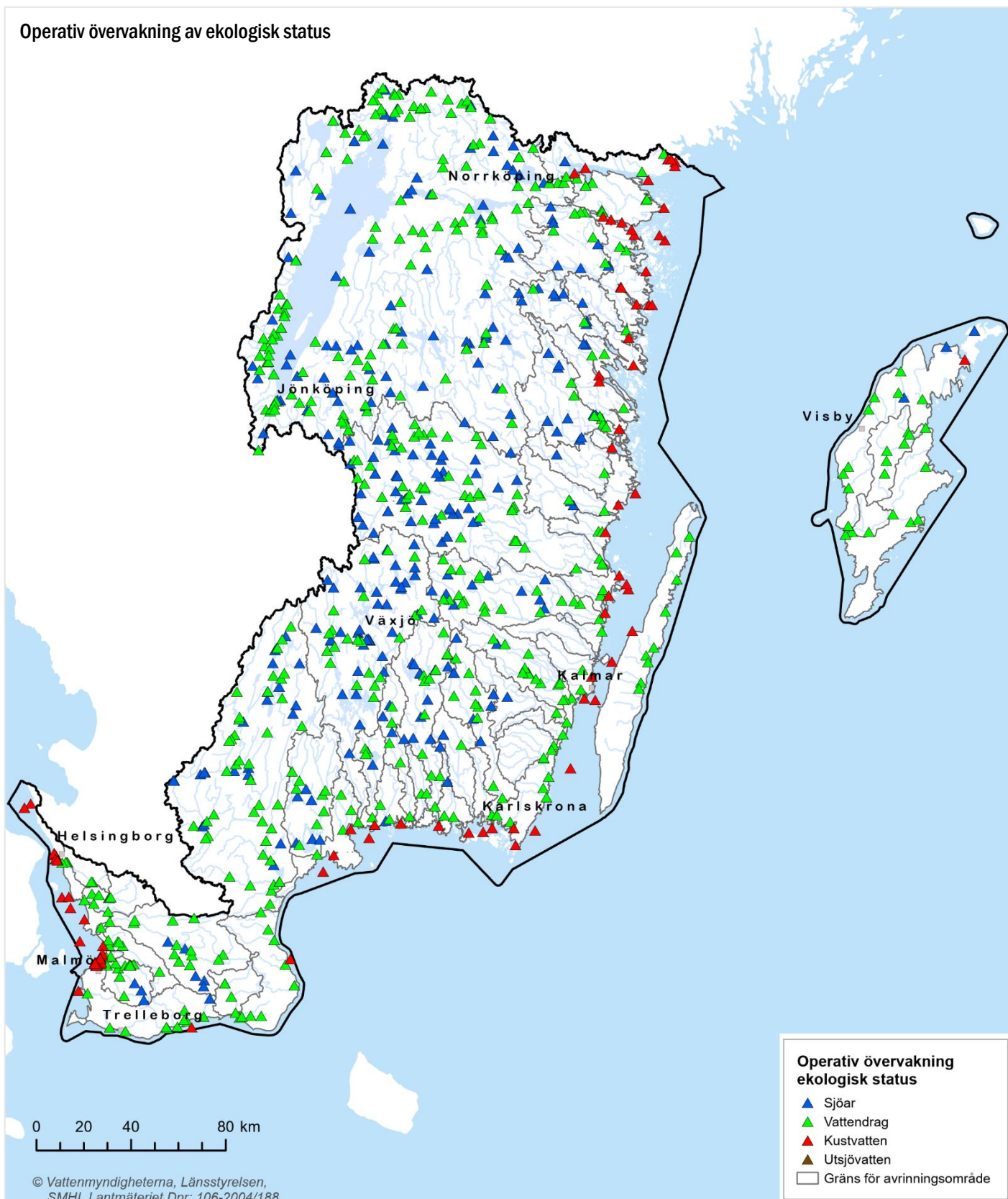
Operativ övervakning av fysikalisk-kemiska kvalitetsfaktorer för ekologisk status

Fysikalisk-kemiska kvalitetsfaktorer	Kust-vatten	Sjöar	Vatten-drag	Totalt
Försurning		28	36	64
Alkalinitet		14	18	32
pH		14	18	32
Ljusförhållanden	44	48		92
Grumlighet		17		17
Siktdjup	44	25		69
Vattenfärg		6		6
Näringsämnen	208	835	1346	2389
Ammonium	34	121	190	345
Fosfat	22	134	171	327
Nitrat + nitrit	10	111	166	287
Silikat	15			15
TOC	13	137	210	360
Totalfosfor	57	166	309	532
Totalkväve	57	166	300	523
Syrgasförhållanden	3	10		13
Syrgas	3	10		13

Fysikalisk-kemiska kvalitetsfaktorer	Kust-vatten	Sjöar	Vatten-drag	Totalt
Särskilda förorenande ämnen (SFÄ)	36	128	346	510
Arsenik (SFÄ)		24	83	107
Bentazon (SFÄ)			1	1
Diflufenikan (SFÄ)			3	3
Diklorprop (SFÄ)			1	1
Icke-dioxinlika PCB'er (6 PCB: 28,52,101,138,153,180) (SFÄ)		2		2
Imidakloprid (SFÄ)			1	1
Koppar (SFÄ)	36	50	72	158
Krom (SFÄ)		27	73	100
MCCP (SFÄ)			3	3
MCPA (SFÄ)			5	5
Metribuzin (SFÄ)			2	2
Metsulfuronmetyl (SFÄ)			1	1
Nitrat (SFÄ)			24	24
Sulfosulfuron (SFÄ)			1	1
Summan av CAS_16484-77-8 Mecoprop -p (MCCP-P) och CAS_7085-19-0 Mecoprop (SFÄ)			1	1
Zink (SFÄ)		25	75	100

Tabell 12 Operativ övervakning av ekologisk status i Södra Östersjöns vattendistrikt av fysikalisk-kemiska kvalitetsfaktorer, redovisat som antal stationer. Ofta övervakas flera parametrar på varje station. Därför kan samma övervakningsstation återkomma även i tabell 11. Parametrar som är särskilda förorenande ämnen betecknas med (SFÄ) i tabellen. (uttag ur VISS 2021-08-31).

Operativ övervakning av ekologisk status



Karta 6 Operativ övervakning av ekologisk status i Södra Östersjöns vattendistrikt, per vattenkategori. Kartan omfattar övervakning av biologiska, fysikalisk-kemiska och hydromorfologiska kvalitetsfaktorer. Uppgifterna till kartan är hämtade från (VISS) 2021-08-31.

Operativ övervakning av kemisk status

Samtliga ytvattenförekomster i Södra Östersjöns vattendistrikt är utpekade att riskera att inte nå god kemisk status beroende på problematiken med kvicksilver och PBDE där gränsvärdena i biota överskrids i samtliga vattenförekomster i Sverige (Åkerblom & Johansson, 2008; Nyberg, Faxneld, Danielsson, & Bignert, 2018). Ytterligare övervakning av dessa ämnen tillför inte ny användbar information annat än i vattenförekomster där det sker lokala utsläpp. Därmed anses det inte generellt behövas ytterligare övervakning av dessa ämnen och de undantas i beräkningen av andelen vattenförekomster som är i behov av operativ övervakning (tabell 13). Av vattenförekomsterna i vattendistriktet omfattas 136 av operativ övervakning (tabell 13 och karta 7) och 17 ämnen övervakas på minst en plats (tabell 14).

På grund av resursbrist har det varit nödvändigt att prioritera övervakningen till platser där den gör mest nytta och därmed har inte alla parametrar kunnat övervakas varje år överallt.

Operativ övervakning av kemisk status i ytvattenförekomster

	Antal övervakade VF	Andel %	Totalt antal VF i risk*
Kustvatten	16	13,9	115
Sjöar	49	73,1	67
Vattendrag	71	27,5	258
Totalt ytvatten	136	31	440

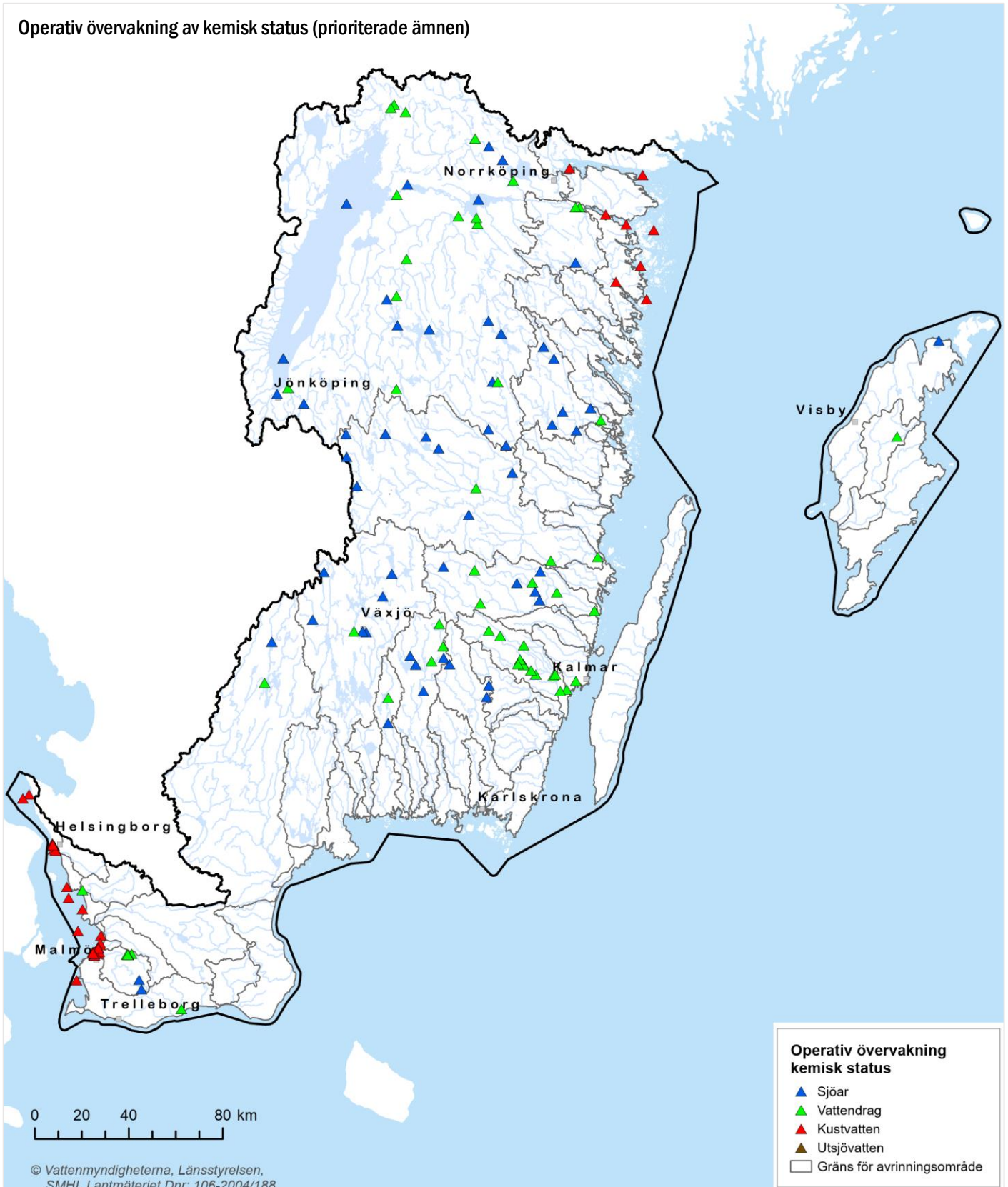
Tabell 13 Operativ övervakning av kemisk status i ytvattenförekomster inom Södra Östersjöns vattendistrikt (uttag ur VISS 2021-08-31). * Exklusive kvicksilver och PBDE. VF=vattenförekomster

Operativ övervakning av parametrar för kemisk status i ytvattenförekomster

Prioriterade ämnen	Kustvatten	Sjöar	vattendrag	Totalt
Prioriterade ämnen	92	143	236	471
Antracen	9	4	1	14
Bly och blyföreningar	35	49	74	158
DDT			1	1
Dieldrin			1	1
Endosulfan			1	1
Fluoranten	9			9
Isoproturon			3	3
Kadmium och kadmiumföreningar	34	58	73	165
Klorfenvinfos			1	1
Kvicksilver och kvicksilverföreningar		2		2
Naftalen			1	1
Nickel och nickelföreningar		27	75	102
Nonylfenol (4-nonylfenol)			1	1
Oktylfenol			1	1
Pentaklorfenol			1	1
PFOS - Perfluoroktansulfonsyra och dess derivater	2	3		5
Tributyltenn föreningar	3		2	5

Tabell 14 Operativ övervakning av kemisk status i Södra Östersjöns vattendistrikt av kvalitetsfaktorer, redovisat som antal stationer. Ofta övervakas flera parametrar på varje station. Därför kan samma övervakningsstation återkomma i flera rader i tabellen (uttag ur VISS 2021-08-31).

Operativ övervakning av kemisk status (prioriterade ämnen)



Karta 7 Operativ övervakning av kemisk status (prioriterade ämnen) i Södra Östersjöns vattendistrikt, per vattenkategori. Uppgifterna till kartan är hämtade från VISS 2021-08-31.

Trendövervakning av prioriterade ämnen i biologiskt material och sediment

Medlemsländerna ska, enligt tilläggsdirektiv till prioämnesdirektivet (2013/39/EU) se till att det görs långsiktiga trendanalyser av prioriterade ämnen som tenderar att ackumuleras i sediment och organismer. Naturvårdsverket och Havs- och vattenmyndigheten utför trendanalys av den nationella miljöövervakningen. De nationella delprogrammen för metaller och organiska miljögifter i biologiskt material och sediment, i kust och hav, och delprogram för metaller och organiska miljögifter i sötvattensmiljön bidrar med information om föroreningsrender för dessa ämnen. Stationerna för biologiska matriser besöks årligen och sedimentlokalerna var sjätte år. Resultaten används för att bedöma generellt tillstånd, storskalig spridning och långväga transport och för att analysera långtidstrender.

Nationell miljöövervakning i biologiskt material, sediment i kust och hav samt i matrisgrupper

Prioriterat ämne för trendanalys	Blötdjur	Fisk	Fågel	Sediment	Summa
Antracen				17	17
Benso(a)antracen				17	17
Benso(a)pyrene				17	17
Benso(b)fluoranten				17	17
Benso(g,h,i)perylen				17	17
Benso(k)fluoranten				17	17
Bly och blyföreningar	3	54	1	17	75
Bromerad difenyleter	3	52	1	17	73
Di(2-ethylhexyl)ftalat (DEHP)				17	17
Dioxiner och dioxinlika föreningar		48	1	17	66
Fluoranten				17	17
Hexabromcyklododekaner (HBCDD)	3	52	1		56
Hexaklorbensen	3	54	1	17	75
Hexaklorbutadien				17	17
Hexaklorcyklohexan	3	54	1	17	75
Kadmium och kadmiumföreningar	3	54	1	17	75
Kloroalkaner, C10-13				17	17
Kvicksilver och kvicksilverföreningar	3	59	1	17	80
Pentaklorbensen				17	17
Perfluoroktansulfonsyra och dess derivater (PFOS)		45	1		46
Polyaromatiska kolväten (PAH)	3	28			31
Tributyltenn föreningar (TBT)	15	18		17	50
Totalsumma	39	518	9	323	889

Tabell 15 Antal prov av prioriterade ämnen i nationell miljöövervakning av metaller och organiska miljögifter i biologiskt material och sediment i kust och hav, och i olika matrisgrupper (uttag ur VISS 2021-08-31).

I tabell 15 och 16 redovisas de prioriterade ämnen som övervakas i delprogrammen. De flesta av de prioriterade ämnena som ska analyseras för trender ingår i dessa nationella delprogram

men heptaklor och heptakloreoxid, dikofol och kinoxifen ingår inte i dessa nationella övervakningsdelprogram. Förutom i sediment är det huvudsakligen i olika fiskarter som ämnena mäts, men även musslor och fågelägg ingår. I sedimentövervakningen är parametergruppen polyaromatiska kolväten (PAH) specificerad i Benso(a)antracen, Benso(a)pyrene, Benso(b)fluoranten, Benso(g,h,i)perylen och Benso(k)fluoranten medan de för de biologiska matriserna samlats under begreppet PAH.

Nationell miljöövervakning i biologiskt material, sediment i sötvatten och i matrisgrupper

Antal av Övervakningsstation EU_CD Prioriterat ämne för trendanalys	Fisk	Summa
Bly och blyföreningar	30	30
Bromerad difenyleter	29	29
Dioxiner och dioxinlika föreningar	29	29
Hexabromcyklododekaner (HBCDD)	29	29
Hexaklorbensen	30	30
Hexaklorcyklohexan	30	30
Kadmium och kadmiumföreningar	30	30
Kvicksilver och kvicksilverföreningar	35	35
Perfluoroktansulfonsyra och dess derivater (PFOS)	29	29
Polyaromatiska kolväten (PAH)	28	28
Tributyltenn föreningar (TBT)	15	15
Totalsumma	314	314

Tabell 16 Antal prov av prioriterade ämnen i nationell miljöövervakning av metaller och organiska miljögifter i biologiskt material och sediment i sötvatten, och i olika matrisgrupper (uttag ur VISS 2021-08-31).

Gruppering av ytvattenförekomster

Någon systematisk gruppering av vattenförekomster har inte tagits fram för ytvattens övervakningsprogram. En sorts grupperingsmetodik har använts där vatten har samma naturliga förhållanden och samma påverkansbild, både i inlandsvatten och i kustvatten. En sorts gruppering används även när data från stationer i uppströms/nedströms vattenförekomster används för klassificering av flera vattenförekomster. Vanligast är denna typ av gruppering för bedömning av fysikalisk kemiska kvalitetsfaktorer i vattendrag där ca 20 försurnings- och ca 10 näringsämnesbedömningar gjorts i Södra Östersjöns vattendistrikt utifrån övervakningsstationer i närliggande vattenförekomster. Dessutom har drygt 60 kustvattenförekomster klassats på näringsämnen med hjälp av stationer i intilliggande vattenförekomster.

Modeller och satelliter kompletterar

Som en ett komplement till övervakningsstationer har modellering använts i hög grad i bedömningen av hydromorfologiska parametrar. Över 1100 sjöar, vattendrag och kustvattenförekomster har modellerats på detta sätt. Modellering är även vanlig vid bedömning av näringsämnen och klassificeringen av 106 vattendrag och 26 sjöar i Södra Östersjöns vattendistrikt baseras på modelldata. Främst har modellen S-Hype (SMHI, 2020) använts. För kustvatten har inte modelldata för näringsämnen använts i denna cykel.

Satellitövervakning har främst använts för övervakning av parametern klorofyll a som ingår i kvalitetsfaktorn växtplankton i kustvatten. I Södra Östersjöns vattendistrikt har satellitdata använts som stöd för klassificeringen av drygt 100 vattenförekomster.

Övervakning av betydande vattenmängder

Vid arbete med att ta fram övervakningsprogram ska medlemsländerna, där det är lämpligt, bland annat se till att det finns punkter för övervakning i betydande vattenvolymer och vattenflöden. Vilka dessa vatten är har överenskommit av Vattenmyndigheten, Havs- och vattenmyndigheten och SGU (tabell 17 och 18).

Betydande vattenflöden

Namn	HARO nr	Utlopp	Area (km ²)	Omfattas av övervakning
Motala Ström	67	Mynningen i havet	15 481	Ja
Svartån	67	Mynningen i Roxen	3 429	Ja
Emån	74	Mynningen i havet	4 470	Ja
Mörrumsån	86	Mynningen i havet	3 369	Ja
Helge å	88	Mynningen i havet	4 724	Ja

Tabell 17 Betydande vattenflöden i Södra Östersjöns vattendistrikt. Om det finns någon form av provtagning i vattendraget redovisas det som ett Ja i tabellen (uttag ur VISS 2021-08-31).

Betydande vattenvolymer

Namn	Area (km ²)	Sjö-ID	Omfattas av övervakning
Vättern - Storvättern	1 851	649029–145550	Ja
Åsnen	148	626889–143552	Ja
Sommen	130	644727–145497	Ja

Tabell 18 Betydande vattenvolymer i Södra Östersjöns vattendistrikt (uttag ur VISS 2021-08-31)

1.3 Övervakning av skyddade områden

Urvalet av övervakning i skyddade områden omfattar de stationer som övervakas utifrån respektive direktiv och sammanfaller med kontrollerande och/eller operativ övervakning enligt vattendirektivet.

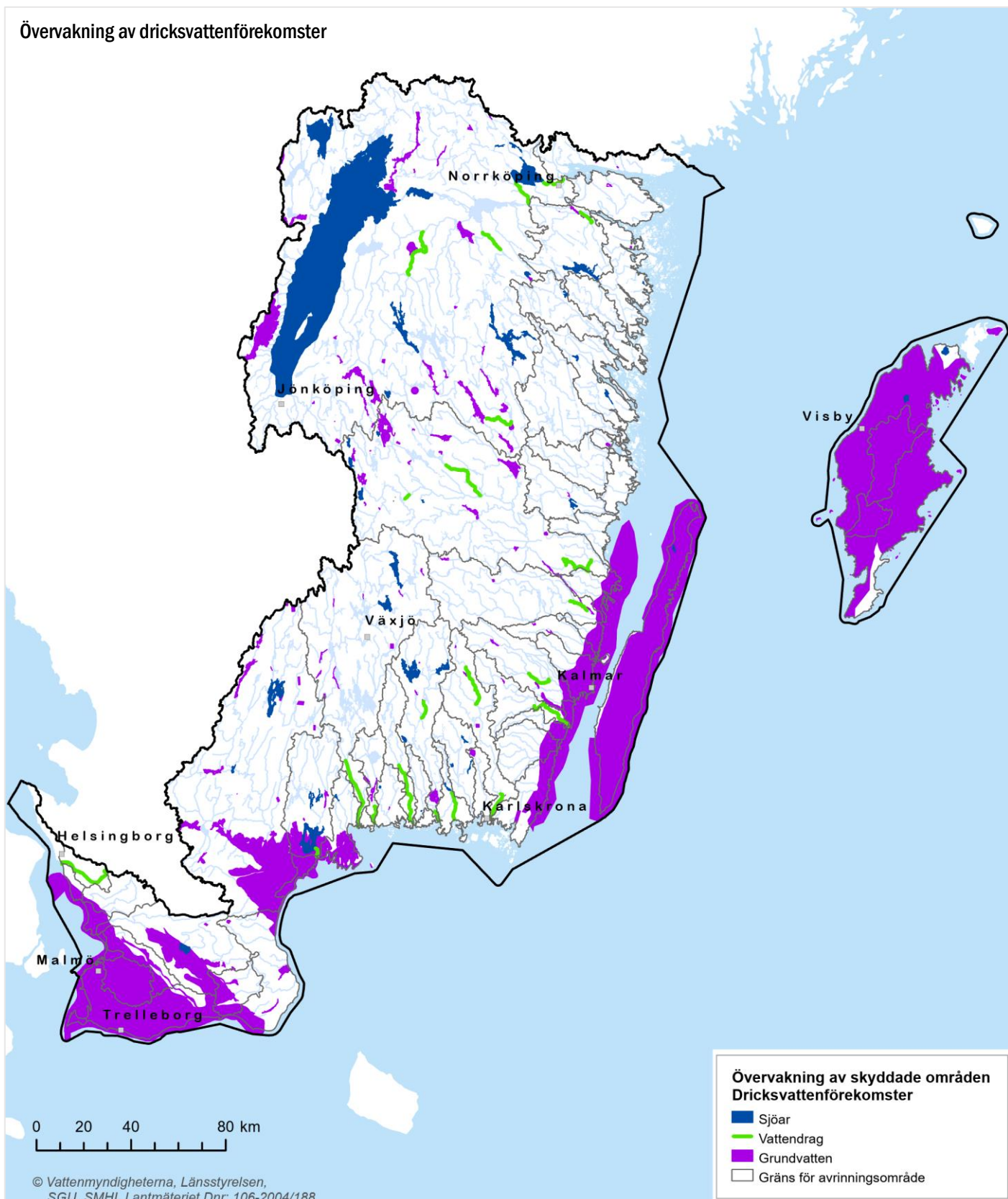
Nedan redovisas den övervakning som genomförs i skyddade områden och som sammanfaller med övervakningen enligt vattendirektivet (2000/60/EG) (tabell 19).

Antal stationer som övervakas inom skyddade områden

Direktiv	Sjöar	Vatten- drag	Kust	Grund- vatten	Totalt
Dricksvattenförekomster	103	64		211	378
Nitratdirektivet	59	34	49	10	152
Badvattendirektivet	29		119		148
Fiskvattendirektivet	6	5			11

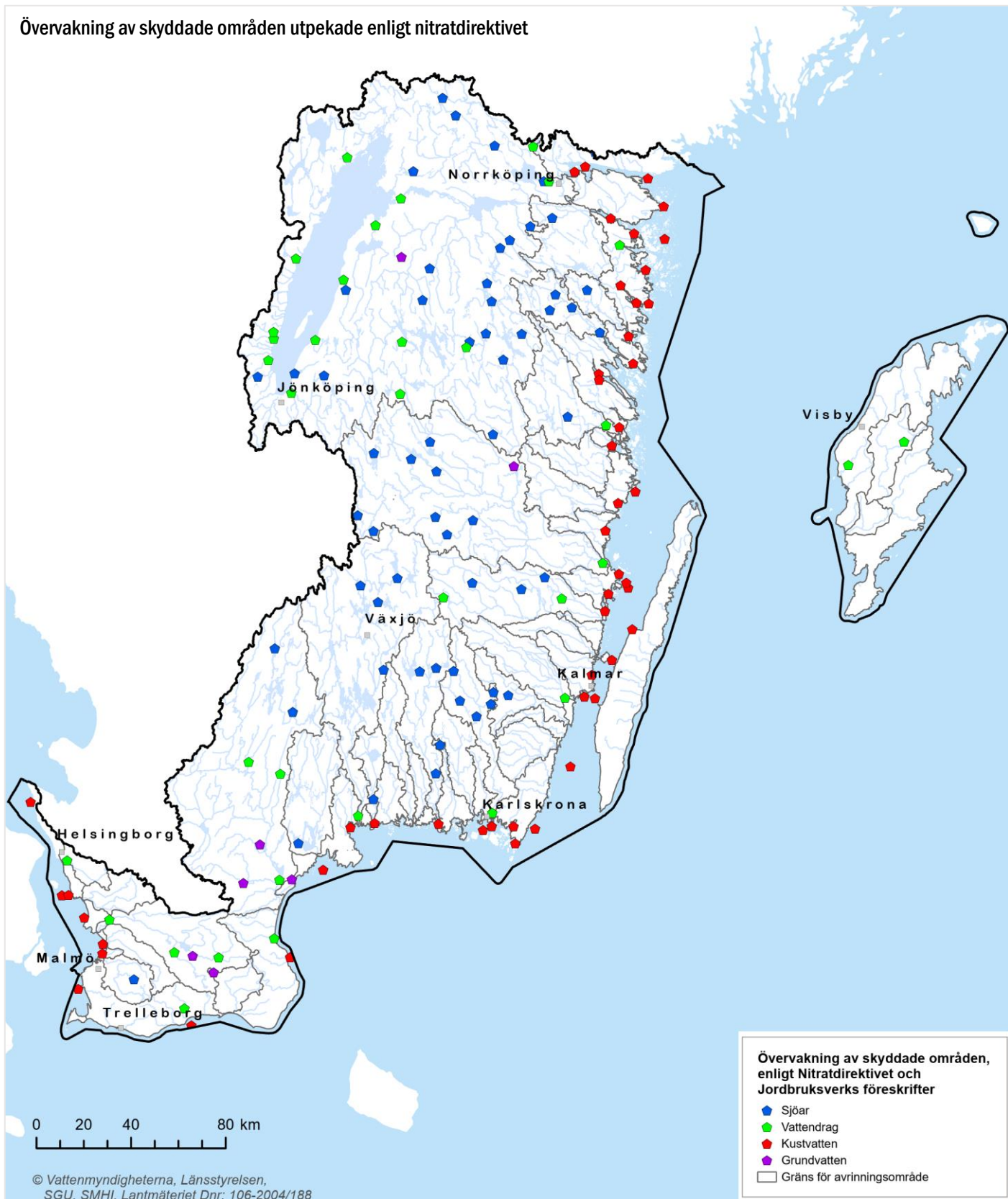
Tabell 19 Antal stationer i Södra Östersjöns vattendistrikt som övervakas inom skyddade områden enligt nitratdirektivet (91/676/EEG), badvattendirektivet (2006/7/EG) och fiskvattendirektivet (2006/44/EG) och som sammanfaller med vattendirektivets (2000/60/EG) övervakning (uttag ur VISS 2021-08-31).

Övervakning av dricksvattenförekomster



Karta 8 Övervakning av vattenförekomster som är utpekade som skyddade områden med avseende på dricksvattenuttag enligt vattendirektivet. Uppgifterna till kartan är hämtade från VISS 2021-08-31.

Övervakning av skyddade områden utpekade enligt nitratdirektivet



Karta 9 Övervakning av skyddade områden utpekade enligt nitratdirektivet i Södra Östersjöns vattendistrikt.

Uppgifterna till kartan är hämtade från VISS 2021-08-31, där detaljerade kartor över Sveriges alla vattenförekomster finns samlat.

Övervakning av skyddade områden utpekade enligt badvattendirektivet



Karta 10 Övervakning av badplatser enligt badvattendirektivet i Södra Östersjöns vattendistrikt. Uppgifterna till kartan är hämtade från (VISS) 2021-08-31, där detaljerade kartor över Sveriges alla vattenförekomster finns samlad.

Övervakning av skyddade områden enligt fiskvattendirektivet



Karta 11 Övervakning av fiskvattenområden enligt Förordning (SFS2001:554) om miljö kvalitetsnormer för fisk- och musselvattnen i Södra Östersjöns vattendistrikt. Uppgifterna till kartan är hämtade från (VISS) 2020-08-31.

Dricksvattenförekomster

378 stationer övervakar skyddade områden utpekade utifrån dricksvattenuttag och som sammanfaller med vattendistriktets övervakningsprogram. Denna övervakning sker främst i grundvattenstationer (tabell 19 och karta 8).

Nitratdirektivet

152 stationer från övervakningen av skyddade områden utpekade enligt nitratdirektivet (91/676/EEG) sammanfaller med Södra Östersjöns vattendistrikts övervakningsprogram (tabell 19 och karta 9).

Livsmiljöer och artskyddsområden

Enligt vattendirektivet (2000/60/EG) ska operativ övervakning ske i de vattenförekomster som är skyddade områden enligt art- och habitatdirektivet (92/43/EEG) och som riskerar att inte uppnå alla kvalitetskrav, det vill säga miljökvalitetsnormen enligt vattendirektivet och kraven på gynnsam bevarandestatus enligt art- och habitatdirektivet.

När det gäller urval av miljöövervakning som berörs av art- och habitatdirektivet, kan ett relevant sådant inte göras i dagsläget. Program för uppföljning av skyddade områden är under uppbyggnad och metoder för denna är framtagna, men något stationsnät har ännu inte tagits fram i Sverige. Därför har det inte varit möjligt att ta fram ett övervakningsprogram för dessa områden. Detta ställningstagande har skett i samförstånd med Havs- och vattenmyndigheten och Naturvårdsverket.

Badvattendirektivet

Det är 148 stationer från övervakningen av badplatser enligt badvattendirektivet (2006/7/EG) som sammanfaller med Södra Östersjöns vattendistrikts övervakningsprogram (tabell 19 och karta 10).

Fiskvattendirektivet

11 stationer från övervakningen av fiskvattendirektivet (2006/44/EG) som sammanfaller med Södra Östersjöns vattendistrikts övervakningsprogram (tabell 19 och karta 11).

1.4 Metod för urval

Analysmetoder följer generellt sett svensk standard. Tabell 20–22 redogör för ämnen där ett eller flera minimikriterier enligt artikel 4 i kommissionens direktiv (2009/90/EG) (QA/QC-direktivet) inte uppfylls.

Kvantifieringsgränser och matriser för prioriterade ämnen för biota och sediment

Ämne	CAS-nummer	Matris och enhet	Analysmetodernas kvantifieringsgräns (LOQ)	Krav på kvantifieringsgräns enligt VFF & QA/QC-direktivet	Faktor som kvantifieringsgränsen överskrids med	Ackreditering saknas
Bromerade difenyletrar	32534-81- 9	biota (µg/kg vv)	0,1	0,00255	39	
C10-13 kloralkaner	85535-84- 8	biota (µg/kg vv)				J
DEHP	117-81-7	biota (µg/kg vv)				J
Benso(a)pyren	50-32-8	biota (µg/kg vv)	2	1,5	1,33	
Tributyltenn-föreningar	36643-28- 4	sediment (µg/kg ts)	1	0,48	2	
PFOS	1763-23-1	biota (µg/kg vv)				J

Tabell 20 Kvantifieringsgränser för de analysmetoder för prioriterade ämnen och matriser som inte uppfyller minimikriterierna i artikel 4 i kommissionens direktiv 2009/60/EG. Tomma rutor innebär att kraven uppfylls.

Kvantifieringsgränser för prioriterade ämnen

Ämne	CAS-nummer	Analysmetodernas kvantifieringsgräns (LOQ) [$\mu\text{g/L}$]	Krav på kvantifieringsgräns enligt VFF & QA/QC-direktivet [$\mu\text{g/L}$]	Faktor som kvantifieringsgränsen överskrids med
Oktylfenol	140-66-9	0,0086–0,01	0,003	2,87–3,33
Endosulfan	115-29-7	0,0003–0,003	0,00015	2,0–20
Heptaklor/ heptakloreoxid	76-44- 8/1024- 57-3	0,0001–0,01	0,000000003	33 333– 333 333
PFOS	1763-23-1	0,0001–0,65	0,000039	2,57–16 667
Dikofol	115-32-2	0,00015–0,05	0,0000096	15,63–5 208
Cypermترین	52315-07-8	0,0000134–0,1	0,0000024	5,58–41 667
Diklorvos	62-73-7	0,0001–0,05	0,000018	5,56–2 778

Tabell 21 Kvantifieringsgränser för de analysmetoder för prioriterade ämnen i vatten som inte uppfyller minimikriterierna i artikel 4 i kommissionens direktiv 2009/60/EG.

Kvantifieringsgränser för särskilda förorenande ämnen

Ämne	CAS-nummer	Analysmetodernas kvantifieringsgräns (LOQ) [$\mu\text{g/L}$]	Krav på kvantifieringsgräns enligt VFF & QA/QC-direktivet [$\mu\text{g/L}$]	Faktor som kvantifieringsgränsen överskrids med	Ackreditering saknas
Diflufenikan	83164-33-4	0,01–0,018	0,003	3,33–6	
Metsulfuron-metyl	74223-64-6	0,01–0,02	0,006	1,67–3,33	
Triklosan	3380-34-5	0,012–0,1	0,003	4–33	
Nonylfenol- etoxylater		0,1–1	0,09	1,11–11	
17-alfa-etinyl- östradiol	57-63-6	0,000028– 0,001	0,0000021	13–476	
Bronopol	52-51-7	100	0,09	1111	J
17-beta-östradiol	50-28-2	0,000116– 0,001	0,000024	4,8–50	
Imidaklopid	138261-41-3	0,01	0,0015	6,67	

Tabell 22 Kvantifieringsgränser för de analysmetoder för särskilda förorenande ämnen som inte uppfyller minimikriterierna i artikel 4 i kommissionens direktiv 2009/60/EG. Tomma rutor innebär att kraven uppfylls.

Grundvatten – urval av övervakningsstationer

Övervakning av kvantitativ status

Urvalet av stationer för övervakning av kvantitativ status utgörs av SGU:s nationella program för nivåövervakning av grundvatten. Övervakningen omfattar endast referensmätningar, som valts ut utifrån det faktum att de inte är utsatta för mänsklig påverkan. Utöver SGU:s program har enstaka övervakningsstationer som mäter grund-vattennivån inom regional övervakning och inom samordnad recipientkontroll valts ut.

Kontrollerande övervakning av kemisk status

Det kontrollerande övervakningsprogrammet i grundvatten är baserat på förra cykelns program och med de övervakningsstationer som tillkommit med innevarande cykels operativa övervakning. De övervakade parametrarna är sådana som övervakas i de nationella och regionala övervakningsprogrammen, råvattenkontroll och samordnad recipientkontroll och som det finns bedömningsgrunder för. För enskilda övervakningsstationer övervakas basparametrarna och de parametrar som kan orsaka att vattenförekomsten riskerar att inte klara sin miljökvalitetsnorm (SGU-FS 2014:1).

Operativ övervakning av kemisk status

Den operativa grundvattenövervakningen består av all övervakning som ligger till grund för statusklassificering av grundvattenförekomster. Den kan vara ur till exempel nationella och regionala övervakningsprogram samt råvattenkontroll i dricksvattentäkter. Endast den råvattenkontroll som bedömts vara utförd på ett sådant sätt att den utgör ett relevant underlag för bedömning av kemisk grundvattenstatus har använts.

Ytvatten – urval av övervakningsstationer

Kontrollerande övervakning

Den kontrollerande övervakningen utgörs av övervakningsstationerna i föregående kontrollerande övervakningsprogram, cykel två. Det är dock kompletterat med de stationer som ingår i det operativa programmet, som använts för statusklassificeringen. De kontrollerande övervakningsprogrammen har också kompletterats med övervakning av marin vegetation och limniska påväxtalger från regionala och lokala övervakningsprogram och fysikaliskkemiska parametrar från nationell och regional miljöövervakning i den mån det funnits att tillgå.

Förra cykelns program redovisade övervakade kvalitetsfaktorer. Detta program redovisar övervakning på parameternivå för fysikaliska och kemiska parametrar. Övervakning av biologiska parametrar redovisas på kvalitetsfaktornivå. I programmen ingår alla parametrar som är relevanta för vattenförvaltning och som det finns bedömningsgrunder för och som övervakas vid stationerna, (parameterurval enligt CIS Guidance No.7). Den övervakning som använts ingår i nationella, regionala och lokala övervakningsprogram, verifieringsundersökningar och verksamheters recipientkontroll. Bilden av den allmänna statusen har även kompletterats med inventeringar och undersökningar, bland annat i samband med kartläggning av förorenade områden. En del av undersökningarna är utförda vid ett enstaka tillfälle eller under en kortare period.

Provtagnings- och analysmetoder följer generellt de kvalitetskrav som finns i undersökningstyper för sötvatten och kust och hav (Havs- och vattenmyndigheten, 2020). Det

förekommer olikheter mellan undersökningar, till exempel när det gäller provtagningsfrekvens och val av provtagningsplats, beroende av lokala behov. Den utvalda övervakningen används för de syften som beskrivs i målen för kontrollerande övervakning i vattendirektivet, bilaga V, 1.3.1.

Det kontrollerande programmet omfattar samtliga biologiska kvalitetsfaktorer. Övervakning av hydromorfologiska kvalitetsfaktorer omfattar enbart hydrologisk regim, då metoder för övriga parametrar saknas. Samtliga fysikalisk-kemiska kvalitetsfaktorer övervakas. Prioriterade ämnen övervakas i den mån de förväntas uppträda i Sverige och övervakas vid referensstationer och där de släpps ut. Särskilda förorenande ämnen ingår i den kontrollerande övervakningen där de släpps ut i betydande mängd samt vid referensstationer. Ett kriterium är dock att ämnet har en framtagen bedömningsgrund enligt gällande föreskrift (HVMFS 2013:19), nu ersatt av (HVMFS 2019:25).

Operativ övervakning

De övervakningsstationer som har legat till grund för klassificering av ytvattenförekomster är utvalda att ingå i det operativa övervakningsprogrammet. De biologiska kvalitetsfaktorerna och dess underliggande parametrar svarar mot olika miljökonsekvenstyper i den operativa övervakningen vilket visas i tabell 23–25.

Biologiska kvalitetsfaktorer och parametrar i den operativa övervakningen i sjöar

Kvalitetsfaktor	Parameter	Miljökonsekvenstyp
Växtplankton	PTI TotBio/klorofyll a Cyanobakterier	Näringspåverkan
	Artantal	Försurning
Makrofyter	TMI	Näringspåverkan
Kiselalger	IPS	Näringspåverkan, org. Föroreningar
	ACID	Försurning
Bottenfauna	ASPT	Allmän påverkan, inklusive grumling
	BQI	Näringspåverkan, org. Föroreningar
	MILA	Försurning
Fisk	EQR8	Allmän påverkan, inklusive hydrologisk påverkan
	EindexW3	Näringspåverkan
	AindexW5	Försurning

Tabell 23 Biologiska bedömningsgrunder och vilka miljökonsekvenstyper de används för i den operativa övervakningen. Utifrån tabell 2 i HaV:s vägledning för statusklassificering (HVMFS 2013:19).

Biologiska kvalitetsfaktorer och parametrar i den operativa övervakningen i vattendrag

Kvalitetsfaktor	Parameter	Miljökonsekvenstyp
Kiselalger	IPS	Näringspåverkan, org. föroreningar
	ACID	Försurning
Bottenfauna	ASPT	Allmän påverkan, inklusive grumling
	DJ-inedx	Näringspåverkan
Fisk	VIX (VIXh, VIXsm VIXmorf)	Hydrologisk och morfologisk påverkan, konnektivitet, näringspåverkan, försurning

Tabell 24 Biologiska bedömningsgrunder och vilka miljökonsekvenstyper de används för i den operativa övervakningen. Utifrån tabell 2 i HaV:s vägledning för statusklassificering (HVMFS 2013:19).

Biologiska kvalitetsfaktorer och parametrar i den operativa övervakningen i kustvatten

Kvalitetsfaktor	Parameter	Miljökonsekvenstyp
Bottenfauna	BQIm	Näringspåverkan, org. föroreningar
Makrofyter	Djuputbredning	Näringspåverkan, grumling
Växtplankton	Biovolym, Klorofyll a	Näringspåverkan

Tabell 25 Biologiska bedömningsgrunder och vilka miljökonsekvenstyper de används för i den operativa övervakningen. Utifrån tabell 2 i HaV:s vägledning för statusklassificering (HVMFS 2013:19).

Följande kriterier behöver också uppfyllas av de stationer som ingår i det operativa programmet:

- Mätningar som har provtagits under sexårsperioden innan klassificering, 2013–2018.
- Stationerna måste ligga i en vattenförekomst.
- Grupperade vatten som övervakas gemensamt måste ligga i samma vattendistrikt. Alla vatten i gruppen måste vara av samma typ.
- Statusklassificeringen måste vara baserad på mätvärden-bedömningsgrund eller extrapolering.
- Klassificerad parameter måste övervakas vid övervakningsstationerna i fråga och vara registrerat i VISS.

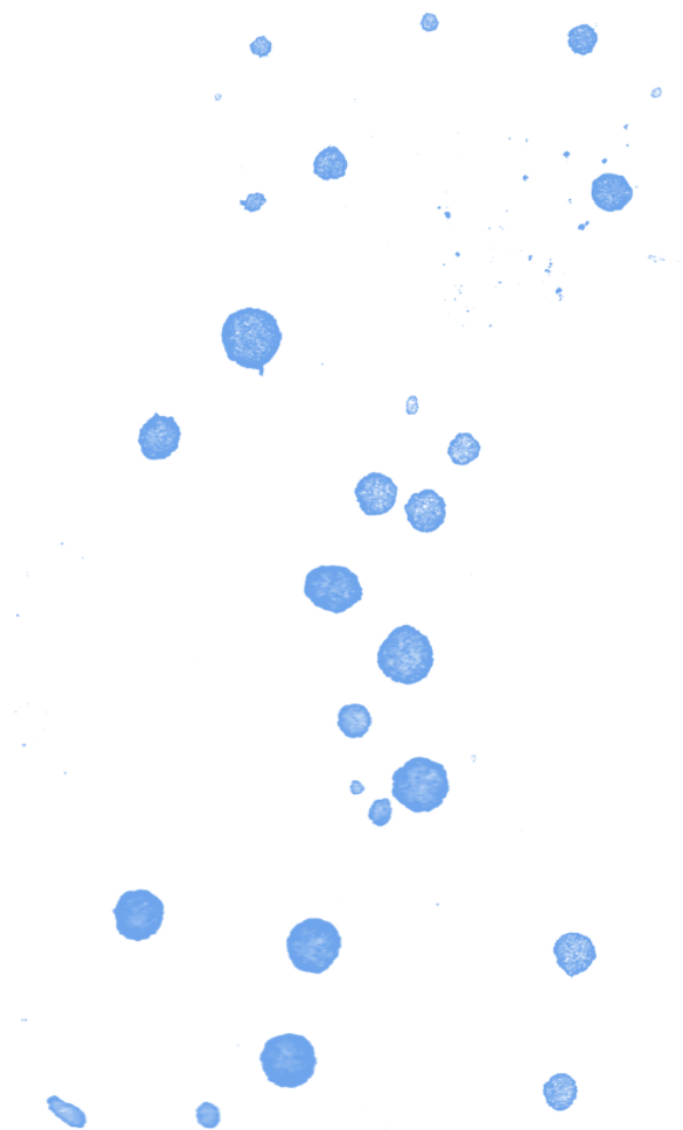
Skyddade områden – urval av övervakningsstationer

Övervakning av skyddade områden regleras av egen lagstiftning och sköts av de myndigheter som ansvarar för respektive. Den övervakning som, olika aktörer i Sverige genomför, används även för dessa ändamål, liksom vattenförvaltare använder den för sina syften. Det betyder att alla använder olika urval ur samma mängd övervakning för sina egna syften. De överlappar dock till stor del. Så de delar av övervakning för skyddade områden som sammanfaller med den övervakning som ingår i vattenförvaltningens kontrollerande eller operativa övervakningsprogram, redovisar Vattenmyndigheten i detta övervakningsprogram.

Badvattenövervakningen redovisas dock i sin helhet oavsett eftersom i stort sett ingen badplatsövervakning sammanfaller med de kontrollerande eller operativa programmen. En förutsättning är dock att den sker i vattenförekomster. Vattendirektivet reglerar övervakningen av dricksvattenförekomster och den redovisar vattenförvaltningen i denna bilaga och i VISS.

Referenser

- 2000/60/EG. [Vattendirektivet] Europaparlamentets och rådets direktiv om upprättande av en ram för gemenskapens åtgärder på vattenpolitikens område. Bryssel: Europeiska Unionen.
- 2006/44/EG. [Fiskvattendirektivet] Europaparlamentets och rådets direktiv om kvaliteten på sådant sötvatten som behöver skyddas eller förbättras för att upprätthålla fiskbestånden. Bryssel: Europeiska Unionen.
- 2006/7/EG. [Badvattendirektivet] Rådets direktiv av den 15 februari 2006 om förvaltning av badvattenkvaliteten och om upphävande av direktiv 76/160/EEG. Bryssel: Europeiska Unionen.
- 2009/90/EG. Kommissionens direktiv om bestämmelser, i enlighet med Europaparlamentet och rådets direktiv 2000/60/EG, om tekniska specifikationer och standardmetoder för kemsik analys och övervakning av vattenstatus. Bryssel: Europeiska gemenskapernas kommission.
- 2013/39/EU. [Tilläggsdirektiv till prioämnesdirektivet] Europaparlamentets och rådets direktiv av den 12 augusti 2013 om ändring av direktiven 2000/60/EG och 2008/105/EG vad gäller prioriterade ämnen på vattenpolitikens område. Bryssel: Europeiska Unionen.
- 91/676/EEG. [Nitratdirektivet] Rådets direktiv om skydd mot att vatten förorenas av nitrater från jordbruket. Bryssel: Europeiska Unionen.
- 92/43/EEG. [Art- och habitatdirektivet] Rådets direktiv om bevarande av livsmiljöer samt vilda djur och växter. Bryssel: Europeiska Unionen.
- CIS Guidance No.7. (Januari 2003). Monitoring under the Water Framework Directive. Bryssel: Directorate general environment of the European Commission.
- Havs- och vattenmyndigheten. (2020). *Vägledning*. Hämtat från <https://www.havochvatten.se/hav/vagledning--lagar/vagledningar.html> den 22 september 2020
- HVMFS 2013:19. Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter om klassificering och miljökvalitetsnormer avseende ytvatten. Göteborg: Havs- och vattenmyndigheten.
- HVMFS 2019:25. Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter om klassificering och miljökvalitetsnormer avseende ytvatten. Göteborg: Havs- och vattenmyndigheten.
- Nyberg, E., Faxneld, S., Danielsson, S., & Bignert, A. (2018). *The National Swedish Contaminant Monitoring Programme for Freshwater Biota, 2018*. Department of Environmental Research and Monitoring . Stockholm: Naturhistoriska riksmuseet.
- SFS2001:554. [Fisk- och musselvattenförordningen] Förordning om miljökvalitetsnormer för fisk- och musselvatten. Stockholm: Miljödepartementet.
- SGU-FS 2014:1. Sveriges geologiska undersöknings föreskrifter om övervakning av grundvatten (SGU-FS 2014:1). Uppsala: Sveriges geologiska undersökning.
- SMHI (2020). *S-HYPE: HYPE-modell för hela Sverige*. Hämtat från <https://www.smhi.se/forskning/forskningsomraden/hydrologisk-forskning/s-hype-hype-modell-for-hela-sverige-1.560> den 24 september 2020
- VISS. *Vatteninformationssystem Sverige*. Hämtat från <https://viss.lansstyrelsen.se/>
- Åkerblom, S., & Johansson, K. (2008). *Kviksilver i svensk insjöfisk - variationer i tid och rum*. Institutionen för miljöanalys.



vattenmyndigheterna.se